This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

NEDL TRANSFER
HN 663U %

7629



4 [illegible] D
115
145



CHRISTIANUS THOMASIUS, ICtus
Univerſitatis Hallenſis, et Conſiliarius Regi
Mordear opprobriis falſis, mutemque colores
Quid verum atque decens, curo et rogo, & omnis in hoc sum
Horat. 1 Epiſt. 1 et 1

Thomaſius

CHRISTIANI THOMASII,

Cti, Regiæ Majeſt. Boruſſiæ Conſiliarii, in Univerſ. Fridericiana P.P. dictæque Univ. & Facult. ibidem Juridicæ Senioris,

INTRODUCTIO IN PHILOSOPHIAM MORALEM,

Sive

DE

ARTE RATIONALITER ET VIRTUOSE AMANDI,

tanquam unicâ viâ ad vitam beatam, elegantem ac tranquillam perveniendi.

CUM PRÆFATIONE,

quâ inter alia Autor colloquiorum curioſo-menſtruorum amicè monetur atque oratur, ne de rebus captum ſuum tranſcendentibus judicet, ſed Autorem tandem miſſum faciat.

EDITIO NOVISSIMA

auctior & correctior.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

ſtat venalis in Officina Libraria RENGERIANA.

1706.

KC 17629

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
SEP 13 1957

Morse 4

SERENISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO
JOHANNI GEORGIO
PRINCIPI ANHALTINO,
DUCI SAXONIÆ, ANGRIÆ ET WESTPHALIÆ,
COMITI ASCANIÆ,
DOMINO SERVESTÆ ET BERNBURGI,
MARCHIÆ ELECTORALIS BRANDENBURGICÆ
SUMMO LOCUMTENENTI
ET
ARCHI-CAMPIMARESCHALLO
PRINCIPI AC DOMINO
MEO CLEMENTISSIMO.

SERENISSIME PRINCEPS

DOMINE CLEMENTISSIME,

Etſi hominum animi diſtinctiſſimis & fere infinitis mo... mundum obiter contempla... mixti videantur, negari ... men non poteſt, plures non ... ri niſi quatuor Paſſiones dominantes ſive Aff... ctus primarios, è quorum permixtione variet... tes reliquorum Affectuum omnium, ſive bon... rum ſive malorum oriuntur, omniaque Hom... num ingenia, eorumque inde definita co... tat...

[illegible] dijudicari poſſunt. Quorum primus [illegible] ad ſummam felicitatem ducit, Amor [illegible] rationalis aliorum hominum. Reli[illegible] tres ſunt Amor Voluptatis, Amor vanæ [glo]riæ, & Amor pecuniæ. Hi tres affectus per [illegible] irrationali annumerantur, homi[nes]que ſub ſpecie veræ beatitudinis, à tran[qui]llitate animi in perpetuam inquietudinem [de]ducunt, etſi hi vel longius vel propius ab [am]ore rationali diſtent. Ac Amor quidem [Vol]uptatis omnium proxime ad amorem ra[tiona]lem accedit, eo quod plerumque ſaltem [cu]m candore & commiſeratione conjunctus [e]ſſe ſolet, & ut verum fateamur, non tam [a]liis quam ſibi ipſi incommodat. Amor va[næ] gloriæ paullo longius ab amore rationali [re]motus eſt, ibi enim plus reperitur Invidiæ, [illegible]rdiæ, Simulationis & Fallaciæ, [illegible]ioſi, ut ambitionem ſuam expleant, [illegible]rsunt. Eſt tamen ejusmodi homi[num] [illegible] aliquis in humana ſocietate uſus, [qui] plerumque ſubtili præditi ſint ingenio, [illegible] ab his, qui ipſis ſuperiores ſunt, [illegible] expectant, obedientiam ac offi[ci]a [illegible] illis exhibeant, quæ alias ab aman[ti]bus præſtari ſolent, denique erga hos, qui [ill]os venerantur, quamdiu hoc faciunt, bene-

ficos ſeſe prabeant. Sed Amor pecunia nim
eſt irrationalis. Hic enim non tantum viti
iſta omnia, quæ cum Ambitione conjuncta
ſunt, deprehenduntur, ſed avari etiam nul
homini parcunt, quin ægre ipſi faciant, dum
modo unicum thalerum inde lucrari poſſin
cum ambitioſi hoc pro animi abjecti ſigno in
terpretaturi eſſent. Quin avarus ad bonam
rem nullam utiliter adhiberi poteſt, quando
quidem nulli homini unquam benefacit; Un
de nonnemo avarum cum porco comparavi
ex quo nullus, niſi cum mactatus & occiſ
eſſet, uſus expectari poſſet. Quomodo eni
avarus aliis benefaceret, qui ipſe loculo ære
repleto inſidens fame extinguitur? Imo nih
rationale avaritia ineſſe vel inde evident
apparet, quod cum alias pares mutuo ſe am
re ſoleant, item inter duos voluptuoſos
ambitioſos, ſi non verus, certe amor fictus a
que irrationalis deprehendatur, duo tamen
avari, non ſolum mutuo ſe non ament, ſ
& exquiſitiſſimo odio proſequantur. Hæ v
ra obſervationes non in ſana tantum ratio
fundatæ ſunt, ſed & divina Revelatio cum
his manifeſte concordat. Summa beatitu
conſiſtit in Amore DEI & Proximi.
quantumvis amor rationalis non æque ſit pe

fect

fectus ac Charitas chriſtiana, amor tamen rationalis quidam quaſi gradus eſt ad Charitatem Chriſtianam perveniendi, & quemadmodum impoſſibile eſt, ut is DEUM amet, qui ne fratrem quidem amat; ita impoſſibile eſt, ut is Chriſtiano amore alios proſequatur, qui ne rationaliter quidem eos amat. Rurſus Voluptas, Ambitio & Avaritia ſub appellatione concupiſcentiæ carnis, ſuperbiæ vitæ, & concupiſcentiæ oculorum ſæpius in Scriptura ſacra tanquam vitia primaria repræſentantur. Et ſicut exempla in promptu ſunt, quod homines bene poti Philoſophorum auditoria intraverint, ut eos irriderent, ab iisdem autem prudenter de temperantia docentibus à voluptate abſtracti & ad ſapientiam traducti fuerint; ita voluptuoſi quamplurimi ad Chriſtum ſeſe converterunt & primi omnium ad baptiſmum Johannis venerunt. Superbi illi Phariſæi erant poſtremi, eorumque pauciſſimi in Chriſtum crediderunt, adeo ut ipſe ſcortatoribus & adulteris regni DEI aditum minus difficilem eſſe pronunciarit quam ambitioſis Phariſæis. Denique Avaritia radix omnium malorum dicitur, ac diſerte affirmatur, facilius eſſe, ut Camelus per foramen acus tranſeat, quam ut dives, ſcilicet qui cor-

 de

de divitiis adhæreat, regnum DEI intret. I alibi ſub ſimili ab oculo petito dicitur: Si ocı lus fuerit nequam, totum corpus tenebroſu eſſe, id quod non inepte ad Avaritiam appl catur, quoniam ea, uti dictum, per concup ſcentiam oculorum ſignificatur. Quam rara autem exempla reperiuntur hominum amorem rationalem in ſummo gradu poſſ dentium? ſed plerumque apud virtuoſ multa debilitates è Voluptate, Ambitione Avaritia prognata intercedunt; ita non po ſumus affirmare, ex tribus vitiis primariis etſi ea ſæpius in ſublimiori gradu reperiantu quam amor rationalis, ſingula ſeorſim exiſt re, ſed ea æque cum reliquis affectibus pr mariis permixta ſunt, ita tamen, ut ſemp una ex tribus hisce, quibus eſt permixta, re quis ſuperior ſit, & in hac conſideratione Paſſio dominans appellari ſoleat. Atque quidem è quatuor Temperamentis ſecundu Philoſophiam naturalem affabre conſpicitu Quicunque juſtum phlegma poſſidet, is ho eſt ſumme rationalis, eumque neceſſe eſt ſi ma beatitudinis & amoris rationalis eſſe pacem. Ad hoc temperamentum Sanguin quam proxume accedit, cujus affectus prir rius Voluptas eſt. Cholericus longius hoc

phl

phlegmate remotus eſt, & apud eum ambitio præ reliquis affectibus eminet. Melancholici ut præ aliis ſunt portentoſi, ita fortiſſime ab Avaritia corripiuntur. Imo facillimum eſt diviſionem boni in honeſtum, jucundum & utile, ſi ad ductum eorum, quæ Cap. I. hujus Philoſophiæ meæ moralis monui, bonum Decorum addatur, ſecundum quatuor affectus primarios & dicta quatuor Temperamenta dividere. Phlegmaticus homo eſt vere honeſtus, ac in omnibus actionibus ſuis veram gloriam quærit virtute partam, etſi penes multitudinem hujus mundi non adeo magna ejus ſit exiſtimatio, imo plane ſit abjectus atque contemptus. Sanguineus boni jucundi maximam habet exiſtimationem. Cholericus decoro maxime occupatur. Melancholicus denique ad bonum utile aſpirat. Uti autem in arte pictoria quinque tantum dantur colores principales, albus, flavus, rubicundus, cæruleus & niger, è quorum mixtura deinceps reliqui colores omnes generantur, qui ob infinitos mixtionis gradus æque infiniti ſunt; ita è diverſis gradibus mixtionis quatuor affectuum primariorum innumera oriuntur temperamenta, quæ neceſſe eſt ut homo, qui mundum exacte cognoſcere, & Politicam

de divitiis adhæreat, regnum DEI intret. I
alibi ſub ſimili ab oculo petito dicitur: Si oc
lus fuerit nequam, totum corpus tenebroſu
eſſe, id quod non inepte ad Avaritiam appl
catur, quoniam ea, uti dictum, per concup
ſcentiam oculorum ſignificatur. Quam
rara autem exempla reperiuntur hominum
amorem rationalem in ſummo gradu poſſ
dentium? ſed plerumque apud virtuoſo
multa debilitates è Voluptate, Ambitione a
Avaritia prognata intercedunt; ita non poſ
ſumus affirmare, ex tribus vitiis primariis
etſi ea ſæpius in ſublimiori gradu reperiantu
quam amor rationalis, ſingula ſeorſim exiſte
re, ſed ea æque cum reliquis affectibus pri
mariis permixta ſunt, ita tamen, ut ſempe
una ex tribus hisce, quibus eſt permixta, reli
quis ſuperior ſit, & in hac conſideratione
Paſſio dominans appellari ſoleat. Atque i
quidem è quatuor Temperamentis ſecundun
Philoſophiam naturalem affabre conſpicitur
Quicunque juſtum phlegma poſſidet, is hom
eſt ſumme rationalis, eumque neceſſe eſt ſum
ma beatitudinis & amoris rationalis eſſe ca
pacem. Ad hoc temperamentum Sanguine
quam proxume accedit, cujus affectus prima
rius Voluptas eſt. Cholericus longius hoc a

phleg

phlegmate remotus eſt, & apud eum ambitio præ reliquis affectibus eminet. Melancholici ut præ aliis ſunt portentoſi, ita fortiſſime ab Avaritia corripiuntur. Imo facillimum eſt diviſionem boni in honeſtum, jucundum & utile, ſi ad ductum eorum, quæ Cap. I. hujus Philoſophiæ meæ moralis monui, bonum Decorum addatur, ſecundum quatuor affectus primarios & dicta quatuor Temperamenta dividere. Phlegmaticus homo eſt vere honeſtus, ac in omnibus actionibus ſuis veram gloriam quærit virtute partam, etſi penes multitudinem hujus mundi non adeo magna ejus ſit exiſtimatio, imo plane ſit abjectus atque contemptus. Sanguineus boni jucundi maximam habet exiſtimationem. Cholericus decoro maxime occupatur. Melancholicus denique ad bonum utile aſpirat. Uti autem in arte pictoria quinque tantum dantur colores principales, albus, flavus, rubicundus, cæruleus & niger, è quorum mixtura deinceps reliqui colores omnes generantur, qui ob infinitos mixtionis gradus æque infiniti ſunt; ita è diverſis gradibus mixtionis quatuor affectuum primariorum innumera oriuntur temperamenta, quæ neceſſe eſt ut homo, qui mundum exacte cognoſcere, & Politicam

)(5 ſuam

ſuam recte intelligere cupit, comprehendat, hominum ingenia recte ſcrutari, hominumq; capacitatem cognitam perſpectamq; habere d. ſiderat. Modo enim hominem invenies, qui mu tum poſſidet voluptatis, cum ambitione pro d verſitate individuorum vel in inferiori, vel ſuperiori gradu permiſta. Modo Ambitioſu reperies, in quo notabilis quædam mixtura v voluptatis, vel avaritiæ deprehenditur. Omn um autem abſurdiſſime Avaritia cum Volup miſcetur, & quando hi affectus, (quod rariſſi tamen contingit) in ſublimiori gradu juncti i veniuntur, tum ex hac mixtura tam ridiculu emergit temperamentum, ut, ſi affectus ſecu darios ex hac mixtura genitos, & qui alii qua contrarii eſſe non poſſunt, contempleris, ex ho reſcas. Unde & Satyrici & Comici ridiculos hiſtrionicos ludos repræſentaturi, plerumque ſ nem amore captum in ſcenam producunt, qu ſenectus communiter avaritia laborat, ac ſ num amor voluptuoſus magis quam rational eſt. Hinc Comœdia ſcriptoris Galli, de Molier de Auaris conficta præ reliquis eſt ridicula. Et mea quidem ſententia ſtultitia ex hac mixtu emergens longe majori cum evidentia ſub perſ na adoleſcentis voluptuoſi depingi potuiſſe Amor autem rationalis mixtus plerumq; eſt v

cu

cum amore terrenæ voluptatis, vel cum ambitione, cum avaritia autem ipſi nihil eſt commercii, eo quod ipſa ab amore rationali adhuc longius voluptate diſtet, etſi interdum pecuniam parumper amet: Atque inde in hac imperfectione, ubi non omnia ad perfectionem reduci poſſunt, is omnino honeſtus vir dicendus eſt, qui dominari affectibus ſuis quam maxime didicit, qui hilare & ambitioſum temperamentum in æquali gradu poſſidet. Tales enim homines & gravibus negotiis & jocis præ aliis idonei habentur. Nam Ambitione fere retinentur, ne irrationaliter in voluptates prolabantur, & coram multitudine ſeſe proſtituant. Contra e temperamento voluptatis derivata ſinceritas ac miſericordia eos abſtrahit, ne ambitioni penitius immergantur, ſed earum beneficio φιλοτιμίαν ſuam reprimant, ne ea in aliorum damnum, ſed in eorum potius commodum vergat. Imo quotidiana teſtatur experientia, ejusmodi homines, quando jam adoleſcentiæ debilitates ac vanitates ſuperaverunt, vel in ætate virili, vel in extrema ſenectute juſtum ſibi phlegma comparare, ac amorem rationalem præ aliis conſequi. E gentilibus Alcibiades hujusmodi temperamento præditus fuiſſe videtur, ac parum erravero, ſi dixero, Salomonem Regum ſapientiſſimum

mum ſimilem huic corporis mixturam habuiſſ de qua fere omnes vitæ ejus circumſtantiæ in ſacris literis conſignatæ teſtimonium perhiber poſſunt, quippe quæ omnes eo tendunt, ut ex ipſ nil præter Honorem & Amorem aliquis collig re queat. Denique hujusmodi ingenia qua maxime idonea ſunt, quæ de vera Philoſophia morali, deque amore rationali judicium feran cum ex adverſo homines mere voluptuoſi ver tatem quidem præceptorum de amore rationa facile comprehendant, ſed niſi ambitione tem perati ſint, eorum praxis ipſis videtur fere im poſſibilis. Ambitioſis contra paullo plures in c gnoſcendo amore rationali ſcrupuli objiciuntu maximisque premuntur difficultatibus in fo manda juſta Idea de virtute. Avaris deniqu uti prudentibus videntur maxime irrationale quæcunque de virtute ac amore rationali d cuntur, ridicula apparent; Imo non poſſun hoc ſibi vendicare, ut affirment, ſe minimum ſaltem ejus gradum, ut ſecundum virtutem vitam inſtituant, aſſueſcendo poſſe attingere.

Jam cum juxta conſuetudinem Scriptorum conſtituerim Philoſophiam hanc meam mora lem cenſuræ honeſti cujusdam viri per Dedica tionem ſubjicere; neque temere neque impru denter me facturum exiſtimavi, ſi coram TE

SERENISSIME PRINCEPS, eandem ſummiſſa obœdientia deponerem. Præterquam enim quod in me immerentem hactenus ſumma ac pene innumera, quæ tantum Principem decent, beneficia, cumulatiſſime contuliſti, SERENISSIMIQVE ELECTORIS BRANDENBURGICI potentiſſimam tutelam contra perſecutores meos graviſſima commendatione Tua mihi comparaſti: rariſſimæ illæ virtutes, SERENISSIME PRINCEPS, quas tanquam pretioſiſſimum peculium posſides, hoc inſtitutum mihi quaſi demandarunt. Illa namque ea comparata ſunt, ut encomia a privato homine, in quorum numerum me quoque refero, tributa longe transſcendant, ac ſi temperamentum meum ſpectem, omnium ineptiſſimus videbor, ad Panegyricos ulli dicendos ſcribendosve: Quisque tamen, cui hoc contigit beneficium, VESTRAM SERENITATEM cognoſcendi, vel ſaltem videndi, me ab omni aſſentationis vitio abſolvet, ſi dixero: vitam Tuam SERENISSIME PRINCEPS, integre ex honore & amore eſſe compoſitam. Humanitas illa, qua quemlibet, quem alloquio TUO dignaris, excipis, omnium ad ſe corda allicit, ut Te non posſint non amare; ea vero, quæ ex oculis

TUIS

TUIS, eluceſcit gravis animoſitas, amore hunc cum ſummiſſa quadam veneratione, cumque officioſitate, confidentia plenâ temp rat.

Accipe jam, SERENISSIME PRINCEPS, clementer publicam hanc ſummiſſ moris erga TE, mei atque exiſtimationis teſ ficationem, ſummaque gratiæ ac benignitat TUÆ fructum mihi porro concede, id quo h millimo obſequio exoratum volo, qui ad ext mum usque vitæ halitum manebo

VESTRÆ SERENITATIS

Halæ d. 16. Aprilis
1692.

humillimus & obſequioſiſſimus

CHRISTIANUS THOMASI

PR

PHILOSOPHIÆ MORALIS

CAPUT PRIMUM DE PRUDENTIA COGNOSCENDI MALUM ET BONUM IN GENERE.

ARGUMENTUM CAPITIS.

Connexio cum Doctrina Logica. n. 1. Diſcrimen inter Verum & Bonum, item inter Falſum & Malum. n. 2-11. Definitio Boni & Mali in genere. n. 6. Huc in ſpecie refertur Bonum & Malum hominis. n. 9. Et quidem Verè Bonum, quod Bono apparenti opponitur. n. 12. Id quod homini Bonum vel Malum eſt, vel eſt in eo, vel extra eum. n. 13. Quæ ſit horum generum duorum differentia. n. 14. 15. Res externæ à potiori appellantur bonæ vel malæ. n. 16. *Malum eſt, quicquid vires humanas ad breve tempus auget, durationem autem eius abrumpit, ac breviorem reddit.* n. 17. 18. 19. 20. Quinque annotationes ex hac Regula conſequentes. n. 21-25. Eius inſignis neceſſitas & utilitas. n. 26. 27. 28. Hanc ut in praxi etiam obſevent adoleſcentes, magni res momenti eſt. n. 29. Omnia, & conſequenter etiam ho-

mo ab imperfectione ad perfectionem moventur, deinde rurſus decreſcunt. n. 30. 31. Is motus has habet proprietates, ut vel aſcendat vel deſcendat, i. e. ut acceſſus fiat vel deceſſus, ac certam habeat proportionem, eamque tardiuſculam. n. 32. Duratio homini à Deo poſita eſt bona, ſed tribus modis in malam degenerare poteſt. n. 33. ad quos refertur; ſi homo perfectionem ſuam nimis quam par eſt, promoveat. n. 34. Motus membrorum hominis harmonicam viciſſitudinem poſtulat n. 35. 36. Eſſentia eius conſtat Corpore & Anima. n. 37. In corpore ejus deprehenditur (1) Vita. n. 38. Ea bona eſt, cum omnibus his quæ eandem promovent. n. 39 Mors partim bona eſt, partim mala n. 40. (2) Locomotiva ac ſenſus, quæ pariter ſunt bona, quodque iis opponitur eſt malum, n. 41. 42 Hæc bona homini cum beſtiis ſunt communia, n. 43. Sed Intellectu animæ ab iisdem diſcernitur. n. 44. ut & Voluntate n. 46. Quæ & ipſa una cum his quibus ea promoventur, bona ſunt. n. 45. 47. Omnia quæ ſunt extra hominem ſenſus ejus immediate afficiunt, & pro effectu ſuo, qui fit quaſi in momento, vel bona vel mala exiſtimantur. n. 48. 49. Deinceps motum ſanguinis ac cogitationes quoque afficiunt, quorum effectus tamen admodum remotus eſt & in futurum elongatus n. 50. 51. *Omnis ſenſuum motus juſto acriter ac fortior malus eſt.* &c. n. 52. 53. Moderatæ motiones partim bonæ ſunt, partim malæ, n. 54. Bonæ motiones fiunt malæ, ſi diutius, quam par eſt, continuantur, n. 55. Præceptum modo allatum etiam ad motum membrorum exteriorum n. 56. item ad motum ſanguinis n. 57. & ad cogitationes humanas applicatur n. 58. Omnia quæ ſunt extra hominem in tres claſſes diſtribui poſſunt n. 59. (I) Infra hominem, bruta animantia & cæteræ creaturæ. Ex his parum admodum ipſi opus eſt ad ſuſten-

ſtentationem ſui. n. 60. 61. 62. ſed maxima rerum pars homini infinitis modis nocere poteſt. n. 63. Creaturæ tamen bonæ magis ſunt, quam malæ. n. 64. (II.) Juxta hominem, alii homines. Sine his homo longe eſſet miſerrimus. n. 65. Nihilominus homo homini ægre facere mirum in modum poteſt n. 66. neque aliud tamen homini tam poteſt prodeſſe, quam homo. n. 67. Et hoc reſpectu bonis rebus annumerandus eſt. n. 68. Amicitia & Amor n. 69. Unde oriantur. n. 70. Item Libertas n. 71. Φιλοτιμία n. 72-75. Φιλαργυρία n. 76. 77. 78. Item Decorum & Pudor Bonane an mala ſint exiſtimanda n. 79. 80. (III.) Supra hominem DEUS, qui inter omnia, quæ bona ſunt, ſummum locum merito obtinet n. 81. 82. 83. Virtus, Eruditio & Cognitio ſui bonum quiddam ſunt n. 84. 85. 86. Bona Animæ, Corporis & Fortunæ n. 87. 88. Quid in hâc Bonorum hominis diviſione reprehendendum n. 89. 90. Bonum honeſtum, utile & jucundum, vero bono ſemper ſunt conjuncta. n. 91. 92. Et reſpectu tantum originis honeſtum n. 93. ratione præſentiæ ſuæ jucundum n. 94. intuitu effectûs demum appellatur utile n. 95. Rebus præteritis ac futuris neminem proprie delectari. n. 96. 97. 98. Cur vulgo triplices hæ bonorum differentiæ aliter explicentur n. 99. Num honeſtum atque jucundum propter ſe, utile vero propter aliud quid appetatur n. 100. An jucundum appetitu quodam cum beſtiis communi appetamus. n. 101. 102. Senſuum mediocres delectationes, & omnes delectationes animæ veras eſſe delectationes. n. 103. 104. De Exemplis quæ vulgo afferuntur, ad obtinendam boni honeſti, utilis & jucundi differentiam n. 105. v. g. Furari, ſcortari, gulæ ac Baccho indulgere n. 106. Pharmaca amara adhibere,

abſtinere vitiis n. 107. Vitam pro patria periculo exponere n. 108. Decorum quò ſit referendum n. 109. Aliæ boni & mali ſecundum diſtinctos gradus diviſiones n. 110. Homo vel in ſtatu ſuo ordinario & naturali vivit n. 111. 112. vel in ſtatu extraordinario n. 113. Secundum hos ſtatus Bonum ac malum vel ordinarium vel extraordinarium denominatur n. 114. 115. 116. In quo utriusque generis bonum ac malum conveniát n. 117. 118 Id quod ordinarie eſt bonum, extraordinarie malum eſt, & vice verſa. n. 119. 120. 121. Bonum & malum vel poſitivum, vel privativum n. 122. 123. Bona aliqua valde nobilia ſunt atque neceſſaria, aliqua minus talia. n. 124. 125. 126. Neceſſaria vel abſolute ſunt neceſſaria, vel ex hypotheſi n. 127. Cæterum dantur bona immediata & mediata. n. 128. Bonum vel reale bonum eſt, vel minus malum. n. 129. Quænam inter allatas differentias ſint bona nobiliſſima n. 130. Per communem errorem bonum extraordinarium præfertur ordinario n. 131. 132. Et bonum poſitivum nobilius exiſtimatur privativo n. 133. Item bona non neceſſaria neceſſariis anteponuntur n. 134. Magisque ſoliciti ſumus de minori malo, quam de bono reali n. 135. Quid ſit Philoſophia practica n. 136. Differentia inter Ethicam Oeconomiam & Politicam. n. 137. 138. 139.

I.

IN exordio Doctrinæ Logicæ Eruditionem diximus eſſe cognitionem *Veri* ac *Falſi*, item *Boni* & *Mali*. Itaque cum hactenus de cognitione Veri ac Falſi, quantum quidem juveni

ni ad vitam civilem aſpiranti ſufficere putavimus, explicaverimus; jam progrediendum etiam nobis eſt ad alteram partem cognitionis, Boni nimirum & Mali, quoad ipſa è ſana ratione haberi poteſt; Agemus autem de ea aliquanto prolixius, dum *ſine juſta & luculenta cognitione boni & mali in communi ac civili vita aliquis commodè verſari plane non poteſt.*

2. Conſiderandum autem hic præprimis eſt, quænam ſit differentia inter *Verum* & *Bonum*, item inter *Falſum* & *Malum*. Omne ſiquidem verum videtur eſſe bonum, omne falſum & omnis error videntur eſſe mala; Vulgo tamen ajunt bonum & malum vel verum eſſe, vel imaginarium.

3. Quod ut commodius intelligatur, ſciendum eſt, utramque denominationem in eo *convenire*, quod neutra *eſſentiam* rerum in ſe ſpectatam, ſed earum modos ac *comparationem* cum aliis reſpiciat.

4. *Verum* enim definivimus, quod conſiſtat in harmonia rerum externarum cum intellectu, *Falſum* vero, in amborum diſſonantia.

5. Similiter generaliter *bonum* appellatur, ſi duo mutuo conveniant, generaliter *malum*, ſi alterum alteri repugnet.

6. *Mutuò convenire* hic dicitur, *ſi alterum conſervat alterum in duratione ſua, ejusque eſſentiam & qualitates adauget.* Mutuo ſibi *repugnare*,

ſi alterum alterius durationem decurtat, vel ejus eſſentiam aut qualitates deteriores reddit.

7. Adeoque *prior differentia* Veri & Boni hæc eſt, quod *Bonum* mutuam *rerum omnium* harmoniam denominat, *Verum* autem in ſpecie *conſenſum rerum cum intellectu humano* connotat.

8. Cæterum extra dubium poſitum eſt, ſicut reliquæ creaturæ præter hominem, quæ bona ſibi ſunt vel mala, cogitationibus intelligere vel comprehendere nequeunt; ita hominem admodum imprudentem fore, ſi cogitare vellet de his, quæ aliis creaturis bona vel mala ſunt, *proprii* vero *boni vel mali* nullam plane curam gereret. Quare de Bono ac Malo non niſi reſpectu *hominis* agemus.

9. *Bonum* vero *hominis* ſpecialiter à *Vero* in eo diſtinguitur, quod in harmonia aliarum rerum cum *toto homine*, vel cum omnibus ejus partibus & viribus, non cum *ſolo intellectu* conſiſtat.

10. Sed & hæc *harmonia* magnopere diſcrepat. Quid ea in definitione Boni ſignificet modò notavimus. In definitione *Veri* nil aliud denotat, præterquam, ut jam in Logicâ tradidimus, res externas ab intellectu humano *comprehendi poſſe*. Ac *Verum* proprie nec bonum eſt, nec malum, etſi *cognitio Veri* ad bonum hominis pertineat, quatenus eadem Voluntatis conditio melior redditur.

11. Rurſus *Bonum* & *Malum* vel *vere* eſt *tale*

ſi nimirum intellectus communis quatenus à præjudiciis humanæ autoritatis ac præcipitantiæ purgatus eſt, aliquid bonum vel malum eſſe cognoſcit, vel *apparenter* eſt *bonum aut malum*, quando ab iis, qui palam hærent in præjudiciis, tale ſtatuitur.

12. Unde cum poſterioris generis bonum & malum cum errore manifeſto ſit conjunctum, errores vero ad Philoſophiam non pertineant, non admodum opus erit admonitione, ut in *Boni* & *Mali* inquiſitione, id quod *vere bonum aut malum* eſt, reſpiciamus.

13. Itaque ea de quibus quæri poteſt, an *reſpectu hominis bona* ſint, *vel mala*, vel *in homine* ſunt, vel *extra* hominem.

14. *Illa*, e.g. *vita* hominis, *intellectus*, *membra* corporis humani non niſi *bona* eſſe poſſunt, quoniam ipſi à Deo ſunt donata, ad promovendam durationem ejus, eſſentiamque conſervandam. Adeoque neceſſe eſt vel per *motum externum* fieri, ut è bonis ea mala evadant. v.g. Si quis invitus ſubito terrore concutitur, ſi innocenter vulneratur. &c. Vel *homo ſibi ipſi* eorum deteriorationem debet, videlicet ſi valetudine ſua, membris, aut intellectu ſuo &c. temerè abutitur. Iam cum eſſentia hominis in voluntate conſiſtat, voluntas vero origo ſit omnis mali: omnia in homine bona ſunt præter voluntatem.

15. *Externa res omnes abſolute* conſideratæ

indifferentes ſunt, nec bonæ nec malæ, aptæ tamen utrumque fieri, ſi eſſentiæ humanæ modo aliquo recte vel ſiniſtre *applicantur*, e. c. cibus, potus, venenum, pugio &c. Ideoque neceſſe eſt, ut *homo eſſentiam ſuam ejusque qualitates accurate cognoſcat*, ut convenienter ea ſciat tractare, nec ipſe ſibi temeritate ſua hiſce incommodet.

16. Sed in vitâ tamen civili vulgo uſus obtinuit, ut *res externæ* à potiori bonæ vel malæ appellentur, prout ad hominis vel emolumentum vel damnum plerunque *applicari* poſſunt, ut *cibus* & *potus* bonum quiddam ſunt, *venenum* vero noxium quid, &c.

17. Cæterum intuitu *Applicationis rerum externarum* diſcrimen hoc obſervandum eſt, videri equidem quasdam *augere vires hominis*, ſed *durationem* tamen *Exiſtentiæ* ejus minuere, v. g. memoriam artificialem, nimias lucubrationes, nimis ſenſibilem ſenſuum delectationem; alias vero *durationem* hominis naturaliter promovere, etſi non admodum videantur *vires* ejus gradu aliquanto augere; e. c. cibum & potum moderatum, mediocrem ſenſuum oblectationem.

18. *Illæ* vulgo ab his qui præjudiciis ſunt immerſi, *bonæ* exiſtimantur, *hæ* vel *malæ* vel ſaltem *indifferentes*, cum ſana ratio doceat, poſteriores tantum vere bonas eſſe cenſendas, *illas* autem *malas potius* eſſe quam bonas.

19. Nam cum omnia quæ in toto homine

ne ſunt, bona ſint, excepta voluntate, ac nullares conſiſtere queat, ubi nulla eſt exiſtentia ſeu duratio; neceſſe eſt *omnia quæcunque Durationem totius vel partis alicujus tanquam fundamentum omnis boni labefactant, malis annumerari oportere*, ac æque abſurdum eſt, momentaneam, quantumvis notabilem virium humanarum auctionem haberi pro re bona, ſi paullo poſt ſequatur virium deſtructio vel privatio; ac ſi cuipiam habenti mediocres proventus aliquot talenta donarentur, & ſi ſecundum eorundem proportionem per aliquot dies ſtatum ſuum inſtituiſſet, tum donata auri ſumma una cũ priſtinis eius facultatibus ipſi rurſus adimeretur, & cogeretur panem oſtiatim quærere, eoque quantum ei beneficium exhibitum eſſet, perſuaderetur.

20. Quoniam ergo, ut mox audiemus, *omnis augmentatio nimis ſenſibilis* facultatum humanarum vel Durationi totius, vel alius cujusdam facultatis notabile detrimentum affert, *ordinarie* ea *mala nec bona* habenda eſt.

21 Ex quo neceſſario conſequitur (1) res omnes pro bonis vel malis habendas eſſe, quoad conſervatio *durationis* humanæ his vel *extenditur*, vel *abrumpitur*.

22. (2) *Breve bonum*, quod cum *durabiliori malo* neceſſario vel ſaltem valde veroſimiliter copulatum eſt, malum, neutiquam vero bonum æſtimandum eſſe, ac contrarium de *brevi ma_*

lo cum *bono durabili* conjuncto pronuncianḋ
Nec alia hic ratio eſt quam in ſupputation
cri vel damni in mercatura.

23. (3) Canonem præcedentem eo
extendendum, perinde eſſe ſeu breve Bor
vel Malum, Malum vel bonum durabile,
eſt conjunctum, *præcedat*, ſeu *ſequatur*, q
& ipſum ſimili de lucro & damno illuſt
poteſt.

24. (4) In dijudicatione diſtinctor
graduum boni ac mali, hos quoque ab eorum
ratione eſſe petendos.

25. (5) Id quod *durationem facultatis cu*
dam humanæ promovet, ab altera autem pa
alium facultatem adhuc durabilius infringit
minuit malis rebus annumerari oportere
vice verſâ.

26. Atque hinc iterum diſcimus intelli
re, quomodo differat Vir *ſapiens* ab hom
præjudiciis immerſo, Id quod vires huma
momentaneè ac *palpabiliter* quaſi adauget vel i
minuit, illud etiam ab imprudentiſſimis *bon*
vel *malum* eſſe ſtatuitur: Ubi vero effec
auctionis vel imminutionis *non tam momen*
neus eſſe ſentitur, vel applicationem rerum
ternarum in homine tardè ſequitur, id n
conſiderant homines inſipientes, cum ex
verſo is *qui verum bonum candide perſequitur*,
eo ſtudioſe ſit ſollicitus, quoniam deprehe
dit omiſſione inquiſitionis huius maxime r

C

ceſſariæ vitæ humanæ maximum detrimentum inferri.

27. Nam hic fere idem evenit, quod in cognitione *Veritatis* atque *errorum*. Quicquid immediate per ſenſus comprehenditur, vel ſenſibus repugnat, id hi quoque comprehendunt qui indocti ſunt, & in præjudiciis adhuc hærent, ſed ut dogmata remotiora atque veroſimilia, è veritatibus indubiis derivata intelligantur, id ſola præſtat attentio cauta viri ſapientis.

28. Quapropter adoleſcentem in cognitione boni & mali ſolide profecturum oportet id quod hactenus demonſtravimus tanquam fundamentum indubium firmiter ſtatuere, *quod id tantum vere ſit bonum, quod hominis eſſentiam ac vires maxima cum duratione conſervat atque adauget, ſive ea conſervatio & augmentatio ſtatim ſeſe exerat, ſive aliquanto tempore intercepto demum deprehendatur*, quodque id *actu malum* ſit, quod durabilem aliquam imminutionem vel plenariam extinctionem eſſentiæ humanæ viriumque humanarum cauſatur, etſi imminutio illa vel extinctio longo demum tempore animadvertatur, vel eam augmentatio præſens, momentanea ac valde ſenſibilis præcedere videatur.

29. Cæterum cum facile veritas huius fundamenti intelligatur, tanto tamen ſtudioſius cavendum eſt adoleſcenti, *ne in Applicatione eius* un-

unqvam inde deflectat, quantò frequentius praejudicium humano generi intime inhae ut nobiles aeque ac plebeji, docti ſimul at indocti, ſenes pariter ac juvenes huiusm ſolum rebus inhient, eaque expetant, q præſentem atque ſenſibilem acceſſionem rium naturalium inducunt, contra vero faſtidiant, quæ durabilem, ſed remotam adeo ſenſibilem hominis conſervationem o rantur, id quod partim malis ſtolidisque exe plis aliorum, quibuscum inde à juve quotidie converſamur, quorumque imita apud nos in alteram quaſi naturam abit, p tim Impatientiæ inde à tenellis nobis adh renti, qua deſiderum noſtrum absque n gno labore cito ac ſenſibiliter obtineam debetur.

30. Sicut autem id quod hactenus fun menti loco ſtatuimus è *doctrina de bono & m in genere*, & quoad id creaturas omnes atti deſumptum eſt; ita jam ad doctrinas fundam tales *de bono & malo hominis* propius eſt ac dendum, ac cumprimis ex his quæ jam in ctrina Logica, cum de præjudiciis dixim notavimus, præſupponendum, *Naturam manam inde à nativitate in ſumma hærere im fectione.*

31. Quemadmodum ergo omnia mu na ope motus cujusdam perpetui conſerv tur, ſine quo motu nil niſi confuſum qu

da

dam Chaos futura eſſent; ita & *Hominis natura in conſimili Motu conſiſtit*, cui motui DEUS ut aliis in rebus, *certum modum*, *finem*, *ac rationem præfixit*, ſecundum quem homo è ſtatu *imperfecto* in *perfectum*, & ex hoc viciſſim usque ad ſenectutem in ſtatum *imperfectum* collocatur.

32. Is *Motus* duas præcipue habet proprietates (1.) Ut vel *aſcendat* vel *deſcendat*, h. e. ut ejus adjumento res omnes, adeoque & homo cum in tota *ſuâ* eſſentia, tum in viribus ſuis, vel *creſcat* vel *decreſcat*, ac inde *ſi creſcere aliquid amplius non poteſt*, *neceſſe ſit idem rurſus decreſcere*. (2) Ut certam aliquam *proportionem*, *eamque tardam magis quam velocem*, è gradibus compluribus minutis conſiſtentem, obſervet, ut in horologio motus ejus in certa momenta diſtribuitur, quæ ſi transgrediatur homo, æque ejus naturæ incommodatur, ac ſi quis arte affectata rotas horologii circumducat, ut citius volvantur, quam artificis manus ordinaverat.

33. Etſi autem iſta *Durabilitas* omnibus rebus & conſequenter etiam homini à DEO propoſita limites ſuos habeat, quos excedere homo non poteſt, eaque ratione *per ſe bona* ſit, tamen eam quotidiè homines *fundamentum mali* faciunt, quatenus injuſtâ *applicatione* rerum externarum, vel dum in *decreſcendo* verſantur, hic motum nimis *accelerant*, vel dum adhuc

ad

qui in cerebro concurrunt, inde autem in omnia corporis membra tam interna, quam externa diſtribuuntur, & quorum adminiculo tam bruta animantia, quam ipſe homo *externe moventur*, quiq; ab externis corporibus contacti, in homine & beſtiis motum certum in cerebro gignunt, quem vulgus *ſenſus* appellare ſolet.

42. Iſta vero *Vis motiva*, & *ſenſus ſic* appellati pariter ſunt *bona*, eorumque defectus vel privatio, ut coecitas, ſurditas, apoplexia, &c. *mala* ſunt. Ita omnia, quæcunque Vim motricem ac ſenſus confortant atque conſervant, *bona* ſunt, quæ imminuunt, *mala*.

43. Atque iſtud bonum & malum homini *cum beſtiis eſt commune*.

44. Denique Homo *cogitat*, h. e. comprehendit diverſos motus rerum externarum, easque in cogitationibus ſuis retinet, componit, dividit, numerat atque metitur. Id vero *Ratio* vel melius Intellectus vocatur quo Homo à brutis diſcernitur.

45. Quemadmodum autem hic *ſine exceptione bonus eſt*: ita & eius *privatio*, quæ furor ſeu delirium nuncupatur, item eius imminutio ſeu ſtoliditas, ſtupiditas &c. *mala* ſunt. Et quicquid rationem ſeu Intellectum confortat atque conſervat, *bonum* eſt, quicquid debilitat aut imminuit, *malum*.

46. Porro ope animæ huius Homo à beſtiis ſe-

ſeparatus eſt, ita ut intellectus quidem bonum & malum quodammodo intelligere, ſed nec verum ac ſummum bonum eligere & apprehendere, nec verum malum propulſare queat. Et hactenus beſtiæ non tam miſeræ ſunt quam homo.

47. Impulſus iſte cordis eſt voluntas ſeu Animus hominis, idque *unicum* iſtud eſt, ſed *præcipuum* tamen, quod in homine malum eſt.

48. Hactenus hominem conſideravimus reſpectu propriæ ejus eſſentiæ; Nunc paullò propius mentem reflectanus ad *ea quæ ſunt extra hominem*, deque eorum operatione in natura hominis aliquid dicamus.

49. Quicquid foris hominem contingit, id *immediate ſenſus* ejus *externos* attingit, adeoque cum hæc operatio ſit maximè præſens, ejus vel *bonum* vel *malum* ab imprudentisſimis etiam hominibus ſentitur, ac intuitu præſentis delectationis vel læſionis bona vel mala habetur.

50. Si res externæ ope ſenſuum exteriorum corpus hominis affecerunt, deinceps etiam hujus motûs continuatione fit *contactus quidam ſangvinis & cæterorum humorum internorum*, etſi bonum & malum, quod hoc contactu efficitur, plerunque non tam aperte deprehendatur, ſed auctio vel imminutio virium humanarum hic ſæpius admodum *remota at-*

que in futurum elongata eſſe ſoleat; Unde nec quilibet imprudens & in præjudiciis adhuc hærens idoneus eſt, ut de hac re judicet, ſed hi ſingularis attentio atque ſapientia requiritur eoque major ſapientia, quo magis remotus e effectus contactus hujus rerum externarum a eorundem principio.

51. Denique cum voluntas & *cogitationi* hominis cum corpore arctisſimè ſint connexa nec id ſolum quod *ſenſus* acriter afficit, ſimu etiam appetitum & cogitationes moveat ſed & Alteratio *corporum ſpirituoſorum in cere bro* unà cogitationes ipſas vel acuat, vel obtun dat, ipſaque ſangvinis alteratio, voluntate etiam & hâc mediante rurſus cogitatione alteret, hominis ſapientis eo magis intereſt, u mutationes remotas atque futuras, contact corporum externorum in corpore & in an ma ſua genitas, quam poteſt accuratisſime ſc at atque comprehendat.

52. Cæterum ea quæ ſupra fundamen loco tradidimus, ſequentes obſervationes ſu peditabunt: *Objecta omnia ſenſuum, quæ in h mine motum aliquem novum extraordinarium valde ſenſibilem non gignunt, ſed duntaxat mot ejus naturalem in ſtatu quieto conſervant, bona ſu Sed omnes ſenſuum motus nimis ſenſibiles vel ſen fortius afficientes, corrumpunt nervos ſenſoriorum adeoque mali ſunt.*

53. Unde vero cognoſcam, ais, motu

ne is in membris ſenſibus deſtinatis ſit nimis vehemens, an motui naturali attemperatus? Hic non poſſum tibi commodius reſponſum dare, quam *internum aſſenſum tuum* hoc tibi optime poſſe indicare, nec poſſe hic regulam quandam univerſalem dari, cum motus ordinarius in ſingulis hominibus non in eodem ſit gradu, ſed fere *tot modis variet, quot ſunt homines*, quæ varietas partim ab *ætate*, partim à *natione*, partim à *conſuetudine* &c. dependet. Adeoque proderit, ut ſeipſum quisq; obſervet, an notabilem ac prius inconſvetam alterationem apud ſe deprehendat, necne.

54. Sequitur inde motiones *mediocres*, quæ medium locum tenent inter vehementes illas & ordinarias, tum eſſe *malas*, quando ad fortiores propius accedunt, ſed *bonas* exiſtimandas eſſe, quando propiores ſunt ordinariis.

55. Sed hic *Motus* tamen *ordinatus* ſenſoriorum *in malum degenerare* poteſt, ſi *diutius is quam opus eſt, continuetur*, quoniam per eundem motus reliquorum ſenſuum, qui ſecundum ſapientiam Creatoris, uti ſupra diximus, grata quadam viciſſitudine ſe mutuo excipere deberent, impeditur.

56. Par ratio eſt cum *Facultate Locomotiva membrorum externorum*. Motus *temperatus*, qui nec nimis ſentitur, nec longius continua-

tur, *bonus* eſt, ſed Motus *nimis ſenſibilis*, ac *diu*-*tius continuatus*, eſt *malus*.

57. Porro Motus *ſangvinis* is *malus* haben-dus eſt, quo ſangvis humanus vehementiu vel tardius movetur; Quicquid Motum ſan-gvinis in ſtatu ordinario conſervat, *bonu* eſt. Nec ordinarius tamen ſangvinis motu quantumvis *diu continuatus*, malus dici poteſt Nam homo unum tantum ſangvinis motum habet, ſine quo ſangvine vivere nequit, ſe ſenſus varios à DEO accepit, qui ſimul o-mnes moveri non posſunt, ſed ſucceſſivè.

58. Deinde quicquid *cogitationes* homini nimis vel acuit, vel *turbat*, *malum* eſt, ſed quic-quid easdem in motu quodam *proportionat* conſervat, *bonum* eſt: Imo quicquid hunc mo-tum *diutius continuat*, id quoque *malum* eſt; e quod cogitationes homini non ſolum dat ſint ut res varias atque diverſas perpendat, ſe ad conſervationem ſui quietem etiam cum mo-tu alternis vicibus permutatam requirant. De-nique circa voluntatem hominis notandu eſt, omnem ejus motum naturalem per ſe pſam corrumpi, quia ipſa voluntas quanta cunque eſt, mala eſt. Ideoque non aliter ni ſi per contactum externum, tanquam per me-dicinam ſanari poteſt.

59. Hæc adeo præcipua ſunt, quæ reſpe-ctu *rerum externarum in genere* notanda veni unt: Quas ſi *in ſpecie* quoque aliquantulu

con

contemplari velimus, id commodiſſime fieri poterit, ſi easdem in *tres claſſes* dividamus, ita ut quædam ſint *infra* hominem, ut beſtiæ, plantæ &c. quædam *juxta* hominem poſita, alii videlicet homines, denique Ens ſummum *ſupra* hominem, DEUS.

60 In his quæ ſunt *infra hominem*, quisque mediocri adhibita attentione facile intelliget, quod homo ad conſervationem durationis ſuæ ac virium naturalium *non adeo multis rebus indigeat*, vel ſaltem *plurimis commode carere poſſit.*

61. Nam ad conſervationem *ſpirituum vitalium, viriumque* corporis *cibo* equidem ac *potu* opus habet, ſed de his vetus vulgatum eſt proverbium, *Natura paucis eſt contenta*: Ad conſervandos reliquos *ſenſus externos*, viſum, auditum, olfactum, ſaporem, tactum, *parum admodum divitiarum* poſcitur, ſed hîc natura hominis contenta eſſe poteſt, ac ſibi ſatisfacere uſu rerum alienarum, quæque hominum dominio non ſubjectæ ſunt. Denique ſatis conſtat eos qui modico cibo ac potu utuntur, atque delectationi ſenſuum moderatè operam dant, idoneos eſſe ad cogitationes juſtiſſime & accuratiſſime inſtituendas.

62. Ac hæc quidem obſervatio in praxi fere videtur *ridicula*, ex adverſo creditur *res multas homini ad conſervationem ſui eſſe neceſſarias*. Sed hoc præjudiciū partim ex hoc errore pro-

gnatum videtur, quod DEUS omnes crea-
tas propter hominem, (h. e. ad conſervatio-
nem eſſentiæ ejus) condiderit; partim è pra-
vâ conſvetudine, vel vanâ imaginatione pro-
manavit.

63. Rurſus dubium non eſt, *res plurimas homini nocere poſſe, idque infinitis modis*, ideoque hominem graviſſimas habere rationes, qua-mobrem cavere ſibi ab iisdem debeat.

64. Nihilominus reliquæ creaturæ *bon. potius* quam *malis* rebus annumerandæ ſu-, quandoquidem homo aliquibus ad dura-nem ſui promovendam *carere non poteſt*, cæte-ræ verò homini non *per ſe* conſideratæ noce-ſed quatenus ſinſtre *applicantur*, quæ perv-applicatio vel ab ipſo homine fit, vel ſaltem p-runque non ſine omni ejus culpâ accidit.

65. Sed in *Homine* adhuc plura erunt ſervanda. *Sine aliorum hominum adjutorio miſerrimus foret.* Nam hominum ope deſ-tus vivere vel omnino non poſſet, vel c-ſummo cum tædio vitam agere cogeretur. necesse eſſet eum carere oblectationibus ſuum, ſi non omnibus, tamen plerisque, q-doquidem hæ alios homines præſuppon-Cæterum & cogitationes ipſi parum pro-ſent; cogitationes enim in ſermone quo-interno conſiſtunt, ſermo internus ori-ſermone quodam externo, externus nil

imo prodeſt, ſi non eſſet humana aliqua ſocietas.

66. Cavendum eſt tamen, ne præcipitanter nimis aſſeramus, *Reliquos homines ſine exceptione bonos eſſe*, maxime ſi cogitemus, *Hominem homini mirum in modum ægre facere poſſe*, dum homo hominem occidere, ſenſibus variis modis incommodare, eosque excruciare poteſt, imo dum homo hominis intellectum quotidie traditione complurium errorum, fraudibus in mutua converſatione atque commerciis, &c. item voluntatem ſeductione ad vitia, malisque exemplis lædit.

67. Ex adverſo Homo *ex hominibus majorem utilitatem capere poteſt, quam ex reliquis creaturis ad vitam ſuam conſervandam*, eamque prorogandam, ac ſibi ipſi ſatisfaciendum, maxime ad intellectum ſuum purgandum, & voluntatem bonis exemplis emendandam.

68. Adeoque *Homo* reſpectu aliorum hominum *bonis* rebus potius quam malis annumerandus eſt.

69. Neque dubium tamen eſt Hominem præ reliquis animalibus hic peculiare quid habere, ut *hominum aliis magis, aliis minus delectetur*, eorumque conſortium quærat, ex quo *amicitia vel amor particularis* oritur.

70. Idque variis ex cauſis fit, vel ex ſingulari aliqua *indigentiâ*, vel ob *delectationem ſenſuum*, vel ob *harmoniam cogitationum ac voluntatis*

71. Cæterum omnes homines naturâ ſunt æquales, ac inæqualitas Statuum vel ex indigentia vel urgente neceſſitate introducta eſt. Hinc naturæ hominis inditum eſt, ut quam maxime poteſt, *æqualitatem* ſuam conſervet. Atque exinde peculiare bonum oritur, quod *Libertas* nominari ſolet.

72. Nihilominus homo inde à juventute ſub merâ vivit *inæqualitate*, atque hæc conſvetudo in homine in alteram quaſi naturam abit. Hinc vel aliis ſe ſuperioribus æquari, vel æqualibus præferri deſiderat, idq; *Ambitio* appellatur.

73. Cum autem verum fundamentum, quo aliis quis vel æquetur vel præferatur, in vero uſu rationis, i.e. in verâ cognitione & praxi veri ac boni conſiſtat; deſiderium iſtud eatenus duntaxat *pro bono* habendum eſt, quatenus in his mediis fundatur, quoniam nunquam inde homini detrimentũ aut malum evenire poteſt.

74. Sed ſi alio quodam fundamento nititur, *malum* eſt, quia durabile eſſe non poteſt.

75. Imo ſi Homo ratione ſuâ recte utitur φιλοτιμίαν etiam prioris generis *indifferentem* potius quam *bonam* exiſtimabit, eo quod etiam ſine exteriori paritate, vel prærogativâ, neque vitæ ſuæ, neque ſenſibus, neque uſui rationi quicquam decedat.

76. Ex dictâ Statuum inæqualitate ulterius orta eſt introductio *Dominii bonorum* in genere humano, ex quo deinceps neceſſario pro-

gnat

gnata eſt inæqualitas facultatum & conſequenter defectus ſive egeſtas. Hæc homines coëgit ut *pecuniam* inducerent, cujus auxilio omnia quorum egemus comparari poſſunt. Inde commune deſiderium, ut homo aliis vel par exiſtimetur, vel anteponatur, ordinarie cum *amore pecuniæ ſeu divitiarum* copulatum eſt.

77. Atque is quidem pecuniæ amor *bonus* haberi meretur, quatenus ſecundum regulas ſanæ rationis inſtituitur, ac bonis partis recte utitur, *malus* vero, ſi id non contigit.

78. Imo cum homo intellectu ſuo recte utens facile intelligat divitiis ſe commode poſſe carere, boniſque ſuis, divitiis licet deſtitutum, nihilominus uti poſſe (quandoquidem ſupra notavimus, hominem ad durationem ſuam bonis propriis non admodum multis indigere) *divitias* pro re *indifferenti* potius habebit, quam pro *bono neceſſario*.

79. Denique ex introductione differentiæ Statuum, item ex diſtinctis gradibus excellentiæ hominum, atque ex ſocialitate hominibus implantata, cupiditate quâdam enatâ factum eſt, ut inferiores ſe ſuperiores ac excellentiores magnifecerint, utque exiſtimationem illam declararent, non ſolum ſponte ſuâ complura ſigna externa invenerint, ut per actiones ſuas eandem patefacerent, ſed & ſuperiorum ac excellentiorum hominum actiones ſuâ ſponte imitari cœperint, quæ imitatio, *Vene-*

neratio, *Civilitas*, appellari poterit, ex quo ortum eſt id, quod Latini vocant *Decorum*, ac *Pudor* omnis inde originem traxit.

80. Ac *Decorum* iſtud, item *Pudor* è violatione decori ortus quoad Sapientes homines atque virtuoſos reliquis ſpræcellere arbitratur, eosque magni æſtimat, ac eorum facta imitatur, *verum eſt Bonum*. Sed quatenus vitiis deditos ac potentes ſpeculi loco ſibi proponit, *Malum* quoddam eſt; Cum imitationem rerum indifferentium reſpicit, abſolute magis eſt *vanum quoddam nihilum*, quam bonum quid, tamen *ex hypotheſi*, quia non niſi cum vanis hominibus vivimus, *bonum quid* merito exiſtimatur, quoniam ejus intermiſſio homini pernicioſa eſt, neque is abſque hoc decoro ullâ ratione in vita civili res ſuas expedire poteſt.

81. Reliquum eſt de DEO dicere. A Deo eſſentiam ſuam homo accepit, ſingulisque vitæ momentis à Deo in duratione ſuâ conſervatur. Soli Deo res externas debet, quæ ad durationem hominis ſecundum ordinarium naturæ curſum aliquid faciunt, adeoque Deus *inter bona omnia ſummum locum merito tenet*.

82. Ac quamvis homo etiam intelligat, quod à Deo bonis omnibus rurſus exui, maximoque damno affici poſſit; tamen ideo nondum DEUM *malis* rebus annumerabit, neque pro cauſa mali habebit, cum perſpicue intelli-

gat,

gat; hominem ſibi ipſi mala omnia quæ à Deo proficiſcuntur, culpa propria accumulare.

83. Nam vel è ſolo *Lumine naturæ* homo cognoſcere poteſt, Deum curam gerere rerum humanarum, ac *in hac* etiam *vita* (nam futuram humana ratio omnino ignorat) homines, prout vitam inſtituerint, vel *præmiis afficere* vel *punire* velle.

84. Hinc neceſſe eſt, ut bonum etiam hoc exiſtimet, ut *ſecundum Voluntatem Divinam*, quam Deus homini in jure naturali patefecit, *actiones ſuas inſtituat*, *malum* vero, ſi voluntati Dei reluctatur, ſcit enim fore ut illud quidem præmia, hoc vero pœnæ conſequantur. Utrumque autem, & præmia divina & pœnas longe durabiliora eſſe, quam malum aut bonum præſens vel momentaneum.

85. Accedit, quod Jus naturale in communi generis humani felicitate fundatum eſſe intelligit, unde adhuc magis ſtatuere cogitur, bonum eſſe, ut vitam ad nutum Dei componat, quoniam ſub communi felicitate propria hominis beatitudo comprehenditur.

86. Itaque ſi vitam ſecundum voluntatem Dei inſtituit, *vitam virtuoſam* vivere dicitur, pervenire autem eò non poteſt, niſi intellectu prius per *eruditionem* emendato. Quare Virtus atque Eruditio, cumprimis autem (quod jam in Praxi Logices demonſtravimus) *Cognitio ſui*, ſunt *bonum* quid, ſed Scelus, Inſcitia,

Er-

Error, nec non Eruditio intermiſſione cogitationis ſui in aliis creaturis quæſita, malum.

87. Ex dictis hactenus *vulgares Boni diviſiones* perſpicue intelligere licebit, difficilius atque obſcurius ab his, qui eisdem utuntur, tradi ſolitas. Vulgò bona hominis ajunt eſſe triplicia, Bona *Animæ*, *Corporis*, *Fortunæ*.

88. Bona *Animæ* ſunt verus uſus Intellectûs & Voluntatis, nimirum Sapientia & Virtus. Bona *Corporis* ſunt Vita hominis, Senſus, Locomotiva, Integritas membrorum externorum ac internorum, item juſta diſpoſitio cerebri, quoniam ab eadem Ratio dependet, quatenus alteratione corporis, inprimis cerebri, ipſa quoque alteratur, ac morbo corporis minui, vel turbari poteſt, quod uno verbo appellatur Sanitas. Bona *Fortunæ* ſunt Divitiæ, Honor, Libertas, Amici.

89. Vides bona omnia hactenus ſeorſim, enumerata in claſſium conſuetarum ordinem nos redegiſſe, excepto *Deo* & *Decoro*, quorum utrumque ſecundum vulgatam definitionem ad earum claſſium aliquam commode referri non poteſt. Ac *Decorum* quidem nemo hactenus cogitavit, cujusmodi bonum ſit, etſi Philoſophi omnes in eo contra Cynicos conſenſerint, præter Virtutem dari adhuc aliud quid, quod in vita communi tanquam norma ſequendum ſit.

90. *DEUM* quod attinet, condonandum, equi-

equidem gentilibus Philoſophis eſt, quod diviſionem bonorum hominis ita conſtrinxerunt, ut eorum maximè neceſſarium prætermiſerint, quia in univerſum omnes ob confuſionem Philoſophiæ cum falſa revelatione errores de DEO foverunt; Sed quod in ſcholis Chriſtianis error iſte absque ulla correctione retentus eſt, merito mirari poſſimus. Nec admodum tamen ſoliciti erimus, quemadmodum hanc diviſionem juxta haſce obſervationes corrigamus, ſed eam potius omnino miſſam faciemus, cum non videamus quid ea magnopere proſit.

91. Porro in ſcholis paſſim docent, quod bonum ſit *honeſtum*, (ſive juſtum) *utile & jucundum*, ac in definiendis hiſce differentiis, item in tradendis exemplis diſcrimen eorundem bonorum confundunt magis quam illuſtrant, hoc errore nixi, quaſi tria hæc bonorum genera *revera à ſe invicem eſſent diſtincta*, cum eatenus ſolum differant, quod Bonum *diverſimodè conſideratum* modò *honeſtum*, (ſive juſtum) modò *jucundum*, modò *utile* nuncupetur.

92. Nam *verum Bonum* (ſpecietenus bonum jam ſupra exauctoravimus) *utile* eſt, quia hominem in duratione ſuâ conſervat. Præterea *jucundum* etiam eſt, ſi ab homine poſſidetur, cum Gaudium, voluptas, oblectatio nil aliud ſint, præterquam fruitio atque poſſeſſio deſiderati Boni. Denique & *honeſtum* eſt, certe

non

non inhoneſtum; Honeſtas enim in communi generis humani utilitate fundatur. Mox etiam ſuo loco demonſtrabimus, quod ſolus is qui honeſte vivit, vere jucunde etiam ſe vivere ſentiat. Et ſicut omnis inhoneſtas, ac omnia vitia toti generi humano pernicioſa ſunt, & unumquemque hominem in ſpecie peſſumdant; ita mox patebit, quod is qui vitam agit rationi adverſam, etiam eo tempore, quo ſummam ſibi voluptatem imaginatur, multis imo innumeris tædiis obnoxius ſit.

93. Cæterum unicum hoc Bonum diverſas ſortitur denominationes, quatenus diverſimode conſideratur. Si eius *origo* ſpectatur, ut à Deo deſcendit, & ut à Deo, vel hominibus qui in mundo gubernando Dei vicem gerunt, tanquam norma actionum humanarum præſcriptum eſt, vocatur bonum *honeſtum*, etſi interdum etiam honeſtum denominetur, ſi non ſit inhoneſtum, (nec injuſtum) nec dictæ normæ contrarium.

94. Si vero Bonum ratione *ſui ipſius* atque *præſentiæ* ſuæ conſidero, *jucundum* bonum dicitur.

95. Denique ſi *effectum* ejus ſpecto, vocatur *utile*, quatenus nimirum novum quoddam bonum gignit, vel præſens bonum continuat.

96. Adeoque non eſt aliud diſcrimen inter bonum *jucundum*, niſi quod utile *futura*, jucundum *præſentia* reſpiciat.

97. Ac

97. Ac etſi dicas, hominem *præteritis* etiam & *futuris* rebus ſe poſſe oblectari, imo plus delectationis in contemplatione præteritorum & futurorum, ſi non ſemper, ſæpius tamen, quam præſentium ſentiri; e. g. delicate amantem; Tamen re accurate expensâ fateberis, contemplationem *præteritorum* tum demum delectare, quum ea nobis, tanquam *adhuc præſentia*, vel quæ præſentia ſaltem facile iterum fieri poſſunt, proponimus, & conſiderationem *futurorum* delectatione nos afficere, quando cogitamus ea mox *fore præſentia*, & ſic præſens *h.* l. in ſenſu latiori capiendum eſt.

98. Nam, ſi *præteritum* bonum tanquam *præteritum* conſidero, quodque præſens amplius non erit, non delector, ſed doleo, ſicut contraria ratione conſideratione præteriti mali delectamur. Ac ſi bonũ *futurum* non niſi tanquam adhuc futurum aſpicio, nullum inde gaudium capio, ſed aliquo ſaltem eius deſiderio tangor.

99. Quod autem vulgo bona utilia, jucunda atque honeſta à ſe mutuo ſeparantur, partim inde fit, quod *bona illa non recte definiuntur*, partim quod *Bonum apparens* cum vero Bono, item *accidentaliter bona*, & *minora* quædam bona cum nobilioribus bonis manifeſtè confunduntur.

100. Ac *Utile* quidem bonum, ajunt *propter aliud quid expeti*, *jucundum* vero & *honeſtum propter ſe.* Sed omne bonum, quatenus conſtantem aliquam durationem intendit, neceſſum eſt

eſt *propter aliud* experi; quatenus autem per aliud quid, aliquid à priori plane diſtinctum intelligitur, quodque prius illud ad durationem nil immediate conferat, v. g. Pecunia, tum ſub appellatione Boni *utilis* viliſſimum boni genus i. e. media ad Bonum ducentia comprehenduntur, quaſi e. c. *Vita*, *Senſus* ac *moderata ſenſuum oblectationes* &c. quæ propter ſe expetuntur, pariter *utilia* non eſſent.

101. Pòrrò *Honeſtum* contendunt à *ſana ratione* appeti, *jucundum* vero ab *appetitu*, qui homini cum beſtiis ſit *communis*. Sed quemadmodum ſola hominis voluntas bonum tam honeſtum, quam jucundum appetit; intellectus humanus autem per ſe nihil omnino appetit, sed nudum inſtrumentum eſt voluntatis humanæ. Ita eruditi ipſi neſciunt, quomodo appetitum ſenſibilem ſic dictum tam ab intellectu, quam à voluntate hominis diſtinguere debeant.

102. Deinde inſignis in eo apparet abſurditas, quod hunc appetitum, qui *jucundis* rebus inhiare debeat, *ſanæ ratione* opponunt, quaſi moderatum gaudium ac voluptas temperata ſanæ rationi repugnarent, nec ipſe uſus ſanæ rationis in quiete animi, hæc vero in tranquilla oblectatione conſiſteret.

103. Ac etſi obtendas: *moderatas haſce oblectationes, omneſque delectationes animi* non eſſe bona jucunda, quia jucundum illud in *affectionibus* ſenſuum *valde ſenſibilibus* unice conſiſte-

re

ret, utpote in voluntate, in cibo ac potu delicato aliisque in rebus quas corporis voluptates appellamus; tamen hæc exceptio admodum eſt abſurda. Nam primum quidem ſupra oſtendimus *omnem delectationem ſenſibilem eſſe bonum apparens*, vel rectius malum quid, ſolisque moderatis oblectationibus definitionem boni competere.

104. Secundo, ſicut magnæ imprudentiæ eſſet negare, helluonem, aleatorem, vel ſcortatorem in ipſo voluptatis ſuæ momento nullam ſentire delectationem; ita abſurdum foret his qui *voluptatem animi* revera percipiunt, perſuadere, quod à ſenſibilitate ſuâ decipiantur. Nam ut taceam tranquillam iſtam atque pacatam Viri vere ſapientis ac virtuoſi delectationem, extra dubium certe poſitum eſt, animum ambitioſi in gratioſo principis vultu, avari in capiendo lucro; literati ſic dicti in refutatione adverſarii, & hominis ingenioſi in inventione quadraturæ circuli eandem jucunditatem ſentire, quam alter ille qui ſenſibilibus ſenſuum affectionibus delectatur.

105. Jam vero non erit difficile judicare de exemplis vulgo tradi ſolitis, quibus probare conantur, poſſe aliquid eſſe *honeſtum*, cum non ſit utile nec jucundum, vel *utile*, nec jucundum neque honeſtum, vel *jucundum*, nec utile tamen neque honeſtum. v. g. Vitam pro patria periculo exponere, vel miſſis vitiis virtuti

aſſueſcere: pharmacis amaris uti, vel furari, ſcortari, helluari.

106. Ac *furari* quidem, *ſcortari*, *helluari* non merentur cenſeri inter bona utilia atque jucunda, cum bonis plane non ſint annumeranda, ſed malis. Et qui hujusmodi exempli utuntur duas appellationes diverſisſimas palam confundunt. Aliud eſt, utilitas vel delectatio ſenſibilis & momentanea, aliud Bonum utile vel jucundum.

107. In alterius autem generis exempli *pharmacum amarum* utile quidem bonum eſt, sed non jucundum: *A vitiis* conſuetis *abſtinere* honeſtum & utile quidem, ſed durum atque acerbum. Sed utrumque præſupponit hominem qui in ſtatu corrupto verſatur; Hujusmodi bona mox pronunciabimus eſſe bona in inferiori gradu, nobilioribus bonis, quæ talia eſſe ſecundum ſtatum hominis ordinarium naturalem que iudicantur, plerumque oppoſita. Atque quæ hactenus de coniunctione honeſti utilis atque iucundi diximus, de bonis nobilisſimis tanquam de analogato nobilisſimo intelligenda ſunt.

108. Denique *pro patria periculum ſubire*, ſi verum hominem ſpectes, jucundum pariter ac utile bonum eſt; Nam vir bonus id facit cum gaudio eoque communem obtinet utilitatem, in qua privata ejus utilitas continetur.

Et inſigniter eſt diſtingvendum inter mortem & mortis periculum.

109. Itaque rectius omnino egisſent, ſi in ſcholis diviſionem boni in honeſtum, jucundum & utile omiſisſent, quam quod tam confuſe acſine fundamento eandem tradiderunt, præſertim *decoro* rurſus prætermiſſo, id quod neque ad honeſtum, neque ad utile vel jucundum ſecundum vulgarem definitionem reduci poteſt.

110. Quæ cum ita ſeſe habeant, proſpiciendum nobis eſt de *aliis Boni diviſionibus*, quæ in prudentiâ cognoſcendi bonum & malum majorem illis utilitatem præſtent. Imprimis ſi in anteceſſum notemus, diverſas illas boni malique ſpecies, in ſequentibus diviſionibus proponendas, *non eſſe ejusdem pretii nec gradûs*, ſed alterum genus altero ſemper eſſe deterius. Unde duo in genere obſervanda veniunt. 1. Duobus bonis vel malis diverſorum graduum concurrentibus, *inferius ſuperiori ſemper cedere oportere*. 2. In cognitione Boni ſemper reſpiciendum eſſe *gradum ſummum atque præcipuum*, quem etiam gradum in definiendo bono nobis tanquam ſcopum præfiximus.

111. Nam homo, prout jam vivit in mundo dupliciter conſiderari poteſt, vel ſecundum *ſtatum* ſuum *ordinarium*, quomodo ſecundum cognitionem veri boni conſtitutus eſſe debebat, vel ſecundum *ſtatum* ſuum *extraordinarium*, in

quantum ad ejus voluntatem attinet verſatur quo vel in quem ipſe ſe per conſuetudinem collocavit, vel ab aliis detruſus eſt.

112. *Status ordinarius* eſt, cum motus ſingularum corporis humani partium in proportione, inque menſura ac viciſſitudine à DEO ordinata permanet, ac ut ita dicam, quaſi in æquilibrio modo huc, modo illuc inclinat; id quod non ſolum de motu ſangvinis & ſpirituoſorum corporum in nervis, ſed & de motu intellectus atque voluntatis intelligendum; ut utrumque ad bonum tantum impellatur, ac malo abſtrahatur, in reliquis autem rebus ſit indifferens. Atque hic ſtatus *per ſe bonus* eſt.

113. *Extraordinarius Status* eſt, quando motus is à menſura divinitus ordinata recedit, vel incrementum juſto notabilius urget, vel decrementum, immediate & ſenſibiliter accelerat, ſique intellectus ac voluntas ad bonum tarde, ad malum vero alacres ſunt, nec ulla ratione motum aliquem quietum ſentiunt, ſed a quibuscunque rebus externis huc & illuc rapiuntur. In hoc ſtatu quoad corpus vivunt *ægroti*, quoad animam immerſi in *ignorantiâ, erroribus, vanitate, ac vitiis*. Breviter quoad voluntatem omnes homines. Et hic *malus* eſt Status.

114. Pro diſcrimine hominum Statuum durum, bonum etiam atque malum diſtinctum eſt

qu

quorum illud *bonum malumve ordinarium*, hoc *extraordinarium* vocabimus.

115. *Bonum ordinarium* Statum hominis ordinarium conſervat & promovet, ſeu bonum verum adjuvat; *Bonum extraordinarium* à Statu extraordinario ſeu malo adhærente hominem liberat.

116. *Malum ordinarium* hominem è Statu ordinario in Statum extraordinarium detrudit; ſed *malum extraordinarium* hominem è malo ſeu extraordinario ſtatu, extraordinariâ quadam ratione in ſtatum meliorem vindicare conatur.

117. In hoc enim *utrumque boni genus* conſentit, quod in utroque certa quædam proportio certusque modus cum lentâ quadam mutatione obſervari debeat. In eoque *mali utrumque genus* concordat, quod in utroque modus is excedatur, ac mutatio nimis repentina inſtituatur.

118. Perinde ut quid creſcit, ita quoq; decreſcit. Ac ſicut homo bonum ſuum naturale gradatim quaſi acquirit, ita neceſſe etiã eſt *per gradus eum mala dediſcere*. Non uno momento morbi depelluntur. Membra frigore correpta ſi calori nimis vehementi ſubito admoventur, corrumpuntur; Deſtruitur ſtomachus, ſi quis poſt diuturnam inediam tantũ comedit, quantum ei vorandi cupido imperat. Nil proficimus erroribus atque præjudiciis uno momen-

to

to, vel citius quam par eſt, abigendis, vel initii atque affectibus longa conſvetudine contra-ctis, cum altas jam radices egerunt, ſimul ac ſemel dediſcendis.

119. Sed hinc ſimul conſequitur, id quod reſpectu *ſtatus ordinarii bonum* eſt, *malum* fore, ſi homini in *ſtatu extraordinario viventi* applice-tur, contrà quod ægroto, imperito, vitiis de-dito *bonum* eſt, homini ſano, ſapienti, virtuo-ſo *malum* eſſe poſſe.

120. *Motus temperatus, caro bubula, aër fri-gidus* ſano homini bona ſunt, ſed podagrico, phthiſico, febricitanti, pernicioſa. Et eadem re, quam ſapiens cum delectatione *veram* eſſe agnoſcit, erroribus immerſus offenditur, vel eâ certe in ſtuporem agitur ac quaſi occoeca-tur. Virtuoſus gaudet quiete animi ſi *ſolu* eſt, ſi *pauca poſſidet*, ſi *parum comedit ac bibit* Voluptati deditus parum abeſt quin moriatu præ tædio, ſympoſio deſtitutus & avarus laque vitam finit, ſi theſaurus ipſi aufertur; Vino lentus in morbum incidit, ſi per octiduum vi num ipſi negatur;

121. Contrà ægroto *quies* per aliquot die *continuata, medicina* morbo ejus applicata, *ca-lor extraordinarius*, bona ſunt. Sanus his ma ceſcit, ac ſeſe corrumpit pharmacis frequen ter utens, eundemque ædibus ſuis calore præbens quem ægrotantes ſolent. Errans qui adhuc hæret in præjudiciis, *honeſta quâda*

fra

fraude lucrifaciendus eſt. Sapienti fraus omnis ſuſpecta eſt. Voluptuoſi, avari, potatores, *decreſcente voluptate, avaritia ac ebrietate* ſua, fiunt meliores; ſed caſtus, liberalis temperans deterior redditur, ſi in hujusmodi mediocri gradu, voluptati, avaritiæ atque ebrietati ſeſe mancipare incipit.

122. Cum ſuperius allatâ diviſione boni ſequens cognata quodammodo eſt. Bonum & Malum ſumitur vel poſitive, vel privative. i. e. *Bonum* conſiſtit vel in *acquiſitione rei grata*, vel in *privatione rei ingrata*. Et *malum* verſatur vel in *acquiſitione rei ingrata*, vel in *privatione rei grata*.

123. Ita *Comparatio artium prius ignotarum*, *acquiſitio novorum* honorum ac privilegiorum, adeptio *facultatum, quas hactenus nondum habuimus*, &c. poſitive bona ſunt, ſed *liberatio è carcere, convaleſcentia è morbo*, &c. inter bona privativè talia referenda ſunt. Sic *Morbus. Vulneratio, Dolor, Ignominia* ſunt mala poſitiva; *Captivitas* vero, *amiſſio* facultatum aut dignitatis, mala privativa.

124. Porro bona alia ſunt valde *nobilia* & *ſumme neceſſaria*, ſine quibus natura humana vel plane non ſubſiſtere poteſt, vel miſera certe aut manca foret; alia *minus nobilia*, & *neceſſaria*, ita ut homo ſine iis & ſubſiſtere queat, & ſi his deſtituatur, miſer appellari non poſſit; In numerum autem bonorum referuntur.

quod homo ea poſſidens plus habeat occaſionis aliis benefaciendi, quam iisdem deſtitutus.

125. Ita *Sanitas* corporis, *Sapientia* ac *Virtus* bona ſunt nobiliora ſummeque neceſſaria, ſed *Libertas*, *honor* externus, *opes*, *Amici*, non æque neceſſaria ſunt, quo fere etiam *Decorum* referimus.

126. Inde vero prompte intelligi poteri *duplex mali ratio*, quorum *alterum* bono *necesſario* opponitur; ut *morbus*, *Sapientia defectus* *error*, *&* *vitia*; *alterum* non tam malum eſt quam indifferens, quia bonum ipſi oppoſitum non eſt neceſſarium, ut privatio vel *defectus libertatis*, *honoris*, *divitiarum*, cui etiam *ignorantiam decori* & alia quæ ad ſapientiam homini nil conferunt, annumeramus.

127. Et in hac quidem diviſione ad naturalem eſſentiæ humanæ æqualitatem reſpectu habui, ſed ſi inæqualitas ſocietate civili intrducta reſpiciatur, non eſt diffitendum, qu ſuprà quoque notavimus, *decorum bonis necſariis* annumerandum eſſe, quatenus absq eo nemo emergere in civili ſocietate pote ſed hoc reſpectu Libertas quoque, honor, pes neceſſariis bonis accenſenda ſunt. Ita duæ hæ appellationes confundantur, *bona ceſſaria* dici poſſent vel abſolute neceſſaria, neceſſaria ex hypotheſi ſtatus corrupti ſoc tatis civilis.

128. I

128. Deinde Bonum aliud eſt *immediatum*, quod hominis durationem & naturam per ſe conſervat, ut *Vita*, *Sanitas*, *Sapientia*, *Virtus*. Aliud *mediatum*, quod facit ad obtinenda augendaque dicta bona immediata, ut *Pecunia*, *Cibus & Potus*, *Studia literarum*, *exercitatio* in actionibus virtutis; Illud *ſcopi* rationem habet actionum humanarum, hoc *mediorum* ad ſcopum iſtum tendentium. Et quanto magis hæc media remota ſunt, vel quanto facilius homo iisdem carere poteſt, tanto in minori gradu boni ea poni merentur.

129. Denique cum tam boni quam mali diſtincti ſint gradus, ac ſupra monuerimus, bonum & malum maxime durabile reliquis boni malique generibus ſemper eſſe ſuperius, reſpectu etiam hujus obſervationis *Bonum* vel pro bono *reali* accipitur, ut Vita, Sanitas, Virtus, vel pro *minori malo*, ut amiſſio bonorum pro vita conſervanda, mors pro amicis ſuſcepta, &c. Similiter & *malum* vel pro *actuali malo* ſumitur, ut morbus, error, vita disſoluta, vel pro *minori bono*; ut acquiſitio divitiarum cum jactura ſanitatis; felix memoria cum absceſſione vel ſaltem imminutione judicii, eruditio in rebus externis prætermiſſâ cognitione ſui.

130. Diximus ſupra diviſiones huc usque traditas diverſos boni gradus propoſituras eſſe; itaque jam breviter oſtendemus, quænam inter genera hactenus recenſita *nobilisſima* ſint,

nimirum Bonum *ordinarium*, bonum *privativum*, bonum reſpectu naturæ humanæ *abſolute neceſſarium*, bonum *immediatum*, denique bonum *reale*. Atque ad hæc boni genera homo maxime reſpiciat, & ad ea maxime quadrat noſtra boni definitio.

131. Sed hoc *in vita communi* malâ quâdam conſvetudine *fere invertitur*. Nam cum plerique, imo reſpectu voluntatis omnes homines, vivant in ſtatu extraordinario atque corrupto, *bonum* etiam *extraordinarium* longe *præferunt* ordinario; imo & *in ordinario ſtatu bono extraordinario ſæpe utuntur* tanquam regula quâdam vivendi, monuimus autem bonum extraordinarium ſic uſurpatum, malum eſſe.

132. Hujus rei exempla millena ac plura, poſſemus adducere. Quam multi bona *valetudine fruentes pharmacis* aſſueverunt? quot Medici ſanis hominibus imperant, ut aliquando *fiant ebrii?* quam multi opinantur aquam quam Deus homini in potum conceſſit, inſalubrem eſſe, eo quod vinum debili ſtomacho ſit neceſſarium. Ac ut dicam quod ſentio, *educatio liberorum noſtra univerſa* ob hoc præiudicium nullius pretii eſt, quod liberos noſtros à tenellis non aliter ac ægrotos educamus, ac in univerſum fere reddimus ægrotos.

133. In *bono poſitivo* adhuc plures graſſantur errores, quia multi etiam ex ordine eruditorum fortaſſe me irridebunt, quod *bonum privativum excellentiſſimum boni genus ſtatui*. Sed

ſi

ſi exempla ſuperius allata conſiderentur, iſta mea ſententia non adeo videbitur ridicula, præſertim cum jam ſupra notaverimus, hominem plurimis in mundo rebus poſſe carere, adeoque *bona poſitiva maximam partem pertinere ad bona non neceſſaria*. Quà de cauſa etiam in ſocietate civili v. g. huic qui alterum ex vindictâ occidit, vel divitiis inhians furtum fecit, gravior pœna irrogatur, quam ei qui in moderamine inculpatæ tutelæ limites excesſit, vel qui famis explendæ cauſa furtum commiſit. Taceo bonum poſitivum quietem animi turbare magis quam promovere, privativum autem eandem ab incommodis adverſis liberare. Imo ſi nil aliud eſſet in promptu quod opponeremus his qui ſententiam noſtram oppugnant, certe Epicuro in partes vocato eos cogeremus ſuberubeſcere, qui ſua jam ætate iisdem rationibus motus, *voluptatem* nil aliud eſſe definivit niſi *carentiam* quandam *doloris* & tædii.

134. Porro in bono *neceſſario*, manifeſtum eſt *totum mundum* Libertatem, Opes, Dignitates, Decorum, Sanitati, Sapientiæ ac Virtuti anteponere; Imo in his pecuniam, quantumvis ſit medium ad bonum admodum remotum, aliis rebus omnibus præferri, eamque ſecundum vulgatum errorem ſtultos ſapientes, ſceleratos virtuoſos, ac ipſos prope ægrotos ſanos efficere.

135. De *reali* etiam *bono* nemo fere ſolicitus eſt, quia in meris hæremus malis, adeoque quo-

quotidie conſuevimus è duobus *malis*, imo ex duobus bonis, *minimum* eligere.

136. Itaque cum oporteat hominem omnes actiones ſuas ita inſtituere, ut bonum obtinere & beate vivere queat; neque id tamen abſque uſu rationis legitimo conſequi poſſit; conſecrata eſt iſti negotio certa Philoſophiæ pars, quæ ideo *Philoſophia Practica* appellatur, adeoque nil aliud eſt quam *Eruditio oſtendens homini, quemadmodum bene beateque vivere debeat.*

137. Iſtam vero *beatitudinem* neceſſe eſt ut prius bene ac perſpicue *intelligat*, in quo ea conſiſtat, & quid in ea aſſequenda Deus ipſi agendum præceperit, deinde videat qua ratione tollat *impedimenta*, quæ ipſum detinent ne beatitudinem dictam conſequatur.

138. Et hæc quidem impedimenta aut *ab ipſo* veniunt *homine*, ex affectibus ejus. Hos coërcendos oſtendit *Ethica*; aut *forinſecus* accedunt.

139. Eaque vel oriuntur è *defectu*, quem abigere docet *Oeconomia*, vel è *metu* à vi externa aut inſidiis, quibus impedimentis præceptis traditis medetur *Politica*.

CAPUT II.
DE
SUMMO BONO HOMINIS.

ARGUMENTUM CAPITIS.

Definitio Ethices. n. 1. Qua in re ſummum bonum hominis conſiſtat? n. 2. graviter controvertitur inter Phi-

Philoſophos. n. 3. Summum bonum ſumitur dupliciter (I.) *pro bonorum hominis nobiliſſimo* n. 4. In hac ſignificatione ſumptum non poteſt conſiſtere in *bonis fortunæ* n. 5. 6. nec in *divitiis ac dignitatibus*, quoniam hæc non ſunt in noſtra poteſtate n. 7. neque horum poſſeſsio aliquem beatum facit, neque defectus infelicem. n. 8. Hæc obſervatio in praxi paſſim negligitur n. 9. & cum verbis tum ipſo facto etiam ab eruditis impugnatur n. 10. nec in *multitudine amicorum*, quatenus amici ad bona fortunæ referuntur, cum Vir ſapiens multos habeat inimicos, & qui amicos multos habet, longe miſerrimus ſit n. 11. 12. neque in *libertate* n. 13. etſi ea ſit bonum inæſtimabile n. 14. & mancipii & mortui eadem videatur eſſe conditio n. 15. 16. & ad perpetuum carcerem damnatus mortuus habeatur. n. 17. Non in *Decoro* n. 18. in bonis *Corporis* ac *Animæ* imprimis cavendi ſunt errores vulgati n. 19. Vitam & ſenſus ad animam humanam pertinere n. 20. 21. vel corpus eſſe carcerem hominis. n. 22. 23. *Vita hominis* eſt fundamentum ſummi boni, & quatuor ex partibus conficitur n. 24. Quarum nulla ſine cæteris eſſe poteſt n. 25. (1.) Integritas partium corporis humani, (2.) Motus ſanguinis n. 26. (3.) Motus nervorum n 27. Motus ſanguinis conjunctus eſt cum motu nervorum. n. 28. & ab utriusque alteratione dependet & alteratio cogitationum & rationis humanæ n. 29. (4.) Motus cogitationum. Abſque his homo ne homo quidem eſt. n. 30. Reſponſio ad objectiones oppoſitas n. 31. de Embryonibus, de jacentibus in deliquio n. 32. de apoplecticis n. 33. item de mente captis & furioſis, n. 34. qui vere cogitant n. 35. denique de mutilis n. 36. Poſſunt tamen quatuor iſtæ partes minui, vel altera pars alterâ debilior eſſe poteſt, vel neceſsitas quædam homini poteſt ſuboriri, ut pro altero conſervando alterius jacturam faciat n. 37. Quodnam

hoc

hoc caſu intercedente alteri præferendum, ſummumque bonum ſit? n. 38. In *ſanitate* ſummum bonum non continetur, non eſt enim in noſtra poteſtate n. 39. & homo ſanus, ſed erroribus immerſus miſer eſt n. 40. eoque magis ſi vitiis deditus eſt n. 41. Nec ideo tamen Sapiens & virtuoſus miſer eſt, licet ægrotet, n. 42. Virtus nobilior eſt *Sapientiâ* n. 43. Intellectus non prodeſt homini in contemplatione boni, niſi Voluntas id apprehendat. n. 44. Summum bonum non conſiſtit in diſciplinis inutilibus & jucundis n. 45. neque in Phyſica aut Matheſi n. 47. 48. 49. Quia hominem nunquam reddunt quietum. n. 50. Etſi non vereantur hodie ſummam felicitatem in his quærere n. 51. Nec *Virtus* eſt ſummum bonum n. 52. Intellectus non poteſt eſſe absque Voluntate, neque Voluntas absque Intellectu. Fabella de Voluntate tanquam Rege, & Ratione tanquam Conſiliario ejus. n. 53. 54. 55. 56. Summum bonum hominis in Voluntate & Ratione conjunctim, ſive in *Animo* & *cogitationibus* quærendum eſt n. 57. 58. Sine cogitationibus homo nec bonum nec malum ſentit. n. 59. Felicitas ejus in cogitationibus magis, quam in ipſa perceptione conſiſtit n. 60. Et cogitationes malum hominis efficiunt n. 61. Maxima eius felicitas verſatur in cogitationibus quietis ac moderate ſeſe variantibus. n. 62. Id vero *tranquillitas* ſeu *oblectatio animi* appellatur. n. 63. Ea percipitur magis quam definitur n. 64. Ejus Definitio n. 65. Oblectatio eſt, & caret dolore n. 66. ſed quieta tamen, & absque gaudio n. 67. 68. In reliquis bonis omnibus ſtudioſe quæritur n. 69. Deſiderium ejus cum aliis ſeſe conjungendi non eſt inquietum, ſed tantum indicat quietem ejus eſſe motum temperatum. n. 70. Ratione originis & effectus eſt *amor rationalis* n. 71. 72. Beſtiæ carent amore & ſocialitate n. 73. Hominem oporteret eſſe miſerum humana ſocieta-

te

reſtitutum n. 74. Imo ne homo quidem eſſet n. 75. nec poſſet optata delectatione frui. n. 76. nec miſanthropus eſſet, & in Bibliothecis ſeſe abderet. n. 77. Pleræque oblectationes ſocietates humanas præſupponunt. n. 78. Homo ad pacatam ſocietatem conditus eſt n. 79. adeoque ad amorem quietarum mentium. n. 80. Prudentes magis amant alios quam ſeipſos n. 81. 82. Etiam maxime vitioſi reipſa alias creaturas magis amant, quam ſeipſos n. 83. Quod probatur exemplo Voluptuoſi, Ambitioſi & Avari. n. 84. 85. De appellatione ſummi boni non eſt diſputandum n. 86. 87. (II.) *Pro integro perfectoque complexu bonorum humanorum omnium*, vel ſimul etiam non neceſſariorum. n. 88. 89. vel neceſſariorum ſaltem n. 90. 91. *Divitiæ* ad quietem animi non ſunt neceſſariæ n. 92. 93. *Paupertas* mala non eſt n. 94. De extrema paupertate quid ſtatuendum. n. 95. Honor externus nudum decus eſt ſummi boni n. 96 — 100. Externa *ignominia* neminem facit miſerum n. 101. 102. ſed verum honorem potius auget n. 103. *Decorum* non niſi ornamentum quoddam eſt n. 104. 105. Ejus defectus nonnunquam malis rebus eſt annumerandus n. 106. 107. præſertim ſi accedat impudentia n. 108. cæteroquin eſt tantum defectus aliquis ornamenti n. 109. *Pudor* non ſemper eſt ornamentum Viri ſapientis n. 110. 111. *Libertas* nudum eſt ornamentum n. 112. *Copia amicorum* ne ornamentum quidem eſt. n. 113. ſed indicium, quod deſit animi tranquillitas n. 114. Omnia bona fortunæ non ſunt partes neceſſariæ tranquillitatis animi n. 115. *Vita* eſt fundamentum tranquillitatis animi, nec *mors* tamen hominem reddit miſerum n. 116. *Sanitas* eſt neceſſaria quædam pars tranquillitatis animi n. 117. Diſcrimen inter virum ſapientem & imprudentem in *morbis* vires conſumentibus, ſed non dolorificis n. 118. 119. In morbis dolorifi-

cis

cis n. 120. vir ſapiens non perfecte quietus, ne miſer tamen eſt n. 121. Adeoque ſanitas non e pars eſſentialis tranquillitatis animi n. 122. Imprudentes in morbis etiam dolorificis, magis ſun miſeri quam Viri ſapientes. n. 123. *Sapientia* & *Virtus* ſunt partes eſſentiales tranquillitatis anim n. 124. eorumque defectus hominem ſumme reddit miſerum, n. 125. neque id tamen intelligendum eſt de apparenti ſapientia ac virtute fucata, n. 126. 127. Cur *Voluptatis corporis* non fit mentio n. 128. 129. Nullus unquam Philoſophu voluptatem corporis pro ſummo bono venditavit, n. 130.

I.

ITaque Doctrina *Ethica* nil aliud eſt quam *doctrina hominem inſtituens, quibus in rebus verum ſummumque bonum conſiſtat, quâ ratione id conſequi, atque impedimenta quæ ipſe ſibi injicere ſolet, amoliri ſuperareque poſſit.*

2. Enumeratis ergo præced. cap. diverſis boni hominis generibus, nunc ante omnia eſt explicandum, *quibus in rebus ſummum hominis bonum conſiſtat.*

3. Præſertim cum Philoſophi tanta contentione *de hâc quæſtione* olim inter ſe *concertarint*, & adhuc controverſentur, etſi hæc controverſia nomen magis quam rem ipſam concernat, certè ut vulgo agitatur, ſubtilis magis eſſet, ac inanes ſpeculationes redolens, quam explicata & utilis. Nos pro conſvetudine noſtra rem perſpicue, ac ut ab omnibus intelli-

ga-

gatur, & quoad in doctrina morali potisſimum uſurpari poteſt, proponemus.

4. *Eſſe felicem*, idem eſt ac posſidere ſummum hominis bonum. *Summa* autem *beatitudo* ſumitur *dupliciter*, primùm ſi diverſa hominis bona reſpectu diverſorum graduum, qui his inſunt, inter ſe *comparantur*, pro *poſſeſſione boni nobiliſſimi*; deinde intuitu *perfectionis* ejus, pro *poſſeſſione bonorum hominis omnium* ſimul ſumptorum, vel certe eorum quæ ſuprà *ſumme neceſſaria* vocavimus.

5. Quod ad *priorem ſignificationem* attinet, ſtatim in principio ſuperiori capite annotata oſtendunt, cum *divitiæ, honor, libertas, amici atque decorum* non ſint bona neceſſaria, etiam nullum horum pro ſummo hominis bono haberi poſſe.

6. Taceo, quod Deus homini hoc implantarit, ut bonum perſequatur, & conſequenter etiam ſummum iſtud bonum ab homine obtineri queat, certè non à ſola fortuna dependeat, cum genera modo recenſita omnia inter *bona fortunæ*, etiam ſecundum vulgarem opinionem referantur.

7. *Opes* atque *honores* ſummum bonum eſſe nequeunt, cum omnes regulæ quas, ideo in Oeconomiâ ac Politicâ tradituri ſumus, quia levi ſolum fundamento nituntur, *infinitis modis decipere queant*, dum Deus quotidie innumeris exemplis demonſtrat, imprudentiſſimos homines ad opes atque honores pervenire,

D eos-

eosque qui ſecundum fundamenta ſanæ ratinis divitias ac honores ambiunt, ſæpe in papertate & ſtatu infimo detineri.

8. Porro rex *opulentiſſimus* ac *potentiſſimus* rvera miſer eſt, quando ægrotat, vel *infirma* cu*valetudine* conflictatur, vel aliam quandam animo *inquietudinem* atque anguſtiam ſentit. Cum ex adverſo homo *pauperrimus*, qui e. nudus ex incendio repentino evaſit, modo ſno ſit corpore atque virtuoſus, revera miſer non ſit, quia vel commiſeratione aliorum (ſne turpi ac vituperandâ mendicitate) v labore ſufficienter occaſionem invenit, qua nuditati ſuæ conſulat, vel fami medeatur; v in horridiſſima ſylva deliteſcens (modo affectbus ſuis imperare didicerit) aqua & radicibu: neceſſitate cogente, contentus eſſe poteſt. E *Papinianus* etiam imminente ejus cervici *carnficis ſecuri*, ob quietem animi præſtitam à ſapentibus invidia dignus habeatur, quid ſi à tyranno honoribus tantum privetur, & in ſtatum vulgi exiſtimatione abjectiſſimum detrudatur.

9. Sed quid amplius hiſce immorabimur postquam in omnibus noſtris ſcholis trivialibus & Academiis hoc dogma, ſummum bonum in divitiis ac honoribus non conſiſtere ſtudioſis inculcatur. Hoc non obſtante, acuratius quæſo hanc propoſitionem expendquia *vulgata praxis in ſuperioribus ac inferioribus imo in ſummis ſcholis i. e. in aulis magnatum* b...

dogma

hymaei reclamat. Omnes, ne exceptis quidem his, quibus incumberet doctrinam ſuam exemplis confirmare, honoribus & divitiis, tanquam ſummo bono, cum detrimento valetudinis, cum privatione licitarum delectationum, & cum perpeſſione mille ærumnarum fere intolerabilium, denique cum ipſius vitæ & quietis animi periclitatione inhiant.

10. Imo quid aliud agunt, quam ut hanc theſin *aliis cum verbis tum dogmatibus labefactent.* Quoties Doctores extra cathedram dicere ſolent: *Pecuniam qui habet, is habet omnia, Pecunia carens ſtultus eſt.* Quàm miſerè abutuntur proverbio: *Opes qui amiſit, animum amiſit, qui honores amiſit, omnia amiſit.* Et quanto niſu laborant eruditi, ut communem hanc theſin ſuam certatim proſtituant, cum ſecundum phraſin Satyrici cujusdam Galli, in *dedicationibus* librorum ſuorum, quibus ineptiſſimos miniſtros Status, vel indigniſſimos fœneratores honorant, Hebraicè, Græce atque Latine demonſtrare conantur, hos eſſe viros eruditione ac virtute excellentes. Ne dicam, cum olim *honor virtutis merces* creditus ſit, hodie toto orbe terrarum honores pecuniâ palam comparari.

11. De *Amicis* neceſſarium exiſtimo monere, per amicos ſi bonis fortunæ annumerantur, quorum defectus hominem certe miſerum non reddit, intelligi *multitudinem hominum* opulentorum atque potentum, quique ob privata ſua commoda fortunam noſtram pro-

movere ac damna noſtra propulſare conantur. In hujusmodi amicis tanto minus ſummum bonum conſiſtere poteſt, quanto magis extra dubium poſitum eſt, *virum bonum atque ſapientem amicis abundare non poſſe*, ſed conſentaneum eſſe, ut neceſſariò inimicos habeat quam plurimos, quia alias ne ſapiens quidem ac virtuoſus eſſet. Adde hos *qui omnium amicitiam ambiunt*, nec quenquam offendere audent, omnium eſſe *miſerrimos*, quia ſibi ipſis ſummas quotidie moleſtias creant, & nihilominus inimicos plurimos habent; unde non immeritò neutri parti in bello addictis comparantur.

12. Nec de *vera* tamen ac *rationali amicitia* jam ſermo eſt, conſiſtente in duorum animorum virtute præſtantium conſtanti quadam conjunctione, ſed mox videbimus, ſine eâ ſummum bonum conſiſtere non poſſe.

13. *Libertas* paullo majoris fortaſſe eſt indaginis. Ferè enim habetur pro bono *ineſtimabili*. *Mancipium* unanimi legum conſenſu *beſtiis*, item *mortuis*, æquatur, at quid magis eſt miſerum beſtiâ vel cadavere? Et *carceri incluſi*, hisque magis adhuc ad *perpetuos carceres* damnati, *viventes mortui* ſunt.

14. Sed oro te, noli his ullâ ratione moveri. Eſto, Libertas ſit *bonum ineſtimabile*, tamen hoc nil probat, niſi quod ea omnibus divitiis ſit anteferenda, non vero quenquam, e.g. ſubditum, vel mancipium libertate deſtitutum eſſe miſerum. Quantacunque tandem gaudeas

li-

libertate, ſi ægrotas, *ſanum* quoddam *mancipium* meliori quam tu fortunâ fruitur.

15. Etſi vero *mancipia* in jure civili *mortuis* comparantur, tamen id privilegia tantum concernit liberis civibus competentia, & quibus homo, ut homo, carere facile poteſt. Reſpectu juris naturalis reliquis hominibus æquales etiam in jure Romano cenſentur.

16. Imo quid prodeſt prolixe aſſerere *priſca mancipia* æquari beſtiis & mortuis? Familiare eſt Juri Civili in fictionibus ſuis ac conſuetudinibus rem aliter ac durius deſcribere quam ipſa veritas patitur. *Romanorum* certe *mancipia* ſæpe delicatius vivebant & tranquillius, quam *cives noſtri urbani opulentiores* cujuscunque ſint ſtatus, ne dicam ruſtici. Et poſito, eorum aliquos vixiſſe in ſtatu abjecto & vulgi opinione miſero, ego tamen ſi optio mihi daretur, mallem eſſe miſer Epictetus, quam Cæſar, vel Antonius, imo ipſe Auguſtus.

17. Denique etſi ad *perpetuos carceres* damnati in aliorum memoria ſint *viventes mortui*, tamen plus habent occaſionis in carcere ſibi ipſis vivendi; imo Deus nonnullos hoc remedio eripit è vivâ morte voluptatis avaritiæ & ambitionis, ut in carcere per agnitionem ſui vivere incipiant. Præterea in exilium miſſi ratione juris civilis, ad quod, ſicut dixi, jam non reſpicimus, ſimiliter viventes mortui ſunt, quamvis in ſumma vivant libertate.

18. Porro *Decorum* mire quidem ornat homi-

minem, imo poſitum etiam eſt in hominis arbitrio, certe ab omnibus in quocunque vivant ſtatu, ſine labore ac pretio obtineri poteſt. Nec hominem tamen cum *adverſa valetudine* conflictantem, vel *erroribus vitiisque immerſum* reddit fortunatum, imo *defectus decori* (modo hunc ab indecoro vel ab impudentia recte discernamus) *non magis miſerum* reddit hominem, quam defectus elegantium capillorum corpus humanum facit mancum.

19. Nunc conſideranda etiam ſunt ea *bona* quæ ſupradiximus eſſe *nobilia atque neceſſaria*, quippe ex quibus conſiſtat hominis eſſentia bona videlicet *corporis & animæ*. Ubi præprimis vitandi nobis ſunt vulgati errores quibus *bona hæc ſibi mutuo opponuntur*, quaſi alterum absque altero eſſe, & ſecundum ductum rationis conſervari queat, vel *quaſi eſſentia hominis in ſola anima conſiſtat*.

20. Huc pertinet id, cum vulgo fere ad *corpus ſanitatem* atque *integritatem membrorum* ad *animam* vero primum *vitam*, deinde *ſenſus* ac poſtremo *rationem* referunt; ſive ſtatuatur homini *tres* eſſe *animas*, vegetativam, ſenſitivam atque rationalem, ſive animam humanam habere *tres operantes proprietates*, quarum vita homini cum plantis, ſenſus cum beſtiis ſit communis, ſed ratio ipſi ſoli competat, unde & homo initio in utero materno ut planta, deinde poſt nativitatem in prima pueritia ut animal vivat, donec tandem, quamprimum rationem

ſui uti incipit, vivere etiam ut homo incipiat.

21. Ex quo porro argumentari ſolent, *vitam ſanitati*, *ſenſus vitæ*, *rationem* vero tribus hiſce præferendam, unde complura enaſcuntur inconvenientia, quæ jam non attingemus.

22. Alius ſeſe offert error eorum qui *corpus* pro *carcere* ſolum habent animæ, non pro parte ejus. Unde non adeo mirum eſt Stoicos atque Epicureos deliraſſe, *virum ſapientem in medio igni non minori animi tranquillitate frui, quam ſi in horto amœniſſimo ſedeat*, item *in magnis cruciatibus os quidem viri ſapientis ululare, ejus vero animam quietam eſſe*; pluraque ejus generis abſurda ſtatuiſſe.

23. Novimus hominem conſiſtere è duabus partibus eſſentialibus, *Animâ & Corpore*, ſed hæc duo ſumma ac ineffabili unione eſſe *connexa*, adeo ut anima de ſanitate corporis, corpus vero de vita, item de ſenſibus & cogitationibus animæ *aliquid participet*.

24. Cum enim *Vita* hominis accipiatur pro *corporis animæque* conjunctione, dubium non eſt, quin Vita ſit *fundamentum ſummi boni hominis*; Nam hoc ſenſu nil aliud eſt quam Duratio eſſentiæ humanæ, ſimulque *circulationem ſanguinis*, *motumque ſpirituum animalium* itemque *animæ*, ac *integritatem partium corporis humani*, in quibus motus iſti fiunt, in ſe complectitur.

25. Et *quatuor* quidem *partes iſtæ* ita mutuo *connexæ* ſunt, ut harum *nulla ſine reliquis* eſſe que-

at, & a conſtanti felicitate unius, etiam bo nitas alterius pendeat.

26. Ubi *deſunt partes humani corporis*, ib nullus eſt homo. Et ſi hiſce in partibus null eſt *circulatio ſanguinis*, homo mortuus eſt, & con ſequenter neque ſenſus habet neque ratio nem.

27. Si in *Nervis nullus eſt motus*, externa etiam membra ſe movere nequeunt, imo corpus humanum nullum amplius habet ſenſum. Sed ſi homo ſenſu ac motu caret, mortuus eſt. Quomodo autem in homine mortuo ſanguis moveretur, in quo motu vita conſiſtit. Imo qua ratione cogitaret & ratione ſua uteretur?

28. Adde quod *motus in nervis & venis* ita mutuo nexu conjunctus eſt, ut nervorum motus recte uſurpatus motum etiam ſanguinis in ſtatu ſuo ordinario ſimul conſervet, contra motu externo nimis parce inſtituto, & ſanguinis motus ſiſtatur atque putreſcere incipiat.

29. De *ratione* autem conſtat, pro diverſitate *motus ſanguinis* cogitationes modo alacres modo ſtupidas, deinde pro diverſitate *motus in nervis* cogitationes modo concitatas atque intentas, modo indifferentes eſſe, atque adeo rationem humanam pro conditione utriusque motus alterari. At quid cogitaret ſi nullus neque ſanguinis neque nervorum fieret motus?

30. Denique ſi *anima in cerebro humano amplius non movetur*, quippe cuius natura in continuo motu conſiſtit, homo pari ratione homo

eſſe

eſſe deſinit; imo hoc eſſet indicium eum amplius non vivere, quoniam homine vivo in eius cerebro omnis motus ſanguinis & ſpiritus ad nervos pertinentes præparantur. At ſi in cerebro humano anima motum ſiſteret, quomodo dicta præparatio ibi fieret, & cur ea fieret?

31. Quod autem triplex iſte motus vitæ humanæ unà cum integritate partium ita vulgo conſiderantur, quaſi *ab invicem ſeparari* queant, inde factum eſt, quod in oblatis objectionibus rem non accurate expenderunt, ſed inſigni præcipitantia ſeſe deceperunt.

32. De conditione *embryonum* prolixe non differemus, quibus nonnulli veterum Philoſophorum animam ſaltem vegetativam, aliqui & ſenſitivam, alii rationalem quoque viſi ſunt tribuere, eo quod conceptio ac formatio hominis in utero debili intellectui noſtro forte perpetuo incognita manebit. De iis ſaltem dicemus qui *jacent in deliquio*. In his *motus ſanguinis* evanuiſſe videtur, vivunt tamen, mortuis enim accenſeri nequeunt. Sed diſtinguendum eſt inter motum tardum & nullum. Sanguis (non minus etiam ſpiritus animales) in deliquium paſſis tarde admodum movetur, ita ut extrinſecus non animadvertatur, ſed movetur tamen.

33. Similiter ſi quis *apoplexia percuſſus* fuerit, ſi apoplexia motum nervorum omnino tollit; homo mortuus eſt, ſed ſi eundem *ſaltem debilitat*, vel in aliquibus tantum membris corrum-

pit, homo vivus equidem manet, non poteſt autem iſtud haberi pro exemplo, hominem æque poſſe manere vivum, ſi omni nervorum motu deſtituatur.

34. Porro *mente capti & furioſi* revera habent *intellectum*, & *actu cogitant* (ac ſi omnino non cogitarent, tamen in eis anima humana moveretur, ſicut in infantibus & arctiore ſomno oppreſſis) ſed confuſe ac ſtulte cogitant, labefactatis minutis cerebri particulis, vel ab alias rationes. Adeoque excmpum hoc ne ſic quidem idoneum eſt, ut demonſtret hominem ſine motu animæ poſſe vivere.

35. Scio equidem hanc theſin meam his, qui Carteſiani non ſunt, abſurdam videri; ſed ſi ideo *mente captis atque furioſis cogitationes derogant, quod eorum cogitationes tam imprudentes ſunt*, coguntur etiam affirmare, quod *ſomniantes non cogitent*, imo quod tot vigilantes, prudentes, eruditi, honorati non cogitent, qui e. c. contendunt; non eſſe recedendum ab opinionibus majorum receptis, vocatione opus eſſe ad faciendum bonum; Terram, Aquam, Aërem & Ignem eſſe quatuor elementa, &c. id quod valde ineptum foret, & à nemine crederetur.

36. Denique non diffitemur hominem urgente neceſſitate inter membra corporis *brachio* vel *pede* poſſe carere, neque ideo tamen carere poſſe *capite*, adhuc minus inſignem quandam

dam læſionem *cerebri*, *cordis*, venarum principalium vitâ ſalvâ ſuſtinere, nedum *univerſis* corporis *partibus* privatum ſubſiſtere poſſe.

37. Etſi autem quatuor dictarum partium corporis humani nulla ſine reliquis eſſe poteſt; negandum tamen non eſt, easdem *partim minui* poſſe *ſalvo* manente *toto*, ut ſi homo brachium vel pedem amittat, ſi exiguam & brevem alterationem ſanguinis ſentiat, ſi apoplexia manus ipſi obtorpeſcat, ſi intellectus eius non eadem alacritate gaudeat. &c. item *membrum alterum altero poſſe eſſe debilius*; e.g. Homo brachiis carens pedum uſui loco manuum poteſt aſſueſcere; cœcus colorum differentiam tactu explorare poteſt; Quod memoriæ decedit, accreſcit judicio. &c. item hominem *ſumma neceſſitate coactum* è duobus malis alterum eligere, ac pro alterius ſalute, alterius jacturam facere ſolere.

38. Iam cum per ſuperius tradita minimum bonum pro malo, minimum vero malum pro bono habendum ſit; diſpiciendum utique eſt, *quodnam eſſentialium hominis bonorum alteri in comparatione præferendum ſit*. Sed ne prolixius excreſcat noſtra diſputatio, cum non magnopere ingenio res egeat, ſpectata comparatione *partium humani corporis* atque *ſenſuum*, ſed ab homine naturali intellectu prædito facile dijudicari queat, in genere ſaltem bona corporis humani, quæ ſupra conjunctim ſanitatem vocavimus, cum bonis animæ comparabimus, ac de-

in-

inceps hæc præcepta juxta ſe poſita accurati examinabimus.

39. Ac primum quidem *ſanitatem corpo* non eſt dubium ſummæ felicitati hominis i ſignem quidem perfectionem conciliare, ipſa tamen *veram felicitatem* in ea nequaquam conſ ſtere, partim quod ſanitas non ſemper poſita ſ in *hominis arbitrio* ſed multis caſibus extrinſecu accidentibus obnoxia, ac homo accedente v aliena ſanitate privari poſſit, partim quod ipſa per ſe hominem *nec felicem*, nec erepta *infelicem* reddere queat.

40. Finge tibi hominem integra ſanitate, membris robuſtis, facultate edendi bibendique valentem, & cibum potumque bene digerendi, atque ad omnia corporis exercitia idoneum. Ecquid autem hæc ipſi proſunt, ſi *ignorantiæ erroribusque pernicioſis* immerſus eſt, & ob præjudicia autoritatis humanæ & propriæ præcipitantiæ verum a falſo nequit diſcernere: Non is revera omnium eſt miſerrimus, cum ob dicta præjudicia à ſcopo à DEO ſibi præfixo indies longius declinet, non hoc reſpectu beſtiæ meliori ſunt conditione, quoniam interno impulſu ſuo finem ſuum longe rectius attingunt, quam iſtiusmodi homo? Nonne majori cum periculo conjuncta eſt eius miſeria, quia ita eum occœcat, ut quam miſer ipſe ſit non intelligat, ſed conditionem ſuam bonam, ac ſe felicem exiſtim t?

41. Quod ſi præterea ob *vitam ſceleratam* cum

cum inſigni quadam *animi perturbatione* & *pavore conſcientiæ* luctatur, ecquid magis eſt miſerum tali homine, quantumvis ſano? Nonne animi ſui inquietudo ſufficiens eſt, ut vires ſanitatis lenta quadam morte ipſi abſorbeat, penitusque conſumat?

42. Contra vir *bonus ac ſapiens lenta febri* decumbens, vel tabe &c. laborans, juréne dici poteſt infelix, ſi intellectu eſt quieto, animoq; pacato, etſi non ſit felix *in tanto gradu*, quam ſi ſapientiæ & virtuti eius, corporis quoque ſanitas accederet?

43. Porro in bonis Animæ attenta cautio eſt adhibenda, ne in *collatione notitiæ veri & falſi*, quæ ſedem habet in intellectu, atque in *actionibus* à voluntate hominis oriundis *ſecundum virtutem inſtitutis* temerè pronunciemus. Et actiones quidem ſine prudenti directione opinionis in intellectu humano conſiſtere nequeunt; tamen etſi nil aliud accederet, notitiis vel ideo longe ſunt præſtantiores, quod *intellectus* quatenus bono conſiderando occupatus eſt, illud *tantum cognoſcit*, nunquam autem conſequitur, ſed bonum intuitu intellectus ſaltem tanquam remotum & futurum quid conſiderandum eſt, quod intellect9 nunquã aſſequitur, neq; aſſequi etiam poteſt; cum Voluntas, quoad externis actionibus imperat, ut bonũ perſequantur, iſtud etiam obtineat, adeoq; homo bono illo fruatur.

44. Quod ut rectius intelligatur, hâc vice nondum trademus exemplum de ſummo homi-

minis bono, ſed ab illis boni generibus hacten enumeratis petitum. Quid prodeſt homin ſi ingenioſiſſime *ratiocinatur*, quemadmodu *vita honeſte degenda* ſit, quemadmodum ſit *bon ribus* ſtudendum, *amici comparandi*, *libertate* r ᴄte utendum; ſi *de moribus elegantibus*, quoru in humana converſatione uſus eſt, apte ſcit diſſerere, ſi de *ſanitate*, quemadmodum ea cor ſervanda, ac amiſſa reparanda ſit, exquiſite lo qui & ſcribere valet, ſi interim omnes facultate ſuas *dilapidat*, vel ſi *negligens* eſt, atque laboren detrectat, vel ſi *honorem & dedecus juxta æſtimat* ſi cum *nemine pacem* colit, ſi *libertate* ſua abuti tur, ſi ipſe *moribus* eſt *incultis* atque agreſtibus ſi vita inordinata *ſanitatem* a DEO ſibi imper titam deſtruit; num cognitio veritatis, quan ratione ſua comprehendit, eum poteſt redde re fortunatum? nonne ea inquitudinem eiu potius adauget, tanto magis, quanto plus oc caſionis ei inde offertur miſeriam ſuam ſpont contractam expendendi, & ipſe ſeſe per pro prias cogitationes condemnare cogitur?

45. Ex adverſo conſidera hominem com muni ſaltem *naturalique* pollentem *intellectu*, et ſi nomen eruditi non admodum ſibi ſumere audeat, cuiuscunque ſit conditionis, is ſi *ali quantas* ſibi *facultates* conquirit, easque pruden ter co locat, & peritia ſua *e pulvere emergit*, & ab honeſtis ac probis omnibus *diligitur magniq æſtimatur*, ſi *libertatem* ſuam nulla in re alia quæ rit, niſi ut aliis benefaciat, eosque adverſus

quas-

quascunque injurias atque oppreſſiones defendat, ſi omnibus ſeſe præbet *modeſtum*, ſeque omnium ingenio & neceſſitati accommodat, ut quamplurimos lucri faciat; denique ſi vitâ temperanti, & ſuppreſſione affectuum *valetudinem* ſuam in ſtatu divinitus ſibi conceſſo conſervat, num vel minimam habes dubitandi cauſam, quin is hunc quam ſupra diximus, longe felicitate antecellat?

46. His ita ſeſe habentibus adhuc minus dubii reſtat, diſciplinas eas in quibus intellectus humanus ſeſe abſtrudit, eo fine, ut ſpeculatione rerum ſubtilium ſed *inutilium*, vel terminorum obſcurorum nihilque ſignificantium, vel rerum ſaltem *elegantium* & *jucundarum* homines his imbuti reliquis ſeſe *præferant*, nequaquam ad ſummum hominis bonum pertinere, ſed vel *ſummo malo* accenſendas, vel *nuda ornamenta* viri fortunati habendas eſſe, quæ cum felicitatem nullam, quam exornent, offendunt, parum abeſt quin æque vana ſint ac prioris ordinis diſciplinæ, quales ſunt *Philoſophia ſcholaſtica, Logica vulgaris, Philologia, Hiſtoria, Poeſis, Oratoria.* &c.

47. Ac ſi vel maximè homo hujusmodi diſciplinis prærogativam aliquam non affectet, ſed intellectum ſuum corrigere tantum ſtudeat, atque humano generi novis repertis veritatibus inſervire; ſed hæ eſſent hujusmodi, ut in contemplandis creaturis extra ſe magis magisque eum à *cognitione ſui* abducerent, quod ac-

accidit his, qui in *Phyſica* & *Mathematicis diſci-
plinis* nimiis ſpeculationibus indulgent; vide-
tur hæ quidem initio, ſummum bonum, ſi no
perfecte conficere, tamen eius *inſignem* qua
dam *partem* conſtituere, negari enim non po
eſt inventionem hujus generis veritatum i
gentem homini afferre delectationem, & e.
inventionem veritatis cujusdam Mathemat
cæ vel Phyſicæ æque, imo magis hominem ju
cunditate ſuâ afficere, quam ſenſibiles volu
ptates, præſertim ſi conſideramus, iisdem cor
pus non debilitari nec ſanitate privari: tamen
re paullo accuratius expenſâ facile deprehen
demus ne hanc quidem opinionem exceptio
ne carere.

48. Non jam equidem opponam, *ejusmod
hominibus fere irregulare quid atque inſolitum quo
ad mores conſuetos familiare eſſe*, eosque ſæpe in-
ſigni quodã defectu decori laborare. Nam præ
ter id quod iam ſupra de defectu decori in ge-
nere notavi, videntur ipſis rationes nequaqu
defore, quibus vel minutum hunc defectum
excuſent, vel pulcritudinem atque utilitatem
è veritatibus quas invenerunt emergentem i-
pſi opponant.

49. Neque notabo, eius generis eruditos r
riſſime *affectibus ſuis imperare* didiciſſe, ſed et
fere vacent enormi voluptate, raro tamen im
patientiam ſuam, iram, æmulationem, diffiden
tiam, invidiam, ambitionem poſſe coërcere
Nam hæc ſingula videntur ſuas paſſim haber

ex

exceptiones, adeoque non ipſis diſciplinis, ſed earum abuſui eſſe tribuenda.

50. Sed hoc ſaltem monebo, quod præſtantes hi viri valde ſeſe decipiant, exiſtimantes hiſce diſciplinis *placidam delectationem* ſeſe conſecutos, atque hâc via ad ſummum bonum adſpirare poſſe. Utraque harum ſcientiarum inexhauſtum Veritatum innumerarum Oceanum continet, quem ſuperare nemo poteſt, univerſa licet ætate usque ad extremam ſenectutem conſumpta. Utraque hominem qui ſemel animum hiſce applicavit, irrequieto quodam ardore nova inveniendi concitat, ut ſui ipſius ac omnium ſuorum vel maximorum bonorum obliviſcatur; Hinc jam alibi delectationem quam homo in indagatione ejusmodi rerum percipit, comparavimus cum ſenſu voluptatis hominis ſitibundi, quem in hauſtu potus cujusdam ſvavis concepit, quo ſitim non explevit, cum fortius ſitim provocare queat.

51. Hanc vero *διάσκεψιν* accuratius expendas velim, eò quod eruditorum nonnulli diſciplinis his cætera laudabilibus inebriati, nimio erga easdem amore, nimis eas extollunt, atque *inventionem ejus generis novarum veritatum pro ſummo bono venditare audent.*

52. Reſtat *voluntas* hominis. Per hanc homo bonum agnitum perſequi, idemque apprehendere debet, adeoque bono *propior quidem* eſt quam intellectus. Sed nec ipſa voluntas, cum per naturam ſuam vana ſit, & ad mala in-

clinet, nec externæ hominis *actiones* ab eâ *depe*
dentes poſſunt eſſe ſummum bonum, quonia
id ſtudioſe quærunt, eoque oſtendunt ſummu
bonum in ſe non contineri.

53. Sed quod vulgo ſummum bonum in act
onibus humanæ voluntatis quæſiverunt, ind
factum eſt, quod uti bona corporis conſider
runt quaſi actu a ſe mutuo ſejungi queant; ita
circa animæ bona hunc errorem foverunt, *qu*
ſi intellectus ſine voluntate, & voluntas ſine intellect
eſſe poſſit, unde lepida hæc fabella prognata eſt
ut in doctrina de origine & continuatione act
onum humanarum Voluntatem tanquam Re
gem, intellectum vero tanquam Conſiliariu
proponerent, cui alius quidam adverſarius ac
ſtaret conſiliarius, ſenſibilis nimirum concupi
centia, quorum uterque alteri contradiceret
ac bonum hunc Regem quaſi manica arreptu
huc iſtuc diſtraherent, donec tandem alter
ter altero ſuperior evaderet.

54. Cæterum literati qui in erudienda ju
ventute ludo hoc utuntur, cùm conſiderare
debuiſſent *ſenſualem* illam, quam fingunt, *co*
cupiſcentiam monſtroſum quendam Herma
phroditum eſſe, in cerebro ſuo è confuſione in
tellectus & voluntatis genitum; tum recorda
quod, ut ipſi fatentur, *ignoti nulla ſit cupido*. Ia
cum omnis ſcientia ſoli intellectui humano, no
ut ſomniant, ſenſibus etiā intellectui oppoſi
debeatur, neceſſe eſſet ut ipſe ſibi intellectus t
buat, ſi à ſenſuali concupiſcentiâ impeteretur

quo

quoniam hanc oppugnationem à cognitione intellectu impetrata neceſſum eſſet proficiſci. Ut alias taceam abſurditates ex inepta hac opinione promanantes.

55. Novimus autem *quod Intellectus ac Voluntas perpetuo nexu conjungantur*, ac animam humanam præter duas haſce facultates non habere tertiam, ſed quod *concupiſcentia ſenſitiva* (quam vocant) nil aliud ſit, quam corruptus hominis intellectus, & voluntas corrupta. Age ipſorum præceptis vulgo traditis in ſententia noſtra aſtruenda utamur. Voluntatem, aiunt, neceſſario ac ſemper bonum appetere, intellectum vero judicare de bono, demonſtratum igitur eſt, voluntatem non poſſe eſſe absque intellectu, neque intellectum absque voluntate; nec poſſe aliquid dici abſurdius, quam voluntatem intellectui adverſari, in eamque tyrannidem exercere, cum potius, ſi omnino dictâ comparatione uti velimus, *intellectum regem* eſſe oporteret, ſed *voluntatem* nil niſi *famulum*, quæ nil agere ſciat niſi apportare id quod à rege ipſi monſtratur.

56. Nec quicquam facit ad rem, quod omnino apud nos deprehendimus, *nos ſæpenumero id non velle, quod comprehendimus, bonumque eſſe intelligimus*, ſed voluntate noſtra atque actionibus à voluntate dependentibus cognitioni iſti reluctari. Nam diligentius re explorata, animadvertemus, non tam voluntatem intellectui, quam *voluntatem* atque *intellectum* con-

junctim, *voluntati ac intellectui præcedentibus* repu-gnare. Homo affectibus ſuis obnoxius quie-aliquot momenta utique habet, in quibus v-rum bonum intelligere poteſt, in iisque m-mentis & voluntas prompta eſt iſtud appeter- Affectibus autem mox iterum prævalentibu-prior etiam iſta voluntas non niſi ad momen-tum durat, ſed & continuò intellectus unà cum voluntate mutatur, ita ut hominem eo tempo-re quo ad nutum affectuum ſuorum actione-ſuas inſtituit, neceſſario id quod appetit ſum-mum bonum æſtimare, ac priores cogitatio-nes ſecundum dictamen ſanæ rationis inſtitu-tas mutare oporteat; cujus rei quisque in ſe ipſo experimentum facere poteſt.

57. Iam qua in re tandem quæremus ſum-mum hominis bonum, cum id neque in intel-lectu, neque in voluntate reperiatur, nec ulla jam pars hominis reliqua ſit. Forte in *nuda imaginatione*, ſive in *meris cogitationibus* con-ſiſtet?

58. Recte ſtatuis, ſimul tamen valde erras. Summum bonum omnino *in cogitationibus* ſive in *imaginatione*, nec in *nudis* tamen *cogitationibus*, neque in *vana imaginatione* continetur. Ac ut in Logicâ veritas non ſolis in ſenſibus, neque in nudis tantum ideis, ſed in utrisque conjun-ctim quærenda eſt, ita nec ſummum bonum in ſolo intellectu aut voluntate ſed in utroque conjunctim, i.e. in *Inclinatione hominis inde genit- cogitationibus* eſt quærendum, quorum utrumq- conjunctim *Animus* appellari ſolet. 59.

59. *Sine cogitationibus homo ſenſum nullum habet ullius vel boni vel mali*, id quod haud difficulter intelligitur, exemplo ſaltem propoſito infantis recens nati, item hominis furioſi, vel valde ebrii, aut alto ſopore oppreſſi, item graviter vulnerati. Hos oculis philoſophicis proprius admoveri opus eſt, nec ex eorum ejulatu protinus ad eorum ſenſum argumentandum.

60. Deinde etiam oblectatio quam ex quibuscunque bonis capimus, maximam partem *potius in cogitationibus, quam in ipſa eorundem fruitione* conſiſtit, quando nimirum bonum nuper perceptum tanquam adhuc præſens nobis proponimus, cuius rei quisque apud ſe ipſum periculum facere, & hoc paradoxon millenis exemplis confirmare poteſt.

61. Cum autem quisque in animo ſuo deprehendat, quod in cogitationihus ſuis ejusmodi rebus ſæpe delectetur, quæ vanæ, irritæ, imo perniciosæ fuerunt, item quod interdum etiam *inquietas* & moleſtas *cogitationes* ſentiat, & quod irrequieto corde cogitationes non poſſint eſſe pacatæ; inde facile poterit conjicere, *in ſolis cogitationibus hominis ſummum eius bonum conſiſtere non poſſe*: adeoq; accuratius ipſi eſt perſpiciendum, quibus in rebus proprie conſiſtat ea felicitas, quæ ratio bene cogitet, & voluntas ſtudioſe perſequatur.

62. Eo autem facile perveniet, ſi è primo capite repetierit, rerum omnium felicitatem in *motu tranquillo* & pro conditione eſſentiæ re-

rum *mediocriter mutabili* conſiſtere. Unde oppido conſequitur, omnes humanas *cogitatione* *inquietas & nimis mutabiles* eſſe *malas*, contra i*quieto deſiderio & mediocriter mutabilibus cogitationibus veram unicam ſummamque* hominis *beatitudinem* conſiſtere.

63. Atque hanc ipſam veteres Philoſophi, qui ſummum bonum in *tranquillitate animi* ſive *oblectatione mentis* quæſiverunt, tanquam ſcopum ſibi præfixerunt. De cujus appellatione cum nemine contendemus, modo in re ipſa conveniamus.

64. Facile autem ſublata eſſet contentio, ſi *perſpicuam* ejus *definitionem* tradere poſſemus. Sed cum ſit *unicum quid*, nec *ſui ſimile* habeat, adeoque *percipiatur* magis ab his qui eam poſſident, quam ab aliis clare *intelligatur*, non exquires a nobis ſummam accurationem, ſed contentus eris, ſi in ea definienda tibi magis oſtendamus, quid non ſit, quam quid ſit, ac ſi ejus *originem* potius atque *effectum*, quam *eſſentiam* reſpiciamus.

65. Itaque ſumma homninis felicitas nil aliud eſt niſi *tranquilla quædam oblectatio; qua homo nullius rei neque dolorem ſentit neque gaudium, in eoque ſtatu cum aliis hominibus eandem animi quietem poſſidentibus ſeſe conjungere ſtudet.*

66. Eſt *Oblectatio*, alias enim non eſſet bonum quid, nam ſupra diximus omne bonum præſens delectationē parere. Oportet igitur eam *ab omni* *dolo-*

dolore longiſſime *abeſſe*. Ubi enim eſt dolor, ibi nulla poteſt eſſe voluptas nec delectatio.

67. Porro eſt *oblectatio tranquilla*, niſi enim tranquilla eſſet, non eſſet bonum quid, cum per ſuperius dicta, omnia illa quæ nimis ſunt ſenſibilia, & conſequenter cum inquietudine quâdam copulata, mala ſint. Quare hæc oblectatio *ſine gaudio* conſiſtit. Ubi enim gaudium eſt, ibi eſt oblectatio irrequieta; Tamen hæc, quam diximus, oblectatio *propius accedit ad gaudium, quam ad dolorem*, & ob hanc cauſam gaudium plerumque ſtatuitur eſſe bonum, imo pro hac ipſa oblectatione habetur, vel hæc ſub gaudii appellatione repræſentatur.

68. Deinde etiam *Dolor* & *Gaudium*, ſi ad tranquillitatem animi comparentur, ita differunt, quod non ſemper poſitum ſit in noſtra voluntate, ut omni dolore vacemus, ſed animus ſæpe vi compelli queat ut dolores ſentiat, & lamentetur, cum ex adverſo gaudium & riſus ex hominis voluntate & appetitu pendeat, niſi hic violentam titillationem excipiamus, etſi adhuc lis ſit ſub judice, an iſta diutius continuata dolori potius quam gaudio annumeranda ſit?

69. Iam quod *in quieta hac delectatione* verſetur *ſumma hominis felicitas*, inde colligi poteſt, quod homo reliquis in bonis omnibus, ut ſunt opes, honor, libertas, amici, decorum, ſanitas corporis, ſapientia, virtus, fruſtra licet in pleriſque, *hoc bonum perſequitur*, in eoque tranquil-

litatem ſuam quærit; quodque is qui iam poſſ
det hanc animi quietem, nec de ulla re mag
quam de ea conſervanda ſolicitus eſt, reliqu
bonis, quæ ad eam parum conferunt, carere
poteſt.

70. Diximus Animi tranquilſitatem *appe*
tere unionem cum aliis hominibus iſta tranquillitat
præditis. Non eſt autem id deſiderium *irrequi*
etus aliquis *appetitus*, nec tale deſiderium quoc
hominem reddat infelicem, niſi id expleatur,
ſed eſt quietum ſtudium, atque oblatio, & per
conſequens continuatio quietis animi ſemel
acquiſitæ, quippe quæ ordinariè *ex hujusmodi*
unione oritur, vel eſt continuus effectus ejus
quietis, quo oſtendatur, tranquillitatem hanc
non in *ſocordia* quadam vel *pigritia*, vel in defe-
ctu omnis motus, quæ ſingula ſunt mala, ſed
in motu alacri, proportionato tamen conſi-
ſtere.

71. Itaque ſi ſummum iſtud hominis bo-
num ab origine potius atque effectu, quam ab
eſſentia denominare velis, *amorem rationalem*
appellare poſſes; *Amor* namque *rationalis* nil
aliud eſt quam *animorum ſummum bonum poſſiden-*
tium vel illud quærentium conjunctio.

72. Viſum eſt autem aliquanto plura de a-
more iſto rationali dicere, quo oſtendamus,
naturam hominis qua à beſtiis diſtinguitur, quan-
tum ea à lumine naturali capitur, nulla in re
alia, quam in *honeſto quodam hominum erga homi-*
nes amore conſiſtere, item, quicquid unquam
ſcho-

ſcholæ de Amore ſui tum licito tum illicito garriunt, *omnes homines, ne ſceleratiſſimis quidem exceptis, alias res reverà magis amare quam ſeipſos.*

73. *Beſtiæ* omnes ac ſingulæ præditæ ſunt *interno quodam inſtinctu ad conſervationem ſui*, & ad capiendam ex ſeipſis delectationem, quanta quidem in beſtias cadit. Et quantumvis bruta animantia beſtias ejusdem ſpeciei & ſexûs raro lædere ſoleant, tamen in aliorum brutorum proſperitate ne minimam quidem delectationem quærunt, quia à Creatore ad ſocietatem nullam poſita ſunt.

74. Sed *Homo hominum ſocietate deſtitutus* omnium foret *miſerrimus*, non tam ratione generationis & nativitatis, quam ex parte cum beſtiis habet communem, (etſi conjunctio maris & fœmellæ inter beſtias ſocietas dici non mereatur) quam ratione educationis. Pereundum eſſet homini, niſi ab aliis adjuvaretur, cum beſtiæ inde à nativitate ipſa vitam ſuam ſine aliorum etiam adjutorio producere queant.

75. *Homo ne eſſet quidem homo rationalis absque humanâ ſocietate.* Quid prodeſſent ipſi cogitationes, ſi non eſſent alii homines? Non inſtinctus quidam internus irrationalis æque ac in beſtiis ad ejus ſuſtentationem ſufficere poſſet? Cogitationes certe ſunt Sermo quidam internus. Quis autem uſus eſſet ſermonis hujus interni, ſi nemo eſſet cum quo has cogitationes ſuas communicaret? Deinde ſermo iſte

internus præſupponit externum. At quomodo interne ſecum poſſet colloqui, niſi alii homines, in quorum is vivit ſocietate, ſermone ſuo externo internum ejus ſermonem quaſi accenderent? Rurſus, quid opus tandem eſſet omnibus externis ſermonibus, ſi non eſſet aliqua humana ſocietas?

76. *Sine Societate humana homo adultus non haberet ullam delectationem, etſi totum poſſideret mundum.* Ipſe ſibi cogeretur miniſtrare, idque miniſterium, ſi is eſſet delicatus & ambitioſus, ipſi futurum eſſet intolerabile. Imo ſi ei ſpiritus inviſibiles (quod Poetis teſtibus Pſychæ olim accidiſſe fertur) ſervitia exhiberent, vel ſi is tanta eſſet prudentiâ, ut in proprio ſervitio nil moleſtum accidere ſibi exiſtimaret, nondum tamen ipſi ſatisfactum eſſet, cum deſint ei, ſi ambitioſus eſſet, hi quibus imperet, & à quibus honor ei exhibeatur, ſi avarus, quibus invideat fortunam eorum, quosque decipiat, & ſuper quorum calamitate lætetur; ſi luxurioſus, colluſores, ſi virtuoſus, homines quibus benefaciat, & delectationem ſuam communicet.

77. Imo nec ipſis μισανθρώποις bene eſſet, item his qui *in Bibliothecis ſeſe abdunt*, vel ab omni hominum ſocietate ſe ſubducunt, ſi omni ſocietate humana privarentur. Nam miſanthropi omnem mentis ſuæ oblectationem in eo quærunt, ſi præſentem orbem reprehendunt, & qui in libris ſe ſepeliunt, ſi vel aliquam

apud

apud viventes exiſtimationem ſibi parant; vel eosdem cenſura ſuâ impetunt, &c.

78. Taceo *pleraſque oblectationes Viſus, Auditûs, Olfactûs, Guſtus & Tactus* partim *in hominibus* & apud homines quæri, partim in aliqua perſuaſione conſiſtere, quod *alios homines* quos magnifacimus, videamus certis in rebus delectationem ſuam invenire.

79. Quare quomodocunque ſe tandem homo conſideret, deprehendet creatum ſe eſſe à Deo, ut ſit *animal ſociale*, nimirum ut in pacifica *ſocietate* cum aliis vivat. *Sine pace nulla eſt Societas*, quoniam diſſidia atque æmulationes omnem ſocietatem peſſundant & tollunt. Rurſus *abſque Societate nulla poteſt eſſe Pax*, quia Pax in conjunctione animorum conſiſtit. Sine pace homini nec Ratio nec Sermo quicquam prodeſt, quia ad bellum nil præter vim requiritur, cum ſtrenuisſimi bellatores gladium non in ore ſed in pugno gerant.

80. Conditus ergo eſt homo *ad amorem aliorum hominum*, conditus eſt enim *ad pacem*. Nam & *Amor* & *Pax* in humanarum *mentium conjunctione* fundantur. Imo creatus eſt ad *amorem hominum quiete animi fruentium vel eandem quærentium*, cum quod ipſe ad quietem animi tanquam ad ſummum bonum debeat contendere, omnis autem amor in ſimilitudine quadam perſonæ dilectæ fundetur, cum quod alias in pace vivere nequeat, ſi inquietos homines amet, quomodo enim hi qui cum ſeipſis in-

ter-

terne paçem colere non poſſunt, cum aliis externe pacem colant?

81. Conſequitur, ſummum hominis bonum in eo conſiſtere, *ut alteri, quem amat, bene ſit, & ut eius calamitates ipſum magis afficiant, quam ſua*, quoniam in eo eſſentia amoris omnis humani rationalis, quatenus amori beſtiarum opponitur, conſiſtit, nec ſine hoc charactere duæ duorum corporum animæ ſeſe conjunxiſſe dici poſſunt.

82. Adeoque homo ſapiens omnino *alias magis amat, quam ſeipſum*; & loco fundamenti actionum ſuarum nequaquam habet *amorem ſui ordinatum*, (uti loqui amant ſcholaſtici) niſi eò hoc afferatur, quod homo mediante amore aliorum hominum, in quibus magis vivit, quam in ſeipſo, ſemper tranquillitatem animi ſui promovere ac conſervare nitatur.

83. Nec opus eſt multa dicere de ſapientibus & virtuoſis. nam & imprudentisſimi & *ſceleratiſſimi alias creaturas magis amant quam ſeipſos*, & in hoc ſolum à ſapientibus & virtuoſis *diſcernuntur*, quod ſibi videantur magis amare ſe quam ullam rem mundanam, cum homo ſapiens ſciat, quod alios magis amet, quam ſeipſum. Quare cum apud hujusmodi homines *deploratus ille Amor ſui* impugnatur, non aliter id eſt intelligendum, quam ad eorum imaginationem potius atque propoſitum, quam ad rem ipſam ſermonem accommodari.

84. Credo equidem hanc theſin valde tibi

vi-

videri paradoxam atque abſurdum; Ais enim, non *voluptatidedit us*, *avarus* ac *ambitioſus* ſeipſum magis amat, quam res alias omnes? Certe voluptatis ſuæ, avaritiæ, ambitionis cauſa omnes homines, & quæcunque habet, conſumit.

85. Atque idipſum eſt, quod dixi, quod hujusmodi homines ſibi perſuadeant, amare ſe magis ſeipſos, quam reliqua omnia, eo quod voluptatem, avaritiam & ambitionem ſuam ament, cum hæc *vitia* manifeſte in *amore aliarum rerum* conſiſtant. *Voluptuoſus* non ſeipſum amat, ſed ſcorta ſua, & compotatores ſuos; *Ambitioſus* amat homines à quibus honores expectat, & *avarus* frigidam auri maſſam & quicquid pecunia comparatur. Sane his omnes alios homines, & quicquid posſident, maxime ſeipſos conſecrant, dum *voluptatis mancipium*, ut ſcortum ſuum, compotatores & colluſores delectet, valetudinis & fortunæ jacturam facit; *Ambitioſus* inanes honorum ventos ab aliis captans, vitam, fortunam, famam periculo ſubjicit, *Avarus* præterea auro & opibus ſuis agglutinatus fame moritur, &c.

86. Vides ergo, *quietem animi* absque oblectatione, *oblectationem* vero absque amore erga alios homines, porro *amorem* hunc ſine animorum unione, & hanc *unionem* ſine mutuo ſtudio perſonam dilectam etiam propriâ delectatione neglectâ delectandi, denique illa omnia ſine *remotione eorum quæ animum perturbant*, eſſe non poſſe. Proinde cavebis ne exemplo ple-

ro-

rorumque Philoſophorum de appellation
ſummi boni hominis otioſe diſceptes.

87. Appellabis pro lubitu. Verba enim rerum, non res verborum cauſa inventæ ſunt. Si non vis vocare tranquillitatem animi, voc voluptatem ſeu *oblectationem animæ*, vel *amorem rationalem*, vel *conjunctionem duarum animarum ſeſe mutuo amantium*, vel *ſtudium amatæ perſo benefaciendi*, imò pro ea moriendi; vel *oppreſſio nem ac extirpationem affectuum mentem turbantium*. Ego quidem de nulla harum appellationum te cum contendam. Obſervabis ſaltem, quod, ſi omnia hactenus enumerata ſimul poſſideas ſed horum unum duntaxat deſideres, veram hominis beatitudinem nulla ratione poſſidere queas, ſed ſi aliud tibi perſuadeas, fruſtra ti aſſenteris.

88. Jam ad *alteram* etiam *ſignificationem* ſum mi boni deveniendum eſt, quatenus id reſpe ctu *perfectionis* ſuæ accipitur; & tum deno vel Bonum illud *quod partes omnes tam neceſſari as, quam ſuperfluas, item omnia ornamenta tranqui litatis animi ambitu ſuo complectitur*; vel *Tranqui litatem animi tantum cum bonis omnibus eſſentialibu eo pertinentibus*, ſine quibus conſiſtere ea non poteſt, ſine intuitu bonorum humanorum quæ partes ſaltem *minus neceſſariæ*, vel nuda ſunt *ornamenta*.

89. Nam qui unà cum tranquillitate anim ſui, ſimul eſt *virtuoſus*, *ſanus*, *morum elegantia prædictus*, *honoratus*, *opulentus*, præterea *liberta*

ſu

ſua gaudet, & *amicis* abundat, is vere ac *perfe-ctè beatum* ſeſe prædicare poteſt. Nec infelix tamen ideo cenſendus eſt, ſi unum aut alterum ex bonis hiſce humanis modo recenſitis ipſi deſit, ſed hæc adhibenda eſt differentia. Si *nudum* aliquod ei deſit *ornamentum* ſummi boni, idcirco nondum erit miſer aut infelix, (imo ne videbitur ſibi quidem non eſſe perfecte fortunatus, dummodo quietem animi, tanquam ſummum bonum poſſideat) ſed hoc ſaltem laborat defectu, quod ſummum iſtud bonum non habeat in perfecto gradu.

90. Sin *pars* aliqua *neceſſaria* tranquillitatis animi ei deficiat, ea vel eſt hujusmodi pars, cujus abſentiâ is tranquillitate animi *omnino priva-tur* ac deſtituitur; vel quâ deficiente in tranquillitate animi ſui *parum* duntaxat *impeditur*. Priori modo fit *miſer & infelix*, maximaque ipſi incumbit calamitas. Poſteriori modo miſer equidem ac infelix non eſt, ſed & *perfecte beatus* haberi non poteſt.

91. Itaque jam conſideremus genera ſingula bonorum ſupra memorata, vt videamus *quænam horum ſint partes neceſſariæ tranquillitatis animi*, nec ne, & quænam eorum tranquillitatem animi vel *ſecundum eſſentiam*, vel *ſecundum perfe-ctionem* conſtituant.

92. Ac primum quidem in *Divitiis*, earum definitio ſtatim monſtrat, cum Divitiæ nil aliud ſint niſi *abundantia quædam facultatum*, merum eſſe *ornamentum*, nec partem aliquam eſſen-

eſſentialem tranquillitatis animi. Quibus re-
bus abundamus, his aliis amorem noſtrum de-
monſtrare poſſumus, & quo major eſt abun-
dantia, eo magis & erga plures exercere poſſu-
mus beneficentiam noſtram, & hactenus Di-
vitiæ ornamentum ſunt ſummæ felicitatis.

93. Si hâc cares abundantia, ideo non opus
eſt, ut ſis animo inquieto, dummodo habeas
quantum tibi ſufficit. Nam ſi cares abundantia
ac divitiis, minus etiam habes curarum, quem-
admodum abundantiam facultatum colloces.
Et quantacunque labores *paupertate*, alios ta-
men homines conſilio tuo atque exemplo er-
roribus potes liberare, & à deviis abducere, id
quod officii genus, beneficium egeno pecunia
& facultatum commodatione præſtitum æ-
quat, imo longe ſuperat.

94. Jamque intelligis *paupertatem* nil mali
eſſe, quia *defectus* ſaltem eſt *abundantia*. At ſi
contendas *extremam paupertatem* eſſe malum
quid, quod in defectu eorum quorum ad vi-
tam ſuſtentandam indigemus, conſiſtat; cau-
tione tamen opus tibi erit, ne quid vendites
pro extrema inopia, quod revera id non eſt.

95. Neceſſitatem vitæ tuæ ne metiaris ſe-
cundum deſiderium ac cupiditatem vel con-
ſuetudinem tuam. Potes enim e. g. centum
thaleris vitam per annum traducere, potes et-
iam decem mille thaleros uno anno conſume-
re. Si non es contentus, ſemper es pauper;
quemadmodum is ſemper eſt dives, qui paucis
eſt

ſit contentus. Et quomodo abſque aliorum hominum malitia, videlicet in bello, vel ſine inſigni fame epidemica eo devenire poſſes, ut tibi deſit aliquid quod ad vitæ neceſſitatem requiratur, cum aqua, radices & locus in quo aëris fervorem declines, ac contra frigus te munias, ad vitam ſuſtentandam ſufficiant, atque hæc ne miſerrimo quidem mendico deſunt.

96. *Honor*, vel internum denotat honoris fundamentum, vitam nimirum ſecundum virtutem inſtitutam, de qua deinceps agemus; vel exiſtimationem quam habemus apud alios, quamque illi ſignis externis nobis ſignificant; vel ob *potentiam noſtram* vel *virtutem* quam nobis ineſſe alii *falſo ſibi imaginarunt.*

97. Poſterius *Malum* potius eſt quam *bonum*: Nam ſi virtutem fucatam poſſidemus, certe non habemus veram illam animi tranquillitatem: Et qui nos ideo magnifaciunt, hos conſentaneum eſt æque eſſe cœcos ac miſeros, magis adhuc quam nos ipſos, eaque exiſtimatio non poteſt non obfirmare nos in falſa noſtra opinione vivendique ratione.

98. Quod ſi cum verâ virtute ſimul inſigni gaudemus *vi ac potentia*, quapropter & honos nobis à plebe exhibetur; tum rurſus honor iſte *ornamentum* eſt ſummæ felicitatis, quando vir ejuſmodi honoratus ea poteſtate utitur, ut iis qui poſſident animi tranquillitatem, vel eò adſpirant, majora beneficia conferat.

99. Sed *nec* iſte honor *eſſentialis pars* eſt quie-tis animi, cum ea, quam diximus, poteſtas bo-nis hominis non neceſſariis & ſuperfluis accon-ſeatur, ac ſi eâdem caremus, nunquam nobi deficiat occaſio infinitá aliis beneficia exhi-bendi.

100. Facile itaque intelligitur, *defectum* etiam *honoris externi*, i. e. potentiæ & autorita-tis malum non eſſe, cum defectus abundanti-nunquam malum quid eſſe queat.

101. Sed quid jam ſtatuemus de *Ignominia*? Fateor Ignominiam & defectum honoris longè à ſe mutuo differre. Nec injuria tamen pro-nunciabo Ignominiam honori, de quo jam e-gimus, oppoſitam omnino non eſſe malum, ſed nihil, & *inanem* aliquam *perſuaſionem* inqui-torum hominum, etſi hoc quam maxime para-doxum tibi videatur.

102. Equidem ſi ignominia *vitam flagitio-ſam* interne loco fundamenti habeat, aliud pronunciare cogimur, nec his nos annumera-ri volumus, qui dedecus & honorem juxta æſti-mant; ſed paullo ante ſignificavimus, nos hic non conſiderare honorem ex virtute genitum, ſed *externa* tantum *ignominia* hujus eſt loci, quando aliquis ſine honeſta ratione in civili ſo-cietate pro infami declaratur, ab officiis aut dignitate conjunctis excluditur, ſcripta ejus vel inſignia à carnifice comburuntur vel con-fringuntur, vel nomen ejus patibulo affigitur, vel ipſe in effigie, ut vocant, ſuſpenditur.

10

103. JCtis familiare eſt: *Fuſtigationem neminem reddere infamem, ſed cauſam* ſeu crimen. Iſta vero cauſa non in fallaci aliorum opinione, ſed in veritate fundata ſit. Niſi te animus tuus condemnet, omnes quas dixi, contumeliæ animum tuum inquietare nequeunt, ſed miſerrimus fores, ſi verus honor tuus poteſtati ullius hominis eſſet ſubjectus, vel ſi neceſſum eſſet id animum tuum afficere, quod cum nomine tuo, inſignibus, ſcriptis, aut imagine geritur. In multis ſane amor erga te extinguitur. At hi cujusmodi ſunt? Qui non poſſident veram animi tranquillitatem. Sed cum hiſce vir ſapiens non ſtudet amore ſeſe conjungere, ſed eorum miſericordiâ tangitur, eaque ſolâ retinetur, ne contumelias ſibi illatas rideat. In reliquis autem, qui ad ſummam beatitudinem unà cum ipſo gnaviter contendunt, magis adhuc creſcit ejus honor, inde quod quieta contumeliarum immeritarum tolerantia iſtiusmodi animos fortius ad ſe trahit, propiusque ſibi conjungit.

104. Nunc Morum elegantiam ac civilitatem, quæ *Decorum* appellatur, videamus. Id Decorum in imitatione actionum eorum hominum, quorum præ reliquis humana in ſocietate magna eſt exiſtimatio, verſatur. Eſtque pro differentiâ actionum quas imitamur in univerſum *triplex*: Eæ namque actiones vel *honeſtæ* ſunt, vel *inhoneſtæ* vel *indifferentes*.

105. Quatenus in decoro actiones vel ho-

neſtas vel inhoneſtas imitari conamur, idẽ de eo prædicandum eſt, quod de ipſa virtute ac vitio mox docebimus. Quatenus autem eæ, quas imitamur, actiones ſunt *indifferentes*, ut ſi veſtitu utimur ad præſentem conſuetudinem compoſito, ſi temperata morum civilitate quibuscunque obviam imus, ſi à nonnullis rebus, quæ nobis ni quidem incommodant, vulgo tamen exiſtimantur turpes, abſtinemus, id eſt *ornamentum* hominis tranquillitatem animi poſſidentis, quoniam iſta ad ſervandum ordinem in vita civili certe conducunt, atque eorum adjumento, dum omnibus aliquis fit omnia, partim occaſio nobis præbetur, eo plures homines lucrifaciendi, ut nobiſcum ſeſe conjungere cupiant; partim, quod nos intelligimus, his qui adhuc hærent in erroribus, niſi ipſis in rebus ejusmodi indifferentibus cedamus, tædium exhibere, ut à nobis & à vera virtute abhorreant.

106. Nec ideo tamen Decorum *neceſſaria pars* eſt tranquillitatis animi, modo non ex propoſito, neque ex nudo aliquo amore ſingularitatis prætermittatur. Hinc *defectus decori* ruſticum, qui id ignorat, vel egenum hominem, qui alios veſtitus æqualitate aſſequi non poteſt, in animi ſui tranquillitate minime turbare, neque prudentibus exoſum ac ingratum reddere poteſt.

107. Sed ſi ex ſingularitate negligitur, omnino *malum* eſt, quoniam hoc ſatis ſignifi-

catur, ejusmodi homines veram animi tranquillitatem non poſſidere, qui indifferentem aliquam complacentiam ſeu modeſtiam aliis exhibere recuſant, tum quod hoc facto nullum aliis amorem exhibent, tum quod abſurdius eſt, prætendere, ut multi inter ſe pares uni, quam ut unus multis conformetur.

108. Igitur cum hoc manifeſtâ ſingularitate, vel amore etiam brutalitatis vacare non poſſit, ſi actiones *quæ vulgo habentur turpes*, committuntur, ut fecerunt Cynici; ſimul diſtinguere cogimur inter hominem decoro vacantem, & *indecenter viventem*, eosque qui vivunt indecore annumerare his qui *ſummum bonum non poſſident*.

109. Et ad poſtremam hanc claſſem hi quoq; referendi ſunt, qui negligentiam Decori *falſa ex opinione*, quaſi Decorum eſſet malum quid, vel ex *præcoci deſiderio* alios ab omnibus imperfectionibus liberandi, aliis commendant, eosque proprio exemplo ad illud incitant. e.c. ſi quis ex dictis rationibus (vernaculo ſermone) *quoscunque homines tuizare* velit, vel *nemini aſſurgere*, aut nudato capite honorem exhibere. Hic enim error ac appetitus ex affectu quodam amoris irrationalis originem trahit.

110. Facile item conjici poteſt, quemadmodum cum *Pudore* comparatum ſit. Is vel de *futuris*, vel de *præteritis* actionibus dicitur. In *priori* ſignificatione nihil aliud eſt, niſi propoſitum in rebus honeſtis & indifferentibus

ſecundum decorum vivendi, oppoſitam
habet *impudentiam*, tanquam vitium: Und
hâc ſignificatione nil amplius monendum.

III. Sed cum pudor dicitur de *præteritis*, ſig
ficat pœnitentiam actionis præteritæ contr
decorum commiſſæ, conjunctam cum prop
to iſtud deinceps omittendi. Et *impudent*
defectus eſt ejus pœnitentiæ. Cæterum e
hæc Impudentia ſit indicium quod homo ſu
mum bonum ſeu tranquillitatem animi non
poſſideat, non eſt tamen exiſtimandum *pudo*
rem illi oppoſitum *partem eſſentialem*, vel o
tum ſummi boni eſſe, ſed manifeſtum eſt p
ſtare hominem ſapientem ita vivere, ut pœni
tentia vel pudore non egeat.

112. *Libertas*, ſive ea cum honore ac pote
ſtate ſit conjuncta, de qua ſupra in diſceptatio
ne de honore diximus, ſive de libero homin
qui non eſt mancipium, nec captivus, præd
cetur, ſimiliter nudum eſt *ornamentum* tran
quillitatis animi, quoniam homo libertate u
tens plus habet occaſionis ſeſe cum aliis unien
di, eisque benefaciendi, quam mancipium
vel captivus; Cum oppoſita ratione hi, n
flagitii cauſa mancipati vel captivati fuerint
animo poſſint eſſe tam quieto, quam ſunt
beri homines, & unum iſtud officium quod
pictetus Enchiridio ſuo conſcripto huma
generi exhibuit, longe nobilitate antecel
infinita aliorum officia quæ liberi in egen
conferunt.

113. Porro *multitudinem Amicorum*, quoad hæc bonis fortunæ annumeratur, non poſſum habere pro *ornamento* ſummi boni. Nam amicitia eorum, qui animi poſſident tranquillitatem, non dependet à fortunâ, ſed eſt bonum neceſſarium, & pars eſſentialis tranquillitatis animi: Sed cum pauciſſimi tranquillitatem animi poſſideant, non poteſt non *vir ſapiens pauciſſimos* habere *amicos*, vel certe *plures inimicos*, quam amicos.

114. Itaque ornamentum equidem ſummi boni habendum eſſet, *ſi id poſſet contingere*, ut vir ſapiens amicos multos haberet; Sed cum iſta poſſibilitas in corrupto hoc ſtatu, in quo vivimus, ſperanda non ſit, *indicium hoc potius eſt defectûs tranquillitatis animi*, ſi quis ſe gloriatur *multos habere amicos*, quod tum ſatis ſe ſignificet ſimilem eſſe iſti multitudini, cum omnis amicitia, ac conjunctio animorum in ſimilitudine quadam fundetur.

115. Demonſtratum eſt igitur bona omnia hactenus enumerata extra hominem, quæ ſingula ad *bona fortunæ* pertinent, neque ex interiori fundamento humanæ voluntatis dependent, *partes* etiam *eſſentiales* ſummi boni eſſe non poſſe, quandoquidem homo tranquillitatem animi ſui non aliis hominibus & caſibus contingentibus, ſed Deo, & deinde ſibi ipſi debet acceptam.

116. Inter *bona corporis* primùm *Vita* hominis fundamentum quidem eſt tranquillitatis animi; neque ejus tamen privatio, h. e. *Mors*

hominem reddit miſerum nec infelicem. N
ſive Mens per mortem non annihiletur (c
rei certitudinem homo ex confirmatione
tionem transſcendente capit) tum nec p
Mortem tranquillitas animi abolebitur, ſiv
nima una cum corpore in nihilum rediga
tamen res quæ in nihilum abiiſſet, dici n
poſſet irrequieta, ſed in hoc ſtatu affirm
cogerer hominem neque beatum neque in
ligem eſſe, quia deſiiſſet eſſe homo.

117. *Sanitas hominis* ſeu *integritas mem*
rum, item conſueta ac ordinaria *circulatio*
guinis & *ſpirituum* in iiſdem, eſt *neceſſaria*
quillitatis animi pars, & plusquam ſimplex
namentum, cum quod homo ſanitate fru
magis potens ſit ad commodius fruendu
tranquillitate animi, tanquam quieta oble
tione (nam & ipſa ſanitas in quieto motu v
ſatur) & ad alliciendos hominum animos
officia amoris, ut cum eisdem unionem in
tuamus; tum quod *defectus ſanitatis* quie
animi in homine turbare aliquando queat.

118. Quatenus equidem *Morbi inordinat*
duntaxat ac *durabilem ſanguinis motum*, non v
ro ingentem dolorem in nervis cauſantur; m
gna differentia intercedit inter hominem q
ete animi præditum, & inter hominem q
tem animi nondum aſſecutum. Nam *qui e*
nondum eſt aſſecutus, animo hîc etiam erit val
inquieto, partim quod animus eius aſſuefactus
ſit, à diſpoſitione corporis huc illuc rapi, adeo-
que

que neceſſe ſit inordinatum ſanguinis motum, inordinatum quoque & inquietum in cogitationibus motum cauſari, partim quod hos morbos conſideret tanquam impedimenta divitiarum augendarum, atque explendæ voluptatis & ambitionis, quippe quibus in rebus præpoſtere ſummum bonum ſuum quærit,

119. Sed *vir ſapiens* qui id conſuetudine eſt aſſecutus, ut eius animus à momentaneis atque inordinatis ſanguinis motibus (quibus alioqui in aliis affectus ſolent excitari) non commoveatur, tantum ea aſſvefactione eſt adeptus, ut ne deinceps quidem huiuscemodi motus inordinatos, quantumvis durabiles, ea qua gaudet, animi tranquillitas ipſi ſenſibiliter turbetur, nam quantumvis eum paroxiſmi febriles ita afficerent, ut ſentiret ſe animi tranquillitatem non in priori perfectione poſſidere, ideoque id ageret, quod natura ad morbum abigendum requirit, ne tantillum tamen hoc ipſo afficitur, quod durante morbo neceſſum ſit impediri divitias, ac voluptates ſenſuum, & ceſſare ſtrenua facinora,

120. Sed quoad *morbi* ſunt *cum dolore conjuncti* & nervos acriter ſtringunt, cautio eſt adhibenda, cum ne ſtatuamus, ne eiusmodi quidem morbos dolorificos animum hominis *nequaquam attingere*, tum ne contraria ratione eo prolabamur, ut aſſeramus hos morbos hominem ſapientem *reddere miſerum*.

121. Oporteret certe eum hominem forti

quadam laborare phantaſia, qui imaginari
velit, *hominem ſapientem* v.g. podagra, calc
archritide graviter correptum, & exquiſiti
mos inde dolores ſentientem, *animo æque e*
tranquillo, quam ſi ſederet inter frutices roſar
amœniſſimos. & quamvis ore ejularet, tam
animo eſſe læto atque gaudente. Diximus
nimum cum cogitationibus hominis eſſe con
junctum, & in ſapiente etiam viro, etſi ejus a
mus in corpus imperium exerceat, tamen
perpetuam animæ cum corpore unionem
omnem animæ ſenſibilitatem à paſſionibus c
poris tolli. Quoniam ergo his ita ſeſe hab
tibus vir ſapiens durante lamentatione ſuâ
poteſt non cogitare de dolore; certe nec a
mus ejus hoc tempore poteſt eſſe tam qui
quam ſi expers ſit doloris. Atque hoc re
ctu *ſanitatem* pro *parte neceſſaria ſummi boni*
minis venditavimus, eamque his rebus an
meramus, quarum privatio hujuſcemodi m
bo quietem animi *parum, ſed magis tamen q*
febris turbat, ac efficit ut homo durante hoc
tu *perfecte beatus eſſe nequeat*.

122. Neque ideo tamen ſanitas corpori
eſſentialis quædam *pars* eſt tranquillitatis ani
nec morbi enumerati eandem homini ſapien
plane poſſunt *eripere*, eumque miſerum redd
cum homo ſapiens, quamprimum ceſſat d
lor atque remittit (qui quo magis eſt exquiſit
eo citius ordinarie ceſſare ſolet) è turbata qui
te confeſtim ſeſe in ordinem colligat, adeoqu
h

hujusmodi etiam morborum ratione *vir ſapiens* à *ſtolido* homine longiſſime ſeparatur.

123. Ac *ſapiens* quidem, priusquam dolor accedat, debita gaudet animi quiete, & jam appropinquante cruciatu accingit ſeſe ad patientiam quanta quidem ab homine expectari poteſt, ac abſcedente dolore, nova acquiſitione tranquillitatis animi, hactenus parum turbatæ, de malis perpeſſis efficaciſſime ſeſe conſolatur. At *inſipiens* cum animi quiete careat, futuros dolores metu irrationali adhuc magis ſibi fingit dolorificos, quam revera ſunt, eaque perſuaſione durante dolore ingentem excitat impatientiam, quæ dolorem ipſi reddit longe ſenſibiliorem; Imo conſueta ipſi animi inquietudo ei nec hoc concedit, ut oblectari ſeſe queat contemplatione eorum qui intermiſerunt dolorum, ſed vel ſolo auditu nudaque doloris facta mentione tam graviter percellitur, ut tam terrificam inde capiat ideam, ac ſi jamjam dolores iterum præſentes forent.

124. Reſtant *Bona Animæ*, *Sapientia* nimirum & *Virtus*. Ambæ *partes* ſunt *neceſſariæ* atque eſſentiales tranquillitatis animi, adeo ut homo eorum expers tranquillitatem animi poſſidere nequeat, ſed & omnium ſit *miſerrimus*. *Sapientia* purgat intellectum, ut vanitatem reliquorum bonorum, veramque quietis animi felicitatem intelligat, ac voluntatem ſuam diſponat, ut ad iſta quidem bona indifferentem ſeſe gerat, ad hanc vero ſummo conatu enitatur. Et

Vir-

Virtus animi tranquillitatem perſequitur, eique iam obtentæ continuo quodam motu honeſtarum actionum vitam quaſi impertit, intellectum ad utilem cognitionem veri boni impellit, adeoque & *Mater* eſt & *Filia* cum ſapientia tum veræ felicitatis.

125. At ſi homo aberrat à cognitione veræ felicitatis, ac eorum loco bona apparentia arripit, & deinceps hâc opinione ſuâ deceptus loco actionum honeſtarum ex amore profectarum, omnes ſuas actiones fervidius ſecundum proprias utilitates ad acquiſitionem boni apparentis ſpectantes inſtituit, non poteſt non eſſe *omnium miſerrimus*, eo quod animum ſuum graviſſime perturbat, in eaque inquietudine, ut fera in caſſibus indies magis magisque implicatur, honeſtis omnibus eſt deteſtationi, ipſe verò mancipium fit pecuniæ ſuæ, vel aliorum hominum abjecti animi, & æque ut ipſe eſt, miſerorum.

126. Cæterum hic circa *Sapientiam* repeto ex præcedentibus, quod ſub nomine Sapientiæ non intelligam cognitionem diſciplinarum inanium ac pædanticarum, nec ſcientiarum elegantiarum & ſpecioſarum, ne earum quidẽ diſciplinarum, quæ cum non ſint admodum inutiles generi humano, tamen ad inveſtigationem creaturarum, non ipſius hominis conducunt. Nam harum aliquæ ad *ſtultitiam* pertinent veræ felicitati oppoſitam, aliquæ nuda ſunt *ornamen-*

ta

u quietis animi. Sola *Cognitio Sui pars eſſentialis* eſt Summi boni, & qui ab ea aberrat, vel eam hoſtiliter perſequitur, is pœna ulteriori non eget, quoniam tanquam hoſtis ſui ipſius ſibi hoc ipſo juſtas pœnas infligit.

127. Similiter *Virtutem* non in externis tantum officiis quæres, ſed inprimis in amore ardenti erga alios homines virtuti deditos. Is amor ex corde proveniat, neceſſe eſt, & externis quidem actionibus probari debet; Quod ſi actiones externæ interno hoc amore vacant, homo eſt *infeliciſſimus*, quia tanquam communis impoſtor non poteſt non metuere ne ab omnibus ipſe quoque decipiatur, imo quia aſſveta hac hypocriſi quam maxime fallit, actuque hypocrita eſt, adeoque magis adhuc infelix, quam alius manifeſte ſceleratus.

128. Iam in hoc capite nil reliquum eſt, quod te moneamus, quam ut paucis tibi eximamus ſcrupulum quem cauſari tibi poſſes, ſi conſideres, neque in priori quæſtione, quodnam ſit ſummum hominis bonum, neque in altera, de partibus eius eſſentialibus ullam mentionem eſſe factam *Voluptatis corporis*, quum Epicurus & Ariſtippus ſummum bonum in Voluptate corporis quæſiverint, imo cum ipſi in cap. præced. ſignificaverimus, omne verum bonum eſſe *jucundum*, ac tranquillitatem animi definierimus eſſe *quietam oblectationem*, & modo indicaverimus animum ob unionem ſui cum corpore dolorum corporis fieri participem

obſervatione n. 17. Res mutabiles eſſentiam ſuam pſæ conſervare nequeunt. n. 18. ſed hæc conſe vatio neceſſario expectanda eſt a Creatore. n. 1 Vulgatꝰ error adverſꝰ providentiam divinam, quo in hoc mundo bonis male, ſed malis bene ſit. n. 2 21. Diſcrimen inter Creationem & conſervatione rerum. n. 22. Etſi Deus ſingulis momentis reb creatis novam confert eſſentiam & exiſtentiam, t men ſemper unum quid manent idemque quod rant antea. n. 23. Id quod exemplo lineæ compar tur. n. 24. Verus Philoſophus in cognitione DE naturali ulterius non progreditur, ſed mavult d incomprehenſibilibus Dei perfectionibus omnin tacere, quam inepta proferre. n. 25. ſed præcept tamen hactenus tradita in doctrina morali ità a uſum transferre ſtudet, ut cognoſcat vitam actio nesque ſuas ſibi eſſe ad voluntatem DEI inſtitu endas n. 26. quodque Deus ipſi amandus ſit n. 27 h. e. DEO intime confidendum n. 28. isque hu militer reverendus ſit. n. 29. Unde rurſus conſe quitur, nulla ſe ratione compelli, quamobrem alia quascunque creaturas timeat. n. 30. vel iisde confidat. n. 31. Cognitio naturalis neſcit aliu quendam Dei cultum externum. n. 32. Hæc theſi accurate declaratur. n. 33. quod non loquatur d cultu interno, ſed externo. n. 34. Qui duplex eſt generalis, & ab aliis diſtinctus n. 35. Nec quæritur, a DEUS dignus ſit coli, n. 36. Vel an homini in cumbat Deo cultum externum præſtare, ſi id De us ab ipſo requirat. n. 37. Sed an ex ſola human ratione demonſtrari queat, quod DEUS cultu aliquem externum ab homine poſcat? n. 38. I negatur n. 39. Nullum argumentum n. 40. nequ à divina natura, n 41. neque ab humana n. 42. d promi poteſt, minus adhuc a conformitate cum ſa ctitate divina. n. 43. Omnis Blaſphemia & co temptus Dei e ratione abhorret n. 44. Porro i

te

tellectus cognoſcit præſtare ut DEO cultus externus exhibeatur, quam ut is omittatur. n. 45; nec capere tamen poteſt neceſſitatem cultus externi, neque orationis externæ n. 46. nec laudis n. 47. nec gratiarum actionis n. 48. neque reſpectu Dei n. 49. nec reſpectu aliorum hominum n. 50. 51. Aliæ contra hanc theſin noſtram objectiones n. 52. Gentiles cultum externum hauſerunt è revelatione. n. 53 Felicitas reipublicæ non poteſt verus eſſe finis cultus externi n. 54. 55. 56. Longe minus cultus ſpecialis ac à reliquis diſtinctus è lumine naturæ intelligi poteſt. n. 57. Omnes religiones in revelatione quadam fundantur. n. 58. Et Deus nunquam cultum è ratione confictum approbavit. n. 59. Duo errores univerſales in cognitione Dei ſunt Atheiſmus, & Superſtitio idololatrica. n. 60. Quid ſit Atheus. n. 61. 62. Atheiſmus abſurdisſima eſt ſtultitia. n. 63. Quid ſit Idololatra & Superſtitioſus? n. 64. Idololatria cum corporibus cœleſtibus exercita ad Theologiam ſpectat. n. 65. Eſt enim idololatria vel rationalis vel irrationalis n. 66. Barbari non fuerunt tam irrationales in idololatria ſua, quam hi, apud quos Philoſophia maxime floruit. n. 67. Collatio veri Philoſophi, Athei, & Superſtitioſi intuitu doctrinæ moralis. n. 68. 69. 70. 71. Philoſophus ſolus eſt homo, Atheus Simiam, Superſtitioſus Porcum vel Aſinum refert. n. 72. Superſtitioſus eſt plusquam Atheus. n. 73. Cur hodie tam frequenter adverſus Atheiſmum, ſed rarisſime adverſus ſuperſtitionem vociferentur & ſcribant. n. 74. Prope omnes veri Philoſophi omnibus ſeculis tanquam Athei vanisſimis clamoribus diffamati ſunt. n. 75.

1.

DIximus in primo capite DEUM inter omnia bona ſummum locum merito occupare, ibiq; in vulgari diviſione boni in bona Corporis, Animæ & Fortunæ hoc vituperauimus, quod Deus in ea fuerit prætermiſſus; nihilominus ipſi capite præcedenti ubi de ſumma hominis felicitate egimus, Dei ne verbo quidem mentionem fecimus, cum neminem reperire liceat, qui vere poſſit negare Deum eſſe originem ac fontem omnis boni.

2. Sed noli hoc turbari, nam præſens caput demonſtrabit nos DEUM nequaquam prætermiſiſſe, nec eum privaſſe prærogativa ſua quam inter omnia bona tenet, licet aſſeruerimus ſummum hominis bonum in tranquillitate animi humani conſiſtere. *DEUS* [illegible] *largitor omnis boni*, adeoque omnibus donis [illegible] is excellentior. At in præcedenti capite [illegible] quiſivimus *quodnam omnium donorum ſit excel*[illegible]*tiſſimum* atque nobilisſimum. Quo jam co[illegible] non imitemur porcos, qui cum glandibus [illegible] ſcantur, quercus glandiferas ne tantillum qui[illegible] intuentur; ſed cogitationes noſtras omn[illegible] ſurſum elevemus, *Deumque* ceu largitor[illegible] omnis boni, adeoque & tranquillitatis a[illegible] tanquam ſummæ felicitatis, paullo atten[illegible] conſideremus, præſertim cum facile tunc [illegible] telligemus, quod *abſque hac neceſſaria notitia* [illegible] *tranquillitatem* quidem animi, quam diximus [illegible] *legitime intelligere nec poſſidere* valeamus.

3. H

3. Hic vero parumper conſiſtamus, ac præprimis videamus, quid *lumen naturæ* ſine adminiculo divinæ relationis nobis de DEO tradat, ne vel è mixtura rationis noſtræ cum divina patefactione de maximis myſteriis more irrationali atque abſurdo aliquid deblateremus, vel præjudicio naſutæ cujusdam ſapientiæ occupati ſub nomine DEI nudas creaturas intelligamus, adeoque reapſe DEUM negemus.

4. *An ſit Deus?* nemo ratione præditus ullam vel minimam cauſam reperiet cur dubitet, & hanc quæſtionem neget, cum alioqui eum conſideratio omnium creaturarum terreſtrium, imo viliſſima herba de inſania ſua æque convictura eſſet, ac ſi has ipſas creaturas negaret. Sed ex rerum ipſi obviarum, imo ſui ipſius contemplatione, occaſionem potius petit rationali dubitatione inquirendi, *quidnam ſit* iſtud quod vocetur *DEUS*, & quousque ſe naturalis ſua notitia hic extendat.

5. Videt *omnes creaturas viſibiles* ſuam habere *originem*, & interitui ſuo eſſe obnoxias, earum autem motum in univerſum inviſibili cuidam cauſæ deberi. Et quia communi rationi humanæ repugnat, ut in cognitione cauſarum aſcendat in infinitum, & vero juxta Logicam noſtram omne iſtud quod a communi humanâ ratione abhorret, falſum exiſtimandum ſit; ideo certiſſime ſibi perſvaſum habet, *primam aliquam cauſam inviſibilem eſſe oportere,*

à qua omnia mutabilia atque mobilia ſuam trahant originem.

6. Atque hanc quidem *Deum* appellat, nam omnes homines, omnesque Philoſophorum ſectæ hujusmodi primam cauſam, eſſentiam & motum rerum operantem itidem Deum nominarunt, adeóque univerſi *Deum* tanquam *eſſentiam* à rebus motis & factis *diverſam* conſiderarunt.

7. Ideoque Philoſophi omnes in conveniunt, conceptum formalem primæ hujus omnium rerum mobilium cauſæ, ſive eſſentiæ divinæ in eo conſiſtere, quod ea non ab alio quodam dependeat, ſed quod ſit *a ſe ipſa*, unde & hic conceptus vulgo vocabulo Aſeitatis exprimi ſolet, & reſpectu rerum eius operatione ortarum omnes *cauſa efficientes* in genere ita definiuntur: *à quibus res ſunt.*

8. Deinde etiam ratio humana, modo liberare ſe velit à præjudiciis Philoſophiæ ethnicæ, dextreque ratiocinari, intelligit Deum materiam primam & eſſentiam viſibilem harum rerum mobilium *e nihilo*, i..e. ex rebus inviſibilibus, quæ homines in viſibilibus hærentes nihil appellare ſolent, creaſſe, etſi opinione vulgata id ſignificetur, creationem a ratione plane non poſſe comprehendi, ſed e lumine quodam ſupernaturali intelligi. Et gentiles Philoſophi univerſi falſo hoc arrepto axiomate & pro indubie vero habito (*Ex nihilo nihil fieri*) prolapſi ſint in graviſſimum errorem, primam hanc ma-

teriam eſſe a ſeipſa DEOque coævam; e quo perniciosiſſimo errore & ex conſequentiis inde deductis adhuc magis pernicioſis omnes non modo ſectæ gentiles, ſed & omnes fere hæreſes in eccleſiâ primitiva originem traxerunt. Nos huius noſtræ theſeos probationem hoc modo breviſſime contractam exhibebimus.

9. *Cauſa prima efficiens inviſibilis, & primus effectus viſibilis*, ut dictum modo eſt, ſunt *duæ res diſtinctæ*, illa eſt eſſentia inviſibilis *a qua* ſunt cætera res omnes inviſibiles & viſibiles, hic eſt eſſentia viſibilis *ex qua* ſunt cæteræ res omnes. Ac Deum quidem & materiam primam eſſe quædam a ſe invicem diſtincta, in hoc omnes Philoſophi cum priſci tum moderni (non manifeſte Athei) conveniunt. Item in hoc concordant, eſſe oportere *materiam primam viſibilem*, cum rationi æque repugnet, ut in cognitione effectuum in infinitum progrediamur.

10. Quoad igitur intellectus humanus conceptum ſibi format de hoc primo effectu ſeu materia prima, *quod ſit prima*, ſequi neceſſum eſt, eam *non eſſe ortam ex alia quadam re* viſibili, ita enim non poſſet dici prima. Iam ſi non orta eſt ex ulla alia re viſibili, oportet eam factam eſſe ex nulla re viſibili, hoc eſt, ex inviſibilibus. Nec inde tamen res inviſibiles ac ſpirituales fiunt materiales, cum idem non accidat cogitationibus hunmanis, quando ex iis novæ enaſcuntur veritates.

11. Unde autem vel *a quo* eſt hæc prima ma-
teria? Aut *à Deo & ab inviſibili*, aut *à ſe ipſa*. Nec
inter hæc duo medium quid comprehendere
poteſt intellectus, ſi eſſet *à ſeipſa*, *Deus* eſſet, &
iterum committeretur dicta abſurditas. Imo
non amplius eſſet materia, cum communi Philo-
ſophorum conſenſu conceptus materiæ hoc
quidem inferat, poſſe aliquid in ea effici, ipſam
vero per ſe nil efficere. Ita autem nil reliquum
eſt, niſi quod ſit *a Deo* & ab inviſibilibus, quod-
que *Deus primam hanc materiam* è nulla re viſibil
condiderit, & per conſequens illa Deo *non poſ-
ſit eſſe coæva*; Id quod contra præcepta genti-
lis philoſophiæ erat demonſtrandum.

12. Adeoque gentiles Philoſophi univerſ
hic valde ſe deceperunt, dum hanc theſin tan-
quam indubie veram acceperunt. *Impoſſibile eſ-
ſe, ut è nibilo fiat aliquid*. Nam ſicut in eo enor-
miter errarunt, quod ſola viſibilia aliquid eſſe
ſtatuerunt, ita diſtinguere debuiſſent, ac con-
ſiderare quod hæ phraſes inſigniter differant
Nihil eſſe aliquid, & *e nihilo aliquid* fieri. Illud
rationi plane contrarium, adeoque falſum
æque ac falſum eſt, aliquid ſimul poſſe eſſe vi-
ſibile & inviſibile. *hoc*, ut modo eſt demon-
ſtratum, rationi omnino conſentaneum, &
conſequenter indubie verum eſt, etſi ſupra ra-
tionem ſit, modum comprehendere, quo De-
us e nihilo aliquid fecerit.

13. Quare genuino Philoſopho, qui ratio-
ne ſua recte uti vult, nec ejus fines tranſilire, hi

du

duo extrema cavenda ſunt; primum ne *Creationem* in genere cum gentilibus rem *rationi contrariam* exiſtimet; deinde ne cum multis modernorũ Philoſophorum ratione ſua longius quam par eſt, evagetur, nec argumentis ſubtiliter excogitatis *modũ creationis eruere* tentet, ſed id potius agat, ut ea quæ rationi ſibi relictæ perpetuo forte incognita manſura ſunt, tanquam incognita, ſe ponat, de iisque ſemper, tanquam myſterio admiratione pleno debita cum reverentia loquatur, vel notitiam huius myſterii in ſublimiori luce quærat.

14. Deinde gentiles ſeipſos occoecantes maniſeſtisſime ac quaſi palpabiliter potuiſſent intelligere, modo plures operationes chymicas conſiderare voluiſſent, ubi ſæpe ex inviſibilibus fiunt viſibilia, imo quotidie, & ſingulis fere momentis *e nihilo aliquid fieri, & ex aliquo nihil*, ſi parumper ſaltem ſuam ipſorum, aliarumque ſui ſimilium rerum mutabilium exiſtentiam & eſſentiam conſiderare voluiſſent.

15. Supra in doctrina Logica *Exiſtentiam* diximus eſſe triplicem, *præteritam*, *præſentem & futuram*. *Præterita* erat aliquid, & eſt nihil, *præſens* nihil erat, & eſt aliquid, *futura* nihil eſt, erit autem aliquid. Et quia harum exiſtentiarum alia aliam ſingulis momentis excipit, extra controverſiam certe poſitum eſt, *ſingulis* etiam *momentis è nihilo aliquid, & ex aliquo nihil fieri.*

16. Quantum ad *Eſſentiam*, unumquemque hominem propria ratio iterum convincet,

e. c. de *frutice*, quæ deinceps facta eſt arbor, & de *infante* qui in virum abiit, aliquot annis prælapſis ne minimam quidem prioris eſſentiæ partem reliquam eſſe, adeoque rurſus ex aliquo nihil, & è nihilo factum eſſe aliquid; & hoc non obſtante, hæc arbor, & hic homo quoad numerum eadem ſemper arbor, idemque homo manſerunt, non aliter ac *pallium* contiguis ac continuis centonibus obductum vel *navis* longo uſu detrita, noviſque ſemper trabibus reparata, item *populus ducentorum annorum*, in quo multi quotidie mortui & nati, idem pallium, eadem navis, idemque populus eſt, qui erant ab initio, etſi ne minima quidem prioris panni particula, nulla ligni pars de priori navi, denique nullus homo ex iis, qui populo primùm unito vixerunt, reliquus ſit.

17. Duæ vero hæ contemplationes verum Philoſophum eò deducunt, ut Creatorem rerum mutabilium ſimul *ut earum Conſervatorem* agnoſcere, & de *Providentia divina* ſecundum rationem ſuam aliquid balbutire diſcat. Cum enim harum rerum duratio, item mutatio dictâ ratione in earum eſſentiâ fieri ſolitæ in nulla re aliâ conſiſtant, niſi quod nihil & aliquid perpetuâ viciſſitudine ſeſe excipiant, ideo merito inquirit, *unde hæc oriatur viciſſitudo, quisque ejusdem cauſa ſit?*

18. Etſi vero homo imprudens per præcipitantiam dicat, *res ipſas ſuam eſſentiam con-ſer-*

ſervare, maxime vero *hominem* recto uſu ſanæ rationis eſſentiam ſuam atque exiſtentiam ſuſtentare; tamen mox alia maturior conſideratio ipſum de impotentia ſua convincet, magisque adhuc de impoſſibilitate aliarum creaturarum deterioris conditionis. *Quomodo enim poſſibile eſt, ut nihil aliquid poſſit producere?* Præſens exiſtentia in momento abit in nihilum, dum præterito accenſetur, & quia cum eo quod futurum, adeoque nihil erat, jamque in cujus locum tranſiit, & factum eſt aliquid, nullam plane connexionem habebat, quomodo ergo d ci poteſt, hoc Aliquid, futurum nihilum, dum ipſum in nihilum abiit, feciſſe aliquid. Certe quam contrarium eſt rationi, *nihil eſſe aliquid*, æque ipſi eſt adverſum, *nihil aliquid operari*.

19. Nil ergo reliquum eſt, quàm ut *ad Creatorem* nos convertamus, eique ſoli perpetuam rerum omnium conſervationem tribuamus. Nam quemadmodum ipſe res creatas in principio è nihilo incomprehenſibili modo condidit, ita ſolus potens eſt, ac æque ipſi facile eſt, ut hoc Aliquid rurſus in nihilum abire ſinat, & mox aliud quiddam Aliquid in ejus locum collocet; Quanquam ratio noſtra id æque capere non poteſt, quam capere non potuit, quomodo cum Creatione erat comparatum. Sufficit, quod intelligat, divinam hanc Conſervationem ac perpetuam providentiam (cujus adeo modum non amplius fruſtra ſcrupuloſe ſcrutatur, ſed humili quâ-

dam veneratione potius miratur) ſibi non m[illegible]do non contrariam eſſe, ſed & hac clara d[illegible]monſtratione ſeſe compelli, ut ejus neceſſit[illegible]tem confiteatur, nec ullum ne veroſimile qu[illegible]dem argumentum ſe poſſe proferre, quo di[illegible]nam hanc providentiam neget.

20. Nam etſi multi inde de divinâ pr[illegible]dentiâ dubitandi anſam ceperunt, *quod in [illegible] mundo bonis malè, malis verò bene ſit*, tam[illegible] eo manifeſtiſſime bifariam judicium præcip[illegible]runt, (1) Quod *honeſtos* & *vitioſos* non d[illegible]xerunt, ſed hypocritis, callidisque hom[illegible]bus, qui tegere vitia didicerunt, vel his qu[illegible] ſceleribus abſtinent, quæ a carnifice puni[illegible]tur, cætera vero palam voluptatibus de[illegible], avari ac ambitioſi ſunt, bonorum nom[illegible] conceſſerunt, ex adverſo homines vere hon[illegible]ſtos ac virtuoſos, quos neceſſe eſt multos h[illegible]bere inimicos, ſecundum fallax inimicor[illegible] teſtimonium pro vitioſis habuerunt.

21. (2) Pari ratione in conceptu *felici[illegible]* & *infelicitatis* aberrarunt, non tranquillitat[illegible] animi, eiusque privationem, id quod par e[illegible] reſpicientes, ſed divitias, & paupertatem, h[illegible]norem vel ignominiam externam, item m[illegible]tem violentam vel præmaturam, vitamque l[illegible]gævam hic intendentes, ex qu[illegible] ubique ni[illegible]ſi imprudens argumentum prodire potuit[illegible] quandoquidem, ut doctrina hæc moralis un[illegible]verſa oſtendet, impoſſibile eſt homines *virt[illegible] deditos* ne in hoc quidem mundo, *infelices*, *ſ[illegible]leratos* vero *felices* eſſe.

22. It[illegible]

22. Itaque inter *Creationem* & *Conſervationem rerum* nulla alia eſt differentia, quàm quod *illa* ſit opus Dei, quo primum è nihilo aliquid condidit; *hæc* ſit opus divinum, quo hoc Aliquid ſinit abire in nihilum, & aliud Aliquid in ejus locum reponit. Quare nil abſurdum committeres, ſi hanc Conſervationẽ divinæ Providentiæ *alteram Creationem* nuncupares, etſi hanc phraſin tibi non obtrudemus, nec ſi præter ſpem aliquid inde inconveniens metuendum foret, eam obſtinate defendemus. Nam vir ſapiens nunquam de verbis aut phraſibus λογομαχίας exercet.

23. Ac ſi ratio tua circa hanc cognitionem hunc adhuc ſcrupulum tibi injiciat, quod ſecundum eam ſequeretur, *Deum hac ratione creaturis ſuis ſemper novam dare exiſtentiam atque eſſentiam.* Atqui ita rationi humanæ videri adverſum, quod hoc nihil & aliquid, hoc vetus & infinitis modis additum novum ſemper *una res* eſſe ac manere debeat; levi hac & à puero facile refutandâ objectione te noli turbare.

24. Non jam ad exempla allata de pallio, navi &c. te retroducemus, ſed hujus objectionis vanitatem alia ratione tibi oſtendemus. Quæſo te arripe pennam & atramentum, & deſcribe *lineam* in charta. *Continua* eam. Quid agis? Non amplius admovebis calamum. Fac ut linea ſeipſam continuet, vel ita eam continua, *ne novam partem* adjicias. Ais non aliter rem poſſe expediri. Bene ergo, continua lineam

neam pro lubitu. Id aliquot vicibus repete. Jam pronuncia, veteri lineæ hactenus meræ *novas partes* addidiſti, hoc non obſtante *unane ac eadem* manſit *linea*, an plures inde lineæ factæ ſunt? Caput moves. At ego meum quoque caput ad objectionem tuam æquè moveo.

25. Jam hic humana ratio pedem figit in cognitione DEI, cavetque *ne longius progrediatur*, quam eſt in ejus poteſtate. Intelligit Eſſentiam hanc divinam infinitas poſſidere *perfectiones*, quas ipſa non poteſt comprehendere, itaque in eo non amplius ſcrupuloſe ſpeculatur, ſed quod reliquum eſt lumini ſublimiori divinæ revelationis relinquit. Et ſic ipſa mavult de Deo plane tacére, quam de eo imperfecte, & modo Deo fortaſſe diſplicente loqui. Solum cavet, ne in dogmata erronea prolabatur, theſibus hactenus demonſtratis è diametro contraria: quorum præcipua ſunt: Eſſentiam divinam eſſe finitam, viſibilem & comprehenſibilem.

26. Conatur tamen mediocrem hanc cognitionem, licet ea admodum ſit *imperfecta*, ad *promovendam animi ſui tranquillitatem*, tanquam ſummum bonum utiliter adhibere. Ac primum quidem clare intelligit, cum tota hominis eſſentia *à Deo originem trahat*, hominem etiam neceſſario bona omnia ſoli Deo debere accepta, debitoque compelli, ut *actiones ſuas ſecundum voluntatem divinam inſtituat*. Et quoniam deprehendit Deum voluntatem ſuam e

par

parte rationi omnibus hominibus communi implantaſſe; debiti ſui eſſe agnoſcit, eandem ſecundum hanc normam decenter *indagare*, ac deinceps *eo elaborare, ut voluntas ſua divinæ huic voluntati non repugnet.*

27. Deinde dum perpendit Deum ſingulis momentis hominem unà cum omnibus ejus viribus conſervare; ſentit etiam ideo ſe hanc eſſentiam incomprehenſibilem *amare* oportere. Exiſtimatque hunc *amorem* nulla alia in re conſiſtere, niſi in *perpetua allaboratione atque deſiderio ſeſe cum Deo uniendi.* Etſi autem videat, per propriam voluntatem ſeſe plane eſſe impotentem, ut ad hanc unionem perveniat, intelligit tamen quod homo primæ huic omnis boni origini *intimam confidentiam* & *humillimam reverentiam* exhibere debeat, tanquam duas partes eſſentiales amoris erga Deum.

28. *Confidentia* in eo fundatur, quod Homo intelligit, quod Deus nullâ urgente neceſſitate, nulloque hominis præcedente merito, libere hominem è nihilo condiderit, eique bona omnia donaverit, in iisque eum quotidie conſervet; ideoque argumentatur, Deum, etiam impoſterum ea conſervare non tantum poſſe, verumetiam velle. Saltem ne minimam quidem urgentem cauſam invenit, quamobrem hic amore divino ullâ ratione diffidat.

29. Porro homo bene intelligit, ſeſe indignum ſe reddere beneficiorum horum divino-

vinorum, ſi Divinæ voluntati cordi ſuo inſcri-
ptæ repugnet. Et quod non habeat, qu[illegible]
vel minimum conqueratur, ſi ideo ipſi D[illegible]
omnia exhibita beneficia ſimul ac ſemel eri[illegible]
ret, eorumque loco malum pro bono ipſi [illegible]
fligeret; Præſertim cum è ſuperiori cog[illegible]
tione certiſſime ſit perſuaſus, Deum hæc [illegible]
mnia agendi potentiâ gaudere. Et hac ra[illegible]
ne Deum *timet*.

30. Ex hac autem debita erga Deum Co[illegible]
fidentia eque Timore Dei diſcit, quod [illegible]
neceſſitate compellatur, ut *Creaturam ali[illegible] quamcunque timeat, eique confidat*. Nam qu[illegible]
Timorem concernit, homo ſuperiori cont[illegible]
platione confirmatur, quod etſi omnes [illegible]
mines omnesque reliquæ creaturæ ipſi [illegible]
facere, damnumque infligere cogitarent, [illegible]
men id absque Dei voluntate præſtare n[illegible]
poſſint, quoniam, ut ſupra dictum, Deus [illegible]
gulis momentis præter ipſius eſſentiam, ini[illegible]
corum etiam eius eſſentiam ac exiſtenti[illegible]
conſervat.

31. Easdem rationes etiam in *Confid[illegible]* in reliquas creaturas deprehendit, dum [illegible]
omnes homines impotentes eſſe, ut ipſi [illegible]
tra voluntatem divinam ad unum ſaltem [illegible]
mentum vitam ſuam & reliquâ bona à De[illegible]
pendentia prorogent, quodque Deus eos [illegible]
dem momento, quo in gratiam ejus aliquid [illegible]
nantur, peſſundare ac perdere queat.

32 D[illegible]

32. Denique ſecundum naturalem notitiam *nullum alium* ſcit *cultum divinum*, præter hoc è filiali confidentiâ atque reverentia dependens deſiderium, vitam ſuam ſecundum voluntatem divinam inſtituendi, neque ex ſeipſo comprehendit, *an, & quibusnam ceremoniis externis alias Deo cultum exhibere debeat*, etſi vulgo eruditi contrarium aſſerere ſoleant, atque ſtatuere, hominem natura impelli, ut Deo cultum externum externis ceremoniis, externaque oratione, laudatione & gratiarum actione exhibeat.

33. Quod ut eo clarius intelligatur, ante omnia recte percipias, de quo hic ſit quæſtio, cùm ne *imprudentes* hac theſi offendantur, tum ne *præjudiciis veterum doctrinarum immerſi* anſam capiant, eandem malitioſe calumniandi.

34. Primum non eſt quæſtio de *cultu interno*, cum videlicet homo in corde Deo confidit, eumque diligit ac timet, & actiones ſuas ſecundum cognitionem voluntatis divinæ inſtituit. Ad hæc enim omnino etiam cognitione naturæ ſuæ impellitur, quod jam ſupra demonſtravimus. Sed ſermo eſt de *cultu externo*, conſiſtente in externis ceremoniis, quique vel omnibus populis, vel pleriſque ſaltem *communis*, vel intuitu diſcriminis populorum ipſe etiam diſtinctus eſt.

35. *Ille* in genere conſiſtit in externa quâdam oratione, laudatione & gratiarum actione. Neque enim gens aliqua ſub Sole eſt, quæ non

Deo

Deo ſuo has tres partes cultus externi exhib at. *Hic* verſatur in modis diverſiſſimis Deu invocandi, laudandi, eique gratias agendi. cum apud Chriſtianos uſitatum eſt, vel ex pa te frequentatum eſſe debet, ut Deus in n mine Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſine ira diſceptatione, publice, complicatis manibu etiam pro inimicis, accedente Muſicâ, & p re nata inſtituto jejunio & auſcultatione Ve bi divini, adoretur. Quo etiam ſanctifica Sabbathi, item uſus Sacramentorum redu dus.

36. Deinde non quæritur, annon De præ rebus omnibus ſit *digniſſimus*, cui e his declarationibus honos exhibeatur; quo tiſſimum argumenta eorum, qui cultum d num è lumine naturæ derivare conantur, limant. Ecquis enim eſſet tam impius, ut h negaret, cum etiam inter gentiles hi qui crediderunt divinam providentiam, co derint, Deum tantum ob excellentiam honore afficiendum.

37. Imo & iſtud ratio humana intellig *Hominem debito compelli, ut Deum honore aff Deus cultum aliquem externum à ſe requirat*, qu em è conceptu cauſæ primæ, & quod Deus minem una cum creaturis omnibus mut bus è nihilo condidit, jus Dei cognoſcit, perandi hominibus, & cujus vi homini debi incumbit, ut ipſi obediat.

38. S

38. Sed hoc tantum quæritur: *An è ſola ratione abſque divina revelatione demonſtrari queat, Deum externum aliquem cultum ab homine requirere?* Et hoc eſt quod negamus, & perſpicuis argumentis comprobabimus.

39. Sed dum hoc negamus, ſententia noſtra iterum non ſic eſt intelligenda, quaſi ſtatueremus, Naturam nobis dictare, *Deum externis ceremoniis non eſſe colendum*, iſta namque ratione manifeſte reclamaremus ei, quod jam n. 36. & 37. præſuppoſuimus; ſed indicare ſolum volumus, *Naturam nobis nihil plane de hoc cultu ſignificare, quod fieri is debeat*; ita ut ſecundum naturam cultus is externus referendus ſit inter ea, quæ tanquam ἀδιάφορα & fieri & omitti poſſunt; vel Naturam nobis firmum aliquod fundamentum non ſuppeditare, è quo certò poſſimus concludere, Deum eiusmodi cultum externum ab homine poſtulare.

40. Sive enim in *natura Dei*, quantum de eâ intelligimus, ſive in *natura humana* circumſpiciamus, utrobique nil reperiemus, è quo poſſimus concludere, Deum hujusmodi cultum externum ab homine requirere.

41. Ac *eſſentia* quidem *Dei* neque externi neque interni cultus ab homine præſtiti indiget, & notum eſt è Luciano, quod jam olim Demonax uſus ſit hac è ratione petitâ excuſatione, cum tanquam impius accuſatus eſſet, quod Minervæ nunquam ſacrificaſſet. Nam

hoc ideo, ait, hactenus omiſi, quod e
rem Minervam non egere ſacrificiis me

42. Si *Hominem* ſpectes, ejusque
ratio per ſe non poteſt perſpicere, *tr*
tatem animi vel *pacem* communem & h
amorem ne minima quidem ex parte mi
turbari, etſi hæ externæ declarationes
tantur, modo cultus divinus internus in
ne maneat.

43. Ac ſi omnino natura hominis *ad*
innocentia dirigatur, vel è *conformitate cu*
ctitate divina menſuretur; tamen iteru
ſpicere nequeo, quomodo & unde ce
quid de Adami ceremoniis eccleſiaſtic
tu innocentiæ obtineri queat, & qu
ſanctitas divina cultum aliquem extern
conceptu ſuo comprehendat, unde ho
emplar capere poſſit.

44. Iſtâ jam ratione intellectus hu
bene intelligit, *Blaſphemiam* & *Contempt*
ſive hæc vitia nudis in cogitationibus
ſtant, ſive in verba & facta externa eru
ſanæ rationi repugnare, eò quod cultu
internum tollant.

45. Porro humana ratio compre
cultum Dei externum *rebus conceſſis pr*
ſimis accenſeri oportere, atque commu
tioni non tantum non repugnare, ſed ce
am ratione *præſtare*, ſi Deo honos aliquis
nus exhibeatur, quam ſi is intermittatur.

46. Sed hæc omnia nondum ſuffici
confirmandam *neceſſitatem* cultus divini exte

D

Neque enim hic aliquid rationi abſonum aperire humana ratio poteſt, cum e.g. ita ratiocinantur, *Orationem externam*, ſecundum dictamen naturæ pertinere ad res adiaphoras, quoniam Deus, tanquam ſcrutator cordium, etiam gemitus hominum intelligat, & tanquam Creator & Conſervator eorum, etiam absque hominum precibus optime ſciat, quarum rerum indigeant.

47. Nec *externa* Dei *laude* ejus majeſtati ac ſublimitati aliquid accreſcit, ſana ratio potius oſtendit, etſi homo qui interne DEUM non honorat nec timet, os ſuum laude Dei implere velit, tamen graviter eum hoc ipſo peccaturum, quod vel Deum vel homines his ſignis externis decipere conetur. Quod ſi vero homo Deum in corde ſuo magnifaciat, ratio laudem externam facile ſuperfluam exiſtimabit.

48. Idem de *externa gratiarum actione* affirmare cogimur. Taceo, id quod ſuo tempore conſiderabimus, gratiarum actionem externam inter homines ideo eſſe neceſſariam, ut alter alteri demonſtret, beneficium præſtitum ipſi fuiſſe acceptum, ſeque ſemper eſſe paratum alteri viciſſim officia grata exhibere. Sed apud Deum hæc omnia cogitationibus meis poſſunt expediri.

49. Breviter, *Orare*, *Laudare* ac *gratias agere* ideò inter homines tanquam ſigna externa ſunt neceſſaria, quia homo hominis cor,

non poteſt tranſpicere. Id vero Deus pr
re poteſt.

50. Ac ſi objicias, externam oration
laudem, ac gratiarum actionem, eâ ipſ
cauſa eſſe neceſſarias, ut *homo aliis hom*
internum ſuum Dei cultum oſtendat, qu
qui ſine hac oſtenſione ſcire nequeant,
honeſto ne an impio ipſum habere deb
tamen & hic ratio humana ſibi relicta repe
quod objiceret.

51. Nam ut taceam ſigna cultus ex
eſſe *fallacia*, & ſæpius uſurpari ab his,
cor eorum inſpicias, Athei ſunt vel Id
træ; certum equidem eſt, communem h
num ſocietatem pacatam ac realem
tranquillitatem poſcere, ut homo homin
tatem ſuam oſtendat; Sed hanc alter
optime, certe melius oſtendere poter
vitam ſuam ſecundum voluntatem Dei in na
ſibi revelatam reſpectu amoris erga alios ho
inſtituat, quem ſi abſque hac conform
actionum externarum, ceremonias o
externas accuratiſſime obſervet.

52. Sed pergis: Quomodo conſiſtet
reipublica, dum *nulla* datur *civilis ſocietas*
qua non obſervetur aliquis cultus Dei e
nus, adeoque & *ſcriptores ethnici* in ſcr
ſuis hunc tanquam debitum hominis add
re ſolent.

53. Cavebis vero, ne ex his *quæ gen*
cognoverunt, ut vulgo quidem fieri ſolet,

gu

gumenteris, ipſos hæc omnia è lumine naturæ cognoviſſe. Etiam gentiles duplici lumine naturali & patefactionis uſi ſunt. Imo plurima de vera revelatione divina, partim è traditione parentum, partim è converſatione cum orthodoxis cognoverunt. Atque ita nequaquam ſequitur: Non eſt ulla civilis ſocietas, in quâ non cultus aliquis externus divinus frequentetur; oportet ergo ipſos hunc habere è lumine naturæ.

54. Nam quod *communem reipublicæ felicitatem* concernit, accurate cavebis, ne ſcopum accidentalem cultûs externi, pro principali ac primario habeas. Hoc bene ratio intelligit, quod utilitas reipublicæ per cultum externum promoveatur, quando nimirum civis civi per ſigna hæc externa internam ſuam pietatem tanquam fundamentum omnis debiti civilis repræſentat, atque iſta ratione mutua inter cives confidentia per id magis magisque augetur; Sed uti hæc ſigna, ut modo diximus, frequentiſſime decipiunt, ita eorum intermiſſio per ſe non turbat ſalutem reipublicæ.

55. Cæterum & hoc bene hic eſt attendendum, quod ſi *commodum temporale reipublicæ* verus eſſet ſcopus cultus externi, neceſſe etiam foret dici, cultum divinum pro diſſerentia rerumpublicarum diſtinctum eſſe, ac mutabile commodum hujus vel illius reipublicæ normam etiam cultus divini ibi mutabilis

eſſe opo tere, id quod valde eſſet abſur
& propemodum impium.

56. Et quid opus hic eſt prolixâ diſput
ne? Omnes certe fatentur, *æternam* hon
felicitatem verum eſſe ſcopum cultus di
um vero ratio ſibi relicta nil certi ſcit de
poſt hanc vitam, quomodo ergo certa eſſ
cultu diuino, tanquam medio ad eundem
cente.

57. Hactenus de univerſali ſaltem
Dei externo diximus. *Specialem* cultum
attinet, tot ibi ſeſe offerunt argumen
obtinendam ſententiam noſtram, quot
eundem reperiuntur circumſtantiæ,
omnia hic prolixe deducere neceſſe no
cum unusquisque Dei cultus ſpecialis, u
ſalem præſupponat, & conſequenter
feſtum ſit, ſi ille non poteſt è ratione c
ſci, ſpecialem hunc multo adhuc minu
obtineri poſſe.

58. Quod ſi ex abundanti *Eccleſiaſtica*
que hiſtorias in partes vocare velimus,
henderemus nullam omnino in toto ter
orbe religionem dari poſſe, quæ non in
latione aliquâ, quoad cultum divinum fu
tur. Nos ad *verbum divinum* nos referi
Omnes hæretici idem faciunt, iſtud dep
do: Judæi utuntur *Veteri Teſtamento*, & patef
nibus *Rabbinis* ſuis, ut aiunt, factis; T
nituntur revelationibus *Mahometi* ſui; Et
i ſuos habent *Bramines*, &c. qui ipſis loco

vi

... mendacia Satanæ per-

... hic prætermittendum eſt, Deo, ... Eccleſiaſtica, ἐθελοθρησκείας ... ratione efformatas nunquam pla- ... inde à mundi exordio nullus ... è ſincero corde profectus diſ-

... hæc naturalis & vera de Deo, ... ratione, ac conſervatione omnium ... errores ſibi habet oppoſitos, *A- ... idololatriam.*

... intuitu cognitionis naturalis ... Deum timeat, eique confidat, ... ejus voluntatem vitam ſuam ... ſe obligari negat, quoniam ... non poſſe certi aliquid de Deo ... videntia ope rationis ſciri, adeo- ... hominem habere cauſas de Deo ... vel quia talem ſibi Deum format, ... aliquo ſit obnoxius, vel cum ... eademque ſit eſſentia, easque ... ſtes eſſentiæ ſuæ divinæ in ſe ... at.

... od homines poſtremæ hujus claſ- ... numero, inde factum eſt, quia ... omnes Philoſophos per Deum ... diſtinctam, quæ earum ... ſit, intellexiſſe, & conſequenter ... *creaturas & Deum* pro uno eodem-

que habet; vel Deum ſuperiori fato ſubjici reapſe Deum negare oportere.

63. Cum vero *Atheiſmus* ne minimum quidem fundamentum veroſimile in medium afferre poſſit, quo errorem hunc deterrimum defendere queat; non aliter is nobi eſt conſiderandus, quam ſicut *maxima miſerrimaque ſtultitia*, præſertim ſi conſideramus plerunque homines alioqui prudentiſſimo in eum prolabi, quia rationem ſuam nimi intendunt, & in ſubtiliori rerum externarum indagatione, notitiæ ſui, & conſequenter etiam deinceps creatoris ſui obliviſcuntur

64. *Idololatram* reſpectu luminis naturali hunc præcipue appello, qui aliquid equi pro Deo habet, idque timet, eique con externoque cultu id veneratur; ſed qui nifeſtisſime contra lumen ſanæ rationis DEO venditat, quod DEUS eſſe nul tione poteſt e. g. qui homines, animalia, creaturas terreſtres pro Deo habet.

65. Quod *corpora cœleſtia*, ut Solem Luna & ſtellas attinet, quæ etiam creaturæ viſibil ſunt, cum his intuitu luminis natura valde debilis aliter comparatum eſt Nam etſi ratio humana convincatur, ea no poſſe eſſe Deum ipſum, quia viſibilia & finit ſunt, perſpicere tamen non poſſum, quonam fundamento penetrante gentilis v. ſolem adorans convinci queat, ſolem no eſſe etiam cauſam creaturarum terreſtrium

ac mutabilium, ſiquidem ratio noſtra influxum Solis in hæc corpora quotidie agnoſcit, nec mutationem in eo absque Scriptura ſacra certo probare poteſt; etſi ideo coram Deo non ſit innocens.

66. Itaque ſecundum ductum huius conſiderationis *Idololatria* in minus *rationalem* & maxime *irrationalem* dividi poterit. *Illam voco* quæ corpora cœleſtia, vel aliam quandam eſſentiam inviſibilem ac creatam adorat; *Hanc* quæ creaturas terreſtres & viſibiles cultu divino veneratur.

67. Hæc tamen obſervatio non eſt prætermittenda, *gentes omnium barbariſſimas* ſemper *non tam imprudentes* in idololatria ſua fuiſſe, quam has apud quas Philoſophia omnium maxime floruit, id quod è Græcorum ac Romanorum exemplis patet. Cauſa rei eſt, quod barbaræ gentes in univerſum magis ſecundum rationem vixerunt, quam gentes quæ moratiores dictæ ſunt.

68. Iam nil reliquum eſt, præterquam ut conferamus, quem uſum *vera cognitio* de Deo ejusque providentia hactenus demonſtrata in Philoſophia morali habeat, quidque *Atheiſmus* & *Idololatria* in eadem damni afferat.

69. *Verus Philoſophus* animi ſui tranquillitatem quærit in perpetua confidentia erga Deum, & in timore Dei, ideoque operam dat, ut ad ejus conſervationem his mediis utatur, quæ

ipſum ſana omnium hominum ratio edoc[illegible] Deum ad eundem finem ordinarie conſtitu[illegible] Novit quod nulli hominum confidere, ne[illegible] minem timere, ſed omnes tamen diligere, [illegible] animum ſuum cum his qui Deum timent & [illegible]mant conjungere debeat. Quærit quemad[illegible] dum ope eorum, quæ natura ipſi ſuppedit[illegible] nefaciat. Et ſi deprehendit, quod bonum i[illegible] quod per hæc media apud alios homines, p[illegible] cere conatur, à ſe obtineri nequeat, id ipſ[illegible] non afficit, quoniam ſcit, Deum ipſi qu[illegible] hæc media præſcripſiſſe, ſeipſum autem [illegible] alligare noluiſſe, & ſi ipſe modo hæc med[illegible] mere non neglexerit, animi ſui tranquill[illegible] eo ne minimum quidem infringi, ſed De[illegible] pſi etiam maximis in calamitatibus ſuccu[illegible] & poſſe & velle. Deinde aliorum homi[illegible] quibuscum converſatur, felicitatem prom[illegible] re conatur, non tam quod a communi feli[illegible] propria quoq; eius felicitas dependeat, ſed [illegible] intelligit, ita Deum velle, ideoq; ipſi impu[illegible] quendam indidiſſe, ut aliis in hominibus [illegible] vivere cupiat quam in ſeipſo. Ideoq; amor [illegible] ipſum detinet, ut etſi occultiſſime propri[illegible] commodum cum proximi ſui damno [illegible] movere poſſet, tamen id facere nolit; [illegible] quod Deo confidat, quod etiam absque [illegible] proprii commodi ſtudio utilitatem ipſius [illegible] promoturus ſit, tum quod vereatur, animi [illegible] tranquillitatem hoc ipſo turbare, dum alias [illegible] pria ipſi conſcientia ſemper occinet, quod [illegible]

facto

ſiſſo contra voluntatem Dei egerit, adeoque ulteriori Dei amore indignum ſeſe reddiderit.

70. *Atheus* autem, quia vel Deum, vel divinam providentiam negat, Deum etiam non amat eique non confidit, nec eum timet. Quomodo enim hunc timeret, eique confideret, quem ſtatuit, ipſius nullam curam gerere. Et quomodo hunc amaret, quem pro nihilo habet, vel de cujus ſecum unione deſperat, vel quem nimis credit eſſe excellentem, ut eius ſublimitati adverſetur, de ipſo vel ſemel cogitare. Quare cum Deum tanquam fontem omnis boni non conſideret, ſummum etiam bonum ſuum non quærit in tranquillitate animi, e rationali aliorum hominũ amore proficiſcente, eundemq; iterum operante, ſed intempeſtiva ejus ſapientia rationem eius eo impellit, ut ſe ipſum propemodum Deum exiſtimet, quia ſe nobiliorẽ credit reliquis circa ſe creaturis, nec quenquã honorat, amatque, neminiq; confidit, ac neminem timet, præter ſeipſum. Ac rebus ita comparatis fere omnia quidem agit, quæ vir bonus ac virtuti deditus, ſummam felicitatem quærens vel poſſidens agere ſolet; ſed quia omnia iſta non agit ex amore erga alios homines, ſed ex amore erga ſeipſum, dum propria ipſi ratio monſtrat, quod vita irrationali ſeipſum redditurus ſit infelicem; non veretur aliis occulte nocere, & contra communes regulas naturales fundamentales impingere, vel ut externam ſuam poteſtatem atque exiſtimationem pro-

mo-

moveat, vel ut quotidie occurrentes inc… moditates amoliatur. Sed hoc ipſo palam t… quillitate animi excidit, etſi eandem quæ… partim quod cognitio Dei ab ipſo datâ op… oppreſſa interdum expergiſcitur, eumque… quietat, partim quod ſcelera occulte ab… perpetrata multum ipſi curarum pariu… quemadmodum porro in occulto manea… pluraque poſt ſe malefacta trahant, unde… deinceps ſolet, ut Atheus, etſi multa de l… tate ſua glorietur, tandem æque manci… fiat aliorum hominum, ac homo aliquis ſu… ſtitioſus.

71. Negandum tamen non eſt *Superſ…ſum* pejori adhuc loco eſſe quam Atheum, … multò longius à ſanâ ratione abhorreat, h… nem, vel beſtiam, vel idolum, vel quascunq… aturas &c. Deũ eſſe credere, quam Deum o… no nõ agnoſcere. Nam quemadmodum ſem… eſſentia DEI ejusmodi portenta ſibi paſſu… perſuaderi, quæ rationi repugnant, ita & de… luntate Dei paria ſibi imaginatur; & nihil eſt… abſurdum, quod non poſſit ipſi imprimi … credat, ſeſe hoc ipſo cultum Deo poſſe pr… re. Imo quia hoc modo rationem ſuam i… peſſundedit, & cupiditatibus ſuis huc illu… piendum ſeſe commiſit; ipſe ſibi quoque … ſuadet, Deum iisdem, quibus ipſe ſe ma… pavit, affectibus obnoxium fore, & quam… æque ac alii homines ad vitam fortunatam … ſpiret, tamen ab hoc ſcopo quam longiſſime …

ripitur, dumque exiſtimat omnia ſe facturum ad oblectationem ſuam, in ſummam calamitatem & inquietudinem ſeſe præcipitat, eſtque mancipium hominum imprudentum ſibi ſimilium, vel maſſæ auri exanguis, quie adeo facit eſſe Deum ſuum, hisque reipſa confidit, eaque timet, etſi externisceremoniis mentiatur ſe Deum vere colere.

72. Solus igitur homo *Philoſophus* qui Deum ſecundum ductum rationis, ut decet, agnoſcit, *homo* eſt, Atheus vero ac Superſtitioſus beſtiæ ſunt, cum hac tamen differentia: *Atheus* non diſpar eſt Simiæ, cum ad verum Philoſophum propius accedat, eumque in multis imitetur, nec homo tamen eſt, cum de DEO tantum ſciat, quantum Simia. *Superſtitioſus* vero ſimilis eſt rudi *Aſino*, vel *Porco* &c. cujus externæ actiones manifeſte ab humanis actionibus diſtinctæ ſunt.

73. Unde etiam *ſuperſtitioſus* & idololatra eſt *plusquam Atheus*, quia reipſa ita vivit, quaſi nullus eſſet Deus, nec malitiæ ſuæ eum pudet, cum *Atheus* in ſpeculatione ſua limites transgreſſus non ſolum in externis ſuis actionibus non irrationaliter vivat, ſed & ſæpius de Deo foris ſubtiliter ratiocinetur, etſi hæc ratiocinatio tandem in Atheiſmum reſoluatur.

74. Sed hæc comparatio Athei & Superſtitioſi jam ab aliis erudite ingenioſeque eſt elaborata; Cæterum nil hoc commovearis, quod vulgo, tanto conatu *adverſus Atheiſmum* decertant

tant & vociferantur, raro admodum contra idololatriam & imprudentem *Superſtitionem*. Totus fere mundus ſuperſtitioni collocenu eſt immerſus, ideoque hanc tanquam veram pietatem rudi plebeculæ repræſentare conatur. Et ideo tanto zelo elaborant, ut ſimplicem plebem ad externum cultum compellant eumque propugnent, internum vero Dei cultum tanquam Phantaſma proclament, quia iſte cum ſuperſtitione egregie conſiſtere poteſt, imo ſæpius nil aliud eſt quam ſuperſtitio. Etſi autem pauci admodum dentur Athei ſpeculativi, tamen Superſtitioſi vehementer adverſus eos vociferantur, partim ne in doctrina de Deo errores omnes inoppugnatos eſſe patiantur, partim quia Athei æque eorum ſint inimici, partim ut prudentes, qui ipſis quam maxime adverſantur, tanquam Atheos proclamandi occaſionem capiant.

75. Certe ſi in hiſtoriis parum circumſpiciamus, deprehendemus hoc eſſe pervetuſtum ſtrategema, *ut veri Philoſophi, iique fere omnes tanquam Athei proclamati ſint.* Inde vero prudentes hanc annotationem ſolent extruere, plerumque eum hominem, qui ab ejusmodi irrationali beſtia etiam noſtris temporibus, tanquam Atheus proclamatur, Virum honeſtum atque virtute excellentem eſſe ſolere. De quo alias plura.

Ca

CAPUT IV.

DE
AMORE RATIONALI ERGA HOMINES, TANQVAM VNICO MEDIO OBTINENDI TRANQVILLITATEM ANIMI IN GENERE.

ARGUMENTUM CAPITIS.

Connexio. n. 1. 2. Amare de multis rebus prædicatur, n. 3. Etiam de arboribus aliisque vita carentibus n. 4. Deinde de Beſtiis, Hominibus & DEO. n. 5. De Amore hominis primum dicendum n. 6. Ejus definitio n. 7. Beſtiæ proprie amorem non habent. n. 8. Amor vero DEI eſt incomprehenſibilis n. 9. Proprie non datur Amor ſui n. 10. Vnitio in amore triplex n. 11. Nam homo ſapiens aliam intendit unitionem in amore aliorum hominum n. 12. aliam in amore viliorum creaturarum n. 13. aliam denique in amore DEI. n. 14. Quatuor genera amoris irrationalis. (I.) Si deſiderium uniendi nimis eſt irrequietum ac fervens. n. 15. Etſi homines virtute prædìti amentur. 16. & nobis videamur maxime ſecundum rationem amare. n. 17. Quia id non poteſt eſſe rationale, quod in rationem tyrannidem exercet n. 18. Et quia ſæpe nos decipimus, exiſtimantes non aliud nos quærere niſi conjunctionem animarum n. 19. (II) Si res noxiæ & malæ, hominesque mali amantur. n. 20. Quantumvis elegantes ac ingenioſi n. 21. Ejusmodi homines ſemper a ſui ſimilibus amantur. n. 22. Sed homo ſapiens eorum quidem ingenium ſuſpicit, ſed eos non amat n. 23. niſi ſecundum regulas amoris communis, n. 24. (III.) Si diverſi

modi

modi conjunctionis confunduntur. n. 25. Ut
DEUS ſicut viliores creaturæ, vel (2) ſic
mines amatur, n. 26. (3) Si alii homines ut v
creaturæ, vel (4) ut Deus amantur n. 27. &
viliores creaturæ vt homines, vel (6)
DEUS amantur n. 28. (IV) Si primario con
corporis intenditur. n. 29. Hoc modo am
ſtiæ. n. 30. Adeoque hic amor vel eſt pluſq
ſtialis, vel beſtialis, vel prope beſtialis n. 3
timum genus in eo conſiſtit, ſi in hominibus
ſimilibus vel ſimul cum unitione animarum,
unitio corporum, vel ¦ æc primario intendit
huic ſpecialis appellatio amoris ut plurimum
ſoleat. n. 32. Eſſentia etiam amoris neceſ
conjunctione actionum corporis conſiſtere v
n. 33. Deinde homo naturaliter ad deſiderium
mixtionis cum hominibus alius ſexus impel
34. Nam conteſtationes amoris a corpo
fectæ ſunt tanquam ſigna, n. 35. non parte
tiales amoris rationalis n. 36. id quod exem
ficiolorum innocentium ac licitorum demo
v. 37. 38. Præterea inſigne eſt diſcrimen
liquas amoris declarationes, & commixtion
porum. n. 39. Hujus deſiderium magna eſt
imperfectio. n. 40. Dijudicatio formæ ca
lis fundamentalibus n. 41. Et amor form
hominum æque poteſt eſſe irrationalis,
hominum non formoſorum rationalis eſſe p
42. Magna eſt differentia inter oculum
flagrantem, & oculum pudicum deſideri
nuentem. n. 43. Oculus laſcivia flagrans
Philoſophi non poteſt reddere inquietum
Deſiderium gignendi liberos, non confund
eſt cum deſiderio ſeſe in eo actu delectandi.
Hoc non eſt rationale n. 46. Turbat enim ra
nem noſtram in dijudicatione boni n. 47. noſq
ex cauſis irrationalibus per omnia anni temp

inci

incitat. n. 48. Amor rationalis commixtionem corporum equidem admittit n. 49. tanquam ſignum confidentiæ atque deſiderii perſonam amatam delectandi. n. 50. non vero tanquam partem eſſentialem. n. 51. Tamen hic homo prudens bene ſeſe explorat, ne ſeipſum decipiat n. 52. annon amor aliquis irrationalis ſub ſpecie amoris rationalis latere conetur n. 53. (1) Si quis ſtatim permiſtioni corporum inhiat, priusquam animum alterius perſonæ cognoſcat, præſertim ſi ea ſit formoſa. n. 54. (2) Si quis falſo ſibi perſuadet, ſe contentum fore obtenta conjunctione animi. n. 55. (3) Si motûs humani uſum corporis vi aut dolo affectant n. 56. (4) Si quid deſideratur Legibus prohibitum. n. 57. (5) Si quis in hac fruitione ſe nullo addito pudore cupiditate ſua liberat. n. 58. Diſcrimen amoris rationalis & irrationalis non quærendum eſt in differentia conjugatorum & non conjugatorum n. 59. Solida demonſtratio amorem rationalem aliorum hominum unicum eſſe medium ad vitam beatam n. 60. An amor rationalis poſſit eſſe ſine dolore, inquietudine, & gaudio ſenſibili? n. 61. & an apud eum zelotypia locum habeat. n. 62. Voluptas, Honor, Divitiæ non ſunt media perveniendi ad veram beatitudinem n. 63. Amor eſt unica Virtus, veraque omnium virtutum menſura n. 64. Amor Dei n. 65. ſecundum naturalem notitiam conſiſtit in amore aliorum hominum n. 66. ſupernaturalis autem non pertinet ad Philoſophiam moralem. n. 67. An amor pecorum ad ſummum bonum neceſſarius ſit. n. 68.

I.

CONſiderato jam *ſummo* hominis *bono* ſecundum eſſentiam ſuam, deinde *Deo* tanquam largitore eius, & quatenus ve-

ra Dei cognitio in doctrina morali ſummè ne-
ceſſaria ſit; regulæ boni ordinis poſcunt, u
videamus, *quo medio* homo hanc animi ſu
tranquillitatem obtineat, eamque ſibi com
paret.

2. Jam ſupra equidem diximus, tranquil
litatem animi ex *amore aliorum hominum* profi
ciſci, eumque perpetuo rurſus operari. Ib
etiam jam tum paullo prolixius de amore ratio
nali egimus, atque hoc paradoxum clare & evi
denter demonſtravimus, Eſſentiam homini
magis in amore aliorum hominum, quàm in
amore ſui ſic dicto conſiſtere. Quoniam au
tem diverſæ opiniones de mediis ſummam fe
licitatem conſequendi hunc amorem vel ob
ſcuriore nomine *Virtutis* vel *virtuoſæ mediocrita-
tis* denotant; alii ſub nomine magis ſpecioſ
Amoris Dei falſas & à tranquillitate animi ſedu
centes opiniones propoſuerunt; alii veró
ſub hoc amore hominum periculoſe *Beſtialita-
tem* aliquam, ſummum malum ſecum apport
tantem tegere conati ſunt, & adhuc alii *amo-
rem aliarum creaturarum* huic amori addere ſtu
dent. Neceſſarium opinor eſt, ut hunc alia
rum hominum amorem denuo nobis propo
namus, eumque juxta eſſentiam & partes ſua
acuratiſſime conſideremus, & in præſenti ca
pite adhuc magis evidenter oſtendamus, in
eo unicum medium conſequendi ſummum bo
num contineri.

3. *Amare* equidem diverſis de rebus præ
dica

dicatur, adeoque in latisſima ſua ſignificatione definiri commode non poterit. Diximus *Deum* amare homines. *Hominem* res plures amare, nemo negabit. *Beſtiæ* & ſeſe mutuo, & res alias, imo ipſum hominem amare dicuntur. Et *arboribus* mutuus aliquis amor tribuitur; Imo non eſt inſolitum, de rebus *vita carentibus*, v. g. magnete & ferro amorem aliquem prædicare.

4. Ac amor quidem *arborum* & *rerum inanimatarum* fere ſtatuitur de hujusmodi rebus non in ſenſu proprio accipi, quoniam luce meridianâ clarius eſt non eſſe capaces affectuum. Adeoque amor *Dei*, *hominum* atque *animalium* relinquitur, quæ ut à ſe mutuo benè ſeparentur ſtudium eſt adhibendum.

5. *Omnia quæ in nobis deprehendimus, & de Deo tamen dicere conſuevimus, metaphorice ſaltem de Deo, proprie vero de nobis dicuntur. Et de omnibus quæcunque in nobis deprehendimus, & de beſtiis tamen etiam dicere ſolemus, noſtra primum dicere incipiamus*, (quia noſtra nobis ſunt notiſſima) ut deinceps intelligamus, an ſimiliter de beſtiis in *ſenſu proprio* prædicari queant, quando nimirum conceptus eſt qui *ad ea* refertur, quæ *cum beſtiis* habemus *communia*, an verò *metaphorice* ſaltem de beſtiis dicantur, quatenus ea attinet, quibus *à beſtiis ſeparamur*.

6. Incipiendum eſt igitur dicere de amore, cujus *homines* ſunt capaces. Et quoniam hi plura ſolent amare, *Deum*, *alios homines*, *vi-*

liores alias creaturas, primum quid ſit *amor hominum in genere*, diſpiciamus.

7. Eſt *deſiderium Voluntatis humanæ ſeſe conjungendi cum eo, quod intellectus humanus bonum eſſe cognovit, vel in ea conjunctione permanendi.*

8. Cum ergo amor ſit opus humanæ *voluntatis*, Voluntas vero ad *animam* humanam referatur, *Beſtiæ* non niſi metaphorice dici poſſunt aliquid amare, præſertim cum iſtud deſiderium apud homines absque *cogitationibus*, quod videlicet *res amata ſit bonum* quid, concipi non poſſit, iſta vero cogitatio ſimiliter de beſtiis, quippe quæ plane non cogitant, dici nequeat. Et hactenus amor qui de beſtiis dicitur, longe eſt *imperfectior* quam amor hominum. Quatenus autem beſtiæ & aliæ creaturæ amant, quod naturæ eorum actu bonum eſt, eatenus amore hominum eſt perfectior.

9. Similiter cùm *Deo* Intellectus & Voluntas plane alia & incomprehenſibili ratione, quam hominibus tribuatur, Amor etiam qui de Deo dicitur *plane alius* eſt *amor*, præſertim cum ſana ratio oſtendat, quod Deus, cum ſit à ſeipſo, atque eſſentiam rerum à ſe creatarum perpetuo conſervet, etiam extra ſe nil reperiat, quod intuitu ſui *bonum* habere poſſit. Videt igitur homo, amorem Dei eſſe *admirandum*, atque *incomprehenſibilem*, quia omnia agit, quæ amantes agere ſolent, nec cauſam tamen extra ſe invenit, quæ eum ad amorem iſtum impellere queat.

10. Por-

10. Porro ex hac Amoris definitione ſequitur, quod propriè nemo *ſeipſum* poſſit amare, quia jam præcedenti capite diximus, nullam creaturā ſeipſam conſervarè poſſe, minus adhuc conjunctionem absq; duabus rebus diſtinctis animo poſſe concipi; Itaque *amorem ſui* vel *inanem phantaſiam* ſtolidorum hominum eſſe oportet, vel ea appellatione nil aliud niſi *defectus amoris proprie dicti* ſignificabitur.

11. Iſta vero *conjunctio*, quam voluntas humana in amore intendit, pro differentia rerum amatarum, ſignificatione magnopere diſtincta eſt. Nos iterum ab amore aliorum hominum, tanquam propriisſimo maximeque perſpicuo dicere incipiemus, deinde amorem erga Deum & alias creaturas cum eo comparabimus.

12. Itaque *Unitio* ea, quam intendere amor hominis ſecundum naturalem notitiam *apud alios homines* debet, in eo conſiſtit, cum alii homines ejusdem ſint cum ipſo eſſentiæ, ut ipſe etiam eſſentiam ſuam, i. e. animam ſuam, maxime voluntatem ſuam, cum eorum anima atque voluntate ita uniat, ut una quaſi voluntas inde conſletur, & *neuter in alterum imperium aliquod affectet*, ſed uterque mutuo libera voluntate id velit, quod alter.

13. Alia eſt Unitio, quæ habenda eſt cum aliis *creaturis inferioribus*. Hæ cum nec intellectum nec Voluntatem habeant, non debemus animas noſtras cum ipſis conjungere.

Non poſſunt nobis per ſe quicquam bene facere, cum id non intelligant, aptæ autem natæ ſunt, ut ſecundum naturalem DEI ordinationem, cum noſtra tum aliorum commoda per eas promoveamus. Inde in earum amore, modo is ſit rationalis, ejus modi quærimus unitionem *ut ſubjectæ ſint voluntati noſtræ*, h. e. ut eas pro lubitu noſtro in noſtras aliorumque utilitates convertamus. ac ſi iſta utilitas omnibus hominibus ſufficere nequeat, nobis eaſdem proprias reddamus.

14. Denique Unitio quam in amore Dei intendere debemus, à prioribus duabus diſtincta eſt. Deus bona omnia in nos confert, dumque eſt origo boni, melius quam nos bona noſtra intelligit, nos vero, noſtra quidem poteſtate Deo ne minimum quidem beneficium exhibere poſſumus, imo plerique in cognitione eorum quæ bona nobis ſunt, cœci ſumus. Valde itaque eſſet irrationale, ſi in unitione cum Deo quæreremus, ut Deus voluntatem ſuam cum noſtra ex æquo conjungat; adhuc magis rationi diſſonum foret, ſi poſceremus, ut Deus voluptatem ſuam voluntati noſtræ plane conformet. Sed & debile rationis lumen nobis oſtendit, unitionem hanc nulla re alia conſiſtere oportere, niſi *ut voluntatem noſtram eius voluntati ſubjiciamus*, & actiones noſtras juxta actiones divinas inſtituamus, neque impatientes aut moroſi fiamus, ſi ab ejus

ma

manu aliquid nobis accidit, quod voluntati noſtræ eſt ingratum.

15. *Amor* itaque *humanus* duplex eſt, *rationalis* & *irrationalis*. *Illum* hactenus deſcripſimus atque declaravimus, *hic* in multis ab illo deflectit. Nam (I) jam capite ſecundo diximus, deſiderium amoris rationalis eſſe *tranquillum*, non irrequietum. Itaque cum homo in amore ſuo deſiderium ejusmodi *irrequietum ac fervidum* deprehendit, ut ſeipſum regere nequeat, & ut infelicem ſeſe exiſtimet, ſi non contingat, ut cum perſona dilecta uniatur; certiſſime ſibi perſuadeat, amorem ſuum non eſſe rationalem.

16. Non hic loquor de his, qui impulſum ejusmodi inordinatum apud ſe ſentiunt, ſi quid irrationale amant, vel commixtionem corporis irrationalem intendunt, nam de hoc amoris genere mox peculiariter agemus; ſed de iis, qui *perſonas rationales* amant, & ut ipſi quidem exiſtimant, unitionem animæ & voluntatis quærunt, & præ amore quaſi deficiunt vel deliquium patiuntur, certe *præ amore moriuntur vel ægrotare incipiunt*.

17. Nimis equidem dura hæc theſis mea nonnullis virtutis amatoribus videri poſſet, ac ipſi ad proprium exemplum provocare poſſent, quod honeſtam ſemper intentionem habuerint, nec unquam carnalem copulam intenderint, nihilominus tamen hujusmodi angens deſiderium apud ſe ſæpius deprehenderint,

rint, quod ipſis invitis quietem nullam co-
ceſſerit. Imo ſine dubio ad tot libros de ho-
neſto amore agentibus me ablegabunt, in qui-
bus univerſis amor ita deſcribitur, quod *rati-
nem noſtram ſubigat*, & *in nos* invitos *dominetur*.

18. At idipſum eſt, de quo loquor, *qui-
quid in rationem noſtram tyrannidem exercet, id n-
eſt rationale*. Sunt diſtincti gradus amoris irra-
tionalis. Hic infimus gradus eſt, ideoque pr-
irrationali non eſt proclamatus, ſed dictum ſa-
tem eſt, non eſſe eum rationalem. Poteſt ita-
que homini accidere, qui non irrationaliter
amat, ſed honeſtum ſcopum ſibi præfixit, ac
hominibus rationalibus annumeratur. Nec
pro exemplo tamen hominis ſapientis vendita-
re ſe poteſt. Hæc una eſt de primis regulis
Philoſophiæ moralis, nil eſſe concupiſcendum,
quod eſt impoſſibile, aut inane. Et hic cer-
tiſſime unus eſt de modis explorandi, magiſter
ne an *diſcipulus* aliquis ſit in doctrina Ethica,
prout *in honeſto etiam propoſito* aliquis deſiderium
vel *fervens* vel indifferens apud ſe deprehendit.

19. Non jam dicam de his, qui cum adhuc
ſint tyrones, ſeipſos decipiunt, exiſtimantes ſe
in amore ſuo nil præter *unitionem animorum* in-
tendere, cum mox deprehenſuri ſint, ſe pla-
ne aliam unitionem quærere, eamque eſſe quæ
ipſos faciat ægrotos atque angentes, tantum-
que à pudore, item à timore, vel ambitione,
&c. oppugnari. Nam quemadmodum hac in

par-

parte aliquis ſeſe explorare debeat, mox apertius exponemus.

20. Altera claſſis amoris irrationalis eſt, cum *res noxiæ* amantur, quarum uſus *bonis* annumerari non poteſt. Hic exemplum equidem dare non poſſumus ab amore erga Deum petitum, ſed tam in amore erga homines, quam in amore erga res alias, exempla plura amoris irrationalis deprehendere poſſumus.

21. E. g. Si quis cibum *dulcem* quidem, ſed inſalubrem appetit. Si his rebus indulgetur, quæ *ſenſus ſenſibiliter oblectant*, vel quæ raræ ſunt, quarumque uſu *teneritudinem* quandam contrahimus. Et inter homines hos qui *voluptatibus* ſunt *immerſi*, *ambitioſi*, *avari*, breviter: qui ſunt vitioſi, quantumvis alias *accepti* & *elegantes*, *ingenioſique ac prudentes* ſint.

22. Eoque magis homo prudens ab ejusmodi amore ſibi caveat, quod alii homines prudentes *ſecundum perſonas quas amat, certiſſime eum judicabunt*, dum omnis amor in ſimilitudine quadam fundatur, cum ex opinione de bonitate rei oriatur, omne autem bonum, quemadmodum primo capite diximus, in conformitate cum aliis rebus conſiſtat.

23. Ac etſi obtendas, te non amare hunc hominem, quod certo aliquo vitio laboret, ſed ob *morum elegantiam*, & *excellens ingenium*, accurate tamen cavebis, ne temetipſum decipias. Aliud eſt, *magnifacere* aliquem, aliud *amare*. Licebit ejusmodi hominem ob ele-

mus. Supra diximus, quod homo in amo aliorum quærere debeat, quemadmodum *animam ſuam* cum anima aliorum hominum unia & hac ratione non poteſt non amor, in qu homo unitionem *corporis ſui* cum corpore alio rum hominum primario intendit, novum ge nus amoris irrationalis conſtituere.

30. Nam *iſtâ ratione amant beſtiæ.* Eorun inſtinctus tantum ad permiſtionem corpori cum corpore aliûs beſtiæ eas impellit, ita ut non ſoleant *differentiam* facere *inter individua.* Unde etiam is amor beſtiarum proprie *furo* magis quam *amor* appellari meretur. Ex adverſo natura humana in eo â beſtiis diſtincta eſt, ut quemadmodum ipſi homines inter ſe diverſas habent facierum figuras atque affectus, ita & homo, etſi in permixtionem corporis prolabitur, fere tamen, niſi plane in beſtiam degeneravit, *hominem præ homine amare ſoleat.*

31. Ita vero notandum eſt, in hac claſſe tres ſpecies amoris irrationalis reperiri: (1) *Amorem pluſquam beſtialem*, ſi quis inſtinctum irrationalem apud ſe deprehendit corpus ſuum cum corpore *perſonæ ejusdem ſexus*, vel cum *creaturis diverſæ ſpeciei* commiſcendi, quod etiam beſtiæ abhorrent. (2) Amor *beſtialis ſeu meretricius*, ſi quis cupiditates ſuas *cum quibuscunque perſonis* ſine reſpectu facierum vel affectuum explere, vel augere potius & ad voluptatem provocare quærit. (3) Amor *fere beſtialis*, quando quis diſcrimen quidem facit inter

per-

perſonas, vel ratione figurarum faciei; vel ratione affectuum, mox tamen in his in quos amore ſuo ruit, *ſimul conjunctionem corporis*, imo *hanc ſolam ſine unitione voluntatis ſeu animæ intendit*. Et de hoc inprimis pluribus agemus.

32. Nam cum huic plerique hominum dediti ſint, adeò ut & inter Philoſophos ille nomen *Amoris* ſolus retinuerit, alteri vero amori qui ejusmodi corporis unitionem non intendit, frigidum nomen *Amicitiæ* tribuerint, cum in vera Philoſophia vera amicitia & amor unum idemque ſint; non deſunt ſpecioſa argumenta, quibus hunc amorem ſi non rationalem efficere, tamen è numero amoris irrationalis eximere conantur.

33. Ac initio quidem negari non poteſt unitionem animarum humanarum ſive duarum voluntatum fieri non poſſe ſine concurſu corporis, nec ut e duabus animabus revera & actu una anima & unus homo fiat; ſed omnino ea nulla in re alia, niſi *in conformitate actionum corporis externarum à gemina voluntate dirigi ſolitarum* quæri debet. Et hac ratione neque amicitia, neque amor ſine conformi operatione corporis comprehendi poteſt; Cumque in conformitate voluntatis unitio animæ quæratur, quis dicere prohibeat, ob conformitatem externi motus corporis in omni etiam amicitia atque amore *corpora* quoque eſſe quaſi *unita*, adeoque è duobus amicis *unum quaſi corpus*, *unamque animam* fieri oportere.

34. De-

metur, tam vilia ſunt, ut pudere aliquem oporteat, ſi hæc alteri tanquam *officia ex amore profecta* obtrudere cuperet, quæque omne pretium ſuum à libertate ac ſpontaneitate ſeu candida humiliatione perſonæ meritis prædita lucrantur? Præſertim cum è contrario ſecundum æſtimationem amoris, officia magnis impenſis comparata, & infimæ humiliationes nullius ſint pretii, ſi infallibili examine compertum eſt, quod non è ſincero corde, ſed ex amore fucato ac hypocritico profecta ſint, ideoque etiam hæc ſigna non ad eſſentiam amoris pertinere, quia ſæpius è falſo corde proveniunt.

39. Deinde accurate diſtinguendum eſt inter *cæteras amoris teſtificationes*, quæ externis actionibus exprimuntur; & *unitionem corporum*, mixtione eorum factam. Poſito enim, quod ad eſſentiam amoris officia externarum actionum pertineant; vel conceſſo cum hæc ſigna ſint infallibilia veri amoris, deſiderium ſaltem eorum non eſſe poſſe irrationale, tamen non ſtatim inde ſequitur, amoris benevolentiam corporum commixtionem intendentem hiſce annumerandam eſſe, ſed de hoc ſeparatim prolixius loquemur.

40. Jam etſi debile *lumen rationis humanæ* ſine divina revelatione in agnitione communis mali voluptatis venereæ inſigniter cœcutiat; lumen tamen naturæ id ſaltem nobis ſignificat, hanc cupiditatem miſcendorum cor-

po-

porum non-bonam, ſed *inſignem* eſſe *imperfectionem*, etſi ad alios gradus minus ſubtiles comparata puriſſima videatur, multa item etiam ab his, quos mediante divina patefactione melius ratiocinari deceret, præſertim inter conjugatos haberi pro indifferentibus, quæ ratione etiam judice beſtialia magis quam rationalia ſunt.

41. Primum enim magna imperfectio eſt, quod homines in dijudicatione *pulchritudinis corporis* minimum fundamenti habent, ſed diverſisſimis ſibique contrariis opinionibus hic obnoxii ſunt, quæ cum nulla ratione nitantur, pro rationalibus etiam venditari nequeunt, etſi nec poſſint irrationales nuncupari, cum dentur quædam facierum figuræ, quæ ab omnibus formoſæ vel deformes exiſtimantur.

42. Deinde cum manifeſtum ſit, putredinem corporis ſæpiſſime cum pulcritudine animæ ſeu virtute non eſſe conjunctam, non poſſumus equidem *amorem hominum formoſorum ſimulque virtuoſorum* vituperare, nec odium tamen hominum virtuoſorum ſed deformium, nec amorem vitioſorum licet formoſorum hominum pro rationali venditare poſſumus.

43. Neque hic admodum opus eſt ingenio, ut intelligas irritationem *formoſæ faciei, vel pulcri oculi*, quæ ſtatim de mixtione corporis cogitat, *magis* eſſe *beſtiarum*, quam hominum. Oportet enim hunc parum ſcire de amore rationali, qui diſtinguere nequit inter ignem *oculi*

laſcivia flagrantis, imo etiam amorem expectantis vituperio dignum, & irreprehenſibiles geſtus *oculi* blandientis, & unitionem animarum primario intendentis, ac *æſtum* tantum cupidinis quem ille excitat, nunquam verò *pudicam* hujus *flammam* ſenſit.

44. Concedo, quod oculus flagrante laſcivia penetrans imo etiam impenſe perſonæ amatæ inhians cor cereum *hominis in virtute tyronis* facile liquefaciet; ſed ineptuli hi cautione opus habent, *ne cor veri Philoſophi ſapientia ac virtute obfirmatum* ſui cordis menſura metiantur. Præſertim cum plures etiam vi naturalis ſuæ mixtionis hujusmodi irritamentis facile reſiſtere queant, quod colloquium Socratis cum Theodota apud Xenophontem ipſi oſtendet.

45. Denique Inſtinctum utrivis Sexui proprium *liberos procreandi*, cum Inſtinctu *voluptatem appetente* non confundamus. Inſtinctum *gignendi liberos* quatenus is rationalis eſt, ſequi demum oportet unitionem animorum, nec aliud quid intendere, niſi ut duæ perſonæ ſeſe mutuo amantes ſemper in liberis aliquid reperiant, cujus ope caſtæ unitionis animarum ſuarum recordentur, quippe in quibus ea ab utraque parte velut concentrata eſt. Et ita hic Impulſus nequaquam uſum voluptatis corporis primario intendit. Etſi impulſus huiusmodi rationalis apud pauciſſimos homines invenietur, pauciſſimi enim homines ratione uti ſciunt.

46. Quod autem *univerſalem inclinationem*

hu-

humani generis *ad hanc voluptatem corporis* attinet, homo equidem ſecundum nudam rationem, ut jam diximus, clare ac perſpicue comprehendere non poteſt, hanc inclinationem eſſe *plane irrationalem*, eò quod eandem in omnibus hominibus deprehendit. In conſideratione tamen ejus ſatis argumentorum reperiet, quamobrem eam *non* poſſit habere *admodum rationalem*, & ex quibus intelliget hunc Impulſum non ſemper naturalem eſſe.

47. Nam dum videt hunc Impulſum, quando hominem fortiter urget, ejus animum adeo occupare, ut aliquid *ſummum bonum* eſſe putet, cujus deinceps, cum æſtus parum remiſit, *juſtum tædium* capit, non poteſt aliter ſtatuere; quam non poſſe eum eſſe valde rationalem, cum veritas veritati repugnare nequeat.

48. Deinde ſi naturam humani corporis examinat, naturale quidem eſſe deprehendit, τεκνογονίαν creare voluptatem, ſed & iſtud deprehendit, cum beſtiæ certo plerumque tempore in anno hunc impulſum apud ſe ſentiant; hominem irrationali magis uſu cibi ac potus, otioque & aliis rebus male conſuetis, quam natura ſua *quibuscunque anni temporibus* inclinationem ad eam voluptatem apud ſe excitare. Et valde eſſe naturale, ut homo laborioſus & pervigil, à cibis & potu inſigni gradu calidis abſtinens, non tam fortem impulſum ad hanc voluptatem apud ſe deprehendat.

49. In hac vero collatione homo ſapiens

tandem concludit, amorē rationalem *permixtio-nem corporis* nunquā nec *primario*, nec *indifferen-ter* intendere oportere; etſi conjunctionē cor-porum nō poſſit omnino ex animo removere, & interdum deſideriū corpus ſuum cum corpore perſonæ dilectæ miſcendi, ſi non eſt principale, ſed *accidentale*, amorem rationalem non reddit irrationalem. In amore enim *irrationali* amant, quia corpora miſcent. In amore autem *ratio-nali* appeti nonnunquam poteſt corporum commixtio, quia ſe mutuo amant.

50 Hoc quod poſtremo loco diximus, ſic intelligendum eſt. Cum duæ animæ mutuo ſunt unitæ, oportet è gemina voluntate unam fieri, & utramvis perſonam magis *in altera* quam in ſeipſa vivere. Id autem fieri non poteſt, niſi uterque ſibi mutuo *omnem exquiſitiſſimam de-lectationem*, rationi non contrariam parare co-nantur, ſibique reciproce omnia arcana, & defectibus quidem exceptis (non confundendi ſunt autem defectus cum rebus irrationalibus) mutuo revelent. *Vero* enim *amor non patitur arca-num*, & ſuo tempore docebimus, quod etſi *Impu-dentia* cum amore rationali nequeat conſiſtere, *nimius* tamen *pudor* exigui amoris indicium ſit.

51. Itaque in *rationali* etiam amore deſide-rium miſcendorum corporum non quidem pars eſſentialis, ſed ejus duntaxat eſt *ſignum necessarium nec irrationale*, ſi ſub allatis conditio-nibus & ut nudum ſignum appetitur. Hac autem ratione nil attuliſti theſi noſtræ contra-

rium,

rium, quando dixiſti, inter duas perſonas diverſi ſexus unitionem animarum ſeu voluntatis ſine unitione corporum perfectam nuncupari non poſſe. Hoc enim tantum ſupra voluimus demonſtrare, hunc amorem irrationalem eſſe, quando aliquis in perſona amata ſtatim ſub initium amoris, vel ſimul, vel ſolum ac unice corporum permixtionem intendit.

52. Sed video te gaudere hac mea declaratione, multumque te obtinuiſſe tibi videri, ſi cupiditates tuas, quas in converſatione cum perſonis alterius ſexus interdum apud te deprehendis, ſaltem abſque læſione Ethices explere tibi liceat, cujuscunque id tandem fiat conſiderationis nomine. Ais enim, ita eſſe omnino, ſolas te amare perſonas rationales; quærere te principaliter, quemadmodum animam tuam cum ipſarum animabus unias, *corporis* vero *mixtionem* ideo ſaltem te expetere, ut communicatione hujus arcani eò plura *examina* de benevolentia perſonæ amatæ in promptu habeas, eamque magis quam temetipſum *delectes*.

53. Obſecro te ne præmature gaudium anticipes, neque teipſum decipias. Hæc theoremata in quibus deſiderium miſcendorum corporum & irrationale & rationale pronunciavimus, non ſunt ſubtiles ineptiæ Metaphyſices ſcholaſticæ, quas pro lubitu & pro ratione affectuũ ordinare ac ponere queas; ſed de re ipſa & differentia deſiderii beſtialis & humani petita

 ſunt;

ſunt; Ideo *te accurate examina, an paſſio tua ip-* *comparata ſit*, quemadmodum contendis, an vero *amor* aliquis *irrationalis ſub ea ſeſe occultare* conetur.

54. Si hoc deſiderium tuum deprehendis *prematurum*, priusquam *animum* perſonæ dilectæ accurate exploraveris, ex animo n ameris, an commodi inde emergentis ratione habitâ, tuine exiſtimatione, an laſciva quadam intentione amor iſte nitatur, præſertim ſi perſona amata externa *pulcbritudine* prædita ſit, falleris ſi putas te primario animam tuam cum a-nima alterius unire velle. Eſt pulchritudo, v alia quædam corporis qualitas, quæ ad amorem te provocavit, & amor tuus valde eſt irrationalis.

55. Ac ſi omnino animorum unitionem primum intendas, tibique perſuadeas, te ve eſſe contentum, ſi certus eſſe queas de exiſtimatione atque amore rationali fœminæ virtute & prudentia præditæ, etſi non admodum formoſæ, accurate te examinabis, an fidere huic perſuaſioni debeas. Nam & irrationalis amor ſub hoc prætextu ſubrepere ſolet, & corda adoleſcentum ſub tegumento amoris rationalis faſcinare conatur. Interroga modo cor tuum accurate, *an contentum futurum ſit, ſi nunquam illam unitionem* quam initio expetebat, obtinuerit.

56. Imo etiam ſimul explora, etſi initio animorum tantum unitionem quæſiviſti, &

longo

longe demum interjecto tempore, hoc apud te deſiderium deprehendis, idque tibi non aliter niſi tanquam deſiderium perſonam amatam oblectandi proponis; annon *propriam magis quam ipſius delectationem*, ac voluntatem tuam ipſa in ita explere intendas. Amor rationalis ne minimam quidem benevolentiæ conteſtationem *vi rapit*, nec periculoſa ac fraudulenta *perſuaſione*, ſed quærit quemadmodum eas *actionibus ingenuis atque virtuoſis*, & *officiolis minutis* mereatur, eoque plus ſentit delectationis, quo magis ſponte ac libere perſona amata hæc officia benevolentia iſta remunerare quærit. Idoneus eſt qui formoſiſſimæ mulieri, quæ ſincere eum amat, prope adſit, nec eam tamen, *ipſa renuente*, attingat. Imo ſibi ipſi vim maximam potius illaturus eſſet, ſi perſona amata eius tutelæ ſe ſubmittit, ac confitetur, ſeſe amoris ſolicitationibus amplius non poſſe reſiſtere, ſimul autem pudica quadam confidentiâ ſerio rogat, ut ejus pudicitiæ curam gerat, quam ei minimâ vi, vel abuſu confidentiæ erga ſe habitæ ægre facere audeat. Cum ex adverſo amor *irrationalis* libidinem vel *vi*, vel falſo ſeducentibus *promiſſis*, vel ficta *deſperatione* explere tentet, & vel vera vel *ficta denegatione* in fervorem fortius adhuc agatur, & dedecus hoc exiſtimaturus eſſet, ſi oportunam hanc occaſionem, in qua alter reſiſtendi impotiam confitetur, negligeret. Et qui nobiles hos motus jam dictos nunquam apud ſe deprehendit,

 dit,

dit, is certiſſime ſibi perſuadeat, profundi[illegible] ſe adhuc in beſtialitate hærere.

57. Porro etſi deprehendis, quod initio c[illegible] junctionem animarum quæſiveris, in ipſa [illegible] am perſona amata deſiderium amorem miſc[illegible] dis corporibus conteſtandi animadvertis, e[illegible] que conteſtationem tanquam ſignum perfe[illegible] confidentiæ ipſe expetis; ulterius inquire[illegible] ne obliviſcaris: Annon hanc amoris con[illegible] tionem a perſona dilecta poſcere *lege quad[illegible] prohibearis:* Supra enim eam eatenus ſal[illegible] pro rationali vendicavimus, quia verus a[illegible] quærat perſonæ amatæ omnem exquiſit[illegible] mam delectationem rationi non adverſan[illegible] conferre. Iam vero id quod legibus adverſ[illegible] irrationale eſt, & ut amor iſte non poteſt h[illegible] ri pro rationali, ſi altera perſona in eo ſu[illegible] quærat delectationem, ut hominem occ[illegible] rem, vel alia facinora rationi adverſa per[illegible] trarem; ita nec hoc amoris genus pro ra[illegible] nali venditari poteſt, quod corporum mix[illegible] nem *contra leges*, tanquam *amoris argumen[illegible]* expoſcit. Diximus etiam iſtiusmodi actio[illegible] quæ ex *infirmitate* fiunt, non confundendas ſecum his quæ ſunt *contra ſanam rationem.* legibus prohiberis, quin coëas, non arcan[illegible] communis humanæ infirmitatis, ſed flagitii [illegible] bi creditur, imo ipſe in ejus flagitii conſort[illegible] pertraheris; nec amplius quid agere tum p[illegible] eſt amor rationalis, quam ut aliis *amoris o[illegible] innocentibus promptam voluntatem* ſignificet, p[illegible]

ſonæ

ſonæ dilectæ hac quoque ratione oblectationem exhibendi, ſi id per leges liceret: & ut partem debiliorem bono exemplo amore ac manſuetudine confirmet, ne a via ſanæ rationis in devia abripiatur.

58. Denique etſi omnino legibus non prohibearis hoc amoris argumentum ſeu conteſtationem vel dare vel accipere, neceſſe tamen eſt ut te examines an *verbis* hîc *vel factis obſcœnis* hanc infirmitatem confirmare potius, quam *pudica* quâdam *via* ab utroque te liberare coneris. Sufficit hanc infirmitatem omnibus hominibus eſſe communem, ea vero eatenus tantum naturalis eſt, quatenus intra limites communis impulſus conſiſtit. Sed ſi augeatur, exceduntur fines familiaritatis, & debita mutuo exiſtimatio; commutaturque ea in beſtialem quandam exæquationem, atque deſpectum, præſertim ſi quis in amolienda hâc infirmitate eandem ſine neceſſitate verbis & factis impudicis rurſus excitare conatur.

59. Hæc adeo ſana ratio nobis dictitat cujusmodi amorem rationalem eſſe oporteat; dolendum autem eſt, quod differentia amoris *rationalis* & *irrationalis* magis in diſcrimine conjugatorum & cœlibum, quam in regulis hiſce claris ac evidentibus quæratur, & ita amor omnis *nondum conjugatorum illicitus*, ſed omnis amor *maritorum* atque *uxorum licitus* ac *rationalis* exiſtimatur, cum tamen cœlibes, modo leges non transgrediantur, animæque unionem

 prin-

principaliter intendant, ita ſeſe poſſint mutu amare, ut is amor rationi congruat, conjuga tos vero, pro dolor, vulgata experientia teſta tur complures amandi modos beſtiales fre quentare, & virum ſapientem, qui vulgarem malitiam aliquatenus perſpexit, neceſſe ſit non absque ratione ſuſpicari, quod congreſ ſus utriusvis ſexus interdum non tanta cum beſtialitate agitentur in lupanari, quam in tha lamis conjugatorum magnam prudentiam & virtutem præ ſe ferentium.

60. Jam perſpicue (ut videtur) oſtenſo quibus in rebus amor hominis rationalis verſe tur, non erit difficile demonſtrare, *Amorem ra tionalem erga alios unicum eſſe medium ad veram animi tranquillitatem perveniendi.* Id enim non ſolum oſtendit hoc quod jam de *natura homin* aſſeruimus, quod videlicet abque pacata ſocie tate vivere commode non poſſit, quodque hæc animi tranquillitas perpetuo novum amo rem operetur; ſed & ipſa definitio *tranquilli tatis animi* id ſatis evidenter oſtendit. Supra diximus eam eſſe tranquillam aliquam delecta tionem gaudii pariter ac doloris ſenſibilis ex pertem. Jam oſtende mihi aliquid in orbe ter rarum, in quo *tranquillam* iſtam *delectationem* inveniri liceat, præterquam in amore aliorum rationali. Aliqua ne delectatio huic amori præferenda eſt? Nunquid eo tranquillius? Neceſſe eſt omnem voluptatem, ambitionem atque avaritiam ob annexam inquietudinem

e

eo longe eſſe inferiorem. Ecquis amor eſt abſque omni *tripudiante gaudio*, præter hunc? Et quæ delectatio eſt *abſque dolore*, niſi hic, quem diximus, amor? Imo ubi major eſt dolor, quam ubi hic amor deſinit, hominemque in odium ac inimicitias detrudit, unde ſumma inquietudo, & conſequenter ſummum malum originem trahit.

61. Replicas: Audivi tamen *amorem* verum ac *rationalem* non eſſe poſſe ſine *inquietudine, dolore*; & conſequente *gaudio ſenſibili*; Item *zelotypiam & minuta jurgia* eſſe argumentum & quaſi fomitem amoris rationalis. Teſtantur id omnes libri amatorii à prudentibus autoribus ſcripti, & defectus zelotypiæ defectus etiam eſt amoris. Ubi autem eſt zelotypia, ibi inquies etiam & dolor. Et conſequens reconciliatio dat gaudium ſenſibile.

62. Sed hic ſciendum eſt, quod in Ethica noſtra non ſequamur aliam regulam niſi ſanam rationem, nec *autoritatem omnium libellorum amatoriorum* nos deterrere patiamur, præſertim cum autores iſti in deſcribendo amore rationali plures adhuc errores committant. Homines imprudentes, vel ſaltem incipientes ad tranquillitatem animi adſpirare, ac amore ſuo è beſtialitate parum emergere, ad dictum modum inquietum amant. Ubi *zelotypia*, ibi diffidentia, ibi nulla animarum conjunctio & conſequenter nullus verus eſt amor. Homo prudens non diffidit, perſonæ amatæ, quamvis

hic

hic cautionem adhibeat, ob adhærentem ei hu-
manam imbecillitatem. Ita enim non eſſet ſa-
piens, nec virtuti diffidit perſonæ dilectæ, ſ-
namque eam non æſtimaret nec diligeret. S-
de zelotypia infra prolixius agemus, quan-
naturam ejus paullo accuratius examinabimus.

63. Et quamvis alii ex Eruditis veram be-
titudinem *ex alio fundamento* exquiſiverint, -
verſis tamen verbis duntaxat ſunt uſi, vel e-
rum ſententia oppido falſa eſt. Jam ſupra -
tavimus, quod nemo nobis poſſit perſuade-
ullum unquam Philoſophum ſerio ſummu-
bonum *in amore beſtiali voluptatis* quæſiviſſe, -
hoc Epicuro & Ariſtippo tribuitur. Idem -
Honore ac *divitiis* affirmare poſſumus, quod
hæc omnia non præſtant quietam aliquam -
lectationem, quæ quidem ſenſibili gaudio -
dolore vacaret.

64. Cæterum inſigne nobis inde em-
compendium, ſi medium ſummi boni co-
quendi in amore potius rationali quærim-
quam ſi obſcuro ac æquivoco *virtutis* voc-
lo hic uſi eſſemus. Neque enim nobis c-
aliis Philoſophis tunc contendendum eſt, -
hoc ſummum bonum per habitum, an per -
onem virtutis conſequamur. *Dominos* n-
ſe oportet *amoris*, *neque* amor eſt *otioſus*; -
ſemper habet quod agat. Taceo in defini-
ne virtutis, *mediocritatem* in ea requiſitam p-
tim valde obſcuram, partim multis rixis -
obnoxiam. *Amor* vero *eſt genuina virtutum* -
um menſura, & absque eo virtus eſt mortua

Im

ſeo ubi amor eſt, non curo mediocritatem. E. g. Si ob inanem gloriæ ſpeciem vel minimum periculum ſubeo, quod ſuperare quidem valeo, *audax* magis ſum quam *magnanimus*; Sed ſi amicum liberaturus maximo periculo me expono, in quo vitæ jacturam facio, audax non ſum, ſed magnanimus. Si, ut amicis benefaciam, ad honores adſpiro, non ſum *ambitioſus*, & ſi in gratiam amicorum ſummos dignitatis gradus recuſo, non poſſum incuſari tanquam ἀφιλότιμος. In *amore* virtutes omnes longe felicius concurrunt, quam (ut vulgo perhibent,) in *Juſticia*. Summa Juſticia non poteſt effugere crimen imprudentiæ. Sed in bono agendo æque non poſſum eſſe nimius, ac in amore rationali.

65. Sed eminus audire me videor *Sycophantam*, contra hanc theſin noſtram ita gementem: O te miſerum, num per *amorem hominum* rationalem cogitas ſummum bonum conſequi. Amor Dei ſummum bonum eſt, eique amor omnis erga homines conſecrari debet, etſi vel maxime is eſt rationalis. Quomodo ergo amor hominum erit unica via ad ſummum bonum?

66. Facilis autem eſt reſponſio. Quæſo te, bone vir, unde eo deveniſti, ut amorem Dei, quem non vides, tantopere crebris ſermonibus jactes, & amorem hominum, qui amore tuo quotidie opus habent, è corde tuo penitus relegaveris. *Deus* te ſecundum inſtinctum ſanæ rationis ad *amorem hominum* ablegat,

quia

quia ſecundum cognitionem tuam naturalem *cultum* aliquem divinum *magis rationalem* reperire non potes, quam ſi cor tuum cum aliis hominibus unias, ut ſupra demonſtravimus. Sed cum malitia tua eo enitatur, ut amorem illum Dei ignoret, ipſe tibi ejus loco fingis amorem electitium *externis* è *ceremoniis*, vel è *cogitationibus ſubtilibus* inanis cujusdam literaturæ, ad quem colendum non magno tibi opus ſit labore. Et ſicut ne tantillum quidem de vera animi tranquillitate poſſides, ita ne minimam quidem ejus particulam hoc amore Dei à te confićto aſſequeris.

67. Ultro quidem fateor, eſſe *Amorem Dei*, cui omnem hominum amorem cedere oportet, quando nimirum is irrationalis eſt, & in voluptate, ambitione ac avaritia fundatur: Quatenus autem amor iſte rationalis eſt, amori erga Deum tantum abeſt ut contrarius ſit, cum unusquisque potius gradum amoris erga Deum ſecundum amorem hominum apud ſeipſum examinare debeat.

68. Denique Doctrinæ noſtræ parum incommodabitur ab his qui nimis amant, & in obtinendo ſummo bono amori aliorum hominum *amorem* etiam *beſtiarum* conjungunt. Supra diximus amorem beſtiarum irrationalem eſſe, ſi bruta animantia amantur tanquam homines. Bovi equidem debetur pabulum ſuum, ſed & verbera. Et juſtus pecudis etiam ſuæ miſeretur, quia veram beatitudinem jam poſ-

ſidet.

ſidet. *Amor* enim *hominum eſt menſura amoris beſtiarum*, & quicunque illum poſſidet; hunc quoque poſſidet. Quid ergo prodeſt media conſequendi ſummi boni præter neceſſitatem multiplicare?

CAPUT V.
DE
AMORE UNIVERSALI ERGA OMNES HOMINES.

SUMMARIUM.

Connexio n. 1. Amor eſt duplex, univerſalis & particularis n. 2. Quia æqualitas hominum duplex eſt, (1) Generalis, dum omnes ſunt homines n. 3. h. e. quod communibus & opportunitatibus fruuntur, & communibus naturæ humanæ debilitatibus obnoxii ſunt, n. 4. quod ſibi mutuo æquè nocere, & æque commodare poſſunt. n. 5. (2) Specialis, eaque quadruplex. n. 6. Si omnes homines eſſent virtuoſi, non eſſet diſcrimen inter amorem univerſalem & particularem. n. 7. Univerſalis in communi æqualitate fundatur. n. 8. Eſtque defectus odii magis quam amor, n. 9. Specialis æqualitatis genera quædam, ut æqualitas ætatis, Status, &c. ejusmodi ſunt, ut ſæpe fiant fundamentum odii. n. 10. Diverſitas Sexûs amorem magis promovet, quam impedit. n. 11. Æqualitatem affectuum inter duos Voluptuoſos vel ambitioſos ad ſummum amorem fucatum gignere. n. 12. 13. Sola æqualitas ſtudii virtutis creat verum amorem. n. 14. Diſcrimen amoris univerſalis & particularis, fucati & veri. n. 15. Differentia inter amorem Univerſalem Sapientis & Imprudentis. n. 16. Amor Univerſalis eſt norma amoris par-

particularis. n. 17. Nemo hominum odio habendus eſt, etſi oporteat hoſtes cum amicis habere communes. n. 18. Nec errantes & flagitioſi odio habendi ſunt. n. 19. Amor univerſalis in 5. conſiſtit Virtutibus. n. 20. Quarum (I.) eſt HUMANITAS. n. 21. Cujus officia ut unusquisque unicuique præſtet, neceſſe eſt. n. 22. Differentia inter hujusmodi communia officia & beneficia n. 23. in circunſtantiis Dantem concernentibus eſt quærenda. n. 24. Humanitatis causa non requiritur gratitudo. n. 25. Ad humanitatem, beneficentiam, & gratitudinem nemo cogi poteſt. n. 26. Id tamen alia ex causa fit in humanitate. n. 27. 28. ex alia in beneficentia & gratitudine. n. 29. Amor ne minimam quidem coactionem perferre poteſt. n. 30. Nonnulla officia modò ad Humanitatem, modò ad Beneficentiam referuntur. n. 31. 32. In quibusnam caſibus aliquis extraordinarie vi adhibita cogi posſit ad humanitatem. n. 33. 34. (II.) VERACITAS. n. 35. Necesſitas promisſi inter homines n. 36. & promiſſa eſſe ſervanda. n. 37. Quid proprie vocetur promiſſum. n. 38. Promiſſum non eſt quod alter à me manifeſta vi injuſte expresſit. n. 39. Variæ de eo opiniones earumque refutatio. n. 40—45. Quidnam proprie requiratur, ut ejusmodi promiſſa ſervare non teneamur. n. 46. Inſigne diſcrimen inter hoſtem, latronem & rebellem. n. 47. Latronibus etiam extra caſum illatæ violentiæ promiſſa ſervare tenemur. n. 48. Etiam Hæreticis promiſſa ſunt ſervanda n. 49. 50. Quod non eſt in noſtra poteſtate non cogimur ſervare. n. 51. Diſcrimen inter virtutes duas hactenus enumeratas & duas virtutes ſequentes. n. 52. (III.) MODESTIA. n. 53. Nulla inæqualitas inter homines tollere poteſt modeſtiam. n. 54 Inter Modeſtiam & Humilitatem magna eſt differentia. n. 55. Ratio nihil ſcit de humilitate. n. 56. (IV.) MANSUETUDO. n. 57.

E-

Ejus neceſſitas, communis utilitas ac facilitas, n. 58. (V.) PATIENTIA. n. 59. Quomodo ea à quatuor prioribus virtutibus ſecernatur. n. 60. Secundum regulas rigoroſæ Juſticiæ lædens à nobis non poteſt prætendere, ut patientia erga eum utamur n. 61. nec ſecundum regulas manſuetudinis, veracitatis & modeſtiæ. n. 62. Sed ſecundum regulas amoris ad eam præſtandam ſumus obſtricti n. 63. Nec quicquam facit ad rem, quod allegatur: Qui vult amari, prius amet, n. 64. Hoc enim magis pro nobis eſt. n. 65. præterea patientiam non tam lædenti, quam toti generi humano, & nobis ipſis debemus. n. 66. Primum enim communis æqualitas naturæ humanæ ad eam nos obligat. n. 67. 68. Deinde vulgo equidem exiſtimant, bellum verum eſſe medium ad animi noſtri tranquillitatem conſervandam & ad pacem obtinendam. n. 69. ſed hoc oppidò falſum eſt, per ipſam definitionem belli. n. 70. & æque irrationale, ac ſi dicerem, odium eſſe medium amorem excitandi n. 71. Si Amor nequit obtinere pacem, longe minus id præſtabit Bellum. n. 72. Obj. Si recuſat ſponte pacem inire, vi in ordinem redigendus eſt. Atqui ego violentis mediis ipſum ad æquitatem compellam. n. 73. Reſp. Ratio non poteſt vi in ordinem cogi. Amor non patitur coactionem. Alter laceſſitus injurias non ſuſtinet, ſed vim vi repellit. n. 74. adeoque in dubio eſt, uter veſtrum vi ſuâ prævalebit. n. 75. In quamcunque partem cadat victoria, certe pacem non conficit. n. 76. æque ac Monomachi per duella ſatisfactionem non conſeqvuntur. n. 77. Læſus ſi vincat, qua re certus redditur, quod alter acquieſcet? nec ejus promiſſum. n. 78. nec timor eum certum reddet, n. 79. nec mors n. 80. Sin lædens, Gallicum iſtud opportune dictum erit: Patience par force n. 81. Præſtabit ergo dicere poſſe: Patience par amour n. 82. Quare Patientia eſt unicum illud medium obtinen-

dæ pacis n. 83. dum nullus bello locus eſt, qua
diu pars læſa alteri bellum non infert. n. 84. O
Non eſt pax, in quâ ſingulis momentis vereri cog
ne animi mei tranquillitas turbetur, atque à mi
tis injuriis aſcenſus fiat ad maximas. n. 85. Re
n. 86. Privatione facultatum mearum ac ignor
nia tranquillitas animi turbari nequit. n. 87.
Pleraque tamen bella ideo geruntur n. 89. De
de patientia læſi læſum nunquam incitat, ut offe
dere pergat. n. 90. ſive is generoſus ſit n. 91. ſi
ambitioſus n. 92. ſive avarus, n. 93. ſive voluptu
ſus n. 94. ſive crudelis n. 95. ſive timidus n. 9
Timidus enim fit crudelis ſi lædatur. n. 97. Tim
& Patientia toto cœlo differunt. n. 98. Patie
non tenetur ſufferre futuras offenſiones n. 99.
ſic tutus etiam eſt adverſus homines irrationales, q
ob patientiam ſuam eum deinceps offendere cona
tur n. 100. Hæc doctrina de Patientia non ſolu
homines reddit virtuoſos, ſed & moribus elegant
& politice eruditos n. 101. 102. Ad patientia
nemo cogendus eſt n. 103. Differentia inter Juſt
ciam & Amorem. n. 104. Humanitas & Patient
ſunt præcipuæ partes virtutis. n. 105. Quaten
Modeſtia, Veracitas ac Manſuetudo ad Juſtitia
& Amorem pertineant. n. 106. 107. Aliæ appe
lationes dictarum 5. Virtutum. n. 108.

1.

POſtquam ſuperiori Capite de amore ra
tionali aliorum hominum in genere ſu
ficienter diximus, jam etiam *pecu*
ſpecies amoris hujus rationalis, vel rectius eju
partes eſſentiales conſiderabimus.

2. Primum igitur amor rationalis aliorum
hominum duplex eſt: *Univerſalis* & *particul*

ri

ri. *Ille* omnes homines, *hic* aliquos duntaxat concernit. Uterque rationalis eſt, adeoque neceſſe eſt utrumque in unitione voluntatis conſiſtere, & quia omnis amor in æqualitate quadam fundatur, in utroque etiam neceſſe eſt æqualitatem animorum præſupponi. Quoniam autem non *aqualitas* ſolùm ſed & inde orta *unitio* animorum diverſæ ſunt naturæ diverſorumque graduum; inſignis etiam inter utrumque hoc amoris genus differentia intercedit.

3. Nam primum ſeſe offert *generalis* quædam *aqualitas*, quæ apud omnes homines cujuscunque Status, Ætatis & Nationis deprehenditur. Ac illa quidem æqualitas in *humana natura* conſiſtit, nec ulla diſſimilitudine qualicunque tolli poteſt. Sed *Regem* potentiſſimum & pauperrimum *mendicum*, *ſanctiſſimum* hominem, & & damnatiſſimum *hæreticum*, Virum *doctiſſimum*, & *indoctiſſimum* ruſticum conjungit, ac omnino meretur ut quibusnam ex partibus iſta conficiatur, diſpiciamus.

4. Omnes homines æqualiter *procreantur* & *naſcuntur*, ſine cibo, potu, veſtitu, domicilio *vitam ſuſtentare* non poſſunt; Superfluum cibi & potûs in omnibus æqualiter in *putidum excrementum* abit. Omnes *morbis* ſunt obnoxii, ac *mori* ipſis eſt neceſſe, omnesque mors æquat. Nam licet alii aliis magis ſint imprudentes, & vitioſi tamen omnes *æquali aptitudine* præditi ſunt, qui ſapientes & virtuoſi evadant; vel rectius: o-

omnes æque non ſunt capaces, ut propriis viribus ad veram virtutem perveniant. Et ſicut ſapientes in ſapientiâ ſuâ limites excedere, hâc exui per morbum poſſunt, virtuoſi vero multis lapſibus ſunt obnoxii; ita inſipientes & flagitioſi ſeſe emendare poſſunt. Divina providentia, qaam ſtolidi homines cœcam *fortunam* appellant, cum utrisque eosdem luſus exercet, ac modo mendicum ad divitias & poteſtatem evehit, modo potentiſſimum Regem in extremam paupertatem atque ignominiam detrudit. Denique omnes homines promiſcue, quia æqua ratione ſub Deo ſunt, & homo omnium miſerrimus & vitioſisſimus *eundem* à Deo *amorem* ſibi polliceri poteſt, quem homo ſumma in dignitate poſitus; *idem jus* a Deo certo expectare poſſunt, & coram hoc tribunali neceſſe eſt hominum faſtuoſiſſimum ob minimam viliſſimo homuncioni illatam injuriam *parem rationem reddere* & *parem pœnam* expectare.

5. Adde omnes homines eſſe *corruptos*, & hominem miſerrimum, ægerrimum, ſtupidiſſimum, poſſe hominem præſtantiſſimum, fortiſſimum, & callidiſſimum *maximo damno* afficere, ſi non vi apertâ, tamen aſtutiâ; & è contrario vilisſimum hominem potentiſſimo & præclariſſimo homini quandoque *ſumma* præſtare poſſe *officia*.

6. Præter hanc generalem hominum æqualitatem datur adhuc alia *ſpecialis*, quæ non apud

apud quoscunque homines, ſed apud quosdam ſolummodo reperitur. Ac ea quidem maxime variat, & multorum eſt generum. Alia enim eſt æqualitas *ætatis*, alia *ſexûs*, alia *Status*, alia *Facultatum*, alia *Profeſſionis*, alia *nationis*, alia *affectuum*, alia *ingenii*. &c. Nulla tamen harum tam intime in natura fundata eſt, quam *æqualitas eorum qui ad veram ſapientiam ac virtutem ſive ad ſummum bonum ſtudioſe contendunt*, vel id actu jam poſſident, quoniam Deus hominem ad hunc finem condidit, adeoque vera ejus eſſentia atque natura in eo conſiſtit.

7. Si omnes homines in parte modo dicta ſibi eſſent *æquales*, quales quidem eſſe decet, nulla eſſet differentia inter amorem rationalem univerſalem & particularem, ſed totus mundus eſſet unum cor & una anima, & ita conjunctim ſummum bonum poſſiderent. Cum vero manifeſtum ſit, homines hac in parte, proh dolor, eſſe *diſſimillimos*, ac pleroſque ſtultæ ſapientiæ deditos eſſe, animumque in inquietudinem dejicere, pauciſſimis vero debitum ac juſtum ſummi boni ſtudium ineſſe; neceſſario differentiam inter *unitionem* animorum in amore *univerſali* & *particulari* oriri oportuit.

8. In *æqualitate univerſali*, prout eandem expoſuimus, fundatur *amor univerſalis*, qui omnes homines promiſcue eatenus conjungit, ut *æqualiter ſeſe* mutuo *tractent*, & alter alteri, quicunque is tandem ſit, idem præſtet, quod in ſimili caſu ab altero expectare voluiſſet.

9. Uti vero hoc caput totum oſtendet, quod dicta animorum ſimilitudo non admodum late pateat, ſed infimus ſit gradus æqualitatis, & *defectus* potius *odii* ac evitatio inquietudinis animi, quam vera animi quies & *amor* appellanda ſit, cum certa ratione ea & in beſtiis deprehendatur; ita quotidiana experientia docet, *ſpecialia æqualitatis genera* inter homines longe *arctiorem* unitionem cauſari, cujus multo fortiores ſint effectus, adeoque titulum amoris hoc reſpectu magis promereri.

10. Eſt tamen inter allata particularis æqualitatis genera reſpectu etiam modorum unitionis inde reſultantium inſignis differentia. *Æqualitas ætatis*, *Status*, *Facultatum*, *Profeſſionis*, *Nationis*, *Ingenii*, niſi cum æqualitate Virtutis ac Sapientiæ copulata ſit, aut fundamentum tantum eſt *amoris apparentis*, aut æque fundamentum *odii irrationalis*, quam amoris.

11. Circa *Sexum* notandum eſt, ejus *diverſitatem* inter inæqualitates eſſe unicam, quæ amori non modo non obeſt, ſed amorem potius excitat, vel in ampliori gradu producit. Non in hominibus ſolum *irrationaliter* ſeſe amantibus, ſed & in hominibus *ratione recte* *utentibus*; neque enim ſola inclinatio uniendorum corporum homini cum beſtiis communis id efficit, ſed etiam ſi ab hac mentem abſtrahamus, longe major *confidentia*, *reverentia* & *miſericordia* inter perſonas diverſi ſexûs, quam inter perſonas ejuſdem ſexus per naturalem

quen-

quendam inſtinctum apud plurimos eſſe ſolet. Ut adeo inde perſpicue intelligatur *æqualitatem* quæ fundamentum eſt amoris, non tam in externis rebus, qualis eſt ſexus, quærendam eſſe, quam in *interna inclinatione*, quæ naturaliter in utrovis ſexu eſt æqualis.

12. Denique quoad *æqualitatem Affectuum*, *Voluptatis* mancipia & *ambitioſi* ſe amant quidem apparenter, ſed *Avari* neminem amant, & hi viciſſim à nemine, ne ab iis quidem qui ipſis ſimiles ſunt, quoad ſpeciem amantur. Rationem ſuo tempore in explicatione affectuum definiemus.

13. Impoſſibile tamen eſt, ut inter Voluptuarios atque Ambitioſos amor juſtus & conſtans animorumque conjunctio eſſe queat, ſed *amor* tantum eſt *larvatus*, qui ſimulat ſe quærere perſonæ dilectæ delectationem, revera autem propriam delectationem comparare ſtudet, adeoque alter alterum decipere annititur.

14. Contrà impoſſibile eſt, ne *æqualitas ſtudii virtutis conſtantem* gignat *amorem*, cum eò impellat homines, ut utrobique alternis vicibus certatim alter alterum rationaliter delectet, id quod eſt vera animæ unitio, adeoque hæc æqualitas unice eſt fundamentum amoris particularis, *impoſſibile eſt enim homines virtutis ſtudioſos ſe mutuo odiſſe.* Ita ut, ſi adeſt hæc æqualitas, cæteri inæqualitatis modi; ut ætatis, ſtatus, facultatum, profeſſionis, nationis, ingenii atque affectuum veram & infucatam amicitiam

non impediant, etſi non negandum eſt, ſim-
tudinem affectuum apud homines virtutis a-
mantes amicitiam fortiorem reddere magisque
confidentem.

15. Itaque animorum *unitio* in *amore parti-
culari*, quatenus is ab amore *univerſali* diſtinctus
eſt, in eo conſiſtit, quod in hoc conamur alter
alteri *benefacere*, cum in illo tantum ſoliciti ſi-
mus, *ne* quis alterum *lædat*, iterumque diſcri-
men inter amorem particularem *verum* & *fuca-
tum* in eo verſatur, quod in vero amore *vera*
ſint *beneficia*, in fucato *beneficia fucata*, id quod
inferius ſuo tempore fuſius exponemus.

16. Operæ pretium tamen erit in amore
quoque *univerſali* inter *amorem verum* & *fi*[...]
diſtinguere. Homo *imprudens* omnibus pro-
miſcue hominibus *ne apparenter* quidem ulla
ratione *benefacit*, quia ab omnibus commoda
ſibi exhibenda non expectat, vel quia depre-
hendit quoſcunque homines ſibi non congru-
ere, ob diverſiſſimam inæqualitatem. *Sapi-
ens* vero qui ſua commoda non quærit ex aliis,
ipſe quidem paratus eſſet, ut omnibus benefa-
ceret, omnibusque rite uniatur, modo ejus
amor accipiatur, nec repudietur, nec loco
verorum beneficiorum inania ab ipſo expe-
ſcantur.

17. Quamvis autem Amor rationalis *parti-
cularis* multis ex rationibus *antecellat* amorem
univerſalem, nam & hunc vere reddit per-
fectum, & veram animi tranquillitatem gignit,
id

aliquod homini in amore univerſali reperire, non licet. Tamen certo modo amor *univerſalis norma amoris particularis* dici poteſt, quatenus hic illi adverſari non debet, dum univerſalis amor via quaſi eſt ad particularem, & qui alios homines odit, inidoneus eſt, ut alios amet, quia odium vel unici hominis naturæ humanæ adverſatur, quandoquidem *nulla* unquam *inæqualitas humani generis per naturam ſuam tantum valet efficere, ut ideo homo alter alterum odio habeat.*

18. Ac particularis quidem amicitia animos atque voluntatem arctiſſime copulat, unumque cor & unam animam è duobus corporibus efficit; atque inde quoque videtur neceſſe eſſe, ut *cum amico meo ejus quoque amicos atque inimicos communes habeam,* ſed nondum inde ſequitur, *ut alios homines me odiſſe oporteat.* Poteſt enim amicus meus habere inimicos, ſed ideo ipſi non licet ullius hominis inimicum eſſe, quoniam, ut mox pluribus oſtendemus, ipſum oportet inimicos ſuos patientia ſuperare.

19. Occinis; *Error* vero ac *Vitia* certe non parerent tantam inæqualitatem, ut homo ſapiens & virtutis ſtudioſus homines flagitioſos ac errantes odio habeat? Nequaquam vero. Iam oblitus es quod diximus, æqualitatem naturæ humanæ, in qua fundatur amor univerſalis, nulla inæqualitate tolli poſſe? Num oblitus es vulgati adagii? Eſto inimicus vitii, amicus

cus vitii, amicus perſonæ. Vir ſapiens no[illegible] *iraſcitur* errantibus, ac flagitioſis, ſed eorum po[illegible] tius *miſeretur*, doletque ſi videt, quod ſummum malum ſibi accumulent.

20. Iam amore particulari reſervato in tempus oportunum, parumque ſepoſito, *amorem univerſalem* paullo accuratius expendemus. Is autem *quinque* potiſſimum virtutes complectitur: *Humanitatem*, *Veracitatem*, *Modeſtiam*, *Manſuetudinem*, *Patientiam*. Singulæ *cum reliquis* in eo *concordant*, quod in comuni hominis [illegible]tura fundantur, ac exhiberi quibuscunq; ho[illegible]nibus debeant, uti à quibuscunque viciſſi[illegible] pectantur. Singulæ item magis in eo conſi[illegible] ne cui male faciamus, aut grave aliquid [illegible] præſtem9, quam in exhibitione amoris be[illegible]

21. *Humanitas* eſt virtus *impellens ho[illegible] ut quibuscunque hominibus eo officio indigentib[illegible] ejusmodi rebus, quos non magni æſtimat, vel quarum communicatio non magnum ipſi laborem creat, co[illegible] modet, & gratificetur.* E. c. Si concedo, ut [illegible]ter de candela mea candelam ſuam accendat, è puteo meo aquam hauriat, in horto meo deambulet, ſi librum meum alteri mutuo do, erranti viam oſtendo, ſi de abundantia mea mi[illegible]tas eleemoſynas erogo. &c.

22. Horum ſingulorum ea ratio eſt, [illegible] *quilibet homo*, quantacunque ſit potentia, vi[illegible]tute, ſapientia, divitiis, iisdem, vel certe eo[illegible]rum aliquibus opus habeat; Et quivis certum ſit, quod iſthæc ab omnibus non poſc[illegible]

nec

nec omnes homines ea ab ipſo poſcent, neſcit tamen, quinam deinceps futuri ſint hi, quorum in hac neceſſitate vel ipſe opus habiturus ſit auxilio; vel qui ejus auxilio opus habituri ſint. Poteſt enim *miſerrimus mendicus*, *vel homo qui jam vivit in Laponia*, poſt aliquot annos huc venire, mihique ejusmodi officium exhibere. Atque inde æqualitas humanæ indigentiæ expoſcit, ut unusquisque unicuique iſtiusmodi officiis gratificetur.

23. Ea vero officia abſolute conſiderata, ita comparata ſunt, (cum in ejusmodi rebus conſiſtant; quas non magni æſtimamus, vel quæ absque labore alteri tribuimus) ut *nec* eorum exhibito *pro beneficiis vel officiis amoris* vendi[illegible]i queat, qui ea alteri negat, & ſi non ut *injuſtus* & pœna dignus incuſabitur, certe *durus* & *immiſericors* habebitur.

24. Itaque differentia inter *communia* hæc *officia*, & *beneficia* non in magnitudine vel exilitate fructus conſiſtit, quem is inde capit, cui ea exhibentur, ſed in ſolis circunſtantiis *dantem* concernentibus, an is ea *cum moleſtia præſtet*, *nec ne*. Ita, ſi quis hominem à fluctibus maris in littus ejectum, capite deorſum inclinato pedibus *ſurſum vertat*, ut aqua ab ipſo effluere queat, ac ipſe ad uſum mentis redire; id *non eſt beneficium*, etſi hominis vita hoc ipſo conſervatur. Sed ſi quis cum vitæ ſuæ periculo *in aquam ſeſe conjiciat*, ut alterum eripiat, id merito *beneficiis* accenſetur.

Rur-

Rurſus ſi *poſthabitis neceſſariis negotiis meis* erranti *viam oſtendo*, vel ſi *pauper* aliquis alteri ve teruncium dat loco eleemoſynæ, id non vulgare eſt officium humanitatis, ſed *beneficium.*

25. Cæterum inde aliud fluit diſcrimen ut quemadmodum in amore particulari ex *beneficiorum* præſtatione apud eum, in quem e conferuntur beneficia, alia virtus, nimirum *Gratitudo* oritur; ita ob præſtationem communium *officiorum humanitatis* ab altero *Gratitud poſci nequeat*, idque eandem ob cauſam, quod absque labore ea præſtitimus.

26. In eo vero officia humanitatis cum beneficiis conveniunt, quod nec ad hæc nec ad illa, pariter ac ad gratitudinem *nemo cogi ſoleat.* Imo licet aliquis ad Humanitatem, *Beneficentiam ac Gratitudinem* cogatur (ſicut certo modo in ſocietatibus, quarum aliquis eſt præfectus, is ſubditos ſuos ad præſtationem harum virtutum pre re nata & varietate circunſtantiarum cogere poteſt) tamen præſtatio coactione genita, eam ipſam ob rationem, quia non ſpontanea voluntate, ſed coacte fit, nomen Humanitatis, Beneficentiæ ac Gratitudinis amiſſura eſſet.

27. Nec diffitendum tamen hic eſt, *cauſas* ob quas ſecundum ductum ſanæ rationis animo ad dictarum trium virtutum unam compon eſt, diſtinctas eſſe, adeoque inſignem *differentiam* cum inter *Humanitatem*, tum inter *Benefi-*

ficen-

ſentiam, eique correſpondentem *Gratitudinem* merito eſſe obſervandam.

28. Ac de *Humanitate* quidem ſupra diximus, amorem univerſalem defectum potius odii, quam verum amorem appellandum eſſe. Cum enim nulla in re alia, niſi in vilibus & vulgaribus officiis conſiſtat, quæ absque inſigni labore, ac detrimento bonorum noſtrorum, præſtari poſſunt, & in communi æqualitate naturæ humanæ fundantur, ac à quibuscunque hominibus expectari poſſunt; *æqualitas* iſta & *vilitas officiorum* intuitu Dantis popoſcit, ut ad ea præſtanda nemo cogatur, ut univerſalis hic amor eò magis per hoc intelligatur, & in aliis ſimiliter accendatur, ſi pudori aliorum hominum ſoli officia humanitatis committerentur. Imo ipſa hæc naturæ humanæ æqualitas enormiter læderetur, ſi unicus homo ad ejusmodi officia cogeretur. Indifferenter ſane ea a quibuscunque hominibus expectantur, omnes enim per naturam humanam ad eorum præſtationem obligantur. Iam ſi quis unum hominem è toto genere humano pro lubitu ſibi vellet eligere, à quo potiſſimum hæc officia expoſceret, ab eoque hanc humanitatem ſine peculiari promiſſione, vel cauſa ſpeciali, coactione obtineret, certe is hoc conatu eum hominem è ſtatu æqualitatis palam detruderet, eumque reliquis hominibus inæqualem redderet.

29. Sed in *Beneficentia* & *Gratitudine* natura veri amoris, ad quem & hæ referuntur, clare,

ac

ac perſpicue oſtendit, etſi is eos duntaxat ... ſpiciat, qui in hoc ſtatu corrupto aliis inæqu... les ſunt, & una cum amantibus ad veram animi tranquillitatem adſpirant, & hac ratio... æqualitas §. præcedenti allata huc referri ... queat; tamen & hic coactionem admitti no... poſſe, cum *impoſſibile ſit ibi ullum adeſſe amore... ubi vel minima adeſt coactio.*

30. Quod ſi hæc theſis cuidam parad... vel dubia videatur, is ad experientiam a... ſui parum redeat. Is ſi aliquando amavit... in amore ſuo in minimo ſaltem gradu mi... cordiam aliquam deprehendit, fatebitur ... *ma amoris officia* magnam apud ſe delectat... excitaſſe, quando cognovit, ex *animo b...* eſſe profecta, cum *exquiſitiſſima* etiam ... *teſtimonia* nauſeam ipſi magis quam delect... nem creârint, poſtquam animadvertit *pr...* *uſibus* ejus, qui ipſi ea præſtitit, intenta fuiſ... magis autem ea averſaretur officia, ſi videret ea *invita*, vel *coacta* ſibi præſtita fuiſſe, de ... infra occaſio forte dabitur prolixius dice...

31. Sed & aliam adhuc διάσκεψιν eo c... modius differemus. Dari nempe *certa o...* quæ pro diverſitate circunſtantiarum mo... ad *officia humanitatis*, modo ad *beneficia* re... poſſunt, prout ea nimirum vel fiunt abs... tædio ac labore ejus à quo præſtantur, vel c... tædio & labore conjuncta ſunt.

32. Referuntur huc nonnullæ quæſtio... à ICtis paſſim agitatæ. An pro denegatio...

off...

officiorum humanitatis habendum ſit, ſi quis alteri (1) liberum tranſitum per territorium ſuum (2) tranſitum mercium alienarum, (3) immunitatem à conſvetis vectigalibus, (4) acceſſionem ad littus, (5) hoſpitium peregrinorum, (6) plenariam receptionem ſedibus ſuis calamitate expulſorum (7) commerciorum communionem, demum (8) admiſſionem ad matrimonia negat, de quibus controverſiis alibi ſententiam noſtram plenius expoſuimus.

33. Iam hoc tantum adhuc monebimus, dari nihilominus poſſe ejusmodi caſus, licet admodum raros, quibus aliquis *coactione* eo compelli poteſt, ut officia humanitatis aliis præſtet, ſi nimirum ſequentes adſunt circunſtantiæ. (1.) Si alterius *neceſſitas tanta* eſt, ut absque præſtatione hujus humanitatis ipſi pereundum ſit. (2) Si eam à nemine æque ac *à nobis* ipſi expectare licet, (3) Si ipſi non hæremus *in pari neceſſitate.*

34. E. g. Si duo homines ſolo humanitatis vinculo ſeſe attingentes in regionem deſertam per naufragium ejiciantur, & horum alter tantum ex bonis ſuis è naufragio repetat, quo & ſuam & alterius vitam ſuſtentare poſſit.

35. Iam ad *Veracitatem*, alteram ex Virtutibus ex amore univerſali genitis, digrediamur. Veracitatem hic definio Virtutem, *qua obligamur ad promiſſa quibuscunque hominibus facta fideliter ſervanda.*

36. Ac facile quidem intelligitur, genus humanum ſine hac virtute, & ſine promiſſione

ne quam ea præſupponit, *communem animi* *quillitatem* obtinere non potuiſſe, cum Hum tas & inde promanantia officia ſola non ſu ant, ut omnia ea quibus indigemus, eius op bis invicem miniſtrare queamus, quia cùm ditio ejus à quo aliquid poſtulatur, ſæpe comparata eſt, ut vel rei ipſius, vel offic pretii à ſe poſtulati ipſe indigeat, vel ut e um mox præſtare nequeat, tum condit cipientis ea eſt, ut rem ab altero poſtu gratis commode accipere nequeat, vel res poſtulata nimis eſt pretioſa, quam u nudo officio humanitatis expeti poſſit. T quod ſemel exorta controverſia ea alit reciproca promiſſione componi, & pax it ſtabiliri non poſſit.

37. Cum igitur pactorum omnium ſit, ut quis alterum ſibi perfecte obliget, q alias, uti diximus, ex officiis humanitatis im fecte & abſque juſta coactione obligatum bebat, natura etiam hominis ita compara ut ordinarie omnes homines apti ſint u quibusvis hominibus pacta ineant; m ſtum eſt communem tranquillitatem, & *litatem generis humani* poſtulare, ut fides d pactis ſervetur.

38. Ut autem ſua ſponte intelligitur, ſervandam fruſtra à quoquam exigi, ub anteceſſit promiſſio; ita jam non eſt no ſtituti prolixe exquirere, quidnam ad na pacti proprie requiratur, id quod ad Juriſp

den-

dentiam magis quam ad Ethicam pertinet, cum ſupra etiam monuerimus, quod amor iſte, de quo hic potiſſimum loquimur, latius ſeſe porrigat, quam rigoroſæ regulæ Iuſtitiæ, denique, ut alias explicate demonſtravimus, circa Iuſtitiam accurate diſtinguendum ſit, inter id quod Ius naturæ, & id quod leges hominum poſitivæ particulares ad pacta requirant. Conſentaneum tamen eſt *Pactum* ad Veracitatem pertinens *eſſe duorum in idem placitum de dando aliquo vel faciendo quod in ſua poteſtate eſt, conſenſum.*

39. Ita vero perſpicuum eſt, hoc non dici poſſe fidem violatam, ſi quis alteri, qui *vi maſeſte injuſtâ promiſſionem extorſit*, præſtationem ejus quod ea ratione promiſerat, denegat, quamvis hic eruditi in diverſiſſimas ac contrarias ſententias abeuntes, magnopere controvertant.

40. Ac clariſſimus quidem *Hugo Grotius* ſtatuit, quod ex ejusmodi promiſſo pars promittens obligetur promiſſum ſervare, quia metus ipſi incuſſus non prohibeat, quin dici poſſit ſciens volensque promiſiſſe, contra verò violentum invaſorem teneri ad reſtituendam oppreſſo rem vi extortam, cum enim vi facta graviter eum læſerit, merito obſtringi ad ſatisfactionem læſo præſtandam. A qua ſententia *Ius Romanum* parum admodum abit, ex eodem fere fundamento concedens ei, qui metum in-

tulerat, actionem, ſed vim paſſo etiam exceptio-
nem, qua elidere eam actionem queat.

41. Rurſus alii, ut olim *Cicero*, & poſt eum
illuſtris Dominus de Pufendorf opinantur hoc caſu
vi compulſum ad promittendum, non obligari
ad ſervandum promiſſum, partim quod in pa-
ctis non ſolum intuendum ſit, an quis ſciens
volensque promiſerit, ſed etiam an alteri
cum quo ille pactus eſt, promiſſum ex jure
naturæ accipere liceat, partim quod obligatio
promittentis (ſi omnino obligatio in hoc caſu
naſcatur) debito alterius, quo obſtrictus eſt læ-
ſo pro illata injuria ſatisfacere, quaſi compenſe-
tur atque tollatur.

42. Contra hanc opinionem *Vir aliquis eru-
ditus noſtri ævi* in libello de obligatione quæ ex
ſermone oritur, tertiam propugnare conten-
dit. Hominem nimirum omnino hic adſtrin-
gi ad promiſſum vi extortum ſervandum, ac
eum quidem qui vim intulit, injuſte feciſſe,
vim inferendo, eo tamen non prohibitum pro-
miſſum acceptare, atque inde ius ipſi enatum,
promiſſa perſequendi. Nec locum hic eſſe
Compenſationi, cum præſumendum ſit, pro-
mittentem ipſa promiſſione ſimul tacite re-
nunciaſſe juri quod habuerit ad rem vi extor-
dam repetendam, vel ad ſatisfactionem ur-
gendam.

43. In his tot eruditorum controverſiis
primæ ſententiæ vanitas manifeſte apparet, mera
enim & inutilis eſſet ſubtilitas, ſi dicerem, latro-
ni

ni de jure licere rem promiſſam expoſcere, ſed illico eam oppreſſo reddere oportere. Deinde *ſecundum Jus Romanum* hæc differentia, an alicui actionem nullam inſtituere liceat, an vero, edi actio ei conceſſa fuerit, ea à reo exceptione ſufficienti elidatur, nullam aliam utilitatem habuit, niſi ut officia prætoris & judicis pedanei eâ diſcernerentur.

44. Inter reliquas vero duas *arridet media*. Manifeſtum eſt enim, quod omnis obligatio ac omne debitum originaliter è voluntate Legiſlatoris pendeat, adeoque promiſſio quoque medium tantum ſit per quod lex nos obligat. Quis autem dicere auſit Deum, qui tanta ſeveritate prohibet, ne quis alteri vim vel injuriam nferat, violento invaſori ullam concedere elle poteſtatem ex hujusmodi promiſſo violento jus quoddam acquirendi & partem oppreſſam in gratiam oppreſſoris, legem transgreſſi velle obligare?

45. Jam in promptu eſt *reſponſio ad rationes rtiæ opinionis*. Nam ſi oppreſſor injuſte agit, um alterum ad promittendum cogit, injuſte tiam agit ſi hoc promiſſum acceptat, ac inde is ſibi acquirere conatur. Deinde neutiquam xiſtimandum eſt, oppreſſum ipſa promiſſione ab omni juris ſui compenſatione ſeſe abdiaſſe, cùm quod renunciationes juris alioqui on facile præſumuntur, ac non adeſt hic ulla ircunſtantia, unde id poſſit concludi, tum uod ex allata ratione oppreſſori hanc renun-

ciationem (etſi hæc expreſſe facta foret) æqu
non licet accipere, quàm ipſum promiſſum.

46. Ut tamen eo melius intelligatur nervu
ſententiæ noſtræ, requirimus (1) ut certum ſi
eum qui metum incusſit, *non habuiſſe jus*, id fa
ciendi. (2) ut ſit metus *periculi magni præſen
tis*, & quod cadit in virum conſtantem, quod
que aliter niſi per promiſſum evitare comod
non poteſt. (3) Ut promiſſum metu initum
ceſſante metu *non* ſit *ratihabitum*, vel per ver
ba expreſſa, vel per facta conſenſum ſubſe
quentem inferentia.

47. Quibus ita poſitis patet accurate di
ſtinguendum eſſe, num *hoſti*, qui in bello no
vicit, an *latroni* metu vitæ amittendæ aliqui
promiſerimus, item ne *perduellem* quidem, qu
Principi ſuo pactum extorſit, cum latro
comparari poſſe, quod alibi expoſuimus.

48. Imo præterea tres conditiones oſten
dunt, certa ratione ne *prædones* quidem ab uſu
fructu virtutis hujus univerſalis (Veracitatis
excludi, ſi nimirum cum ipſis contrahas abs
i, vel vi ceſſante. Neque enim ab hoc amo
univerſali, ut ſæpe diximus, quisquam ex
udi poteſt.

49. Atque inde doctrina iſthæc plane
ationalis eſt, omnisque amoris expers
quæ contendit his qui inter Chriſtiano
falſam de DEO rebusque divinis opinione
fovent, qui *Hæretici* vulgo appellantur, fide
non eſſe ſervandam. Nam hoc ipſo vincu
lu

lum humanæ ſocietattis maxime neceſſarium pene in univerſum tollitur. Quod ſi hæreticis ideo fides ſervanda non eſt, quia erroneam de DEO opinionem habent, cum Scripturam tamen pro verbo DEI agnoſcant; minus adhuc Iudæis & Ethnicis ob eandem rationem fides eſſet ſervanda, quia ſimiliter falſas ſententias de Deo fovent, Scripturam vero vel plane pro verbo Dei non agnoſcunt, vel eam integram non ampleƈtuntur. Ita vero fides & paƈta tantum valerent inter homines ejusdem religionis, imo ne inter hos quidem, cum nulla Seƈta in eaque nulla provincia, imo nulla fere urbs detur, in quâ non literati ejusdem ſeƈtæ, qui ab aliis ejusdem ſeƈtæ literatis ultimis hisrixoſis temporibus in doƈtrina de rebus divinis recedunt, adverſariis ſuis hæreſeos crimen affingant, eosque tanquam peſtilentiſſimis erroribus immerſos proclament.

50. Deinde Veracitas in communi hominum natura fundatur, quæ ut ſupra docuimus, apud quoscunque homines, diverſiſſimas licet de quibuscunque rebus ſententias foveant, æqualis eſt, adeoque æqualem obligationem operatur. Adde quod, uti non poſſumus eſſe certi, hæreticorum comunia humanitatis officra nunquam nobis opus fore, ita æque hæreticis carere non poſſimus, ne eorum promiſſiones accipiamus. Et ut nos hæreticorum fide nobis ſervata deleƈtamur; ita ingens inde ſequeretur inæqualitas, ſi illis viciſſim promiſſa noſtra

non ſervaremus. Valde etiam à ſana ration abhorreret, ſi prætenderemus, miſeram con ditionem alterius, qui hæreticus eſt, nos de tinere, quin promiſſa impleamus, cum ea dem miſera conditio nos ante non detinue rit, ne promiſſum ab hæretico acciperemus, ve ipſi aliquid promitteremus.

51. Denique dum ſupra monuimus Veraci tati tum demum locum eſſe, ſi qua promiſimus quæ ſunt *in noſtris viribus*, facile intelligitur du hic requiri, primum ne res *vires noſtras naturale* ſuperet, ſecundo ne ea nobis *per leges* ſit prohi bita. Adeoque non poſſumus nos obligare ac ſervanda (1) Impoſſibilia (2) Prohibita, nedum de aliorum (3) Rebus, vel (4) Actionibu quicquam promittere, ſicut ob eandem cauſam nec ſuper actionibus aut rebus noſtris circa quas alteri jam fuit jus quæſitum, valide pa ciſci poſſumus, id quod cum paſſim à Ictis tum â nobis alibi jam luculenter eſt explicatum

52. *Humanitas* atque *Veracitas*, de quibu hactenus egimus, impellunt hominem ut alii *idem præſtet* quod ab ipſis expectat, ſequente vero duæ virtutes, *Modeſtia* videlicet ac *Man ſuetudo* hominem commonefaciunt, ut omne actiones omittat è quibus aliqua oriri poſſet *inæqualitas*, nimirum ne vel *plus* ſibi arroget quam par eſt, quo eum remittit *Modeſtia*, ve *alteri* in rebus ipſi propriis ulla ratione *incommo det*, id quod poſcit *Manſuetudo*.

53. M

53. *Modeſtia* eſt Virtus *impellens hominem, ut quoſcunque homines cujuscunque ſtatus, comiter & ut homines, ſibi hactenus æquales tractet, ad communem uſum ejusdem juris ſecum admittat, nec plus ſibi arroget, quam ipſi jure debetur.*

54. Etſi enim introducta inter homines differentia *ſtatuum* ac *facultatum*, una cum diſcrimine *intellectus* & *voluntatis*, magnæ cauſa ſit inæqualitatis, tamen ea non tollitur per Modeſtiam, dum Vir ſapiens *inconſtantiam ſortis humanæ* expendit, quod vir honoratus, opulentus, ſanus ac eruditus mox fieri poſſit deſpectus, pauper, ægrotus & mente captus, contrà homo in miſero hoc ſtatu vivens in felicem illum rurſus elevari queat, errorum etiam & lapſuum flagitioſorum, à ſe ante commiſſorum, & in quos ruere denuo poteſt recordatur, ab altero vero expectat, ut æque ac ipſe ſeſe emendet. Hæc animo ſuo volvens eo compellitur, ut *nemini ſe præferat*, ſed omnes homines ſuo arbitrio æque ut ipſe uti vel non uti poſſe exiſtimet. Solus enim uſus liberi arbitrii eſt, quem peculiū ſuum homo exiſtimare queat, & prout eius uſus vel rationalis eſt vel irrationalis, ſeipſum vel magnifaciendi, vel vilipendendi rationes habeat.

55. Non confundenda eſt tamen *Modeſtia* cum *Humilitate*. Ambæ equidem in eo conveniunt, quod hominem incitant, ne ſe aliis præferat hominibus; ſed hôc diſcrepant, quod *Modeſtia* hominem eo deducat, ut alios homi-

nes tanquam ſibi æquales contempletur, aut vel maxime eos ob introductam ab hominibus differentiam externa reverentia colat, quaſi ſe ipſis inferiorem putaret; Sed *Humilitas* eo hominem adigit, ut intrinſecus etiam ſe minorem aliis exiſtimet, atque hanc ſui ipſius exinanitionem ubique, data occaſione, actionibus externis animoque ſuo correſpondentibus teſtetur.

56. Unde porro conſequitur, *rationem humanam* per ſe longius non progredi, quam quousque Modeſtia hominem obſtringit. De *Humilitate* vero *nil ſolidi poteſt intelligere*, cum apud ſe cauſam nullam inveniat, cur homo ſe minorem altero exiſtimare debeat, ſed hujus virtutis cognitio ſublimiori relinquitur eruditioni, quæ non homines ſed Chriſtianos facit, & licet Philoſophus multum de humilitate garriat, tamen id tantum eſt hujusmodi, ac ſi naturali modeſtiæ nomen humilitatis tribueret.

57. *Manſuetudo* eſt Virtus *hominem adigens ut quibuscunque hominibus ſua in pace fruenda relinquat, neque eorum bona tam corporis quam fortunæ incommodet, vel his eos ullo modo privet; Aut ſi omnino quid ea in re vel ex propoſito, vel ex ignorantiâ peccatum ſit, rem una cum damno quocunque cauſato reſarciat, vel aliter integrè alteri ſatisfaciat.*

58. Eſt autem hæc virtus *ſumme neceſſaria*, cum ejus violatio communem pacem ac tranquillitatm maximè turbet, pauciſſimi enim mortalium æquo animo patiuntur, ſi quis eis

ra-

rapiat, quod eorum eſt, etſi alioqui ad iram non commoventur, ſi officia humanitatis ipſis denegentur, vel pacta non ſerventur, vel ſi quis ipſos alto ſupercilio deſpiciat; Cæterum *omnes* attingit *homines*, nemo enim eſt, de quo ulla ſolida ratione prætendere poſſim, quod ei bona ſua auferre aut corrumpere mihi liceat, niſi ea quodammodo mea ſint. Denique & *facilis* eſt, nec opera impenſaque mea conficitur, quoniam in ejus exercitio magnus labor non requiritur, dum magis conſiſtit in eo, ut nihil faciam, quam ut aliquid faciam.

59. Sola jam reſtat *Patientia*. Eſtque virtus *homines eo deducens, ut aliis qui amorem univerſalem non obſervarunt, ſed aduerſus quatuor dictas virtutes vel ex propoſito, vel ex ignorantia impegerunt, offenſionem ſuam jubente amore univerſali condonent, adeoque & juribus ſecundum legem naturalem conceſſis publicæ quietis cauſa volentes renuncient.*

60. Vides igitur ſtatim *Patientiam* à *prioribus quatuor virtutibus* in eo diſcrepare, ut *illa* honem inſtituant, quemadmodum ſe erga hos qui communem ſibi amorem præſtiterunt, vel certè hunc ipſi nō ſubduxerunt, gerere debeat. *Hæc* eum admonet, quid ipſi apud eos, qui quatuor dictas virtutes non obſervarunt, agendū ſit.

61. Equidem ſi juxta regulas ſtrictæ *Juſticiæ* pronunciare velimus, ſana ratio oſtendit, quod is qui priores 4. virtutes erga nos non exercet, non poſſit nos jure accuſare, quâ ſi ipſi fiat injuria,

ria, ſi ei viciſſim humanitatem, veracitatem, modeſtiam & manſuetudinem non exhibeamus. Nam quo jure is prætendat ut alii hoc ſibi præſtent, quod ipſe aliis denegat, præſertim cum dictæ quatuor virtutes in æqualitate humanæ naturæ fundentur, adeoque inæqualitas introduceretur, ſi impii jus quoddam irrationaliter ſibi arrogarent, alios lædendi, & hos deinceps, eo remitterent, non eſſe par pari rependendum.

62. Deinde & ea, quæ de *Manſuetudine* ſeorſim monuimus, (quod is, qui damnum alteri inflixit, obligetur ad damnum reſarciendum) oſtendunt non poſſe eum à læſo patientiam, jure ſibi debito poſtulare, eo quod debitum damnum reſarciendi irritum foret, ſi alter jure compelleretur ad præſtandam patientiam. Idem pronunciari poteſt de his qui *promiſſis* non ſteterunt, & erga alios in aliquanto gradu *immodeſti* fuerunt, eosque contumelia affecerunt. Cum enim & hic Veracitas atque Modeſtia hominem obſtringant ad ſatisfaciendum læſis, non poteſt ab eis jure ſuo patientiam expoſcere.

63. Atque idipſum eſt, quod ſupra diximus magnum eſſe diſcrimen inter *Juſticiam* atque *Amorem*, adeoque hic habemus exemplum memorabile, *poſſe nos ad aliquid Amore obligari, ad quod non poſſumus Jure compelli*, nec ſemper fieri ſecundum rationem, ſi quis velit eſſe nimis juſtus, vel jure ſuo ſtrictius utatur.

64. Agno-

64. Agnoſco equidem vetus adagium: *Si vis amari, ama*. Atque ſic primo quidem intuitu etiam *ſecundum regulas amoris* videtur is qui nos non amat, ſed odio ac injuriis nos perſequitur, à nobis non poſſe prætendere, ut amori delictum ejus condonemus, eumque patienter feramus. Sed re accuratius exploratâ facile videbimus, neque adagium hoc nobis obſtare.

65. Nam & *in noſtram ſententiam* id eodem jure poſſumus allegare. Ideo nimirum oportet nos eſſe patientes, ut deinceps etiam ab his qui nos læſerunt diligamur, ſi incipimus per patientiam amorem noſtrum eis declarare, vel per eandem tanquam rariſſimum argumentum de conſtantia noſtra in amore certos eos facere.

66. Nec ſequitur: Hic amore meo ſe fecit *indignum*, ergo *non* ſum *obligatus* ut eum amem. Concedo hoc argumentum in *amore particulari* quodammodo uſurpari poſſe, quamvis & hîc non vacet multis exceptionibus. Sed in *amore univerſali* non valebit. Nam in hoc omnino id quod homini *reſpectu ſuiipſius* non debemus, agnoſcere poſſumus nos ei debere reſpectu obligationis noſtræ *erga totũ genus humanum*, cujus is membrũ eſt, vel *reſpectu noſtri*, quod alias, ſi pro merito eum tractaremus, tranquillitatem animi noſtri magis turbaremus quam promoveremus, adeoque ſummum bonum noſtrum ipſi impediremus.

67. O-

67. Oſtendendum igitur eſt, *communem humani generis æqualitatem* Patientiam hanc à nobis requirere, item nos abſque eâ *animi noſtri tranquillitatem* non poſſe conſervare.

68. Ac *illud* quidem facillimum eſt, dum conſcientia noſtra nobis ſignificabit, quod quotidie, ſi actiones noſtras accurate examinare volumus, aliis hominibus, partim ex ignorantia, partim ſtudio id quod per quatuor dictas virtutes ipſis debuimus, perfecte non præſtiterimus, eosque ſæpius offenderimus. Jam quemadmodum ipſi optamus id nobis eodonari, nec ſtrictum jus adverſus nos urgeri; ita æqualitas humanæ naturæ poſcit, ut injurias ab aliis nobis exhibitas pari patientiâ toleremus. &c.

69. *Hoc* vero paullo videtur difficilius, omnibus fere eruditis *communi* hoc *errore* occupatis, quaſi *violenta juris noſtri perſecutio ſit juſtum medium obtinendæ tranquillitatis animi adverſus ejus turbatores*, eosque ad pacem cogendos. Hinc tritum eſt frequentatum adagium: Pacem diutius coli non poſſe, quam id permittat vicinus. Bellum eſſe medium extraordinarium comparandæ pacis. Juſti belli non alium eſſe finem, quàm pacem. Quamdiu pacem habere poſſimus, eam acceptandam, ſin minus, bello expediendum negotium. Præſtare bellum paci minus tutæ. &c. Nos vero contrarium obtinere volumus: *Sola patientia pacem tutiſſime comparari*? Magnum certe quid au-

audemus, demonſtrare enim cogimur, non ſolum *bellum non eſſe medium rationale obtinendæ pacis*, ſed & *facillime pacem obtineri, ſi omnia toleramus*. Utrumque eruditis noſtris irrationale videtur.

70. Sed hoc non curamus, modo ipſa Ratio pro nobis militet. Ea ſtatim nobis oſtendet, *bellum nil minus eſſe quàm medium obtinendæ pacis*. Impoſſibile enim eſt hîc bellum, iſthic vero pacem eſſe, adeoque *bellum* nil aliud eſt, niſi ejusmodi *ſtatus duarum partium, in quo ambæ loco charitatis, odium & inimicitias ſibi mutuo exhibent*.

71. Æque ergo abſurdum eſt, velle evincere, bellum eſſe medium procurandæ pacis, ac ſi quis dicat, *odium eſſe medium ordinarium vel extraordinarium amoris conſequendi*.

72. Si alterum *humanitate*, veracitate, modeſtia & manſuetudine nequiviſti ad amorem commovere, cum amor amorem gignat, hoc longe minus immodeſtia, *vi & immanitate* efficies.

73. Objicis. Si alter ab injuriis non abſtinet, eò *compellendus eſt*, quia eum bello ad pacem colendam cogo, adeoque *vi in ordinem redigo*. Quæſo te noli tam imprudenter blaterare. Fere enim tot abſurda prodidiſti, quod vocabula dixiſti.

74. Primum enim *Ratio vi* labefactari quidem, *nunquam* autem *reſtitui* poteſt. Deinde manifeſtum eſt, *abſque amore veram aliquam pa-*

pacem non poſſe iniri, ſed eiuſmodi conditionem, quæ vocatur *armiſtitium*. Amor vero ne minimam quidem coactionem patitur. Denique quibus rationibus tibi perſuaſiſti homuncio, te poſſe *hoſtem tuum cogere ad colendam pacem*. Oro te quo medio id conficies? Vi fortaſſe? Sed *num is à te laceſſitus acquieſcit? an vim vi repellit?*

75. Oggeris. Utique *vim vi repellit, ſed injuſta*. Lepidè dictum. Quaſi vero in bello locus ſit hoſti de jure aliquid occinendi. Quod ſi eum à malo propoſito atque injuriâ ſuâ dimovere non potuiſti, amorem & patientiam ei exhibens, nunquam inde abſtrahes vi adverſus eum uſus. Jamque contentus ſum, quod fateris, vi reciprocâ eum uti adverſus te. *Utra autem vis, tuane an illius, prævalet & pacem extorquet?*

76. Video te parum commoveri, mox tamen te colligis, nec ſemper partem læſam ais prævalere, ſed ſæpius lædentem. Sed quicquid ſit, & *cuicunque parti omnino cedat victoria, ſufficere tamen, quod bellum & ſubſequens victoria pacem efficiat*.

77. Enimvero æque mihi videris irrationalis ac *Monomachi*. Hujusmodi homo ab alio ſe offenſum putans animo quieto eſſe non poteſt, donec ab altero ipſi fuerit ſatisfactum. At dum ſatisfactionem quærit, gravius adhuc priori injuriâ ab altero offenditur. Qua perpeſsâ antagoniſtæ reconciliatus nihilominus ſibi

ſibi videtur ab altero ſatisfactionem obtinuiſſe. Ita faceta eſt phantaſia, ſi mihi perſuadeam, me poſſe alterum per bellum ad honeſtam pacem adigere, cum hoc ipſo adverſario occaſionem præbeam, ut pacis conditionibus ab ipſo mihi præſcriptis in ſtatum magis irrationalem priori, bello nondum cœpto me detrudat. Adde quod æque ridiculum ſit, quod ais, *victoriam cùm lædentis, tum læſi pacem efficere.*

78. Eſto, ut *læſus reportet victoriam;* At *victoria* nondum eſt *pax*, dum victor & victus adhuc ſunt inimici. Opponis. Oportet victum pacem colere. Novum portentum. Pax coacta non eſt pax, æque ut amor coactionem non admittit. Quæſo te *quo indicio certus* eſſe potes, quod victus pacis conditiones obſervaturus ſit? Fortè ejus *promiſſum?* At hâc ipſa de cauſa cum eo bellum occœpiſti, quod promiſſa tibi non ſervaverit, vel ſimile quid è regula amoris univerſalis derivatum tibi non præſtiterit, cum omnia amoris officia ipſi exhibueris, & tibi perſuades futurum, ut promiſſum ab ipſo violenter extortum eum detineat, ne te amplius lædat?

79. At *metu* fortaſſe eorum quæ jam eſt expertus ab ulteriori injuriâ abſtinebit? Sed ubi ejuſmodi *metus* eſt, *amor* nullus eſſe poteſt, & *qui te metuit, hunc te* viciſſim *metuere* neceſſum eſt. Plures mancipiorum ſuorum inſidiis, quam aperta Regum tyrannide occubuerunt. *Tempora ſubinde mutantur*, & facile continget, ut

ut hâc mutatione ipſe metum exuat; Porro *exitus belli eſt incertus*, eaque incertitudo in altero, æquè ſpem ac metum excitare poteſt; præſertim cum uterque affectus ſæpius ex iisdem cauſis proveniat.

80. Iſtud vero malum facile tolli poteſt, oggeris. Nam cum video quod certus eſſe non poſſim de fide victi, tum certitudinem *eius morte* mihi paro. Neceſſum igitur erit, ut *ſemper* eam hac ratione quæras, cum vis aliam certitudinem tibi datura non ſit. Itaque nil aliud tibi agendum erit, niſi ut cogites, quemadmodum *humanum genus è medio tollas*, cum nulla dies ſit præteritura, qua non alter te vel ex propoſito, vel præter voluntatem offendet. Ita vero dicere non potes, victoriâ tuâ *pacem* te poſſe extorquere; cum *mortuis* enim nec bellum tibi, eſt nec pax. Et cum *cæteris viventibus* jam ante pacem habebas. Imo cruenta hæc tua victoria fortaſſe alios viventes excitare poteſt, ut novo bello te impetant, quo mortem agnati vel amici ulciſcantur.

81. Quodſi *lædendi cedat victoria*? & vitam tuam ab ipſo emendicare cogaris, vel is conditiones tibi proponat magis inglorias ac intolerabiles, quam priores erant injuriæ, quarum cauſa bellum cœpiſti? ut taceam, ſi ex diffidentia te prorſus interimat? Adhuc ita inſanis ut glorieris, *bellum eſſe medium lædentem in ordine redigendi?* Nil certe tibi ſupereſſe videtur, quam ut humeros contrahas & ad brocardi

r

refugias: *Non putaram. Patience par force.* (i. e. Patientia violenta.)

82. Bene. Vides ergo rebus ita comparatis non alterius *victoriæ*, ſed *extortæ tuæ patientiæ* pacem deberi. Jam quid opus eſt tantis ambagibus? Si coacta tolerantia majoris offenſæ te ad pacem poteſt diſponere, certè majori cum ſpecie prudentiæ *ſpontanea* minoris injuriæ *tolerantia* pacem tibi firmiorem comparabit. Si adeo delectaris adagiis Gallicis, en iſthæc: Tout par amour, rien par force. (i. e Omnia per amorem, nil per vim.)

83. Dixi exilius quam res poſtulabat, patientiam pacem *efficere*. Supra enim oſtendi, patientiam pacem *conſervare*. Adeoque inde etiam præcellentiam patientiæ præ bello tibi licebit cognoſcere. Ubi bellum, pax nulla; Nec bellum (quod ad oculum hactenus demonſtravimus) medium obtinendæ pacis eſſe poteſt. Ubi autem patientia eſt, ibi nec opus eſt pacificatione, cum bellum nondum adeſſet, ſed patientia pacem conſervat, ne bellum exoriatur.

84. Ac *Lædens* quidem ſi ſponte ſua ſatisfactionem nobis dare recuſat, ipſe ſatis oſtendit, ſe non curare, an pacifice nobiſcum vivat, an bellum nobiſcum gerat. Sed dum *Læſus* arma non ſumit, ſed injurias ſibi inflictas patienter fert, tamdiu inter utroſque nullum eſt bellum, & conſequenter neceſſe eſt ipſos in ſtatu pacifico vivere.

N 85. Ca-

85. Caput moves, & parum abeſt ne Sophiſtices me accuſes. Ais enim, *Qualis hæc eſt pax, in qua nulla animi tranquillitate fruor.* Quomodo autem animo poſſum eſſe tranquillo, quando vereri cogor, ne *alter animi mei quietem ſingulis momentis perturbet?* Ac ſi concedam bellum non eſſe medium legitimum acquirendæ pacis, quomodo id *patientiâ* poteſt obtineri, quum ea potiſſima *cauſa* ſit, *quamobrem lædens magis magisque excitetur, ut injurias iniuriis addat.* Velim ut ipſe hoc conſideres. Dixiſti, hominem imprudentem formidine violentiæ ac pœnæ corrigi non poſſe, ut officium ſuum agat. Certe minus eum rationalem efficies, ſi omnia eius maleſacta toleres. Si *pallium* prius mihi ademit, ſi id patienter feram, deinceps & *togam* rapiet, & *induſio* tenus me nudabit. Si *levi contumelia* prius me affecit, ſi eam concoquam, *infamem* me reddere conabitur. Si me leviter antea *percuſſit*, deinceps graviter me *vulnerabit*, vel omnino *trucidabit.* Tu vero non erubeſcis affirmare: Patientiam eſſe medium optimum obtinendæ tranquillitatis animi.

86. Sed hic accipe reſponſum, omnes haſce objectiones tuas, etſi *aſſenſu plurorumque hominum* fulciantur, non valere veritatem noſtræ hypotheſeos evertere vel ſaltem labefactare, in iisque multa pro veris te venditaſſe, quæ reipſa aliter ſeſe habent.

87. Primum inter exempla *turbatæ tranquillita-*

litatis animi hæc quoque retuliſti, ſi quis tibi *pallium* vel *togam* auferat, ſi quis te *contumelia* lædat, &c. An jam oblitus es, quod ſupra demonſtravimus, nec *opes* nec *externum honorem* ad veram animi tranquillitatem requiri, adeoque *tibi ipſi* imputabis, ſi hoc animi tranquillitate privaberis, quod alter *induſium* tibi rapiat? Quin aliud induſium induis? Quid ageres ſi tam egenus eſſes, ut nec induſium quidem poſſideres?

88. Idem ſtatuas de *contumelia*. Certe ſi in tam abjecto ſtatu natus eſſes, ut alter te tractat, ferendum eſſet. Deinde non eſt in alterius poteſtate, ut te ignominia afficiat, vel infamem reddat, ſi per virtutem tuam ab infamia liber es. Et ſi ſapis, ejus factum non aliter intueberis, quam actiones hominis temulenti in lapides gladio ſævientis, & te in bona quiete domientem provocantis.

89. Jam ſi parum circumſpicias, reperies *pleraque bella* ob *vanam* aliquam *gloriam*, ob amplificandam *poteſtatem* & *autoritatem* atque *opulentiam* v. g. ob regionis aliquam particulam &c. geſta eſſe. Ubi omni bello ſuperſedere potuiſſent, niſi ſibi vanè perſuaſiſſent, non poſſe ſe tranquillè vivere, urbis vel ditionis cujusdam facta abſceſſione, ſi injuriam Legato vel imagini factam, vel negatum matrimonium inultum paterentur. Si quis loco ſupremus, quem vocant, regnum ſuum ab alio in feudum reciperet, &c.

90. Porro ſatis te prodis quod naturam hominum parum cognoſcas, ſi tibi perſuades fore *ut patientia lædentem magis extimulet, ut te deinceps gravius offendat.* Concedo equidem dari inter homines poſſe ejusmodi feram beſtiam quæ tam irrationaliter te tractat, ſi patienter injurias feras, ut dixiſti. Sed ſi de futuris rebus ratiocinari volumus, non reſpicienda ſunt ea quæ raro, ſed quæ ſæpius vel plerumque contingunt. Jam ſana ratio tibi ſtatim ſignificabit, ſi è centenis quorum injurias patienter tuliſti, quinque eſſent, qui tam imprudenter te tractarent, rurſus dari 95. qui ex inſtinctu naturali ab his injuriis abſtinebunt, ac pacem tecum colent.

91. Vel enim is qui te offendit *generoſo animo* præditus eſt, i. e. temperamentum habet multa voluptate & ambitione compoſitum, a *ex ignorantia* potius quam ex propoſito te offendit, tùm generoſitate ſuâ incitabitur, ut ſua ſponte tibi juſta compenſatione pro offenſa eò *largius ſatisfaciat*, quo majorem ei patientiam præſtitiſti. Vel *ab affectu* aliquo inſigniter ac ſenſibiliter *gubernatur.* Tum verendum certè non eſt, *ne ordinario tibi iterum incommodet* etſi patientiâ tuâ non invitetur ad præſtandam tibi ſatisfactionem.

92. Si *ambitioſus* is eſt, vel mire ipſi placebis, quod injurias concoxiſti, & te tanquam Clientem ſuum imposterum honeſtius tractabit; vel te ut imbellem & timidum alto ſuper-

cili

ſo deſpiciet, nec operæ pretium exiſtimabit ſibi obeſſe.

93. Si *avarus*, patientia tua invitabitur, ut deinceps te humanius tractet, ſperabit enim ab homine tanta patientia prædito plura ſe humanitate quàm vi obtinere poſſe, vel ad commoda ſua te abuti.

94. Denique ſi *voluptati* ſe conſecravit, pronus alioquin eſt ad miſericordiam, adeoque patientiam tuam tanquam inſignem obſequentiam interpretabitur, & tu ei videberis idoneus, cum quo luſus leviſſimos inſtituat.

95. Certe *incarnatum diabolum* hunc eſſe oporteret, qui alius patientia abuſus magis magiſque furori ſuo indulgeret. Sed ſi in anteceſſum parum conſideras *ſævitiam* vel inde ortam, cum *ambitioſo* diuturna pertinacia reſtitiſti, eique ſuperbum te præbuiſti; Vel ſi *timidus* in timidiorem incidat, vel occaſionem alioqui commodam nanciſcatur iram ſuam effundendi; mox deprehendes utrumque ſævitiæ genus a patientia abſtrahere non poſſe.

96. In *priori* enim ſævitiæ genere patientia quoddam quaſi præſervativum eſt, ne ambitioſus ſævitiam ſuam erga me exequatur. In *altero* genere, hoc quidem rerum ſtatu patientia ineptum pacificandi medium eſſe videtur, ac bellum ad pacem cum ejuſmodi homine obtinendam prævalere, ſed ita ſaltem videtur.

97. Timidus magis ſolet eſſe *ſævus iniuria & vi oppreſſus*, & majorem deinceps metum

oſtendens, vel occaſionem ulciſcendi nactus quàm *ſi iniuriam ab eo ſufferamus*, eumque in metu ſuo, quem conceperat, veritus ne vindictam ab eo ſumamus injuriæ, hærere patiamur; Imo ipſe hic metus eum impellere poteſt, ut vindictam ipſi condonatam, beneficii loco interpretetur, nosque amare incipiat.

98. Deinde diſtinguendum eſt inter *Metum* & *Patientiam*. Quicunque *per metum* patiens eſt, nondum eſt patiens, quia libenter *ſe ulciſceretur*, ſi id ipſi *liceret*. *Patiens* vero in media etiam patientia oſtendit ſe eſſe magnanimum, nec *velle* ſe ulciſci, quantumvis *poſſet*. At hoc rerum ſtatu patientia meticuloſum irritare non poteſt ut injurias illatas continuet, quia patiens ſe non oſtendit eſſe timidum, ſimul etiam magnanimitas in patientia oſtenſa ſatis eum doceat, non vacare periculo, ſi offendendo pergere deinceps cupiat.

99. Tertio enim proderit diſtinguere inter *iniurias præteritas* & *præſentes*. Nos jam agimus de patientia præteritarum. Aliud eſt, ſi quæras, *an futuras etiam iniurias tolerare debeam, nec reſiſtere mibi liceat, ſi alter de novo me velit offendere?* Nam quantum hoc caſu amore patientes eſſe jubeamur, ſuo loco determinabimus. Ita verò iterum ſævitia timidi tibi non eſt metuenda. Concoque patienter illatas injurias. Si odoraris eum velle in malitia ſua pergere, præbe ipſi ſaltem vultum leoninum, nec locus erit eius ſævitiæ.

100.

100. Idem reſponſum feres, ſi opponere mihi velles, me jam ſuprà conceſſiſſe, *dari omnino homines tam irrationales*, qui patientiâ læſi ad malitiam ſuam amplius exercendam abutantur, adeoque in his ſaltem caſibus patientiam non eſſe juſtum pacificandi medium. Poſſem & ita tibi reſpondere: Te vero etiam in his caſibus aliud *præſtantius medium* quàm patientiam *nominare non poſſe*. Ac etſi iterum ad bellum velles confugere, vel ad vultum leoninum, quod modo dixi, te recipere, tamen iterum inſignis eſt differentia inter bellum defenſivum & offenſivum. Nos jam loquimur non de defenſivo, ſed de offenſivo. Et idem quod ſupra contra bellum diſputavimus, ſatis oſtendet, nec his in caſibus vindictam bellicam pacem ulla ratione procurare poſſe.

101. Tandem hæccine eſt Philoſophia iſta, tantopere prædicata, ais, quæ viam ſternere prætendit adoleſcentibus, quemadmodum *in mundo eleganter, decenter ac virtuoſe vivere* eos oporteat? Certe nil niſi *depreſſas* mentes efformabit, & parentes tibi valde erunt obligati, ſi ex Academia tua loco præſtantium virorum meros meticuloſos homunciones domum recipient. qui cum punctum honoris (quod vocant) prorſus ignorent, ignominiam & honorem juxta æſtimant, & ad omnes vitæ actiones facti ſunt inutiles?

102. Enimvero ad extrema mihi redactus videris, quia loco prudentum objectionum ad

maledicta & calumnias te recipis. Non loqueris ut prudentes ſolent, ſed ut Andabatæ Philoſophia mea vitæ civili non eſt contraria ſed eidem quàm maxime congruit. *Is qui phlegmate maxime abundat, pro elegantiſſimo optimeque morato homine ſe venditare poteſt. Quo quis plus habet patientiæ, eo felicius aulis applicatur.* Equidem in familiaribus congreſſibus per jocum *Helvetiorum* & *Batavorum patientiam* exagitare ſoles, eisque nondum requiſitus impertis hoc conſilium, ut arma arripiant, vel his paullo fervidius agitatis ſe in majorem ſecuritatem vindicent. Sed hanc quæſtionem accuratius quæſo examina. Ecquis magis eſt felix, aut certe minus miſer quam Helvetii & Batavi in exceſſu patientiæ ſuæ?

103. Vides ergo patientiam tandem triumphare, ringaris licet inſaniſſimè. Et ſi amplius eam maledictis petas, nil deinceps tibi reſpondebimus, ſed in honorem patientiæ omnia patienter concoquemus. Velim tamen ut in calumniando modum teneas, ne patientia noſtra rumpatur. Modum enim neſcit patientia nimis laceſſita, & hoc ſcias ipſam cum humanitate habere commune, eoque à veracitate modeſtiâ & manſuetudine diſcrepare, *quod ad patientiam nemo cogi queat*, ſed id cujusque amori ſit committendum. Atque idem eſt quod ſupra indicavimus, Lædentem à læſo jure non poſſe prætendere, patientiam ſibi exhibendam eſſe.

104.

104. Iamque facile vides quænam inter *juſtitiam* & *amorem* in genere differentia ſit. *Iuſtitia* eſt pars amoris, facultatem homini concedens alterum cogendi ad ea, quæ ſua ſponte ipſi præſtare deberet. Unde *Amor* absque juſtitia eſſe quidem poteſt, non autem Iuſtitia ſine amore. Imo Iuſtitia nomen amoris perdit, ſi coactio reapſe adhibetur, adeoque in aprico eſt, cur pars altera amoris nomen amoris ſibi ſoli vendicet, ubi ne facultatem quidem habemus alios cogendi.

105. Iam demum ſecundum hanc differentiam inſtituta collatione quinque virtutum ſpecialium ſub amore comprehenſarum, deprehendes *humanitatem* atque *patientiam* harum eſſe *nobiliſſimas*, quia ad has nemo ne cogi qudem poteſt, adeoque hæ ipſæ hominem amore præditum inſigniter produnt, ſimul indicio ſunt, eundem non minus eſſe modeſtum, manſuetum ac veracem. Cum *modeſtia*, *manſuetudo* & *veracitas* tantum gradum in amore univerſali non teneat, cum quis eſſe poſſit modeſtus, manſuetus & verax, qui non eſt humanus nec patiens, quia neglectis tribus hiſce virtutibus coactio ei formidanda eſt, quæ in humanitate & patientia non eſt metuenda.

106. Uti vero hactenus dicta aperte oſtendunt, hujusmodi hominem intuitu externarum actionum, & pacis externæ *juſtum* exiſtimari poſſe, vel ſaltem non injuſtum, nunquam tamen apud alios de *amore* ſuo *univerſali* gloriari

juſte ... ſſe. Ita *modeſtus*, ...
ideo non amittit nomen hominis ...
verſalem quibuscunque hominibus ...
ſi manifeſtis circumſtantiis ſignificat
futurum eſſe modeſtum veracem ...
tum, etſi *vis nulla* ipſi metuenda eſſet ...
vero ulla alia circunſtantia hoc ...
perſuadebit, quam ſi *humanitati* ...
... ſtudeat.

107. Atque idem eſt quod vu...
circ... rtur:

... runt peccare boni ...
... peccant mali ſor...

Nulla enim ... vera virtus, ...
... c quicquam dici meretur ...
metu coactionis extrinſecæ ...
ſtum eſt.

108. Ceterum quod *appella*...
vi... um attinet, paucula hæc ob...
datam potius definitionem ſive ...
quam nomen attendas, nec de voca...
quoquam inanes λογομαχίας ine...
enim *modeſtiam* appellare *huma*...
obſerves ... hanc virtutem, ...
... , contemptui aliorum ...
... *Manſuetudinem* dices *paci*...
pacabilitatem), etſi idem nomen ...
poſſes *patientiæ*, quoniam is non ...
cificus, qui alios non offendit, ſe...
rum offenſiones patienter ſuſtine...
... appellatione vitiorum, dua...

ntibus oppoſitorum, dum rixandi libido, vi-
olentia, bellum, nocendi deſiderium æque de
manſueto ac impatiente prædicari poſſunt.
Humanitatem non repugno appellari *miſericor-
diam*, quia Immiſericordia, Invidia &c. cau-
ſatur, ne quis humanitatem exerceat. Deni-
que liberum tibi eſt *Veracitatem* nuncupare,
Fidelitatem, quia Impoſtor & Mendax qui
non ſtat promiſſis, reapſe
infidelis eſt.

CAPUT VI.
DE
AMORE RATIONALI PARTI-
CULARI IN GENERE.

SUMMARIUM.

Sine conſideratione Amoris particularis philoſophia moralis imperfecta eſt, nec de eo tamen vulgo agi ſolet n. 1. Definitio amoris rationalis particularis n. 2. Eſt conjunctio duarum animarum virtutis ſtudioſarum. n. 3. *Cur duarum animarum, nec duorum corporum?* n. 4. Amor rationalis poteſt etiam eſſe duarum perſonarum diverſi ſexus. n. 5. Communis differentia inter Amicitiam & Amorem. n. 6. Amor conſiſtere poteſt abſque copula carnali, & amicitia ſine unione animarum eſſe nequit. n. 7. Propter communia mala exempla vulgo utrobique contrarium defendi ſolet n. 8. Amicitiæ rationalis & Amoris eædem ſunt regulæ, & ut amor ſit licitus, id non à ſolo dependendet matrimonio. n. 9. *Prava conſuetudo præter rationem invecta circa converſationem duarum perſonarum diuerſi ſexus.* n. 10. Res ne-

neceſſariæ & verè bonæ ob formidinem abuſus no ſunt abrogandæ. n. 11. Prohibitio familiaris intimæ que converſationis ſexus maſculini & fœminini ma jus præbet irritamentum ad amorem irrationalem n. 12. eamque potius auget, quam ut impediat n 13. Occaſio facit fures. n. 14. Sed & occaſio pro bat virum n. 15. Quæ vulgò conceduntur publi cæ converſationes utriusvis ſexus, ſunt irrationales n. 16. v. g. quod citharoedus e. g. plus habet privi legii, quam alii honeſti homines n. 17. Diffiden tia erga noſtrates magis eos incitat, ut idem com mittant quod timemus. n. 18. Amor non eſt uni us, ſed duarum mentium (ſi plures deficiant) con junctio, ſed *quo plures ſe mutuo amant, eô major gradu is amor rationalis eſt.* n. 19. Irrationale eſt odiſſe aliquem qui amat idem quod nos amamus, vel qui præter nos alios etiam amat; Non eſt enim in noſtra poteſtate, amori reſiſtere. n. 20. Alter eodem nobiſcum jure gaudet amandi ea quæ nobis arrident, & amor ejus nobis magis prodeſt, quam obeſt. n. 21. Et is qui præter nos & alios amat, vel laudandus eſt vel contemnendus, nunquam vero odio habendus. n. 22. *Quid ſint homines virtutis ſtudioſi* n. 23. Differunt a virtute præditis. n. 24. Amor rationalis ſimilitudinem quidem expoſcit ſtudiorum ſeu inclinationum hominis, non vero graduum horum ſtudiorum. 25. 26. Amor rationalis requirit tres peculiares virtutes. n. 27. quarum ſingulæ juſtam *exiſtimationem* præſupponunt, n. 28. 29. Quid ſit exiſtimatio, & quod homo etiam inferioris conditionis magni æſtimari queat. n. 30. Ex Exiſtimatione oritur (1) *Sollicita officioſitas*. n. 31. Hæc eſt character omnium maxime indubitatus, n. 32. maximeque neceſſarius veri amoris. n. 33. Oculos mentis potius expoſcit, quam corporis. n. 34. Ars exiſtimationem ſuam perſonæ amatæ in publica converſatione pe

ma-

manifeſtas actiones occulte ſignificandi n. 35. Non alias habet regulas, niſi ipſum amorem. n. 36. Inſignis uſus trium virtutum amoris univerſalis, ad officioſitatem commodius exercendam n. 37. 38. Cur officia ſollicitæ officioſitatis vocentur officiola minuta ſeu innocentia? n. 39. Officioſitate mercem pretioſiſſimam nobis comparamus pro nihilo. n. 40. Cur paucisſimi hac utantur mercatura. n. 41. Is cui nos præbemus officioſos, ſtudium noſtrum non poteſt exigere ut debitum n. 42. Quot modis contra hanc regulam impingi ſoleat. n. 43. Hoc ipſo indignos ſeſe reddunt amoris quæſiti. n. 44. Atque hæc major eſt turpitudo, quam ſi omnino careant officioſitate. n. 45. Hi tamen amore ad huc magis ſunt indigni, qui officioſitatem ab aliis ſibi præbitam repudiant &c. n. 46. Quando ſe amor utrobique plene exerit, ceſſat ſollicita officioſitas. n. 47. Adeoque ex hujus virtutis uſurpatione atque intermisſione intelligi poteſt, quousque homines in amore ſuo progresſi ſint. n. 48. 49. Et injuſte agunt, qui certi jam ſunt de amore, ſi levia hæc ſigna adhuc requirunt. n. 50. Sollicitam officioſitatem ſequitur (II.) *confidens Beneficentia*. n. 51. Monita circa libros Senecæ de hac virtute n. 52. Ejus definitio n. 53. *Fiducia* illa præcedere debet Beneficentiam. n. 54. & ſine ea Beneficentia nulla rationalis eſt. n. 55. Imo plane non eſt beneficentia, ſed prodigalitas. n. 56. Vel propria commoda inde quæruntur. n. 57. Etſi virtuoſi cito ſe diſcant cognoſcere, & mutuam erga ſe fiduciam concipiant. n. 58. Irrationale eſt amare eos qui nos oderunt, vel qui nos non redamant. n. 59. Nec eſt amor rationalis, ſi inde in morbum incidimus, vel morimur. n. 60. Mutua beneficentia eſt pars neceſſaria amoris particularis. n. 61. & indubitatum ejus ſignum. n. 62. Quia neque in Humanitate, n. 63. neque in ſollicita of-

officioſitate, n. 64. neque in amore irrational deprehenditur. In amore irrationali poſſunt contingere pretioſæ & operoſæ amoris teſtificationes n. 65. Vita etiam periculo exponi poteſt in amore irrationali. n. 66. ſed hoc ipſo in amore quidem irrationali privata delectatio, in rationali vera perſonæ amatæ delectatio quæritur. Eoque vera beneficia à fictis diſcernuntur. n. 67. Hac occaſione natura verorum & fictorum prolixe accurateque confertur. n. 68. 69. 70. 71. 72. 73. Beneficentia non poſcit mercedem. n. 74. Nec caret tamen ſpe mercedis accipiendæ propter gratitudinem perſonæ amatæ. n. 75. Gratitudo in vero tantum amore reperitur. n. 76. De gratitudine & ingratitudine alterius difficulter judicatur. n. 77. Ad gratitudinem nemo cogi poteſt. n. 78. Poteſt etiam aliquis eſſe gratus, etſi alteri reapſe non præſtet beneficium. n. 79. Quisque ne pauperrimo quidem excepto idoneus eſt, ut alteri beneficium exhibeat. n. 80. In paucis hisce præceptis univerſa doctrina Senecæ de beneficiis concentrata eſt. n. 81. Si amor perfectus eſt, oritur inde (III) *Plenaria communio omnium bonorum, omniumque actionum ſecundum rectam rationem inſtitutarum* n. 82. De primæva communione bonorum, & Eccleſiæ primitivæ. n. 83. De communione Platonis. n. 84. Objectiones contra communionem bonorum. n. 85. Tollit diſcrimen inter divites & pauperes n. 86. Sed ideo ea quam maxime eſſet optanda. n. 87. Tolleret etiam plures alios ſtatus in Republica, qui ſtultitia & vanitate aliorum hominum multiplicantur. n. 88. Nec vitam tamen civilem, ac Rempublicam penitus tolleret. n. 89. Quia non ſolum introductio dominii bonorum absque ſocietate civili n. 90. ſed & hæc absque illo commode conſiſtere poteſt. n. 91. Exemplum Reipublicæ in qua introducta eſſet communio bonorum reperitur

in

in Hiſtoria Sevaramborum. n. 92. Communio bonorum non inducit otium n. 93. 94. An ſublata eſſet omnis beneficentia ac amor, ſi non eſſet dominium bonorum? n. 95. 96. An proſit abrogari privatam bonorum poſſeſſionem, & communionem introduci? n. 97. In quo conſiſtat communio actionum, & quomodo ea à beneficentia diſcernenda ſit? n. 98. 99. Objectio, quod amor perfectus rurſus decreſcere debeat, adeoque non poſſit eſſe quietus. n. 100. Ejus refutatio. n. 101. 102.

1.

INitium præcedentis capitis tibi oſtendet, Philoſophiam moralem valde imperfectam fore, ſi in amore univerſali acquieſceremus, nec præcepta ſpecialia de *amore particulari* traderemus, cum hic ſit ipſe verus amor, adeoque medium genuinum ad aſſequendam animi tranquillitatem. Videbis tamen è præſenti capite, quod in plerisque quæ in eo continentur, neceſſe fuerit, ut ipſi glaciem frangeremus, dum nemo Philoſophorum moralium hîc quidem nobis facem prætulit: unde veniam quoque ſperamus, ſi præter ſpem in ſingulorum accuratiſſima explicatione aliquid à nobis fuerit prætermiſſum.

2. In ipſo quoque ſuperioris capitis exordio aliquanto prolixius differentiam amoris univerſalis & particularis expoſuimus, quare nec ea hoc loco repetimus, ſed ex his quæ de diſcrimine amoris veri & ficti, ſeu rationalis & irrationalis ibi tradita ſunt, *Amorem rationalem*

lem particularem definimus, *Unitionem duarum mentium* (ſeu animarum) *virtutis ſtudioſarum mutua officioſitate & attenta ſollicitudine quæſitam mutuis beneficiis acquiſitam & omnium rerum communione poſſeſſam atque conſervatam.*

3. Quid per hanc *Unitionem* intelligamus non opus eſt repetere, cum hoc jam capite quarto abunde ſit explicatum. Quod vero mentionem fecimus *duarum animarum virtutis ſtudioſarum*, paullo clarius exponendum eſt, quo vulgatos errores complures melius intelligamus, & harum rerum naturam accuratius perſpiciamus.

4. Per duas *animas*, duos integros homines intelligimus, animæ vero potius quàm corporis mentionem fecimus, ut iterum reminiſcamur eorum, quæ ſuprà capite quarto *de unione corporum, an hæc ſit neceſſarium amoris requiſitum*, prolixè docuimus.

5. Quare manifeſtum etiam eſt, cum *diſcrimen ſexûs*, ut ſupra quoque indicatum eſt, corpus, non animam concernat, quod nullum etiam diſcrimen ſit faciendum inter *amorem rationalem hominum ejusdem & diverſi ſexus*, ſed quod uterque amor ex iisdem communibus principiis deducendus ſit, niſi quod exceptio obſervanda, de copula carnali, an licita illa ſit inter perſonas diverſi ſexus, quod ipſum ſupra quoque notavimus.

6. Ac frequentatum quidem eſt eruditis amorem hominum vel ejusdem vel diverſi ſe-

xu

xus, diverſis nominibus inſignire, dum ſolum amorem qui *inter diverſi ſexûs homines* intercedit, *amoris* nomine dignantur, *ejusdem vero ſexus* amorem *Amicitiam* tantum vocant; Et poſſemus omnino pro more noſtro pati, ut hîc quisque loqueretur ut vellet (cum ipſi breuitatis cauſa ſæpius vocabulum amicitiæ, pro ſignificando amore duorum hominum ejusdem ſexus adhibeamus; niſi reapſe à veritate rei aberraretur.

7. Primum enim falſum eſt, ſtatuere *copulam carnalem* ad *unumquemque verum amorem* tanquam partem eſſentialem requiri, cujus contrarium ſupra etiam demonſtravimus. Deinde non minus irrationale eſt ſomniare, *veram amicitiam* in moderatâ conformitate externarum actionum poſſe conſiſtere, etſi *animi nunquam conjungantur*, ſed uterque privatas utilitates reſpiciat.

8. Uterque error inde promanat, quod ob communem mundi ſtultitiam *nullum fere exemplum* neque *rationalis amicitiæ* ſine reſpectu privati commodi, *neque rationalis amoris* ſine cupiditate per copulam carnalem ſeſe delectandi experiamus; cum fere omnes in beſtialitate hæreant, & hac ratione, ut ubique fieri ſolet, vitiis virtutum nomina ſint impoſita; cum tamen in verâ amicitiâ, ubi eſt juſta animorum unio, tanta omnino delectatio ſentiri queat, quanta in amore rationali mulierum.

9. Notabis ergo quod omnia ea, quæ in

O hoc

hoc capite *de amore rationali* dicemus, æque *amicitia* ac *amore* ſint intellige..da, adeoque mor rationalis hominum diverſi ſexûs non è lo conjugio judicari debeat, quia non ſolu ut diximus, amor conjugatorum plerumqu magis irrationalis eſt quàm rationalis, ſed e am, quia deinceps amorem rationalem conj gum tanquam concluſum ex hoc capite de vabimus, adeoque hoc concluſum non pot eſſe regula fundamentalis amorem rationale in genere cognoſcendi.

10. Quæ cum ita ſeſe habeant, vulgat quidem ſed perniciosiſſimus error eſt, quo non ſolũ *perſonas diverſi ſexus inde ab adoleſcenti mutuo ac rationali interſe converſationi non patiunt aſſueſcere*, ex hoc enim neglectu poſtea magn ex parte ſequitur alius abuſus, quod jam adulto ut *extra matrimoniũ ſexus alterig ſexus intimam con verſationem ut noxium quid & inhoneſtum prorſus fi giat, docent, vel duorum hominum prudentum no conjugatorum familiares congreſſus ſtatim tanqua irrationalem & flagitioſum amorem traducunt & conviciis proſcindunt;* etſi ceteroqui nulla ſu ſpicione turpitudinis queant incuſari. Nam hoc ipſo palam totus mundus impeditur, ne optimam partem amoris rationalis ac particu laris exerceat, cum per ſuperius tradita, con fidentia & miſericordia inter duos homines di verſi ſexûs naturaliter longe fortior ſit, quan inter perſonas ejuſdem ſexus.

11. Scio equidem id omne fieri hoc præ textu, *ut abuſus amoris irrationalis eo præſcin-*

da-

datur. Fateor etiam, ob eam ipſam pravam educationem ac communem corruptionem, in converſatione tam conjugatorum quam cœlibum, juniorum præſertim, magnam adhibendam eſſe cautionem. Hoc tamen non obſtante prætextus iſte parum valet. Neque enim facile invenies aliquid magis irrationale hoc prætextu. Certe res indifferentes omitti poſſunt, ſi ingens earum contingat abuſus. Sed res neceſſarias, vel verè bonas ob abuſum metuendum abolere, eſt contra ſanam rationem. Ecquid vero magis eſt neceſſarium quam rationalis ac confidens familiaritas inter perſonas diverſi ſexus? dum omnes hiſtoriæ teſtantur, quod ex odio inter ipſos maximæ confuſiones oriantur. Adde quod neglectus rationalis converſationis inter mares & fœminas cognitionem animorum in rationali matrimonio ineundo neceſſariam manifeſte impediat.

12. Deinde *amor inordinatus eo fortius inflammatur, quo majori cum vehementia omnis licita converſatio prohibetur*; dum non ſolum perverſa natura fere in omnia prohibita, quorum alias nullus eſt appetitus, quam maximè ruit; ſed & in aprico eſt, quod qui ſe irrationaliter amant, accedente repulſa & interdicto amorem ſuum intenſius inflammare conantur.

13. Taceo hanc conſuetudinem *impotentem eſſe, ut abrupta omni familiari converſatione amorem inordinatum impediat*. Duo amantes, qui ſibi propoſuerunt, velle ſe mutuo irrationali-

ter amare, modo parum verſuti ſint, idonei ſunt, ut totum mundum cum exquiſitiſſima ſua cuſtodiâ eludant. Italia ſemper ob crebra adulteria præ Galliâ infamis fuit; Et qui me-dioeriter in mundo verſatus eſt, facile mi largietur, mulieres pavidiſſimas magis eſſe pro-clives ad amorem inordinatum, quàm eæ quæ liberæ cum maribus converſationi aſſue-verunt; Tantum abeſt, ut intempeſtiva hæc cautela malum quod timent, impediat, ut i potius promoveat.

14. Verum cum, ut ſupra dixi, non inten-dam converſationi juniorum hominum irra-tionalium patrocinari, excuſatio communi abuſus me non ferit, quando vulgara prover-bia adducuntur: *Occaſio facit fures. Ignis & ſtramen propius juxta ſe poſita, in flammam pro-rumpunt.*

15. Nam & aliud proverbium ipſis poteri opponi: *Occaſio probat virum. Ob metum incen-dii ignis & ſtramen non ſunt totis paraſangis a ſe in vicem removenda.* Occaſio non facit furem, ſed cor furto inhians prodit. Erubeſcere de-beremus, quod filios noſtros omnes ut flagi-tioſos & filias noſtras ut impudicas, & quæ ſin ex numero earum, de quibus Poëta ait; Caſt eſt quam nemo rogavit, hoc modo diffamamus Imo quod nosipſos negligentiæ vituperio di-gniſſimæ accuſamus, quod ceſſaverimus ra-tonali educatione eos aſſuefacere, ut inſuſpe-ctia & honeſta converſatione mutuo uterentu

16. De

16. Deinde quam ridicula eſt cautela noſtra? Suſpectas habemus duas perſonas diverſi ſexus, ſi familiariter inter ſe converſantur, etſi nec crimen ullum, nec quod criminis ſpeciem aliquam habeat, de ipſis dici queat. Id vero laude dignum cenſemus, ſi in publicis congreſſibus *comeſſationes & compotationes, ludos, ſaltationes promiſcue agitant, ac cum ſe mutuo jocis ſcurrilibus exagitant, tum alios abſentes conviciis proſcindunt?* Hoc vero nonne perinde eſt, ac ſi aſſerere conaremur, virtutem atque pudicitiam cibo potuque delicato, item quæſtu fraudulento, ludis leviſſimis, oculorumque laſciva colluſtratione & corporis obverſionibus amorem provocantibus, ac calumnia conſervari?

17. Item quâ prudentia *magiſtris chorearum vel linguarum exoticarum, citharœdis, pictoribus,* &c. concedimus, ut quotidie per aliquot horas cum uxoribus vel filiabus noſtris ſoli converſentur, *aliis* vero *honeſtis hominibus* ſimul cum mulieribus neſcio quod crimen imputamus, ſi non omnes ſuas converſationes in præſentia duum vel plurium teſtium (velut Advocati, cum Inquiſitis locuturi) peragant.

18. Ipſa porro *diffidentia*, quam habemus erga honeſtatem noſtratium *magis magisque* eos *irritat ad inhoneſtatem.* Mens honeſtatis ſtudioſa, tranquillitatem animi nondum in inſigni gradu poſſidens nulla re magis excruciatur, quam ſi quis eam de vitio hactenus à ſe exoſo,

ſuſpectam habeat. Et ſecundum communem ſapientum obſervationem falſa mariti ſuſpicio primus gradus eſt ad opprobrium ex inordinato uxoris ſuæ amore ipſi expectandum.

19. Sed redeundum eſt ad propoſitum, ne longius à terminis inſtituti noſtri dilabamur. Igitur quod *duarum* animarum ſupra mentionem fecimus, non tam inde factum eſt, ut *majorem numerum* excluderemus, ſed ut oſtenderemus, quod per ſuperius explicata, nemo ſeipſum vere queat amare. Quo plures ergo animæ virtutis ſtudioſæ inter ſe unitæ ſunt, eo major eorum delectatio eſt, eoque maior redditur eorum animi tranquillitas, quia horum unusquisque reliquorum felicitate tranquille delectatur, nec aucto numero amantium numerus amoris multiplicatur, ſed ex omnibus illis una quaſi anima, & vere una voluntas & unus amor conſtituitur.

20. Ex his igitur perſpici facile poteſt, quod nil magis à ſanâ ratione abhorreat, quam hominem aliquem ideò odiſſe, *quod perſonam aliquam amet, quam nos itidem amamus, vel quod alius quis præter nos, eam amet, vel quod ab alio ſe amari patiatur.* Amor non eſt effectus arbitrii noſtri ſed naturæ: & æque impoſſibile eſt, ut Magnes ferrum proxime juxta ſe poſitum non attrahat, quam ut mentes ingenio ſimiles ac rationales, ſi cordium ſuorum conformitatem intelligant, ſe mutuo non ament. Amor irrationalis primo intuitu hominis formoſi, vel

la-

laſcivis irritationibus illico accenditur, ſed mentes rationales & honeſtatis amantes, priusquàm ſe mutuo incipiant agnoſcere, plane indifferenter converſantur, nihilominus earum amor, oſtenſis ſibi reciproce meritis ſuis, in tantam amplitudinem tantumque ardorem excreſcit, ut alteri ſine altero vivere grave ſit. Jam quomodo *hominem ullum odio haberemus, vel ipſi iraſceremur, ſi id agat, in quo naturæ ſua non valet reſiſtere?*

21. Deinde ex quo fundamento in ſpecie *ſuccenſebimus ei, qui idem incipit amare, quod nos amamus?* Nonne *idem eius ius* habet, qnod nos habemus, & poteſtne hoc, quod aliquem prius ac ipſe amavimus, nobis ius dominii afferre? Amor nón obtinetur mercaturâ nec pecuniâ comparatur. Non poteſt ulli homini cedere in peculium, quia ſine detrimento alterius, omnes homines delectare poteſt, & quia Deus amorem cordibus noſtris implantavit, ut hôc univerſum genus humanum uniatur, quæ unio ab ipſis hominibus irrationaliter impeditur. Porro Amor iſte *detrimentum* mihi *afferre non poteſt*, ſed obligatus potius ſum ei qui idem amat quod ego. Nam ſi hanc perſonam amat, cum qua ego unitus ſum, mecum quoque unitur, dumque ejus delectationem quærit, vel eandem delectat, neceſſe eſt ut me ſimul delectet, cum delectatio mea magis in delectatione perſonæ amatæ, quam in propria delectatione conſiſtat.

22. Idem poſſemus reſpondere, *quare rem nefas ſit ſuccenſere perſonæ dilectæ*, ſi amari patitur ab alio, eumque redamat, ſed & has rationes addere placet. Perſona ea quam amamus, aut præter nos amat perſonam *ſimiliter virtutis ſtudioſam*, immo quæ virtute nos præcellit; aut amat perſonam *flagitioſam*, quæque non meretur iſtam exiſtimationem. Si *virtutis ſimiliter ſtudioſa* eſt, vel virtute etiam nobis eſt ſuperior, cur odio perſequeremur amicum vel amicam noſtram, quod id agat, ad quod ſanâ ratione impellitur, quodque nos ipſi ageremus vel agere deberemus, ſi ejus loco eſſemus. Sin *flagitioſa*, nulla ratione urgemur, ut vel ipſum hominem flagitioſum, vel amicum aut amicam noſtram odio habeamus (quoniam per cap. præced. demonſtravi nunquam ullam rationem reperiemus, cur ullum hominem odio habeamus.) Nec ulla tamen ratione invitamur, ut eam amemus, cum ex hoc ipſo ejus facto cognoſcamus, non eſſe eam adeo virtutis amantem, qualem eam conceperamus, nec poſſe eam in flagitioſo illo homine non inveniſſe ſui ſimilem. Ideoque homini iſti flagitioſo certo modo obligati ſumus, quod nimirum cauſa fuerit, quâ ab errore pernicioſiſſimo liberaremur.

23. Porro cum in definitione amoris particularis mentionem feci duarum animarum *virtutis ſtudioſarum*, jam caput præcedens oſtendit, cur inter omnes ſimilitudines particulares

quæ

quæ homini cum homine intercedunt, nullam hac ipſa ad amorem rationalem magis idoneam judicaverimus. Imo hypotheſes noſtræ ſuperius traditæ demonſtrant, cum virtutem nullam præter amorem agnoſcamus, hos ſolos habendos eſſe pro *virtutis ſtudioſis*, qui actionibus ſuis ſignificant quod *ament Amorem*, hoc eſt, ſecundum ductum capitis præcedentis, humanitatem, veracitatem, modeſtiam, manſuetudinem & patientiam. Atque id ipſum eſt quod ſuperiori capite diximus, *Amorem univerſalem eſſe normam amoris particularis*, i. e. hos qui dictis quinque virtutibus, imo vel earum una prorſus deſtituantur, ad amorem particularem ineptos eſſe.

24. Cæterum data opera animas *virtutis ſtudioſas*, non *virtute præditas* deſideravi, ut ſignificarem amorem rationalem non ſolum eſſe eorum, qui tranquillitatem animi jam *in inſigni aliquo gradu poſſident*, ſed & eorum qui ad eandem ſtudioſe contendunt, etſi adhuc *tyrones* ſint nec in tramite virtutis magnopere progreſſi; Luculenter tamen apparet, hâc ratione in amore rationali diſtinctos dari gradus, quorum hic excellentiſſimus ſit, cum duo vel tria corda eorum qui tranquillitatem animi jam adepti ſunt, uniuntur.

25. Itaq; cum non minus hos qui in via virtutis ambulare incipiunt, quam eos qui ad ſcopum pervenerunt, virtutis ſtudioſos cenſeamus; ſæpe autem tanquam rem demonſtratam hanc

regulam attulerimus, *Amorem ſimilitudinem aliquam expoſcere*; ſciendum porro eſt, hoc non obſtante amori rationali non tantum locum eſſe inter eos qui in ſemita virtutis unà quaſi ambulant, in eaq; vel longius progresſi ſunt, vel minus ſpatium confecerunt, ſed & inter eos quorum alter alterum inſigni intervallo ſuperavit. Vnde porro concluditur, in amore *ſimilitudinem* tantummodo *qualitatum* & inclinationum, non *æqualitatem graduum* requiri.

26. Nam *ſimilitudo* tantum requiritur propter *unionem*. Qui in diverſis viis incedunt, uniri nequeunt; At ſi in una eademque via alteruter longius excurrerit, tum unio commode poteſt contingere, duplici quidem ratione: Vel ſi hic alterum expectet, vel plane retrocedat, eumque in itinere adjuvet; vel ſi alter feſtinet, ut hunc aſſequatur. Hanc obſervationem diligenter nobis imprimamus, quia ex eâdem ſuo tempore diſtinctos gradus amoris rationalis particularis conficiemus.

27. Iam in ejus definitione pergamus. In ea enim mentionem fecimus *trium virtutum*. (1) *Sollicitæ officioſitatis*, quâ amor iſte utrobique *quæratur*. (2) *Beneficentiæ*, quâ is paullatim, ſecundum diſtinctos gradus ſuos *comparetur*, denique (3) *Communionis omnium facultatum atque actionum*, qua ſignificetur unionem jam plane confectam, & amorem *in ſummo gradu comparatum eſſe*. Priusquam autem tres haſce virtutes accuratius inſpiciamus, pauca quædam dicenda ſunt de προσηνέια ſeu *Exiſtima-*

natione, quippe quam hoc ſenſu amorem rationalem ſemper oportet præcedere.

28. Non omnes homines natura ſunt virtutis ſtudioſi, & Virtus ad cognitionem ſui acquirata opus habet attentione. Secundum quas regulas hæc cognitio ſit inſtituenda, ſuo tempore docebimus. Iam ſufficit facile intelligi, quod quemadmodum ſimile ſimili jungitur, ita quisque ſui ſimilem facili negotio quærat & inveniat. *Homo virtutis ſtudioſus*, etſi virtutis amorem alteri inhærentem non illico clariſſime agnoſcat, tamen eum ſtatim quaſi *odoratur*, ſi nil in ipſo deprehendit vitioſum, & hæc divinatio nihil aliud eſt niſi *προτίμησις quadam ſeu Exiſtimatio, cujus virtute homo virtutis ſtudioſus alium hominem ſecundum externas ſuas actiones tamdiu habet pro virtutis ſtudioſo, donec contrarium videat.*

29. Hæc προτίμησις ſeu exiſtimatio eſt *fundamentum ſumme neceſſarium omnis amoris rationalis*, cum ſit impoſſibile, ut deſiderium unionis rationale ſit, niſi præceſſerit hæc Impreſſio, perſonam amatam eſſe virtuti deditam.

30. Cæterum hæc Impreſſio vocatur *Exiſtimatio* (Eine Hochachtung) in comparatione virtutis ſtudioſorum cum *vitioſis*, non cum *virtutis ſtudioſis in minori gradu*. Ideoque non ſolum *tyro virum ſapientem* magni æſtimat, ſed & hoc ſenſu *duo homines æqualis profectus* ſummam erga ſe προτίμησιν reciprocant, & *Vir ſapiens tyronem virtutis* magni facit, quia qualitatem quâ ſe ab aliis ſeparat & è beſtialitate emergere cona-

…itur, tanquam ſingulare quid ſuſpicere cogitur.

31. Ex hac Exiſtimatione ſeu admiratione fluit *Sollicita Officioſitas*, Eſtque Virtus *qua Animus virtutis ſtudioſus alterius actiones minutiſſimè obſervat; qua obſervatione non ſolum alterum indies penitius cognoſcat, ſed & ipſi ſignificet, quanti eum faciat, quantamque ei hoc ipſo præ aliis prærogativam tribuat; unde & omnia alterius deſideria quaſi ex ejus vultu colligit, eique non rogatus mille officiola exhibet non laborioſa quidem nec ſumptuoſa, ſed tam levia ac ſervilia, ut alter erubeſceret ea poſtulare, eaque cum verecunda quadam modeſtia accipit.*

32. Sollicita officioſitas eſt primum & *certiſſimum ac ſummè neceſſarium ſignum amoris incipientis.* Hæc ubi reperitur, *ſecure* poſſumus *colligere*, amari aliquem, quia impoſſibile eſt, ut quis alterum continuè obſeruet, ſi affectat officioſitatem, nec ingenuè alterum colit, ſed neceſſe eſt eum tandem aliquando in negligentiam incidere, fictumque amorem prodere. Omnia verbotum blandimenta atque dulcedines, omnes oculorũ nutus & amicæ colluſtrationes fallere poſſunt, & quotidie decipiunt, niſi cum hac officioſitate conjungantur. Ubi vero ea deprehenditur, apud prudentes ſine ullo verbo aliiſque ſignis irritantibus maximum habebit effectum. Is qui prolixe garrit de amore ſuo, minime amat, qui vero amorem ſuum tacita hâc officioſitate ipſofacto demonſtrat, incen-

tenſiſſime amat. Idque Hecaton innuit apud Senecam inquiens: Si vis amari, ama.

33. Deinde *maxime* etiam *neceſſaria* eſt, adeò ut abſque ea exquiſitiſſima etiam rariſſimaque amoris ſigna inania & quaſi mortua ſint. Ubi eſt theſaurus noſter, ibi cor noſtrum etiam eſſe oportet, & ubi eſt cor noſtrum, ibi etiam oportet eſſe oculus noſtros. Quicunque amat, deſiderium ſentit conjunctione cordis alterius defectus ſuos compenſandi. Quomodo autem aliquid poteſt deſiderari, niſi id qnod deſideramus aſſidue cogitetur? Porro quomodo id cogitari poteſt ſi cogitationes aliis rebus intentæ ſint, nec ulla actio perſonæ amatæ obſervatur?

34. Dum *oculorum* mentionem feci, *oculos corporis* equidem non plane excluſos volui; (neque enim negandum eſt oculos, uti in cognoſcenda veritate maximo nobis ſubſidio ſunt; ita & in hâc virtute valde neceſſarios eſſe; adeoque cœcos ingenti prærogativa privatos eſſe in ambiendo aliorum amore, proprioque amore aliis luculenter ſignificando;) *oculos* tamen *cordis* i. e. cogitationes potius reſpicio. Quisquis impensè amat, perſonam dilectam tunc etiam attente obſervat, cum oculos aliorſum avertit, non ſolum in his quæ auditu percipiuntur, ſed & in iis quæ ad viſum alias referuntur, id quod videtur equidem ridiculum, ſed à quolibet facile intelligitur, qui pauliſper mòdò vult attendere, quot objecta videri poſſint præter

ea,

ea, in quæ radius viſivus ab oculis noſtris protenſus rectà incidit.

35. Imo hanc Officioſitatem interdum ita inſtitutam eſſe oportet, ut per eam in publica converſatione amorem alicujus ambiamus, *nec quisquam tamen præter perſonam quam amamus, hanc officioſitatem animadvertat*, cum vitioſis hominibus quotidie ſimus circumdati, qui Virtuti, adeoque etiam amori honeſto invident, eumque calumniantur; ac mille ei obſtacula ponunt. Has inſidias non poſſemus evitare, ſi ſemper unam aliquam perſonam, quam magnifacimus, intentis oculis intueremur, & diſcrimen, quod omnes animadverterent, inter ipſam & alios faceremus. Is qui poſſidet hanc officioſitatem mille occaſiones reperiet, quibus adjutus, dum ſecundum externam ſpeciem totam ſocietatem æquali modeſtia colit, illi, cui amorem atque exiſtimationem ſuam ſignificare cupit, eandem cùm verbis, tum actionibus à nemine animadverſis, manifeſtet.

36. Sentio hanc theſin paradoxam tibi videri. & mire deſideras hanc artem *certis regulis* comprehenſam addiſcere. Iamne igitur oblitus es, quod initio diximus, *fruſtra eam regulis velle diſcere*, qui non revera amat. At ſi revera amas, regulis nullis opus habes, ſed ipſe amor tibi optimus erit magiſter. Quotidiana hoc probat experientia in amoris generibus non admodum ſecundum rationem inſtitu-

ptis

ptis; an ergo amori rationali, quæ ipſiſſima ratio eſt, minores vires attribuas?

37. Velim ſaltem expendas hîc utilitatem *amoris univerſalis*, in ſpecie *Humanitatis*, *Veracitatis & Modeſtiæ*. Qui non conſuevit unumquemque humaniter & officioſe tractare, nec verborum ſuorum (quod ajunt) mancipium eſt, ineptiſſimus erit ad ſollicitam officioſitatem, multasq; occaſiones prætermittet, amicis ſuis, quos amore amplectitur, grata præſtandi officiola, vel promiſſa ſtricte ſervandi, dum exiſtimabit, tamquam harum rerum inſuetus in hiſce minutiis parum momenti ſitum eſſe.

38. Ac ſi concedam amorem hominis alicujus plane eum immutare, & in momento eum erga perſonam dilectam officioſiſſimum reddere; tamen partim impotens erit, ut *affectum ſuum premat*, id quod interdum opus eſſe diximus, ſed quisque ex ejus converſatione, tanquam inconſueta, *veram cauſam mox aperiet*; partim hoc ipſo perſonam virtute præditam parum commovebit, cum ea ejus amorem tanquam è virtute profectum accipere non poſſit, quoad non *omnibus ſeſe præbet humanum, veracem, ac modeſtum*, cum, ut ſæpe diximus, amor univerſalis ſit fundamentum & norma amoris particularis.

39. Cæterum ſollicita hæc officioſitas in *minutis officiolis* conſiſtit. Vocantur autem minuta, cùm quod exhibenti *parum moleſtiæ aut impenſæ* cauſentur, v. g. aliquid humo tollere, ali-

aliunde quid afferre, ac porrigere, ſellam ſeſſuro aptare, aliquid exigui pretii, quo alter delectatur, munus ipſi offerre, &c. tum quod horum exhibitor coram oculis alterius ſe *quaſi minorem putet*, ut ſi quis ultro ad eiusmodi officiola ſeſe offert, vel non rogatus ea præſtat, quæ alias ordinarie ſolent eſſe famulorum.

40. *Poſtremi generis homines* ergo ſunt hujusmodi, ut de ipſis jure dici poſſit, *Res nihili pretioſiſſimas eſſe in amore*, vel *ſummam beatitudinem ac mercem pretioſiſſimam* amorem nimirum particularem, *comparari poſſe nihilo*. Omnia minuta officiola, quæ aliis hominibus exhibemus, nihil ſunt; Nam qui alteri ea exhibet valde irrideretur, ſi ea alteri tanquam rem leviſſimi pretii imputare vellet, aut tanquam beneficium objicere. Contra is, cui hæc præſtantur, tanto eo majora putat, quanto major ejus eſt exiſtimatio, qui ea exhibet, & quo major eſt exinanitio ipſo officiolo ſignificata. Unde ſæpe quoque contingit, ut quis unico hujusmodi officiolo cor amici vel amicæ ſimul & ſemel ſibi reddat obnoxium.

41. Ita vero magis mirandum eſt, quod *pauciſſimi hâc utantur mercatura*, pretioſiſſimumque veræ amicitiæ atque amoris clinodium tam vili pretio comparare ſciant. Id quod partim inde fit, quod *erga omnes homines negligentes* ſunt, nec humanitate ac modeſtia utuntur, partim quod *turpe cenſent* ea agere quæ fa-

famulis competunt, cum non intelligant miſelli, ejusmodi officia per ſe non eſſe ſervilia, ſed tum ſervilia demum evadere, cum alter ea nobis imperare, vel pro re nata ad ea præſtanda cogere poteſt.

42. Inde etiam regulæ amoris hos quibus nos præbemus officioſos obſtringunt, *ne hujusmodi officiola à nobis exigant, ut debitum*, imo ne ea patiantur ſibi præſtari, niſi *cum ſignificatione mediocris alicujus reſiſtentiæ*, ut ipſi etiam demonſtrent, ſe ea non ut ſervitia, ſed ut amica officia conſiderare, quorum pretium è ſola præſtantis liberrima promtitudine dependeat.

43. Qua ratione indignos ſeſe reddunt amore quæſito, qui cum ſemel nonnullis in rebus noſtra experti ſunt officia, non erubeſcunt *ea denuo à nobis expoſcere*, vel *eà absque ulla repulſa permittunt*, vel jam accepto officio, *ſigno nullo teſtantur, quòd ideò nobis ſint obligati, quod pari ſtudio ea conentur compenſare.*

44. Etſi enim antea diximus, quod is qui hæc præſtat officia, alteri ea *imputare nequeat*, poteſt tamen ea illæſa ſana ratione deinceps *intermittere*, quia alter ipſo facto ſuo demonſtrat, amorem noſtrum ſibi non eſſe acceptum, adeoque valde erravimus, exiſtimantes alterum æque ac nos virtutis eſſe ſtudioſum.

45. Certè qui *tam moroſos ſe præbent* erga officiola ſibi præſtita, magis agunt contra ratio-

nem, quam qui his quorum ambiunt amicitiam, *hæc officiola non exhibent*. Ac *hi* quidem dubitant ea quæ nullius ſunt pretii, cum rebus pretioſiſſimis commutare; *illi* verò ne pro pretioſiſſimis quidem rebus quæ ipſis offeruntur, res nullius pretii ſolvere volunt. Ecquid enim aliud eſt modeſta officiolorum agnitio ab ipſis requiſita, quam nihil?

46. His magis adhuc inepti ſunt ad amorem, qui ejusmodi ſollicita officiola vel *plane repudiant*, vel *ea ſtatim compenſant*. *Illi* nos vel ad amorem particularem cenſent inidoneos, vel amorem ſuum majoris eſſe pretii cenſent, quam ut eundem hisce minutiis mercemur. *Hi* fere idem agunt, niſi quod illi nihilum noſtrum acceptare nolunt, hi vero nihilum noſtrum pari nihilo compenſare ſatagunt, id quod infinitis modis minus eſt, quam nihilum modeſtæ officiolorum agnitionis. Certe *animus virtutis ſtudioſus majori contumelia affici non poteſt, quam ſi quis ejus ſollicitudinem prorſus detrectet*. Et ejusmodi hominem magis indignum habebit amicitiâ ſuâ, quam ſui inimiciſſimum. Inimici enim noſtri nos ſibi æquales certe exiſtimant, quia nobis iraſcuntur. Sed qui amorem noſtrum detrectat, humanitate quaſi nos eximit, cum omnes homines digni ſint, qui ab omnibus amentur; Imo maxima flagitia nobis quaſi imputat, cum nemo indignus ſit amore particulari niſi qui vitioſus eſt.

47. Quantacunq; vero ſollicitæ officioſitati

ſit precioſitas ac neceſſitas, non eſt tamen ſumma virtus Amoris. Amorem ſaltem *ambit*, & ratione noſtri ſignificat, nos ad amorem eſſe paratos, ſi alterum videamus ita eſſe compoſitum, ut amorem noſtrum accipiat. Eſt *honeſta* quædam *ſpeculatrix*, explorans alios, an amore noſtro digni ſint. Actiones ejus *tantæ non ſunt*, ut pro *Effectibus veri amoris* atque amicitiæ venditentur. Itaque eam loco *cedere* oportet, quamprimum verus amor incipit, i.e. quamprimum de amore alterius ejusque virtute certi reddimur, aliisque virtutibus excellentioribus locum relinquere.

48. Neque vero hanc διάσκεψιν, evidentiſſimam licet, obiter ſaltem attingemus, ſed aliquot obſervationes inde deducemus, quæ cum ipsâ neceſſario nexu conjunctæ ſint, etſi contra eas vulgo impingi ſoleat. Primum, *quamdiu duo homines ſollicitam hanc officioſitatem ſibi adhuc exhibent, non ſolum certos nos eſſe poſſe, quod alter alterius benevolentiam adhuc ambiat, nec ejus certitudinem habeat*, ſed etiam quod is qui ſollicitâ hâc officioſitate nobis per diuturnum tempus obviam it, aut decipere nos conetur, quando de amore ſuo nos certos reddere ſtudet, aut amori noſtro diffidat.

49. Secundo, *cum duæ perſonæ*, quæ mutuam officioſitatem ſibi hactenus præbuerunt, *deſinunt eandem ſibi exhibere, nec hoſtiliter tamen vel frigide ſe invicem tractant*, ne hoc tanquam ſignum interpretemur, quaſi eorum amor atque

exiſtimatio noſtri imminuta ſint; ſed ut inde potius colligamus, *quod ſufficientem certitudinem mutua amicitiæ & amoris reciproci conſecuti ſint, cœperintq; alter cum altero jam confidentius converſari.*

50. Tertio *quod hi qui reciproci ſui erga nos amoris jam certos nos reddiderunt, aut non verè nos ament, aut naturam amoris non intelligant, quando adhuc indeſinenter continuationem hujusmodi officioſitatis à nobis expoſcunt*, & ſi eam intermittimus, negligentem quandam frigiditatem nobis imputant, cum loco hujusmodi minutorum ſignorum amorem noſtrum quotidie exhibitione officiorum longe præſtantiorum teſtemur.

51. Duæ autem ſunt Virtutes præſtantiores ſollicitam officioſitatem in Amore conſequentes, quarum altera eſt *Confidens Beneficentia*, quâ eò elaboramus, ut Amorem, qui hactenus ſaltem ut προτίμησις aliqua emicuit, alter alteri longe propius ſignificemus, & corda noſtra arctiori vinculo magis magisque conjungamus. Altera eſt *Amica Communio* omnium eorum, quæ antea ut privata nobis vendicavimus, quod ſignum, iſtam conjunctionem jam ad ſummum faſtigium eſſe evectam, & in veram Unionem eſſe converſam. De utraque paullo explicatius agemus.

52. Ac quod *Beneficentiam* attinet, de hac nobiliſſimâ virtute, præter *SENECAM*, nemo, quod ſciam, luculenter commentatus eſt; Is in ſeptem libris de beneficentia quos ma-

mo-

moriæ prodidit, quæſtiones multas difficiles atque intricatas eleganter quidem, ſed confuse & ſubobſcure enodavit, ita ut latiſſimum campum nobis videamus objectum, ſi hanc materiam pro dignitate ſua tractare velimus. Atque hæc quidem diſquiſitio eo magis videtur ad doctrinam moralem neceſſaria, quò propius hæc Virtus ad Amorem pertinet, & quo minus ea in vulgatis libellis Ethicis tractari ſolet; imo quò frequentius gravius q; in comuni vita contra regulas fundamentales virtutis impingitur. Inſigne tamen compendiũ obtinebimꝰ præ Seneca, nec nimiâ prolixitate egebimus, ſi rem *ordine* tractabimus & imprimis de *juſta* Beneficentiæ *definitione* nobis proſpiciemus; Præſertim cum manifeſtum ſit, definitionem a Senecâ traditam rei non exquiſite congruere, eumq; differentiam quidem inter *Beneficia* & comunia *officia humanitatis* cognoviſſe, ſed non ſemper eam accurate obſervaſſe, nunquam verò hanc beneficentiam à *ſollicita officioſitate* diſtinxiſſe.

53. Igitur Confidens *Beneficentia* eſt Virtus *hominem compellens ut perſonæ illi, quam per ſollicitam officioſitatem ſatis exploravit, jamq; certus eſt initium amoris ejus reciproci ſe obtinuiſſe, ad teſtandum amorem ſuum erga eam atq; Fiduciam in ipſa collocatam, quàcunque oblata occaſione, etiam cum jactura facultatum ſuarum cumque exquiſitiſſimo labore atque moleſtia, ſine ullius mercedis affectatione in egeſtate ſua ſuccurrat, ejusque deſideriis vere ſatisfaciat.*

54. *Confidentem Beneficentiam* hanc virtutem vocavimus, diximusque beneficos nos eſſe

here, ut alter alteri fiduciam ſuã demonſtraret. Æque enim conſentaneum eſt, ut *Fiducia ſeu Confidentia, Beneficentiam præcedat*, quam ut Æſtimatio præcedat ſollicitam officioſitatem. Quoad officioſitate adhuc utimur, inter ſpem & metum verſamur, & conſequenter nondum gloriari poſſumus de Confidentia; Quoad amorem adhuc quærimus, dubitamus; & dum dubitamus, adhuc pauliſper diffidimus. At ubi is jam coeptus eſt inveniri, neceſſe eſt ut jam deſinamus quærere ac dubitare, & ubi ſollicita officioſitate alter alteri in interiora cordis quaſi mentis acumine penetrat, ibi neceſſum eſt oriri *Confidentiam*, perſonam amatam nec poſſe, nec velle nos decipere. Imo tum neceſſe eſt ut incipiamus alter erga alterum *confidentes fieri*, quia reciproce intelligimus, alterius actiones alterum non poſſe amplius lædere, nec eſſe quamobrem aliquid mutuo diſſimulemus.

55. Porro uti ſine præcedente Æſtimatione nullus Amor vel Officioſitas rationalis eſt; ita *nulla* quoque *Beneficentia rationalis eſt, niſi Confidentia præceſſerit.* Adeoque hoc reſpectu ſignis differentia eſt inter officia ſollicitæ officioſitatis & inter beneficia, quia Confidentia illius Filia, hujus vero Mater eſt.

56. Inde vero neceſſario conſequitur, *nunquam id habendum eſſe pro veris beneficiis, ſi ſtatim in primordio amoris, & antequam reciprocum alterius amorem polliceri nobis queamus, nobis recipro-*

vel ſaltem alteruter alteri ejusmodi officia exhibeamus, quæ cum jactura facultatum noſtrarum, vel cum periclitatione noſtra valetudinis aliorumque bonorum ſint conjuncta. Id enim eſt margaritas porcis objicere, & bona divinitus nobis largita, ut amicis ac amore dignis hominibus ea impendamus, inutiliter ac impie dilapidare.

57. Imo non errabimus ſi de hujusmodi hominibus, qui officia ſumptuoſa magnoque cum periculo conjuncta ignotis exhibent, hoc judicium feramus, *eos vel prodigos eſſe, vel temerarios;* vel ſi aliis ex ſignis deprehendamus, his vitiis eos vacare, certiſſimi eſſe poterimus, *quod hi qui ea nobis exhibent officia, non id quærant, ut nobis bene ſit, ſed ſua commoda promovere ſtudeant,* adeoque ob has ipſas rationes officium præſtitum fictis beneficiis annumerandum ſit.

58. Nec putandum tamen eſt, prærequiſitam ante beneficiorum præſtationem *cautelam* ſemper ad *longum temporis intervallum* extendendam eſſe, ac ſupra dictum judicium ferendum eſſe de omnibus qui beneficia nobis exhibent, ſi *diu nobiscum non ſint converſati.* Sollicita officioſitas tamdiu durare debet, donec alter alterum exploraverit. Iam quo major eſt duorum animorum ſimilitudo, eò citius ſe mutuo cognoſcunt. Hinc duæ perſonæ qui valde aperto corde ſunt, ſe mutuo in unica converſatione, brevique tempore non poſſunt non cognoſcere; mutuoque ſe amare, & occaſione data mutuam ſibi beneficentiam demonſtrare,

ita ut ob brevitatem temporis officioſitas inter ipſos vix animadvertatur.

59. *Magis adhuc ſana rationi adverſatur eos amare, eisque beneficia exhibere, qui nos odio habent, vel certe ſignificant ſe nos redamare non poſſe.* Qui nos oderunt, eorũ odium neceſſariò indicat inæqualitatem animorum, adeoq; vel perſonam quam amamus, vel nos ipſos neceſſum eſt eſſe vitioſos. Idem ſtatuendum eſt, *ſi amor reciprocus nobis negatur.* Neque enim exiſtimandum eſt id inde fieri, quod perſona ea, quam amamus, longius in virtute progreſſa ſit, cum nos adhuc tyrones ſimus in virtute; vel ex adverſo eam longo intervallo nos in virtute ſequi, adeoque excellentiam virtutis noſtræ ferre non poſſe. Iam ſupra notavimus, diverſos gradus hominum virtutis ſtudioſorum ipſorum ſtudio virtutis nequaquam obeſſe, ſolamque ſimilitudinem inclinationis ad virtutem ad verum amorem excitandum ſufficere.

60. Quare ex eâdem ratione manifeſtum eſt, multos Scriptores conceptum ſuum de amore rationali male formaſſe, quando in eius repræſentatione ejusmodi homines inducunt, *qui præ amore erga mulierem, quæ ſe redamatur, aut eos detrectat, in morbum incidunt, imo moriuntur.* Cum rationi contrarium ſit amare aliquid, quod nequimus obtinere, quia prima regula Voluntatis humanæ in eo verſatur, ne quid deſideremus, quod nobis eſt impoſſibile.

61. Igitur poſt cautam officioſitatem con-

den-

dentiâ apud utrumque amantium enatâ, cum corda mutuo ſibi demonſtrarunt, quod ad Unionem utrobique inclinent, nondum autem actu ſunt unita, ſed uterque privatis ſuis poſſeſſionibus adhuc fruitur, actionumque ſuarum dominium quoddam ſibi vendicat, non poſſunt non *utrobique incipere de bonis ſuis, deque actionibus ſuis non parum ſibi mutuo impertiri*, propiusque ſe alter alteri conjungere. Nam etſi quis opponere vellet, Unionem hanc effici poſſe, ſi alteruter ſaltem alteri quomodocunque benefaceret, actiones ſuas voluntati alterius ſubjiceret, & ex ſuâ tantum parte hanc unionem perageret, ſupra tamen demonſtravimus, unionem in amore hominum ejusmodi eſſe oportere, ne alter dominium quoddam in alterum ſibi arroget; imo jamjam diximus, nullum amorem rationalem ſine amore reciproco alterius eſſe poſſe. Ideoque *mutua Beneficentia eſt pars neceſſaria amoris.*

62. Præterea *certiſſimum* etiam *ſignum eſt amoris.* Vera beneficia non poſſunt aliunde, niſi ex Amore rationali proficiſci. Amor irrationalis hominum voluptuoſorum & ambitioſorum, uti nil aliud eſt niſi amor fictus, ubi alter alterum ſubjugare conatur, ita beneficia ibi occurrentia ficta ſolum ſunt beneficia, cum non niſi privatas utilitates ſapiant.

63. Hinc *verus amor à ficto* nulla re melius quam hac dignoſci poteſt. *Officia humanitatis*, cum non indicent amorem particularem, ſed quibuscunque hominibus exhibenda ſint, &

in rebus tam levibus conſiſtant, ut pro officiis amoris venditari nequeant, æquè in *amore ficto* quàm *vero* deprehendi poſſunt.

64. Par ratio ferè eſt *offitiorum ſollicita officioſitatis*, cum non ſint majoris pretii quàm officia Humanitatis, eoq; ſolū ab illis diſcrepent, quod in Humanitate omnes homines æqualiter tractamus, & per eandem nos etiam aliis æquales putamus, in Officioſitate autem, uti diximus, aliis per certa ſigna diſcrimen quod inter eos aliosq; habemus, ſignificamus, & ſæpius iisdem nos valde ſubmittimus. Ita verò *amor irrationalis* æquè ac *rationalis* uti poteſt hâc Officioſitate, niſi quod in amore ficto ea valde ſeſe prodat, cum neceſſe ſit eam eſſe affectatam.

65. Etſi autem *Beneficentia* tam ab Humanitate, quam ab Officioſitate ita diſtinguatur, quod Beneficia oporteat eſſe *pretioſa* ac *operoſa*, tamen hoc diſcrimen nondum ſufficit ad diſcernendum amorem *rationalem* ab amore *irrationali*, quia hic adeo non vacat ſumptibus atque labore, ut *plus* etiam hìc *ſumptuum ac laboris* impendatur, quàm in amore rationali, cum amor irrationalis ardentior ſit quam rationalis, hôc ipſo, quod irrationalis eſt.

66. Imo ipſa *Vita periculo* exponitur æquè in amore irrationali, quam in amore rationali, quia momentanea voluptas vel inanis gloria tanti æſtimatur quanti vera animi tranquillitas à virtutis ſtudioſis.

67. Sola ergo hæc differentia relinquitur inter *vera* & *ficta beneficia*, quod in *his privata*

com-

commoda quæruntur, in *illis* autem hoc intenditur, ut *perſona amata* noſtris officiis *bene ſit.* Idemque præcipuum diſcrimen eſt inter *amorem rationalem* & *irrationalem.*

68. Quicunque *rationaliter* amat, quamprimum animadvertit perſonam dilectam ope ac facultatibus ſuis indigere, non expectat donec auxilium ſuum exoretur, ſed dilecto *beneficia ſua ultro offert*, absque morâ, ſummaque cum contentione, eumque *orat*, ut ea accipiat, dubitarique poteſt, utrum is cui exhibetur beneficium plus capiat delectationis ex fide amici, quam qui præſtat beneficium gaudii ſentit, quod perſonæ dilectæ benefecerit. Et quia hanc delectationem omnibus in mundo rebus præfert, omnem laborem ſuum, facultatesque ſuas pro nihilo habet, quibus eam mercetur. Imo cum magis vivat in perſona dilecta, quàm in ſeipſo, *vitam* etiam ſuam ultrò ac lubens *periculo exponit*, veroſimili ſaltem & mediocri ſpè nixus, vitam amici hoc beneficio ſervatam iri. Imo mille vitas, ſi tot vitas haberet, non recuſaret periculo objicere, amici ſervandi cauſa. Quod ſi autem videt omnino id eſſe impoſſibile ut amici vita ſervetur, tum *propriam vitam conſervat*, nec mœrori adeo indulget ut quicquam agat quod ſe dedeceat, cum hôc amico non proſit, ſed aliis potius qui ope ſua indigerent, auxilium ſurriperet.

69. Porro cum vera Beneficia intendant oblectationem ejus, cui ea præſtantur, Amor ra-

rationalis ſollicitus eſt, ut *ea* hîc *eligat*, quibus is quem amamus delectatur, non quæ ipſi maxime arrident. Deinde huic qui amatur invito *non obtrudit beneficia*, ſi is eisdem non eget, imo magis delectatur, ſi amicus eà gaudeat conditione, ut ope ſua non indigeat, quam ſi eum ad momentum ſaltem videat in *ſtatum infelicem* detruſum, in quo opem ejus implorare cogatur.

70. Sed cum Amor rationalis ſemper intendat *veram* aliquam *oblectationem*, ea verò extra virtutem & tranquillitatem animi eam conſequentem non reperiatur; confidens beneficentia ejusmodi ſolum officia amoris exhibet, *quæ non obſunt rationi, nec tranquillitati animi*. Nam ſi amicus *dâta opera* expetat contraria, aliter ſignificaturus eſſet, eum non eſſe virtutis ſtudioſum, adeoque eum ſe eſſe redditurum indignum amore ac beneficentiâ. Sed ſi amicus ea *ex ignorantia* potius quam ex malitia, item ex *imbecillitate* efflagitet, homo ſapiens ideo amico vel amicæ ſuæ amorem ſuum equidem non ſubtrahet, nec ejus tamen deſiderium explebit, ſed contrarium ipſi præſtabit. Adeoque hoc caſu beneficium dici poterit in eo conſiſtere, ſi ea non faciamus, quæ amici poſtulant, quia certi ſumus fore ut repulſa boni apparentis deſiderati amico veram oblectationem præſtet, isque aliquando gratias agat, quod petitum ſuum recuſaverimus.

71. Be-

71. *Beneficiorum fictorum* diverſiſſima ratio eſt; Vulgo conſueverunt ut eum qui eorum indiget auxilio, diu patiantur *fruſtra expectare* atque orare, quò carius deſideratum beneficium vendant. Non ſollicitant alios ut accipiant beneficium, ſed ſi in minima re peccaverint, beneficium ipſis iterum *ſubducunt*, priusquam ejus plenarium uſum perceperint. Ita vero hoc agunt, ut *gaudium* ejus qui fruitur, hoc beneficio perquam ſit exiguum; Imo non tam gaudẽt præſtito beneficio alteri bene eſſe, quam hoc ipſo occaſionem ſibi præbitam æqualia vel majora ab ipſo poſtulandi. Impenſos ſumptus ac labores cariſſime alteri imputant, ejusque amicitiam atque amorem nihili faciunt, ſi abunde ipſis officia eorum compenſare nequeat. *Vitæ* quidem *diſcrimen* ſubeunt in amore irrationali, ſed pro obtinendâ ſaltem voluptate vel ſimilibus deſideriis, non pro homine, quem ſe amare ſimulant; Imo non vererentur mille amicos abdicare, ſi hôc propriam vitam ſalvare poſſent. Nec inſolens tamen eſt, etiam in amore irrationali *mortem ſibi conſciſcere*, ſi videant præreptam ſibi facultatem explendæ voluptatis ſuæ aliorumque affectuum.

72. Deinde cum in fictis Beneficiis privatas utilitates oblectationesque reſpiciant; *ea præſtant* amicis, quibus ipſis benefacientibus bene eſt, nec curant, an his amici delectentur, necne. Eaque *aliis obtrudunt*, qui ea nec ex-

pe-

petunt, nec eorum indigent. Magnumque aliis *malum imprecantur*, ut oppreſſis liberalitatem ac beneficentiam ſuam ſignificent, hisque beneficiis eos ſibi obnoxios reddant.

73. Denique cum amor irrationalis ſemper in inquieta delectatione fundetur, ea maxime aliis exhibent officia, *quæ virtuti* ſunt *contraria*, animique tranquillitatem turbant, partim ut amicos viciſſim ad eiusmodi irrequieta officia paratos habeant, partim quod ex eorum petitis intelligunt eos ſibi eſſe ſimiles. Imò cum vident amicos (cum ipſis paullo ſint prudentiores) erubeſcere ut ea expetant, vehementius eos ad hæc incitant, ac ſi quid honeſtum à ſe poſtulent, tanquam imprudentes eos irrident, vel alio modo eos decipiunt, dum infinitas præſtigias conquirunt, ut ſub aliquo prætextu petitum eorum recuſent.

74. Itaque jam intelligis, cur ſupra in definitione Beneficentiæ dixerimus, eam præſtari debere *ſine intentione mercedis*, cum in eâdem non privata commoda quæramus, ſed ut amicis bene ſit. Certe beneficiis *cor amici*, nobis jam conciliatum propius nobiſcum unire conamur, atque id omnes utilitates longe antecellit, neque hoc tamen *privata* noſtra *commoda* quærimus, imo ne ipſis quidem beneficiis, ſed corde noſtro, cujus beneficia ſaltem teſtimonium ſunt, cor amici nobis lucrifacere volumus.

75. Nec

75. *Nec unquam* tamen Beneficentia *vacat ſpe mercedis*, cum certo ſciamus amicorum amorem eos incitaturum, ut gratos ſe nobis exhibeant. *Gratitudo* enim eſt Virtus Beneficentiam κατὰ πόδα ſequens. Ea vero nil aliud eſt niſi *Impulſus, quo accepta vera beneficia non ſolum ſtatim accipiamus, cum ſignificatione ea nobis grata eſſe, ſed & elaboremus ut vel iſta beneficia beneficiis compenſemus, vel ſaltem, deficiente facultate vel occaſione, cum verbis tum factis, quantopere id cupiamus, conteſtemur.*

76. Cæterum *Gratitudo* hoc cum *Beneficentia* commune habet, quod *extra verum amorem nec Vera Gratitudo locum habeat*; Si quis ficta ſolum beneficia mihi exhibuit, eo modo quem nuper indicavimus, non ſum ingratus ſi ea compenſare nolo, præſertim ſi nobis invitis ea ſint obtruſa. Ac licet ea compenſem, tamen hoc non eſt Gratitudo, ſed perſolutum pretium ejus rei ab altero non ut beneficium mihi præſtitæ, ſed tanquam parata pecunia mihi commodatæ, quam alio nomine etiam non accepi, nec accipere debui.

77. Porro uti de *Beneficentia* difficulter *judicari* poteſt, verane ea ſit an apparens, niſi quis verum amorem in corde ſuo ipſe deprehenderit, & amorem fictum agnoſcere didicerit; ita difficile etiam *judicatu* eſt, *gratusne* alter ſit, an *ingratus*, niſi quis dictum veræ gratitudinis fundamentum accurate intelligat. Hoc rerum ſtatu autem mirum non eſt, cum pauciſſimi aliis hominibus vera beneficia exhibeant,

ant, cur *omnes ſuam iactent beneficentiam, alioſque de ingratitudine accuſent, quam nemo tamen vult agnoſcere.* Vivimus enim in ejuſmodi ævo, ubi virtutibus vitiorum nomen eſt impoſitum, vitia vero mentito nomine virtutum ſuperbiunt, & plerique hominum de amore rationali, & de virtutibus eò pertinentibus judicant, ut cœcus de colore.

78. Denique ut Amor coactionem non patitur, & ſicut omne quod coactum eſt, pro beneficio haberi non poteſt; ita *ad Gratitudinem nemo cogi poteſt*, & is nihilominus manet ingratus, qui coactus eſt ut amico bonum retribuat.

79. Rurſus inter *Beneficentiam* & *Gratitudinem* inſignis eſt differentia, quod nemo poſſit exiſtimari *beneficus*, niſi *qui amico ſuo reipſe beneficia exhibeat*, cum quis poſſit eſſe *gratus*, etſi *alteri nil boni retribuat*, ſi deficiant occaſio ac facultas iſtud efficiendi, dummodo voluntatem ſuam ei inſerviendi luculenter demonſtret.

80. Nec longius tamen hoc eſt extendendum, nec ex jam dictis concludendum, hanc etiam inter dictas duas virtutes differentiam intercedere, quod hac ratione *nemo non poſſit eſſe gratus*, ſed *multos prohiberi, ne ſint benefici*, ſi nimirum inopia premantur ne beneficia exerant. Adeoque *pauperes ineptos eſſe ad amandos alios*, certe *Beneficentiam non eſſe partem tam neceſſariam honeſti amoris.* Id enim ex hypotheſi noſtra nulli

modo ſequitur. Poteſt alicui deeſſe occaſio alteri reapſe benefaciendi, æque ac occaſio deficere poteſt alteri realem gratitudinem exhibendi. Poteſt aliquis carere facultate alteri exhibendi beneficium, quod is petiit ſibi exhiberi, æque ac facultate nonnunquam deſtituitur, ne quid certi alteri loco Gratitudinis præſtet. Sed non ſequitur, ullum hominem, nedum virtuoſum carere facultate alteri benefaciendi. Beneficia non in ſola opum impertitione conſiſtunt, ſed in collocatione actionum omnium humanarum ad commoditatem alterius. Non vitam quisque habet, quam pro altero poteſt amittere? Non ſapiens inſuper habet bonum conſilium, quo alterum è beſtialitate eripiat, ejusque intellectum & voluntatem emendet? Hæc beneficia longe nobiliora ſunt, quàm commodatio omnium theſaurorum.

81. Ecce tam facilibus perſpicuis tamen fundamentis, nititur doctrina de Beneficentia & Gratitudine. *In paucis hiſce paragraphis concentrata ſunt omnia; que Seneca tam prolixe, licet confuſius, & nonnunquam ſecundum conſuetudinem Stoicorum magis problematice, quam clare manifeſte ac evidenter in libris ſuis de Beneficiis tradidit.* Tantum momentum ſitum eſt in genuina rei definitione inque bono ordine.

82. Sequitur *indivulſa Communio omnium facultatum, omniumque actionum ſecundum rectam rationem inſtitutarum*, tanquam plenaria demon-

ſtratio amorem rationalem jam ad perfe-
nem ſuam perveniſſe. Poſteaquam ſollicit
ficioſitate in extremo atrio amoris ration
quod omnibus patet, aliquantiſper comm
ti ſumus, deinde per Beneficentiam in n
um ejus Conclave, in quod paucis patet ad
intravimus, tandem in arcana intimaque a
ris penetralia aſcendimus, Beneficentiâ a
Confidentiâ utrobique ſæpius repetita c
bus amantium tam arcte ac indiſſolubili
connexis, ut ambo in unum cor unamq
nimam quaſi coaluerint. *In his itaque*
bus, ubi verus amor thronum ſuum habet, nec
omne privatum rerum dominium ceſſare, qu
oportet eſſe communia, cum omne rerum domi
plures vel duas certe perſonas diſtinctas, eaſq
admodum concordes naturâ ſuâ præſupponat
defectu amoris & è diſcordia prognatum ſit.

83. Hæc prolixe alibi perſecuti ſu
quando demonſtravimus, *primævam aliq*
fuiſſe bonorum communionem, privatum
dominium inde cœpiſſe, è rupto nimiru
ter homines vinculo amoris, ſolumq
reſpectu dictam communionem ſtatui h
num corruptiſſimo non congruere. E
hiſtoria etiam *eccleſiaſticæ* oſtendit in pri
Eccleſia novi Teſtamenti, fervente a
more Chriſtiano, *omnia* etiam *bona inter*
Chriſtianos fuiſſe communia. Poſterius tam
hoc non allegabimus hoc loco tanquam
tiſſimum argumentum, cum quod Amor C

ſtianus amore rationali, de qua in Philoſophiâ noſtra morali agimus, longe nobilior ſit, tum quod nonnulli eruditorum ſtatuant, non omnia bona primis Chriſtianis fuiſſe communia, quam controverſiam prolixe examinare noſtri jam non eſt inſtituti.

84. Nec confugiemus ad autoritatem *Platonis*, quem notum eſt ad Reipublicæ perfectionem requirere, ut omnia in ea ſint communia, partim quod is in hac doctrinâ longius excedat, *eamque ad communionem etiam Uxorum extendat*, de qua ultimo capite aliquid notabimus, partim quod non conſueverimus ad confirmationem hypotheſium noſtrarum ab autoritate ullius hominis ſubſidium petere. Sufficit eandem jam ex ipſa amoris natura nos perſpicue deduxiſſe.

85. Itaque nil reliquum eſt, niſi ut objectiones aliquot, quæ è regulis communis rationis humanæ afferri poſſent ſolvamus. Vulgo putant, introducta comunione bonorum futurum *ut diſcrimen Statuum vitæ humanæ & ſocietatis civilis penitus tollatur, & turpiſſimum otium*, vel certe injuſtitiam hanc late introductam iri, ut ignavi qui laborem detrectant, meliori ſint loco quàm laborioſi, dum ex aliorum labore ampliſſimam utilitatem æque capient, laborioſis verò ab ignavis nullum plane emolumentum accedet, quâ re *maxima* inter homines *inæqualitas* introduceretur, adeoque adverſus regulas

univerſalis hominum amoris enormiter peccaretur.

86. Non diffitemur equidem videri hanc objectionem primo intuitu magni eſſe momenti. Plerique etiam eruditorum hactenus nil invenerunt, quo hanc è medio tollerent, ſed hâc objectione ſe paſſi ſunt ſeduci, ut communionem bonorum ideò capitali odio perſequerentur, & dominium privatum præter meritum laudibus eveherent. Sed quo non abripimur opinione longa temporis præſcriptione introductâ, quam videmus à multitudine defenſam atque propugnatam? Fateor *communionem bonorum* tollere præcipuam quandam hominum differentiam, è quâ plures aliæ Statuum differentiæ in humana ſocietate dependent, diſcrimen nimirum *quo alii pauperes alii divites ſunt*, & profectò ſi non eſſet privatum dominium, nemo nec pauper eſſet, nec dives, ſed quisque tantum haberet, quantum ſibi ſufficeret.

87. Sed *utinam nemo vel pauper eſſet, vel dives.* Alius abundat, alius eget. Utrunque malum eſt & pro inſigni habendum eſt defectu. Inopia & divitiæ fere omnium litium inter homines origo ſunt. Et ſi communio bonorum nullum alium defectum importat, niſi ut quisque habeat, quantum ſufficit, certe non habes quod adverſus eam prætendas, cum is jam maximam partem tranquillitatis animi ſit adeptus, qui ſuâ ſorte contentus eſt.

88. Et licet à differentia opulentorum & pauperum, ſive à dominio poſſeſſionum introducto *plures alii Status dependeant*, dum quisque eò impellitur, ut in Republicâ aliquid excogitet, quo pecuniam lucretur, tamen hi Status fere ſunt ejusmodi, *quibus hominum ſtultitia & vanitas magis magisque corroboratur*, dum quisque ſtudet inventis ſuis ſubinde aliquid novi in medium afferre, quo animos hominum vanæ curioſitati intentos ad ſe pertrahat, vel occaſionem ipſis præbeat, ut ſe ab aliis hominibus, tanquam his præſtantiores eò magis ſegregent, vel ſub prætextu generi humano inſerviendi, hominibus mille modis incommodent. Quis vero prætenderet, detrimentum Reipublicæ inferri, ſi communione bonorum hi Status abrogarentur & mutarentur, cum Reipublicæ potius tantum obſint, ut, teſte quotidiana experientia, leges politicæ innumeris vicibus repetitæ malum per hos ſtatus introductum radicitus tollere non valeant.

89. Oggeris: Introductâ communione bonorum ipſam tolli *Rempublicam*, & ſi dominium non eſſet, neminem ſubjectum fore, ſed ſua libertate uti velle. Ita vero vinculum ſocietatis civilis palam diſſolvi, quippe quod abſque Magiſtratu & ſubditis concipi nequeat.

90. Sed quis non videt hanc objectionem perfectioni communionis bonorum nequicquam obeſſe. Non jam notabimus, omnes Politias ac Magiſtratus corruptionem naturæ hu-

humanæ, & defectum amoris rationalis præ ſupponere, & ſi omnes homines ſe conveni enter amarent, nulla coactione, & conſe quenter nullo magiſtratu opus fore. Se hoc tantum monebimus, *Dominium bonoru & ſocietatem civilem neceſſariò non eſſe conjuncta* ſed alterum ſine altero eſſe poſſe. Nam intro ductio *dominii* ſine dubio *prior fuit ſocietate civil* ac ſi id omnino cauſa eſſet communis alicuju ſocietatis humanæ, certe cauſa eſſet ſocietati herilis, quæ non eſſet, ſi bona omnia eſſent com munia.

91. Ac *Societas* quidem *civilis* multiplicat genere humano, & jam introducto domini etiam exorta eſt, æque tamen conſiſtere po eſt. etſi hi qui in ſocietate civili unà vivunt *privatis bonis careant.* Originem ſuam hab formidine externæ violentiæ, & licet vis magna ex parte bona aliorum hominum r ciat, tamen inde non ſequitur, bona hæc totius Reipublicæ propria ſunt, non po omnibus ac ſingulis ſub ea republica conte eſſe communia. Quin vis externa non quam magis reſpicit libertatem actionum manarum, quæ pauperibus æquè ac divi communis eſt, ita ut aliqua etiam Reipu utilitas ac neceſſitas foret inter homines loco amoris rationalis ſe mutuò oderunt, et nullum eſſet dominium bonorum.

92. Cæterum dominiũ bonorum omnes fer Reipublicæ ſtatus ita occupavit, ut primo intui-

te

vix intelligi queat, qualem Reſpublica formam habitura ſit, ſi non eſſet dominium. Sed ingenioſus quidam autor anonymus hoc onere jamjam nos levavit, ſcrupulumq; hunc nobis ademit, dum ſub prætextu, quaſi *gentem nuper detectam, quam Sevarambos vocat*, ſecundum formam regiminis & ritus ipſorum hiſtoricè deſcribere vellet, formam reipublicæ in quâ bona omnia eſſent communia, tam affabre & erudite depinxit, ut ne minimum quidem dubium quoad poſſibilitatem relinquatur, niſi malitia animos hominum tantopere occupaſſet.

93. Idem Autor multis ſpeculationibus ſimul nos levavit, quâ ratione objectio ſupra allata ſuperanda ſit, quod per introductionem communionis bonorum *ingentem quandam & injuſtam inæqualitatem inter ignavos & laborioſos ſimul introduci oporteat*, dum evidentiſſimè oſtendit, quam facile hoc poſſit inſtitui, ut etiam introducta communione bonorum totus populus æqualem laborem & æqualem reſpirationem habeat, modo otium, ut flagitium turpiſſimum & pernicioſiſſimum, ſevere puniatur.

94. Adde *Ignaviam* & *Otium* maxima eſſe indicia *hominum imprudentum*, magnisque vitiis hanc rempublicam abundare, in quâ multi dantur ignavi & otioſi. Homo ad laborem conditus eſt. Labor valetudinem hominis conſervat, vitam ejus prorogat, imo non ſolum eum reddit idoneum, ut veras delectatio-

nes omnes percipiat, ſed & facit ut ei in ſummo gradu bene ſit, dum prohibet, ne ullum ipſi tempus longum videatur. Hinc impoſſibile eſt, ut communio bonorum ignavos efficiat, cum locum non habeat niſi inter prudentes.

95. Inſtas, *ſublato dominio bonorum omnem tolli beneficentiam*, quia beneficentiam exerceo cum alteri aliquam partem bonorum meorum impertio, non cum ei concedo ut bonis communibus fruatur. Sublata autem beneficentiâ *anima quaſi amoris extincta eſt*, ais, & vinculum, quo duo corda uniantur, diruptum. Vides itaque evidentiſſime communionem bonorum tranquillitatem animi magis impedire, quàm promovere.

96. Hæc objectio facilius refellitur, quam prior illa, cum ejus ſophismata prioribus ſint craſſiora. Primum enim *communio bonorum beneficentiam non penitus tollit*, cum, per ſuperius dicta, vel pauperrimus homo amico ſuo actionibus ſuis ſumma exhibere queat beneficia. Deinde præſens caput docet beneficentiam medium quidem eſſe, hominem è ſtatu diffidentiæ in amorem confidentem collocandi; ſed ideo *non eſt anima*, ſed *proximum ſaltem atrium amoris*, & manifeſtum eſt, præſtare ut homines in tam beato ſtatu viverent, ut non opus haberent per hæc atria in intima amoris penetralia intrare. Quin teipſum tandem interrogo, utrum beneficium majus ſtatueres,

ſi

ſi amicus tuus optionem tibi daret, eligere, ut vel aliquas ſubinde portiones facultatum ſuarum tibi impertiretur, vel ut opes ſuas univerſas tibi ſimul & ſemel communicaret? Credo equidem futuros eſſe homines tam corrupto guſtu, qui illud potius quam hoc eligant, ſed hâc electione animum ſuum irrationaliter obnoxium palam prodent,

97. Pergis tandem quærere, an ſeriò ſtatuam, *ut ſublato dominio, communio bonorum introducatur*, ut Amor inter homines penitius introducatur, latiusque extendatur? Enimvero quam periculoſa ac doloſa hæc eſt quæſtio? An putas hypocrita, quod hac interrogatione me velis irretire? Velleſne podagrico conſilium dare, ut quamdiu podagrâ laborat, utroque baculo ſepoſito, in hypocauſto circumſaltet, ut crura ipſi ſanentur & confirmentur? Certum tamen eſt duos baculos ſanis hominibus nullius uſus eſſe. Caput primum jam docuit, ea quæ hominibus in ſtatu ordinario viventibus bona ſunt, mala eſſe his qui vivunt in ſtatu extraordinario. Pædantæ & hypocritæ *emendationem hominis a poſteriori incipiunt, ſed vir ſapiens fundamentum mali prius eradicare ſtudet.* Neceſſe eſt communionem bonorum mille parere incommoda apud homines qui amore vacant. *Perduc primum homines ad Amorem, & tam dominium quam communio bonorum omni difficultate carebit.*

98. Porro quemadmodum Amor perfe-

ctus bona omnia facit communia, ita inde etiam oritur *communio actionum omnium ſecundum rectam rationem inſtitutarum.* Nimirum ne amplius poſthac amicus amicum, ſicut in Beneficentia, ſollicitet, ut actionibus ſuis ipſi inſerviat, & deinceps accepto beneficio ingentem delectationem ſentiat, quod in eo conſiſtit, ut hoc præſtito beneficio amicum ſibi magis magisque reddat obnoxium; ſed ut *maxima cum confidentia alteri commonſtret, quomodo & quibus in rebus eum ſe adjuvare ſibique commodare cupiat,* nec deinceps novum gaudii motum ſentiat, ſed quod antea vidit, naturam amoris hanc libertatem ſibi concedere nec amicum ſuum petitum ulla ratione nec poſſe nec velle recuſare, in priori ſua quiete perpetuo permaneat.

99. Id vero *Communio* tantum eſt, non *Imperium*, quia alteruter amicorum idem ab altero expectat, idemque alteri concedit, quo erga illum utitur. Adeoque intelligis, in Beneficentia motum animi non admodum quidem irrequietum, nec tam quietum tamen ut in Communione dari, cum in Beneficentia amor adhuc verſetur in creſcendo, adeoque motus ejus eo ſenſibilior ſit. In Comunione verò ſumma perfectio jam obtenta ſit, cumque motus ejus nil mutabile in ſe contineat, vix etiam ſentiatur.

100. Sed hic fortaſſe nobis objicies, quod ſuprà capite primo monuerimus, motum omnem, vel creſcere debere, vel decreſcere, &

& hinc neceſſum eſſe, ut *amor duorum animorum virtutis ſtudioſorum cum ad perfectionem ſuam jam eſt evectus, ſimiliter iterum decreſcat.* Si vero decreſcat, aut amorem hunc ineptum eſſe medium ad ſummum bonum perveniendi, aut tranquillitatem animi ſummum bonum eſſe non poſſe, cum ſit vana imaginatio, dum omnia, ut dictum eſt, vel creſcere vel decreſcere oporteat, & per conſequens conſtanter non poſſint quieſcere.

101. Quomodo hanc objectionem amoliemur, cum ea nos arctiſſime videatur conſtringere, & à primis regulis fundamentalibus doctrinæ noſtræ petita ſit? Breviter nos expediemus. Verum eſt, id quod creſcere amplius non poteſt, neceſſe eſt decreſcere, & amor duorum hominum ſapientum, quando jam ad perfectionem venit, amplius *inter ipſos* augeri nequit, alias non eſſet perfectus. Ideo tamen non decreſcit, ſed *latius ſeſe extendit*, & quia inter duos iſtos creſcere amplius non poteſt, incrementum ſuum quærit in eo, ut plurium corda ad ſe trahat, atque contendat, quâ ratione ſe quam latiſſime in aliis hominibus amplificet. Atque hoc eſt, quod ſupra diximus, tranquillitatem animi ſemper quærere, ut cum aliis hominibus ad eam contendentibus ſeſe conjungat.

102. Nam ut odium duorum hominum brevi temporis intervallo quodam quaſi contagio augetur, pluresque alios corripit; ita du-

dubium non eſt, quin exemplum duorum animorum virtutis ſtudioſorum perfecte ſe mutuo amantium itidem utrobique plures hujusmodi homines alliciat, ut inter ſe uniantur. Omne principium grave. Sed unico tantum exemplo bonæ rei ſemel propoſito magis ædificamur quam centum perſpicuis præceptis. Quæ cum ita ſeſe habeant, verendum non eſt, ne tranquillitas animi, deficiente incremento, decreſcere cogatur, *quandoquidem tamdiu creſcere poteſt, dum totum genus humanum non concordat,* vel etſi ſe omnes mutuo amarent, dum quotidie illud liberorum procreatione multiplicatur. Deſine potius mirari, cur amor rationalis hactenus tam parum ſe extenderit. Caremus exemplo amoris rationalis inter duas perſonas, quæ ad ſummam perfectionem pervenerunt. Quomodo igitur ſperaremus multorum corda hac ratione ſecum eſſe unita?

CAPUT VII.

DE COLLATIONE DIVERSORUM GENERUM AMORIS RATIONALIS PARTICULARIS.

SUMMARIUM.

Connexio n. 1. Amor rationalis vel æqualis eſt, vel inæqualis. n. 2. Ille eſt vel hominum duorum in virtute perfectorum, vel in virtute tyronum. Hic vel

vel ſuperiorum vel inferiorum. n. 3. Quinam horum generum amor ſit fortisſimus, gratisſimus & excellentisſimus n. 4. Differentia trium Virtutum ſuperioris capitis intuitu horum generum diſtinctorum. n. 5. In amore inæquali reperitur ſingularis quædam προτίμησις n. 6. Diverſitas ſollicitæ Officioſitatis pro differentia amoris æqualis & inæqualis. n. 7. 8. In amore æquali ea utrobique ſimul incipit, inter inæquales ordinarie incipit inferior. n. 9. Officioſitas in amore illo tyronum diutisſime durat. n. 10. Quo diutius duo officioſitatem ſibi mutuo exhibent, eo magis inde apparet eos adhuc eſſe imperfectos, vel amorem eorum plane non eſſe rationalem n. 11. Par ratio eſt in duratione Beneficentiæ. n. 12. Amor maxime irrationalis & maxime rationalis citisſime ſcopum ſuum attingunt n. 13. Amor inæqualis plus habet ſenſibilis delectationis, quam amor æqualis isque excellentisſimus. Sed amor imperfectus æqualis plurimum habet ſenſibilis delectationis. n. 14. Alia beneficia præſtat amor perfectus, alia imperfectus æqualis. n. 15. In amore inæquali aliter ſe gerit perſona imperfectior, aliter perfectior. n. 16. Communio bonorum, omniumque actionum in amore excellenti æquali ſolum reperitur. (Poteſt aliquis carere privatis bonis, nec in ulla tamen communione vivere) n. 17. nihilominus Communio eſt virtus quæ ad amorem rationalem in genere pertinet. n. 18. Hodie infimus etiam gradus amoris rationalis rarisſimus eſt. n. 19. Reſponſio ad nonnullas quæſtiones (I) Utrum plus delectet, Amare, an Amari? n. 20. 21. (II) An magis delectet in amore alios erudire, quam ab aliis erudiri? n. 22. 23. (III) Utrum fortior ſit amor è naturali inclinatione profectus, an is qui eſt è Gratitudine? n. 24. 25. 26. (IV) Uter amor ſit diuturnior, perfectusne an imperfectus, æqualis an inæqualis n. 27. 28. 29. Cum amor imperfectus

ctus rationalis decreſcit, fere in frigiditatem dege-
nerat, irrationalis vero in odium & contemptu-
n. 29. (V) An turpe ſit, ut fœmina prior am-
vel amorem ſuum prior ſignificet? n. 30. Aman-
do initium facere non ſemper eſt ſignum imperfe-
ctionis. n. 31. Imperfectio in amore non eſt tur-
pis. n. 32. An Viro ſapienti liceat amare fœminam
n. 33. 34. 35. Vir ſapiens magis amat ex gratitu-
dine quam ex affectu, & diverſa præbet amoris ar-
gumenta, quam tyrones n. 36.

1.

IAm *diſtincta genera amoris rationalis particu-laris* parum conſiderabimus, eaque in-ſe *conferemus*. Superiori capite iam di-mus quod petere eos velimus à *diſtinctis gradi-bus perfectionis* eorum, qui eandem ad virtutem inclinationem habeant.

2. Rationalis itaque amor particularis vel eſt duorum hominum *æque virtutis amantium*, vel eorum, quorum *alteruter altero magis in virtu-tis amore profecit*.

3. Amor *æqualis* vel duorum ad *inſignem ſtu-dii* virtutis *gradum* jam evectorum, vel *tyronum*. *Inæqualis* amor etſi ſemper unius generis eſt, vi-delicet duorum hominum, quorum alter altero longius in virtutis ſtudio progreſſus eſt; tamen is reſpectu eorum, qui amantur, dupliciter qui-que conſiderari poteſt, nimirum in amore inæ-quali vel *ſuperiores* vel *inferiores* amari.

4. Porro amor *æqualis* in tantum *forti-* quidem eſt *inæquali*, quod ejus unitio ob g-minam æqualitatem citius peragitur, adeoqu-

ni

niſus amoris fortior eſt; ſed ideo non habet plus *delectationis* quam amor inæqualis, cum inæqualitas in duobus amantibus plus pariat ſenſibilitatis, imo ne *excellentior* quidem ſemper eſt, ſed proxime videtur ad rationem accedere, ſi ratione excellentiæ amorem *æqualem duorum tyronum* in primam *infimamque* claſſem, deinde amorem *inæqualem* in *medium* claſſem, denique *amorem æqualem duorum in virtutis ſtudio valde provectorum* in *ſupremam* claſſem reponamus. Amor enim æqualis duorum tyronum plures adhuc habet infirmitates, quas ob æqualitatem ſuam magis alunt, quàm minuunt. In amore autem inæquali is quieſt excellentior ſemper allaborat, quemadmodum infirmitates tyronis corrigat, & ipſe tyro annititur, ut his infirmitatibus conſideratione boni exempli præceptoris ſui ſeſe liberet. Tamen amor *æqualis* duorum hominum *excellentium*, omnium *excellentiſſimus* eſt, quia hujusmodi infirmitatibus utrobique magis vacat.

5. Sed fortè etiam reperiemus diſcrimen inter diſtincta hæc amoris genera intuitu *trium virtutum*, de quibus præcedenti capite egimus, nimirum ſollicitæ *Officioſitatis*, confidentis *Beneficentiæ*, & plenariæ rerum omnium *communionis*.

6. Ac quod *Exiſtimationem* attinet, quæ præcedere debet Officioſitatem, videretur ea quidem tantum in amore *inæquali ſuperiorum*, non inferiorum, nec in amore æquali præcedere debere; Sed definitio *Exiſtimationis* in præceden-

denti capite tradita prompte oſtendit quomodo hæc objectio refutanda ſit. Nec diffitendum tamen eſt, in amore inæquali *ſuperiorum peculiarem exiſtimationem* inveniri, quæ in amore *æquali* propter nimiam æqualitatem, nedum in amore *inæquali inferiorum* ob nimiam perſonarum abjectionem, non eſt quærenda.

7. Unde porrò ſequitur, cùm per ſuperius dicta, ex Exiſtimatione *ſollicita officioſitas* fluat, manifeſtum eſſe, quod *duplex exiſtimatio*, quæ tantum in amore *ſuperiorum* deprehenditur, etiam apud *inferiores majorem ſollicitudinem ac officioſitatem* operari debeat, adeoque etſi capite præcedenti dixerimus, quod in officiis ſollicitæ officioſitatis *alter alteri mutuo ſe ſubmittere debeat*, tamen id de *æquali* amore potiſſimum intelligendum eſſe. In amore *inæquali ſubmiſſio* potiſſimum eſt *inferiorum*, qui contenti ſunt, ſi *præſtantiores* officia cum ſubmiſſione ſibi præſtita *humanè* accipiant, *aliaque minora officia* ipſis viciſſim exhibeant.

8. Sed cum Amor non alligatus ſit legibus Juſtitiæ, ex hac annotatione equidem intelligitur, *Virum excellentem* non obſtringi, ut per officioſitatem *ſe inferiori ſubjiciat*. Nec id tamen prohibitum eſt, ac ſi ſe ſubmittit, *ſignum* magis eſt *abundantiæ in amore*, quæ ipſa eum magis adhuc dignum reddit, qui ametur, quam irrationalis cujusdam ſtultitiæ. Supra enim jam notavimus, Amorem aliis quidem virtutibus modum præſcribere, ipſum vero modum

non

non agnoſcere, nec nimium quid in Amore deſignari poſſe.

9. Ex eadem obſervatione alia fluit obſervatio, quod in amore *æquali* duæ etiam mentes *eodem tempore* mutuo ſe amare *incipiant*, ac amorem ſuum officioſitate ſignificent. In amore autem *inæquali ordinarie inferior incipit* amare ſuperiorem, & hic amorem apud ſe quæſitum reciproco amore deinceps compenſat. Nos illud vocabimus amorem *naturalis inclinationis*. hoc vero amorem *magnanimæ gratitudinis*. Non deſunt tamen exempla, quibus *præſtantiores extraordinarie* incipiunt ambire amorem inferiorum, eoque animum amore plenum luculentius demonſtrant.

10. Cæterum præced. capite aliquid etiam notavimus circa *diſtinctam durationem Officioſitatis*. Nimirum *amor æqualis duorum hominum excellentium breviſſimo tempore* opus habet, quo animum alterius per officioſitatem exploret, eaque amorem ejus demereatur, quia tanto ſe citius explorant, quanto ſunt excellentiores & virtutis magis amantes. *Amor inæqualis* aliquanto *longiore morâ* eget, quia is qui *minus* eſt *perfectus*, imperfectionem ſuam fere diſſimulare conatur, adeoque cum ipſe plenus ſit diffidentiâ, alteri etiam diffidit. Tamen nec hic *tanta mora* opus erit, quia *perfectior* imperfectiorem, non obſtante ejus diſſimulatione mox explorare valet, & ut confidentiam ejus exuſcitet, eloborat, ut majore ſinceritate

cum eo converſetur. Ita *amor æqualis duorum animorum in virtute tyronum longiſſimo tempore* opus habet, quod in ſollicitâ officioſitate conſumat, eo quod utrinque multos apud ſe defectus deprehendant, adeoque major etiam inter eos ſit diſſimulatio ac diffidentia.

11. Unde hæc Regula optime eſt fundata, *Quo diutius duo mutuâ Officioſitate ſibi obviam eunt, eo majori hoc eſſe argumento, quod exiguos in virtute profectus fecerint, vel certe amor ab alterutra parte plane non ſit rationalis.* Imo rationalem non eſſe inde magis videtur veroſimile, quia verus amor neceſſario quærit Confidentiam alterius. Quare ubi utrobique neutra pars diuturnâ Officioſitate erga alteram partem confidentiâ uti incipit, vel alteruter alterum pari confidentia excipere recuſat, ibi non poteſt ſincerus, & conſequenter verus ac rationalis amor expectari.

12. Circa *Beneficentiam* fere idem venit obſervandum. Ea tamdiu animos amore ad ſe mutuo propendentes devincit, dum mutua Confidentia in ſummo gradu confirmata ſit. Cum igitur in *æquali excellentique* amore minimum deprehendatur Diffidentiæ, & duo homines excellentes mox in interiora cordis ſe mutuo penetrent; Beneficentia etiam *longa mora non indiget*, dum animos utrobique plenarie uniat, cum etiam abſque reali exhibitione officiorum ſumptuoſorum & laborioſorum ad candidum deſiderium pro altero etiam mori-

riendi, in ſe mutuo cognoſcant. Ex adverſo amor *æqualis imperfectus*, ob dictam Diffidentiam ac Defectus quibuscum conflictatur, *diutius opus habet Beneficentia*, quo Diffidentiam fortius ſubinde exterminet. Denique *amor inæqualis* hic etiam *medium locum* tenet, quia propter diffidentiam & imbecillitates tyronis plus moræ quam amor perfectus, ob confidentiam autem, candorem, & intimum affectum partis excellentioris minus moræ, quam amor æqualis imperfectus, opus habet.

13. Inde ſequentem iterum obſervationem expendamus. *Amor irrationalis*, quia impatiens eſt, ubi ſibi ſimiles invenit, plerumque *ſcopum ſuum cito* aſſequitur. Cavebis autem, ne inde inferas, *Amorem quò magis ſit rationalis, eo tardius pervenire ad ſcopum*. Nam modo dicta tibi oſtendunt, *amorem rationalem maxime imperfectum omnium tardiſſime ad plenariam unionem pervenire, maximeque perfectum eadem velocitate*, imo *citius* ſcopũ ſuum aſſequi *quam amorem irrationalem*, & ab hoc in eo ſolum diſcrepare, ut *amorem irrationalem*, ſi creſcere amplius non poteſt, rurſus *decreſcere* oporteat, cum jam præcedenti capite demonſtraverimus, quod amor *rationalis* ſemper occaſionem reperiat, continua acceſſione *latius ſubinde ſeipſe extendendi*.

14. Inde porro fluit, *Amorem inæqualem* (id quod initio notavimus) plus quidem habere *ſenſibilis delectationis*, quam amor *excellens æqua-*

lis, in amore tamen *maxime imperfecto* ob i[illegible]nitas viciſſitudines delectationis, diffidentiæ, tædii, Zelotypiæ, reconciliationis &c. etiam juxta vulgare illud; Varietas delectat, *plurimi gradus ſenſibilis delectationis* deprehendi. Quo tamen *excellentia* amoris perfecti æqualis nil decedit, cum quod oblectamenta in amore imperfecto cum variorum tædiorum viciſſitudine conjuncta ſint, in amore autem perfecto longe ſint puriora, tum quod ſecundum fundamenta Capitis primi, & doctrinam de ſummo bono, quietæ oblectationes multò nobiliores ſint his quæ maximam ſenſibilitatem [illegible]cient.

15. Deinde in diverſis amoris generibus inſignis etiam *beneficiorum differentia* deprehenditur. Amor *æqualis imperfectus* plerunque *nulla* etiam *urgente neceſſitate* ſeſe demonſtrat, in *donis* rebusque pretioſis, in *bonore* apparenti, impenſoque labore & periculo, quæ ſæpe tamen *bonum apparens* ſaltem intendunt. Sed amor *perfectus* parcior eſt, quia is qui amatur, divitiis, ac honore non expletur. Ideo Beneficia ſua usque *ad caſum neceſſitatis* ſervat, quo contingente ea in ſummo gradu exerit, quia *vitam etiam* in gratiam amici ultro offert, ſummoque periculo exponit; cum in amore imperfecto hoc amoris argumentum rariſſimum ſit.

16. In amore *inæquali inferior* ſuperiorem *donis* & operoſa *bonoris exhibitione* ſibi demereri co-

conatur, quia eum adhuc ingenio ſuo metitur; Nec majus tamen ei præſtare poteſt beneficium, quam *ſpontanea obædientia* ac operoſa executione præceptorum & monitorum quotidie ſibi traditorum. *Superior* autem in hoc amoris genere beneficentiam ſuam ordinariè demonſtrat *fideli conſilio*, & *ſollicita emendatione* cum intellectus, tum voluntatis alterius, indefeſſa item *patientia* erga defectus alterius reſiduos, & *confidentia*, qua ſe ipſum humiliat, & alteri ſe exæquat, quo magis eum ſibi lucrifaciat. &c.

17. Denique quod *Communionem omnium bonorum actionumq;* concernit, utrumque obtineri non poteſt, priusquam per amorem plenaria facta ſit unitio, isque ad ſummum gradum jam aſcenderit. Id vero contingere non poteſt, niſi ambo amantes in perfectione virtutis æquentur. Adeoque communio non niſi in amore *æquali perfecto* ſperanda eſt; Amor *inæqualis* poteſt quidem eſſe ejusmodi, *ut neuter quicquam habeat priuati*, ſed ideo nondum eſt plenaria communio, niſi utrique (vel ſingulis) liceat bonis cōmunibus uti pro lubitu, ſed uſum horum inſtituere cogantur ſecundum conſilium alterius in amore ſuperioris, vel ſi plures amore hoc inæquali conjuncti ſint, per diſtributionem certorum hominum quibus id commiſſum eſt, cum in plenaria communione cuique liberum ſit de rebus communibus tantum conſumere, quantum ei opus eſt. Tandem

in amore *æquali imperfecto* rerum omnium communionem tandiu ſperare non licet, donec is manet imperfectus, quia communionem tum demum ſequi oportet, quando duæ perſonæ in unum cor unamque animam jam coaluerunt. Id vero in amore inæquali ob plures intermiſtas infirmitates, diverſosque effectus diffidentiam neceſſario excitantes fieri nequit. Unde amores iſti nunquam ultra Beneficientiam adſurgunt.

18. Sed ne ipſi cogamur præcepta noſtra abſurditatis accuſare, dum præcedenti capite docuimus, *Communionem pertinere ad amorem particularem in genere*, jam vero eam in amore tantum perfecto æquali quærimus; facilis eſt ad hanc objectionem reſponſio, ſi dicamus, cum tria diſtincta genera amoris *ſecundum gradus* perfectionis diſcrepent, duoque genera inferiora eò adſpirare debeant; ut ad perfectionem amoris æqualis duorum hominum perfectorum provehantur, adeoque communionem rerum omnium quodammodo intendant, etſi eandem, dum in imperfectione adhuc hærent, ad praxin deducere nequeant: Nam e. c. *Vir excellens* in via virtutis in gratiam *tyronis* quaſi parum retrocedit, eoque eum perducere nititur, ut deinceps ſecum pari paſſu progredi queat. Et quia *duos in virtute tyrones* eo aſpirare oportet, ut virtutem in inſigni aliquo gradu aſſequantur, fieri non poteſt quin amor eorum deinceps imperfectus eſſe deſinat,

nat, & ad communionem magis magisque appropinquet.

19. Hinc conſentaneum eſt *exempla amoris perfecti æqualis rariſſima eſſe*, cum pauca admodum exempla reperiamus, ubi inter amantes *plenaria* ſit *rerum omnium communio*. Sed in eo tempore vivimus, ubi *infimus etiam gradus amoris rationalis rarum quid* eſt, Unde multi amorem omnem irrationalem putant, vel contendunt amorem rationalem eſſe inſtar Phœnicis, qui aliud eſſe non habeat, præterquam in intellectu.

20. Iam ex hisce obſervationibus promptum erit reſpondere ad nonnullas quæſtiones quas in doctrinâ de amore tanquam valde dubias, & explicatu difficiles venditare ſolent. (I) *Utrum plus delectet, amare an amari?* Hæc quæſtio plus habet ſubtilitatis quam utilitatis. Nam ſi horum alterutrum ſine altero conſideremus, nimirum *amare nec amari*, vel *amari nec amare*, utrumque non eſt rationale, quia argumento eſt, animos eſſe inæquales, & conſequenter utrobique non poteſt eſſe vera oblectatio. In rationali etiam amore, dum per officioſitatem alteri amorem noſtrum adhuc ſignificamus, ejusque amorem ambimus, *deſiderium* potius quam *oblectatio* apud nos deprehenditur.

21. Sed ſi *amor* cum *reciproco amore*, ut decet, conjunctus eſt, certè *uterque amor nos æque delectat*; Etſi enim aliquis prætendat amorem

acti-

activum magis nos delectare quam amorem paſſivum, dum amore activo apud eum quem diligimus oblectationem excitamus, ſed amore paſſivo is quem diligimus nobis reciprocam oblectationem conferre ſtudet; & quisque ſecundum rectam rationem amans, magis delectatur in oblectatione perſonæ dilectæ quam in propria conſuevit, tamen hæc ipſa annotatio oſtendit, quod in amore paſſivo neceſſe ſit æquè nos delectari quam in amore activo, ſi conſideremus, perſonam amatam majorem fere oblectationem capere, cum amorem hunc reciprocum nobis exhibet, quam cum noſtrum amorem accipit. Deinde Amor non conſiſtit in nudâ Actione, nec Amor reciprocus in nudâ Paſſione, ſed uterque amor in eo concordat, ut alter alteri amorem exhibeat, & viciſſim in ejus amore tranquille oblectetur,

22. (II) *An magis delectet in amore alios erudire, quam ab aliis erudiri?* Hæc quæſtio quatenus amorem rationalem concernit, duplici modo intelligi poteſt. Si *amorem æqualem* reſpicis, a priori verbis ſaltem diſcrepat, & hactenus erudire & erudiri (id quod utrobique fit æqualiter) nil aliud ſignificat, niſi amare & amari. Sed ſi à priori quæſtione differre debet, de amore inæquali intelligenda eſt, & tunc idem ſignificat, ac ſi quæras, *utrum magis delectet, amare homines, in virtuti ſtudio jam longius ultra nos progreſſos*, quorumque inſtitutione

vel

vel manuductione egemus, *an eos qui nobis ſunt inferiores*, quique noſtra inſtitutione opus habent; quemadmodum in amore rationali ſe gerere debeant?

23. Ac videtur equidem *utraque delectatio eque ſenſibilis eſſe*, & inferior, cum gaudet ſuperiorem ſui cauſa ſe humiliare, ac quaſi retrocedere, eique ſe exæquare, propriè nec majorem nec minorem ſentire delectationem, quàm ſuperior, ſi videt inferiorem ſincerâ confidentia contendere, ut in virtute indies majores faciat profectus, & ſuperiori æqualis fiat. Tamen ſi ea quæ de diſcrimine Status utriusque amantis notavimus, huc applicare velimus, duobus verbis commodè concluſum dare poterimus. Quod noſtra delectatio quam inde capimus, *cum ab aliis inſtituimur*, partim ob infirmitates noſtras, partim quod res novas nobisque anteà incognitas quotidie addiſcamus, ſit *longe ſenſibilior*, ſed delectatio alios in virtute erudiendi, longe purior, magisque quieta.

24. Solutio prioris quæſtionis viam nobis ſternit, ut ad quæſtionem (III) promptius reſpondeamus: *Utrum fortior ſit amor, cùm cito & ex arcana quadam inclinatione amare incipimus, ita ut cor noſtrum uno quaſi momento ab amore incendatur; an cum hominem cum quo aliquandiu indifferenter converſati ſumus, deinceps quaſi ex Gratitudine, quia plures amoris ſui ſignificationes nobis exhibuit, redamare occipimus?* Ac poſſunt quidem in utroque genere exempla & fortis & de-

bilis amoris inveniri, at ſi ad quæſtionem ſ
cundum diſtincta genera amoris reſponde
dum eſt, pronunciare cogimur; Amorem
fortiorem vel pro amore ſumi, cujus *fervidi*
eſt *Impulſus*, vel pro amore qui *fortiora* pr
bet *amoris argumenta*.

25. Amor qui *citò cœpit*, omnino *fervidu*
eſt, quia hâc ratione fere homines virtu
viam vix ingreſſi ac inter ſe æquales, vel in
more inæquali, inferiores amare ſolent; Et
in amore ſuo multum omnino fervoris habe
cum affectibus ſuis parum imperare ſcian
Cum Vir excellens qui in amore inæquali ſu
ex gratitudine amat, ea omnia quidem ſe
quæ verus amor in cordibus noſtris opera
ſed fervor ejus magis igni calefacienti & n
trienti, quam igni conſumenti compara
dus ſit.

26. Hinc ſi *amorem fortiorem* ex *argume
amoris* cognoſcere volumus, ſequi oportet,
quemadmodum ignis conſumens flammâ, nu
triens calore abundat; ita & *argumenta amo*
in *amore cito incipiente*, *ſecundum externam ſpeci
maxima* quidem eſſe, ſed ſi accuratius con
derantur, multa cum vanitate conjuncta. C
in *amore ex gratitudine* profecto, ſi ſuperior pa
ratus eſt vitam pro inferiori profundere, h
promptitudo *magis* ſit *rationalis* & amore ple
quam in amore prioris generis.

27. Par ratio eſt quæſtionis (IV.) *Quinam
amor ſit diuturnior?* Nam ſi per *longiorem duratio-*

nem

um ſignifices, uter amor *tardiſſime ſcopum ſuum, ſummumque gradum aſſequatur*; tum paulo ante dicta te docebunt, quod amor æqualis duorum hominum perfectorum omnium primus & ciriſſimè, amor inæqualis ob diffidentiam & nævos partis inferioris paullo tardius, denique amor æqualis duorum hominum imperfectorum ob mutuam diffidentiam & nimis variabilem delectationem tardiſſime eò perveniat.

28. Sed ſi quæris, quis amor *continuò creſcat, certè non decreſcat?* Amor *duorum hominum perfectorum* hic ſummum locum tenet, quia perpetuo creſcere poteſt. *Amor inæqualis* eandem habet prærogativam, modò inferior eò enitatur, ut ſuperiori æquetur; tum enim amor hic in amorem duorum hominum æque perfectorum abit. Idem de *amore æquali duorum imperfectorum* ſtatuendum eſt, ſi uterque in via virtutis progreditur, & ab inæqualitatibus ſibi adhuc adhærentibus privati commodi & affectuum quotidie magis magisque ſe liberare conatur.

29. In *amore* autem *inæquali*, *ſi perſona quæ magis eſt imperfecta, ultro retrocedit*, vel *ambo imperfecti*, ea magis quæ in amore ſuo adhuc imperfecta ſunt, quàm quæ rationalia ſunt, alunt, non poteſt non amor eorum illicò decreſcere & frigeſcere. Ea tamen *frigiditas* tunc ferè nil aliud eſt, quam mutatio amoris particularis in univerſalem; Nihilominus infimus gradus amoris rationalis hanc prærogativam habet præ

amo-

amore irrationali, ut cum hic deſinit, non i
ſola frigiditate terminetur, ſed plerunque
odium vel contemptum degeneret.

30. (V.) Quæritur, *An turpe ſit, ut fœmi prior amet, vel certe amorem ſuum prior aperi* Nos in hujus quæſtionis ſolutione non ſequ mur meditationes apud autores fabularum quas Romantios vocant, paſſim obvias, ſed ſ cundum ductum Philoſophiæ breviter rem ex pediemus. Si *amor irrationalis* eſt, nec vir nec fœminis honeſtum eſt, ut in eum amo inplicentur, & tum fœminæ æque eſt turpe ejusmodi amorem acceptet, quam ſi prior hunc amorem aperiat. Sin *rationalis*, non e ut ullum homminem hujus amoris pudeat, ſe honori potius ipſi eſt ita amare, quia hic am fundamentum omnium virtutum eſt, & u via ad ſummum bonum perveniendi..

31. Ac etſi obtendas, *indicium* tamen eſſe *imperfectionis*, ſi quis amare incipiat, cum perſo næ æquales ſimul amorem ſuum ſibi mutuo periant, in amore autem inæquali inferiori ſit, ut amorem ſuum prior aperiat; tamen colenda tibi ſunt ea, quæ jam ſupra indic mus, quemadmodum *præſtantiores* etiam ex ordinaria quâdam ratione amoris initium fa re queant, eoque cor amore plenum lucule tius declarare. Deinde indubium eſt, etſi amore æquali duo eodem tempore amare ſe i cipiant, alterum tamen eorum ſine anim verſione inæqualitatis vel imperfectionis, a

i

incipere, primamque ſignificationem ſeu verbis ſeu aliis argumentis edere oportere.

32. Denique *ſignificatio imperfectionis ſexui muliebri, dictaratione non eſt turpis.* Is ſexus nimis nobis non eſt ſupprimendus, nec nobis ipſis majorem ſine exceptione aptitudinem ac virtutis amorem quam mulieribus vendicemus; Nec noſtrâ tamen aſſentatione earum levitatem alamus, qua plurimæ ſibi imaginantur, viros omnes ſine exceptione obligari, ut earum prærogativas ſuſpiciant, eisque ſe ultrò ſubjiciant. Utervis ſexus continet virtutis ſtudioſos & vitioſos, hoſque diverſorum graduum. Hinc fœmina, quæ prætenderet, ut ſemper ſibi obviam eatur in amore, è ſequentibus abſurditatibus unam certe committeret, vel ut contra omnem æquitatem, hominem in virtute ipſi *præſtantiorem* cogeret, ut ſine cauſa *humiliet*, eique amorem ſuum prior aperiat, vel, ut oblectationem ſuam in eo ſaltem quæreret, ut *ab imperfectis* ametur, eaque delectatione excideret, quæ concipitur, ſi quis amore a virtute præſtantiorum magis magisque procit, vel ut vaniſſima phantaſiâ laboraret, ſe ipſam eſſe excellentiam, *nec ullum eſſe Virum in orbe terrarum, qui meritis ac virtute eam ſuperaret.*

33. (VI.) Poſtremo è Philoſophia noſtrâ morali hæc etiam quæſtio facile decidetur. *An viro ſapienti qui ad inſignem aliquem virtutis gradum evectus eſt, fœminas amare liceat?* Ego quidem è veteribus Philoſophis, hos qui hoc nega-

gerunt, exiſtimo vel ad amorem illicitum ſpexiſſe, vel omnem amorem ſexûs fœmi ne ipſo quidem matrimonio excepto, hab pro illicito, vel certe prò ſummè imperf quorum errorem refutare noſtri non eſt in tuti. Sed ad hanc quæſtionem palam *affir tive* reſpondeo, cum prolixa demonſtrati non egeat.

34. Aut enim fœmina ea eſt *vitioſa*, amor ejus neminem, nedum virum ſapien decet; aut eſt *virtutis amans*, & tam ſapien ipſe, tum obſtrictus eſt ut eam amet, isqu mor tum longe excellentior eſt quàm amor qualis erga alium virum ſapientem, ob for rem Impulſum atque Confidentiam, dive ſexui à Deo implantata.

35. Quod ſi ea nondum eſt virtuoſa, magnis adhuc imbecillitatibus eſt immerſ *virtutem tamen amat*, mentemque ſuam c mente viri ſapientis unire deſiderat, iniquiſſ ageret, ſi eam ob ſexus diſparitatem è ſch ſuâ virtutis vellet excludere. Quin hoc i naturali Impulſu Confidentiæ, qui habetur ter perſonas diverſi ſexus, confirmatur, q minus diffidentiæ apud eam deprehenſuru quam apud reliquos ſuos virtutis tyrones, eoq; manuductio ejus ad virtutem citius ſco pum ſuum aſſecutura ſit.

36. Ac cum Vir ſapiens in ſexu fœmineo plures reperiat de poſtremo ordine, quam qu ipſi ſunt æquales, concludi facile poterit, *quo ordi*

ordinariè non incipiat amare, ſed amorem ejus magis è gratitudine, quam proprio ex affectu proficiſci; adeoque in Viro ſapiente etiam *amoris argumenta longe alia eſſe debere, quam in homine qui adhuc tyro eſt in virtute*, quique fœminam amat ſibi æqualem. Nam ſi Vir ſapiens ejusmodi uteretur amoris argumentis, quæ tyroni conſonantur, exiſtimationem ſuam leviſſime proſtituisset. Cæterum ob exempla huc pertinentia nos referimus ad ea quæ ſuprà n. 15. & 16. tradidimus.

CAPUT IIX.

DE

AMORE SUI RATIONALI.

SUMMARIUM.

Quid Amor ſui rationalis ſignificet? n. 1. Quid ſit? n. 2. Homo terminum vitæ ſuæ non poteſt prolongare. n. 3. aliæ creaturæ vitâ longiori fruuntur quam homo. n. 4. reliquæ creaturæ vitam ſuam conſervant ſine intellectu, per inſtinctum naturalem ſibi inditum, ſed eam non decurtant; Homo autem media conſervationis ſuæ intelligit, & tamen vitam ſuam abbreviat. n. 5. Quibus in rebus conſiſtant media vitam prolongandi n. 6. & quibus rebus vita decurtetur. n. 7. Homo vitam ſuam abbreviaturus non facile à Deo impeditur. n. 8. Sed vitam ſecundum naturam conſervaturo, Deus eam caſu inſperato ſæpe abrumpit. n. 9. Quomodo abruptio termini vitæ cum divina providentia & omnipotentia conſiſtat. n. 10.

Cur

Cur in vita noſtra conſervanda reſpiciendus Amor proximi, ut aliis hac prolongatione b[...] ſit. n. 11. Amor proximi eſt fundamentum am[...] ris ſui. n. 12. ejusque regula. n. 13. Ut nimir[...] emendatio animæ potiſſimum attendatur, n. [...] deinde conſervatio vitæ noſtræ amori proximi [...] dat, n. 15. etſi amicus meus vitam meam prop[...] vitæ anteponat, n. 16. & mecum diſceptet ut [...] tam meam conſervem, n. 17. Hoc unicum eſt [...] radoxum, quod ratio humana perſpicuè demo[...] ſtrare non poteſt, n. 18. An vim vi poſſimus [...] pellere. n. 19. Septem præſuppoſita ad deciſi[...] nem hujus quæſtionis. n. 20. quæ affirmatur n. [...] ſi loquimur de vi præſenti, non de minis. n. 2[...] Quatenus violenta hominis occiſio pro opere ch[...] ritatis venditari queat, n. 23. De aliis quæſtion[...] bus ſpecialibus huc pertinentibus in genere. n. 2[...] Cur de cura hominis pro anima & corpore in ſp[...] cie & explicate non agatur. Libri de cura co[...] poris. n. 25. 26. 27. Manuductio, quomodo [...] hac materia, veritates proprio marte inveniend[...] ſint n. 28. illuſtratur quæſtione, quinam potus [...] ſaluberrimus. n. 29. & oſtenditur quomodo in[...] occaſio ſumenda ſit, ſaluberrimi cibi explorand[...] n. 30. Ad curam corporis pertinent quatuor Vi[...] tutes, Temperantia, Mundities, Laborioſitas, [...] Fortitudo. n. 31.

1.

ETſi ſupra docuerimus quod omnes ho[...] mines actu *alios homines vel creaturas ma[...] gis ament*, quam ſeipſos (licet imprudentes ſtolide exiſtiment ſeipſos maxime ſe amare) Deinde generalis definitio amoris abunde oſtenderit, quod *ſemper aliquid ex* [...]

in

extra nos ipſos amari oporteat, *nec ſe ipſum aliquis amare poſſit*; amor tamen rationalis erga homines requirit, ut *noſtri* quoque *curam* geramus, & hanc curam, cum ex amore rationali fluat, non inepte *amorem ſui rationalem* appellare licet.

2. Is amor in genere nil aliud eſt, quam *niſus quidam rationalis omnia ea agendi, quibus vitæ terminus à DEO definitus, ſecundum regulas ſanæ rationis ad hominum, quos rationaliter amamus, utilitatem, non abbrevietur ſed conſervetur.*

3. Nam Deus, ſicut omnibus creaturis, ita & *homini certum terminum durationis ſuæ* definivit, quem nulla creatura tranſilire poteſt, & hâc ratione homo hoc cum reliquis creaturis commune habet, quod vitæ terminum à DEO ſibi definitum *ne ad momentum quidem prolongare* queat.

4. Quotidiana tamen experientia docet, *creaturas quo ignobiliores ſunt, eo diutius vivere, tardiusque corrumpi poſt mortem*, niſi quod *cicurata animalia* vitam hominis non attingant, etſi valde ſit veroſimile, homines vel violenta occiſione, vel immoderato alimentorum uſu, vel inſalubri cibo & potu vitam ſuam potius abbreviare, quam ut ſecundum naturam longævitatem ferarum beſtiarum aſſequi nequeant, quæ niſi capiantur ab hominibus, vitam hominum facile ſuperare poſſunt. Adeoque *magna* hic *differentia* eſt *inter hominem & reliquas creaturas*, etſi ratio humana ſibi relicta non tam veroſimi-

ſimiliter veram cauſam ſciat eruere, parumq; norit homines in primordio generis humani etiam poſt lapſum vitam reliquarum creaturarum ſuperaſſe, vel certe longævitate æquaſſe.

5. Sed & *aliud diſcrimen inter hominem & reliquas creaturas* hodie extra controverſiam eſt, quod cæteræ creaturæ *inſtinctum à Deo ſibi implantatum ſequantur*, adeoque etſi media ad conſervationem ac durationem ſuam à DEO ordinariè poſita non intelligant, tamen ſecundum ea media vivant, *neque iis abutantur*, vel terminum ſibi præſixum abbrevient, *homo verò* ope intellectus ſui *media naturalia* ad vitam ſuam conſervandam faciliime & ſine ſubtili ſpeculatione *cognoſcere*, itidemque vitæ ſuæ terminum cum ex malitiâ tum ex negligentiâ *abbreviare* queat.

6. Vitam ſuam homo *conſervat*, ſi tali *cibo* & *potu* utitur, quibus alimentis ſanguis ejus in proportionata circulatione, eaque nec nimis celeri nec nimis tarda moveatur, ſi *extrinſecus* corpus ſuum *veſtimentis* & *domicilio* ab improportionato frigore vel calore tuetur, ſi *corpus* ſuum quotidie *motu & quiete temperatâ* recreat, & proportionata quadam viciſſitudine *omnia membra in ſpecie* oblectat, denique vires facultatesque ſuas omnes eò confert, ut vitam ſuam à *quacunque vi externa* defendat. Nam iſta omnia ſunt notiſſimæ Concluſiones, è doctrina primi capitis derivatæ.

7. Ex

7. Ex quo facile intelligitur, quibus rebus *vitam ſuam abbreviet*, nimirum ſi ſingula ea quæ jam notavimus, vel eorum unum ſaltem negligat, vel contrarium potius agat.

8. Nec homo tamen exiſtimabit, ſi ea omnia obſervet, quæ ad vitæ ſuæ conſervationem in naturâ fundata eſſe deprehendit, *vitam ſuam tamdiu etiam durare oportere*, quamdiu eam durare ſecundum regulas naturales conſentaneum ſit. Neque enim DEUS regulas naturales ſibiipſi, ſed hominibus præſcripſit, ac omnes homines per quotidanam experientiam docet, ſi has regulas data operâ transgrediantur, quod *vita ſua abbreviationem ſibiipſis debeant*, nec ullam ſive in naturâ ſive in experientia rationem reperiant, unde veroſimiliter ſperare poſſint, Deum vitam humanam conſervare velle vi omnipotentiæ ſuæ, extraordinarie, & contra naturam.

9. Ex adverſo quotidianana etiam experientia oſtendit, quod DEUS hos qui fundamentales naturæ regulas accuratiſſime hic obſervarunt, *morte repentina & violenta tollat*, quam exquiſitiſſimo ſtudio ne ad momentum quidem differre poſſunt: Sive hoc ipſo Deus nos velit docere, quod ipſe, tanquam Dominus naturæ, non ſibi, ſed nobis certum terminum, quem obſervemus, definiverit, ipſe vero hunc ſemper decurtare poſſit. Sive hoc caſu vitæ noſtræ terminus non ſecundum natu-

ralem noſtram conjecturam, ſed ſecun-
dum præſcientiam divinam ſupputari de-
beat; Sive homo iſte vitæ ſuæ decurtatione
intermiſſione amoris rationalis erga alios homi-
nes, vel factis irrationalibus contra debitum er-
ga DEUM ipſe ſibi contraxerit.

10. Et ne ipſi contra hoc debitum
non amplius ſpeculabimur, *quomodo* … *cum*
providentia, cumque omnipotentia divina con…
queat, ut homo vitæ ſuæ terminum decurtet. In…
nim eſt iſta ſpeculatio, nec quicquam nobis …
deſt, cum omnes proprietates divinæ ſint…
comprehenſibiles & ad conſervandam …
noſtri tranquillitatem ſufficiat, ſi indubi…
intelligamus, poſſe hominem vitam ſuam …
curtare.

11. Hoc potius aliquanto accuratius exp…
damus, cur in definitione amoris ſui ratio…
lis dixerimus, Conſervationem vitæ noſtræ …
fieri debere, *ut aliis quos rationaliter amamus be-*
ne ſit. Nam & *Amor ſui*, uti docuimus, *fu*…
amore proximi, & Amor proximi *regula* eſt A…
ris ſui.

12. *Primum* enim Amor cum *Univerſalis* …
præcipue *particularis* exigit, ut vitam noſ…
conſervare ſtudeamus. *Univerſalis*, quia …
rum hominum auxilio, & vitâ promiſcue …
habemus; *Particularis*, quia amor poſcit, …
magis quæramus, ut perſonæ dilectæ bene ſit,
quam nobis ipſis; cumque ſciamus eum quem

ama-

amamus magis vivere in nobis, quam in ſeipſo; amorem enormiter violaremus, ſi in conſervatione vitæ noſtræ negligentes eſſemus.

13. Deinde Amor proximi eſt *Norma amoris ſui*, cùm ſi conſideremus, quemadmodum is *inſtituendus* ſit, tum ſi cogitemus, quod Amor ſui *amori proximi cedere* debeat.

14. *Priori reſpectu* Amor proximi nos docet, quod non ſufficiat vitam ſuam conſervare quoad ſola corporis machina innuitur, ſed cum conſervationem iſtam in gratiam amoris proximi inſtitui oporteat, ſponte ſuâ intelligitur, *animam* potiſſimum ab omni ignorantia & ſtultitia, item ab omnibus pravis affectibus amorem impedientibus purgandam eſſe, etſi hi ſuâ natura tales eſſent, ut per eosdem vita noſtra non decurtaretur, ſed in hiſce erroribus atque affectibus, vitam noſtram inſtar beſtiarum quam longiſſime poſſemus producere.

15. Deinde Amor ſui *cedat amori proximi*, quia in deſcriptione amoris particularis ſæpe notavimus, quod is amor nos impellat ut vitam noſtram pro perſona rationaliter amata profundamus. Quando igitur omiſſione eorum, quæ ſupra n. 6. ad conſervationem vitæ noſtræ requiſivimus, vita perſonæ amatæ conſervari poſſet, ſana ratio oſtendit, tum ea nobis omittenda potius eſſe quam facienda. non videmus tamen, quo caſu, omiſſione eorum vita proximi conſervari queat, exceptis iis quæ

ibidem de defenſione vitæ noſtræ contra ... externam docuimus.

16. Ac ſi quis nobis opponat, quod no... pus habeam, ut vitæ meæ conſervationem vi... amici poſtponam, *cum amicus meus magis in ... vivat, quam in ſeipſo*, unde ſequi videatur, q... me ipſum magis reſpicere debeam, quam vi... amici. Reſpondebimus, regulas amoris itid... à me requirere, ut in amico magis vivam q... in meipſo, adeoque eius vitam vitæ meæ p... feram, & ſi hoc amore reciproco carerem, ... amore amici etiam fore indignum.

17. Replicas; Ita vero ſequetur, ut in e... re *non unum cor & una anima*, ſed *duæ cont... ctoria voluntates* deprehendantur, dum alter ... altero mori, & alterius mortem impedire ... pit: ita vero amor non amor, certe diſco... amor vocabitur.

18. Sed ô quam amicæ contradictiones ... quam grata diſcordia! *Hoc vero unicum eſt pa... doxum in Philoſophia*, cujus veritas ab omni... quidem intelligitur, quod rationi non re... gnet, nec intellectu tamen eius perſpicua ... deprehenditur, unde id demonſtretur;

19. Diximus autem, amorem particula... nos obligare, ut vitam noſtram præ amore ... amico profundamus. Nam quod amore ... niverſalem concernit, jam ſuprà, cum de ... ageremus, ſatis demonſtravimus, neque hu... manitatem neque aliam ullam virtutem ad...

mo-

[..]rem univerſalem pertinentem eò ſeſe ex[..]ndere, ut pro quibuscunque hominibus mo[..]riamur. Imo ibidem, cum de Patientia do[..]ceremus, diximus quod de ea ſaltem loquamur patientiâ, quibus acceptas injurias toleramus, de patientia vero erga præſentes ac futuras injurias ſuo loco ſententiam noſtram ſignificare velimus. Unde jamnon immeritò quæritur, *[..]non etiam amore rationali obligemur, injurias [..]ricula & contumeliam ab inimicis noſtris nobis formidanda, patienter expectare, & pro his quoque vitam profundere*; an verò hasce injurias vi reciprocâ, imò cum occiſione adverſarii, ſalvo amore nobis propulſare liceat?

20. Iam ut hanc quæſtionem, ad quam prolixe alias varieque & confuſe reſpondere ſolent, breviter & ex fundamento decidamus, ex hactenus demonſtratis *aliquot* ſaltem *theſes & fundamenta* hic *repetemus*. (1) Omnes homines omnes equidem in ſpecie amare non poſſe, nec odiſſe tamen debere. (2) Qui *inimicè nos tractant*, non poſſe prætendere, ut *amori particulari* ſe amplectamur, quia offenſionibus ſuis abunde demonſtrant ſe non eſſe virtuoſos. (3) *Nec* licere tamen ut *eiusmodi homines odio habeamus*, ſed amorem univerſalem eis exhibendum eſſe. (4) *Odiſſe* nil aliud eſſe quam meditari, quemadmodum alteri pro malo apparenter nobis exhibito ægre faciamus. (5) *defenſionem vitæ noſtræ* aliorumque bonorum, non referri poſſe ad odium,

cum hoc ſaltem ea intendat, ut alterum tineamus, ne nobis ægre faciat. (6) Q *hanc defenſionem* amori cum particulari universali *debeamus*. (7) Quod malitiam lapſum alterius *ulciſci* equidem nobis non ceat, quia eadem patientia quotidie ab præſtanda opus habemus. Sed à nemine p tendere poſſimus, ſi in mediocri ſaltem du prudentes ſumus, ut *vim præſentem* m *feſtam* à nobis patienter ſuſtineat; Unde idem à nobis poſtulari poteſt.

21. Ex his fundamentis iam ad propoſ quæſtionem reſpondemus. *Amorem non quirere, ut vim præſentem, quam hoſtes nobi nati ſunt, patienter ſufferamus*, ſed quod ſal more eandem vi oppoſita, etſi ea cum i adverſari interemtione conjuncta ſit, re lere queamus.

22. Loquor autem de *vi præſenter imm te*. Nam ob comminationem non opu medio iſto violento, partim quod hac m ne comminationes tanquam iniuriam iam tam vindicaremus, quod patientiæ uni ſali repugnat, partim quod adverſus co nationes aliis cautelis & præparatione, q deinceps vim vi repellere valeamus, ſatis niti ſumus.

23. Ac etſi prætendas, plane irratio eſſe, ut *violenta hominis occiſio pro opere cha tis venditetur*; tamen facilis eſt reſponſio, qu

nun-

nunquam dixerimus violenta occiſione occiſo amorem exhiberi, ſed ſufficere eo ipſo nec odium ei præberi, dum eius mortem non intendimus, ſed hanc ipſe ſibi contrahit, quodque hâc noſtra defenſione, tam quibuscunq; hominibus in genere, quam amicis noſtris in ſpecie amorem noſtrum præſtamus.

24. *Quomodo autem vis nobis imminens comparata eſſe debeat*, ut eadem vi repelli, & præſentibus periculis annumerari poſſit? Item, *quænam prius tentanda ſint*, quam ad hanc extremitatem inimici noſtri occidendi deveniamus? & quæ præterea ſunt hujusmodi quæſtiones, quæ à Moraliſtis vulgo formari & decidi ſolent, his iam non occupabimur, cum quod ob infinitas ac nimis variantes circunſtantias, in genere vix decidi poſſint, ſed cuiusque virtuoſi prudentiæ & amori committenda ſint; tum quod *vitioſi* & *quoad virtutem imperfecti* parum proficerent, etſi eas ſubtiliſſime decideremus, ipſi vero ob vitia ſua vel imperfectionem inepti eſſent qui hanc deciſionem ad praxin deducant, præſertim cum eiusmodi pericula talem hominem timore repentino atque conſternatione perculſum in eum ſtatum detrudant, ubi ſui ipſius eſt impotens, ſed ab hoc timore, incuſſaque conſternatione regi cogitur. Quæ ſi in hominem incidant, amorem rationalem animique tranquilitatem iam *in aliquanto gradu poſſidentem*,

tem, ipſe pro menſura amoris ſibi impertit iam novit, quid ſibi his in periculis ſecundum officium ſuum agendum ſit.

35. Igitur cum Amor ſui, per ſuperius annotata, tam in cura *animæ* noſtræ, quam in cura *vitæ* & *valetudinis* noſtræ conſiſtat; de *utroque in ſpecie* iam quidem eſſet agendum. Sed ſperamus à prudenti Lectore facilem veniam, ſi id hic omittamus.

26. Ac *animam* quidem quod attinet, eius perfectio conſiſtit in duabus virtutibus, *Sapientiâ* & *amore*. De *Sapientia* ſatis in Logica explicavimus. De *Amore* fere omnes paginæ Philoſophiæ huius moralis loquuntur. Et quid de mediis eum conſervantibus adhuc reſtat, pars altera de Remediis contra amorem irrationalem abunde exponet.

27. *Vitæ* vero ac *Valetudinis* conſervatio ad *Medicinam* pertinet, eiusq; nobiliſſima pars eſt, etſi Medici vulgo magis ſolliciti ſint, quâ ratione morbos maxime ſenſibiles & periculoſos tollant, quam quemadmodum homo valetudinem ſuam in ſtatu integro conſervet, eam magis magisque confortet, morboſque præveniat, quæ tamen omnes homines ratione præditi, inprimis Studioſi & literati, ſollicite obſervare deberent. Sed cum Ars Medica in hoc ſeculo augmentis maximis ſit locupletata; inſigni DEI beneficio non deſunt libri quidam eruditi, qui perſpicuam nec quibus-

cun-

cunque hominibus ratione præditis difficilem manuductionem præbent. Paucos ſaltem nominabo, *Tractatum D. Cornelii Bontekoe de hominis Vita, Tractatum, Morbo & Morte*, quem & ipſe & auditores mei utiliter hactenus adhibuimus, item Autorem Medicinæ corporis.

28. Quod ſi hic aliquis ſe *proprio Marte in veritate indaganda velit exercere*, ea ſaltem repetat, quæ *Capite primo* huius libri de Bono & malo in genere docuimus, eaque ad conſuetum ſibi *cibum & potum, veſtitum, domicilium, motum quotidianum* &c. applicet, ac deinceps cum tractatu D. Bontekoe, vel alio eius generis libro conferat, & ſe idoneum eſſe deprehendet, qui in hâc ſcientia novas veritates ſubinde proprio Marte inveniat, & ab aliis inventas examinet, atque cognoſcat, quantis erroribus fuerit implicatus.

29. E. g. Si quis ſcire deſiderat, *quisnam potus ordinarie ſaluberrimus ſit?* Reſpondetur è primo capite Ethices noſtræ, hunc potum eſſe ſaluberrimum, qui ſanguinem noſtrum in proportionata circulatione retinet, ne is iuſto velocius vel tardius moveatur. Iam applicatione facta ad potum nobis uſitatum, deprehendimus hunc trium eſſe generum: *Vinum, Aquam, & Cerevisiam. Vinum* calefacit, adeoque circulationem ſanguinis nimis reddit velocem, vel phlegma generat, ſi dulce

eſt

eſt, & circulationem ſanguinis nimis tardam efficit, vel tartarum in ſe continet, & minutas tartari particulas in ſanguinem propellit, quæ venas & fibras corrodunt, & diſpoſitione ſua circulationem ſanguinis valde impediunt, atque arthritidem ſimilesque morbos inducunt. *Cereviſia* ſimiles habet effectus. aut enim calefacit, aut frigus operatur; Plerumque autem phlegma generat, ſic ut vinum plerumque calefacit, id quod in cereviſiæ uſu ſudor mucoſus, in vini uſu calor per omnia membra ſeſe diffundens teſtatur. Adde quod uterque potus ita comparatus eſt, ut acredine vel ſuavi ſapore ſitim provocent, & linguam ita titillent, ut præ voluptate plus inde bibamus, quam natura poſtulat. Sed *Aqua* ordinarie nec calida eſt, nec frigida; ac ſanguinem in proportionatâ circulatione conſervat, nec dulcis eſt nec acris, ut ſitim nobis excitare valeat, aut plus bibere permittat, quam natura expoſcit. Iam ipſe fac concluſum, quiſnam inter triplicem hunc potum ordinarie, & homini ſano. ſit ſaluberrimus. Sed attende ut ſecundum regulas ſanæ rationis, nec ſecundum affectum tuum concludas.

30. Imo ut intelligas quemadmodum inventâ veritate plures ſubinde veritates emergant, diligenter conſiderabis *aquam* in comparatione vini & cereviſiæ, eſſe potum cui

mi-

minimum ineſt ſaporis, iam ſi hanc obſervationem cum capite primo conferes, ibique deprehendes ea quæ in ſenſoriis minimam ſenſibilitatem operantur, optima eſſe, magnam jam veritatum novarum multitudinem circa *cibos ſalubres* inveniſti, ſi eadem ratione applicationem facies, cibos *minus ſapidos ordinarie eſſe ſaluberrimos*, contrà acidos, quæq; homo ſanus nec delicatus cum nauſea quadam abhorret, inſaluberimos. &c.

31. Quod ſi tandem, ordinis cauſâ, ut in amore univerſali & particulari fecimus, etiam *in Amore Sui* diſtinctas obſervationes huc pertinentes certis virtutum nominibus inſignire velis; Debitum circa cibum & potum poſſes appellare *Temperantiam*; id quod in veſtitu & domicilio verſatur, *Munditiem*; quod motum membrorum externorum intendit, *Laborioſitatem*; denique quod corpus defendit, *Fortitudinem*. Sed ad praxin potius harum virtutum enitere, quam ut circa earum appellationes aut definitiones digladieris.

CA-

CAPUT IX.

DE NECESSITATE AMORIS RATIONALIS IN QVATUOR COMMUNIBUS SOCIETATIBUS GENERIS HUMANI.

SUMMARIUM.

Connexio, n. 1. In Societate Conjugali, item in ſocietate paterna, herili & civili n. 2. Amor non admodum videtur neceſſarius, cum ibi mandatis & coactione agatur. n. 3. Tamen omnis ſocietas unitio animorum ſicut in Amore. n. 4. Nulla ſocietas vacare poteſt Amore, uti vacare pot... & mandato. n. 5. Mandatum in ſocietatibu... tem famulatur Amori. n. 6. nec æque ſingulis ſocietatibus conjunctum eſt. n. 7. prout ſocie... vel è naturali impulſu ortæ ſunt, vel è de... amoris n. 8. Societas conjugalis & paterna non ... per ſumma aliqua neceſſitate opus habent ... dato. n. 9. Societas herilis amore univerſali ... tenta eſt, poteſt tamen is amor excreſcere in a... morem particularem. n. 10. Sed in Societate civili amor particularis inter Magiſtratum & ſubditos non eſt ſperandus. n. 11. Quod ſi nec am... univerſalis deprehenditur, plerumque culpa ... penes Magiſtratum, & ita in reliquis tribus ſocietatibus penes eos qui ibi præcipiendi poteſtate... habent. n. 12. Societas conjugalis eſt omnium naturaliſſima. n. 13. In quâ neceſſe eſt, ut amor particularis æqualis inveniatur. n. 14. Ante eius conſummationem in prævia ſollicita officioſitate ſumma opus eſt cautione. n. 15. nec negligenda Beneficen...

ficentia n. 16. Poſt conſummationem matrimonii communio omnium actionum, & bonorum locum inveniat. n. 17. Implacabili odio inter conjuges exorto rationi conſentaneum eſt, ut ſeparentur, n. 18. De Polygamia & de communione Uxorum. n. 19. Societas Paterna prædita ſit amore rationali inæquali. n. 20. is amor poſtmodum in amorem æqualem mutetur. n. 21. Societas Herilis utrobique omnes virtutes amoris univerſalis contineat. n. 22. Quando is poſſit converti in amorem particularem? n. 23. Cujusmodi amor eſſe debeat in Societate Civili? n. 24.

I.

HActenus *de Amore* egimus, quemadmodum is ſecundum ductum rationis excitetur, & plenariam unionem duorum animorum, cuiuscunque ſtatus aut ſexus intendat. Adeoque in doctrina de Amore nil amplius reliquum eſt, niſi ut videamus, quemadmodem is amor in *quatuor humanis Societatibus* comparatus eſſe debeat, quæ inde Societates naturales appellantur, quia omnibus gentibus ſunt communes, & nemo eſt, qui non in earum una, ſi non in omnibus vivat.

2. Suntque Societas (1) *inter maritum & uxorem.* (2) *inter parentes & liberos.* (3) *inter herum & ſervum.* (4) *inter magiſtratum & ſubditos.* De quarum ſocietatum conſtitutione & quodnam ſecundum regulas iuſticiæ cuiusque perſonæ ſub ſocietate aliqua viventis

offi-

officium ſit, prolixe non agemus, quia ho
alibi præſtitimus, plura etiam vulgo nota ſun
quæ ad explicationem iuris Naturæ potiu
quam ad Ethicam pertinent, ſed quodna
amoris in his ſocietatibus officium ſit, quiſ
effectus diſpiciemus.

3. Enimvero ſi has ſocietates conjunctin
obiter intuemur, videtur equidem *in illis A*
mor non magnopere curari. Nam hæ ſocieta
tes ſingulæ in genere humano ita comparata
ſunt, ut alter poteſtatem gerat *alteri præcipien*
di, & alter alteri *morem gerere* debeat. *Ubi au*
tem mandatum locum habet, ibi locum etiam h
bet coactio. Ubi coactio, ibi nullus amor.
conſequenter, cum ſupra docuerimus, c
actionem differentiam conſtituere inter Iuſti
ciam & Amorem, videntur hæ quatuor ſocie
tates *iuſtitiam* quidem pati poſſe, non vero
Amorem.

4. Contra ſi viciſſim conſideramus, nihi
lominus de *Amore conjugali*, de *Amore paren*
tum erga liberos &c. omnes loqui & ſcribere;
imo ſi expendimus, omnem *ſocietatem huma*
nam in unitione duorum animorum ad certum
finem conſiſtere, videmus *omnes* etiam *ſocie*
tates natura ſua *Amorem*, quæ ipſa eſt animo
rum conjunctio, intendere.

5. Et ita cito deprehendimus *ſocietatem nul*
lam abſque Amore, commode tamen *abſque*
mandato ac coactione eſſe poſſe; mandatum v
ro

ro & coactionem per accidens ſaltem in humanas ſocietates irrepſiſſe, quatenus nimirum certi homines in his ſocietatibus viventes vel ex imperfectione, vel ex malitia ea quæ ad ſcopum cuiusque ſocietatis faciunt, ultro facere ceſſant; imo his reluctantur.

6. Unde porro ſequitur *Amorem non propter coactionem* in dictis quatuor ſocietatibus adeſſe debere, ſed *Amorem* in ſingulis oportere quaſi *imperium tenere*, mandatum vero & *coactionem ei famulari*, non quidem ut amor vi & mandato excitetur, quod eſt impoſſibile, ſed ut amor adverſus odium eiusque offenſiones defendatur. Et hac ratione mandatum atq; coactio in his ſocietatibus neceſſario deſinit, certe non adhibetur, cum homines in his ſocietatibus viventes Amori ſuâ ſponte locum concedunt.

7. Cæterum etſi *mandatum ſeu coactio*, ad nullam ex quatuor hiſce ſocietatibus pertineat, ſi eorum finis abſolute conſideretur; tamen id *alii ſocietati magis, alii minus* adhæret, adeoq; non inepte dici poterit, uti *amor eſt de Eſſentia omnium ſocietatum*, ita ex adverſo *coactionem per accidens* in aliquas ſocietates irrepſiſſe, quarundam vero *quaſi partem aliquam* conſtituere.

8. Nimirum ſi dictæ quatuor ſocietates parum inter ſe conferantur, animadvertemus, *harum duas* in humano genere vigere poſſe, etſi omnes homines eſſent virtuoſi, *ſeque mutuo amarent*, etſi bona omnia ſecundum leges amoris rationalis eſſent communia, omnesque homines in mundo abunde bonorum poſſiderent,

ita ut nec pauperes eſſent nec divites. *Reliqua dua* ortæ ſunt è *defectu amoris* & è *dominio* inde *introducto*; & ex abundantia & egeſtate inde ſecutâ, partim etiam *ob metum malitia* aliorum hominum tam in ſocietate quam extra ſocietatem viventium formatæ.

9. *Societas conjugalis* & conſequenter etiam *ſocietas Paterna* eſt virtutis amantium & vitioſorum, pauperum & divitum. Ac etſi utraque ad ſubſtantiam ſuam nec divitias nec privatum dominium præſupponat, tamen ſi ſcopum ſuum vere attingere velint, opus habent virtute atque amore. Ac ſi amor reperitur, non admodum uſurpatur *imperium mariti*, nec *mandatum parentum*; Sed vel uterque ultro debitum ſuum agit, vel monitum ſufficit, quod coactione imperante non opus habet. Et in his ſocietatibus amor rationalis facillime poteſt oriri, cum homo ad eundem inſtinctu interno univerſali, non verò externa aliqua neceſſitate iuvitetur.

10. Rurſus non daretur *Societas Herilis*, ſi ſecundum amorem omnia eſſent communia, & ſublatum diſcrimen inter pauperes & divites. *Societas* vero *Civilis* non eſſet exorta, niſi cœptum fuiſſet homines amore vacuos timere, & contra eorum odium quæſita defenſio. In *ſocietate herili amor* fere deprehenditur *in exiguo gradu*, cum in eâ tam herus quam ſervus privatum quisque commodum potius intendat, quam ut alteri bene ſit, & ſcopus heri talis ſit,

ut

ut ſine præſcripto atque mandato juxta quod neceſſe eſt ſervum actiones ſuas inſtituere, obtineri nequeat. Oportrt tamen *amorem ſaltem univerſalem utrobique orſervari*, nec amor particularis huic ſocietati repugnat; Imo *ubi is in hac ſocietate deprehenditur*, vis imperans & privatæ utilitatis ſtudium ceſſat, & in amorem fraternum convertitur.

11. Sed *Societas civilis vi atque imperio minus carere poteſt* & amorem particularem inter Magiſtratum & ſubditos difficilius obtinere ſolet ſed contentam eam eſſe oportet, *dummodo amor univerſalis* ſtabiliatur, cum diffidentia erga alios homines huius ſocietatis origo ſit, & in eius inſtitutione plerumque ejusmodi conditiones alter alteri præſcribere ſoleat, quæ inſignem diffidentiam inter ipſas has perſonas qui hanc ſocietatem amplectuntur, arguunt. Adde quod ob numerum perſonarum ex quibus hæc ſocietas conficitur, *impoſſibile* ſit, ut *inter animos Magiſtratus & ſubtitorum* plenaria æqualitas & conſequenter etiam *amor particularis* ſperari poſſit.

12. In duabus tamen ultimis ſocietatibus hi penes quos eſt imperium operam dent, *ut ſervi & ſubditi, quantum ejus fieri poteſt, ad amorem particularem magis magisque aptentur.* Et ſi in his ſocietatibus ne virtutes quidem amoris univerſalis obſervantur, *culpa plerunque eſt penes eos qui alios prudentiâ antecellcre deberent, n. e. qui in eà ſocietate imperant.* Idem etiam de ſo-

U 2 cie-

cietate *conjugali*, & *paterna* dicendum eſt, n
ſi pars correlata aperte eos excuſet, ut cu
uxores, liberi, ſervi & ſubditi diſciplinam
mnem, monitaque omnia malitioſè repudia
pedibusque conculcant.

13. Poſtquam igitur de neceſſitate am
ris rationalis in quatuor communibus ſoci
tatibus humanis in genere locuti ſumus, pa
cis etiam *ſingulas ſocietates* contemplabimu
quatenus amori cum eis eſt negotium. *Soci*
tas conjugalis ideo omnium *naturaliſſima*
quia inſtinctui & affectui naturali utriusq
ſexus a DEO implantato ſatisfacere ſtud
Non intelligo pruritum venereum procliv
ad copulam carnalem, ſed inclinationem ra
tionalem duo corda arctiſſime & perpetu
ſecum uniendi, & caſta conjunctione lib
ros procreandi, ac in liberis mutuum amo
rem ſuum veluti concentrandi vel rectius am
plificandi.

14. Itaque *in ſocietate conjugali* nil niſi *ratio*
nalis quidam Amor particularis æqualis imperiu
teneat, nunquam terminandus, quia leges ci
viles ſeparationem prohibent, unde dictamen
rectæ rationis poſtulat, ut perſonæ conjugi
um inituræ *circumſpectione ſumma in electione*
utantur, quia in reliquis amicitiæ & amor
generibus ſi quis in electione aberravit, ſe
per vel plerumque ſaltem error emendari p
teſt, ita ut alter ab altero rurſus ſeparetu
eâque ſeparatione amorem particulare
tollat.

15. Quare manifeſtum eſt, ſi nunquam in aliquo genere amoris particularis, certe in ſocietate conjugali neceſſum eſſe, ut *ſollicita-officioſitas* ſupra explicata obſervetur, multæque ac variæ cum perſona, cujus ambimus, matrimonium, converſationes habeantur, ut accurate examinemus an animus eius, quem nobis propoſuimus, virtutis amans, noſtroque ſimilis ſit, & an ſincere amemur, an ex libidine, vel privata utilitate, aliove modo irrationali. Unde porro ſequitur, hæc conjugia non poſſe cenſeri rationalia, ſi perſonæ non ſunt virtuoſæ nec virtutis amantes, ſi conſenſum conjugalem alienis oculis & auribus committunt, ſi in conjugio ineundo omnis vel potiſſimus habetur reſpectus pecuniæ, formæ vel promotionis, item ſi poſt unam alteramque converſationem illico pactum ineunt, niſi forte hoc caſu duo animi eorum quorum uterque virtutis ſtudioſiſſimus & valde candidus eſt, juxta manuductionem ſupra â nobis traditam conveniant.

16. Deinde in ſocietate conjugali, propter univerſalem hominum ſtatum imperfectum, plenaria ac indiſſolubilis conjunctio tamdiu differenda eſſet, donec utriusque animus firmiora prioribus argumenta *Beneficentiæ confidentis* præſtiterint, cum ſæpius contingat ut qui argumenta officioſitatis integre præſtiterunt, nos derelinquant & inæqualitatem ſuam prodant, cum usq; ad beneficientiam per-

vene-

venerunt. Fortaſſe etiam majores noſtri huc reſpexe-runt, conſuetudine introducta, ut poſt publicam de-ſponſatio em, ante plenariam conſummationem con-jugii ſponſus cum ſponſa aliquandiu converſetur, ut ex orta interim capitali inimicia rurſus ſeparari queant.

17. Sed jam conſummato conjngio noneſt dubium ſolam hanc conjugalem ſocietatem eſſe vere rationalem in qua non ſolum *bona omnia* ſunt *communia*, ſed & utro-bique *amica libertas & mutua communio omnium actio-num* animadvertitur. Hoc pacto autem neque vi neque imperio mariti opus eſt, utpote pro uxoribus ſtolidis & valde imperfectis introducto. Sed quemadmodum uxor marito iu rebus virili curæ commisſis non obſe-quitur, ſed ex amore eum in hisce quantum poteſt, ad-juvat, ita maritus uxori in rebus œconomicis, quas per intelligit, eandem libertatem concedit, eamque adjuvat, quantum ipſi per decorum a nationibus introductum li-cet. Utrobique vero ſine ſuſpicione & Zelotypia liberta-tem ſibi concedunt cum honeſtis hominibus utrius-vis ſexus converſandi, cum uterque certus ſit de virtute alterius, & è regulis rectæ rationis cogno-ſcat Zelotypiam atque diffidentiam ſolius eſſe amoris irrationalis.

18. Quod ſi præter opinionem alteruter, vel uter-que in electione ſeſe præcipitaverint, & ſi jam conſum-mato matrimonio ob nimiam diſparitatem ac manife-ſtam imprudentiam alterius conjugis, *disſidia* oriantur, *quæ ob pertinaciam partis irrationalis tolli vel componi ne-queant;* patet eam ſententiam eruditorum in regulis ſa-næ rationis omnimo fundatam eſſe, qui contendunt, *divortium hoc caſu concedendum eſſe.* Neque enim ho-mini rationali ulla major poteſt accidere calamitas, quam ſi cogatur cum homine irrationali in arctisſima conjun-ctione ac ſocietate perdurare, & cum eo rem vener-am exercere. Imo plusquam beſtiale eſt, ſi homines diſcordes & plane contrarii nullam inter ſe aliam com-munionem colant, quam quæ extinctionem mutuæ li-bidi-

bidinis intendit. Deinde nulla eſſet proportio inter delictum & pœnam, ſi error hominis alicujus, qui in eligendo thori conſorte magis ex infirmitate, quam ex inſigni aliqua malitia ſe præcipitavit, tanto animi cruciatu puniretur.

19. Cæterum quæ ſecundum ductum naturæ in ſocietate conjugali reſtant obſervanda, jam alibi fuſius explicavimus, ſimulque decidimus: An naturæ repugnet, nec ne *Polygamia*, *vel Uxorum communio*? Quo brevitatis cauſa nos referimus, nec neceſſarium putamus theſes noſtras huc transferendo repetere.

20. *Societas Paterna* ſecundum naturam reſpicit *amorem rationalem inæqualem*, ut ſupra eum definivimus, in quo parentes tenentur amorem ſuum ita erga liberos exercere, ut hi, quamdiu in imperfectione hæreut, reverentiam parentibus præbeant, & cum exemplis, tum monitis & inſtitutis quotidianis parentum ex imperfectione emergant. Quare etiam parentes obligantur, ut ante omnia de liberorum emendatione cogitent, *nec ullum aliud debitum*, *ullamve amicitiam huic obligationi præferant*, quantumvis nil committant contra rectam rationem, ſi hanc liberorum educationem aliis commendent, modo emendationem liberorum hac ratione æque, vel melius quam per ſe ipſos expediri poſſe intelligant.

21. Hoc ſcopo jam plene obtento, liberisque ad actiones rationales parentibus ex æquo reſpondentes perductis; a ratione nequaquam abhorret, ut deinceps *inter parentes & liberos amor* tam *æqualis* oriatur, qualis unquam eſſe poteſt duorum amicorum intima familiaritate junctorum. Supra enim jam docuimus, quod omnis amor rationalis idemque inæqualis eo eniti debeat, ut in amorem æqualem convertatur.

22. *Societas Herilis*, ſi rationalis eſſe debet, utrinque talis ſit, ut neuter alterum contemnat, vel ulla ratione lædat, ſed alter alteri mutuam *modeſtiam* ac *manſuetudinem* exhibeat, & id quod alter alteri initio hujus ſo-

cie-

cietatis *promiſit*, firmiſſime præſtent, deinde omnia ex quiſitiſſima *humanitatis* officia ſibi mutuo præbeant, atque offenſiones ex infirmitate humana aliquando obrepentes *patienter* tolerent; alias enim dici non poſſet inter herum & ſervum *amorem univerſalem* inveniri, quem per ſuperiores hypotheſes ſemper in hac ſocietate deprehendi oportet.

23. Iam ſi uterque & Herus & Servus tam felices ſunt, ut deprehendant, quod eorum animi ex æquo ſibi reſpondeant, & utrinque ad virtutem adſpirant, neceſſe eſt ut deinceps *propiori conjunctione in ſtatum amoris rationalis particularis* ſe transferre conentur. Id vero aliter non fit, niſi ut præter officia humanitatis per operoſa vel pretioſa *beneficia* deſiderium ſuum reciproce ſibi aperiant. Unde in aprico eſt quod *ſervus* (*imo viliſſimum mancipium*) *idoneus ſit, qui hero ſuo infinita beneficia exhibeat*, id quod Seneca in libris ſuis de beneficiis prolixe perſecutus eſt, & dubia hic occurrentia ... de eruditeque enodavit.

24. Denique quod *Civilem ſocietatem* attinet, itidem regulæ *amoris univerſalis* teſtantur, Rempublicam illam rationalem eſſe non poſſe, ubi Princeps ſubditis, & hi viciſſim Principi officia *Humatiatis*, *Veracitatis*, *Modeſtiæ*, *Manſuetudinis & Patientiæ* recuſant, unde neceſſario conſequitur, quod *Princeps ſapiens* ſemper Subditorum ſuorum εὐδαιμονίαν atque emolumentum quærere debeat, *Snbditi* vero viciſſim elaborent, ut Principi onus imperandi ſpontanea ſubmiſſione atque auxilio, absque diffidentia, invidia, & tergiverſatione ſublevent; Cumque non facile Reſpublica aliqua reperiatur, in qua non contineantur tria ſubditorum genera, *Nobiles* nimirum; *Urbani*, & *Ruſtici*, eam ſocietatem civilem miſerrimam ac valde irrationalem eſſe oportet, in qua Nobiles Urbanos & Ruſticos, vel utrique Nobilitatem opprimere ac alter alteri incommodare cogitant.

FINIS.

HRISTIANI THOMASII,

ICti, Conſiliarii Regii Boruſſ. in Acad. Fridericiana Profeſſoris Publ. ejusque Acad. Senioris,

LIBER
DE
REMEDIO
AMORIS IRRATIONALIS, ET PRÆVIA NECESSARIA NOTITIA SUI,

Sive

PRAXIS PHILOSOPHIÆ MORALIS,
CUM APPENDICE,

n qua Autor multiplicem uſum Ethices ſuæ oſtendit, & de intellectu ſuo de Ethica Chriſtiana ſinceram Confeſſionem edit.

EDITIO NOVISSIMA
auctior & correctior.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
ſtat venalis in Officina Libraria RENGERIANA,
1706.

PRÆFATIO.

SOlent vulgo in Præfationibus diſſerere de ſcopo & argumento libri. Id cum jam præſtitum ſit à me in diverſis programmatibus, ſummaria itẽ ſingulis capitibus præmiſſa Lectori contenta totius Philoſophiæ moralis breviter repræſentent; pauca ſaltem circa diverſa judicia quæ de hac methodo meâ, deque Idea amoris rationalis formari poſſent, monebo. Ac pauci quidem erunt Moraliſtæ, qui aliter Philoſophiam Moralem tradiderunt, niſi ſecundum catalogum undecim virtutum Ariſtotelicarum, de quarum imperfectione alibi prolixe egimus. Etſi autem antiquitatis adoratores ne tantillum quidem timeam ſi omnino dicta methodus mea nova & inuſitata eſſet; tamen ea hujusmodi etiam eſt, ut nec plane nova ea posſit haberi, nec quòd eam ab alio quodam mutuatus ſim, accuſari queam. Nam in Ethicâ ſua Geulingius virtutum Ariſtotelicarum nullam rationem habuit, & in Germania nonnulli Profeſſores celebris cujusdam Academiæ in libellis Ethicis ſuis Amorem fundamenti loco ſtatuerunt. Imo inter ipſos

 etiam,

etiam Ariſtotelicos quidem è fontibus Amicitiæ officia & debita humani generis derivârunt. Facile tamen aliquis deprehendet, Philoſophiâ hac morali noſtra cum his Authoribus collatâ, quod absque jactantia & vana gloriolæ affectatione hunc librum pro meo venditare poſſim, meamque & ipſorum methodum inſigniter discrepare.

2. Conceptum quem per totum librum de amore rationali formavi, nequaquam prætendam, ut vel omnibus vel pleriſque placeat, nam hoc ipſo ſignificarem quod eum non inſtituerim ſecundum regulas ſapientiæ; nec operæ pretium exiſtimo, omnes cenſuras, quibus is impetetur, refutare; (Nam hominum & ſermonibus & nonnunquam etiã calumniis ſua libertas relinquenda; ſed tantum monebo cujusmodi homines idoneos cenſeam, qui de hac Philoſophia morali noſtrâ judicent, deque duabus præcipuis cenſuris, quæ imminere forte videntur, nonnulla annotabo. Tria ſunt hominum genera: Homines irrationales ſeu Beſtiæ, Homines, ſive ſapientes & virtuoſi denique Chriſtiani. Primum enim plerique homines, prô dolor, hærent in beſtialitate alii magis, alii minus, & in horum uſum hæc Philoſophia noſtra moralis ſcripta eſt

ut

ut ex hoc miſerrimo ſtatu eripiantur, ac beatitudo amoris rationalis, quo in veros homines demum efformentur, ipſis repræſentetur. Atque hi vel adoleſcentes ſunt, & inſtitutione egent, non ſunt igitur admodum idonei ad cenſendos ac dijudicandos libros, ſed operam eos dare oportet, ut quæcunque non deprehendendat rationi adverſa grato animo accipiant, etſi non ſint ad guſtum ſuum, facile enim intelligent, guſtum ſuum maximam partem eſſe corruptum. Vel provecta jam ſunt ætate, qui ſi Ethicam meam non legent, ægre non feram, neque enim ipſis deſtinata eſt, cum ſciam vires humanas excedere, ut homo grandævus, adhuc beſtia è ſtatu brutalitatis eripiatur. Sin legant eamque ut chimæricam velint perſtringere, æque eis licet, nec ideo me movebo, cum eorum judicia omnia mihi æque videantur abſurda ac ebriorum. Quomodo enim beſtia haberet ſenſum & reflexionem hominis? Jam igitur prævideo, in omnibus ſtatibus pleroſque qui librum meum legent, dicturos, non dari hujusmodi amorem rationalem, ut deſcripſerim, ſed in futurâ vitâ eum eſſe expectandum; adeoque imprudenter me egiſſe, dum multa juventuti tradiderim de Summo bono temporali; quod ob-

obtentu tamen ſit impoſſibile. Sed hos ora
tos velim, ut omnes ſaltem Gentilium vi
ros honeſtos atque prudentes, ut Senecam
Ciceronem, Pomponium Atticum, Agrico
lam &c. ſibi proponant, & ex eorum Vitis au
libris diſcant hos omnino amorem rationa
lem ſinon in ſumo, tamen in aliquanto gradu
percepiſſe ac poſſediſſe. Et dolendum cer
eſt, nos appellari Chriſtianos, nec huma
tatem tamen adhuc attigiſſe; eosque qu
inter nos reliquis exemplum vitæ Chriſti
næ præbere oporteret, maximã partem no
ſolum vivere ut beſtias, ſed ſimplices eti
atque tyrones ad proprium exemplu
remittere, ut ex eodem ſibi forment co
ceptum virtutis, cum eorum corda ſint d
lubra voluptatis, ambitionis & avaritiæ. I
vero latiſſime graſſatur hæc imaginati
hunc eſſe virum honeſtum ac virtute pr
ditum, qui ſe contineat ab his flagitiis, q
puniri à carnifice vel à Magiſtratû ſolea
quantumvis alioqui ſit invidus, crudel
fraudulentus, ſuperbꝰ, immiſericos. &c. H
manas has eſſe infirmitates, à quibus in h
vita nemo, ne Chriſtianus quidem, liber
queat. Et qui aliud ſibi perſuadeant, vel j
ventutem aliud quid doceant, & ad vita
ſecundum virtutem inſtituendam exho
ten-

tentur, homines eſſe vertiginoſos & hypocritas. Quam aperte autem hæc Chriſtianorum ſic dictorum multitudo ab Ethinicis pudore perfunditur & beſtialitatem ſuam hâc doctrinâ prodit, tam non ſunt formidandæ nobis hujusmodi beſtiarum cenſuræ.

3. Benedictus ſit Deus, quod adhuc inter homines, imò inter veros Chriſtianos vivimus, quantuscunque ſit eorum numerus, qualiscunque exiſtimatio. Utrique perſpicue intelligent, quod de Virtute veroque Amore non ſcripſerim hyperbolice. Utrique intelligent quod rationem & revelationem non confuderim, ſed eatenus ſaltem virtutem deſcripſerim, quatenus ea viribus naturalibus obtineri poteſt. Quare nec adoleſcentes aliique quos Divina clementià mature è beſtialitate in ſtatum Chriſtianiſmi tranſtulit, ſe ſcandalizabunt, ſi reperient, quod in definiendo amore rationali, exilius (ut ipſis quidem videtur) rem expoſuerim, eaque tanquam virtuoſa & perfecta venditaverim quæ reſpectû charitatis Chriſtianæ & abnegationis ſui meri defectus exiſtimari debent. Scandalum eorum mox ceſſabit, ſi conſiderabunt, quod mihi non propoſuerim, ut ex Auditoribus meis Chriſtianos, ſed homines

 effin-

effingerem. Vocatio mea longius ſeſe non extendit, & me ipſum in Chriſtianiſmo non doctorem ſed tyronem adhuc profiteor. Sed DEO vitam, ſanitatem & vires mihi largiente conſtitui, Philoſophiâ mea abſoluta, in peculiari tractatu oſtendere, quod in ſcriptis meis Philoſophicis omnibus nil aliud docuerim, niſi quod cum ſacra Scriptura, quando ea de ſapientia philoſophicà deque Virtute loquitur, conſentiat, & qua ratione defectus in naturali ſapientia & virtute philoſophica occurrentes è divina verorum Chriſtianorum ſapientiâ ſupplendi ſint. Tribus verbis: Veram Philoſophiam manuductionem quidem & invitationem ad Theologiam eſſe oportere, ſed per ſe inſufficientem eſſe ad Theologiam aſſequendam.

4. Cæterum memini me ſuperiori mercatu hyberno Lipſienſi publicè promiſiſſe indagationem animorum & cogitationum hominum, nec ceſſabo hanc notitiam ſuo tempore, DEO volente, publicare. Oportet autem Ethicam ejus eſſe fundamentum, in quâ neceſſe eſt ut homo ſeipſum prius cognoſcat, antequam alios explorare incipiat, & Praxis potiſſimum Philoſophiæ moralis ſeu Remedium amoris irrationalis oſtendet, quænam axiomata fun-

ſundata hîc à me exſpectanda ſint, etſi ea quoque, quæ jam n hâc Introductione ad Philoſophiam moralem in Capite le diſtinctis gradibus amoris particularis, in annotationi- us paſſim interſperſi, item quæ in ſummiſſa dedicatione ntroductionis hujus de quatuor Affectibus principalibus n genere diſſerui, Lectori neutri parti obnoxio funda- entum doctrinæ meæ ſufficienter oſtendent. Nuper qui- em omnes eruditos provocavi, ac profeſſus ſum, ſi quid aberent, cujus me circa artem à me promiſſam, commo- eficcerent, ac ſi problemata quæ ibi propoſui, è funda- nento reſolverent, tum me velle eſſe obligatum, ut ad eo- um dubia reſpondeam, Jam ſperaſſem ſi quis hoc in negotio necum vellet diſceptare, Virum certe futurum fundamen- is in Philoſophiâ morali bene inſtructum, ſed longe alius ei fuit eventus, intellexi enim non ſine ingenti admiratio- e, cum ſuperioribus diebus Menſis Martius Colloquiorum enſtruorum curioſorum Lipſiâ mihi miſſus eſſet, Autori lacuiſſe, ut & hîc mihi inſultaret, & Specimen meum ſatis uidem ſubdolè, ſed ſatis etiam ſtupide perſtringeret. Con- oxi hactenus patientiſſime, dum ſub initium præcipue col- quiorum ſuorum menſtruorum, & aliis paſſim in locis me erbius, & ita interdum tractat, ut major agreſtia à ruſtico huringiaco non poſſet expectari. Imo me non commovi, i Colloquiis ſuis manifeſtum libellum famoſum contra e inſeruit, eumque ad majorem mei ignominiam juxta in- ntionem ſuam in linguam vernaculam tranſtulit. Adeoq; eraſſem ut hac patientiâ mea eum ita diſponerem, ne in bus captum ſuum tranſcendentibus ſimplici ſuo judicio ram orbe erudito ſe amplius proſtitueret; cum colloquia us univerſa doceant Virum eſſe multæ quidem lectionis, c in hiſtoricis & antiquitate ſua laude defraudandum; ſed eter hæc in Philoſophia reali tam Theoreticâ quàm Pra- ica pauciſſima intelligere ac didiciſſe, ſed ſi in ea incidat, n melius quam apertum Sophiſtam rationari, atque igno- ntiam ſuam omnium oculis exponere. Video autem pa- entiam non ſemper ſufficere ad hominem umbratili ſapi- ntiâ tumidum intra limites continendum, medium itaque

exco

excogitare cogor, quo ipſi laſcivia parum excutiatur, ne neceſſe tamen habeam tempus aliquod ordinariis meis negotiis ſuffurari, cum eoque eiusque ſimilibus ſcriptis reciprocis non neceſſariis contendere. Ita vero proderit, ut Auditorum meorum alicui qui mediocriter ſaltem Logicam meam comprehendit, imponam hoc negotium, ut hunc Martium ejus juſte refutet, ne quod hactenus fecit, porro ſapere ſibi videatur, atque ut hi qui jam ſuper miſeras ejus cenſuras exultarunt cognoſcant, gaudium ſuum intempeſtivum & ſine fundamento fuiſſe. Is Deo volente ipſi ex propropriis colloquiis demonſtrabit, omnia ea quæ hactenus de eo ſcripſi vera eſſe nec ex affectibus ſcripta. Is ei oſtendet quod in Dubiis & Cenſuris ſuis in menſe Martio de me propoſitis ejusmodi ſophiſmata & ſoloeciſmos contra Logicam commiſerit, ut ſi quis ex diſcipulis ſuis idem perpetraſſet juxta morem in ſcholis trivialibus introductum meruiſſet ex prima in ſecundam vel tertiam claſſem promoveri. Is ſufficienter ei demonſtrabit, quod Problemata à me propoſita levisſime & indecenter reſolverit; Tam æquus autem, ſpero, erit Dominus Magiſter, ut patientiam aliquam adhibeat, ſi Auditor meus refutationem hanc non illico publicabit; Neque enim neceſſe eſt, ut propter has nugas horis ſuis ordinariis quas ſtudiis deſtinavit, quicquam decurtet, ſed ſufficiet, ſi horas ſaltem ſuccciſivas quas alii juvenes oblectamentis variis conſumunt, iſti reſponſioni tribuat. Spero certe hanc refutationem, vel ante nundinas autumnales vel his imminentibus abſolutam iri. Sat cito, ſi ſat bene. Dominus Magiſter interea evolutione ſui Vade-mecum & libellorum Syllogiſticorum ſimiliter ad hanc refutationem eò melius ſeſe præparare poterit, & à Correſpondentibus ſuis ſubſidia emendicare, quemadmodum Sophiſmata ſua rectius defendere, ac problemata à me propoſita aliter & melius quàm fecit reſolvere, aut impoſterum tacere valeat, id quod eum humane ac ſincere admonitum volo.

PHILO-

Q. D. B. V.

PRAXIS PHILOSOPHIÆ MORALIS.

CAPUT PRIMUM.

DE CAUSIS MALI COMMUNIS ET UNIVERSALIS.

SUMMARIUM.

Connexio & ἀνακεφαλαίωσις primæ partis Ethices, n. 1. Omnes homines ad vitam beatam contendunt. n. 2. Maxima tamen hominum pars valde ſunt infelices. n. 3. ſunt enim inquieti. n. 4. & carent amore rationali n. 5. Nulla Humanitas n. 6. nulla Veracitas, n. 7. nulla Modeſtia, n. 8. nulla Manſuetudo, n. 9. nulla denique Patientia apud homines invenitur. n. 10. Non vera aliqua Amicitia, non ſollicita Officioſitas, n. 11. non confidens Beneficentia, n. 12. non Communio bonorum & quarumcunque actionum ſecundum rectam rationem inſtitutarum. n. 13. Imo ne verus quidem Amor Sui, n. 14. multo minus Amor rationalis in humanis ſocietatibus, n. 15. non in Societate conjugali. n. 16. 17. 18, non in ſocietate paternâ, n. 19. non in ſocietate herili, n. 20. neque in ſocietate Civili, n. 21. Mera itaque ubique calami-

quemadmodum ad ſummam beatitudinem pertingat; conſentaneum omnino videatu[r] ſi non omnes, certe *pleroſque homines in bea[to] quodam ſtatu vivere.*

3. Tamen ſi oculis neutri parti addict[is] nos alioſque circa nos homines, imo totu[m] genus humanum, quatenus id nobis cogni[tum] tum eſt, intuemur, reapſe pro dolor depre-hendimus, & nos & alios, imo *fere omnes ho-mines longè infeliciſſimos* eſſe, eoque infelicio-res, quo minus nos aliique fatemur, nec a-gnoſcimus nos eſſe infelices, ſed infelicem noſtrum ſtatum nobis ipſis & aliis pro vita beatiſſima, vel ſaltem non infelici venditā-mus. Cum facillime convinci poſſimus, quod de vera beatitudine reapſe parum vel nihil poſſideamus.

4. Ubi enim ſunt qui de *vera animi tran-quillitate* veroſimiliter gloriari queant, & quo-rum interna inquietudo non ex quibuscun-que actionibus ſuis externis eluceſcat, cum & eorum cibus & potus imo ſomnus, quorum tamen uſus quietem quam maxime expoſce-re videtur, mera inquietudine referta ſint.

5. Et unde animi tranquillitas inter ho-mines expectanda eſſet, cum ſupra oſtenderi-mus, quod ea ſit effectus & genitrix amoris rationalis, quotidiana vero experientia teſte-tur *amorem rationalem*, ſi non prorſus is è mun-do profligatus eſt, tamen apud paucisſimos re-periri; imò Virtutes, è quibus amor ratio-

na-

nalis eſt compoſitus, omnibus in locis, in omnibus ſtatibus per vitia ipſis oppoſita in exilium pulſas.

6. Ubinam enim homines reperies qui *amicaOfficioſitate* humanitatem ſuam aliis ſignificare ſtudeant. Totus mundus commodis ſuis obnoxius eſt, & ubi majora officia non licet fœnerari, vel vanam gloriam ſibi parare, pleroſque hominum conſentaneum eſt adeo ſibi placituros, ut aliorum cauſa ne de loco quidem ſe moveant, nec de abundatia ſua aliquid cœteris impertiant; Adeo excrevit *Immiſericordia.*

7. Quam diuturnæ porro querelæ agitatæ ſunt, *Fidem* & *Candorem* exulare in mundo? Et quàm docemur quotidianâ experientiâ, ob raritatem eorum, qui verborum ſuorum (ut ajunt) mancipia ſunt, invaluiſſe, ut alter alteri magni beneficii loco obtrudat, ſi promiſſum ſemel ei datum ultro ſervat, & debitum ſolvit; Contra *fraudis* & *mendacii* omnia plena.

8. Item homo *modeſtus*, qui alios eodem iure ſecum uti patitur, nec plus ſibi arrogat quam jure ipſi debetur, rara avis in terris eſt, cum plerique eo elaborent, quemadmodum vel rudi ruſticoque faſtu præ aliis *emineant*, vel alios occulte ac malitioſe *opprimant*, vel eorum conditionem deteriorem reddant.

9. Utrum vero *rixoſi* & *violenti* an *manſueti* & pacifici numero prævaleant? Cum & iis

in locis ubi bellum nullum geritur, tam frequentes de vi ac injuria agitentur quærelæ?

10. Denique cum *Patientia* eo heu res deducta eſt, ut ea habeatur pro vitio, & homines patientes aliis abominationi ſint, imo qui hanc virtutem paulo fortius, quam corruptus hominum ſtatus ferre ſolet, inculcant, aut ſtulti, aut plane ſeditioſi ac præfracti malefici exiſtimentur; Tantum abeſt ut virtus hæc ad tranquillitatem animi ſumme neceſſaria, cujus pauca apud gentiles priſcos exempla cum admiratione legimus, apud nos ſit in uſu.

11. Itaque cum amoris univerſalis tam parum reperiatur, hic vero quædam quaſi janua ſit ad amorem particularem & amicitiam; colligi facile poteſt, parum etiam *veræ Amicitiæ* inter homines frequentari. Fundamentum amoris rationalis atque amicitiæ, *exiſtimatio* nimirum virtuoſorum eſt inſolitum aliquid, dum virtus ſpernitur & irridetur, & è contrario manifeſta vitia, vel certe virtutes fucatæ magni æſtimantur & præferuntur; Unde etiam in vulgatis amicitiis, privata commoda vel illicitam delectationem intendentibus, loco *ſollicitæ officioſitatis*, vel ab inepta *incivilitate*, vel à diffidenti ac à falſitate refertâ *civilitate* initium capiunt.

12. Et ſicut vulgò in hâc ciuilitate acquieſcunt, id quod in prima parte tanquam ſignum amoris valde adhuc imperfecti notavimus,

mus, dum quandiu ea durat, *confidentia* emergere non poteſt; ita inter millena beneficia vix unum reperietur, quod nomen *veri beneficii* mereatur, nec privatam potius utilitatem propriamque delectationem primario intendat, vel ut ineſcatio quædam uſurpetur, qua aliorum animos noſtræ voluntati ſubjiciamus.

13. Ac etſi aliquando exempla verorum beneficiorum deprehendamus, communis tamen defectus *plenariæ communionis omnium bonorum*, omniumque actionum ſecundum rectam rationem inſtitutarum oſtendit, quod exemplum aliquod perfectæ amicitiæ, quâ veteres tamen non ita caruerunt, nequeamus producere; Imo hoc reſpectu magis miſeri ſumus quàm gentiles, qui communionem illam, tanquam fructum perfectiſſimæ amicitiæ ſaltem magnifaciebant, cum plurimi noſtratium, qui juventutem in ſapientia ac virtute erudire geſtiunt, hujusmodi communionem oderint, omnibusque perſuadere ſatagant, quaſi absque rerum dominio nulla felicitas, imo nulla virtus conſiſtere queat, & hos qui pro communione pronunciant, pro turbatoribus & qui omnia vitia atque flagitia in rempublicam inducere laborent, habendi ſint. Quod è priori parte facillime tamen refutari poteſt.

14. Mirum igitur non eſt, cum amor erga alios homines ita laboret, *Amorem* etiam *noſtri* ferè parvi aut nullius eſſe pretii. Emendatio-

nem & felicitatem *animæ* nemo fere attendit, ſed omnes curam tantum *corporis* gerunt, ſtultiſſimam quidem; Nam cum quisque vitam ſuam optet prorogare, fere tamen nil aliud agimus, quam ut naturam noſtram edendo ac bibendo, variaque corporis motione, veluti oppugnemus, quaſi eam vi peſſundare cuperemus. Loco *moderatæ Diatæ* & *caſtæ vitæ*, Bacchanalia vivimus,& voluptatibus ſervimus; Loco *Munditiei* & *Cultus* in veſtitu & domicilio, vel effœminata utimur abundantia, vel ſordidâ ac inſalubri ſpurcitie. Loco jucundi ſalubriisque *laboris* pigro pernicioſoque otio indulgemus, & loco *Fortitudinis* vel temerarii ſumus vel timidi.

15. Et quia perverſis hiſce hominibus *humanæ Societates* omnes inſtructæ ſunt, corruptas etiam eas eſſe oportet. Cum ſocietas nulla abſque amore eſſe debeat, *imperio* tamen & *coactione* carere poſſit, certe coactio amori miniſtrare debeat, in ſocietatibus noſtris inverſo ordine agitur, dum amicâ æqualitate in omnibus ſocietatibus oppreſſa alter alteri vi imperare nititur, & contentus eſt, etſi ab altero odio habeatur, dummodo timeatur.

16. *Societas Conjugalis*, omnium maxime naturalis, ſcopum ſibi præfixum non habet, ut oportebat, animorum conjunctionem, ſed vel ſenſuum oblectationem, vel promotionem, vel pecuniam. Hinc in pauciſſimis etiam matrimoniis *ſolicita* aliqua *officioſitas* præcedit, quippe de qua in Romantiis tantum, quos vocant,

cant, legi ſolet; ſed abſentes matrimonia ineunt, & alienis oculis nixi, & vix una alteraque eaque vel frigidâ vel ſubdola ac affectata converſatione præmiſſa, vel ſibi & aliis perſuadent, etſi animi conjugum ſibi mutuo palam adverſantur, amorem tamen, mediante concubitu certiſſime ſubſecuturum, nec conſiderant hujusmodi amorem non niſi beſtialem eſſe poſſe.

17. Multo minus Sponſus ac Sponſa per *confidentem Beneficentiam* ante plenariam copulationem ſincerum & rationalem amorem mutua conteſtatione ſibi ſignificant; Et dona quæ inter eos reciprocantur, privatam utilitatem nimis ſapiunt, quam ut pro beneficiis venditari queant. Unde in pactis dotalitiis tot cautelæ diffidentia plenæ obſervandæ ſunt, ita ut ea fallaces potius perſuaſiones, quam beneficæ amoris ſignificationes videantur.

18. Imo licet Societas conjugalis ab omnibus pro amicitia arctiſſima maximeque indiſſolubili venditetur, tamen effectus veræ ac perfectæ amicitiæ, *communio bonorum*, ibi deſideratur. Et quamvis ea nominetenus apud populos nonnullos introducta ſit, nil tamen parit præter lites, cum inviti conjuges ad eam cogantur. Imo plerumque effectu caret, ſaltem certe apud alterutram partem, utroque conjuge bonis hiſce communibus pro lubitu non utente, ſed altero alterum utplurimum eo compellente, ut ſine ejus conſenſu ne tantillum quidem uſurpare auſit, id quod è diametro adverſa-

tur naturæ veræ bonorum communionis, a pejus eſt, quam ſi uterque bona ſua ſeorſim poſſideret. Addit quod continua inter conjuges zelotypia atque diffidentia vel nimis frigida ſolicita officioſitas a multis in ſocietate conjugali laudata abunde demonſtret, nec veram aliquam *Communionem actionum rationabilium* apud conjugatos reperiri.

19. In *Societate paterna* parentes aut liberos ſuos irrationali quodam amore, qualis eſt Simiarum, corrumpunt, cumque eorum actiones prudenter moderari debeant, imprudentiſſimorum etiam infantum ſunt mancipia; aut ne ſentiunt quidem erga liberos amorem ullum rationalem, ſed longe durius eos tractant quam mancipia. Uterque modus hunc effectum habet, ut & pueri, præſertim cum jam adoleverunt, parentes vel contemptim tractent, vel plane odio habeant, & eorum mortem cum gaudio expectent.

20. In *Societate herili* communis auditur querela, ſervos ſervasque infideles, immodeſtos, rixoſos, inofficioſos eſſe; Ego vero ſtatuo ex parte etiam herorum crebro adverſus regulas humanitatis, modeſtiæ, veracitatis & manſuetudinis (quæ virtutes tamen duntaxat ſunt amoris univerſalis) in ſpecie autem adverſus patientiam, cujus exemplum heros ſervis præbere par eſſet, peccari; adeoque mirum non eſſe, quod quæſtio hæc pro quâ Seneca tam acriter pugnat: An ſervus Domino poſſit

da-

dare beneficium? hodie referenda ſit inter eas quæ in communi vita non occurrunt.

21. De *Societate* vero *Civili* quid tandem dicemus? An Superiores ſubditorum ſalutem & emolumentum potiſſimum quærunt? An Subditi reciproce Principibus onus imperandi ſpontanea ſummiſſione atque ſubſidio, absque diffidentia, invidia & obluctatione ſublevare ſtudent. An Nobiles, Urbani & Ruſtici mutuis officiis ſibi reſpondent, an alter alteri quam maxime ægre facere conatur? Qui mundum parum cognoverunt, ad has quæſtiones quisque ſecundum experientiam ſuam ſibi tacite reſpondeat; Ego non auſum ea ſatis exprimere, tam vidi omnia depravata atque peſſundata.

22. Itaque loco ſummi boni *mera* ubique eſt *miſeria*. Miſeria apud Magiſtratus, miſeria apud Doctores, miſeria apud Patresfamilias, miſeria in aula, miſeria in Eccleſia, miſeria in domo & ruri; imo ubivis locorum ſumma eſt miſeria.

23. Quænam autem eſt *cauſa* hujus mali univerſalis? Non certe *DEUS* largitor & fons omnis boni. Non *reliquæ creaturæ*, quippe in ſe bonæ magis quam malæ, & quæ per abuſum hominum malæ fiunt. Sed ipſi id ſunt *homines* cum aliis tum ſibi ipſis ægerrime facientes. Illi ipſi homines qui tantopere contendunt, quemadmodum vitam tranquillam ac beatam agant.

24. Hoc

24. Hoc vero, ſi quid aliud, dignum eſt a quod obſtupeſcamus, miſellos homines adverſus propriam intentionem niti atque laborare ſuæque ipſorum fortunæ fabros eſſe; Oportet ergo etiam *in homine* ipſo miram ſtolidamque hærere cauſam furentis hujus ſtultitiæ.

25. Non equidem omnino errabimus, ſi originem hujus mali certo modo in *corrupto* hominis *intellectu*, & in *præjudiciis præcipitanti. & autoritatis humanæ* (de quibus circa finem prioris partis Logices prolixè egimus) quæramus. Nam quemadmodum ex his duobus ſtultitiæ fontibus errores omnes promanant; ità his irretiti à veritate quoque deviamus in cognitione boni & mali. Et licet bonum & malum ad voluntatem magis quam ad intellectum hominis pertineat, intellectus tamen cum voluntate ſemper conjunctus eſt, & voluntas equidem, ut vulgo docent, bonum appetit, ſed intellectus hoc diiudicat, nec unquam voluntas aliquid appetit, quod intellectus plane ignoret. Unde rurſus conſequi videtur, primam omnis miſeriæ originem inde derivari, quod intellectus humanus à præjudiciis ſeductus erret in cognitione boni & mali, dumque malum pro bono & bonum pro malo venditat, innocentem voluntatem ſeducat, ut iſtud perſequatur, hoc vero repudiet.

26. Sed ſi naturam humanam accuratius intuemur, ac diſcrimen cum veri & falſi, tum bo-

[illegible] Cap. 1. primæ partis feci-
[illegible] conſideravimus, mox depre-
[illegible] ſpeculativis quidem veritatibus,
[illegible] eſtimandæ rerum ſine reſpectu
[illegible] inde emergentis, magis
[illegible] intellectus quam vo-
[illegible] eſſe; in *cognitione* au-
[illegible] originem omnis mali ipſi in-
[illegible] adſcribi opor-
[illegible] intellectum magis à *voluntate*,
[illegible] ab intellectu ſeduci atque
[illegible]
[illegible] do hoc paradoxo exem-
[illegible] Fateberis, ſi quis [illegible] majo
[illegible] debilis factus ſit, quod *[illegible]*
[illegible] frigidum [illegible], [illegible]
[illegible] delectationis, quam [illegible]
[illegible] ratus, etſi ratio ipſi dicti-
hæc nimis ſenſibilis viciſſitudo [illegible]
[illegible] cap. 1 partis primæ non poſ-
[illegible] Et ut, cum homi-
[illegible] impulſu rapi-
[illegible] us, ita ut totis viribus no-
[illegible] quo cogitationem conti-
[illegible] que *forum* hujuſmodi *impulſu*
[illegible] det, aliquid (*v.* g. cibum)
[illegible] concupiſcendi; quod
[illegible] quorum ipſe eſt ſocietas,
[illegible] bonum appetere, etſi de ejus
[illegible] cognitionem non habet, imo
[illegible] eſſe ſibi perſuaſus eſt.

28. Por-

28. Porro ſi totam doctrinam de præju-
ciis intellectus hic repetendo cum aliqua
tentione conſideremus, ulterius progred
mur, & deprehendemus *præjudicia* etiam
tellectus in cognitione eſſentiæ rerum ſeu v
& falſi in genere, *à corruptione voluntatis deriv*
Docuimus quod præjudicium autoritatis h
manæ ex amore irrationali aliorum hominu
& præjudicium præcipitantiæ ex amore ſui
rationali, vel ut clarius dicam, ex impatien
deſiderio dependeat, & quod nimia intellect
credulitas eô facile capiatur. Jam vero Amo
Deſiderium, Impatientia &c. non ſunt *qual*
tates intellectus, ſed voluntatis.

29. Deinde eruditi omnes (niſi cum pro
pria utilitate invitantur ad hanc veritatem o
pugnandam) in eo conſentiunt, *actiones* qui
dem *voluntariâ humana pœnam incurrere*, notiti
autem *intellectus quantumvis erroneas* ab om
pœna eſſe immunes. Quorum utrumque va
iniquum foret, ſi intellectus voluntatem, ne
voluntas intellectum ſeduceret.

30. Annon omnes affirmant, *Volunta*
humanam ab intellectu regi oportere; Id quod e
abſurdum, ſi origo mali ſedem haberet in I
tellectu, & non in Voluntate. Iniquum en
eſſet, id quod eſt peſſimum regere id quod
nus eſt malum, & ſi Intellectus Voluntate
corrumperet, neceſſe eſſet, ut Voluntas p
tius Intellectui imperaret: Quam ſententia
multi quidem Philoſophorum diſſentibus i

cu

[illegible] Voluntatem tanquam regem [illegible] tanquam Conſiliarium re- [illegible] hoc ipſo demonſtrant hypo- [illegible] cohærere, ſed multis obſcu- [illegible]que eſſe obnoxias. Oporteret [illegible]ellectum potius cum rege, & Vo- [illegible] conſiliario comparari, ac dici, uti [illegible] conſiliarium ſi pravus is eſt, ſe- [illegible] ſuo conſiliarius probus eſt, quod [illegible]rus ſit, cum cor bonum intelle- [illegible]minet, quam cor malum eun- [illegible], quod ſuo tempore notabimus. [illegible] docuimus, accuratius ſtatuitur, [illegible] rationem per bonam Volun- [illegible] imperare debere, quod [illegible] rationi per malam Volunta- [illegible], quam Intellectum regem vo- vel Voluntatem regem intellectus aſ- ſent.

[illegible] itaque hominis originem [illegible] omnium, omniſque miſeriæ [illegible] Ac ſimpliciſſime quidem [illegible] [illegible] in veni[illegible]us, omnis enim ve[illegible] [illegible]eſt. Summum bonum eſt tran- [illegible], ejuſque & Mater & Filia eſt[illegible] [illegible] Bona & mala fortuna, bea- [illegible] ſibi mutuo opponuntur, [illegible] [illegible] etiam eſſentias & cauſas eſſe [illegible] malum univerſale [illegible], ejuſque fontem in [illegible] [illegible], ad veritatem qui- dem

dem ſatis prope accederemus, minus tamen juſto dixiſſemq. Omnis carentia conſiſtit in defectu: Defectus autem privationem quidē connotat fortunæ, nondum tamen infortunium vel miſeriam, ſed Statum ſaltem & fortunæ & infortunii expertem. Deinde natura voluntatis humanæ conſiſtit in inclinatione quadam ſeu motu. Defectus autem amoris rationalis nil notat præter privationem motus, quæ niſi cum alio quodam motu eſſet conjuncta, voluntatem hominis imo ipſum hominem prorſus annihilaret.

32. Ut paucis me expediam: Fons omnis boni Amor eſt: Fons omnis mali *Amor* eſt. Sine Amore homo, qualiſcunque is ſit, neq; ad momentum quidem exiſtere poteſt, nullum enim momentum prælabitur, quo homo aliquid tanquam bonum non appetat, vel ejus durationem velit & optet.

33. Sed duos hos Amores neceſſum eſt diverſæ imo contrariæ eſſe naturæ, quia tam diverſos cauſantur effectus. Fons & ſcaturigo omnis boni eſt Amor rationalis, oportet igitur fontem omnis mali eſſe *Amorem irrationalem.* Habes igitur originem mali univerſalis, Amorem irrationalem; Imo hic ipſum habes univerſale malum, *Inquietudinem animi.*

34. Conſideratio contrarietatis inter tranquillitatem & inquietudinem animi, item inter amorem rationalem & irrationalem facile nos juvabit in definitionibus inquietudinis animi

nimi & amoris rationalis inveniendis, modo ad definitiones tranquillitatis animi & amoris rationalis in priori parte traditas animum pauliſper reflectamus. *Inquietudo animi eſt irrequietus quidam defectus delectationis hominis, quo homo modo dolorem modo gaudium ſentit ſuper aliqua re, in eoque ſtatu cum aliis creaturis, quæ æque tranquillitatis animi capaces non ſunt, nec eam procurare poſſunt, ſe unire deſiderat.*

35. Eſt *Defectus delectationis*, alias enim non eſſet malum quid, quia Delectatio ſemper dependet à fruitione boni. Et licet in hoc etiam defectu delectationis ſit aliqua gaudii & doloris viciſſitudo, adeoque, ſaltem quandiu durat, delectatio aliqua, & conſequenter aliquid boni adeſſe videatur; Iſtud tamen gaudium per ſe irrequietum eſt, quia nimis eſt ſenſibile, & per conſequentes dolores durabiliores è claſſibus boni eliminatur, cum bonum oporteat eſſe durabile. Unde etiam eam *irrequietum Delectationis defectum* diximus, cumque ob longiorem durationem doloris propius ad dolorem accedat quam ad gaudium, oblectamentis etiam non annumerabimus.

36. In media hac animi inquietudine homo in *aliis creaturis* quietem quærit, ſed fruſtra. Nam uti animi tranquillitas unionem cum aliis hominibus qui hanc tranquillitatem animi poſſident, appetit, eoque homo animi ſui tranquillitatem magis magisque adauget; ita

inquietudo quoque animi inde augetur, quod homo infelix ab affectibus ſuis *ad res ſui ſimiles* pertrahitur. Diſſimilia enim ſe amare nequeunt. Duo vero *irrequieta*, vel certe *quietis non capacia*, ne unione quidem ſua quietem ullam operari poſſunt, ſed inquietudinem potius augent.

37. Deinde tranquillitas animi etiam ab inquietudine animi differt, dum illa unionem cum aliis hominibus intendit, hæc vero unionem ſuam non ſemper cum hominibus, ſed pro differentia circumſtantiarum etiam *cum inferioribus creaturis* quærit, quod mox fuſius explicabimus.

35. Ita jam eò facilius intelligitur, *Amorem irrationalem nil aliud eſſe niſi appetitum voluntatis humanæ ſeſe uniendi cum his, quæ intellectus niſi ab ejusmodi appetitu coerceatur, mala eſſe cognovit, & in hac unione ſemper variandi.*

39. Nam ſicut amor rationalis ſemper conſtans eſt, ita amor irrationalis natura ſemper eſt *mutabilis* & *inconſtans*, dum ordinarie per fruitionem rei antea intentiſſime deſideratæ faſtidium capit, & ſi in genere vult oblectationem ſuam quam ex hac mutatione capit vel ex rebus in quas incidit, perennem eſſe.

40. Cum itaq; demonſtratum ſit in electione boni & mali *Voluntatem æque ſua* habere *præjudicia* quam intellectum in cognitione veri & falſi, proderit ea jam accuratius conſiderare,

rare, & cum præjudiciis intellectus conferre. Et ad duas quidem claſſes ea ſimiliter poſſumus reducere, ut alterum ſit *Præjudicium Impatientiæ*, quod præjudicio *præcipitantiæ* in intellectu ſimillimum eſt; Alterum *præjudicium Imitationis*, quod inſignem cum intellectuali præjudicio *autoritatis humanæ* ſimilitudinem obtinet.

41. Præjudicium *Impatientiæ* hominem eò abripit ut omnia illa tanquam bona perſequatur, *quæ ſenſus & facultates mentis cito & ſenſibiliter afficiunt*, ex vero tanquam mala, certe tanquam minus bona faſtidiat, quæ minus ſunt ſenſibilia, vel quorum effectus non eſt momentaneus ſed in futurum elongatus.

42. Ac per hoc præjudicium voluntatem humanam *actu mala appetere, bona vero fugere* ſatis patet ex his quæ cap 1. partis primæ tradidimus.

43. Quod autem hoc præjudicium in univerſum genus humanum *ſine exceptione dominium exerceat*, teſtatur experientia. Ac natura quidem in omnibus creaturis, in ipſo etiam homine *variationem* quandam introduxit, ſed hæc viciſſitudo *lentam* ſuam *menſuram* habet, ut citius non animadvertatur, niſi cum jam facta eſt, nec incrementum ſuum ſingulis momentis poteſt oſtendere, ſed comparatur cum horologio, quod 12. horarum intervallo per aſſerem minutum reclinatum decurrit, id quod è quatuor anni temporibus, &

 æta-

ætatibus hominum patet. Hæc variatio u *vere bona* eſt, ita homini fruitione ſua oblectationem aut ſatisfactionem afferre deberet. Sed *nimis* eſt *quieta*, & homo eju ſi non faſtidium capit, tamen nec delectatio nem ſentit, quod quo tardior ea eſt, eo ma gis etiam quieta, eoque melior eſt per conſe quens; imo eam ne pro variatione quidem habet, quia eam ſingulis momentis non ani madvertit.

44. Inde bonum cæteroquin adagium *Variatio delectat*, in peregrinam ſignificationem detorſit, dum hanc variationem ad momentaneam & ſenſibilem transfert. Si v.g. cum hemerodromis curru vigilans vehitur, vix animadvertit quod dies noctem excipiat, nec tantam inde delectationem capit, quantam ſentit, quando nocturno tempore obdormivit, & clarâ die evigilavit. Nigra ſuper albâ baſi fortius *viſum* delectant, quam nigra ſuper baſi fuſca, vel griſea albis juncta. Quo profundius in canendo tonus demittitur, altiusque viciſſim elevatur, eo dulcius *aures* demulcentur. Cibi minus ſapidi, i. e. ſaluberrimi cum faſtidio & nauſea *comeduntur*, ſed conditi, dulces, acidi, delicati (v.g. perdices) pro lautiſſimis dapibus habentur. Errhina penetrantia, vehemens fragrantia florum, aëris odor ſuffimentorum *naſum* delectat. Aëris æqualiter temperati mox faſtidium capimus, ſed is ſenſibiliter frigidus vel calidus fortius

nos

nos allicit. Et communis voluptas venerea, cujus *ſenſibilitas* eo maxime quod non datur ſenſus aliquis ei ſimilis, & ſemel ab homine experta, appetitu cui nullus alius æquatur, appetitur, ſatis demonſtrat, præjudicium hoc eſſe uniuerſale, & omnium hominum intellectum veneno ſuo infeciſſe.

45. Et ita etiam cum bonis quibuscunque corporis, animi &c. comparatum eſt. *Sanitatem* æquabilem tum demum bonam judicamus, quando è morbo convaleſcere cœpimus, tum enim primum cœpta eſt fieri ſenſibilis. Plus delectationis capimus, cum ſimul & ſemel 100. thaleri nobis *donantur*, quam cum quotidie unum dono accipimus thalerum; Cum per ſaltum ad honores *promouemur*, quam cum per conſuetos gradus eò adſcendimus. *Memoria* artificialis, præcox *ingenium*, mirum quanti boni loco habeantur; Imo ipſa *virtus* pro virtute non habetur, niſi quando inde ſenſibilem in homine mutationem animaduertimus.

46. *Præjudicium Imitationis* hominem eò ſeducit, ut ad ea adſpiret, eò ſecum pertracta quoque voluntate, ut bona illa cenſeat quæ videt ab *aliis quos amat & magni æſtimat, tanquam bona appeti*, ea verò quæ ab illis videt contemni, etiam contemnat, ac mala habeat, eaque faſtidiat & aſpernetur, licet ea *nondum expertus* ſit nec *probaverit*, cum ratione ſua paullo rectius quiete & absque tali concupi-

ſcentia uſurpata cito *intelligere poſſet*, illa ſæpe mala, hæc vero bona eſſe.

47. Et hoc quidem præjudicio *hominem & ſimul cum homine Intellectum maxime decipi*, ut ſi non ſemper bonum pro malo, & malum pro bono arripit, certe periculo exponatur, plerunque cum inſigni detrimento ſuo hallucinandi, inde facile colligi poteſt, quod hic modum bona appetendi & mala fugiendi penitus invertat. Fundamentum amoris ſui erga alios homines homini eſſe deberet hoc, quod eos jam probaſſet atque cognoviſſet eſſe ſapientes ac virtuoſos, ut in actionibus ſuis ad verè bona adſpirarent, & mala averſarentur. Jam vero hoc præjudicio eò ſeducitur, ut illa bona vel mala exiſtimet, quæ homines in quos amore ſuo irrationaliter irruerat, agunt vel omittunt.

48. Porro hoc præjudicium *totum genus humanum per omnes ætates, omnesque ſtatus* occupaſſe, rurſus è quotidiana experientia deprehenditur. *Infantes* invitantur ut *manum in ignem immittant*, ſi quis eis exemplo præeat, & parum licet aduſti, ſi adultus quis manum per ignem ducat, deprehendentur id agere, ut appetitus certet quaſi cum timore, interdum etiam pro ratione circumſtantiarum vincat. *Adulti* ea avide *edunt & bibunt*, quæ alios in conviviis vident cum appetitu edere & bibere, & quamvis eorum prius nauſeam, nec appetitum ullum ſenſerunt, tamen inde appeti-

petitus excitatur. Si quis celebris *eruditus* vel expertus *Librarius librum* aliquem *emit*, multi catervatim ſequuntur, & neſcio quam pretioſum librum ſe naſtos opinantur, Si quis *honoratus* vel *opulentus* item celebris aliquis Theologus hominem quendam *laudat* vel *culpat*, tum clientes illico ingentem virtutum vel vitiorum copiam in laudato vel culpato conſpiciunt, quam antea non viderunt, nec alii à ſtudio partium immunes videre poſſunt. Si *conſul* in urbe aliqua Medico quodam utitur, vel *matrona nobilis* eum ejusque medicamenta apud puerperas laudat, jam apud plerosque cives & matronas demonſtratum eſt eſſe eum excellentem medicum & præſtans pharmacum. *Senex* amore captus, amaſiæ ſuæ gratificaturus ejus *colorem* induet, quantumvis viridem & flavum: Alia taceo innumera.

49. Præterea univerſalem hanc miſeriam teſtantur phraſes nonnullæ uſitatæ: *Qualis rex talis grex. Mala exempla corrumpunt bonos mores*, &c.

50. Jam cui imputandum eſt hoc malum hic amor irrationalis & hæc præjudicia humanæ voluntatis? Supra diximus *Deum eorum cauſam eſſe non poſſe*, quia cap. 3. partis primæ luculenter oſtendit, Deum non niſi bona homini largiri. Et licet omnino *Deus hominum cordibus Imitationem quandam indiderit*, quia Amorem homini implantavit, amor vero ſine

imitatione intelligi non poteſt; Noluit tamen ut impulſus iſte ad imitationem directus intellectum ad malum ſeduceret, cum Amor is, qui rationalis eſt, à Deo ſit, ille vero amor per regulas rectæ rationis prius perſonas amandas eligere debeat; quam per imitationem cum illis uniri deſideret, quæ omnia præjudicium imitationis, uti modo dixi, invertit. Et ſi omnino homo ab imitatione abſtinere nequit, cur non potius virtuoſorum imitatur exempla, quam flagitioſorum & ſtultorum, præſertim cum exempla virtutis tam forti impulſi trahant virtuoſos, quam perniciosa ſtultos?

51. Nec *reliquis Creaturis* per ſe mala hæc adſcribi poſſunt, neque enim cor hominis unquam ad ſe inclinant, niſi id prius ad illas ſe inclinet. Inde fit, ut una eademque creatura ab uno ametur, ab altero odio habeatur, a tertio vero indifferenter tractetur.

52. Oggeris: creaturæ irrationales omnino non ſunt cauſa mali hujus univerſalis. Quid prodeſt ejus cauſam prolixe quærere, *præjudicium malorum exemplorum* eam nobis clariſſime ſignificat. Si mala abeſſent exempla, nec ſeduceremur ab *aliis hominibus*, etiam ab iis qui nos quam maxime ad honeſtatem ducere deberent, non eſſemus adeo miſeri & infelices. Prava educatio optima corrumpit ingenia, & pueri degeneres bona accedente diſciplinâ reſtituuntur: Ipſum *Impatientiæ præjudi-*

judicium videtur à malis exemplis proficiſci. Pueri naturaliter non appetunt acida & dulcia, cibumque & potum acris & delicati ſaporis, niſi à parentibus aliisque familiaribus ad hæc asſuefacti, vel propriis exemplis eò pertracti. Ipſa *titillatio*, quæ nil aliud eſt, niſi valde ſenſibilis ſenſuum affectio, naturæ hominis communiter repugnat; ac ſimiliter ejus conſuetudine contrahitur (quæ conſuetudo in principio multis tam moleſta eſt, quam v. g. fumigatio Nicotianæ, id quod hac in obſervatione novum exemplum præbere poteſt) ſi quis titillationis ſenſum amiſit.

53. Cave vero decipiaris. Id ipſum enim novum quoddam eſt indicium maximæ tuæ miſeriæ in te ipſo hærentis, quod eius cauſam adeo conaris à te amoliri & in alios derivare, & neſcio quanta fundamenta protuliſſe tibi videris, quæ nullius tamen pretii ſunt, id quod ipſe fateberis, modo ea absque præjudicio examines. Nam primum quidem noſti, *innocentiam noſtram aliorum accuſatione nequaquam defendi*, ſed alios tantum in conſortium noſtræ vel culpæ vel ſtultitiæ trahi. Deinde rem acu tetigiſſe putas, de præjudicio pravorum exemplorum verba faciens. Nam mala quidem exempla occaſionem præbent ſeductionis, ſed non gignunt præjudicium, à ſe denominandum. Itane oblitus es, ſi quid hic datur præjudicii, quod idipſum non *præjudicium malorum exemplorum*, ſed *præjudicium imitationis* dixeri-

mus? Jam oblitus es, quod modò diximus, bona quoque nobis exempla eſſe objecta? Item, id quod nos ad ſe pertrahat, aliquam nobiscum ſimilitudinem habere oportere. Cur ergo non potius bona hæc exempla imitaris? Et cur hac imitatione te prodis, quod in temetipſo ſemen mali deliteſcat, *ſimilitudo* nimirum ultro ſe ad mala exempla trahi patiens. Non vides quotidie quod alter alterius amicitiam variis amoris teſtificationibus ambiat, nec alter tamen hunc ductum ſequatur, ſed aliquod potius friguſculum, imo odium erga alterum apud ſe deprehendat? Cur? Quia ſimilem inclinationem in ſe non fovet. Niſi animis hominum, imo infantum, valida quædam mali ac amoris irrationalis radix ineſſet, malis exemplis nequicquam commoverentur. Imo ubi malum ingenium etiam in pueris valde progerminat, bona quoque educatio non omninò ſufficiet. Et cur hoc cenſetur aliquanta pars communis mali: *quod centum bona exempla vix tam fortiter homines trahunt, quam unicum malum exemplum*, imo quod homines bona exempla pati nequeunt, ſed ſub vario prætextu ea crudeliſſime perſequuntur? Falſum eſt, quod præjudicium Impatientiæ à nudâ ſeductione oriatur. Pueri ordinariè, dulcia & delicata appetunt, etiam pro re natâ potum ſpirituoſum, quod autem in tenella ætate acida abhorrent, id debetur lacti materno, & quod acria & amara non appetunt, ſignum

ſignum eſt corruptionis, amara enim fere bona ſunt & ſalubria. Titillationis prolixum foret naturam & cauſas cur quidam eam abhorreant, hic accurate indagare. Sufficit, quod univerſalis in rem veneream inclinatio, etiam absque præviis exemplis, & appetitus ad delectationem ſenſibilem ei adhærentem ac ſemel tantum guſtatam objectioni tuæ longe ſuperior eſt.

54. Breviter, *Animi* tui *Inquietudo*, *Amor* tuus *irrationalis*, qui te comitatur, tibi adhæret, tibi infixus eſt, qui totam voluntatem tuam, inſtar fermenti cujusdam pervaſit, mali tui cauſa eſt, non vero exactus quidam *appetitus ſenſitivus* à beſtiis ortus, vel qui conſiliarius tantum eſſet voluntatis, tanquam regis. Nam & hanc fabulam de appetitu ſenſitivo homini cum beſtiis communi, ſub hac ſimilitudine traditam jam ſæpe refutavimus; & mox intelliges *quod ipſe ſis plusquam beſtia, imo quod miſellas illas beſtias per corruptam naturam tuam corrumpas, tantum abeſt ut illa te corrumpant.* Beſtiæ plus non edunt nec bibunt, quam natura poſtulat, calorem æque ac frigus tolerare valent, ſtatuta habent tempora quibus coëant, ambitionem & avaritiam neſciunt. Sola omnia imitatur Simia, quia tibi ſimillima eſt. Et cicurata animalia, quæ tibi ſubjecta ſunt, ut canis, perducuntur à te ad luxuriam & libidinem per cibum & potum præternatu-

ra-

ralem quem eis præbes, & per alios nefandos abuſus.

55. Supra diximus, quod præjudicium Impatientiæ præjudicio Præcipitantiæ & præjudicium imitationis præjudicio Autoritatis valde ſit affine, id quod cum aliunde, tum ex ſimillimis utrorumque naturis & qualitatibus, & è conſideratione eorum, quæ §. 45. ſeqq. cap. ult. partis I. Logices noſtræ de duobus illis præjudiciis diximus, eluceſcet. *Præjudicium Imitationis antiquius eſt præjudicio Impatientiæ.* Nam & in pueris mature deprehenditur ſimia quædam imitatio; Sed Impatientia noſtra è ſeductione prognata tardius animadvertitur.

56. *Firmioribus* itaque *radicibus hæret Imitatio*, quam Impatientia, (illa namque ad naturam etiam amoris irrationalis pertinet, hæc ejus tantum eſt fructus) & per conſequens Impatientia *facilius* quoque *ſupprimi poteſt* atque depelli, quam prava imitatio.

57. *Plerunque* tamen duo hæc præjudicia in homine *conjuncta ſunt*; & Impatientia pravæ imitationi, & viciſſim Imitatio Impatientiæ manus auxiliatrices præbet. Nam per *Impatientiam* impedimur, ne facta aliorum, quos amamus, examinemus, priusquam ea imitemur, & *Imitatio* Impatientiam noſtram obfirmat, cùm ſenſibilia tantum objecta nobis imitanda proponantur.

58. Imo Negligentia & amor irrationalis, item aliorum mala exempla hic æquè nobis

im-

Impedimento ſunt; ut in præjudiciis intellectûs, cur tam difficulter eò nos adduci patiamur, ut ex hâc miſeriâ emergamus.

CAPUT II.

DE AFFECTIBUS HOMINIS IN GENERE, ET PRIMO DE CONFUSIONE QVAM DIVERSÆ ERUDITORUM SENTENTIÆ PEPERERUNT.

SUMMARIUM.

Connexio n. 1. Uſus doctrinæ de Affectibus, n. 2. Eius vulgatus neglectus ac contemptus, n. 3. Defectus Autorum qui de affectibus ſcripſerunt, n. 4. eorum diverſæ & contrariæ opiniones in genere, n. 5. De Platonicis n. 6. Sectatores Ariſtotelis Peripatetici ne inter ſe quidem concordant, n. 7. an Affectus inſint animæ ſenſitivæ, an rationali? n. 8. Quomodo duæ ſpecies appetitus ſenſitivi, concupiſcibilis & iraſcibilis ſint diſtinguendæ? n. 9. Definitio affectuum peripatetica n. 10. Affectus ex eorum ſententiâ ſunt indifferentes, n. 11. Beſtiæ etiam habent affectus, n. 12. Ariſtoteles modò octo affectus numerat, modò undecim. n. 13. Peripateticorum de numero affectuum ſententiæ contrariæ, ſpeciatim Thomæ de Aquino, n. 14. Stoicorum de affectibus opinio. Eorum definitio diſtinctorum graduum actionum humanarum n. 15 His affectus in univerſum mali ſunt, & à ſapientibus totaliter extirpandi. n. 16. Beſtiæ carent affectibus n. 17. Quatuor affectus primarii, & his oppoſiti tres motus in

in ſapiente. n. 18. Appellationes affectuum ſecundariorum è primariis affectibus oriundorum. n. 19. & paſſionum animi. n. 20. Sententia Epicuri. Mens, Senſus & Affectus diſcrepant. n. 21. Definitio affectuum Epicurea. n. 22. Eorum indifferentia. n. 23. Quibus modis anima ab affectibus moveatur? n. 24. Beſtiæ quoque habent affectus. n. 25. Affectus duplices, animæ & corporis n. 26. De affectibus corporis, n. 27. De affectibus animæ. n. 28. De reliquis affectibus. n. 29. Sententia Carteſii, primum de diuerſis paſſionibus animæ, n. 30. Definitio affectuum. n. 31. Sedes affectuum non eſt in corde, ſed in glandulâ pineali. n. 32. Carteſius affectus bonos magis docet eſſe quam malos, n. 33. eosque ſupprimi quidem poſſe, ſed non extirpari. n. 34. item beſtias carere affectibus. n. 35. Sex paſſiones primariæ ex mente Carteſii. n. 36. cum affectibus inde derivatis. n. 37. 38. 39. 40. Error Carteſii, quod Admirationem affectibus annumerat, n. 41. Collatio Stoicorum & Peripateticorum. n. 42.

I.

SUperiori Capite docuimus amorem irrationalem eſſe appetitum voluntatis humanæ. Item ſignificavimus in priori parte etiam amorem rationalem eſſe appetitum voluntatis: In eoque *amor* & *rationalis* & *irrationalis* conveniunt, quod uterque *motum* quendam *extraordinarium* in corde humano excitat, & *affectibus* annumerari debet. Sicut autem jam in cap. præcedenti differentiam gemini hujus amoris oſtendimus, ita & inſigniter *diſcrepant*, quatenus ſunt *affectus*; dum ductus amoris irrationalis longe *fortior* eſt, *magu-*

giſque turbulentus, quàm amoris rationalis, adeoque inter ipſos etiam affectus diſtingvendum eſt. Ea differentia quò rectius intelligatur, ſummopere neceſſarium erit, ut de inclinationibus animi, ſive de Affectibus tum in genere, tum in ſpecie juſtam tractationem inſtituamus, maxime cum doctrina de Affectibus multiplicem ac ineffabilem in Eruditione utilitatem præſtet, ab eruditis verò vel frigidisſime, nec juſto loco, vel maxima cum confuſione atque diſſenſu tradatur.

2. Sine doctrinâ de Affectibus autor nullus rectè *intelligi*, nemo recte *doceri*, nec quicquam alicui *perſvaderi*, nemo vel ſeipſum vel alios *cognoſcere*, nil in *ſanandis morbis* magnopere & cum fructu præſtare, imo nec in *eccleſiaſticis*, ſive in correptione ſive in conſolatione ſapienter verſari poteſt, ut alias jam taceam utilitates.

3. His ita comparatis maxime dolendum eſt, neminem fere in *interpretatione* certi cujusdam autoris affectum ejus reſpicere, *informationem* juventutis ſecundum eorum affectus inſtituere, *proprium affectum dominantem* inquirere, vel de *affectu dominante aliorum*, quos cognoſcere ſtudemus, eſſe ſolicitum; in *ſanandis ægrotis* medicinam affectibus eorum competentem procurare, nec in *eccleſiaſticis* vituperationem vel conſolationem diverſis hominum affectibus aptare.

4. Quomodo vero id poſſet obtineri, cum ne intelligant quidem, *quid* & *quotuplices* ſint af-

affectus, imo cum parum admodum de affectibus, idque non in loco competente, nimirum in Phyſica vel Ethica, ſed ſi quid omnino præſtiterunt, in Rhetorica, & obiter quidem doceant, ac vel *Ariſtotelem vel Carteſium fideliter exſcribant*, nec curent quod uterque manifeſtos errores immiſcuerit, nec eorum præcepta cognitionem vel ſui vel aliorum magnopere juvent, unde & Gallus autor de la Chambre poſtquam ad ductum veterum Philoſophorum multa ſcripſiſſet de affectibus, in tractatu de cognitione ſui, tutiſſimum aſylum quæſivit in Phyſiognomia, nec uſum doctrinæ de affectibus monſtrare potuit, quod ipſum alii etiam autores qui noſtro ævo de affectibus ſcripſerunt, e. g. Senaltius, aliique ſunt experti. Etſi enim ſubtilia multa de affectibus garriant, pauciſſima tamen in uſum aliquem converti poſſunt; licet inter hos omnes, mea quidem ſententia emineat Petri Molinæi tractatus de pace Animæ, qui præ reliquis aliquam commendationem meretur.

5. Atque hæc quidem omnia inde evenerunt, quod *ſimplicem ac perſpicuam* affectuum definitionem, quam tradi omnino oportebat, prætermiſerunt, nec eorum fontem exquiſiverunt, ſed cum in definitione, tum in diviſione eorum neſcio quam *artem affectarunt*, ea ſolum intentione, ut major ipſis ſuppeteret rixandi materia & ut inanem aliquam autoritatem ſibi compararent. Hinc ſemper inter

eru-

eruditos diſceptatum eſt: *An affectus caderent in beſtias? An affectus natura ſint boni, an mali? An extirpandi ſint, an vero moderandi? An hoc vel iſtud affectibus annumerandum ſit?* Adeo ut herculeo prope opus ſit labore, ſi quis in tanta ſententiarum diverſitate penetrare, & juſtam veram perſpicuamque definitionem elicere veſit. Nos hoc capite pro maiori rei confirmatione breviter ſaltem opiniones Sectarum celebriorum indicabimus, ac deinde cap. ſequenti mediante ſimplici indagatione ex hoc Labyrintho nos ſtudebimus explicare.

6. Notæ ſunt quatuor ſectæ celebriores veterum Philoſophorum, Platonis, Ariſtotelis, Zenonis & Epicuri. Ac Platonis quidem doctrinæ de affectibus rara in ejus ſcriptis reperiuntur veſtigia, *nec Ariſtoteles quoad hanc longè à Platonicis receſſiſſe videtur.* Quare loco Platonis, oſtenſis reliquis tribus ſectis, ſententiam Carteſii, utpote qui cæteroqui multa habet cum Platone communia, producemus.

7. Nec mirum eſt *Sectatores Ariſtotelis* in doctrina Affectuum non admodum concordare. Nam cum ipſe Ariſtoteles, etſi in libris Rhetoricorum a) prolixe agat de affectibus, magis tamen eorum effectus exponat, quam ut accuratam eorum definitionem atque partitio-

C

a) lib. 1. Rethoric. b) Cicero Tuſc. qu. l. 4. c. 5. p. m. 1087. Peripatetici ad placandos animos multa afferunt, ſpinas partiendi & definiendi prætermittunt.

tionem tradat b) ergo nec Peripatetici hic in omnibus conſentire potuerunt.

8. Itaque cum Peripatetici tres Animas, vel tres animæ facultates (nam ne hic quidem conſentiunt) rationalem, ſenſitivam & vegetativam ſtatuant, quidam *affectus tantum in anima ſenſitiva collocant*, c) nonnulli vero *etiam in rationali* eosdem reponunt. d)

9. Appetitus ſenſitivus, in quo affectus ſedem ſuam habere dicuntur, Ariſtotelicis duplex eſt, *concupiſcibilis*, & *iraſcibilis*, etſi ne hic quidem in definiendis hiſce conveniant, nonnullis appetitum concupiſcibilem ad bonum, iraſcibilem vero ad malum applicantibus, aliis concupiſcibilem ad bonum & malum in genere, iraſcibilem itidem ad utrunque, ſed cum difficultate ac impedimentis coniunctum, referentibus. (e

10. Alii *affectus definiunt* viciſſitudines animi cum voluptate ac dolore conjunctas, f) alii inclinationes hominis è cognitione boni & mali oriundas. g)

11. Cæterum *affectus* fere docent eſſe *natura ſua indifferentes*, h) adeoque non extirpandos, ſed *tantum moderandos*; unde & Stoici i) ſæ-

c) Hornejus Ethic. l. 2. c. 6. p. 2. 11. 216. d) Vid. Patrem tab. 9. Philoſoph. Pract. conf. annot. 45. e) Pater Tab. 4. annot. 20. & tab. 9. an 44. Conf. Hornejus d. l. f) Hornejus p. 212. 214. ex Ariſtotele II. Rhet. 1. g) Pater Tab. 9. h.) Ariſt. II. Eth. c. 5.

i) ſæpe cum iis diſceptant; Mirè tamen laborant, quemadmodum cum hac opinione ſua concilient doctrinam præceptoris ſui, qua *Invidiam* quoque & quæ ſunt eius generis alia, affectibus annumerat. l)

12. Secundum communem ſententiam Peripateticorum *Affectus beſtiis cum homine ſunt communes*, tribuunt enim beſtiis animam ſenſitivam; m) neceſſe eſt tamen, ut qui aliquos affectus in animam rationalem collocant, n) eosdem ſoli homini proprios ſtatuant.

13. Bonus Ariſtoteles nusquam Affectus in certas claſſes accurate diſtribuit, ſed *modo octo* affectus numeravit: o) *Iram*, *Patientiam*, *Timorem*, *Miſericordiam*, *Confidentiam*, *Gaudium*, *Amorem*, *Odium*; modo *undecim*: p) *Cupiditatem*, *Iram*, *Audaciam*, *Invidiam*, *Gaudium*, *Amicitiam*, *Odium*, *Deſiderium*, *Æmulationem*, & *Miſericordiam*. Atque hinc iterum factum eſt, ut ejus diſcipuli in affectibus diſſideant.

14. Alii *quatuor* Affectus Cardinales Stoicorum retinent, alii ſequuntur *diſtributionem Scholaſticorum*; alii *alia* adhuc utuntur *Inventione*. q) Ac Thomæ quidem Aquinatis diviſio ma-

i) Seneca de Ira pasſim. l) Horn. p. 223. ſeq. putat regulam valere ſaltem de ſummis generibus, non de mixtis. m) Fluit hæc aſſertio ex dictis n. 8. Conf. Horn. p. 222. & Ariſtotelicos pasſim. n) de quibus vide n. 8. o) l. 1. de anima, c. 1. p) l. 2. ad Nicom. c. 5. q) Vid. Patris Phyſicam cap. 48. qv. 107. ſq.

magnæ eſt inter ipſos auctoritatis, is ita rem proponit: r) Cum animi tranquillitas oriatur e cognitione delectabilis & contrarii, boni & mali, & ad appetitum ſenſitivum pertineat, vel ad appetitum ſenſitivum pertineat, vel abſolute ordinatur ad bonum vel ad malum, vel ea conſiderat ut aliquid arduum vel aliquid altum. Illæ paſſiones ad concupiſcibilem pertinent, in quibus importatur ordo ad delectabile ſenſus abſolute, vel ad eius contrarium; Illæ vero ad iraſcibilem, quæ ordinantur ad aliquid arduum. In illis voluntas terminatur vel ad bonum acquirendum, vel ad malum evitandum. Ex hoc ſequitur *Amor* boni & *Odium* mali; vel movetur ad objectum, ſic naſcitur paſſio *deſiderii*, quod dividitur in *Deſiderium* boni, & *Fugam* mali. Vel quieſcit in bono vel malo adepto, unde generatur *Gaudium* & *Triſtitia*. Et hæ ſunt ſex paſſiones appetitus concupiſcibilis. Per contrarium, cum appetitus objectum conſiderat ut aliquid arduum, pertinet ad appetitum iraſcibilem, in quo non conſideratur inclinatio paſſionis, nam inclinatio ad bonum concupiſcendū & ad malum evitandum præcedit, & pertinet ad appetitum concupiſcibilē. Ideo in hac claſſe paſſio tantum conſideratur ratione objecti nondum adepti, & ſi refertur ad bonum dicitur *Spes* vel *Deſperatio*; ſi ad malum, *Timor* vel *Confidentia*. Deinde, in

r) I. 2. qv. 23. c. 4.

... iraſcibili nulla paſſio conſideratur, ... boni acquiſiti, quia tum non habet ... ardui, ſed ſolum arduum, ſi acqui- ... conſideratur. Sed e malo præſen- ... appetitus contra illud ſe elevare con- ...tur *Ira*, cum vero quieſcit, *Patien-* ...tamen non eſt affectus ſeu perturba- ..., ſed privatio potius ſeu carentia.

Videamus etiam ſententiam *Stoicorum*, ... deſcriptio habetur apud Cicero- ... Senecam t) Lipſium u) & Anony- ...ndam Gallum; Nos ſummatim rem ...nus. Zeno Stoicorum progenitor, ... *definit* irrationalem & præternatura- ... motum, ſeu immoderatam animi ...ionem. y) Nam Stoici non paſſionem ... a corpore ipſi infligitur, ſed actio- ...nibi, & quando huic paſſioni contra ...ationem aſſentimur, Affectum nomi- ... Proceſſus actionum humanarum ...quenti ratione proponitur: 1. *Fortui-* ... *Impulſus*, quem patitur à corpore,

C 3 qui-

... lib. 4. Tuſcul. qu. c. 6. usque ad c. 15. t) ...tis ſuis paſſim, maxime in libris de Ira. ... Epiſt. 75. 85. & 116. u) Manuduct. ad Phi- ... Stoic. p. 278. ſqq. x) in tractatu cujus titu- ... l'Homme ſans paſſions. p. 278. ſeqq. y) ... Laert. l. 7. in Vita Zenonis p. m. 249. Ci- cero IV. Tuſcul. 6. z) Seneca de Ira lib. 2. c. 2. 3. 4.

quique homini invito contingit. v.g. [illegible] fortisſimus quis territus palleſcit, cum [illegible]tisſimus irritatus excandeſcit, ex ipſorum [illegible]tentia non eſt affectus, ſed *paſſio animi*, [illegible]quitur *prima Voluntas* ſed non obſtinata, quando fortis fugere, patiens ſe ulciſci, ſed mox mediante ratione hunc motum [illegible]primit. Hoc vocant *motum animi*, non tamen affectum. 3. *Secunda voluntas* [illegible] cum ſequenti motu ratio exceditur, & quaſi corripitur. v.g. ſi fugam aut vim intendo, cum non licet. Hoc demum [illegible]rum mente eſt *perturbatio animi*, (nil [illegible] pſis magis eſt frequentatum, quam Af[illegible] nominare perturbationem animi) hoc [illegible]cipio eſt Ira & Metus. 4. Tandem in[illegible]citur *morbus animi* i.e. Vitium, quando [illegible]ctus diu eſt continuatus. Neque enim agnoſcunt differentiam affectus & vitii, [illegible] inter diſpoſitionem & habitum. a)

16. Sic cum ſtatuerent, non potuerunt *affectus in univerſum malos* exiſtimare, quia [illegible]cipiũ fuerunt morborum animi, & quia p[illegible] etiam affectum parvum malum ſtatueba[illegible] Item cum docebant, affectus non ſolum [illegible] verum etiam debere à viro bono ac ſa[illegible] *domari* & prorſus *extirpari*; c) etſi leve[illegible]

a) Vid. de Proceſſu iſto Senecam Epiſt. [illegible] 301. b) Seneca l. 1. de ira c. 16. c) Seneca l. 2. de ira c. 12. & epiſt. 85. p. m. 336. ſq.

ſem motum ipſi adhuc concedebant, quem cum cicatrice comparabant, & ſuſpiciones quasdam ſeu umbras affectuum dicere ſolebant. d)

17. Neceſſe etiam fuit ut beſtiis affectus omnes adimerent, ſed impulſus ſaltem aliquos corporis affectibus ſimiles eis tribuerent. e)

18. Habebant *quatuor* affectus primarios, horum duo bonum, duo vero malum, duo item præterita, duo futura reſpiciebant. Eruntque *Cupiditas* ſeu Libido, *Lætitia* ſeu Voluptas, *Metus* & *Ægritudo*. His in viro ſapiente opponebant tres bonas paſſiones ſeu motus. *Voluntatem*, *Gaudium* & *Cautionem*; Per *Voluntatem* intelligebant rationale quoddam deſiderium boni abſentis, quod *Cupiditati* opponebant; Per *Gaudium* motum ſedatum atque conſtantem *Lætitiæ* oppoſitum: Per *Cautionem* prudentem declinationem futuri mali *Metus* oppoſitam. In præſenti malo ſapientiæ nullus plane motus; ſtultitiæ verò dolor tribuebatur. f)

19. Ex his quatuor fontibus Affectus alios plures derivabant, 14. è dolore, 8. è metu, 3. è voluptate, & 7. è cupiditate, quorum hæ appellationes apud Ciceronem reperiuntur. Quatuordecim progenies ſeu rami doloris ſunt: *Invidentia*, 2. *Æmulatio*, 3. *Obtrectatio*, 4. *Miſeri-*

d) Seneca lib. 1. de Ira c. 16. e) Seneca lib. 1. de Ira cap. 3. f) Vid. Cicer. & Laert. dd. ll.

ſericordia, 5. *Angor*, 6. *Luctus*, 7. *M*... *rumna*, 9. *Dolor*, 10. *Lamentatio*, 11. *Solli*... 12. *Moleſtia*, 13. *Afflictatio*, 14. *Deſperatio*, ... filiæ Metus ſunt: 1. *Pigritia*, 2. *Pudor*, 3. ... 4. *Timor*, 5. *Pavor*, 6. *Exanimatio*, 7. *Con*... 8. *Formido*. Tres affectus ad *Volup*... tinentes 1. *Maleuolentia*, 2. *Delectatio*, 3. ... *tio*. Denique 7. genera *Cupiditatis* ſunt ... 2. *Excandeſcentia*, 3. *Odium*, 4. *Inimicitia*, ... *cordia*, 6. *Indigentia*, 7. *Deſiderium*. Defi... nes omnes extant apud Ciceronem. O... autem dedi in exemplari Germanico, ut ... tum poſſem nomina Germanica defi... magis quam Latinis nominibus acco... rem.

20. *Fontem* omnium affectuum fin... mente Ciceronis *Intemperiem* & *affectus* ... *rati* ſeu morbi animi, prout Cicero eos ... ſet, ſunt ſequentes: 1. *Avaritia*, 2. *Gl*... *piditas*, 3. *Mulieroſitas*, 4. *Miſogynia*, 5. *Miſanth*... *pia*. 6. *Inhoſpitalitas*, 7. *Pervicacia*, 8. *L*... 9. *Vinolentia*, 10. *Cupedia*.

21. Hactenus de Stoicis. Poſtq... *curi* Philoſophia à Gaſſendo renovata, ... Bernerio in compendium contracta e... ctis duobus autoribus Epicuri doctrin... affectibus breviter delineabimus. *An*... minis ex mente Epicuri duabus gaudet p... bus, altera *rationali*, i.e. mente, altera *irra*... *nali*, *ſenſione* nimirum, & *affectu* ſeu appetitu;

g) Men

... pectore, Senſio in toto cor... partim in pectore, partim in ... partibus ſedem ſuam habere di...

... *Affectus* juxta hanc opinionem ſunt ... in pectore vel alia corporis hu... ſive ex opinione boni & mali (ut ... eorundem perceptione (ut dolor) i)

Statuunt in definiendis affectibus non ... dum, an affectus aliquis naturæ re... ne, id enim magis ſpectare ad E... quam ad Phyſicam affectuum con... onem l) Adeoque *affectus per ſe* viden... *indifferentes*.

... *animæ* conſiſtunt in depreſſione & ... ne, in contractione & extenſione. ... elevatio & extenſio ſeu effuſio ani... que naturæ conſentanea. *Moleſtia* ... contraria eſt, eo quod animam depri... *Expanſio* animæ fieri dicitur, ... objecta ſenſuum per atomos jucunda ... allectione animum invitant & ad rem ... pertrahunt. *Coarctatio* vero, cum ... cujusdam odioſæ animum quaſi pun... ſe retrahat. m) Animum quietum ... comparant, ſed animum affecti-

... Gaſſendus in Philoſ. Epicur. Syntag. f. m. 404. k) Gaſſendus d. l. fol. 404, 410. 411. i) Bernier. dans l' Abrege de la Phil. de Gaſſendi Tom. VII. p. 487. l) Id. ibid. p. 488.

bus commotum aquæ in quam lapis pro-
jectus. n) Magis tamen cum eorum
ſi hæc comparatio concordaret, ſi poſt
collationem ad expanſionem ſaltem an
ad Voluptatem traherent, & coarctatio
Moleſtia cum Vortice aut ſimili qu
compararent.

25. *Beſtiæ* ex mente Epicuræorum *af-*
fectibus ſunt *prædita* ac homines, dum Leo
cundos, Cervos timidos, Boves medio
dam affectu tradunt o) & beſtiis ex
fectus, item ſermonem tribuunt. p)

26. Diviſio Affectuum talis eſt; Alii
magis reſpiciunt, in pectore ex opinione
mali primum prognati, *alii Corpus*, in
corporis partibus indiſcriminatim, b
aliquid an malum ſit, exorti. q)

27, Affectus *corporis* primarii duo *Vo-*
ptas & *Gaudium* in re grata, & *Dolor*
leſtia in re odioſâ. *Moleſtia* & Dolor
oritur, quando aliquæ corporis part
ſtatū ſuum naturalem ferro, igni, fatig
fuſione &c. poſitæ ſunt. *Voluptas* verò
timus has partes in ſtatum ſuum ord
naturalemque reſtitutas. Unde ſequ
luptatem propriè non eſſe, niſi ubi do
ceſſerit. Naturalis enim corporis

m) Id. p. 488. 489 n) Id. p. 491. ſq. o)
in Synt. p. 494. p) Id. ibid. c. 20. p. 4
niez. T. VII. p. 495.

ipſorum opinione conſiſtit in indolentia: Inter dolorem & Voluptatem interiacet *affectꝰ intermedius Deſiderii* ſeu Cupiditatis, qui nihil aliud eſt, niſi deſiderium liberationis a dolore, & reſtitutionis in priſtinum doloris defectum. Hoc deſiderium ſicut pro circunſtantiarum varietate in omnibus membris exiſtit, ita in his corporis partibus maximè deprehenditur, quæ *defectu alimentorum* vel *copia ſeminis* gravantur, id quod inde fieri videtur, quod hujusmodi deſideria non ut reliqua unius ſaltem membri conſervationem, ſed illa totius hominis, hæc univerſi generis humani conſervationem intendant. Item duo hæc deſideria hoc habent præ reliquis peculiare, quod Voluptas cum ablatione doloris conjuncta ſit, quæ tamen voluptas ſaltem ut aliquid accidentale conſiderari debeat, à natura ordinatum, ut homo & cætera animalia maturius invitentur ut moleſtiam à ſe amoliantur, non tanquam finis deſiderii, cum quamprimum homo ab hac moleſtia liberatus eſt, voluptas ceſſet, ſolusque defectus doloris reliqvus ſit. Ac beſtias voluptatis quidem ſemel perceptæ memoriam habere, eoque elaborare, quemadmodum hanc tanquam unicum ſcopum ſuum repetant; eam tamen voluptatem ſeipſam quaſi denuò excitare, nullaque memoria nec judicio opus habere, ſed ſolam ſufficere præſentiam moleſtiæ. Ideoque has cupiditates quaſi cœcas eſſe, nec futuri ullam rationem habere, ſed ſolam quærere

præ-

præſentis incommodi liberationem. A-
que Dolorem, Deſiderium atque Volu-
eſſe tres affectus qui *nec rationem ne-*
requirant, quique à *brutis animantibus &*
ſentiantur, quippe qui ſtatim poſt p-
gus ſentiant, & calorem appetant, e-
mem experiantur, & lacte materno
ctent. &c. r)

28. Seqvuntur affectus *mentem* primariò re-
ſpicientes quique in pectore ſive in corde na-
ſcuntur, *praviâ imaginatione & dijudicatione boni*
& mali, à quibus deinde reliquæ corporis par-
tes, hoc tamen cum diſcrimine moventur:
Hæc dijudicatio motum hunc reliquorum
membrorum quaſi imperat, iſque adeo volun-
tarius ſtatuitur, cogitationibus tam-
luntati cordis nil præſcribit, ſed volun-
raliter per præſentiam hujus imagina-
citatur. Ita motus imaginationis,
cordis igni in ligno viridi comparatur.
de etiam duos ponunt affectus prima-
luptatem & *dolorem*, quorum ille ex im-
ne boni præſentis, hic ex imaginatio-
præſentis procreatur. Ideoque Vo-
purum eſſe bonum, cum propter ſeip-
petatur, contrà Dolorem eſſe purum
cum propter ſeipſum fugiatur, Reli-
& Mala, videri ſaltem talia, quatenus
tem vel Dolorem efficiant. s)

r) Bernier d. l. p. 496. usque ad p. 500. s) Bernier p. 500. ſeqq.

29. Reliqui affectus omnes Epicureis ad modo enumeratos reduci poſſunt, ajunt enim eos exoriri non ſolum ſuper rebus præſentibus, ſed etiam ſuper præteritis & futuris. Ita duos affectus tria illa tempora comprehendentes vocari *Amorem* & *Odium*, Amorem enim non ſolùm conſiderare delectationem præſentem, ſed etiam rem quæ nos delectaverit, & delectare deinceps poſſet; Id quod ſimiliter de Odio quoque ſtatuendum. Cum bonum præſens eſſet vel præterierit, animam in eius fruitione quaſi quieſcere, cum futurum eſſet vel abſens, animum per *Deſiderium* vel *Spem* ad bonum moveri, eamque eſſe inter utrumque hunc affectum differentiam, quod deſiderium ſit absq; imaginatione rei obtinendæ, Spes vero cum eiusmodi imaginatione copulata ſit. Duob9 his affectibus mali reſpecti opponi, deſiderio quidem *Fugam* ſine imaginatione, an malum illud nos opprimet, & *Metum*, qui malum ſibi ſimul imaginatur; Rurſus è ſpe oriri *Confidentiam*, è metu *Deſperationem*. Porro è confidentia *Audaciam*, & è deſperatione *Puſillanimitatem*. Poſtremo *Iram* tanquam affectum è præcedentibus omnibus compoſitum cenſeri, eique ut binarius numerus completus ſit, *Patientiam* adjungi poſſe. t)

30. Nunc *Carteſii* hypotheſin de Affectibus exponemus; Is ita de affectibus ratiocinatur: Homo ex duabus partibus conſiſtit, Animâ & Cor-

t) Bernier. p. 504. ſqq.

Corpore. Calor & Motus dependent à corpore, cogitationes vero ab animâ. u) Cogitationes hominis duplices ſunt, aliæ ſunt *Actiones animæ*, nimirum omne id *quod homo vult*, quia deprehendimus id omne rectà ab animâ proficiſci, ab eaque ſola videtur dependere, aliæ ſunt *Paſſiones animæ*, ſive Affectus animæ, quo generatim omnes animæ perceptiones & notitiæ referri poſſunt. x) Hæ *Perceptiones* duplices ſunt, aliæ *ab anima noſtrâ*, aliæ *à corpore* oriuntur, Ac hæ quidem quarum *animæ* cauſa eſt, ſunt perceptiones *voluntatis noſtræ*, omniumque imaginationum atque cogitationum quæ ab animâ dependent. Certum enim eſt quod nil velle poſſumus, ubi non ſimul id nos velle percipiamus. Et licet reſpectu noſtri velle actio animæ ſit, dici tamen etiam poteſt ei paſſionem quandam ineſſe, quando percipit ſe aliquid velle. Cum autem hæc perceptio & hoc velle unum idemque ſit, denominatur ſemper ab eo quod nobilius eſt, adeoque non paſſio ſed actio nuncupatur, y) id quod eadem ratione de imaginationibus aliiſque cogitationibus, quæ per animam formantur, dici debet. z) Perceptiones *mediante corpore* excitatæ, maximam partem *à nervis* dependent; Aliæ verò ſunt *imaginationes* à ſpiritibus corporis diverſimodè agitatis contra hominis voluntatem pro-

u) Carteſ. de Paſſion. Part. 1. art. 2. 3. 4. x) Carteſ. art. 17. y) Id. art. 19. z) Id. art. 20.

[illegible] ut ſomnia & phantaſmata, cum [illegible] cogitationes noſtras non ad certum [illegible] dirigimus, ſed evagari patimur. Et- [illegible] imaginationibus nonnullæ [illegible] ſeu affectus animæ, vocabulo hoc [illegible] ſenſu accepto; imo etſi omnes [illegible] pro affectibus venditari poſſent; [illegible] cauſam tam notabilem ac deter- [illegible] habeant, quam perceptiones ner- [illegible] harum quædam quaſi ſint umbræ [illegible]; neceſſe eſt, ut earum diverſæ conſiderentur. a) Ex his enim alias *re-* [illegible] ſenſus noſtros ferientibus, alias *cor-* [illegible] noſtræ tribuimus. b) Ad *pri-* [illegible] pertinent perceptiones hujus ſo- [illegible] lucis, campanæ vel faci tributo- [illegible] Ad *ſecundam claſſem* referuntur per- [illegible] famis & ſitis, doloris, caloris, quas [illegible] corporis noſtri quaſi ineſſe ſenti- [illegible] Ad *poſtremam claſſem* ſpectant omnes [illegible] ones quarum effectus in ipſa quaſi [illegible] untur & quarũ nulla vulgo cogno- [illegible] proxima, ut ſenſ9 Lætitiæ, Iræ, & ſi- [illegible] aliquando excitantur in nobis per ob- [illegible] movent nervos noſtros & quandoq; [illegible] cauſas. Etſi autem omnes noſtræ [illegible] tam eæ quæ referuntur ad obje- [illegible] nos ſunt, quam quæ referun- [illegible] erſos affectus noſtri corporis ſint re- [illegible] ones reſpectu noſtræ animæ, cum hoc ver-

a) [illegible] art. 21. b) art. 22. c) art. 23. d) art. 24.

verbum in lationi ſignificatione uſurpatur, attamen id ſolet reſtringi ad eas demum connotandas, quæ referuntur ad animam ipſam. Et hı hoc loco *ſub nomine Affectuum ſeu paſſionum animæ intelliguntur.* e) Notandum tamen hic eſt, omnes perceptiones quas anima opera nervorum percipit, etiam per imaginationes à ſpiritibus corporis impulſas velut umbras repræſentari poſſe, ita tamen, ut imaginationes paſſionum externis rebus ipſique corpori tributæ, v. g. ſoni, odoris, famis, vulnerationis, &c. nos ſæpe decipiant, imaginationes verò paſſionum animæ attributarum nos decipere nequeant; Cum enim in ſomno gaudium vel triſtitiam, vel alium quendam Affectum nobis imaginamur, ſemper verum eſt, animam noſtram reapſe hanc paſſionem percepiſſe. f)

31. Hactenus Carteſius materialia ad definitionem affectuum congesſit. Ex his jam tale format ædificium: *Affectus ſeu paſſiones animæ ſunt* perceptiones, aut ſenſus aut commotiones animæ, quæ ad eam ſpeciatim referuntur, quæque producuntur conſervantur & corroborantur per aliquem motum ſpirituum. g) Vocat *perceptiones*, quia omnes cogitationes hominis excepta Voluntate perceptiones dici poſſunt. Vocat *Senſationes*, quia ab animâ æque ut objecta ſenſuum externorum percipi poſſunt. Vocat *Commotiones*, quia nul-

e) art. 25. f) art. 26. g) art. 27.

nullæ cogitationes animam fortius agitant atque exercent quam Affectus. h) Quod *animæ eos peculiariter tribui* ait, ideo factum eſt, ut à ſenſationibus Soni, Colorum, Famis, Sitis &c. eos diſcerneret. Quod autem *affectus motu ſpirituum nutriri* aſſerit, eò fecit, ut ab actione voluntatis noſtræ eos diſtingueret, quæ actio non tantum ad animam refertur, ſed & ab anima verè repræſentatur & efformatur. i)

32. Deinde etiam prolixe oſtendit Carteſius, quod paſſiones affectuum ſedem ſuam non in corde, ut vulgò ſtatuunt, ſed *in cerebro*, & quidem in glandulâ pineali, habeant, ubi ſimul mentem ſuam exponit, quomodo affectus in anima generentur. l)

33. Principalis effectus omnium affectuum eſt, animam incitare eoque diſponere, ut id velit, quod ad hominis conſervationem conducit. m) Et ita Carteſius *affectus bonos magis* ſtatuit eſſe, *quàm malos*.

34. Deinde agit de poteſtate voluntatis in affectus, ſtatuitque affectus à voluntate *non directè excitari poſſe vel auferri*, ſed quaſi *indirecte* per repræſentationem rerum, quæ ſolent jungi paſſionibus quas habere volumus, & quæ contrariæ ſunt iis quas volumus reiicere. Poteſt tamen anima ſpiritus nervos ad motum membrorum extendentes directè retrahere ac retinere

D nere

h) art. 28. i) art. 29. l) art. 30. usque ad art. 39. m) art. 40. Conf. Part. 2. art. 52.

nere. n) Unde liquet, quod Carteſius ſtatuat affectus *reprimi quidem* poſſe atque debere, ſed *non extingui*; Idem alibi innuit: o) Poſſe animas maxime imbecilles acquirere poteſtatem abſolutam in paſſiones ſuas, ſi ſat induſtriæ adhibeant, ad eas inſtituendas & dirigendas.

35. Beſtias expreſſe ait p) etſi ratione, & & forte (*forte* hoc non intelligo, & vellem id à Carteſiano quodam mihi explicari) cogitatione careant, tamen motu ſpirituum & glandis, qui excitant in nobis paſſiones, æque gaudere, eumque motum efficere ut non affectus quidem, ſicut in homine, motus tamen nervorum & muſculorum conſerventur ac augeantur; Quibus verbis *Beſtiis Affectus diſerte adimit.*

36. Carteſius *ſex* fingit *Affectus primarios* 1. *Admirationem.* 2. *Amorem* 3. *Odium* 4. *Cupiditatem.* 5. *Lætitiam.* 6. *Mærorem* q) ex quibus cæteros affectus omnes, & ſequenti quidem ratione deducit:

37. *Admiratio* oritur è contemplatione objecti, quod novum & inſolitum eſſe judicamus; hinc naſcitur *Exiſtimatio* vel *Contemptus*, prout objecti magnitudinem vel parvitatem admiramur. Jam cum noſipſos exiſtimamus vel contemnimus, inde reſultant ex una parte *Magnanimitas* vel *Superbia*, ex altera parte *Humilitas* vel

Ab-

n) Art. 45. 46. o) art. 50. p) eod. art. 50. q) vid. art. 69.

Abjectio. Quando vero his in alios incidimus, affectus is dicitur *Veneratio*, vel *Deſpectus*, r)

38. Dicti affectus omnes absque reſpectu boni vel mali conſiderari poſſunt. Cum vero aliquid nobis tanquam bonum vel malum ſeu noxium repræſentatur, *Amorem* & *Odium* in nobis excitat. s)

39. Ex eadem conſideratione boni & mali reliqui affectus omnes proveniunt, ac reſpectu quidem futurorum, *Cupiditas* cum boni acquirendi, tum mali declinandi. Ea cupiditas vocatur *Spes*, quando nobis propoſitum tanquam effectu facile præfiguramus, *Timor* vero, quando rem cum difficultate conjunctam ſentimus. Ad timorem *Zelotypia*, tanquam eius ſpecies referri poteſt. Spes maxima *Securitas* vel *Fiducia*, extremus Metus *Deſperatio* appellatur. Cum verò ſpeciatim conſideramus aliquid a nobis ipſis efficiendum, ibique difficultatem in electione mediorum deprehendimus, is affectus vocatur *Animi fluctuatio*; Si vero difficultas reperitur in praxi, eidem *Animoſitas* vel Audacia, ad quam Æmulatio refertur, opponitur. *Puſillanimitas* animoſitati, & *Terror* ſeu *Conſternatio* Audaciæ adverſatur. Denique ſi actionem aliquam decernimus, animo adhuc fluctuante, inde ſit provenire *Syntereſin*, ſeu Conſcientiæ morſum, eos tamen affectus non, ut in præce-

D 2 den-

r) art. 53. 54. 55. s) art. 56.

dentibus contingit, futura, ſed
tia ac præterita reſpicere. t)

40. Boni & mali præſentis co
ſi nos ipſos tangit, *Gaudium* & *Triſt*
tat; Sin alios, eos vel exiſtimamus
ac tum nil aliud in nobis oritur qu
um, hoc gaudium tamen in malo al
Irriſione eſt conjunctum: Vel id al
putamus evenire, vocaturque is
ſpectu boni, *Invidia*, reſpectu autem
miſeratio, quorum uterque ſpecie
eſt triſtitiæ. Porro ſi nosipſos tan
ſam boni vel mali acquiſiti conſider
ſcitur *Acquieſcentia in ſe* & *Poenit*
rum illa dulcisſimus, hæc amarisſim
fectus. Sin alios, intuitu boni *Fav*
& *Gratitudo*, prout bonum id vel al
bisipſis contingit; intuitu autem m
gnatio favori, & *Ira* gratitudini op
quando cogitamus, quod ab aliis b
ve cauſa habeamur, inde *Gloria* vel
citatur. Sicut autem duratio mali
am minuit; ita e duratione boni
Faſtidium procreatur. Denique cu
vel malum præteriit, efficit *Deſideri*
tiæ, & *Hilaritatem* lætitiæ affines.

41. Hoc adeò fundamentum
næ Carteſii de affectibus, in quâ ſi
ſententiis reliquorum Philoſophoru

t) art. 57. 58. 59. 60. u) art. 61. usque

Epicuro in eo diſcedit, quod *co-* *& mali*, tanquam cauſam affectu- partem neceſſariam in affectu- ne, ab univerſis, quod *Admiratio-* ſpeciebus peculiarem affectum, llo abſtrahentem docet; Ita quam hic hallucinatus ſit, capite ſequen- tendemus. Notandum ſolum hic *jus anſam hoc fortaſſe dediſſe* Car- *affectus non ad Voluntatem* refert, llectum; x) (Admiratio enim in in-) Quem errorem veroſimiliter traxit, quod *omnes actiones animæ Vo-* nit, y) ubi neceſſe eſt intellectui præter Paſſiones; Cum intellectus habeat cogitationes, videlicet data opera aliquid meditatur, quam paſſivas, nimirum quando ab affecti- pellitur. z)

Cæterum de ſententiis Carteſii, Gaſ- m, Stoicorum & Peripateticorum, ſequentibus in formatione perſpi- nitionis & accuratæ diviſionis affectu- loco, plura commodius monebimus. breviter notabimus, *riſum mereri,* *Stoici cum Ariſtotelicis diſceptant* de

 quæ-

ſupra §. 30. ex art. 17. 19. item §. 34. ex art. 29. y) Vid. ſupra §. 30. ex art. 17. z) Vide Introduct. ad Logicam cap. 3. num. 67.

quæſtionibus; An affectus boni ſint ... li? An extirpari poſſint? An Beſtiæ ... habeant? &c, quia de diverſiſſimis reb... diantur, dum affectus diverſiſſima ... finiunt, & alius de cepis, alius de allio ... Etſi Seneca quoque eundem errorem ... erravit. Negari tamen non poteſt ... *Stoicorum melius cohærere quam Peri...* utpote qui proprio gladio jugu... que convinci poſſunt, quod ... *affectibus careant.*

CAPUT III.
DE
ACCURATA DEFINIT... AFFECTUUM.
SUMMARIUM.

Quæ in Definitione Affectuum obſervanda ... Exempla quorundam Affectuum n. 2. Affe... Motus animi n. 3. In affectibus quatu... ſpecies notandi ſunt. n. 4. (1) Motus ... nus n. 5. (2) Internus Corporis qui ... præcedunt, non autem ipſe affectus ... 6. Primus motus in voluntate, qui ipſe ... ctus contra Stoicos. n. 7. (4.) Secund... turbulentus voluntatis qui eſt contin... è mente Stoicorum principium affectu... Cum affectus inclinatio animi appelle... per inclinationem actio potius quam ... luntatis intelligitur. n. 10. Affectus ta... animi vocari poteſt. n. 11. Affectus ... luntate, non in intellectu. n. 12. Cur ... Carteſius Affectum in voluntate non q... n. 13. (1) Quia voluntati meras actiones tribuit. n. 14.

14. cum voluntas æque ac intellectus tam actiones quam paſſiones habeat, n. 15. Sine paſſionibus actiones non ſunt aliquid reale. n. 16. Intellectus ac Volunras arctiſſimè copulata ſunt. n. 17. ſed non ſunt unum idemque n. 18. Perceptio intellectus eſt in cerebro, inclinatio in corde. n. 19. Inclinatio & impulſus voluntatis non ſunt cogitationes n. 20. ideo natura hominis magis conſiſtit in inclinatione animæ quam in cogitationibus. n. 21. Definitio voluntatis, n. 22. Ex his annotatis Definitio hominis ſuppletur. n. 23. Intricatio doctrinæ Carteſianæ de differentia affectuum aliarumque paſſionum animæ n. 24. (2) Quia admirationem affectibus annumerat. n. 25. Poſtremus hic error plures ſecum trahit (a) Quod Carteſius id quod affectus ſequuntur, cum affectibus confundit n. 26. (b) Quod Magnanimitatem & Humilitatem pro ſpeciebus Admirationis venditat n. 27. (c) Quod Affectus ex admiratione genitos cenſet eſſe affectus abſqve reſpectu boni vel mali, eosque nec ad amorem nec ad odium referri poſſe. n. 18. Error Epicureorum & Peripateticorum, quod beſtiis affectus tribuerunt n. 29. Voluntas ſemper movetur ab odioſis ad accepta, vel vice verſa ab acceptis ad odioſa. Cur ſolus Carteſius a communi opinione recedat? n. 30. Cur loco boni & mali uſurpentur vocabula grati & odioſi? n. 31. Voluntas non ſemper ad ea ſeſe convertit, vel ab his ſe avertit, qvæ intellectus bona vel mala cognovit, ſed interdum ſaltem. n. 32. Sub bono & malo etiam ſpecies imperfectæ comprehenduntur n. 33. Omnes Affectus moventur ad futura vel abſentia n. 34. Quod in omni motu contingit. n. 35. Ideo voluptas & dolor affectibus non ſunt annumerandi n. 36. quandoquidem ad intellectum potius quam ad voluntatem ſpectant. n. 37.

Super præteritis ac futuris nec dolor nec voluptas ſentitur, niſi cum ea repræſentantur ut præſentia. n. 38. 39. Deſperatio quoque reſpicit futura. n. 40. Duratio ſive Auctio præſentium etiam futura eſt. n. 41. nec confundenda cum præſenti n. 42. Origo affectuum. n. 43. Affectus oriuntur a ſenſibus. n. 44. Ad quos refertur etiam ſenſio affectuum noſtrorum n. 45. Senſus hi à rebus externis, quæ ſunt extra cor humanum, impreſſionem patiuntur, n. 46. Cur Ariſtotelici famem, ſitim &c. ſenſibus non annumeraverint? n. 47. Ad has res externas cerebrum quoque referendum eſt. n. 48. Fortis hæc impreſſio rerum externarum hic in corde percipitur. n. 49. Nec obſtat cor eſſe Muſculum n. 50. Senſus cordis oritur è ſanguine n. 51. & interdum præcedit ſenſum nervorum in cerebro. n. 52. Fortes impreſſiones ſunt vel naturales, vel voluntariæ n. 53. Naturales habent cauſas vel occultas vel manifeſtas. n. 54. Hæ naſcuntur partim è forti commotione, n. 55. partim è ſenſibiliori alteratione. n. 56. Quomodo duo hæc impreſſionis genera invicem diſcernantur, n. 57. 58. Definitio impreſſionum voluntariarum. n. 59. Differentia erronea impreſſionum naturalium & voluntariarum. n. 60. 61. Fortem hanc impreſſionem ſequitur extraordinarius ſanguinis motus. n. 62. Is motus ſanguinis non dependet à motibus nervorum in cerebro: Differentia Terroris & Metus. n. 63. 64. Motus nervorum interdum quidem cum affectibus conjunctus eſt, ſed non ſemper. n. 65. Reſponſio ad nonnullas objectiones, n. 66. Quid ſignificet motus extraordinarius? n. 67. 68. Conſiſtit vel in dilatatione vel in compreſſione. n. 69. Integra definitio Affectuum è toto capite contexta. n. 70.

1. Toc

I.

TOt & tam diverſis de natura affectuum opinionibus è ſuperiori capite intellectis, jam tentandum porro eſt, num ipſi quoque accuratam eorum *Definitionem* invenire queamus, ita ut tum *ſine reſpectu autoritatis humanæ*, ſequamur ea quæ ipſi vera eſſe cognovimus, tum quos omnes confitentur eſſe affectus, non negemus eſſe affectus, ſoloque *pruritu novitatis, vetuſtis rebus nova nomina* imponere vel meras λογομαχίας ſerere ſtudeamus.

2. Primùm igitur conquirenda ſunt *Exempla* eorum quæ ab omnibus Philoſophis pro affectibus agnoſcuntur, ut veritatem eò facilius indagemus. Ea ſunt: *Amor, Odium, Metus, Spes*.

3. Philoſophi omnes affectus ſub conceptu *Motus* ſibi imaginarunt, nec nos hîc quicquam novi afferemus, ſed Affectus tanquam *Motus animi* nobis proponemus. Cum autem in quolibet affectu plures motus deprehendantur, duobus ſaltem exemplis rem illuſtrabimus, ut rectius omnis evitetur confuſio.

4. Si rem aliquam deamare incipio, vel aliquid metuo, tum 1. *res externa* movet partes *corporis* mei ſenſibus debitas, & per eas 2. *ſpiritus* corporis in *nervis* vel in *ſanguine* hoſpitantes, quorum illi deinceps ſe dilatant vel contrahunt, hi verò ſanguinem velocius vel tardius movent. Hunc motum ſequitur 3. *motus* voluntatis fluctuans, ac inter viam prudentiæ &

ſtultitiæ quaſi *vacillans*, quam tandem 4. ſubſequitur *motus voluntatis paullo tranquillior*, vel *magis turbulentus*.

5. *Primus motus* ſenſuum à rebus externis proficiſcens, ſemper quidem *præcedit affectus*, à nemine tamen, quod ſciam, pro ipſo affectu habitus eſt. Hunc diſcriminis cauſa vocabimus *externum motum corporis*.

6. Et quia *ſecundus motus ſpirituum* in nervis & in ſanguine etiam eſt motus corporis, qui ad differentiam motus prioris, *motus corporis internus* appellari poteſt, tamen cum nemo Philoſophorum affectus ſtatuerit eſſe motus corporis, ſed animæ vel menti eos tribuerint, ideo hic motus *non eſt ipſe Affectus*, ſed *aliquid affectum præcedens*. Nec obſtat quod Stoici hunc motum Paſſionem animi a) vocarunt, id enim eò factum eſt, quod internus hic corporis motus animum hominis contingit eumque impellit, reapſe tamen eſt aliquid extra animum.

7. *Tertius motus* Animam concernens, & qui *primus Animæ motus* eſt, ab Ariſtotelicis *habetur pro Affectu*, & ni fallor, Epicurei & Gaſſendiſtæ, item Carteſiani hic conſentiunt. *Soli Stoici* hunc negarunt eſſe affectum, b) qui facile tamen refutari poſſunt. Cum enim ſtatuant, in perturbatione animi affectum conſiſtere c) parum urgebantur hic ut a reliquis Phi-

a) Vid. Cap. 2. n. 15. b) vid. cap. 2. §. 15. c) ibid.

…ſentirent. Sane medium quid …onem animi eiusque quietem … modo autem hunc motum … motu quieto venditare poſſunt, … hominem magnanimum iſto in …, & patientem vindictam intende- … ratione reprimere? d) Ecce … motus contrarios ſe invicem mox …, qui abſque inquietudine con- …eunt: Et licet hanc voluntatem … pertinacem, tamen hoc cauſæ non …, quia inquietudo, trepidans æque … ac inqu… pertinax, etſi hæc … pr… teneat.

… *motus* quoad is *in inquietudine*, …ibus, ipſis etiam Stoicis habe- …, e) Niſi quod Stoici hic *initium* …cipiant, ipſis contra Ariſto- …is maiori jure tertium mo- …o, & quartum hunc motum *pro* … habentibus. Nos ad meliorem … motum tertium *Animi inclina-* …tum verò *Animi impulſ…* appel- …

…ndum tamen eſt circa vocabulum … *animi*, id geminæ conſiderationi … præbere, *actionis* videlicet, ac *pa-* … dum voluntas ab interno cor- … ad inclinationem impellitur, pa- titur

d) ibid. e) ibid.

ritur aliquid; dum autem eâ quâ
tate non utitur, vel corpo
& externas actiones ſecun
tum agit aliquid.

10. Cum vero Affectus incli
vocatur, magis reſpicitur *actio* qua
luntatis. Opus ergo eſt cautione,
Carteſio affectum nudam paſſionem
ceptionem, vel ſenſum animæ ſtatuamus
enim is hic intelligit *perceptionem*
vel motus animi a vero *non eſt*
perceptio *in intellectu*, affectus
piens *in voluntate* habeat.

11. Nihilominus Affectum in
gnificatione *Paſſionem animi* appel
mus, quod Animus per ſuperius di
ctu non ſua ſponte moveatur, ſed
impellatur. In hac ſignificati
gicâ quaſdam cogitationes pa
etſi cogitatio in genere ſit actio.

12. Iam cum affectus ſit
& *paſſio* animæ, porro ſequitur vt
num is ſedem habeat in intellectu,
luntate? Omnes Philoſophi affectum
in voluntate, vel in appetitu ad
prope accedente, excepto Carteſio
ſum in Intellectu vel ſaltem
locat. g) Ea ſententia uti
doxa eſt, & ab uniuſcujuſque pe

f) cap. 2. n. 31. g) cap. 2. n. 30. 31.

præcipue vero per exempla amoris, metus, ſpei &c. refutatur, vtpote quæ manifeſtæ ſunt inclinationes voluntatis; ita breviter conſiderabimus *quibus rationibus Carteſius ſeductus in hunc errorem inciderit.*

13. Videtur id duabus è cauſis profectum: 1. Quod *omnes animæ actiones voluntati*, paſſiones intellectui tribuit. 2. Quod Admirationem habuit pro affectu, quorum utrumq; æque eſt confictum, quam affectũ non eſſe in voluntate.

14. Ac prior quidem error Carteſii patet ex his quæ de eius ſententia ſupra attulimus: h) *Omne id quod homo vult, Actiones eſſe animæ, cætera Paſſiones ſeu perceptiones animæ.* Cum quemque propria perceptio doceat, *tam intellectum quam voluntatem ſuis gaudere cum paſſionibus, tum actionibus.*

15 *Paſſio intellectus eſt ſenſibilis perceptio; Actio intellectus* dicitur interna *Ratiocinatio. Paſſio voluntatis* vocatur *Inclinatio, Actio;* Delectus & Spontaneitas, ſeu *Impulſus voluntarius.*

16. *Sine præcedentibus paſſionibus actiones animæ non ſunt aliquid activum.* Ecquis enim quicquam ratiocinando valet colligere, niſi quod prius per ſenſus percepit; Et quis aliquid poteſt eligere, ſi nullam plane ad rem iſtam apud ſe inclinationem deprehendit.

17. *Intellectus* tamen *cum Voluntate arcte copulatus eſt*, ita ut ſe mutuò impellant. Intellectum

h) ſupra cap. 2. n. 30. 31.

lectum, ſi ei aliquid in ſenſus cadit, voluntas adjuvat, ut ad Ratiocinationem ſe accingat, vel eam defugere quærat. Et cum voluntas ad aliquid trahitur, intellectus id ipſum, cum mediis & viis eò pertinentibus contemplari adjuvat.

18. Æque autem ut in Sacchara conjunctio dulcis ſaporis & albedinis non facit ut albedo & dulcedo ſint unum idemque; ita conjunctio intellectus & voluntatis in anima humana efficere nequit, *ut intellectus & voluntas idem ſint.* Unde iterum Carteſius humanum quid paſſus eſt, quando docuit: *Hanc eſſe paſſionem voluntatis cum anima aliquid ſe velle percipiat, & quod ea perceptio cum dicta voluntate reapſe coincidat.* i) Poſita enim eorum identitate, ſecundum mentem Carteſii poneretur quoque paſſionis & actionis identitas, id quod eſſet abſurdum. Et cum anima percipit ſe aliquid velle, tum velle iſtud eſt in voluntate, eius autem perceptio in intellectu, porro hæc duo ideo unum quid eſſe non poſſunt (etſi uni animæ inſunt) quia in diverſis corporis partibus percipiuntur.

19. Nam *perceptio me aliquid velle, æque ut alia cogitationes omnes, ſentitur in cerebro fieri; Inclinationem* vero *ac impulſum voluntatis* quisque ſentiet *in corde ſuo contingere*, etſi eundem in cerebro & mediante intellectu percipit, veluti ſi

i) d. n. 30.

ſi chordam in altera extremitate dentibus apprehendam eandemque in oppoſitâ extremitate percutiam, ictus in oppoſitâ parte reapſe contingit, etſi eundem in dentibus percipiam, adeoque ictus & perceptio idem eſſe non poteſt.

20. Ex hâc διασκέψει neceſſariò ſequitur *actionem ac paſſionem Voluntatis natura à cogitationibus differre*, adeoque Carteſium, quando ait: *Homo dum vult, cogitat*, rectè quidem hactenus ſtatuere, quod τὸ cogitare & τὸ velle in animâ humana copulata ſint, quodque ſimul ſint tempore, neutiquam verò quando unà cum aliis Philoſophis omnibus affirmat, τὸ velle & τὸ cogitare unum quid eſſe, vel clarius: Voluntatem conſiſtere in cogitatione. Cogitationes enim ad ſolum ſpectant intellectum.

21. Æque falſum eſt, *naturam hominis*, quâ is à brutis animantibus diſcernitur, *in ſolâ cogitatione conſiſtere*; *Inclinatio* enim *ac Impulſus voluntatis longe propior eſſentia animæ eſt, quàm cogitatio intellectûs*; Quæ inclinatio adeo à gentilibus Philoſophis, horumque ſectatoribus in Academiis in univerſum prætermiſſa eſt, vel cum Intellectu, eiusque cogitatione confuſa.

22. Eſt itaque *Voluntas potentia animæ humanæ, vi cujus homo ad rem aliquam inclinatur, ac reliquas potentias ſuas deinceps impellit ad aliquid agendum.*

23. Et

1) c. 3. n. 60.

23. Et quoniam in Introd. Logica l) communem opinionem ſecutus, cogitationis vocabulum in definitione hominis in tam latâ ſignificatione ſumpſi, ut actio quoque Voluntatis eâ includeretur, is defectus ita poteſt emendari: *Homo eſt Ens corporeum, quod ſe mouere, cogitare & ad aliquid inclinare ſeque impellere poteſt.* Etſi defectus dictæ definitionis in Logicâ non ita magnum præjudicium excitare potuit, cum ea primario emendationem intellectûs intendat, ad quem ſcopum ſufficere poterat hominem per cogitationem à beſtiis diſtinxiſſe.

24. Reuertamur ad Carteſium. Is ſi non prolapſus eſſet in errorem, voluntatem meris ex actionibus conſiſtere, paſſiones verò animæ extra voluntatem quærendas eſſe, magno labore ſuperſedere potuiſſet, quo annititur *paſſiones affectuum à reliquis animæ paſſionibus diſcernere,* m) quo Lectori tantum abeſt ut hujus diſcriminis perſpicuum conceptum oſtendat, ut confuſum magis eundem relinquat.

25. Supra itidem dilucidè oſtenſum eſt n) Carteſium *Admirationem affectibus annumerare,* ex eâque *Exiſtimationem* & *Contemptum* deriuare. Etſi autem hoc novâ refutatione non egeat, quandoquidem *Admiratio ſecundum uniuscuiusque perceptionem non in voluntate, ſed in intellectu eſt,* adeoque affectus eſſe non poteſt; Carteſius tamen inde hujus erroris anſam fortè captauit, quod

m) vide ſupra c. 2. n. 30. n) c. 2. n. 36. 37. p.*

quod *affectus admirationem nonnunquam conſequentes, certas admirationis ſpecies eſſe ſtatuit*, cum aliquos tamen im̃iſcuerit, o) ut *Magnanimitatem, Abjectionem*, &c. qui affectus nil prorſus habent cum admiratione commune; item quod contendit *dictos affectûs omnes absque reſpectu, num res bona ſit, an mala, excitari*, adeoque *ex amore & odio derivari non poſſe*; quæ iterum novi ſunt errores.

26. Primum enim non ſequitur: *Quia admirationem affectus ſeqvuntur, ex eaque naſcuntur, ergo admiratio etiam eſt affectus.* Ita enim primus & ſecundus motus corporis etiam deberent eſſe affectus, cùm affectus inde naſcantur.

27. Deinde etiam *Magnanimitas* & *Abjectio non inde procreantur*, quod noſipſos habemus pro re quâdam nova atque inſolitâ, quemadmodum is *admirationem* definit, ſed potius ex amore rationali & irrationali.

28. Item *ex his duobus affectibus, etiam reliqui quos Carteſius ex admiratione deducit, derivari poſſunt*, & cùm ipſe Carteſius fateatur p) Amorem & odium absque intuitu boni & mali eſſe non poſſe; ſponte ſuâ corruit eius opinio, *eoſdem absque conſideratione bonane res iſta ſit, an mala, excitari.* Reliqua quæ circa admirationem eiusque filias monenda reſtant, in diſtributione affectuum ſimul perſequemur.

29. Porro quantum Carteſius peccavit,

o) d. c. 2. n. 38. p) d. n. 38.

quod affectus quæſivit extra voluntatem, tantum *Epicurei* hallucinati ſunt, *quod Beſtiis affectus tribuerunt*, quia beſtiis æque ac homini voluntatem conceſſerunt; item *Ariſtotelici*, quando *Affectus locarunt in appetitu ſenſitivo* beſtiis cum homine communi. Nos appetitum hunc ſenſitivum jam ſæpius relegavimus, novimusque beſtias cum intellectu tum voluntate carere, adeoque in beſtiis, cum umbrâ tantum rationis gaudeant, etiam non niſi umbram quandam affectuum animadverti, impreſſiones nimirum in cerebro & inde fluentium motuum ſanguinis, ſpirituumque animalium, qui meri ſunt motûs corporis quos jam ſupra ab affectibus ſeparavimus.

30. Sicut autem in quolibet motu reſpiciendus eſt terminus ad quem; ita & in motibus affectuum conſiderandum eſt, quod *voluntas ſemper nitatur à re odioſa & quam intellectus putat eſſe malam, ad rem gratam, & quæ intellectui videtur eſſe bona*, & hoc quidem perſequatur, illud averſetur, *ſive, à re gratâ poſſeſſâ ad ingratam ſeſe convertat*, ut id quod timet, amoliatur. Ita Ariſtoteles, Epicurus, Stoici, docuerunt, & ni fallor omnes Philoſophi *ſolo excepto Carteſio*, q) qui nullam aliam ob cauſam ab hac opinione diſceſſit, quàm ut *admirationem affectibus annumerare poſſet*, quia bene perſpexit in ea nullum reſpectum haberi, num aliquid bonum ſit, an malum. Sed quoniam admirationem jam è claſ-

q) vid. cap. 2. 31. 38.

è claſſe affectuum exterminavimus, idque ex infra dicendis de affectuum ſpeciebus rectius patebit; pedem jam figemus.

31. Notanter dixi, quod voluntas ſe convertat *ab odioſis & his, quæ intellectus mala eſſe cognovit*, ad ea *quæ ſibi grata ſunt*, quæque *bona intellectui videntur*, &c. Nam etſi reliqui Philoſophi vulgo dicunt, voluntatem ſemper à *malo ad bonum*, vel à *bono ad malum* moveri; tamen cum voluntas ſæpe à bono apparenti ad malum apparens, itemque à malo apparenti ad bonum apparens ſe convertat, & vice verſâ; phraſin noſtram ſperamus eſſe commodiorem ad rei veritatem exprimendam.

32. Quo ſimul renunciamus phraſi vulgatæ ſed erroneæ, cum aiunt voluntatem ſemper *ab his quæ bona ipſi viſa ſunt, ſe convertere*, quo culpam, quod malum apparens pro verè malo, & bonum apparens pro vero bono arripiatur, intellectui ſemper obtrudere conantur. Etſi enim fateamur intellectum ſemel à voluntate corruptum voluntatem deinceps quoque poſſe impellere ac fortius depravare; Supra tamen demonſtravimus, r) quod intellectus primordialiter à voluntate corrumpatur, quodque voluntas æque ſuis laboret præjudiciis, quàm intellectus.

33. Facile ergo hinc intelligitur, *bonum & malum* hîc in tam latâ ſignificatione ſumi, ut *omnes boni ſpecies* in priori parte s) recenſitæ, ea-

r) cap. 1. n. 25. ſq. s) vid. Introd. in Philoſ. Moral. cap. 1.

earumque *etiam imperfectiores* ſub his comprehendantur.

34. Porro ex dictis hactenus ſimul patet, quod voluntas ſemper à re mala & odioſâ quam patitur, ad rem gratam, *quam nondum poſſidet*, ſeſe convertat, vel a re gratâ, quâ fruitur, ſe convertat ad rem odioſam *quam metuit*, ut eam à ſe avertat, ne in eam incidat. In quo veteres etiam Philoſophi conſentiunt. Inde autem ſequitur affectus omnes dirigi ad futurum malum vel bonum, non vero ad præſens vel præteritum.

35. Id quod inde etiam cognoſci poteſt, quod affectus ſunt *motus*. Motus autem omnes *ſe convertunt ad id quod nondum habent*, quodque adeo futurum vel abſens eſſe exiſtimatur; licet præſentia eorumque perceptiones motum excitent atque cauſentur.

36. Hinc verò manifeſtum eſt *Dolorem* ac *Voluptatem* rectè quidem à Peripateticis dici comitari affectus, cum iisque eſſe conjuncta; t) ſed ab horum nonnullis, u) item à Stoicis x) ac Epicuri aſſeclis y) *absque fundamento haberi pro certis affectuum ſpeciebus*. Voluptas enim vel Gaudium, item Dolor ac Mœror nil aliud ſunt niſi *fruitiones vel perceptiones boni vel mali præſentis*.

37. Taceo quod ſupra z) notavimus, *affectus* ſedem ſuam habere *in voluntate ac corde* ho-

t) Cap. 2. §. 10. u) d. c. 2. n. 14. ab init. x) d. c. 2. n. 18. y) d. c. 2. n. 27. 28. z) h. cap. n. 12. ſq.

hominis, cum dolor & voluptas ſint perceptiones *in intellectu & cerebro contingentes*; Voluptas tanquam perceptio boni, dolor tanquam perceptio mali.

38. Etſi autem homo nonnunquam ex *præteritis* vel *futuris* dolorem vel voluptatem ſentiat, tamen hic diſcrimen hoc eſt obſervandum. *Præterita* concipimus vel *tanquam præſentia*, quæ ſi bona fuerunt, verum gaudium; ſin mala, verum dolorem ſentimus; vel *tanquam præterita*, ubi cogitatio mali præteriti ſimulque boni præſentis ex eius ceſſatione exorti gaudium, cogitatio vero boni præteriti, ex eiusque ceſſatione ſecuti mali præſentis, triſtitiam excitat; Vel præterita nobis proponimus *tanquam deinceps futura* ſeu rurſus expectanda, ac tum demum naſcuntur affectus ad hæc futura inclinantes, vel ab his declinantes, pro differentia nimirum circumſtantiarum, Spes, Metus, Deſiderium, Deſperatio, &c.

39. Neque ita diſpar ratio eſt *Futurorum*. Hæc quatenus conſiderantur *tanquam futura*, tum eâ conſideratione dicti affectûs moventur; Sin concipimus *tanquam præſentia*, tum anima in iisdem quaſi quieſcit, gaudetque vel contriſtatur.

40. Obiicis: *In Deſperatione* tamen dari exemplum affectûs *non contendentis ad futura*, cum in deſperatione ſæpe mihi proponam bonum præteritum atque amiſſum, nunquam recuperandum; Sed facilis eſt reſponſio. Erras. *Deſpera-*

tio ſemper eſt deſiderium mali amolien- *iſtud tanquam futurum conſideratur;* & dicto caſu conſideratione amiſſi boni defectus tamen iſtius boni malum creat, & quia malum hoc tanquam durabile contemplamur, ex eâ conte naſcitur deſperatio.

41. Sed hîc obſeruabis, quod h. l. p *malum futurum, Durationem* etiam ac *nem præſentis ſive Augmentum*, etſi id momentum futurum, ac valde quum eſt, intelligam, quod vulgò gradum abſentiæ & futuri habetur ſenti.

42. E. g. *Quando maleficus in tortur ſimos ſentit cruciatûs*, dolor hîc creat rationis futuræ longioris, ſenſuſque metus homini parit angorem & flagitiorum extorquet: Ita *ſentia fœminæ dilectæ* gignit de andæ hujus converſationis, plurium ſignorum obtinendorum: vulgo imaginantur hos affectus Dolore Gaudium, & ad præſens bonum vel clinare, cum per idipſum gaudium, metus & deſiderium citentur.

43. Age vero *originem* omnium terius perſequamur. Affectus omn torum motûs ſentiuntur, naſcuntur *dam impreſſione ſeu motu rerum*

[illegible] *[illegible] ſuſcitato motu extraordinario [illegible] animalium in maſſa ſanguinis.*

[illegible] nes paſſiones animæ dependent à [illegible] ſicut Philoſophi vulgò dicunt, ni- [illegible] tellectu, quod non prius ſit in ſenſi- [illegible] ſe etiam dicere poſſumus; *Nihil eſſe [illegible], niſi quod prius ſit in ſenſibus*; Sive [illegible] em rationalem, ſive irrationalem re- [illegible] certè rationalis in ſenſûs originaliter [illegible] quià exiſtimationem quandam præ- [illegible] Irrationalis, cum naſcatur è præju- [illegible] ientiæ ac Imitationis, ſenſibus iti- [illegible] poſſet carere, quandoquidem ſuprà [illegible] imus, utrumque præjudicium è ſen- [illegible] ri. Præterea in hoc capite b) per- [illegible] demonſtravimus, omnes animi mo- [illegible] s corporis originem ſuam debere.

[illegible] tendum autem hic eſt, quod in In- [illegible] ne Logicâ c) diximus: *Ad ſenſus* [illegible] perceptionem cogitationum no- [illegible]. Cui è doctrina huius capitis addenda [illegible] *perceptio affectuum*. Nam etſi op- [illegible] appetitum meditandi in melancholicis à [illegible] corporis non excitari, reſpondebi- [illegible], voluptatem è ſenſibili meditandi [illegible] ne coortam etiam ad ſenſus pertine- [illegible] quod appetitus iſte per prævium le- [illegible] excitatur.

[illegible] er *externa* hic itidem intelliges ea quæ

ſunt

a) C. 1. n. 42. 47. b) h. c. n. 4. c) c. 3. n. 32.

ſunt *extra cor hominis*, quemadmodum [illegible]
ca, quantum ad ſenſus intellectum, [illegible]
ea omnia vocavimus externa, quæ [illegible]
cerebrum, d) ita ut hic etiam rebus [illegible]
annumeranda ſint ea, quæ alias ſun[illegible]
ternæ corporis humani, ne forte [illegible]
Sitis, & Appetitus, è copia ſeminis [illegible]
obiiciatur.

47. Fortaſſe etiam Ariſtotelici [illegible] ac *Senſum venereum ſenſibus non annu*[illegible] affectus cum ſenſibus confunderent; [illegible] bio enim has tres ſpecies locarunt [illegible] appetitûs, vel voluptatuum, atque [illegible] ſingula ſecundum eorum hypothe[illegible] ctus. Sed hæc obiter.

48. Itaque *cerebrum* etiam [illegible] refero *inter res externas*, ſicut cor [illegible] tellectûs in externis rebus locum [illegible] enim affirmatio vel negatio, quando [illegible] cor vel delectat vel excruciat, in [illegible] gitur; ita cum in cerebro aliquid [illegible] vel negatur, appetitus ſeu deſiderium [illegible] Impulſus rei acquirendæ vel declinandæ [illegible] de efformatur.

49. Dixi præterea, *Impreſſionem* [illegible] *dam* eſſe oportere, ſi inde fie[illegible] Per *fortem* hanc *impreſſionem* [illegible] dem talem impreſſionem intelle[illegible] forti impreſſione ſimul proce[illegible]

d) c. 3. n. 27.

brum, ut cum tonitru vel fulgure terremur; ſed talem etiam, quam magis in corde, vel *ſolo in corde ſentimus*, etſi in cerebro ſive in intellectu inde non fiat aliqua concuſſio; Si v. g. *certum genus hominum intolerabili angore ac ſudore corripitur fele in conclavi occultata, quam nec vident, nec audiunt, nec olfaciunt.* Simul etiam inde intelligimus, quod *cor longe ſubtiliori ſenſu gaudeat, quam cerebrum*, quodque adeo unusquisque in ſeipſo deprehendere debeat quænam ſit fortis in cor impreſſio, nempe quâ ad rem aliquam pertrahimur. Nam ſi nil horum contingit, voluntas eſt quieta, indifferens, & ab affectu nullo concitata.

50. Novi equidem Medicos complures magna contentione laborare ut demonſtrent, *cor nil aliud eſſe niſi Muſculum*, neque hoc etiam contra eos impugnabo, multo minus defendam, quod inde concludunt, ideo animam, quatenus cogitat, ſedem non poſſe habere in corde. Sed non video etiam, quod hoc aſſertum doctrinæ noſtræ adverſetur. Nam etſi quàm maxime cor eſt muſculus, ſufficit tamen *ibi contineri centrum in quo peragitur perpetuus ſangvinis fluxus ac refluxus*, & per affectus ſangvinem in corde rapidiorem vel tardiorem motum obtinere.

51. Itaque *paſſio intellectus* à *paſſionibus Voluntatis* ita quoque diſtingvitur, quod *Intellectus per ſpiritûs animales in nervis, voluntas verò per ſpiritûs vitales in ſangvine impellitur, certe ita in homine ſentitur.*

52. Hinc cum affectus *per cogitationes* demum *in motum agitur, nervi*, qui ſunt in cerebro *cor vellicant*. Cum vero *affectus cogitationes præcedit, cor nervos vellicat ſibi contiguos*. Et quoniam ſupra oſtendimus quod primordialiter voluntas intellectum impellat, ibi quoque notavimus, quod impulſu cordis facto, ſangvis in motum agatur, & nervorum, tanquam ad eſſentiam affectuum non pertinentium, nullam mentionem fecimus.

53. Cum vero compertum habeamus, res alias cor quorumcunque hominum ſimili, alias verò diſſimili ratione movere, ſciendum eſt, *fortem illam Impreſſionem dependere vel è natura & habitudine rerum ad corpora humana*, vel *è qualitate quæ cum anima ſaltem, vel cum hominum conſuetudine* congruit, vel eidem repugnat. Quarum illam naturalem, hanc diſtinctionis cauſa voluntariam nuncupabimus.

54. *Impreſſiones naturales* naſcuntur vel *è primo motu externorum corporum*, vel e *nimis ſenſibili variatione rerum ſenſibilium*.

55. E *nimio motu* oriuntur Affectus, qui e. c. *conſpectum* fulguris, *auditum* tonitruum, *odoratum* rerum acrium deſtillatarum, *guſtum* acrium ac penetrantium, *tactum* urentium rerum ac voluptatis venereæ conſequuntur.

56. Per *nimis ſenſibilem variationem rerum ſenſibilium* cor vellicatur, cum v. g. locus *nimis tenebroſus* cum loco nimis illuminato, vel vice verſâ permutatur, cum ſonum Muſicum *audimus*

mus, ſuavem vel foetidum *odorem* inconſuetum olfacimus, in *guſtu* cibi ac potus, vel in *tactu* caloris & frigoris nimis ſenſibiliter variamus.

57. Duo hæc Impreſſionum genera ita *diſcernuntur*: In omni motu fortiori eſt etiam ſenſibilis variatio rerum ſenſibilium, non autem in omni ſenſibili variatione rerum ſenſibilium ſemper datur fortis aliquis motus.

58. Deinde etiam *diſtinguuntur ratione effectus*. Nimius motus *in omnibus hominibus* excitat paſſiones animi, quia impreſſio in omnibus fortis eſt, & *ſimiles* quidem ſeu *uniſomes* paſſiones gignit, quia ſenſiones in quibuscunque hominibus eodem modo afficiuntur, etſi paſſiones animi in omnibus non ſint in eodem gradu, nec eandem habeant durationem id quod in exemplo fulguris dilucide apparet. Sed ſenſibilis variatio rerum ſenſibilium *non* parit *in omnibus* fortem quandam impreſſionem, ſed pro diverſitate temperamentorum atque conſuetudinis variat, adeoque *non excitat in omnibus paſſiones animi*, & licet omnino quasdem excitet, eæ tamen *non* ſunt *uniusmodi*, cum pro diverſitate temperamentorũ, vel conſuetudinum, ſenſus quoq; cordis variet. Ita e. c. concentus Muſicus in aliis faſtidiũ, in aliis delectationem, adeoque in utrisque diverſum deſiderium parere poteſt. Ita ſonus Muſicus in eo qui eidem jam aſſuetus eſt, talem impreſſio-

ſionem non efficiet, qualem parit in eo, qui primum eum audit. &c.

59. *Voluntariæ impreſſiones* ſunt, quarum fortis impreſſio non è natura rerum impreſſarum, ſed è natura diſtinctarum qualitatum cordis humani, vel ex imaginatione certæ cujusdam ſignificationis ab aliis hominibus proficiſcentis, dependet. E. g. cum homo *ludis deditus* latrunculum, *voluptuoſus* ſcyphum vini vel cibum delicatum eminus ſaltem conſpicit, *pudicus* vel *venereus* verbum obſcœnum, *ambitioſus* vel *iracundus* convitium, *avarus* clangorem thaleri audit, vel eminus ſaltem eius ſplendorem conſpicit; *Soli* enim *aſſuefactioni* effectus hujusmodi rerum ſemper tribui non poteſt, cum & in pueris tenerrimis obſervemus alios ad vinum, alios ad nummos, alios ad laudem &c. propendere.

60. Adeoque *voluntariæ impreſſiones à naturalibus* eo *non diſcrepant*, quod naturales in omnibus hominibus, voluntariæ autem in quibusdam ſaltem affectus gignant. Poſtremum enim hoc voluntariæ cum naturalibus ex ſenſibili rerum ſenſibilium variatione oriundis, ut dictum, commune habent.

61. Videtur quidem inter duo hæc impreſſionū genera palpabilis differentia conſtitui poſſe, ſi hæ *impreſſiones* dicerentur *naturales*, quarum exempla notari queant in beſtiis, *voluntariæ* vero quarum nulla deprehenderentur in brutis exempla. Sed re accuratius penſitata facile animad-

animadvertemus, hanc differentiam non eſſe univerſalem, ſed ſuas habere exceptiones. Oſtende cani eminus ſaltem carnem aſſatam, vel cibum alium conſuetum, & ſtatim deprehendes in eo motum aliquem affectibus haud diſſimilem, Poſſunt & beſtiarum quædam laude & blandimentis mulceri atque mitigari, contra homini nil tam naturale eſt, quam ut amor eius rationalis per animum virtuti deditum excitetur, cujus tamen rei exemplum nullum reperitur in beſtiis.

62. Porro cum ſupra dixi è forti rerum externarum in cor impreſſione *motum ſangvinis extraordinarium* ſequi, id in quibuscunque affectibus animadvertitur, imo eundem etiam motum deprehendimus in exemplo affectuum in beſtiis.

63. Is ſanguinis motus, etſi interdum à forti impreſſione in cerebro peractâ videatur proficiſci; v. g. ſi quis à fulgure terretur; Imo licet Carteſius motus ſangvinis quoscunque extraordinarios ſpiritibus per nervos diſperſis atque impulſis tribuat; iterum tamen Perceptiones intellectus & motus ſpirituum in nervis ab inclinationibus voluntatis & motibus ſangvinis bene ſeparandæ ſunt. Non eſt dubium, quin e. c. fulgur impreſſione ſuâ in cerebrum mox etiam eadem impreſſione è cerebro in reliquos corporis, imo & cordis nervos progrediatur, ac communem quandam membrorum trepidationem & palpitationem cor-

dis

dis excitare queat, id *quod Terror vocatur.* Sed uti terror iſte nil aliud eſt niſi concusſio quædam corporis quæ homini cum beſtiis eſt communis; ita perceptio ejus in intellectu animæ eſt, non in voluntate. Imo *Terror æque non eſt pasſio animi*, quam Voluptas vel Dolor, quia æque non ſpectat futura atque abſentia, quam voluptas & dolor: etſi affectum excitare ſoleat, v. g. Timorem, vel Iram. &c. *Timori* enim cum *Terrore* nil eſſe commune inde colligi poteſt, quod homo maxime animoſus terrorem declinare nequit, qui timori tamen imperare didicit, & in quo loco timoris terror iram provocat.

64. Videmus inde quod fortis impresſio in cerebrum è cerebro in reliqua membra, nervos quoque cordis derivata, in homine tam animoſo quam pavido eandem pariat ſangvinis concusſionem, ſed non idem affectus, ſed duo maxime contrariæ animi pasſiones inde conſequantur. Ergo *fortis impresſio in cerebrum, vel motus ſpirituum in nervis non poſſunt eſſe cauſa affectum.*

65. Et licet hæc *cum affectibus interdum conjuncta* ſint, id tamen non in quibuscunque affectibus contingit; adeoque ſi modum & rationem motus ſangvinis nobis imaginare volumus, ejus generis exempla quærenda ſunt, *ubi nulla, certe non fortis impresſio peragitur.* V. g. Si felis homini angorem imprimit, qui eam nec auribus, nec odoratu percipit; Item ſi quis

ho-

homogenei temperamenti, alter quoque heterogenei mecum ſunt in conclavi, & utroque à me conſpecto, ad intuitum alterius amor, ad intuitum vero alterius odium apud me ſequitur.

66. Ac ſi obtendas, exemplum felis eſſe *extraordinarium*, & à regula declinare, in poſteriori autem exemplo amorem & odium *per oculum & conſequenter per nervos* intromitti atque excitari; facilis tamen eſſet reſponſio, has regulas in naturalibus non eſſe magni momenti, & licet amor ac odium in poſteriori exemplo per oculos in cor intromittantur, ideo tamen non intromitti per nervos. Habent enim oculi etiam nervos quorum meatus ad cor protenditur, & ſicut ſpecies objecti ex oculis in nervos cadit, ita id quod in objecto nobis eſt conforme, (ſive id ſit aliquid ſpirituale, ſive corporeum) etiam per oculos poteſt cadere in venas, etſi modum immisſionis accuratius intelligere nequeamus. Etſi is non ſit adeo incomprehenſibilis, modo prius factum ſit verum accuratumque diſcrimen inter corporea & incorporea; De quo alibi plura.

67. Denique dum *Motus extraordinarii* mentionem feci, extraordinarium vero ſemper ordinario opponitur, jam vero ordinarius ſangvinis motus reſpectu totius generis humani non in puncto quaſi accuratisſime definiri poteſt; is animi motus pro affectu ſine dubio habendus eſt, qui conſequitur hujusmodi ſangvinis

nis motum, *quem quisque tanquam extraordinarium quid in ſe deprehendit.*

68. Cautela tamen eſt adhibenda, ne monitum hoc convertas, ac prætendas, *motum ſangvinis quem homo non ſentit eſſe aliquid extraordinarium, etiam non habendum eſſe pro affectu*; Nam homines qui affectibus ſuis maxime indulgent affectum ſuum dominantem, ob continuam conſuetudinem non putant eſſe affectum, quia ejus motus conſuetudine in ordinarium quid quaſi converſus eſt. Nobis autem ſufficit, tam illos ipſos, quam alios, modo iuſtam diligentiam adhibeant, facile intelligere poſſe, motum ſuum quo corripiuntur, cum ordinario motu naturæ humanæ non conſentire, quia nimis ſenſibiliter à motu tranquillo elongati ſunt.

69. Eſt autem is motus exttaordinarius quaſi *duplex*, quorum alter ab Epicureis e) non inepte cum *Dilatatione*, alter vero cum *Compreſſione* comparatur. Cæterum uterque in diſtinctas claſſes ſubdividitur, cum e. c. alia extenſio deprehendatur in ſimplici appetitu, alia vero in Aviditate. Etſi dictæ comparationes omnes ſaltem ut rei imagines, non ut res ipſa intuendæ ſint. Affectus enim, ſicut omnes paſſiones, diſtinctius ſentiuntur quam definiuntur.

70. Colligemus tamen jam definitionem affectu-

e] c. 2. n. 24.

ctuum, prout ab unoquoque in ſeipſo ſentiri poſſunt, ex toto capite per quandam quaſi *ἀνακεφαλαίωσιν*. *Affectus ſunt motus* g) *voluntatis humanæ* h) *ad res gratas vel odioſas* i) *easque abſentes vel futuras*, l) *coorti ex fortibus impreſſionibus* m) *rerum externarum* n) *in cor hominis*, o) & *inde conſecuto extraordinario* p) *ſanguinis* q *motu*.

f) n. 3. ſeq. g) n. 12. ſeqq. h) n. 30. ſeq. i) n. 35. ſeq. l) n. 54. ſeq. m) n. 47. ſeq. n) n. 50. ſeq. o) n. 68. ſeq. p) n. 63. ſeq.

CAPUT IV.

QVOTUPLICES SINT AFFECTUS, ET QVINAM SINT AFFECTVS PRIMARII.

SUMMARIUM.

Connexio n. 1. 2. Unicus tantum eſt affectus primarius, n. 3. nimirum Deſiderium, n. 4. quod minus commodè dividitur in cupiditatem & fugam ſ. averſionem, n. 5, 6. rectius in Amorem & Odium n. 7. Inter quos affectus principalis ſemper eſt amor. n. 8. 9. 10. Reſponſio ad principales affectus Epicuri, n. 12. Stoicorum, n. 13. Thomæ de Aquino, n. 14. & Carteſii. n. 15. Quid ſit Admiratio? n. 16. —— 22. Carteſiana definitio Admirationis parum prodeſt, n. 23. 24. 25. Carteſius Admirationem cum Conſternatione confundit. n. 26. 27. Admiratio non eſt inclinatio animi. n. 28. 29. Non eſt prima animæ paſſio n. 30. Carteſius Indifferentiam intellectus confundit cum Indifferentia Voluntatis. n. 31. 32. 33. Non eſt univerſale, Admirationem & Exiſtimationem vel Contemptum

F eſſe

eſſe coniuncta. n. 34. 35. Exiſtimatio vel Contemptus non oriuntur ex admiratione magnitudinis vel exilitatis cujusdam rei, n. 36. ſed ex eiusmodi re, unde vel honorem ſperamus, vel ignominiam metuimus. n. 37. Exiſtimatio cum Amore, item Exiſtimatio cum Deſiderio, & Contemptus cum Audacia non confundantur. n. 38. 39. Carteſius plures errores commiſit in conſtituendis differentiis inter Magnanimitatem & Humilitatem, inter Superbiam & Abjectionem, n. 40. 41. Item inter Venerationem & Deſpectum, & inter virtutes præcedentes ex admiratione genitas, n. 42 Item in Definitione Venerationis n. 43. Homines Admirationem magis amant quam ſcientiam, n. 44. Et Ignorantiam magis quam Sapientiam, n. 45. quia univerſi hærent in vitiis. n. 46. Cur Voluptuoſi, n. 47. Ambitioſi, n. 48. & Avari admirationem ac ignorantiam ament? n. 49. Adoleſcentes ſectantur admirationem, quia voluptatem parit. n. 50. Docentes patrocinantur admirationi, quia honores inde expectant & quia ad quæſtum idonea eſt. n. 51.

I.

JUſta affectuum definitione ſuperiori capite jam reperta, ac maxima adeo perplexitate, in quam Philoſophorum hypotheſes contrariæ nos deduxerant, feliciter ſuperatâ, jam expedita erit affectuum *diviſio*, nec multum laborabimus in tanta ſpecierum nominumque diverſitate, in exquirendis affectibus *primariis*, ex quibus reliqui omnes derivari, vel ad eos reduci poſſunt.

2. Enimvero ſi hic iterum diverſæ Philoſophorum hypotheſes nobis reſpiciendæ eſſent, non

non minor fortaſſe labor nobis foret ſuſcipiendus, quam in exquirendâ definitione, dum Carteſius *ſex genera* affectuum a) Epicurus cum Gaſſendiſtis *tria* b) Stoici *quatuor* c) numerant, Peripatetici vero inter ſe non concordant, an *quatuor*, an *octo* vel *undecim* &c. & quosnam affectus primarios ſtatuant. d) Sed quoniam jam in definitione affectuum certam normam invenimus, quæ etiam in diviſione affectuum ſervanda eſt, eam ſolam ſequemur, ex eaque etiam pugnantes Philoſophorum ſententias dijudicabimus.

3. Neſcio cur nemo Philoſophorum eò devenerit, ut *unicum ſaltem* affectum primarium, nec tres vel plures, quæſiverit; niſi forte diverſitate tot affectuum contrariorum, qui non videbantur commode poſſe ſub unum genus redigi, nec ex eodem fonte derivari, eò ſeducti fuerunt. Nihilominus periculum faciemus. Si ex eodem ore flatus tum calidus, tum frigidus proferri poteſt, quid prohibet ne ex eodem affectu contrarii ſequantur effectus?

4. Quid ſi diceremus: *Deſiderium* ſive *Cupiditatem* eſſe unicum affectum principalem; ad quem reliqui affectus omnes referri queant? Valde quidem iſtud eſt paradoxum, nec adeo tamen mihi videtur impoſſibile, quin poſſit verificari. Nam & *generalem affectuum definitionem*

a) Vid. cap. 2. n. 36. ſeq. b) ibid. n. 27. ſeq. c) ibid. n. 28. d) ibid. n. 13. 14.

nem e) ad deſiderium totam *applicare* poſ[illegible]
& *de quibuscunque affectibus prædicare poſſum* q[illegible]
ſint deſiderium. Ac de quatuor quidem [illegible]
affectibus, quos ſuperiori capite f) exemp[illegible]co aduximus, res demonſtrata eſt. *Amor* [illegible] deſiderium rei amatæ obtinendæ, vel ejus [illegible]nendæ. *Odium* eſt deſiderium rei peroſæ [illegible] arcendæ vel amoliendæ. *Timor* eſt deſider[illegible] mali effugiendi. *Spes* eſt deſiderium boni [illegible]quirendi. De reliquis ſequenti capite occaſione oblata idem demonſtrabitur. His rationibus moti Deſiderium in definitione amoris cum rationalis g) tum irrationalis h) tanquam conceptum genericum affectuum poſuimus.

5. Itaque cum Deſiderium ſentiamus tam boni quam mali, illius quidem acquirendi, hujus vero amoliendi vel effugiendi, Philoſophi etiam *duas Deſiderii ſpecies* fecerunt, quarum *altera directa eſt verſus bonum*, quam vocant *cupiditatem* ſeu concupiſcentiam, *altera verſus malum*, quam dicunt *fugam* ſive *averſionem*. Difficulter autem duæ hæ ſpecies diſcernuntur. Supra enim i) bonum & malum ita diviſimus, ut utrumque vel poſitive vel privative tale intelligatur, & ut *bonum* non ſolum in *acquiſiti*[illegible] rei acceptæ, ſed & in *privatione* rei malæ, [illegible] *lum* itidem non tantum in *obtentione* rei o[illegible]ſæ, ſed & in *privatione* rei gratæ conſiſtat. [illegible]

go

e) Cap. præced. n. ult. f) n. 2. g) part. 1. c. 4. n. 7. h) ſupra cap. 1. n. 38. i) part. 1. c. 1. n. 122.

go multum nobis ſudandum erit, ſi dijudicare velimus, an deſiderium boni obtinendi & mali amittendi ad cupiditatem, an vero ad fugam referri debeat. Subtiliſſima item opus foret inveſtigatione, quomodo v. g. *Deſiderium boni acquirendi* & *fuga ſeu metus ejusdem amittendi* differant.

6. Quare cum duæ hæ appellationes non ſine inſigni ſubtilitate intelligi queant, nec aliquam præterea præſtent utilitatem, *Fuga* quoque cupiditati oppoſita apud Germanos noſtros longe aliud quam affectum aliquem connotet, hanc deſiderii diviſionem prætermittemus, ideoque paullo ſupra *Deſiderium* & *Cupiditatem* tanquam ſynonyma poſuimus.

7. Ergo eorum loco *Amorem* & *Odium* malumus ſubſtituere, quod uterque hic affectus per gratum & odioſum, ſive per bonum & malum clariſſimè diſcernantur, ac quod *Amor ſit deſiderium boni non modo acquirendi, verum etiam retinendi nec amittendi*, ſimiliter *Odium ſit Deſiderium mali non ſolum amoliendi, vel non retinendi, ſed & ab eodem abſtinendi.*

8. Ita haberemus duo ſumma genera ſeu fontes reliquorum affectuum omnium, Amorem videlicet & Odium, etſi eorum quoque *Amor* ſit *maxime principalis*, ut fere affirmare poſſimus: *Amorem eſſe affectum unicum*, item *amorem* ac *deſiderium* eſſe unum idemque.

9. *In odio* enim ſemper fit converſio ab odioſo ad id quod gratum eſt & amabile, & ſemper

amamus amabilia. *In amore* ſemper quidem nos ad amabilia convertimus, ſed non ſemper nos avertimus ab odioſis, ſed ex pluribus amabilibus ab uno tranſimus ad aliud, vel à re grata præſenti nos convertimus ad futuram. Adeoque *ubi datur Odium, ibi etiam datur Amor*, ſed *non contra, ubi eſt Amor, ibi etiam eſt Odium.*

10. Imo licet Deſiderium ſemper *à malo* ad bonum ſe converteret (à bono enim *ad malum nunquam* ſe convertit, niſi quando id oppugnat l) adeoque cum homine fugiente & in fuga pugnante commode comparari poteſt) & hac ratione Amor & Odium ſemper eſſent conjuncta, Deſiderium tamen rectius vocaretur *Amor* à re amabili ad quam ſe convertit quam *Odium* à re odioſa, quam fugit. Motus enim denominari malunt *à termino ad quem*, quàm *à termino à quo*, e. g. Via Lipſienſis, via Hallenſis.

11. Deinde *Homo ad amorem, non ad odium creatus eſt*, adeoque intima ejus natura in ejus voluntate, ea vero tota in amore conſiſtit. Nam *omne quod homo vult, id deſiderat, id amat.* Hinc forte etiam ſuo tempore Auguſtinus *Amorem per omnes affectus quæſivit*, m) & objectio Autoris Galli n) contra hanc Auguſtini ſententiam, quod duo ex diametro oppoſita, amor videlicet & odium in una claſſe collocari nequeant, ex jam allatis expedite refutari poteſt.

12. Jam ſi inter ſententias Philoſophorum pri-

l) Cap. præced. n. 39. m) de Civ. Dei XIV, 7. n) de la Mothe le Vayer Tom. 6. p. 224.

primo loco ponamus *Epicurum*, qui Gaudium, Dolorem ac Deſiderium tanquam tres affectus primarios recenſuit, o) caput præcedens primo intuitu oſtendit, cur *Gaudium* & *Dolorem* omiſerimus, quia nimirum ibidem demonſtravimus, p) utrumque plane non eſſe affectus proprie dictos, relinquitur ergo ſolum *Deſiderium*.

13. De quatuor Stoicorum affectibus q) *Lætitia* & *Ægritudo* eandem ob cauſam exauctorantur. De reliquis duobus, *Cupiditate* & *Metu*, remanet cupiditas, quia Metus etiam eſt cupiditas mali amoliendi.

14. Sex affectus qui ſecundum opinionem Thomæ Aquinatis in appetitu concupiſcibili ſedem habent r) etiam non egent prolixa notione, dum ab his quoque *Gaudium* ac *Triſtitia* ſubtrahuntur, *Cupiditas* vero *boni*, & *Fuga mali* ſub Deſiderio ab ipſo Thoma continentur, & à nobis jam refutatum eſt. s) Denique *Amor* & *Odium* per modo dicta a deſiderio commode ſeparari non poſſunt.

15. Ita vero inter ſex affectus Carteſii (*Admirationem*, *Amorem*, *Odium*, *Cupiditatem*, *Gaudium*, *Triſtitiam*) ad 2. 3. 4. 5. & 6. reſponſum eſt. De *Admiratione* jam cap. anteced. t) monuimus; Nunc reliquos errores à Carteſio hîc commiſſos, ut promiſimus, breviter indicabimus. Id ve-

o) Cap. præced. n. 27. p) c. præced. n. 37. ſeq. q) ibid. n. 18. r) ibid. n. 14. s) n. 56. t) n. 25. 30.

vero melius præſtari non poterit, quam ſi breves ſed veras theſes de Admiratione præmittimus.

16. *Admiratio eſt filia Ignorantiæ, quæ homines impulit ad veritatem inquirendam*, id quod loquitur vulgata cantilena: Propter admirari cœperunt homines philoſophari.

17. Hinc *etiam ceſſat admiratio, quamprimum rem* quam antea ob ignorantiam noſtram admirati ſumus, intelligimus, e.g. quando myſteria artium hiſtrionis nobis revelata ſunt.

18. Nec omnis tamen ignorantia parit admirationem, imo *ſæpe admiramur res futiles & faciles*, difficiles & admiratione dignas non æque admiramur; E. c. Quis non miratur inane artificium præſtigiatoris, qui ova facit in ſacco? Quotusquisque autem miratur generationem atque effectum ignis, conceptionem & formationem embryonis in utero? &c.

19. Hujus diverſitatis ratio eſt, quod res alias *raro* cernimus, aliæ vero nobis *perpetuo* objectæ ſunt. Quod enim ſemper nobis obverſatur, id non miramur, licet id non intelligamus.

20. *Duo* igitur ad Admirationem requiruntur, 1. *Ignorantia*, 2. *Raritas.* Adeoque *Admiratio* nihil aliud eſt *quam Ignorantia cauſæ rei rarò contingentis.*

21. Ac quatuor quidem homines ſolent admirari 1) Rei *magnitudinem*, 2) *Exilitatem*, vel 3) *inopinatam* rerum faciem, & 4) rei *Effectum.*

v.g.

v. g. Gigantem, Pumilionem, Monſtrum, Funambulum.

22. Ignorantia non eſt affectus, ergo *neq; Admiratio.*

23. Carteſius ait, u) *Quamprimum nobis occurrit aliquod inſolitum objectum & quod novum eſſe judicamus, aut valde differens ab eo quod antea noveramus, vel ſupponebamus eſſe debere, id efficit ut illud admiremur & eo percellamur.* Hic vix invenio quod reprehendam, niſi quod hanc *rudem* ſaltem *deſcriptionem* Admirationis, non vero *juſtam definitionem* eſſe cenſeo, quia ad omnem admirationem applicari nequit, aliisque animæ pasſionibus, quæ non ſunt admiratio, communis eſt.

24. Etſi præſtigiatorem aliquem ſæpe ludentem vidimus, tamen tamdiu durat admiratio, quoad artificium ignoramus, licet ars præſtigiatrix *non* ſit *aliquid inſolitum*, neque eam amplius *pro nova* habeamus, ſed ante nobis ſignificatum ſit, præſtigiatorem hujusmodi luſus velle exercere. Aliud quoque exemplum eſt in promptu: Etſi aliquoties magnetem vidimus ferrum attrahere, durat tamen admiratio.

25. Rurſus, ſi quis inopinato in me irruit & terrorem mihi incutit, hac re afficior, quia id mihi videtur inſolitum, & aliud quam quod fore putabam; *neque* hic tamen datur *admiratio ſed conſternatio.*

u) Carteſ. part. 2. de paſſ. anim. art. 53.

26. Utramque ergo confundit Car[illegible] quarum ingens tamen eſt diſcrimen. *Ill*[illegible] in *Intellectu*, nec eſt affectus, hæc eſt affec[illegible] eſtque *in voluntate*.

27. Ea confuſio inde orta eſt, quia Car[illegible] ſolam *Raritatem*, *excluſa Ignorantiâ* x) d[illegible] tioni admirationis inſeruit, & hâc ratione [illegible] gis invitatus fuit, ut paſſiones intellectus & [illegible] luntatis confunderet.

28. Pergit Carteſius: y) *Et quia hoc con*[illegible] *gere poteſt antequam ullo modo cognoſcamus* [illegible] *illud objectum ſit nobis conveniens nec ne, Ad*[illegible] *mihi videtur eſſe prima omnium Paſſionum.* [illegible] *habet contrarium, quia ſi objectum quod ſeſe*[illegible] *nihil in ſe habeat inſoliti, eo nullo modo co*[illegible] *mur, & illud absque Paſſione conſideramus.*

29 Per ſuperiori capite z) demonſtra[illegible] veniâ Carteſianorum argumentum Carteſ[illegible] nitus inverto. Hanc ipſam ob cauſam, [illegible] rem aliquam admiramur absque reſpectu [illegible] nane an mala ſit, Admiratio eſt quidem [illegible] *intellectûs*, paſſiones voluntatis & amore[illegible] terdum præcedens, *nunquam* vero *paſſi*[illegible]

30. Deinde etſi concedam Admiration[illegible] ſimæ mature in infantibus prominere, [illegible] mox poſtquam in lucem editi ſunt, res c[illegible] maxime lucem quaſi admirabundi intuen[illegible] inſtar ebriorum è primo ſomno excitato[illegible] ita vero *Admirationem* videri *primam eſſe pa*[illegible] *nem*

x) Vid. n. 20. hujus capitis. y) d. art. 53. z) n. 25. & 50.

num ſi non animi, animæ tamen; demonſtratum tamen eſt, ſi naturam hominis accuratius conſideremus, *affectus* citius quam admirationem eminere, dum vel defectus alimenti, vel ſenſus mutati aëris, vel dolor è partu infantibus ſignum deſiderii extorquet.

31. Falſo etiam Carteſius ſtatuit *Admirationem* (quatenus amorem rei cujusdam præcedit) *non habere motum oppoſitum, ac ſi ea res nobis non videatur inſolita, nos eâ nequaquam moveri. ſed quietè eam contemplari.* Nam & hîc duplicem indifferentiam tanquam unam eandemque conſiderat.

32. *Indifferentia* partim eſt in *Intellectu*, & opponitur admirationi, partim in *voluntate*, & notat *defectum amoris*.

33. Poteſt autem aliquid *Intellectu indifferens* eſſe (quod non admiramur) *nec ſine paſſione tamen* conſideramus. Primum enim, ſi id voluntati eſſet indifferens, operæ pretium non duceremus iſtud contemplari, deinde in promtu ſunt exempla hominis ebrioſi, aleatoris, ſcortatoris, avari, ambitioſi, quibus ſcyphus vini, latrunculus, proſtibulum non formoſum, numus aureus, vultus gratioſus ſed ipſi non inconſuetus præbetur.

34. Sequens articulus a) apud Carteſium talis eſt: *Admirationi juncta eſt Exiſtimatio vel Contemptus, prout vel magnitudinem vel parvitatem*

a) 54. d. part. 2.

tem obiecti admiramur: Eodemque modo poſſumus noſmet ipſos vel exiſtimare vel contemnere; unde oriuntur Paſſiones, & conſequenter Habitus Magnanimitatis aut Superbiæ, & Humilitatis vel Abiectionis. Quot lineæ, tot errores.

35. Primum enim non eſt univerſale *admirationem cum contemptu vel exiſtimatione conjunctam. Poſſum enim aliquid admirari, quod nec æſtimo, nec contemno.* e. g. cum præſtigiatorem è ſacco ova video producere, ill… nem vero eius artis neſcio. Contra *poſſum* … *quid æſtimare vel contemnere, quod non ad*… e. c. vinolentus & temperans ſcyphum … ambitioſus & virtuoſus vultum benign… blandimenta principis, avarus & liberalis … mum argenteum. &c..

36. Porro falſum eſt, quod ait *Exiſtim… nem & Contemptum inde oriri, prout magnit… nem vel exilitatem rei admiramur.* Iſtud e… (*prout*) hoc ſibi vult, quaſi *exiſtimatio* … miratione *magnitudinis rei* alicujus, con… vero ex admiratione *exilitatis ejuſdem* … Sed quid frequentatum magis eſt, qu… rologium parvum pluris æſtimemus, q… gnum, & longurionem contemptius … mus quam homuncionem brevis ſtatur…

37. Exiſtimatio atque Contemptus, … adeo diverſis ac contrariis nititur, ut vix … ta poſſit dari definitio, forte tamen à … non aberrabimus, ſi dicamus, quod *contem*… & *exiſtimatio* ſint qualitates quæ generan… hominibus, *quoad honoris cupidi conſiderantur.*

E quo

Ex quo *honorem* expectamus, id *magnifacimus*, & unde *dedecus* metuimus, id *contemnimus*.

38. Ita vero *aliquid poſſum magni æſtimare quod non amo*. Ita magni æſtimamus hoſtem, è cujus ſuperatione gloria nobis videtur parari. Contra *poſſumus aliquid amare, quod non æſtimamus*; Ita ambitioſus, cujus paſſio dominans voluptas eſt, amat meretricem.

39. Rurſus non confundantur *Exiſtimatio* & *Cupiditas*, item *contemptus* & *audacia*. In ſcortatore & aleatore ingens eſt cupiditas erga meretricem & aleam, ſed abuſive dicuntur meretricem & teſſeras magni æſtimare. Contra audaculus periculum ſusque deque habet, non enim habet pro periculo, ſed hoc proprie non eſt contemptus. In verbis tamen faciles erimus; modo nos mutuo intelligamus.

40. Denique quæ Carteſius interſpergit de *Magnanimitate* & *Superbia*, item de *Humilitate* & *Abjectione*, obſcura ſunt. Nam facile quidem percipio, quemadmodum Magnanimitas ab Humilitate, & Superbia ab Abjectione diſtingvi debeant, quod illa ex exiſtimatione noſtri, hæc vero è contemptu noſtri procreetur. Sed non video quale diſcrimen Carteſius ponat inter *Exiſtimationem* & *Superbiam*, item inter *Humilitatem* & *Abjectionem*, niſi velit, hoc eſſe Magnanimitatem & Humilitatem, ſi *ſecundum meritum* noſipſos vel æſtimaremus vel contemneremus, Superbiam vero vel Ab-

jectio

jectionem, ſi *præter meritum* nosipſos vel æſti-maremus, vel contemneremus.

41. Hic aliqua mihi ſunt corrigenda: Paucis me expediam: *Magnanimitas non eſt Exiſtimatio ſui*, ſed firma expectatio & patiens perpeſsio eorum, quæ vulgo hominibus ſunt odioſa. *Veram Humilitatem homo ſibi relictus planè ignorat.* Si quid autem de *humilitate* ſcit, certe ea *magis, vel æque ſaltem conſiſtit in aliorum exiſtimatione, quam in contemptu ſui.* Et *ſuperbia itidem in contemptu aliorum magis conſiſtit, quam in exiſtimatione ſui. Abjectus vocatur, qui aliquid agit ſine pudore, unde ei dedecus emergit. Nemo ſeipſum magnifaciat. Nemo ſe præter meritum contemnere poteſt.* &c.

42. Ex his annotatis liquido apparet clauſulam meditationis Carteſianæ de Admiratione nil probare, quandoquidem innititur his, quæ à nobis hactenus ſunt refutata. Ita vero ait: *Verum cum magnifacimus vel parvifacimus alia objecta, quæ conſideramus ut liberas cauſas capaces bene vel male agendi, ab Exiſtimatione procedit Veneratio, & à ſimplici parvi æſtimatione Deſpectus.*

43. Non opus ergo eſſet plura hic annotare. Tamen inſignem hunc errorem adhuc notabimus: Carteſius ita definit *venerationem, quod ſit Admiratio hominis &c. qui idoneus ſit multum vel nocere vel prodeſſe.* Quis autem Carteſio

b) art. 55. p. 2.

ſio ſignificavit, quod veneratio præbeatur homini *nequiſſimo* vel *parricidæ*? Carteſius hic *Venerationem* cum *Timore* palam confundit.

44. Ita vero ſperamus nos Carteſio eiusque defenſoribus ex aſſe ſatisfeciſſe, quoad admirationem cum eius filiabus, manetque inconvulſa hæc aſſertio: *Admiratio non eſt affectus.* Antequam vero ad alia tranſeamus, neceſſariam inſtituamus διάσκεψιν, *Quod homines fere admirationem magis ament quam Scientiam.* Quod aliquid, eiusve cauſam ignoramus, id vel magnifacimus, vel amamus, eoque delectamur; vel id ſcire anxie deſideramus, v. g. mulierem larvatam, artem præſtigiatoriam &c. Cum vero ſcopum noſtrum aſſecuti ſumus, tum vel ceſſat Exiſtimatio, vel delectatio abſcedit, vel id faſtidire incipimus, vel notabiliter ſaltem cupiditas minuitur.

45. Sequitur inde, *homines vulgo ignorantiam magis diligere quam ſapientiam.* Admiratio enim cum ignorantia tam arcte copulata eſt, ut qui admirationem amat, amet & ignorantiam.

46. Quænam vero cauſa ſubeſt, cur homines deſideriis in infinitum disſidentes, in hoc ſtulto deſiderio *conveniant, ut naturaliter admirationem magis diligant, quam ſcientiam?* Nulla alia, niſi quod homines naturâ ſuâ propendent ad vitia, *ignorantia vero tam arcte cum omnibus vitiis coniuncta eſt, quam vera ſapientia cum virtute.*

47. Vo-

47. *Voluptuoſi* ideo amant Ad[illegible] & ignorantiam, quia res *pulcra*, *ele*[illegible] *lectans* exiſtimatur, ſi quid cernimus [illegible] quia quotidiana naturâ faſtidimus.

48. *Ambitioſi* ſunt patroni igno[illegible] Qui *ſi ſeipſos cognoſcerent*, & *vanitatem gl*[illegible] eam vel non ambirent, vel alios non [illegible] ſtupidos exiſtimarent, ut ipſos ſine [illegible]gnanti ratione aliis præferrent. Imo hos o[illegible]tet eſſe *inſanos* qui *ſtultum ambitioſum vene*[illegible]*tur*. Ita vero *multum ambitioſis intereſt* ne ex ignorantiâ ſua emergant.

49. *Avari* patroni ignorantiæ ſunt, cum [illegible]ræ ſapientiæ nullum, *rebus ſub admiratione*[illegible] *dentibus amplum pretium perſolvi ſoleat*. Q[illegible] ſi ex animis hominum eximeretur admir[illegible] *peſſundaretur* etiam *avarorum quæſtus*.

50. Non mirum ergo eſt *adoleſcentes atque* [illegible]*terarum ſtudioſos falſam ſapientiam, ubi frequen*[illegible] *datur admirandi locus, eiusque profeſſores ma*[illegible] *æſtimare quam veram ſapientiam*; Juniores à [illegible]luptate fortius corripiuntur. Eſt autem vo[illegible]ptate plenum diſcere ea quæ nemo intel[illegible] multi verô admirantur, eaque per alia [illegible] minus intelligibilia magisque adeo admi[illegible] explicare.

51. Non mirum eſt *magnam partem Doctorum in ſuggeſtu, in ſcholis & Academiis ignorantiam* [illegible]*miratione dignam tueri eique patrocinari, vera*[illegible] *tem ſapientiam hoſtiliter perſequi & oppugnare. Am*[illegible]*bitio* & *Avaritia* omnium maxime Doctores in[illegible]

feſtat

ſeſtat. Si vero junioribus oculi rite aperirentur, hi Doctores ſuos præſentes non tantopere laudarent, eorum ſputum lingerent, eorum dictata tanquam gemmas exoſcularentur, nec ignorantiam tam care redimerent.

CAP. V.

QVOD OMNES RELIQVI AFFECTUS AD AMOREM ET ODIUM COMMODE REDUCI QVEANT.

SUMMARIUM.

Connexio n. 1. 2. An Affectus aliquis ad Amorem, an verò ad Odium referendus ſit, è potiſſimo ejus deſiderio judicari debet n. 3. Quibus ex fundamentis affectus diſtribui varieque denominari queant n. 4. 1. Ratione propinquitatis vel elongationis boni vel mali n. 5. 2. Ratione mediorum boni vel mali obtinendi, n. 6. 3. Ratione motus fortis vel debilis Voluptatis vel Doloris. n. 7. 4. Reſpectu, an immediate, an mediantibus aliis hominibus affectibus corripiamur n. 8. 5. Reſpectu durationis n. 9. Quod omnes hæ diverſæ ſpecies ad Amorem & Odium pertineant n. 10. Amor & Odium conſiderantur vel reſpectu ſcopi hominum. n. 11. Unde quatuor bigæ affectuum naſcuntur. 1. φιλανθρωπία & Odium-Vitiorum quæ fovent errantes. 2. Superbia ſeu Ambitio & Odium Modeſtiæ vel Turpitudinis 3 Amor Voluptatis & Odium Temperantiæ. 4. φιλαργυρία & μισανθρωπία. n. 12. Vel reſpectu mediorum generalium, partim cum voluntas impellitur ad ea perſequenda n. 13.

 Hue

Huc refertur Spes, Confidentia, Audacia, Diffiden tia, Metus, Deſperatio n. 14. partim quaten voluntas ad ea conſervanda impellitur n. 15. H ſpectat Gaudium & Triſtitia. n. 16. non ad ſ pum. n. 17. Deinde reſpectu mediorum ſpeci um, ſeu pro qualitate bigarum quatuor gener um n. 18. Huc pertinent Manſuetudo & Mag nimitas, Miſericordia, Vindictæ cupiditas, Ira ἐπιχαιρεκακία, Invidia, Immiſericotdia, Truc lentia, Ignavia Æmulatio &c. n. 19. ſeq. Affe ex amore & odio mixti, quorum præcipuus eſt Z lotypia, n. ult.

I.

SUperiori capite a) promiſimus nos d monſtraturos reliquos affectus omnes amorem & odium commode referri po Hic optandum eſſet, ut philoſophi prius int ſe convenirent, *quot ſint affectus reſidui* ad am rem & odium reducendi, & *quomodo hi d niendi* ſint. Sed hoc vix ſperandum eſt, cu ægre reperiatur affectus aliquis quem non di verſimode definiant, vel certe in varia ſign ficatione ſumant. Conferantur ſaltem vari ſpecies affectuum è mente Stoicorum b) e rumque definitiones è Cicerone c) cum ſp ciebus Carteſii d) addita quoque Scholaſtico rum de affectibus ſpeculatione, e) item Sene cæ f) & Lactantii g) diſſenſionibus circa defini tionem iræ.

2. Pro-

a) cap. præced. n. 4. b) vide cap. 2. n. 19. ſeqq. c) IV. Tuſcul. 6. d) ſupra cap. 2. n. 39. ſeq. e) conf. c. 2. n. 14. f) Lib. 1. de ira. g) de ira DEI.

2. Prolixum foret harum ſententiarum omnium diſcrepantiam examinare; Nos *regulas quasdam* potius *proponemus*, ad quarum ductum hæc doctrina corrigi, ac diverſæ ſignificationes affectuum ſpecialium perſpicue determinari queant.

3. Ac primum quidem etſi ſupra h) notavimus, Amorem & Odium ferè *conjungi*, cum *nunquam reperiatur bonum*, quod non habeat malum oppoſitum, intellectus tamen eodem tempore non poteſt occupari in duobus oppoſitis, ſed in definiendis affectibus *à potiori fieri debet denominatio*, & affectus ad id quod maxime in eo ſignificatur, ad amorem nempe vel ad odium eſt reducendus. Ita v. g. *Avaritia* magis pertinet ad *amorem* pecuniæ, quam ad odium paupertatis. Ita *Ira* magis conſiſtit in odio offendentis, quam in amore vindictæ. &c.

4. Deinde ſunt certi affectus, ut Spes, Metus, Audacia, Deſperatio, quibus prima fronte *cum amore vel odio nil videtur eſſe commune*, quandoquidem denominationes ſuas acceperunt à diverſimoda conſideratione *boni* vel *mali*, *voluptatis* vel *doloris* (utpote quæ cum omnibus affectibus concurrunt) i) adeoque varie denominari ac dividi poſſunt. Horum quosdam recenſebimus.

5. Primo *Bonum* ac *malum* aut *valde eſt elon-*

h) cap. præced. n. 8. ſeqq. i) vid. cap. 3. n. 30. ſeq. item n. 37. ſeq.

gatum & futurum, aut *valde propinquum*, ſub qu
etiam continuationem præſentis comprehen
do. Hac regula nixus notabilem differentia
facere poſſum reſpectu *boni* inter *Diffidentia*
Spem, *Confidentiam* & *Gaudium*; reſpec
mali verò inter *Confidentiam*, *Spem*, *Metum*
Triſtitiam. *Diffidentia* & *Metus* ſunt deſideri
boni abſentis acquirendi, & mali propinq
amoliendi. *Spes* eſt deſiderium boni & m
non admodum abſentis nec nimis præſen
obtinendi vel fugiendi. *Confidentia* eſt de
derium boni propinqui acquirendi, & mali p
cul remoti effugiendi. *Gaudium* eſt deſideriu
boni præſentis conſervandi; *Triſtitia* deſid
rium mali præſentis amoliendi.

6. (2) *Media* quoque boni obtinendi & m
li effugiendi differunt. Vel enim facile, v
difficulter bonum obtinetur, malum evitatu
Ita *Gaudium* creatur, cum nobis imaginamu
quod bonum *cito & facile* obtinebimus, m
lumque fugiemus. *Spes* vel *Confidentia*, ſi co
cipimus bonum *non admodum difficulter*, *nec i*
tarde obtinendum, & malum fugiendum: *M*
tus vel *Diffidentia*, quando perpendimus bonu
ægre tardeque acquirendum, malumque decl
nandum: *Triſtitia* ac *Deſperatio*, cum cogita
mus bonum *nunquam* obtinendum, malum
nunquam declinandum. Hinc patet quem-
admodum affectus pro diverſa conſideratio-
ne diverſas ſortiti ſint denominationes ac de-
fini-

...itiones, & quo ſenſu. e. c. *Spes* modo *cru-* ...*, modo delectamentum* vocetur.

7. Suprà l) quidem notavimus, affectus o-...es hominem extraordinario motu agitare; ...rum tamen alius magis, alius minus eſt for-... ac repentinus. Unde (3) prout *Volup-*... vel Dolor hominem fortiter vel *ſu-*... trahit, affectus etiam diverſum no-...n induit; Ita *Gaudium* & *Conſternatio*, *Metus* ... *Terror* differunt. *Conſternatio* nil aliud eſt ...m gaudium *forte* & *inopinatum* (vel ſpes for-... & inopinata) & *Terror* nil aliud eſt quam Me-... (vel Dolor) *fortis* & *inopinatus* m)

8. Deinde (4) Voluptas vel Dolor nos par-... tangit immediatè, partim *mediantibus aliis* ...*inibus*, quos vel amamus, vel odio habemus ... differunt *amor pecuniæ, honoris & voluptatis* ab ...*latione ac invidia*. *Æmulatio* enim nil aliud eſt, ... deſiderium *boni*, quod *alter*, quem *non amamus*, ...*petit*: Et Invidia eſt deſiderium, ut *alter* quem ... *amamus*, bono ſuo *privetur*. Sic aliud eſt *Ira*, ...ud *Indignatio*, aliud *Miſericordia*. *Ira* pen-... ex offenſione noſtri; *Indignatio* ac *Miſeri-*...*dia* e dolore alterius, ac *Indignatio* quidem ... propoſito mali adverſus *offendentem* ulciſ-...di. *Miſericordia* cum propoſito *læſi* adju-...ndi.

9. Porro affectuum *Duratio* (5) diſtinctas eorum parit appellationes. Aliud *φιλαργυ-ρία*, aliud *Avaritia*, aliud *Luxus*, aliud *Libido*, ali-

l) cap. 3. n. 68. ſeq. m) Conf. tamen dicta cap. 3. n. 64.

aliud Φιλοτιμία, aliud *Ambitio*, *Elatio* & *Su-perbia*.

10. Etſi autem affectus enumerati omn[...] non videantur aliquid ex amore vel odio p[...] ticipare, facile *tamen omnes ad utrumvis re[...] ci poſſunt*, ſunt enim vel diſtinctæ *ſpecies*, v[...] diſtincti *gradus*, vel diſtinctæ *modificati[...]* amoris & odii. Quod ut facilius intelligat[...] ſciendum eſt *amorem* & *odium* diverſimo[...] conſiderari poſſe. Vel quatenus dirigun[...] ad *ſcopum* hominibus propoſitum, vel *ad [...] dia* ad ſcopum hunc obtinendum directa, q[...] tum certâ ratione pro novis ſed interme[...] tamen finibus haberi poſſunt.

11. Si homines eſſent rationales, ſeu v[...] homines, *unicus* tantum deberet eſſe *ſco[...]* ad quem totum genus humanum actiones [...] as dirigeret, animi nempe *tranquillitas*, *p[...] morem rationalem quibuscunque hominibus ex [...] præſtitum comparata*. Sed maxima pars ho[...] num hanc tranquillitatem fruſtra quærit in [...] *quietudine*, *humana natura ſumme adverſa*. S[...] pra n) docuimus verum amorem e tribus c[...] ſiſtere virtutibus; 1. Sollicitâ officioſitate, [...] Confidenti Beneficentia, & 3. plenaria Com-munione facultatum actionumque omni[...] ſecundum rectam rationem inſtitutarum. *In-quietudo*, quæ homines ejusdem naturæ im-pulit, ut in Inæqualitate quietem ſuam quæ-re-

n) part. 1. c. 6.

ſent, vel tollit *Humanitatem*, & conſequen-
r etiam *ſollicitam officioſitatem*, dum quis ſibi
detur aliis hominibus *præſtare*, vel ab aliis
ior haberi cupit: Vel homines invitat ad
tata beneficia, dum *delectamentis ſenſibilibus* ac
rtiter nos afficientibus aliorum favorem am-
nt, eosque ad ſe pertrahere conantur:
l *Communioni* bonorum, & fructui amoris
ionalis quam maxime adverſatur, homines-
e impellit, ut loco φιλανθρωπίας delectatio-
m ſuam in *pecunia*, & *pretio comparandis* quæ-
at.

12. Ita vero *quaterni affectuum gemelli* e-
ſcuntur, ad *quatuor ſcopos generales* humani
neris directi, ſeu potius *quatuor diſtincta ge-
a amoris & odii*. 1. Rationalis φιλανθρωπία.
odium errorum ac vitiorum, (non vero erran-
m & vitioſorum;) 2. Amor gloriæ ſuperbæ
φιλοτιμία; & *Odium Modeſtiæ ac turpitudinis*.
Amor deliciarum ſenſibilium ſeu *voluptas*;
odium laborioſæ Abſtinentiæ. 4. Amor num-
rum & rerum creatarum infra hominem
itarum, ſ. *Avaritia* & *odium paupertatis* ac
mmunionis bonorum.

13. Affectus *cum Mediis* occupati partim ge-
atim iisdem applicantur, & primum ſigni-
ant *diſtinctos gradus Impulſus*, quibus huma-
na voluntas movetur, ut his mediis utatur.
Is impulſus quoad vel in *accremento* verſatur
vel in *decremento*, affectus etiam diverſa nomi-
na ſortiuntur. Primus gradus *accrementi* vo-

eatur *Spes*; ſecundus *Confidentia*, tertius *Audacia.* Primus gradus *decrementi* appellatur *Diffidentia*, ſecundus *Metus*, tertius *Deſperatio.*

14. Hi affectus, uti quatuor generibus amoris & odii ſerviunt; ſic eatenus etiam pendent *ex amore ac odio*, quia *diverſi gradus amoris & odii*, præcipue vero amoris, *diverſos etiam gradus Metus & Spei* efficiunt. Non allegabo tritum verſiculum: *Omnia conando docilis ſolertia vincit*, ſed theſis hæc exemplis facile adſtruitur. Quo impenſius *amicos* noſtros *amamus*, eò maior *ſpes* nobis accreſcit, reciproci eorum amoris demerendi, eo maior nobis paratur *Confidentia*, qua officia noſtra ipſis accepta fore ſperamus, & eo ſumus *audaciores* ad ea quæ deſiderant exequenda. Quod ſi amor iſte *tepidus* eſt, vel plane extinctus, facile cauſa nobis offertur quamobrem amicis *diffidamus*, vel eos *metuamus*, eisque omnia quæ à nobis poſcunt, ſibi exhiberi, tergiverſantes, variaque *dubia* fingentes denegemus. Qui *amore mulieris* fortiter captivati ſunt, muros tranſcendunt, magnaque cum *Audacia* mortis periculum ſubeunt, ut libidinem ſuam expleant, imo deſperata occipiunt facinora, quæ alii, qui minus amant è *metu* ac *deſperatione* omitterent. *Ambitioſi*, quo plus habent ambitionis, eo maiori cum *ſpe* ac *confidentia* imo audacia utuntur mediis ad ambitionem ſuam explendam. Sed ἀφιλότιμοι hæc media negligunt ex *diffidentia*, *metu* ac *deſperatione*.

Ava-

Avaritia homines impulit, ut vitam ſuam, quaſi ipſis robur & æs triplex circa pectus eſſet, & fragilem truci committant pelago ratem. Qui vero *nummos non deamant*, pericula hæc omittunt; ac fugiunt, eaque *extimeſcunt*, vel à quæſtu *deſperabundi* abſtinent, &c. Ex hoc fundamento decidi etiam poterit quæſtio illa: An ſpes ſit oblectatio, an dolor.

15. Alii affectus cum mediis *generatim* occupati denominantur ab *impulſu* voluntatis media acquiſita *conſervandi*, vel adverſitatibus coortis quæ mediis adverſantur, reſiſtendi, ſuntque *Voluptas* & *Dolor*.

16. Et hi quoque palam dependent ex *amore* & *odio*. Quo major enim eſt *amor* alicujus rei, eo maior quoque eſt *Gaudium* ejus conſervandæ, eò etiam maior *dolor* eius amittendæ. Pariter quo intenſius aliquid *odi*, eo majori *gaudio* corripior eius rei amoliendæ, eoque majori *dolore* afficior eius retinendæ. Exempla hic iterum ſunt in promptu ex ſingulis quatuor paribus amoris & odii.

17. Nec obſtat quod ſupra o) *voluptatem & dolorem è claſſibus affectuum relegavimus*, iam vero eisdem annumeramus. *Voluptas* & *Dolor* quæ nil aliud ſunt quam perceptio rerum præſentium, adeoque ſedem *in intellectu* habent, non ſunt affectus; Sed *deſiderium* boni acquiſiti conſervandi, & mali præſentis amoliendi,

 omni-

o) cap. 3. n. 37. ſeq.

omnino ſunt affectus, & recte dici poſſunt *Voluptas* & *Dolor*: Nam *voluptas* nil aliud eſt niſi deſiderium ſpe plenum; *Dolor* deſiderium cum metu ac deſperatione conjunctum. Deinde Voluptatem ac Dolorum, quæ *cum Mediis*, non cum fine occupantur, affectibus annumeraui. Fine enim jam obtento ceſſat voluptas ac dolor, eorumque loco naſcitur vel *tranquillitas* animi, vel *faſtidium* & incitamentū ſeu *ſitis* ad novam inquietudinem, prout finis vel rationalis eſt, vel irrationalis.

18. Denique dantur etiam certi affectus, qui occupantur *circa media ſpecialiter ad hunc vel illum finem è quatuor amoris generibus pertinentia*, licet & hæc æque ac diſtincta illa amoris genera ſæpiſſime à recta ratione recedant. Poſſent etiam dicti affectus conſiderari tanquam *ſpeciales modi* & *certi* quidam *characteres* quatuor generum amoris, ac illi quidem tanquam *affectus primarii*, hi vero tanquam affectus *ſecundarii*, cum non omnes æque ex eodem amoris genere proficiſcantur, cum eoque conjuncti ſint, & prout affectus hujusmodi ſecundarius in homine ſe fortiter exerit, etiam characteres præbeat, quisnam ex affectibus primariis in homine maxime regnet.

19. Hæc licet ſuo tempore clarius intelligentur, quando affectus irrationales ſingulos ſeorſim conſiderabimus, tamen iam *brevem* eorum *praguſtum* ac delineationem dabimus.

20. *Vir-*

20. *Virtutes* omnes ſunt *Affectus ſecundarii* ex *amore rationali* tanquam è fonte profluentes, inprimis autem huc referuntur: *Manſuetudo, Magnanimitas & Miſericordia*, quippe quæ omnium minime à vitioſis per hypocriſin fingi poſſunt vel ſimulari, ita ut fucus iſte à ſapientibus animadverti nequeat.

21. *Manſuetudo* eſt odium futuræ vindictæ, è *patientia* amoris rationalis prognata. *Magnanimitas* ex eodem fonte manat, eſtque odium vindictæ præſentis, cum ſufficiens occaſio mihi offertur vindictæ erga hoſtes meos exercendæ (aliàs tamen magnanimitas, per ſuperius p) notata, pro conſtanti Patientiâ in genere ſumitur.) *Miſericordia* eſt dolor ob calamitatem alterius, conjuncta cum deſiderio, eoque intenſo & effectivo malum ab altero propulſandi.

22. Ex *amore irrationali* fluunt affectus præcedentibus è diametro oppoſiti. Sicut enim amor irrationalis omni patientiâ caret, ſed impatiens eſt, ita ex hâc Impatientia fluit *Ira*, ſeu deſiderium vindictæ erga id, à quo nos putamus eſſe offenſos. Eſtque duplex 1. *Implacabilitas*, quæ eſt affectus Manſuetudini oppoſitus. 2. *Truculentia* magnanimitati contraria.

23. *Miſericordiæ* quatuor affectus quam maxime opponuntur. Quatenus ea eſt dolor de malo alterius, opponuntur ei ἐπιχαιρεκακία, i. e.

p) cap. 4. n. 41.

i.e. gaudium ob malum alienum; & *Invidia*, i.e. dolor ob bonum alienum. Quatenus autem cupida eſt ad auxilium oppreſſis ferendum, itidem duos habet affectus oppoſitos; 1. *Immiſericordiam*, quæ nil aliud eſt, quàm defectus deſiderii oppresſis opitulandi, 2. Summum gradum *Truculentiæ*, quæ conſiſtit in cupiditate aliis, qui nunquam nos offenderunt, præcipue, qui ab aliis jam oppresſi ſunt, ægre faciendi, & afflictis afflictionem addendi. Utraque commode dici poſſet ἀπανθρωπία (Unmenſchlichkeit) quod vocabulum apud Germanos ſignificantius eſt, quam Latinorum Inhumanitas.

24. Cæterum Vitia primaria per affectus ſuos ſecundarios non ſolùm ab *amore rationali*, ſed & *inter ſe* differunt. *Ignavia, Garrulitas &c.* ſunt affectus ſecundarii *Voluptatis*: *Laborioſitas* & *Reticeſcentia Ambitionis*: *Invidia* & *Immiſericordia Avaritiæ*. &c.

25. Tandem certi quoque ſunt affectus *ex amore & odio* compoſiti, quorum præcipuus eſt *Zelotypia*. Eſtque nil aliud niſi Odium eorum qui idem amant quod nos amamus, vel à re amata amantur, vel odium perſonæ à nobis amatæ, quando ab aliis amatur, vel ſe amari patitur. Is affectus uti vàlde eſt contrarius, ita ſumme etiam eſt irrationalis, oriturque neceſſario *ex amore irrationali*, maximè ex *avaritia* ac *ambitione* & pro diverſa mixtura affectuum horùm primariorum diverſæ etiam dantur Zelotypiæ

ſpe-

ſpecies vel diſtincti gradus *Metus, Iræ, Invidiæ, Doloris*, ex quibus compoſita eſt *Zelotypia*.

CAP. VI.

UTRUM AFFECTUS SINT BONI AN MALI.

SUMMARIUM.

Connexio n. 1. Diſſenſus Stoicorum & Ariſtotelicorum in hac quæſtione. n. 2. Diſtinguendum eſt inter Affectus in genere, & inter certas affectuum ſpecies. n. 3. Cauſæ cur Affectus in univerſum videantur eſſe mali. n. 4. Homo a teneris per præjudicium Impatientiæ & Imitationis inclinat ad malum. n. 5. Accedente deinceps Conſuetudine inde fit altera quaſi natura. n. 6. Ex hac inquietudine ordinarie in priſtinum ſtatum redire non poteſt, niſi per gradus minoris inquietudinis n. 7 Affectus in genere indifferentes ſunt; ſpecies vero affectuum partim bonæ, partim malæ. n. 8. Boni affectus ſunt bonum extraordinarium, n. 9. & amor rationalis non ſemper eſt affectus. n. 10. Elaborandum etiam eo eſt, ut boni affectus minuantur, imo plane extirpentur. n. 11. Inſignis tamen eſt differentia inter extirpationem bonorum, & inter extirpationem malorum affectuum. n. 12. Indifferentia affectuum in genere propius accedit ad malum, quam ad bonum. n. 13. In dijudicandis bonis & malis affectibus duo ſunt attendenda, ſcopus & proportio motus eorundem. n. 14. Simile petitum a duplici motu in circulo. n. 15. In dijudicatione bonorum malorumque affectum reſpiciendus ſaltem eſt terminus ad quem, n. 16. non terminus â quo n. 17. vel medium per quod moventur, n. 18. Prima regula dignoſcendi bonos ac malos affectus: Qui ho-

hominem extra ſe ducunt, mali ſunt, qui hominem in ſeipſum vertunt, boni. n. 19. Duo cum faciunt idem, non eſt idem, ſed alterius malum, alterius bonum. n. 20. 21. Actio minus tranquilla nonnunquam præſtat actioni tranquilliori. n. 22. 23. Aliter Philoſophi judicant, aliter Leges n. 24. Regula ſecunda: Motus nimis ſenſibilis malus eſt; moderatior motus bonus, vel minus malus. n. 25. 26. Regula ſecunda priori eſt ſubordinanda. n. 27. & prodeſt ad dignoſcendos diverſos gradus bonorum affectuum, n. 28. Affectus nonnulli gaudent nominibus ad bonum vel malum reſpectum habentibus. n. 29. id quod exemplis, amoris rationalis, amoris hominis virtuoſi, amoris hominis, amoris pecuniæ & honoris, iræ, invidiæ, avaritiæ, ambitionis truculentiæ, ſpei, metûs, miſericordiæ demonſtratur. n. 30. Judicium de diſceptatione Stoicorum cum Ariſtotelicis de Irâ, an ſit affectus indifferens, an bonus? n. 31. 32. 33. de Libro Lactantii de Ira DEI. n. 34.

I.

JAm tandem etiam quæſtioni inter priſcos Philoſophos, Stoïcos inprimis & Peripateticos agitatæ: *Utrum affectus boni ſint, an mali?* ſatisfaciemus. Decidi enim ea prius non potuit, quam definitione & inde derivata affectuum diviſione integre abſolutâ. Neceſſaria eſt autem hæc deciſio, ut cognoſcamus an amori rationali natura affectus cum amore irrationali communis ſit, an vero erraverimus quod in affectu ſummum hominis bonum poſuerimus.

2. Ac Stoicorum quidem ac Ariſtotelicorum diſ-

diſſenſus in verbis magis conſiſtit, quam in re-ipſa, dum Stoici non ut aliæ Sectæ motûs animæ primos extraordinarios affect9 eſſe ſtatuebant, ſed voluntatem rebellem & ab amore irrationali ſubjugatam. Quod cum jam ſuprà a) notaverimus, nunc plura non addemus.

3. Miſſis itaque veterum ſectarum diſceptationibus, cum in affectibus definiendis dividendisque earum rationem non admodum habuerimus; jam quoque è noſtris principiis quæſtionem decidemus. Primum igitur duo, quorum inſignis eſt diverſitas, non ſunt confundenda. (1) An affectus *in genere* ſit bonus vel malus an vero indifferens? (2) An omnes etiam affectuum ſpecies, quæ vulgo eò referuntur, ſint indifferentes, an vero bonæ vel malæ?

4. Et primum quidem ſi conſideramus ſummum bonum, & conſequenter genuiram naturam voluntatis humanæ in tranquillitate conſiſtere, & quod parte prima b) docuerimus, quæcunque *eſſentiam rei conſervant*, eiusque vires adaugent, bona eſſe, item c) omnes *motus* rerum *quietos & ordinarios* eſſe bonos; deinceps vero cogitamus quod in definitione affectuum notaverimus, affectus voluntatem inclinatione ſua, *è tranquillitate ſua extrudere* d) eosque è *fortibus* in ſenſus *impreſſio-*

a) Cap. 2. n. 11. 15. 16. 23. 33. b) part. 1. c. 1. n. 6. c) d. c. 1. n. 52. 53. d) cap. 3. n. 3. ſeq. n. 12. ſeq.

ſionibus e) atque è motu ſanguinis *extraordinario* oriri, f) videntur ſane *affectus* primo intuitu *in univerſum eſſe mali*, nec moderandi tantum, ſed penitus extirpandi.

5. Sed rei dignitas poſtulat, ut paullo accuratius eam exploremus, primamque affectuum originem in hominibus debito ſtudio inveſtigemus. Omnes homines *à tenellis* ita affecti ſunt, ut in rebus naturam ſuam in motu ordinario retinentibus nullam delectationem ſentiant, ſemper verò *ſenſibiles impreſſiones* in ſenſus factas, licet malæ ſint, *magno deſiderio appetant*. Rurſus omnes homines inde à pueritia ſua eo ſe inclinare ſentiunt, ut aliorum *malas actiones potius quam bonas imitentur*. Breviter, præjudicia Impatientiæ & Imitationis, de quibus ſuprà g) prolixius egimus, in omnibus hominibus deprehenduntur.

6. Ita vero neceſſe eſt hominem per has inclinationes infinitis in locis *à bono declinare*, modicam *tranquillitatem* voluntatis ſuæ magis magisque amittere, adeoque infinitorum motuum *extraordinariorum* & *turbulentorum* conſuetudinem contrahere, qui dicto modo in alteram quaſi hominis naturam convertuntur.

7. Iſta

e) d. c. 3. n. 47. ſeqq. f) d. c. 3. n. 63. 68. g) c. 1. n. 42. ſeq.

7. Iſta autem hominis conditio ſine controverſiâ *peſſima* eſt, neque vero à motibus hiſce turbulentis & extraordinariis ad tranquillos ac ordinarios, niſi naturam ſuam deſtruere velit, tranſire aliter poteſt, quàm *gradatim*. Paralytici *paullatim* membris ſuis rurſus uti diſcunt, & quibus oculorum acies forti lumine perculſa eſt, conſueto lumini admoti, niſi gradatim ad hoc lumen diſponantur, magis *occæcantur*. Neceſſum igitur eſt ut à motibus extraordinariis atque turbulentis, ad quietos per *minorem inquietudinem* perveniamus.

8. Ex dictis vero ſequitur, Affectus *in genere* eſſe *indifferentes* i. e. nec bonos, nec malos, intuitu autem *ſpecierum* ſunt partim boni, qui nos ducunt ad quietem, partim mali, qui ad inquietudinem nos rapiunt.

9. Simul etiam inde patet, *Affectus bonos* non ad ordinarium, ſed ad *extraordinarium bonum* h) referendos eſſe, ſunt enim nil aliud quam animæ quædam medicina. Unde porro ſequitur, Affectus bonos reſpectu tranquillitatis animi, tanquam ſummi boni ipſius ad quam nos perducunt, eſſe *bona longe minora*.

10. Ita vero notabile diſcrimen inter *amorem rationalem*, qui *origo* eſt *tranquillitatis animi*, & inter amorem, qui *effectus ejus* eſt, i) deprehendetur. Ille eſt Affectus. Hic non eſt affectus, amat enim absque omni inquietudine

H ac

h) vid. part. 1. c. 1. n. 114. 118. i) part. 1. c. 2. n. 71.

ac motu extraordinario, fortius tamen quam prior. l)

11. Sequitur itidem quod *boni Affectus* per, quos mediante minori inquietudine ad quietem tranſimus, non debeant *conſervari* in motu ſuo extraordinario neque *augeri*, ſed quod homo potius ſtudio perpetuo eò elaborare debeat, ut quoad motum extraordinarium, quantum fieri poteſt, ſubinde *minuantur*. Ergo etiam opera homini danda eſt, ut *boni* quoque *affectus exſtirpentur*, ſicut homo qui medicamentis utitur, & *binis crucibus* utrobique fultus incedit, cogitat, quemadmodum recuperatâ valetudine à medicina ſe abſtineat, & cruces abjiciat.

12. Toto tamen cœlo differt *extirpatio malorum* affectuum ab extirpatione *bonorum*. Mali affectus interdum tam inſigniter mali ſunt, ut homo *plane non* debeat eorum *motus ſentire*, e. g. motum Iræ ad vindictam, motum Invidiæ. Sed cum *boni* etiam affectꝰ dicuntur extirpandi, id ita non eſt intelligendum, quod in iis *motus* amplius ſentiri non debeat, ſed *extraordinarius* ſolummodo motûs *gradus* intermittendus eſt, ut is non amplius ſit tumultuarius, ſed *ſedatus*.

13. Notandum etiam eſt, *Indifferentiam affectuum in genere*, non eſſe exacte quaſi in centro poſitam, inter bonum & malum, ſed *ad malum propius accedere*, quam ad bonum. Mali enim

l) Conſ. part, 1, c, 7. n. 4. 14.

nim affectus plane non propendent ad bonum, & boni affectus non ſunt bonum ordinarium, ſed extraordinarium. Imo recte dici poſſunt *mala minora*, & pro differentia circumſtantiarum modo propius modo longius à malo diſtant.

14. Dantur igitur Affectus tam boni quàm mali. *Unde autem cognoſco bonine ſint, an mali?* *Duæ regulæ* hîc ſunt attendendæ, quarum altera à *termino motûs*, altera à *gradu* ſeu proportione motûs petita eſt.

15. Hoc clarius intelliges, ſi res comparetur cum *circulo*, *cujus termini quomodo ſe habeant ad centrum ægre percipitur.* Sit *centrum tranquillitas* animi, quod vero reliquum eſt usque ad peripheriam, *animi inquietudo*. Jam *duplicem motum* concipies, alterum à *centro ad fines* peripheriæ, alterum à terminis circuli *verſus centrum*.

16. Cæterum in omni motu tria quidem ſunt attendenda, *terminus à quo*, *medium* per quod res movetur, & *terminus ad quem*. In cognoſcendis tamen bonis vel malis affectibus non tam reſpiciendus eſt terminus à quo, nec medium per quod fit motus, quam terminus ad quem motus dirigitur.

17. *Terminus à quo* nunquam eſt centrum ſeu ipſa animi tranquillitas, ſed ſemper eſt punctum in aliis partibus quæ in diſco ſeu ſub peripheria circuli continentur. Nam homo inde à nativitate ſuâ *è centro ejectus eſt*, *& ab eo*

tempore faciem ſuam veluti convertit à centro ad circumferentiam, donec tandem aliquando inquietudinem ad quam ſe vertit, perſpicit, & inde retrocedit.

18. *Medium* quoque per quod eundum eſt, in ſe eſt *uniforme*, nempe in ſe ſpectatum *inquietudo* ac *malum*. Tamen cum minus malum, per quod ad bonum pervenitur, habeatur pro bono, *medium* quoque motus *ad ſcopum* modo *bonum* exiſtimatur, modò *malum*. Si motus fit *ad centrum* tum *medium* appellatur *bonum*, ſi vero tendit *verſus peripheriam*, medium dicitur *malum*. Ducenda tamen ſimul eſt bonitas vel malignitas medii etiam à ſecunda regulâ, i. e. à proportione motus reſpiciendumque an motus fiat *per lineam rectam*, an vero *per ambages*.

19. *Prima* ergo *regula* hæc eſt: *Affectus omnes qui hominem ex ſeipſo* (è centro) *abducunt, & alium habent ſcopum, quam conjunctionem cum aliis hominibus ad tranquillitatem animi adſpirantibus*, (cuius ſcopus tendit ad peripheriam) *mali ſunt. Contra omnes affectus qui hominem in ſeipſum convertunt, ac cum aliis quietis hominibus coniungunt, boni.*

20. Secundum hanc obſervationem fieri poteſt, ut *duo idem faciant*, quod in altero tamen *bonum* ſit, in altero *malum*, quaſi duos conciperem in orbe aliquo ſibi obviam venientes in certo quodam puncto, quorum alter tendat verſus centrum, alter verſus peripheriam.

21. Ita *Iuvenis* è ſevera diſciplina in libertatem emergens, & *crapulæ indulgens à pravâ [illegible] inclinatione* ducitur, licet *ſingulis hebdomadibus ſemel* tantum reddatur ebrius. Alter verò trapulæ antea mancipatus, & qui diem nullum niſi bene potus poterat tranſigere, à *bonâ inclinatione* ducitur, ſi à luxuria ſua jam eò usque *receſſit*, ut *ſemel* tantum *per ſeptimanam* inebrietur. Sicut Medici hoc pro ſigno *malo* vel pro morbo habent, ſi quis *integra valetudine utens* per *hora* tantum ſpatium viciſſitudinem frigoris & caloris patitur; at ſi quis *febri correptus* qui ante paroxyſmos 12. horas durantes ſuſtinuit, rigorem febrilem caloremve per *horam* duntaxat experiatur, Medici hoc bonum eſſe pronunciant, cum morbus decreſcat.

22. Imo ſecundum eandem obſervationem contingere poteſt, ut *actio aliqua minus quieta melior* exiſtimetur, quam altera quæ *magis* eſt *quieta*: Ut ſi duos in circulo progredientes concipiam, quorum alter *centro* quidem *propior* eſt, ſed à centro ſeſe *elongat*, alter verò à centro magis eſt *remotus*, ad centrum tamen *contendit*.

23. Sic *Ambitioſus*, ambitioni antea penitus immerſus, qui miſeriam ſuam cœpit agnoſcere, ſi *ſerio ſtudet* e. g. iram ſuam compeſcere, *bona* inclinatione utitur, etſi in principio data occaſione *parum* admodum iram ſuam *valet mitigare*: cum ex adverſo alter ex infimâ

rum ſupra poſitarum apti ſunt ut pro re nata vel boni *fiant*, vel mali.

30. Ita *Amor rationalis* ſemper *bonus* eſt affectus. Non poteſt enim dici rationalis, niſi ad utramque regulam inſtitutus. *Amor hominis virtute præditi* in ſe eſt indifferens, poteſt enim juxta ſecundam regulam nimis fervidus eſſe. *Amor hominis* adhuc magis indifferens eſt, nam pro re nata & juxta tenorem primæ vel ſecundæ regulæ bonus vel malus eſſe poteſt. *Deſiderium opum atque honoris* indifferens eſt, poteſt tamen ſecundum circumſtantias prioris vel poſterioris regulæ bonum fieri vel malum. *Ira* ſemper malus eſt affectus, per priorem regulam, idem ſtatuendum eſt de *Invidia*. *Avaritia* & *Ambitio* mali ſunt affectus, tam ſecundum priorem quam poſteriorem regulam. Par ratio eſt *Truculentiæ*. *Spes*, *Metus Miſericordia* ſunt indifferentes, tam ſecundum priorem regulam, quam poſteriorem, Et ſic de reliquis.

31. Hæc cautela ideo notatu digna eſt, ne cum Peripateticis nos confundamus. Hi rectè quidem *affectibus in genere* indifferentiam tribuunt, dum eos nec bonos eſſe ſtatuunt, nec malos; ſed cum deinceps ad *diſtinctas affectuum ſpecies* deveniunt, ad eandem indifferentiam hos etiam affectus trahere conantur, qui naturâ ſua non niſi mali ſunt.

32. Atque inde potiſſimum inter hos & Stoicos *de Irâ* controvertitur, quæ contro-

ver-

verſia paſſim occurit in Senecæ *libris* de Irâ. Nos *Stoicis* quidem non aſſentimur, qui affectus omnes malos eſſe prædicabant, quia affectus non rectè definiebant. Neque tamen quoad Iram *Peripateticis* contra Stoicos poſſumus accedere. *Ira* enim naturâ ſuâ, & quia eſt cupiditas ulciſcendi & lædendi incommodandi, mala eſt. Debuiſſent igitur Ariſtotelici Iram affectibus potius planè non annumerare, quod Stoicis quidem licebat, qui affectus omnes malos eſſe ſtatuebant: Porro cum Peripatetici Iram pro indifferenti habeant, cur non itidem Avaritiam vel *Invidiam* cenſent indifferentes? Neminem enim Peripateticorum novi qui Invidiam non habuerit pro malo affectu.

33. Si quis etiam prætendat, Peripateticos bonos & malos affectus tantum *ſecundum poſteriorem regulam* diſtinxisſe, eosque malos ſtatuisſe, in quibus fuerit motus nimis concitatus, bonos vero vel certe indifferentes, quorum motus fuerit attemperatus; tamen hâc excuſatione parum proficeret, cum quod neceſſitas prioris regulæ in dijudicatione bonorum malorumque affectuum jam ſupra demonſtrata eſt, tum quod rurſus obſtat exemplum Invidiæ, cujus motus naturâ ſuâ tardus magis eſt & clandeſtinus, quam fervidus & concitatus.

34. Hâc cautelâ ritè obſervatâ facile reſpondebis ad *Lactantii librum de Ira DEI*, tan-

quam errori huic Ariſtotelis, quem pro reliquis Philoſophis magnifaciebat, innixum.

CAPUT VII.

COLLATIO QUATUOR PRIMARIORUM AFFECTUUM, AMORIS RATIONALIS, AMBITIONIS, AVARITIÆ & VOLUPTATIS.

SUMMARIUM.

Connexio n. 1. Cur unicus tantum detur amor rationalis, ſed plures ſpecies amoris irrationalis? n. 2. Quatuor amoris ſpecies e diſtinctis claſſibus rerum amatarum deductæ. n. 3. Item tria vitia primaria e Politica. n. 4. E tribus principiis, Sale, Sulphure & Mercurio. n. 5. Icones 4. affectuum primariorum in Igne, Aqua, Terra, Aere, n. 6 Eorum fundamentum in 4. humoribus, ſanguine, cholera, Melancholia, phlegmate, n. 7. & trium vitiorum in tribus Ventribus. Fundamentum 4. Virtutum cardinalium n. 8. Collatio trium vitiorum ſecundum tres hominis ætates. n. 9. Secundum ſtatum Eccleſiaſticum, Politicum & Oeconomicum. n. 10. In vita. Academica ſecundum Studioſos & Profeſſores Philoſophiæ. n. 11. & trium facultatum ſuperiorum n. 12. In Statu Politico ſecundum tentationes Principum, n. 14. In ſtatu Oeconomico ſecundum vitam literatorum, mercatorum, opificum & militum, n. 15. Comparatio amoris rationalis cum tribus vitiis principalibus intuitu virtutum ipſi conjunctarum n. 16. 21. Quibusnam vitiis Voluptas, Ambitio & Avaritia amori rationali potiſſimum opponantur. n. 22. 23. 24. Mixtura avaritiæ & ambitionis, item avaritiæ & volupta-

ptatis. n. 25. Mixtura ambitionis & voluptatis amori rationali non admodum videtur disſimilis. n. 26. Filiæ trium vitiorum primariorum, & 4. affectuum primariorum ſecundum eas comparatio, nimirum ſecundum Ignaviam, Vindictæ cupidinem, Invidiam n. 27. 31. Alterationes intellectus humani ſecundum quatuor affectus primarios. n. 32. ἀνακεφαλαίωσις totius doctrinæ in tabulis n. 33.

1.

IN præcedentibus diximus amorem rationalem *bonum* eſſe affectum, voluptatem vero Ambitionem ac Avaritiam *malos* affectus. Etſi autem noſtri inſtituti non eſt, ut de amore rationali prolixius adhuc agamus, id enim in parte priori integre præſtitimus, ſed cogitandum potius nobis ſit, quemadmodum amorem irrationalem cognoſcere diſcamus ac manuductionem præbeamus, quâ ratione is coërceri debeat; Proderit tamen prius facilioris doctrinæ cauſa non ſolum *amorem rationalem cum tribus ſpeciebus amoris irrationalis*, ſed et *has ipſas tres ſpecies inter ſe* conferre.

2. Amor rationalis *unius* tantum eſt generis, irrationalis vero *diverſas* habet ſpecies. Una eſt Veritas, errores multi; una recta linea, plures curvæ; Unicum bonum, mala plura; Una virtus, vitia multa. Ariſtotelici multa garriunt de Juſtitiâ ſuâ, quod virtutes omnes in ſe contineat. Nos vero jam in priori parte a) oſtendimus amorem longius ſeſe extendere quam Juſti-

a) c. 4. n. 64. ſeqq. & cap. 5. n. 104. ſeqq.

ſticiam, de amore autem rationali rectius dici poteſt quod virtutes omnes ſub ſe complectatur; quodque is qui non omnes poſſidet virtutes, certus eſſe queat, ſe amore rationali carere, imo ne unicam quidem virtutem vere poſſidere, ſed fucatam tantum virtutis ſpeciem.

3. Cæterum numerum ternarium affectuum principalium amoris irrationalis jam paullo ſupra b) è tribus virtutibus ad amorem rationalem pertinentibus derivavimus. Poteſt tamen & alio modo demonſtrari, *Quilibet homo amat aliquid.* Quicquid ſecundum captum rationis amari poteſt, vel *DEUS* eſt, vel *Homo*, vel *creatura infra hominem*. De *Amore DEI* ratio ſibi relicta nil aliud ſcit, niſi quod is unicè in amore hominum quærendus ſit. Relinquitur ergo *Amor hominum* & Amor *creaturarum infra hominem*. Homo vel eſt animo tranquillo vel irrequieto. *Amor rationalis* amat *homines animi tranquillitate præditos*; Homo irrequietus *naturam humanam* partim ſtudet *opprimere*, & ex homine beſtiam formare, dum tranquillitatem ſuam fruſtra quærit in voluptate ſenſibili; Hujusmodi homines promtiſſimè ſe *voluptati accommodant*; partim *humanam naturam* ſupra Sphæram ſuam à Deo ipſi poſitam vult *evehere*, & quietem ſuam in vanâ quærit imaginatione. Hoc hominum genus *Ambitioni* patet. Qui hominem nullum amat, is neceſſario delectatio-

b) cap. 5. n. 11.

tionē ſuam quærere debet *in inferioribus creaturis*, e.g. canibus, equis, plantis, lapidibus &c. Illa omnia nummis poſſunt comparari, & in pecuniis quaſi concentrantur. Unde Amor iſte dicitur *Avaritia* ſeu *φιλαργυρία*.

4. Sed ex aliis etiam diſciplinis tria hæc vitia primaria poſſunt deduci: *Politica* hæc nobis ſuppeditare poterit. Autor ingenioſus hiſtoriæ Sevaramborum clariſſime oſtendit, fontem omnis mali in Republica originem inde traxiſſe, quod introducto diſcrimine inter nobiles & plebejos communio bonorum fuerit abrogata. *Illud Ambitionem ad ἀκμὴν* evexit. Introductio dominii bonorum pauperes & divites peperit, *Opulentia Voluptatem, Paupertas Avaritiam* aluit.

5. *Philoſophia naturalis* idem nobis oſtendit, ex alio licet fundamento. Non eſt dubium animam humanam tam quoad intellectum, quam quoad voluntatem à qualitate corporis valde alterari. Corpus noſtrum conſtat ex principiis. Principia hæc, quod pace Ariſtotelicorum & Carteſianorum dictum volo, non alia ſunt, quàm Sal, Sulphur & Mercurius. Ea ſi *juſte* eſſent *temperata*, tum homo ſuâ gauderet quiete, & *amor rationalis* foret eſſentia animæ ejus. Sed mox *Sulphure* ignito ac fervido prædominante, anima ad *Ambitionem* inclinatur; Mox *Mercurio* volatili & fluido excedente, anima trahitur ad *Voluptatem*, denique *ſale* gravi &

ad

ad terram trahente præponderante, cor hominis *pecuniæ* adhæret.

6. Quod ſi rem è *quatuor Elementis* etiam derivare velimus, non longè à priori obſervatione recederet. *Ignis* omnia conſumens furenti *Ambitioni* reſpondet. *Aqua* inconſtans & omnes formas induens variabili *Voluptati*. *Terra* frigida & dura *avaritiæ* immiſericordi ac invidioſæ, *aër* denique purus & ſerenus *Amori puro* atque ſereno.

7. Imo ipſa *hominis Natura* quatuor horum effectus primarios nobis commonſtrat. Quantum enim Phyſici digladientur de quatuor humoribus, quotidiana tamen experientia oſtendit quatuor præcipue dari humores, & 4. hominum genera eſſe, quatuor diſtincta humoribus atque affectibus. *Sangvinei* fortes experiuntur tentationes à *Voluptate*, *Cholerici* ab Irâ *ambitionis*, *Melancholici* ab *amore terreſtrium creaturarum*. Et ſi haberemus *Phlegma* aliquod rectè temperatum, darentur etiam homines qui experirentur naturalem impulſum ad *Amorem patientem ac miſericordem*. Sed cum id quod phlegma vocamus, vel ſit mixtura melancholiæ cum cholerâ, i. e. particularum ſalinarum & ſulphurearum, vel cum maſſa ſangvinea apud ſangvineos in ſerum ac pituitam degenerat, mirari non debemus ſi nobile nomen phlegmaticorum ſæpius pro hominibus inſidioſis ac malitioſis, vel deſidioſis & ineptis catachræſtice uſurpatur.

8. No-

8. Notum eſt homini tribui *tres Ventres*. In *capite* dominatur *Ambitio*, in *corde Avaritia*, in *infimo ventre Voluptas*. Ex hâc obſervatione enatæ ſunt quatuor Virtutes cardinales priſcorum Philoſophorum, *Prudentia* quæ in capite reſiſteret *ambitioni*, *Fortitudo* quæ in pectore ſupprimeret meticuloſam *avaritiam*, & *Temperantia* quæ in ventre inferiori *voluptatem* coërceret. Hæ tres virtutes conjunctim ſumptæ nomine *Juſticiæ*, (à nobis verò, ut modo dictum, rectius nomine Amoris rationalis) indigitantur.

9. Ac infra quidem oſtendemus tria vitia primaria apud omnes homines cujuscunque conditionis deprehendi, & ſingula per vices dominari. Experientiâ tamen docemur, *in juventute voluptatem*, in *ætate virili ambitionem*, & in *ſenectute avaritiam* maxime eminere, majoresque inſultus occaſionesq; peccandi præbere. *Amor rationalis* in ſingulis ætatibus nil habet peculiare, quippe qui in nullâ ætate naturaliter ſit passio dominans.

10. Homines pro ratione Statuum dividuntur in ſtatum Eccleſiaſticum, Politicum & Oeconomicum. *Oeconomicus* maxime impetitur à *Voluptate*, *Politicus* ab *ambitione*, *Eccleſiaſticus* ab *avaritia*.

11. In *Statu Academico Studioſis* cavenda eſt *Voluptas*, *Profeſſoribus diſciplinarum theoreticarum*, e. g. Phyſicæ, Matheſeos &c. *Avaritia*, *Practicarum ambitio*.

12. In Facultatibus ſuperioribus *Voluptas*, præ-

præcipue inſidiatur *Medicis*, *Ambitio JCtis*, *Avaritia theologis*.

13. In *ſtatu Politico* homines dividuntur in Principes & ſubditos. *Princeps* trium affectuum fortibus inſultibus obnoxius eſt, & partim ſibi cavere debet à blandientibus *adulatoribus*, ne ejus provocetur *Ambitio*, partim *à lenonibus & paraſitis*, ne in ipſo excitetur *Voluptas*; partim denique à peſtifero genimine *Exactorū* ſubditos exugentium, ne eius irritetur *Avaritia*.

14. Subditi diſpeſcuntur in Nobiles, Cives & Ruſticos. *Nobiles* premuntur ab *Ambitione*, *Cives* à *luxu*, *Ruſtici* ab *avaritia*.

15. In ſtatu *Oeconomico Literati* caveant *Ambitionem*, *Mercatores avaritiam*, *Opifices voluptatem*. *Milites tribus ſimul tentationibus* ſunt expoſiti.

16. Nunc etiam Amorem rationalem ſecundum virtutes ei adhærentes tribus vitiis iſtis opponamus. *Amor rationalis taciturnus* eſt & *candidus*, loquitur quæ loquenda ſunt, tacet tacenda. *Voluptas* eſt *garrula* atque temeraria & quæcunque effutiens. *Ambitio muſſitatrix* eſt, & ex omnibus rebus facit arcana ac myſteria. *Avaritia* eſt *doloſa*, & aliter loquitur, quam in corde ſentit, breviter, *mentitur* & *ſimulat*.

17. *Amor rationalis* ergo alios *benificus* eſt & *liberalis*, *Voluptas* & *Ambitio* ſunt *prodigæ* idque modo leviſſimo ac vaniſſimo. *Avaritia tenax* immiſericors & *in expendendis nummis difficilis*.

18. *Amor rationalis* eſt *æquanimis*, & erga quos-

quoscunque ſe præbet talem, qualem decet. *Voluptas ſervilis* eſt, *Ambitio elata*, & *Avaritia* modo ſtolide ſuperba, ſeu *tumida*, modo hiſtrionica, *paraſitica*.

19. *Amor rationalis* eſt *dolorem ſentiens*, ſed *animoſus*, patiens tamen, *Voluptas* usque ad exceſſum *tenerrime dolens*, *impatiens* & pavida, *Ambitio* efferata & *temeraria*, *Avaritia inſidioſa* & *crudelis*.

20. *Amor rationalis* eſt *ſobrius*, *temperans*, *moribusque honeſtis*, *Voluptas vorax*, *vinolenta*, *libidinoſa*, *Ambitio Stoica* operam dat *inediæ*, nec ulla faciei formoſitate *movetur*; *Avaritia* eſt ſordida ac *μισογύναιος*.

21. *Amor rationalis frugalis* eſt erga ſeipſum, *Voluptas prodiga*, *Ambitio tenax* & *Avaritia nummilega*.

22. Itaque *amor rationalis* Voluptati maxime mediante *Temperantia* & *Parſimonia* oppoſitus eſt & contrarius. in Candore ac Liberalitate, item in æquanimi humanitate teneroque dolore Voluptas paullo propior eſt amori rationali, quia nimis eſt candida, liberalis, humana, & in exceſſu tenerè dolens.

23. Ab *Ambitione* amor rationalis præcipue differt *Æquanimitate* ac *Generoſitate*: In taciturnitate, liberalitate, temperantia & parſimonia ambitio ab amore rationali minus abhorret, quia in exceſſu taciturna, liberalis, temperans & parca eſt.

24. *Avaritia* nihil omnino habet quod amori

 ratio-

rationali ſimile ſit, (cum avaritia nullum hominem amet) Ejꝰ tamen *dolus* & *immiſericordia* magis adverſatur amori rationali, quam ejus ſordes & nummilegium erga ſeipſum. His vero longius diſtat à Voluptate, quam ab Ambitione, ſicut inſidioſâ ac doloſâ immiſericordia Voluptati certis in caſibus magis adverſatur, quam amori rationali. Timida verò crudelitate, item ſervili ſuperbiâ, ac hiſtrionica & praſiticâ ſervitute portentoſa ratione in ſe unit paſſiones voluptatis ac ambitionis è diametro ſibi contrariantes.

25. Hinc quemadmodum Amor rationalis cum vitiis ægrè miſcetur; ita *mixtura Ambitionis* cum *Avaritia* non æquè ridicula eſt, quam *Avaritia* & *Voluptatis*, in qua omnes diſtantiam à verâ virtute clariſſime animadvertunt.

26. Imo *mixtura Voluptatis* & *Ambitionis* non admodum perſpicacibus *fucum quendam* illinit *amoris rationalis*, quia horum vitiorum alterutrum ſemper aliquid habet, quod alterius elongationem à verâ virtute compenſet. Garrulitas voluptatis muſſitatione avaritiæ, & vicisſim muſſitatio garrulitate temperatur, ut *taciturnitati* atque *candori* amoris rationalis non admodum ſit diſſimilis. Prodigalitas in expenſis voluptatem afferentibus & prodigalitas in expenſis ad vanos honores mixtura utriusque factâ utrobique ita cohibetur, ut propius accedat ad *liberalitatem* amoris rationalis, imo Magnificentia quædam exiſtimetur. Mixtura Superbiæ & ſervilis ſubmisſionis *æquanimitati* ac *humanitati* valde ſimilis videtur, & temerarius furor, meticuloſo dolori permiſtus larvam induit verè *doloroſæ fortitudinis*. Stoica inedia & tenacitas cum prodigâ intemperantiâ miſta, valde *temperanti parſimoniæ* asſimilatur.

27. Ce-

27. Cæterum certis quibusdam ſignis tam amor rationalis à quibuscunque vitiis; quam ipſa vitia inter ſe discernuntur: *Otium* atque *Ignavia* progenies eſt *Voluptatis*; *Ira* ac *Vindicta Ambitionis*; *Invidia & Immiſericordia Avaritiæ*.

28. *Voluptas* ad omnes labores eſt *ignava* & difficilis: *Ambitio* vero *laborioſa*, *Avaritia* non detrectat *laborem aſininum*, *Amor rationalis* eſt *alacris* ac *negotioſus*, utitur tamen recreatione.

29. *Ambitio* eſt *iracunda* & *vindictæ cupida*; *Voluptas iracunda* ſed *tenere dolens*, *Avaritia* iram *diſſimulat* & *differt*, *Amor rationalis patiens* eſt & facile *condonat*.

30. *Avaritia invida* eſt & *immiſericors*, *Voluptas* aliis *officia ignava ac luxurioſa* præſtare conatur. *Ambitio* inſervit aliis quoad *iram* & *vindictam*. *Amor rationalis gaudet* ſuper aliorum fortuna, eſtque *officioſus*.

31. Simul etiam inde patet, voluptuoſam *ignaviam* & ambitioſam *ſedulitatem*, item ambitioſam *vindictæ cupiditatem* & *voluptuoſam lenitatem* permixtas, induere poſſe ſpeciem *amoris rationalis*.

32. Supra notavimus voluntatem regere intellectum, non verò intellectum voluntatem; Conſiderandæ igitur etiam ſunt *alterationes intellectus* ſecundum quatuor affectus primarios. *Avaritia* præſtat *felicem memoriam*, absque bono ingenio ac judicio; *Ambitio exactum judicium* absque felici ingenio & memoria. *Voluptas excellens ingenium* absque bono judicio ac memoria. *Amor rationalis* tria illa debito modo poſſidet, & *mixtura ambitionis & voluptatis* iterum pulcram exhibet figuram. Nam ubi reperitur ingenium & judicium, ibi non admodum deſideratur memoria.

33. Ecce jam generalem Epitomen præceptorum præcipuorum de Affectibus, quæ ſi ex fundamento intelligis, *clavem* poſſides *cognitionis tui ipſius & aliorum hominum*. Studebimus ea in ſequentibus demonſtrare, & quo rectius poſſis ſingulorum collationem inſtituere, in uſum tuum ſequentes tabulas conſtruximus.

I.

Amor rationalis.	Voluptas.
Homines quieti.	Naturam humanam ſupprimentes.
- -	Divitiæ.
- -	Mercurius.
Aër.	Aqua.
Phlegma.	Sanguis.
- -	Venter infimus.
Juſtitia.	Temperantia.
- -	Juventus.
- -	Status Oeconomicus.
- -	Studioſi.
- -	Medici.
- -	Prin-
- -	Cives.
- -	Opifices.
- -	Mi-

Am-

I.

Ambitio.	Avaritia.
Naturam humanum nimis evehentes.	Creaturæ infra hominem.
Nobilitas, plebeji.	Paupertas.
Sulphur.	Sal.
Ignis.	Terra.
Cholera.	Melancholia.
Cerebrum.	Cor.
Prudentia.	Fortitudo.
Ætas virilis.	Senectus.
Status Politicus.	Status Eccleſiaſticus.
Philoſophi practici.	Philoſophi theoretici.
JCti.	Theologi.
ci-	pes.
Nobiles.	Ruſtici.
Literati.	Mercatores.
li-	tes.

II.

Amor rationalis.	Voluptas.
1. Taciturnus Candor.	1. Præcipitans Garrulitas.
2. Benefica Liberalitas.	2. Turpis Prodigalitas.
3. Æquanimis Humanitas.	3. Servilis Submiſſio.
4. Patiens Magnanimitas.	4. Impatiens Meticuloſitas.
5. Sobria & frugalis Caſtitas.	5. Temulenta & Vorax Libido.
6. Parſimonia.	6. Prodigalitas.
7. Negotioſa Alacritas.	7. Ignavum Otium.
8. Patiens Fortitudo.	8. Iracunda Mollities animi.
9. Hilaris Officioſitas.	9. Officia lenonum & hiſtrionum.
10. Mediocris Memoria. mediocre Ingenium. Judicium.	10. Ingenioſa Inveniendi facultas.

Am-

II.

Ambitio.

1. Obſtinata Reticentia.
2. Affectata Magnificentia.
3. Deſpiciens Superbia.
4. Violenta Audacia.
5. Stoica Inedia & Inſenſibilitas.
6. Parcitas.
7. Inquies.
8. Excandeſcens Vindictæ cupido.
9. Officioſitas audax & violenta. f. Officia ſicariorum.
10. Judicium exactum.

Avaritia.

1. Fraudulentum Mendacium & Simulatio.
2. Immiſericors tenacitas & ſolvendi difficultas.
3. Inflatio, Iactantia, Paraſititas.
4. Inſidioſa Crudelitas.
5. Sordida Miſogynia.
6. Nummilegium.
7. Labor aſininus.
8. Clandeſtinum vindictæ ſtudium.
9. Invida ἐπιχαιρεκακία.
10. Excellens Memoria.

CAPUT VIII.

DEDUCTIO OMNIUM VERARUM VIRTUTUM EX AMORE RATIONALI.

SUMMARIUM.

Connexio n. 1. Tranquillitas animi poſcit harmoniam facultatum cogitationum. n. 2. Differentia memoriæ, ingenii & judicii. n. 3. Amor rationalis tribus his facultatibus utitur in æquali proportione, n. 4. easque conſervat in mediocri exercitio. n 5. Amor rationalis eſt taciturnus, n. 6. candidus, n. 7. liberalis, n. 8. erga omnes humanus, n. 9. animoſus, n. 10. (Mors non eſt omnium maxime formidanda, ſed minimum objectum fortitudinis, n. 11) temperans & caſtus, n. 12. frugalis, n. 13. negotioſus & alacris, n. 14. patiens & magnanimus, n. 15. officioſus.

I.

SUperiori capite notavimus *virtutes omnes ſub amore rationali contineri*. Easque nominavimus, & vitiorum modis & qualitatibus oppoſuimus. Id jam clarius adhuc exponemus, nam multum conferet ad vitiorum qualitates virtutibus oppoſitas rectius intelligendas.

2. Amor rationalis nil aliud eſt quam animi tranquillitas. Ubi adeſt animus tranquillus, ibi etiam neceſſum eſt adeſſe tranquillas cogitationes. Non poſſunt autem cogitationes eſſe tranquillæ, niſi adſit perfecta quædam harmonia inter *facultates intellectus*. Quæ ſi ali-

liquâ laborarent inæqualitate, & facultas altera alterâ eſſet ſuperior, nulla poſſet eſſe tranquillitas, quia æque certum eſt, datâ inæqualitate dari inquietudinem, quam numerum parem & imparem additos parem numerum procreare non poſſe.

3. Has tres facultates nominavimus *Memoriam*, *Ingenium*, *Iudicium*. *Memoria* nobis rem abſentem eâdem figura, eodemque ordine repræſentat, quibus eam præſentem concepimus. *Iudicium* non ſolum præſentia à diverſis diſcernit, item ea quæ naturaliter commixta ſunt, ſed prohibet etiam ne quid rebus diverſis tribuamus, vel iisdem addamus, quod iis non congruit. *Ingenium* hominem quaſi elevat, ut idoneus ſit ad rem inveniendam, & quæ memoriter tenet, componenda, item quæ in rebus præſentibus ſunt homogenea facile obſervanda.

4. *Tres* hæ *facultates* in intellectu hominis rationaliter amantis ſunt in æquali Harmoniâ, quia amor rationalis ſe non immiſcet rebus allotriis, ſed cum praxi *amoris univerſalis*, & conjunctione in amore particulari occupatus eſt. Uterque amor non eget magno labore ac ſpeculatione, adeoque hic non opus eſt judicio magnopere ſubtiliterque acuendo. Imo cum hic non reſpiciantur res longius diſtinctæ, *memoria* etiam non opus habet ingenti extenſione, & quia in amore rationali nil doloſe agitur, nec certas inventiones perſonis amatis objicimus,

mus, eisque nobis exiſtimationem quærimus, *Ingeniū* non eget excellenti aliquâ exploratione.

5. Nec exiſtimandum tamen eſt in amore rationali tres haſce facultates *nil invenire quod agant*, ſed quia his non opus ſit, neceſſum eſſe, ut otioſæ quaſi obtorpeſcant. Homines ſtupidi & ſimplices, non ſunt virtute præditi, etſi virtuoſi non admodum ſint ſubtiles, callidi, excellentes Poetæ &c. nec exemplum præbeant ſtupendæ memoriæ. Amor rationalis abunde habet quod agat, ſi *memoriam*, *judicium* & *ingenium* velit in mediocri labore retinere, tam in exercendis virtutibus amoris univerſalis, quam ſi in electione ac exploratione, item in acquiſitione ac conſervatione amici vere virtuoſi, præſertim ſi is adhuc debilitatibus eſt obnoxius, *iudicium*, *memoriam*, & *ingenium ſuum* utiliter adhibet. Imo cum veritas in ſolo reperiatur amore rationali, ejus autem exploratio *judicio*, *memoria atque ingenio* carere nequeat, hujus denique primarium officium ſit, ut errorum multitudinem ab unica veritate ſecernat; facile etiam inde colligitur amorem rationalem tres haſce facultates ſemper *in temperata quadam Harmonia uſurpare*.

6. Amor rationalis *taciturnus* eſt, in *alienis* tamen magis negotiis, quam in propriis. Id vero debet Iudicio, ſine quo intempeſtiva ſuâ garrulitate amicis facile poſſet incommodare. *Nec ex quibuscunque tamen rebus facit myſteria*, cum non minus amici, tanquam virtute præ-

diti

diti nemini incommodare, adeoque paucas actiones celare ſtudeant. *Humanitas* hanc expoſcit taciturnitatem, ne è garrulitate malevoli anſam capiant amicis ejus incommodandi. *Veracitas* id poſtulat, ſi tacere ſe velle promiſit. Nonnunquam iſtud etiam requirit *Modeſtia*, (per *Taciturnitatem enim in genere intelligimus virtutem quæ tacet quando tacendum eſt*) e. g. ne ſoli clamoribus perpetuis in conventibus aliis obſtrepamus, item *Manſuetudo*, ne verbo quodam aculeato quenquam offendamus, maxime verò Patientia, ut tacendo parvas injurias concoquamus, necogganniendo crabrones irritemus. Plura adhuc dicenda reſtarent de *Amore particulari*. Taciturnitate enim alios *diſcimus cognoſcere*, eisque præſtitis *officiis* obviam imus; Nonnunquam etiam taciturnitas ſummis annumeratur *beneficiis*, denique cum τό tacere ſit actio rationalis, indubitanter quoque pertinet ad *communionem* actionum ſecundum rectam rationem inſtitutarum.

7. Amor rationalis eſt *candidus*, eaque dicit quæ ſentit. *Candor* iſte ſeu loquendi ſinceritas *eſt virtus qua loquitur, cum tempus eſt loquendi*. Non enim habet animum ulli homini incommodandi, adeoque non opus habet ut dolos quosdam occultet, videt potius atque intelligit, quantum loquendo etiam aliis poſſimus prodeſſe. Ac *Humanitate* quidem urgetur, ut alios contra damnum imminens

præ-

præmoneat; Id ab eâ poſcit *Veracitas*, ſi candide aliquid ſe dicere velle promiſit; *Modeſtia* quoque requirit ut in congreſſibus optima quæque loquendo immiſceamus, nec tanquam proditores aliorum dictis inſidiemur; Item *Manſuetudo*, ut ubique ſermonibus noſtris paci ſtudeamus, quandoque etiam *Patientia* ut bonis verbis lædentes retineamus, ne pergant furendo nos amplius laceſſere. Præterea in *amore particulari* candidis ſermonibus alios *explorare* diſcimus & apud eos nos *inſinuamus*. Iuſto tempore loqui magnum eſt *beneficium*, referendumque ad *communionem* actionum ſecundum rectam rationem inſtitutarum.

8. Poſſemus & reliquas virtutes in poſteriori tabula adductas ex partibus amoris univerſalis & particularis deducere, nam virtus virtuti manum ſubinde quodammodo porrigit: Brevitatis tamen ſtudio ſaltem oſtendemus, ex qua potiſſimum quæque derivetur: *Benefica Liberalitas* eſt quidam quaſi rivulus ex univerſali *humanitate* & confidenti *beneficentia* amoris particularis promanans, & explicandus ad ductum præceptorum & monitorum, ex quibus in priori parte huius diſciplinæ duas has virtutes expoſuimus, ne in *Prodigalitatem* & *fucatam Beneficentiam* degeneret. Nam *benefica Liberalitas nil aliud eſt quam virtus ex animo ſincero cuique de abundantia ſua impertiens, amicis vero etiam non ſine impenſa, ad veram eorum utilitatem promovendam, commodans.*

9. Æqua-

9. *Æquabilis Humanitas eſt virtus, qua omnibus ac ſingulis, præcipuè vero amicis humanam ſeſe præbet, & cuique æquale jus, etiam cum remiſſione proprii juris, pro re nata concedit.* Virtutem hanc Amori rationali neceſſario adeſſe debere, ex ſupra dictis de *Humanitate* & *Modeſtia* probabitur, quandoquidem ex duabus hiſce coniuncta eſt.

10. *Patiens Magnanimitas eſt virtus, quaſcunque adverſitates ac illatas injurias æquo animo impavidè tolerans, nec de his querelas inſtituens.* Hæc virtus inde conficitur, cum amor rationalis *naturalem in DEO fiduciam* exercere, & metum creaturarum profligare ſtudet, qua de re etiam in priori parte Ethices a) docuimus. Præterea ſana ratio abunde teſtatur, *Metum* mali, quod declinare nequimus, nil niſi *inquietudinem* parere, ac cupiditatem rerum impoſſibilium; Querelas verò hanc inquietudinem ſignificare atque augere. Ea vero *inquietudo ab amore rationali exulat.*

11. Hic ſe offert admonendi locus de vulgato errore Philoſophorum, *Mortem cum Ariſtotele ſuo pro re omnium terribilium terribiliſſima venditantium*, cum opinio hæc abſurdisſima ſit, & ab ingeniis plusquam muliebribus conficta. Oſtendimus iam in priori parte b) *Mortem etiam ſecundum Philoſophiam bonam eſſe.* Ac ſi quis rem mediocriter iuxta normam rationis qui-

a) P. 1. c.3. n. 28, 30. b] P. 1. c. 1. n. 40.

quibuſcunque hominibus inditæ exigat, deprehendet, *Mortem leviſſimum fere Objectum eſſe, in quo patiens animoſitas rigorem ſuum virtuoſum exerceat.* Et facilius eſſe, morti, quam ſine durabili dolore oppetere poſſumus, obviam ire, quam e. c. cum Mutio Scævola manum igni patienter immittere.

12. *Sobria & temperans Caſtitas eſt virtus modico utens cibo ac potu, eoque parum ſapido, quantum eius ad corpus ſuſtentandum ſufficit, eoque talem ſibi generandi facultatem comparare ſtudens, quæ ob exceſſum atque fervorem ſuum hominem non abripiat ad probibitam & â ſana ratione exorbitantem libidinem.* Ad hanc virtutem nos adducit *Amor noſtri* c) item quod ſana ratio docet, naturam paucis eſſe contentam, & quod pane & aqua vitam maximâ cum tranquillitate traducere, ac abſtinendo à cibo & potu calido varioque, varios quoque fervores libidinoſos atque turbulentos evitare valeamus.

13. Inde vero naſcitur *Parſimonia*, quæ eſt *virtus qua pauca in uſus noſtros erogamus, eaque ſolum paramus, quæ ad conſervandam ſanitatem neceſſaria ſunt, quaque inde relinquuntur in aliorum commoda conſumimus, & in hunc finem ſuperflua aſſervamus.*

14. Porro omnes hæ virtutes opus habent *exercitio* & *attentionem* expoſcunt. Ex quo facile intelligitur, *Negotioſam Alacritatem* itidem eſſe

c) P. 1. c. 8. n. 27. ſeqq.

eſſe partem neceſſariam Amoris rationalis: Eſtque *virtus ad quæcunque amoris officia, quotquot offeruntur, alacris atque parata, & ſemper in aliquo negotio occupata, quod tendat ad emolumentum hominum, præcipue amicorum.*

15. *Patiens Fortitudo* eſt *virtus quæ non movetur illatis iniuriis, tantum abeſt ut ulciſcendi occaſionem quærat, cum eam quantumvis oblatam reſpuat.* Etſi autem pauciſſimi hanc virtutem habeant pro rationali, vel pro parte amoris rationalis, cum hi qui omnium maximè rationales exiſtimantur, ambitioſi ſint, amor vero rationalis nulla re magis, quam hac virtute ab ambitione diſcrepet; tamen in priori parte rationalitatem ac nobilitatem patientiæ hujus juſta, prolixa accurataque demonſtratione aſſeruimus.

16. Tandem *Hilaris Officioſitas eſt virtus non ſolum aliis, præſertim amicis, ex animo inſervire ſtudens, verum etiam gaudens, cum aliis bene eſt.* Hæc tam neceſſaria eſt ad amorem rationalem, ut quisque facile intelligat, amorem absque ea amorem eſſe non poſſe, amorem ſine *officiis amoris* non poſſe conſiſtere, hosque à nobis neutiquam amari, è quorum fortuna nullam capimus lætitiam.

CAP.

CAP. IX.
DE
VOLUPTATE, ET VITIIS INDE EMANANTIBUS.

SUMMARIUM.

Voluptatis varia ſignificatio. n. 1. Ejus Definitio. n. 2. Quænam ſignificatio ſit hujus loci. n. 3. Quid voluptati commune ſit cum amore rationali, item cum ambitione & avaritiâ. n. 4. Omnes voluptuoſos ad quietem contendere. n. 5. Omnes voluptuoſos quietem ſuam quærere in viciſſitudine. n. 6. Appetere conjunctionem cum ſui ſimilibus voluptuoſis. n. 7. Voluptatem petere ex hominibus. n. 8. Quietem ſuam fruſtra quærere in viciſſitudine. n. 9. Viciſſitudinem laborare infinita inquietudine. n. 10. Voluptuoſos nulla finita viciſſitudine oblectari poſſe. n. 11. Suboriri etiam Indignationem, cum ea viciſſitudo non ſemper ſit in hominis poteſtate, n. 12. ſed interdum etiam coactus detineatur in his quæ delectationi ſunt contraria, n. 13. Differentia voluptatis ab Ambitione & Avaritiâ. n. 14. Delectatio Guſtus & Tactus. n. 15. Homo voluptatem ſuam quærit in cibo & potu nimis ſapido. n. 16. & in eorum varietate, n. 17. quibus aſſuefactus prolabitur in exceſſum. n. 18. Voluptas venerea ex natura ſua nimis eſt ſenſibilis & afficiens, n. 19. cibo & potu tamen valde augetur. n. 20. Voluptatem guſtus & tactus reliquis omnibus oblectamentis præferunt. n. 21. Et ex utraque quietem ſuam expectant, n. 22. Etſi alii Baccho magis ac Gulæ, n. 23. alii Veneri magis indulgere videantur. n. 24. Oblectamenta reliquorum ſenſuum in voluptuoſis referuntur ad voluptatem guſtus & ſenſus venerei, n. 25. Delectatio nempe Viſus, n. 26. Auditus, n. 27. & Olfactus. n. 28. Natura hominis

paucis eſt contenta. n. 29. Voluptuoſi multa ſibi ſuperfluè ac præter neceſſitatem comparant. n. 30. Diverſitas ſuppellectilis hominis virtuoſi, & voluptuoſi. n. 31. 32. Quibus in rebus occupetur Prodigalitas voluptuoſorum. n. 33. Demonſtratio quod Teneritas non ſit perfectio, ſed ſignum voluptatis. n. 34. 35. Quomodo differant Memoria, Judicium & Ingenium. n. 36. Voluptuoſos non quidem præditos eſſe excellenti memoriâ, n. 37. nec judicio n. 38. præſtare tamen ingenio. n. 39. Voluptuoſi delectantur ſtudiis. n. 40. 41. 42. Qualis ſit literatura voluptuoſorum. n. 43. 44. Voluptuoſi ſunt pigri & ad otium proclives. n. 45. temerarii garruli, n. 46. Prodigi Ucalegontes. n. 48. ſervi-les adulatores, n. 48. impatientes, pavidi, n. 49. iracundi mollanimes, n. 50. Lenones & hiſtriones. n. 51.

1.

VOluptatis vocabulum variè ſumitur, 1. figuratè pro *tranquillâ mentis delectatione* ſeu ipſo Amore rationali, ſicut vulgo principia Epicuri ab eius aſſeclis explicantur. 2. pro *oblectatione irrationali in genere*, ita ut delectatio ambitioſorum & avarorum ſub eâ comprehendatur. 3. pro delectatione irrationali, ambitioni & avaritiæ oppoſitâ, ſed *delectationem irrationalem intellectus imaginativi* complectente. 4. pro delectatione irrationali *omnium ſenſuum externorum corporis*, Viſus nimirum, auditus, olfactus, guſtus & tactus. 5. Pro *Voluptate guſtus & tactus.*

2. Huius loci propria eſt *quinta* ſignificatio, certa tamen ratione etiam *tertia* & *quarta.*

Itaque Voluptas nil aliud eſt, quàm *affectus quietem ſuam in perpetua ac variabili oblectatione intellectus & ſenſuum externorum, guſtus inprimis & tactus venerei fruſtra quærens, ad eamque obtinendam ad conjunctionem cum ejus farina hominibus adſpirans.*

3. Quoties hactenus Voluptatis mentionem fecimus, ſemper vitium ad amorem irrationalem referendum, ab ambitione verò ac avaritia diſtinctum intelleximus, unde *prima* & *ſecunda* ſignificatio huc non quadrat, ſed *tertia*, in ſua latitudine quartam & quintam, tanquam contractiores ſub ſe continens; Maxime vero *quinta* ſignificatio ad quam Voluptas in quarto & quinto ſignificatu præcipue reſpicit.

4. Quod voluptas eſt *Affectus*, id ei cum amore rationali & irrationali commune eſt. Quod *tranquillitatem ſuam in perpetua variatione fruſtra quærit, ideoque conjunctionem cum ſui ſimilibus intendit*, id æque etiam uſu venit in ambitione atque avaritia, & ut jam ſupra a) monuimus, in quacunque animi inquietudine & amore irrationali deprehenditur.

5. *Omnes voluptuoſi tranquillitatem quærunt, eique ſtudioſè inhiant.* Qui *voluptatis cauſa ſtudiis incumbunt*, tranquillitatem ſuam ſe tum aſſecutos opinantur, ſi Bibliothecam aliquam perreptaſſent, vel in Scientiam aliquam penetraſſent, certè ſi in omni ſcibili juſtam notitiam ſibi comparaſſent. Qui in *oblectatione ſenſuum* tranquilli-

a) vid. c. 1. §. 34. & 38.

literam quærunt, quietem neſcio quam ſe adeptos putant, ſi per aliquot ſaltem annos ſenſus ſuos exquiſitiſſima voluptate paſcant, vel fœminæ cujusdam amorem conſecuti ſint, vel ad opes atque honores contendunt, uti vitam, ut ipſis quidem videtur, quietam atque tranquillam, i. e. luxurioſam ac deſidioſam agant.

6. *Omnes voluptuoſi tranquillitatem ſuam ex viciſſitudine expectant.* Hinc vulgatum illud: *Varietas delectat.* Qui *voluptatem ſtudiis ſuis pro ſcopo propoſuerunt*, impenſe lætantur, quando in *Actis eruditorum Ephemeridibusque* alia aliaque ſubinde in omnibus facultatibus reperiunt, quando nova ſubinde excogitant, & uno nondum finito, aliud priori neglecto incipiunt. Qui *ſenſus externos delectant*, quietem ſuam expectant modo in delectatione viſus, modo auditus, &c. modo in aſpectu Comœdiæ, modo in aſpectu picturæ, modo apud pugiles, modo apud hiſtriones, modo apud Pollicinellum, modo apud beſtiã exoticam, &c. Et mediocrem foeminæ amorem adepti, mox aliam ambiunt: Linguam denique infinitâ cibi & potus mutatione titillare ſtudent. &c.

7. *Voluptuoſi perpetuo conjunctionem cum ſui ſimilibus anhelant.* Non datur animal magis ſociale, quàm homo voluptati deditus, nec quisquam magis in defectu ſodalium, de otioſo tempore conqueritur, quam voluptuoſus; ſed nemini ſe lubentius aſſociat, quam ſui ſimilibus. Qui *voluptatem ex ſtudiis quærunt*, conventi-

bus eruditorum ſæpius intereſſe conantur, ubi varii dantur diſcurſus. Maiori cum voluptate ſtudent apud alios, quam cum ſoli ſunt. Et ſi omnino ſoli ſtudiis affixi ſunt, id tamen agunt, vel ut tempus fallant, vel ut habeant, quod in congreſſibus amicorum ipſi proponant, adeoque maximam temporis partem deambulando conſumunt. *Alii* integros dies tranſigunt quærendis ejusdem farinæ ſociis in Comœdiis, Palæſtra, apud Aleatores, &c. præcipue vero in cauponis, & ubi homines diverſi ſexus offeruntur.

8. Imo ſtatuo, etſi homo ſenſus ſuos & intellectum diverſimode, ac in creaturis cum inanimatis, tùm animatis oblectare queat; *Voluptuoſos tamen, tanquam voluptuoſos voluptatem nullam percipere, niſi apud homines, & ab hominibꝰ profectam.* Ita qui ſtudia ex voluptate metiuntur voluptatẽ nullam ſentiunt in Bibliothecis abditi, ſed in colloquiis eruditorum; *Alii* plus delectantur aſpectu ſcenæ, quam picturarum, magisque adhuc utriusque, quàm prati viridis vel horti, libentius audiunt concentum vocalem, quam inſtrumentalem, utrumque certe præferunt cantillantibus philomelis. Pluris æſtimant odores conſuetos inter hos quibuscum converſantur, quosque ſuſpiciunt. Eligunt ſapores quales frequentantur à convivis, & ſi ſoli cœnare cogantur, cibi omnes ipſis videntur inſipidi; Delectationem veneream plus capiunt è voluptate alterius perſonæ voluptuoſæ, quam è propria,

pria, adeoque à mutis, quæ vocant, peccatis naturaliter quaſi abhorrent, niſi à pravis ſodalitiis eò ſeducantur.

9. *Fruſtra* verò *Voluptuoſi quietem ſuam in iſta variatione ac unitione quærunt.* Quies unica eſt, & in centro poſita. Ergo in peripheriâ & in *variatione* nil eſſe poteſt, niſi *Inquietudo*.

10. Et *infinita* quidem *inquietudo*. Variatio enim infinita eſt, unde oculus non ſatiatur viſu, nec auris auditu. Quis tandem perleget tot librorum myriades? novi quotidie prodeunt. Quis novas inventiones omnes excogitabit? Novæ quotidie exhibentur comœdiæ, novæ picturarum inventiones, novi hymni, nova odoramenta & ſuffimenta, nova errhina, nova potus genera, novæ ciborum præparationes, novæ artes venereæ, novæ illecebræ perſonarum diverſi ſexus.

11. Nec voluptuoſi in *finita variatione* voluptatem & quietem ullam reperire poſſunt, ſed infinitæ huic inquietudini ſeſe permitere coguntur. Omnis delectatio ſenſibilis continuata naturaliter gignit *impotentiam*, ſi eadem oblectatio continuatur, vel *faſtidium*, ſi eadem re oblectamur. Qui ſtudiis ſemper intenti ſunt, corrumpunt ingenium, qui ſemper vident, vel audiunt, &c. perdunt viſum, auditum, olfactum, guſtum, tactum. Faſtidimus tandem libros exquiſitiſſimæ ſubtilitatis, comœdias elegantiſſimas, dulciſſimos concentus, ſuaviſſimum odorem, cibos delicatiſſimos, formoſiſ-

ſimas mulieres, eaque quotidiano uſu vileſcunt, quando his continue oblectamur.

12. Deinde *hæc viciſſitudo non ſemper eſt in hominis poteſtate*, ſed partim ob vires naturales debilitatas, partim ob defectum occaſionis *multa cum moleſtia ac inquietudine* neceſſario conjuncta eſt. *Qui ex literarum ſtudiis voluptatem quærunt*, non ſemper habent occaſionem novos libros parandi, vel obtinendi conversationem, qualem optant. *Alii* valde indignantur, ſi non adſint hiſtriones, compotatores vel colluſores, vel mulierculæ, quibus oblectentur. Major adhuc eſt indignatio, ſi *ob immoderatum uſum* cibi, potus, veneris, voluptuoſi, morbo contracto impediantur, quo minus voluptatem exerceant, præſertim ſi ſciant hilares & exoptatos ſodales conveniſſe, eorumque luſibus intereſſe nequeant.

13. Denique *voluptuoſi ex multis rebus moleſtiam ac dolorem capiunt, quibus alii non moventur*, ſi videlicet vi aut paupertate voluptati indulgere prohibeantur; Si jacturam faciant librorum & Locorum communium, MSCtorum omnium, ſi vivere cogantur in fumoſa ædicula, humi jacere, audire aſinos vel agaſones, fimeta olfacere, pane veſci Weſtphalico, nec meliori fruantur conſortio, quam lictorum.

14. Differt autem voluptas ab ambitione & ab avaritiâ, quod *quietem ſuam in oblectatione* in-

intellectus vel externorum ſenſuum, maxime guſtus & tactus venerei quærit. Ac de guſtu quidem & tactu venereo nemo eſt qui dubitet, quin his ipſis ambitio atque avaritia à voluptate ſecernantur; Sed hoc videtur paradoxum ac inuſitatum, quod *oblectatio intellectus per ſtudia & meditationes ad voluptatem refertur*, cum ea potius amori rationali, vel certe ambitioni commodius accenſenda videatur. Neceſſe igitur eſt ut *Differentiam ſpecificam* voluptatis paulo accuratius conſideremus. Incipiamus autem ſecundum regulas methodi à facilioribus.

15. *Qui cibo & potu, item venere voluptatem aiunt*, ab omnibus vocantur *voluptuoſi*, certe in his rebus potiſſima pars eſſentiæ voluptatis conſiſtit, unde cæteræ eius partes fluunt. Utrobique homo ruit in titillationem ſenſuum guſtus & tactus, eique ſe totum mancipat, reclamante quantumvis intellectu, omnia *quæ ſenſus titillant, bona non eſſe*, ſed perniciosa, tanquam à motu nimis ſenſibili profecta.

16. *Cibus & potus inſipidus* ſine dubio longe ſaluberrimus eſt, cum nec nauſeam creet, nec ad uſum immodicum invitet. Homo tamen *data opera* eundem *contemnit*, & cibo potuique vel *dulci*, vel *acido*, acrique ac delicato inhiat, qui ſine intermiſſione ſumpti, nil præter *nauſeam* creare, & ad *immodicum uſum* excitare queunt.

17. Stomachus hominis ita formatus eſt, ut

uniformi cibo ac potu ſatiari queat, æque ut cætera animalia. A propria autem irrationalitate inſtigatur, ut eſculentorum & potulentorum *multiplicatione* appetitum ſuum ad exceſſum provocet.

18. Artificioſa hæc cibi & potus præparatio, & multiplicatio hominem aſſuefaciunt, ut cum natura paucis ſit contenta, *nullum in edendo ac bibendo modum ſervet*, utque nauſeæ alias inevitabili occurrat, *novas* ſubinde procuret *inventiones* & *multiplicationes exemplis aliorum* ſimiliter animatorum, & variandi conſuetudine magis magisque irritatus.

19. Cæterum quoad voluptatem cum *generandi facultate* conjunctam, ratio equidem intelligit, cogitationes hanc voluptatem in momento tanquam ſum̃um bonum repræſentantes, falſas, & à tranquillis rationis cogitationibus, actu venereo peracto, longe diſtinctas eſſe. Sed *non æque ſcit remedium*, cum ſe gubernare nequeat, ſed ab affectibus voluntatis apud voluptuoſos *violenter abripiatur*, ut hanc delectationem bonam eſſe exiſtimet.

20. Nihilominus homo eius rei certitudinem facile poteſt deprehendere, modo ſeipſum obſervare velit, videlicet *hunc ſenſum* ejusque cauſam *cibo potuque nimis ſapidis* & ſæpius mutatis, *item converſatione* cum voluptuoſis eorumque *exemplis* ac irritamentis *magis magisque roborari*, adeoque ſibi ipſi impetum hunc venereum magnam partem debere. Ac

ſi

ſi in victu modum ſervaret, hunc impetum notabiliter ſuperare poſſe. Unde *voluptas venerea* hactenus *à voluptate guſtus ſuos ducit natales.*

21. Etſi igitur omnes homines appetitum cibi & potus delicati, atque libidinis in ſe deprehendunt; Quibusdam tamen hoc præ cœteris peculiare eſt, ut *quæcunque delectamenta cum hâc commutare cupiant*, adeoque in ea tranquillitatem ſuam quærant, Aliis contrarium tenentibus. Et hi ſunt voluptuoſi.

22. Porro ex hâc quam diximus conjunctione victus delicati cum appetitu venereo ſponte intelligitur *voluptuoſos in utroque conjunctim falſam ſuam tranquillitatem quærere*, adeoq; alterum ab altero ægre ſeparari, nec voluptuoſos in duo genera poſſe diſpeſci, aliis in cibo & potu ſive in crapula & commesſationibus aliis vero in libidine ac ſcortatione tranquillitatem ſuam quærentibus.

23. Fateor equidem voluptuoſos *qui quotidianis indulgent comeſſationibus & compotationibus, parum honoris habere ſexui fœmineo*, eosque ob quotidianas crapulas nimis *impotentes, ac ineptos* eſſe, quam ut magnos amores expediant. Inde tamen non ſequitur, ebrioſos oblectationem ſuam non quærere in ſcortatione; Sed quemadmodum eorum gula atque vinolentia quotidiano uſu magis facta eſt beſtialis, ita *eorum* etiam *libido fit talis*, ut neglecta erga mulieres veneratione ac honorificis am-

bagibus, beſtialem ſuum ardorem explere cupientes recta in lupanaria ruant. Ac ſi omnino in hujusmodi hominibus una cum crapula eorum *verum aliquod ſexus muliebris faſtidium* eſſet conjunctum, id tamen non à voluptate, ſed ab *avaritia* voluptati mixtâ dependeret, id quod ſuo loco clarius oſtendemus.

24. Ex adverſo deprehendi multos dari voluptuarios, qui *id ſedulò agunt, ut vel caſtiſſimas mulierculas* ſeducant, omniumque favorem magna civilitate ac verſutia ambire didicerunt, mulieribus magna veneratione inſerviunt, quibusque multæ intricatæ actiones occultæ ac prohibitæ voluptatis negotium faceſſunt, dumque his occupantur, *vix unquam inebriantur, & ab aliorum belluinis comeſſationibus abhorrent*, horumque moribus quam maxime offenduntur. Inde tamen non ſequitur, quod oblectationem ſuam non inveniant in cibo ac potu. Nam hæc vivendi conſuetudo non pendet ex voluptate, ſed *ex ambitione* cum eorum voluptate in largâ doſi permiſta. Delicatum cibum & potum æque amant, ac priores illi; Sed *non* vorant & potant *in tanta copia*, nec tam aperte & impudenter, ut illi, qui ob defectum ambitionis brutalitatem ſuam non diſſimulant. Hinc quoque eorum ambitio rebus alia nomina imponit: Non vorant, ſed *conviviantur*, non potant, ſed parum & *decore inebriantur*, non ſcortantur, ſed *mulierculas officioſe ambiunt, atque demulcent*. Philoſophus ve-

vero parum curat ſtylum aulicum, ſed in rerum naturam penitus introſpicit, quid ſint, non quomodo vocentur.

25. Iam licet in oblectatione guſtus, & ſenſu venereo natura voluptatis maxime conſiſtat; tamen hæ duæ oblectationes *reliquorum etiam ſenſuum delectationes pedisſequas habent*, quate nus nimirum ad illas tanquam ad centrũ ſuum diriguntur, quo reſpectu etiam nomen delectationis ſenſualis ſortitæ ſunt.

26. Ita voluptarii *viſum* ſuum oblectant Comoediis, quoniam ibi aliquid vident, quo alios in ſympoſiis ad riſum provocent, quia geſtibus venereis ibi propoſitis laſcivia eorum provocatur, quia ibi plerumque in faceta ſodalitia vel diverſi ſexus homines incidunt, & ſæpe inter ſpectatores plures veræ comœdiæ luduntur, quam in theatro. Viſum ſuum oblectant *pictura ac elegantia ciborum & potus, forma mulierum*, aſpectu rerum caſtis oculis prohibitarum, intuitu *veſtium affabre coloratarum*, ſupellectilis, &c. quatenus iſta voluptatem guſtus & ſcortationis magis reddunt delicatam atque acceptam. *Ambitioſis* ac *Avaris* è diverſo viſum ſuum gladio evaginato, purpurâ regia, numis elegantibus, equis, canibus, iumentis &c. oblectantibus, quæ tamen per ſe voluptatis nomine non veniunt. In Comoedia enim aliquis recte dicitur ſe delectaſſe, non in equili, vel harâ.

27. Pari ratione Voluptarii *auditum* ſuum

comœdiis oblectant, iisdem fere ex cauſis quas in viſu attulimus, libenter audiunt *cantilenas amatorias*, ac iſtiusmodi inſtrumenta muſica, quæ cor ſuum vel ad mollem voluptatem, vel gaudium in ſympoſiis accendunt, vel crapulam ac ebrietatem conciliant. Sed exhorreſcunt exploſis tormentis bellicis, & clangentibus tubis ac tympanis, tanquam ſignis belli, ad quorum ſonitum *ambitioſi*, ut ſuper laude ſibi impertitâ exultant. *Avari* autem delectantur tinnitu thalerorum ſuorum, aut mugitu boum vel latratu canum audito.

28. Voluptarii mire afficiuntur *odore aſſatarum* aut laute præparatarum *carnium*, ambra & *paſtillis* frequenter utuntur, ac *pulvere odorato capillos* conſpergunt, ut mulierculis placeant; *Ambitioſi* non abhorrent fumum pyrii pulveris; *Avari* denique capiuntur odore nummorum, vel è cloaca exquirendorum, ſicut ex fimetis pecudum ſuorum inſignem delectationem capiunt.

29. Antequam autem progrediamur ad delectationem Intellectus hominum voluptuoſorum, convenientiſſimum erit, ut aliquid etiam de eorum *Prodigalitate* præmittamus, tanquam ex ebrioſa, ac voraci eorum laſcivia immediate proveniente, eâque *ab amore rationali*, ſecundum ductum tabulæ capiti 7. ſubjunctæ *maxime diſtincta*. *Prodigalitas* hîc eſt *impenſarum in ſeipſum collatarum conſumptio*. Natura *paucis* eſt contenta: Sufficit neceſſitati hominis aqua, pa-

panis, imo radices, veſtis integra vel è vili panno confuta, mediocre & mundum tuguriolum; è limo quantumuis extructum, ſub quo adverſus aeris injuriam & Solis ardorem tutus lateat, quibus rebus inſtructus non habet, cur Deum accuſet, quaſi ipſi vitæ neceſſitatem non procuret. Et quis hiſce rebus egebit, dummodo ſanus ſit & laborare velit, etſi uxoratus ſit & liberis onuſtus? Ita *reliqua omnia ei non ſunt neceſſaria*. Adeoque homo paucis contentus expenſas pro cereviſia, vino, carne, copia veſtium, ſupellectile pretioſa, ædificiis pompoſis & commodis, aliisque rebus ſuperfluis, quas homines variis appellationibus, videlicet, elegantiarum, ſupellectilis, Bibliothecarum, technophylaciorum &c. inſignire ſolent, lucratur.

30. Ex adverſo *Voluptuoſi*, commoditate pro ratione Status & facultatum ſibi impertita non contenti, nummos præter neceſſitatem dilapidant, & *innumera ad abundantiam, & ad emollitionem ſuam, & conſequenter ad interitum ſuum facientia ſibi comparant:* Varia nimirum genera vini delicati ac cereviſiæ in cella, millena edulia & condimenta in cella penuria, tot artificioſa vitra & pocula, tot & tam varias pateras & orbes &c. in culina, tot faſciculos chartarum luſoriarum, tot libras Tabaci, tot ſexagenas tubulorum pro fumo tabaci, tantum veſtimentorum numerum, tot odoramenta, tot picturas pretioſas, tantam varietatem ſupellectilis, & millena

lena alia, quæ enumerare longum foret, ad quæ ſingula comparanda, evidenter ſua vorandi, potandi & mulieribus utendi libidine incitantur.

31. Ac hic iterum quidem fateor, *Parſimoniam* amoris rationalis pro Statu hominum in quo vivunt, *non tam ſtricte his rebus poſſe alligari*, quæ *ſumme* hominis *neceſſitati* inſerviunt; ſed hominem etiam virtuti deditum, *opulentum variarum rerum apparatum* poſſe habere. Sed magna eſt differentia inter *apparatum virtuoſi*, & *apparatum voluptuoſi*. Apparatus *virtuoſi* nunquam conſiſtit in eiusmodi rebus, quarum uſus præcipuus, vel unicus in emollitione ac voluptate fundatus eſt, ſed quibus etiam principaliter ad bonum ſcopum uti poſſumus: Hoc apparatu utitur non pro ſe, ſed ut aliis inde benefaciat, vel ut easdem vendat, & in pecuniam conuertat, qua aliis commodet. Animum ſuum iis non mancipat, ſed his utitur ob differentiam hominum inter homines ſemel introductam, & ut pecunia ſua inter eos qui in civili converſatione victum laborando quærunt, diſtribuatur, nec uno in loco deliteſcat, vel in otioſos mendicos impendatur.

32. *Voluptuoſus* autem *apparatum* habet earum maxime rerum, quæ eum emolliunt, & ad voluptatem irritant, his pro ſeipſo præcipue utitur, eisque toto corde inhæret, ita ut ſe infeliciſſimum exiſtimet, ſi his orbatus ſit, & ſi quid inde aliis impertiat, id vel in eorum detrimentum

tum vergit, vel hoc maximam partem ſunt indigni.

33. *Prodigalitas* itaque Parſimoniæ oppoſita eſt *vitium, quò homo res multas inutiles in ſeipſum impendit, eaque procurat, quæ ſanitati incommodant, & mollitiem excitant, reliqua vero in homines indignos, & ad verum eorum detrimentum collocat.*

34. *Teneritas* (Mollities) cuius ſæpius mentionem fecimus, nos monet, ut in ea conſideranda parumper conſiſtamus. Vitiis eam annumeramus, & voluptati quidem; Sed videtur uſus vulgaris nobis contradicere. Nam ſi quid laudare volunt, id vulgo appellant tenerum ac delicatum. Quis enim fœminam teneram & delicatam non præferat mulieri membris & cute rudi & aſpera. Nobiles diverſam plane naturam habent à rudibus & plebejis. Plantas enim pedum habent molliores, nec in via lapidibus ſtrata usque ad proximam domum pedibus ire valent, ſed curru uti coguntur. Dorſum habent tenerum, nec poſſunt dormire, ſi unicum ſaltem piſum, tribus ſub pulvinaribus latens eis incommodet. Manus habent teneriores, nec aerem, multo minus aquam frigidam ferunt. Naſos habent, magis teneros, & in morbum incidere eos neceſſe foret, ſi loco paſtillorum, ingrati quid olfacerent. Porro magis tenerum habent Guſtum & Stomachum, nec craſſum cibum vel potum poſſunt concoquere. Cum ex adverſo

ſo homo rudis ac agreſtis ob callum pedibus obductum, per totos dies nudipes queat incedere, ob dorſum obduratum humi jacens ſuaviter dormiat, ob aſperas manus in aere & aqua frigida ſtrenue laborare, ob ruſticum cerebrum & immundum naſum nullum ſuavem odorem pati, & ob ſimplicem guſtum viliſſimum cibum ac potum concoquere queat. Unde ſequi videtur, quod *Teneritas* & *Mollities non ſit vitium, ſed inſignis excellentia & prærogativa vel mulierum vel nobilium, præſertim aulicorum præ* vulgo.

35. Sed Philoſophus non judicat ſecundum elegantiam aulicam, & communia præjudicia. Vitia vulgo habent nomina virtutum, & imperfectiones ab omnibus qui iisdem laborant, pallianṫur, imo pro ſingulari quodam bono venditantur. Nimis verum eſt teneros molſitiem ſuam parum diſſimulare, ſed tanquam ſingularem naturæ prorogativam coram aliis prædicare. Sed hoc ipſo magis miſeri ſunt; Nam ſeipſos produnt, quod ipſi propriam miſeriam non videant, & voluptuoſam conſuetudinem pro natura habeant, cum DEUS ſæpe pro amore ſuo per adverſam fortunam eos doceat ambulare, dormire, laborare, edere & bibere, &c. & quæ ſit vera eorum natura ipſis ſignificet. Nolo iam adducere vulgatum proverbium. Rudia durant. Certe ſalubria eſſe ſolent, *Teneritas* vel eſt *debilitas* qvædam membrorum, vel *diſpoſitio ad morbum*, & conſequenter magna na-

turæ

turæ humanæ imperfectio. *Teneritatem vel mollitiem affectare* nil aliud eſt, quam voluptatem ſuam prodere ac ſignificare, quod cor voluptati valde adhæreat, & jam in inſigni gradu ea ſit corruptum.

36. Jam *docta* etiam *Voluptas* illuſtranda eſt. Id commodiſſime fiet, ſi oſtendemus, *quid Voluptas de Intellectu humano eiusque qualitate participet.* Quilibet homo licet omnium ſtupidiſſimus ſit, intellectum ſuum attenta meditatione iuvare poteſt, eumque quaſi expolire. Si homo forti affectu in rem aliquam propendet, eam attenta cogitatione perſequitur. Cogitationes humanæ verſantur vel circa præterita, vel præſentia, vel futura. *Præterita* & *abſentia* cogitationes ſibi fere repræſentant eo ordine quo fuerunt, cum eſſent præſentia. Hoc vocatur *Memoria. Præſentia* cogitationes plerunque combinant, eorumque juſtam differentiam, cauſæque originis & operationis ſuæ conſiderant. Idque appellatur *Judicium. Futura* maxime cogitantur prout inter ſe connexa ſunt, & quomodo alia ex aliis ſequentur, ubi ſimilitudo & harmonia rerum expenditur. Hoc dicitur *Ingenium*, & cogitatio inde enata, *Inventio, Poëma*, &c.

37. *Voluptuoſus* parum cogitat de *præteritis*, quomodo fuerint ordinata, ſed quam bene ſapuerint, &c. Et ad hanc cogitationem non admodum opus eſt *memoria*, quia fortis titillatio ſine hac cerebro humano ſe tam tenaciter imprimit, ut oblivionis potius quam memoriæ

ratio hic habenda ſit. Præterea frequens harum rerum iteratio, magis magisque eas intellectui imprimit. Denique natura eorum non eſt tam varia, ut magna hîc opus ſit memoria, ſed totum negotium paucis circumſtantiis, v.g. dulci, acido, delicato, acri, &c. & in fundamento, crapulâ, potatione, & re venerea abſolvitur; Imo in Voluptate ordo aliquis plane non requiritur, ſed quo inordinatius fercula, & potiones &c. miſcentur, eo maiorem voluptatem voluptuoſi ſibi habere videntur.

38. *Voluptuoſus* non admodum cogitat *præſentia*, quemadmodum ea accurate diſcernat, vel eorum originem & effectus exquirat. Hinc delectum rerum nullum habet, dummodo ſtomachum repleat, & voluptatem expleat. Similis eſt porco glandes humi jacentes devoranti, nec curanti, an ex terra natæ ſint, an vero ab arbore deciderint. Imo ſolam reſpicit præſentem voluptatem, nec multum curat, quem habitura ſit eventum, adeo ut ne recitare quidem patiatur inevitabiles & noxios effectus voluptatis ſuæ. Ita vero *Judicium* ſuum *parum excolit*. Quemadmodum etiam Impatientiâ ſuâ impeditur, ne eius tam memoria, quam judicium admodum creſcat; ita ſtulto amore voluptatis ſuæ impellitur, ut malos eius effectus (voluptatem plerunque citius quam ambitionem & avaritiam inſequentes, adeoque magis palpabiles) coram ſeipſo abſcondat,

dat, varias ineptas rationes ac prætextus conquirat, communi etiam intellectui plane contrarias, adeoque judicium ſuum ſtudiò corrumpat.

39. *Voluptuoſus* tamen ſemper cogitat *futura.* Impatiens deſiderium eius eum impellit, ut res præſentes quaſi deglutiat, ſemper plures quærat. Voluptuoſus omnium maxime idoneus eſt ad arces in aëre quaſi ædificandas, & ſeipſum vanis de rebus futuris cogitationibus paſcendum. Fortis impreſſio rerum præſenter perceptarum eum inflammat in naturali earum reminiſcentia, ad easdem denuo percipiendas. Et quia impoſſibile eſt, ut ſemper eas revera percipiat, interim ſibi repræſentat circumſtantias futuræ converſationis, qualem optaret, in eaque ſpeculatione res jucundas millenas combinat. Id cum ſæpius, nonnunquam etiam in ipſa converſatione longius durante fiat, huiusmodi homines iſta cogitatione *Ingenium ſuum potiſſimum* acuunt, ac eo magis in variis iisq; elegantibus inventionibus, fabulis, poematibus &c. ſe idoneos reddunt, quo magis repetita hæc cogitatio apud voluptuoſos efficit, ut revera maiorem voluptatem ex ingenioſa ſua, licet vanâ repræſentatione, quam ex ipſa rerum fruitione capiant.

40. Jam quod *Eruditionem* ſive notitiam variarum rerum incognitarum ex aliorum eruditorum libris vel diſcurſibus comparatam attinet, certum eſt, quod *Inclinatio ad ſtudia* in

genere neque ad voluptatem peculiariter, neque ad Ambitionem, neque ad Avaritiam, ſed ad ſingulas univerſim pertineat, vel certa ratione referri queat. Dubium tamen non eſt, quin penes *Voluptuoſos* æque ſit *deſiderium diſcendi*, quam penes Ambitioſos & Avaros, licet aliter comparatum. Omnis enim homo res incognitas ſcire deſiderat. At ſtudendo incognita diſcuntur.

41. Ac licet *voluptuoſi* pueri & *Studioſi* tam in ſcholis quam in Academiis *parum diſcendo proficiant*, ac frequentes de iis paſſim audiantur querelæ, bene tamen notandum eſt, ipſos hic *doctores magnam partem eſſe in culpâ*, dum pueros vel auditores ediſcendis rebus quas non intelligunt (in quibus tamen non conſiſtit eruditio) torquent, eoque ut & inhumanitate ſua, & interdum inimicitia apud ipſos odium erga ſtudia excitant, quod non accidiſſet, ſi cum humanitate res ageretur, nec ludi literarii in carnificinas converterentur, & loco ediſcendorum, & odioſorum verborum, (ad quæ Impatientia voluptuoſorum non quadrat) eleganti ac amica converſatione realia tractarentur.

42. Deinde etſi *voluptuoſi*, cum ob impatientiam & negligentiam *ægre certo ordine ſe alligari patiantur*, omnium maxime proclives ſint ad ſcholarum & collegiorum frequentationem *negligendam*, vel (ſi in docentium numero ſunt) ad collegia non abſolvenda & ſæpius pro-

propter pocula intermittenda; Inde tamen non ſequitur, voluptuoſos *non poſſe habere diſcendi deſiderium.* Studia enim certis & ordinatis horis non ſunt alligata.

43. *Voluptuoſorum* ergo *Studium* ita ſe habet, vt non multum ingenioſa & intricata ſpeculatione, aut ſubtili abſtractione occupetur, ſed in eiusmodi res prolabatur, quæ *externis ſenſibus facile comprehenduntur*; ut difficulter rem aliquam ordine & ex fundamento ſcrutentur, ſed id *obiter ſaltem* agant, & tractandis magis gaudeant concluſionibus, quam rerum fundamentis; ut *frequenter variet*, nec facile uni materiæ conſtanter infixum ſit, ac rem vix inceptam protinus deſerat, ut magis *delectetur converſatione*, libera tamen ea atque jucunda, *cum eruditis*, quam legendis libris; ut nihilominus *in libros cadat*, ſi congresſibus eruditis carere cogitur, ne *de longo tempore* queri voluptuoſo ſit neceſſe; ut hunc tantum ſcopum ſibi præfixum habeant, quo *voluptati ſuæ ſatisfaciant, & in converſatione ſociis ſe acceptos reddant*, non vero ut aliis literatura ſua inſerviant, præſertim ſi hæc officia cum labore ſint conjuncta. Hinc non facile voluptuoſi aſſueſcunt diuturnæ ſeſſioni, vel profundis meditationibus vel prolixis ſcriptis vel inſtitutioni juventutis; ſed ſi omnino aliquid tentabunt, idonei erunt *dirigendis ludis, comœdiis, &c. pangendis carminibus, præſertim amatoriis, panegyricis adulatoriis &c. elaborandis.*

44. Conſequitur inde, *voluptuoſos non neceſſario delectari literarum ſtudiis*, ſed continuis etiam comeſſationibus ac compotationibus &c. totos poſſe eſſe intentos, & à ſtudiis doctaque converſatione abhorrere; Sequitur tamen etiam, *delectationem ex ſtudiis hauſtam voluptati non ita repugnare*, ſed *delectationi quæ è cibo & potu capitur, poſſe eſſe ſubordinatam*, ideoque eos qui delectationis cauſa, modo §. præced. deſcripto, ſtudia tractant, annumerandos eſſe his, qui plurimum apud ſe voluptatis ſentiunt, vel ſentire ſaltem deberent.

45. Iam *reliquos* etiam conſiderabimus *affectus ſecundarios*, quos ſupra cap. 7. voluptati tribuimus. Quorum præcipuus, ac filia quaſi voluptatis eſt *Pigritia* & *Otium*. Eſtque *vitium hominum impellens, ut laborem omnem, qui humano generi utilis eſſe poſſet, abhorreat, & vel dormiendo, vel cum non ſemper locus ſit comeſſationi ac ſcortationi, inani atque inutili ſenſuum delectatione tempus ac otium conſumat. Fluit* autem Pigritia *neceſſario ex voluptate*, quia naturale eſt, ſtomacho cibis calidis vel variis repleto, item ſpiritibus per actum venereum amiſſis plus ſomni, quam ordinarie fit, requiri, certe ſomnolentiam & ſegnitiem inde creari. Iam manifeſtum eſt, hominem adeo defatigatum ac debilitatum, ut impotens factus ſit qui corporis voluptatibus fruatur, multo adhuc magis defatigatum eſſe debere ad perficiendas actiones humano generi utiles, ad quas alacritas quædam

cum

cum corporis tum animæ requiritur, in quocunque etiam ſtatu ad rationem conformato vivamus. Deinde manifeſtum etiam eſt nullos mortalium plus conqueri de otioſo tempore, quam voluptuoſos. Hi cum ad tempus rebus utilibus conſumendum inidonei ſint, magisque adhuc negotia ambitioſorum & avarorum, tanquam magis laborioſa abhorreant, nil reliquum habent, niſi ut tempus conſumant vanis & inutilibus actionibus, ſenſus non æque ſenſibiliter oblectantibus ac crapula, & quæ ſunt eiusmodi, ſed oblectantibus tamen, dum cogitationes a moleſtia, quam ex otio percipiunt, ad res æque vanas ac inutiles abducunt, ut in his quietem ſuam quærant, quales ſunt ludi, ſaltationes, deambulationes, ioci ſcurriles, &c. Atq; hoc appellatur Otium, de quo plura inferius.

46. Præterea Voluptuoſi etiam laborant *præcipitanti Garrulitate.* Præcipitans Garrulitas eſt *vitium hominem impellens ad omnia quæ ipſe cognovit tam de ſeipſo quam de aliis, ſine reſpectu temporis, occaſionis ac loci, item an ſibi vel aliis id proſit an noceat, effutienda.* Ita vero voluptuoſi plane *non ſunt taciturni*, ſed nimis aperti, ac cor ſuum quaſi geruntin ore, omnibus enim, quæcunque ſciunt, uruntur quaſi vereque anguntur, donec his ſeſe garriendo liberaverunt. Hoc quotidiana teſtatur Experientia, & *conſideratio naturæ voluptatis* docet, aliter ipſos agere non poſſe. Inter epulas & pocula nemo alteri quicquam vitio vertit, ibique etiam nondum ebrii

omnia promiſcue, nullaque adhibita cautela, effutire ſolent, poſthabita honeſtate & prudentia. Libido hominem aſſuefacit, ut primum in obſcuris locis clanculum de obſcœnis rebus loquatur, deinde cum videt plures adeſſe obſcœnos ſibi ſimiles, cum his velut certans, nec quicquam celans, impudica ſua facta palam enunciet. Vinum præterea & delicati cibi vaporibus ſuis cerebrum hominis replent, ejusque judicium & circumſpectionem debilitant, dumque ebrius eſt eorum uſu hominem privant. Taceo quod cor hominis dum amore meretricum flagrat, earum blandimentis liqueſcat ut inde aſſueſcat nil coram amaſia celare. Id vero in conſuetudinem quandam vertitur. Et quia voluptuoſus cum ſui ſimilibus plerunque converſatur, & vitioſus quisque cogitat, alios ſibi ſimiles fore, in converſatione etiam cum aliis præcipitanti ſua garrulitate prorumpit. Ac quantumvis errorem ſuum animadvertat, tamen ob conſuetudinem quæ in alteram eiusnaturam degeneravit, ſe non poteſt emendare. Deinde cum ipſe cum quibuscunque hominibus voluptuoſam amicitam inire paratus ſit, ac ullius vel corpus vel facultates lædere abhorreat, cogitat aliorum eandem eſſe mentem, adeoque damnum non ponderat, quod ſibi è garrulitate ſua poſſit enaſci. Et ſi omnino hoc animadvertat, errorem tamen non ſibi, ſed aliorum malitiæ imputat, eosque miratur tam perverſos eſſe poſſe, & ad omnia verba tam at-

tentos, ut inde tanquam araneæ venenum exſugant. Iam qui propriam turpitudinem celare nequit, propriumque ſibi malum imprudentia ſua promovet, quomodo is eſſet idoneus ad amici ſui turpitudinem celandam, eiusque incoṁodum neceſſaria taciturnitate præcavendum?

47. Deinde Voluptuoſi dediti ſunt *turpi Prodigalitati.* Turpis prodigalitas *benefica liberalitati* amoris rationalis oppoſita, a Prodigalitate Parſimoniæ oppoſita, de qua ſupra n. 33. egimus, ita differt, ut hæc iis in rebus occupetur quæ voluptuoſi in proprios uſus impendunt, illa in his quæ in alios ac amicos ſuos collocant. Itaque turpis prodigalitas eſt *vitium, hominem impellens ut aliis hominibus voluptuoſis, vel qui ejus voluptatem promovent, facultatibus ſuis prompte ac libenter commodet, eaque ipſis abunde offerat, ut iis ad propriam perniciem & incommodum in promovenda voluptate ſua utantur.* Voluptuoſus facultates ſuos in convivas & compotatores, lenones, meretrices, tibicines, hiſtriones &c. confert, etiam ſi ipſe e profuſa pecunia voluptatem nullam expectare poſſit. Voluptuoſus eſt credulus, ac ſibi perſuadet, quod omnes qui ei blandiuntur, ejusque voluptati inſerviunt, bene ſibi affecti ſint, & quoniam eos tanquam pro ſibi ſimilibus æſtimatos & commodum ejus procurantibus, amat, nummorumque cuſtodia ei nimis laborioſa videtur, ipſe etiam vere omnes creaturas quæ ſunt infra hominem, ac

conſequenter etiam pecuniam, minus amat, quam homines, non poteſt non eam dicto modo dilapidare.

48. Voluptoſi ad *ſervilem Submiſſionem* inclinati ſunt. Servilis ſubmiſſio eſt *vitium voluptuoſum hominem impellens, ut aliis tanquam mancipium aut canis blandiatur, & ſe eorum voluntati ſubiiciat, vt ejus voluptatem promoveant, vel ſaltem non impediant.* Voluptuoſus blanditur diviti eique exquiſitisſimum honorem habet pro ſcypho vini vel delicato prandio. Quam caninis blandimentis utitur homo meretricem ambiens, vel mulierem ad libidinem perſuaſurus? Manifeſtum eſt autem vitium hoc ex voluptate promanare. Omnis homo, ſummum, ut ipſi videtur, bonum conſequi quærit per ejusmodi media, quæ apta ſunt ad illud promovendum, idque non impediunt. Jam ipſa natura & experientia docet, caninam iſtam ſubmisſionem obſtare quidem magnis honoribus & opibus acquirendis, voluptati vero conſequendæ prodeſſe. Ergo voluptuoſos huic vitio quoque deditos eſſe oportet.

49. Homo voluptuoſus eſt *impatiens* & *meticuloſus.* Impatiens Meticuloſitas eſt *vitium, voluptuoſos impellens, ut omnia ea quæ ſenſuali ſuæ delectationi parum adverſa ſunt, pro dolore magnoque malo habeant, ac de illis murmurent & conquerantur, mediaque ad ea avertenda idonea, metu, ne dolor per ea augeatur vel prolongetur, timentes ac trementes arripiant, vel plane repudient.* Ita voluptu-

[illegible] ſi per [illegible] caſus co[illegible]
[illegible] aqua & pane [illegible] eſſe,
[illegible] cogitur &c. Ita voluptuoſus
[illegible] ſulcus ſibi cultello aperiri vel
[illegible] cogitur. &c. Exclamat quam-
[illegible] dicum vel Chirurgum acceden-
[illegible], & ad eius tactum exhorreſcit.
[illegible] itium etiam fluit ex voluptate. O-
[illegible] motus & attrectatio corporis
[illegible] moleſtiam. Quæcunque
[illegible] accidunt, niſi ſenſus titillent & te-
[illegible], quaſi ſunt inuſitata, cur ergo eis
[illegible] moleſta & intolerabilia, & quid
[illegible] ne [illegible] & conqueran-
[illegible] corde premunt
[illegible]? Et cur non exhorre-
[illegible] to cultello Chirurgi, & cerebro
[illegible] ulceris repleto, qui nondum [illegible]
[illegible] duriuſcule attrectari, & qui facile
[illegible], ulcere aperto in cerebro ſuo
[illegible] orum orituru[illegible] longe ſenſibilio-
[illegible] em iam ſentiant.

Homo voluptuoſus [illegible] ſed *Mi-*
Iracunda com[illegible] eſt *vitium, va-*
[illegible] ellens, ut offen[illegible] impetus ci-
[illegible] alaſcendi,
[illegible] comit-
[illegible] defi[illegible] periculi,
[illegible] ledentis.
[illegible] voluptuoſorum iis-
[illegible] circa Impatien-
tiam

tiam n. præced. tradidimus. Ergo qui voluptuoſos hîc ad moleſtiam provocat, hunc oderunt, & conſequenter durante moleſtia & ira vindictam ei intendunt. Sed cor habent effœminatum, & vires eis deſunt, ob voluptatem; ita vero ira eorum eſt impotens, & ſpiritus in primo fervore coarctati, mox rurſus naturaliter disgregantur. Ita ceſſat Ira; Ita Timor oritur, ne ex oppoſitione lædentis maior adhuc creeetur moleſtia, & ipſi magis in delectatione ſenſuum turbentur. Vindictæ cupido hominem nec edere nec dormire patitur &c. id vero voluptuoſo homini incommodum eſt, ut e. c. ob ſomnum ſemel ſibi per alios turbatum, vel impeditum cibum, quotidie ſomno & cibo aliquid detrahere cogatur. Sic iram remittit. Imo etſi in primo fervore nec animus ipſi deeſſet nec facultas ulciſcendi, adverſarius autem verbis eum demulceret, imo fleret, voluptuoſi ira ceſſat ac mutatur. Riſus riſum, & lacrimæ lacrimas provocant. Ergo cum voluptuoſi multum aquæ in corpore ſuo habeant, neceſſe eſt aquam deprecantis aquam etiam voluptuoſi provocare, & ignem iræ ejus extinguere.

51. Denique Voluptuoſi proclives ſunt ad *Officia lenonum & hiſtrionum.* Hæc voluptuoſa & turpis officioſitas eſt *vitium voluptuoſos impellens, ut aliis ſui ſimilibus actionibus ſuis ita inſerviant, ut his præſtitis officiis voluptas eorum promoveatur & augeatur, etſi ipſi qui hæc exhibent officia voluptate vicisſim non fruantur.* Voluptuoſus ho-

homo paratus eſt alteri ſervitia lenonia exhibere, ad exhauſta pocula hymnos neſcio quos ingeminare, eosque ludis ac cantilenis exhilarare &c. etſi nil lucri ei inde accedat. Voluptuoſus optat ſibi omnes eſſe ſimiles, id ut fiat conatur quantum poteſt, eoque ſibi perſuadet alios ſibi vicisſim ſic facturos, quo ejus voluptas ingens ſumptura ſit incrementum.

CAP. X.

DE AMBITIONE, ET VITIIS EX EA ORIUNDIS.

SUMMARIUM.

Ambitionis Definitio. n. 1. In quibus cum aliis vitiis conveniat, & ab iis differat. n. 2. Ambitioſi quærunt tranquillitatem n. 3. in vicisſitudine n. 4. & coniunctione cum hominibus ſimiliter affectis, n. 5. 6. 7. ſed fruſtra, n. 8. dum eo ipſo in infinitam inquietudinem incidunt. n. 9. & vicisſitudo, quam quærunt, infinita eſt, n. 10. ac ipſi in variationibus finitis nullam delectationem habent, n. 11. præterea iſta vicisſitudo raro in eorum eſt poteſtate n. 12. eaque moleſte ferunt, quibus alii non afficiuntur. n. 13. Voluptuoſus ab aliis vult magnifieri. n. 14. & ita quidem, ut alii ſe ad voluntatem eius attemperent n. 16. eamque exiſtimationem præfert pecuniæ n. 15. Ambitioſus, ut talis, non quærit pecuniam. n. 17. Differentia inter exiſtimationem, quam virtuoſus & ambitioſus quærit. n. 18. Ambitioſus intendit honores externos n. 19. imprimis vero externam obedientiam. n. 20. Virtuoſus quærit libertatem, Ambitioſus vero Imperium

rium. n. 21. Virtuoſus Candorem deſiderat, Ambitioſus ceremonias. n. 23. Dictum hoc: Oderint, dum metuant, aliam habet ſignificationem in ore virtuoſi, quam ambitioſi. n. 24. Ambitioſus ſui exiſtimationem ab aliis ſe conſecuturum putat per propriam ſui exiſtimationem. n. 25. 26. item per facta prudentia, & audacia. n. 27. Ambitioſus excellet judicio. n. 28. non admodum Ingenio n. 29. nec Memoria n. 30. Qualis ſit literatura Ambitioſorum? n. 31. 32. Contemnens Superbia Ambitioſi n. 33. uno verbo eſt Faſtus intolerabilis n. 34. qui non facile in manifeſtum contemptum erumpit, n. 35. isque nec ciuilis eſt; nec agreſtis. n. 36. Violenta Audacia ambitioſi n. 37. diuerſa ratione impatiens eſt, quam voluptuoſi n. 38. Iracunda vindictæ cupiditas ambitioſi oritur ex Superbia & Audacia, n. 39. & ab Iracundia voluptuoſi inſignitur diſcrepat. n. 40. Obſtinata Reticentia ambitioſi n. 41. pendet ex eius Superbia, Audacia & Ira. n. 42. Affectata Magnificentia ambitioſi in quo conſiſtat, n. 43. 44. item Stoica ejus Inedia & Inſenſibilitas, n. 45. Ejus Parcitas, n. 46. Ejus Inquies, n. 47. & ejus Officioſitas audax & violenta n. 48.

I.

AMbitio eſt *Affectus tranquillitatem ſuam fruſtra quærens in* MAGNA ALIORUM DE SE EAQVE CONTINUA AC VARIABILI OPINIONE, *præſertim ſimiliter affectorum, per exiſtimationem propriam & ſuſceptionem actionum partim callidarum, partim violentarum, & ad ea obtinenda cum aliis ſui ſimilibus ſe conjungere deſiderans.*

2. Ambitio hoc cum aliis vitiis *commune* habet,

bet,

[illegible] tranquillitate in perpetua varia-
[illegible] abſolutionem, cum ſui
[illegible] tem à Voluptate & A-
[illegible], quod tranquillitatem illam
[illegible] *opinione*, eorumque *ſubjectione*
[illegible] dcam per *exiſtimationem pro-*
[illegible] *actionum violentarum* confer-
[illegible]

[illegible] *tioſus quærit tranquillitatem*, ad
[illegible] Putat ſe quietum fore, hoc
[illegible] vel *potentia* conſecutâ, ſi ſibi con-
[illegible], in quo vivit, emergere, & ad ma-
[illegible] Vel ad officium aliquod adſpi-
[illegible], ut hoc conſecutus *labore* ſe-
[illegible] ectam vitam agere queat: Vel ſi in tan-
[illegible] em prolaberetur, ut *totius mundi*
[illegible] ret, perſuaſurus tamen ſibi eſſet
[illegible] o quietum fore, adeoque tran-
[illegible] in totius mundi imperio quæ-
[illegible]

[illegible] *tioſus tranquillitatem ſuam* [illegible]
[illegible] *Labore* uno abſoluto impoſſibi-
[illegible] olerabile à labore vacare, niſi ad
[illegible] e laborem ſe accingat. Vel tan-
[illegible] que ex variatione delectationem
[illegible] labore ſine interruptione abſol-
[illegible] ſit, ſeu plura ſimul aggre-
[illegible] quamprimum laborem unum ad fi-
[illegible], mox aliud quid ejus loco ſibi
[illegible] laboribus nondum abſolu-
[illegible] habet cum *Potentiis* & *Offi-*

ciis.

ciis. Si Cuſtos eſt, vult fieri Diaconus, tum Archidiaconus, inde Paſtor, ex Paſtore Superintendens, mox Superintendens generalis, inde Generalisſimus, ex eo ſummus Concionator aulicus, tum Papa &c. Si Scriba eſt, vult eſſe Secretarius, inde Secretarius intimus, poſt Conſiliarius, mox Cancellarius, porro Conſiliarius intimus, tum Primarius Principis Miniſter &c.

5. *Ambitioſus eo elaborat, ut perpetuo ſui ſimiles ſecum coniungat.* Ambitioſus non omnibus quidem intereſt converſationibus, ut *voluptuoſus*, eſt idoneus cum ſolus eſt, tempus cogitationibus conſumere, id tamen intendit, quemadmodum has cogitationes in converſatione cum aliis ſui ſimilibus ad uſum transferat. *Collegia* ſtudioſe frequentat, *Principi* ſuo vel Patronis debitum præſtat miniſterium, exquirit converſationes nobilium, eruditorum & *celebrium virorum*, cætera vero maxime delectatur, ſi ei contingat eſſe ubi ei conceſſum eſt aliis *imperare*, & in conſortio hominum, qui ei viciſſim miniſtrant. Et ambitioſi æque ut voluptuoſi magnæ miſeriæ loco haberent, ſi per aliquot dies ab omni hominum ſui ſimilium conſortio excluderentur.

6. Sed in hoc inter *Voluptuoſum* & *Ambitioſum* magna intercedit differentia. *Voluptuoſus* quia nimis officioſus eſt erga alios, magis intendit quemadmodum ipſe cum aliis, quam alii cum ipſo conjungantur. Contra *Ambitioſus*

... quam ſe cum aliis con... Voluptuoſis facile ſe ... utrumque potius quam ... ambitioſis ſemper præ... ſequantur ab eoque ſe re... cum præſtantioribus con... exquiſitiſſimum cultum exhi... ut ſe ipſis neceſſarium ... ſe ipſo non carere poſſe pu... quadam vi ſe in ipſorum corda do...

... quemadmodum *Voluptuoſi* mole... ſi cum *ambitioſis* converſari, ibi... honeſtos mores induere, labo... niſi ſeria ac gravia audire cogun... *...oſis* intolerabile foret aliquot di... diſſolutorum & *voluptuoſorum* ... infigere.

... vero *Ambitioſus in ejuſmodi* ... *tranquillitatem quæris*. Nam ho... converſari maxime gaudet, ... *quam ipſe ſunt ambitioſi*, ... iiſdem artibus dominium in cor... quibus ipſe eorum cordibus in... vindictam aliud quam *inquietudo* ... ſequi poteſt. Hoc quotidie ado... Ac conſiderari ſaltem pro... ægre ſibi mutuo quotidie faciant ... *ambitioſi diverſi ſexus* ſeſe mutuo ... amoris diſſimulationes ... alter alterius ... ... ſpecta-

perare nititur; imo expendatur tantum, quantæ v. g. *in aula*, moleſtiæ concoquendæ ſint, ambitioſo ingenio non ſolum ab ejus patronis, quibus raro ſatisfacere poteſt, ſed qui in actionibus ejus ſemper quod culpent, inveniunt, verum etiam à Clientibus ſuis (nam in aula etiam famuli culinarii ſuos habent Clientes) qui cum alios vincant peritia, ſæpius optime ſciunt, patronos ſuos ipſis non poſſe carere, ideoque multa invitis patronis pro lubitu agunt.

9. Imo *Ambitioſus in ambitione ſua infinitam deprehendit inquietudinem.* Amantium quidem ira amoris redintegratio eſſe dicitur, ac *Zelotypia* atque æmulatio amorem alere, nec negandum eſt, ejusmodi ingenia facta iam reconciliatione, vel ideo quod præcedens eorum cruciatus præſenti ſatisfactione delinitus ſit, longe maiori gaudio affici, ambitioſorum item *gaudia* viciſſitudine augeri, cum a patronis ſuis ſi eorum opera indigent, rurſus demulcentur, vel ſi Clientibus ſuis, dum eos promoturi ſunt, viciſſim ægre facere poſſunt; Sed hæc eſt omnium maxima confuſio intellectus ambitioſorum, quod in *ſenſibili* iſta *viciſſitudine*, quæ nil aliud eſt, niſi *eſſentialis quadam pars inquietudinis*, *quietem* ſuam ſe inueniſſe putant, vel per eam ipſam inquietudinem ad tranquillitatem ſeſe tandem perventuros exiſtimant: Ambitioſi amantes uno die vicies ſibi mutuo reconciliantur, ſimul etiam rurſus vicies ſibi mutuo iraſcuntur. Et Patroni in aula blandimen-

menta clientibus ſuis cum eorum ope indigent, exhibita care remunerari volunt; imo clientes viciſſim memori mente id reponunt, ſi patroni ipſis promotionem laborioſam reddiderunt; adeoque utrobique officium præſtiſtum non beneficii loco habent, ſed contumeliæ vindictam poſcentis.

10. Adde *viciſſitudinem* iſtam, in qua ambitioſi tranquillitatem ſuam quærunt, eſſe *infinitam*. Quotidie *nova* ſe offert *occaſio aliquid agendi*, quo famam in mundo ampliſſimam nobis paremus, & qui *multis ſimul negotiis* expediendis ſemper incumbit, ac uno eorum vix finito aliud ſubinde tractare incipit, non mirari debet, ſi ea per totum vitæ ſuæ curriculum non abſolvat: *Gradus* item *dignitatis* & *famæ* quam ambitioſi quærunt, infinita ſunt, certe infinita ſunt reſpectu ipſorum: Non opus eſt ut quis cum Alexandro optet, ut plures eſſent mundi, ut poſt mortem patris ad explendam ambitionem ſuam habeat quod agat; Summi enim Monarchæ atque heroës ſemper tantum in toto mundo debellando reliquerunt, ut homo ambitioſiſſimus ſemper plus laboris ac variationis pro ſe reperiat, quam is unquam valebit expedire.

11. Deinde cor Ambitioſi rurſus ita comparatum eſt, *ut finita aliqua viciſſitudine expleri nequeat*. Deſiderium eius *res vanas* intendit, & bonum iſtud quod ſub illis quærit, in ſola conſiſtit imaginatione: Imaginatio autem ea

quæ non poſſidemus nobis ſemper *maiora* repræſentat, quam revera ſunt, certe *quaſi adverſitate* iſta *vacarent*, cum qua omnia conjuncta ſunt. Ideoque eorum poſſeſſio deinceps non ſolum per uſum quotidianum, verum etiam per cognitionem, quod eorum uſus non ſit tam jucundus, ſicut eum nobis imaginavimus, & per exortam inde adverſitatem, quod nos deceperimus, quam non nobis ipſis, ut decebat, ſed rei innocenti tribuimus, denique per guſtum conjunctæ amaritudinis, neceſſario *tædium* quodam excitat, ut deſiderium noſtrum mutemus.

12. Accedit, quod *viciſſitudo* iſta, quam ambitioſus appetit, non ſemper, imo *rariſſime ſit in ejus poteſtate*. *Voluptuoſi* ſibi mutuo inſerviunt, ut voluptatem ſuam expleant, nec ab aliis æque magna ipſis metuenda ſunt impedimenta. At *ambitioſis* à ſibi etiam ſimilibus *impedimenta* longe maxima expectanda ſunt, & ſi ambitioſus ægritudinem, laborem, iram & indignationem, quæ pro vanæ gloriolæ conſecutione perferre cogitur, ſimul cum hac trutinæ imponat, deprehendet, quod plerunque pro *una uncia honoris centum libras moleſtiæ* devorare cogatur, quis iam affirmaret, ejusmodi hominem in hoc ſuo deſiderio ullam quietem invenire poſſe.

13. Præſertim *cum ambitioſus pluribus moleſtiis ſit obnoxius, quas alii non curabunt*, quando nimirum tot *titulis*, quibus antea uſus erat, non am-

amplius ſalutatur, quando *non tam ſubmiſſe ſe coram eo incurvant*, non tot *inſtrumentis muſicis* in eius honorem canunt, non amplius ei *obediunt*, quando eius ædes, quæ prius miniſtris repletæ erant, & via ante earum ingreſſum, per quam prius ob curruum multitudinem vix tranſitus patebat, ob converſam eius fortunam nimis *vacuæ* redduntur, quando ab *officio* cum dignitate conjuncto deponitur, quando ab aliis *contemptim* tractatur, *libri* ejus, item *inſignia* per carnificem *comburuntur*, aut *confringuntur*, vel *nomen ejus patibulo affigitur.* Hæc omnia ſunt huiusmodi, quæ ambitioſum (etſi innocens iſta patitur) intime excruciant, propter quæ, ne dicam virtuoſus in quiete ſua non turbatur, ſed & voluptuoſus vel avarus, quoad motum Φιλοτιμίας parum inquietantur.

14. Differentia inter Ambitionem & reliqua vitia in eo potiſſimum conſiſtit, quod Ambitioſus ſummum bonum quærit *in aliorum de ſe exiſtimatione*, i. e. ut meliorem de ipſo opinionem foveant quam de reliquis, eumque aliis *excellentiorem* exiſtiment, eamque exiſtimationem *externa veneratione*, maxime vero *externa obedientia* teſtentur. Ac quotidiana id quidem teſtatur experientia, proderit tamen rem aliquanto accuratius expendere.

15. *Voluptuoſus* gaudet ſi alii *hilares* cum ipſo converſantur, facinora eius *laudant*, eaque in quibus aliis exemplo præit, *imitantur*; ſed non æque obedientiam ab eis requirit, ci-

que perinde eſt an hymnum potatorium aliis præcinat, an ſuccinat, non indignatur cum ei non infunditur, nec in aliis rebus obeditur, modo habeat quod ipſe ſibi infundat. Quicquid alii de eo loquantur, ſusque deque habet, ſed cum ei occinitur: Quale erit hominum de actionibus tuis judicium? frigidiſſime reſpondet: Lirum Larum, (i. e. mitte vadere ſicut vadit, &c.) *Ambitioſus* contra non contentus eſt, ſi alii actionibus ejus *delectantur*, easque laudant, ſed tantam ab ipſis requirit exiſtimationem, ut actiones ſuas etiam *ad ejus exemplum inſtituant*, idque non in rebus vulgaribus, quæ homines coutemptui exponunt, v. g. in canendis hymnis potatoriis vel amatoriis, &c. ſed in his quæ ex tali fundamento oriuntur, ut homo *ad imperandum* ſit idoneus, quæ aptitudo ex actionibus voluptuoſis deduci non ſolet.

16. Similiter *Avarus* non curat quid homines de eo loquantur, imo ridet ſi eum nebulonem appellent, modo ipſi relinquant marſupium. Nec aliorum honorificas venerationes ſibi exhibitas æſtimat, magisque delectatur lucrato groſſo, quam multis ſibi præbitis incurvationibus, vel tributis titulis, imo in humum ſeſe proſternet, modo ipſi pecuniam accipere liceat. Cum ex adverſo *Ambitoſus* Muſica honorifica in ejus præſentia inſtituta, oratione panegyrica &c. plus delectetur, quam multa pecunia ipſi donata.

17. Ac videtur quidem *Ambitio* non unius

eſſe generis, dum plures ambitioſi exiſtimatione, & ſubmiſſo obſequio non contenti ſunt, ſed ab obſequentibus *ingentes pecuniæ ſummas* exigunt, adeoque ſolo honore non explentur. Sed non omnia iſta quæ ambitioſi agere ſolent, ambitioni tribuamus, ſed affectum obſervare debemus cum ambitione permixtum. Quando ſimul cum ambitione *avari* ſunt, hæc pecuniæ exactio avaritiæ tribuenda eſt. Quando autem ſimul ſunt *voluptati deditі*, pecuniam non extorquebunt, vel ſi omnino extorſerint, pecuniam corraſam certe ad honorifica negotia expedienda in alios conferent, adeoque id in ambitioſo tanquam nudum medium ad deſiderium ſuum, aliorum nimirum exiſtimationem conſequendam, non ut ipſum deſiderium, conſiderandum eſt.

18. Sed quale eſt diſcrimen inter Virtuoſum & Ambitioſum, dum *virtuoſum* eam ipſam ob cauſam, quia aliorum virtuoſorum amorem quærit, neceſſe eſt eorum *exiſtimationem* quærere, ſiquidem in priori parte Ethices oſtendimus, exiſtimationem ſemper amorem rationalem præcedere oportere? Inſignis vero hic intercedit differentia. In amore rationali corda per corda quæruntur, & Exiſtimatio via ſolum eſt, per quam incedimus, non ipſe ſcopus. Virtuoſus tantum quærit corda eorum qui eodem, quo ipſe, ſunt ingenio, ac certo ſcit, quod eorũ potietur, quia neceſſe eſt, virtuoſos alios virtuoſos amare debere, ergo appetit bonum quod in

in ſua poteſtate eſt. Sed *ambitioſus* aliorum hominum exiſtimationem in genere quærit, etſi ut eam obtineat non ſit in ſua poteſtate, imo abſolute impoſſibile, dum nemo mortalium omnium hominum exiſtimationem conſequi poteſt. Superbus non admodum quidem contriſtatur, ſi virtuoſi, voluptuoſi vel avari eum non magnifaciant, nec pati tamen poteſt, ut eum contemnant, vel eius voluntati ſe opponant. In ſpecie delectatur æſtimatione ac veneratione ab aliis ambitioſis ipſi exhibita, quam tamen ut aſſequatur, nequaquam in ejꝰ eſt poteſtate, quia naturaliter ambitioſi ambitioſos metuunt; Ubi timor eſt, ibi non eſt amor & ubi non eſt amor, ibi non eſt vera Exiſtimatio.

19. *Virtuoſus* adulatores ægre ferre poteſt, qui aliter loquuntur, quam ſentiunt, quia, non verba ac externas ſignificationes, ſed cordis affectum quærit. Contra *Ambitioſus* bene ſcit, pauciſſimos qui ei honorem exhibent, ita ex animo de ipſo ſentire; Sed contentus eſt, ſi ei verbis blandiuntur; ac *externis actionibus* exiſtimationem ſimulant; Ideoq; ſemper mavult cum ſui ſimilibus falſis hominibus converſari, quam cum candidis, modo illi adulationem ſuam non craſſe nimis inſtituant.

20. *Virtuoſus* ab alio virtuoſo non prætendit obedientiam, ſed amorem, i. e. mutuam officioſitatem, ac unionem cordium, ubi neuter in alterum uſurpat imperium, ambo tamen ſibi mutuo obtemperare conantur. Sed *ambiti-*

bitioſus ſummam oblectationem ſuam in eo quærit, ut aliis imperare queat, ac moleſte fert, ſi aliis inſervire cogatur. Novi equidem, quod ambitioſus ſuperioribꝰ *multis in rebus inſerviat*, & quod utilius quam voluptuoſi aut avari ad negotia expedienda adhibeatur; Sed hæc officia ex ejus animo non proficiſcuntur, quod fit in virtioſis, ſed ſemper propriis commodis nituntur, & ambitioſus ſemper quærit, quemadmodum his officiis vel talem promotionem conſequatur, ubi aliis *imperare* poſſit, vel cor ipſius cui officia præſtat, ſubjuget, ut id poſtea tanto arctius in *mandatis* ſuis conſtringat.

21. Ac *Libertas* quidem, ſi ſecundum rationem ſibi relictam pronunciare velimus, bonum eſt non contemnendum, ſed in ſuo pretio habendum, certe dubium non eſt, quod vir ſapiens, ſi ipſi optio daretur, libertatem vel ſervitutem eligendi, libertatem electurus ſit; cum præter alias rationes in libertate plura rationalis amoris teſtimonia per ſpontaneas actiones exhibere queat, quam ſi aliis obedire cogatur, nec ſemper pateat, an ultro aliquid fecerit, an obſequio ac metu compulſus. Et ſæpius ambitioſi ſibi hoc ipſo blandiuntur ac apud alios ſe excuſant, quod cum ſana ratione optime conveniat, *ad dignitates aſpirare, ut hac libertate conſecuta honeſtas actiones eo melius ſignificemus:* Sed & hic differentia eſt inter *virtuoſum* & *ambitioſum: Ille* e ſeruitute ſe liberare deſiderat, ne *ſub aliorum* violentia ac dominio vivere cogatur:

& modeſtiam virtuoſorum? *Familiaritas* parit contemptum, *faſtus* vero odium. Quanto nobiliore gaudes charactere ſtatus tui, tanto plus ille ornatur modeſtia ac humanitate, tantoque fortius ſuperbia dehoneſtatur.

27. Ecquis autem eſſet tam ſtolidus, qui alium ob nihilum magnifaciat, tantum quia *ipſe magnam ſui exiſtimationem habet?* Id vero ambitioſus etiam intelligit, ideoque exiſtimatione ſui non contentus alios *actionibus ſuis* occœcare conatur. Poteſt enim palpare, quod is, quem tanquam aliis excellentionem magnifieri oporteat, *excellentes* etiam *actiones* edere debeat. At quas actiones præſtabit ambitioſus? *Excellenti amore* caret, ſed *ingenio excellit*, atque *audacia*; itaque eo elaborat, quemadmodum his apud alios ſibi exiſtimationem paret: Conſilia eius ſunt *ingenioſa*, actiones *audaces* & violentæ, nullum timet periculum, vitamque vel pro nihilo diſcriminibus exponit, eoque nomen prudentis & magnanimi ſibi comparat apud eos qui veram prudentiam ac magnanimitatem ignorant, i. e. apud plurimos. Hoc perſuadentur ut ambitioſo externam reverentiam & obſequium exhibeant, vel ex *metu* præ ejus *audacia*, quando voluptuoſi ſunt, vel *verſutia*, ſi avari, vel *ſpe* prudentiæ & audaciæ ejus fruendi, ſi ambitioſi ſunt.

28. Jam Ambitionem ſecundum commoda & incommoda ſua conſiderabimus, quæ in tabula capitis 7. ei attribuimus. Ac de poſtremo

mo quidem, nempe de *Intellectu*, ordiemur. Ambitioſus *Judicio excellit*, non ita *ingenioſa inveniendi facultate*, nec *memoria*. Ambitio *Decorum* in mundum importavit. Hoc non alio firmiori nititur fundamento, quam arbitrio ambitioſorum, vel ejusmodi hominum, qui ab aliis honorantur ac metuuntur. Et quoniam iſtud vanitate fulcitur, ac ſumme variabile eſt, ideo nec decorum ex immotis regulis fundamentalibus addiſci poteſt, ſed requiritur *continua & exquiſita obſervatio minutiſſimarum etiam rerum*, quia decorum quotidie variatur, & pro diverſitate locorum mutatur. Jam ſi ambitioſus apud alios ambitioſos favorem aucupari velit, decoro ipſi utendum eſt, alias ei occinitur vulgatum illud proverbium: Qui proficit in literis &c. Quantacunque aliquis ſit eruditione, ſi bonis moribus vacat, (nam mundus non virtutem ſed vanitatem decori ac conſuetudinem vocat bonos mores) is nulli rei utiliter adhiberi poteſt. Unde ſcilicet alias provenirent *homines morati*! *Voluptuoſus* decori nullam rationem habet, ſed eſt magiſter indecori, qui apud Germanos uno verbo Grobianus appellatur. *Avarus* non habet tantum patientiæ, ut ingenium ſuum ad decorum applicet, idque obſervet, cum cerebrum ejus rationibus pecuniariis repletum ſit. Non poteſt non igitur ambitioſus, dum differentiam minutisſimarum rerum in *decoro præſenti* (nam præterito vel ſtudio antiquitatis parum hic ad-

juvatur) obſervat, *judicium ſuum inſigniter exercere atque acuere*. Iam eius judicio in rebus certo fundamento carentibus acuto, cogitari facile poteſt, eum etiam idoneum fore, qui in ſcientiis certo fundamento ſuperſtructis præ aliis emineat, modo ad eas animum applicare velit.

29. Ambitioſus *non prorſus* quidem *ineptus eſt ad ingenioſas inventiones*: Nam cum in decoro omnia obſervet, oportet eum etiam obſervare *quæ quibus rebus conveniant*. Imo in univerſum, quicunque rei cujusdam differentiam exacte ſcit, is neceſſario etiam ſcit conformitatem eius cum aliis rebus. Nec ambitioſus tamen ſibi vendicare poterit *excellens Ingenium*, vel affirmare quod in inventionibus ingenioſis voluptuoſos aſſequatur: Neque enim ejus laborioſitas nimiusque fervor ei tantum temporis relinquit, ut cogitationes ſuas ingenioſis inventionibus impendat. Adeoque ſi ambitioſus e. g. carmen ſcribere velit, illud non æque erit facetum, elegans & jucundum, quam ſi voluptuoſus idem ſcribat, ſed fere ſonat *aliquid Hiſpanicum*, nec melius hic differentia inter ambitioſum & voluptuoſum concipi poteſt, quam ſi quis poëmata Hiſpanica cum Gallicis poëmatibus inventionibus & Romantiis, vel inter Gallos epiſtolas Balzaci cum epiſtolis Pays exempli loco ſibi proponat.

30. Porro Ambitioſus *non ita debili eſt me-*

mo-

moria, præſertim in rebus ad ambitionem pertinentibus. Non facile obliviſcitur illatæ contumeliæ ac offenſionis. Non facile eius memoriæ excidet hora imo momentum temporis, quo negotia ſua ipſi expedienda ſunt. Et ſi quis unquam puncta temporis accurate obſervare ſolet, certe id facit *ambitioſus*, cum ex adverſo *voluptuoſus* puncta obſervare nequeat, quia cogitationes ſuas eo non convertit, *avarus* vero puncta obſervare nolit, ſed tædioſe debita ſua tam activa quam paſſiva recolat. *Nec excellit tamen* ambitioſus *memoria*, neque in hac parte avarum ullo modo æquare valet. Non enim ita memoriam exercet, ſicut avarus, qui rationes & ſupputationes nocte dieque volvit atque revolvit: cum ambitioſus præſentibus tantopere occupetur, ut ad præterita eorumque ordinem cogitationes non tam ſæpe reflectat.

31. Inde vero colligi facile poterit, *cujusmodi ſit literatura Ambitioſi.* Superiori capite jam monuimus, literarum ſtudia per ſe neque ad voluptatem, neque ad ambitionem, neque ad avaritiam pertinere, ſed in ſingulis locum habere. Ita vero non præciſe neceſſarium eſt *ut ambitioſus ad ſtudia ſe applicet*, vel in ſtudiis præ aliis negotiis oblectationem ſuam quærat: ſed prout occaſio ſeſe offert, vel prout educatur, imprimis vero prout videt eos quorum maxime favorem ambit, ſtudia æſtimare, ſtudiis ſe mancipat, nam & in bello, item in au-

la

la etiam abſque literatura occaſio offerri poteſt explendæ ambitionis. Ergo ambitioſus nunquam ſtudia per ſe æſtimat, h. e. *ſtudiis non incumbit jucunditatis cauſa*, ſed his ſemper utitur *tanquam medio, quo ambitionem ſuam explere poſſit.*

32. Si vero ſtudiis ſe conſecrat, tum *omnia ei ob iudicii præſtantiam bene ſuccedunt.* Nam & ea, quæ aliis videntur difficillima, cito comprehendit, & diligens eſt, nec Lectiones vel Collegia ſua facile negliget: Cæterum patientiam habet rem inceptam ordine perdiſcendi atque abſolvendi. Non admodum delectatur ſtudiis, quæ in ſenſus cadunt, & ab omnibus facili negotio intelliguntur, etſi generi humano ſummam utilitatem allatura eſſent. Ea potius ſtudia amat, quæ *intenſam* requirunt *ſpeculationem*, quæque ſubtilia ſunt & abſtractiva, & a pauciſſimis, imo a nemine perſpicue comprehendi poſſunt, ſed quorum pretium ſecundum obſcuritatem ſuam æſtimari ſolet, licet generi humano parum, imo plane nihil proſint: Non ipſe ſolum libris ſtudioſe incumbit, ſed & *converſationem ingenioſorum atque eruditorum exquirit*, ut & apud hos eruditionem ſuam oſtentet: Idoneus eſt qui varias addiſcat diſciplinas in eiſque egregio cum ſucceſſu libris editis emineat, *ſtylus* tamen ejus magis eſt *gravis* ac *ſuperciliosus*, quam jucundus.

33. Duo *vitia præcipua*, quibus ambitio ab amo-

amore rationali diſtinguitur, ſunt *Contemnens Superbia & Violenta Audacia. Contemnens Superbia eſt vitium quod ambitioſos impellit, ut ſeipſos pluris æſtiment, quam omnes alios homines, adeoq; alios ſe viliores putent, neque hunc tamen deſpectum ſemper apud omnes externo contemptu, plerumque tamen intermiſſione æqualis humanitatis oſtendant.*

34. Ea uno verbo appellatur *Faſtus*, & talis quidem faſtus qui a mundo non habetur, plane irrationalis, eo quod ambitioſi fere magno ſunt ingenio ac ſingulari animo, ac propterea etiam a voluptuoſis ac avaris, quia hi eorum ope indigent, magnifieri ſoleant, & quia alii ambitioſi, etſi eos revera non magnifaciunt, (quoniam ſeipſos ſemper maximi æſtimant) eos tamen pluris faciunt quam alios (voluptuoſos, avaros & pro re nata ambitioſos.)

35. *Is faſtus* raro in *manifeſtum contemptum ſine data cauſa ſolet erumpere*, tum quod hic plerumque cauſam præbeat colliſionis, ambitioſus autem non facile omnes promiſcue tanti faciat, ut cum ipſis collidatur, maxime cum ſecundum regulas ambitioſorum honor etiam in eo verſetur, ſi quis cum altero colluctatur; tum quod hi, qui alios innocentes contumelia afficiunt, non magna ſint in mundo exiſtimatione, dum hoc debilem oſtendit intellectum, adeoque ambitioſi plus incommodi inde ſenſuri eſſent.

36. Sed ambitioſi faſtum ſuum eo oſtendunt, quod *non quoscunque promiſcue humaniter*

ac civiliter tractant , ſed huma
civilitatem ſuam quaſi ſecundum
pro differentia hominum quibus ad
nem ſuam opus habent, diſtribuunt.
non plane agreſtibus , ſed tamen *incivil*
merandi ſunt. Et hoc intuitu valde
amori rationali & æquabili humanitati,
adhuc *voluptuoſæ* ſervili ſubmiſſioni
ſunt. Unde etiam ambitioſi hac p
virtuoſis libentius converſantur, qu
voluptuoſis.

37. *Violenta Audacia eſt vitium am*
pellens, ut omnibus rebus, quæ ambition
ctantur, impatienter indignentur & efferv
eaque amolienda omnia, in primo etiam
riculoſiſſima remedia abſque conſideration
ane an impoſſibia ſint, arripiant. Hoc
bitioſus ab *amore rationali*, item a *vol*
ratur, dum virtuoſus ea tantum q
ſunt, e.g. exquiſitiſſimos dolores
tat, in iisque patientem animoſitate
ercet, privatione verò vani hono
liciarum plane non commouetur, v
vero ſubductione vani honoris par
modo habeat ea, quibus ſenſus ſu
Ambitioſus autem non admodum
quando ſibi non licet delicate vivere,
mos ſæpe dolores patienter fert, ſi
det, quod hoc ipſo inſigne honoris a
conſecuturus, ſed imaginario eius h
viter ſaltem læſo præ impatientia in
agitur.

Ac *ambitio* quidem in hoc cum *volu-* ...concordat, & a virtute diſtinguitur, quod ... adverſitates *impatienter* fert; hoc au- ...luptate diſcrepat, quod Impatientia ...os eo impellit, ut adverſa magis ſen- ...bitioſis vero occaſionem præbeat, ut ... rebus *furere* incipiat. Hinc etſi impa- ... utrumq; tam voluptuoſum quam ambi- ... primo fervore ratione ſua ac pruden- ...ne *media* bene ponderent ad propul- ...adverſitates inſervientia, & ſic uterque ... rationali diſſidet, tamen impatientia ...ſi *trepidationem ac deſperationem* cauſâ- ... *minus* faciat quam res poſtulat, *furòr* ... ambitioſi, ut *plus* faciat quam expedit, ... intempeſtive uſurpat, vel talia media ... quæ non valet expedire, vel quo minus ... tempore prohibetur.

...ſicut autem deſpiciens Superbia, & ... Audacia anima quaſi ſunt ambitio- ...ceſſario deforme monſtrum pariunt, ...rum, ſive *iracundam* excandeſcentem ...*iditatem*. Hæc vero eſt vitium, *quod ...bitioſo ſenſum & dolorem illata offenſio- ...ria, eumque impellit, ut adhibita violen- ...ione majoris doloris eam in lædente ulciſ- ... prius eum ſinit quieſcere, quam vindicta ...ntem executa.* Contemnens *Superbia* ... ſenſum gignit injuriæ. Nam qui- ... ſe aliis præfert, hunc neceſſe eſt inju- ... ſibi illatas intime ſentire, cum læ-

dentes manifeſte oſtendant, quod eum ctu ſui vilipendant, certe offenſione per rorem facta, tanti eum non faciant, qu ipſis prudenti exiſtimatione fieri præten violenta vero *audacia* parit fervens de mali amoliendi, *utraque* tandem & ſu audacia vindictæ cupidiuem generant.

40. Iam quemadmodum *amor* mediante æquanimi humanitate ac pa animoſitate, ſuperbiæ atque audaciæ a nis e diametro oppoſitus eſt, ita iracunda vindictæ cupiditas in ambiti tienti animoſitati amoris rationalis pl traria eſt, dum hæc nec injurias ſentit liis propterea malum inferre cogitat. *luptuoſus* quidem exquiſitum habet ſe ſed hic ſenſus non eſt diuturnus, cum verſo *ambitioſus* ob calidum ac igneum ramentum, quando ſemel id excandu cile extinguitur, niſi per ſanguinem dolorem lædentis: In *voluptuoſo* vin piditas mox remittit ob meticuloſit & quando videt, quod propter ſtentiam vindictam difficulter exe Sed *ambitioſus* neſcit metum, & qu gis lædens ei reſiſtit, quantoque ei vin difficilior, tanto ea ipſi redditur jucun toq; fortius excandeſcentia ejus per ſu ac audacam inflatur. Furit ut leo, ſua actiones edit, ſecundum ſtylum ſorum, plusquam humanas, ſecund

rita-

... vero pluſquam beſtiales, cum ira eius ... mitigari queat, quam ira rabida ...

... Iam reliqua vitia ambitionis ex tribus ... is facile derivari poſſunt. *Obſtinata* ... *a* eſt vitium *per quod ambitioſus impelli-* ... *cum ſua tum aliena negotia tractet* ... *myſteria, ac absque conſideratione tempo-* ... *i, item an taciturnitas ſua ipſi com-* ... *an incommodum afferat, eorum ne mini-* ... *idem aperiat, & ab hac reticentia nec* ... *nec metu ſe abſtrahi patiatur.* In eo *am-* ... *voluptuoſo* ex diametro oppoſitus eſt, ... c omnia effutit, ille vero nihil omni- ... nciat, & quando intuitu apertæ taci- ... is quæ eſt penes virtutem, voluptuo- ... eſt apertus, ac quoad taciturnitatem ... ctu peccat, ambitioſus minus eſt apertus, ... s taciturnus.

... *Ambitioſus cuncta ſua negotia tractat tan-* ... *myſteria*, cum nemini benefacere cupiat, ... e veretur ne alii ex circumſtantiis in- ... ntibus ſententiam propoſiti ſui eruant ... addiſcant, quia ipſe ex hujusmodi cir- ... ntiis aliorum propoſitum exquirere ... uit: *De aliis* etiam ſive amicis, ſive ini- ... *pauca* loquitur. Si *inimici* ſunt, ne quis ... quomodo erga illos ſit affectus, vel ... it, ſi eorum conſilia ſe neſcire ſimulet, ... ita eum non cavebunt. Sin *amici fuca-* ... i quidem id facit ex amore erga ipſos,

 ſed

ſed ſive quod novit, garrulos contemp…
expoſitos, ſive quod propria eius comm…
quibus cum amicis fucatis complicatu…
hoc ipſo certiſſime enunciarentur: Ac…
ſi *rogetur*, ut myſteria hæc aperiat, tam…
precibus non movebitur, quia vide…
quibus rogatur, plerunque voluptati …
ritiæ deditos eſſe, & de eorum tacitu…
ſe parum ſibi poſſe polliceri, vel quia h…
tinaciam ſuam pro virtute taciturni…
conſtantiæ habet, eaque ſibi exiſtim…
apud alios parare cogitat. *Comminati*…
huc minus ab ipſo aliquid extorquebit…
eius audaciam ac excandeſcentiam, ac …
citius linguæ ſuæ partem dentibus abſ…
eamque in faciem inimicorum exſpuet…
ut tortura ab ipſis adhibita cogi ſe p…
ut eorum ſe voluntati accommodet. …
quod aliqui ſe paſſi ſunt torqueri, ne …
tati inimicorum obedirent, non præb…
gularis cujusdam virtutis argumentum…
tot exempla malitioſorum hominum …
poſſunt quam virtuoſorum, qui nullo …
tu ad confeſſionem eorum, quæ nover…
duci potuerunt, & quia temperamen…
guinis calidi & ad ambitionem inclina…
turaliter idoneum eſt, ad hominem …
turnitatem diſponendum, ad quam h…
ſubſtantia ſanguinis voluptuoſi plane…
eſt, ut ipſi tacere ſit impoſſibile.

43. *Affectata Magnificentia* vitium eſt…

lens

tius ambitioſum, ut facultates ſuas prompte & ſi neceſſitas poſcat, abundanter in hujuſmodi homines impendat, qui ei ad explendam exiſtimationem ſuam ac dominandi libidinem videntur poſſe conducere: Virtuoſus facultates ſuas confert in egenos atque virtuti deditos ſine reſpectu an ab ipſis rurſus aliquid expectare debeat, & absque deſiderio illis dominandi. *Ambitioſus* viciſſim ab hac liberalitate abhorret, ac cogitat ſe nihil inde lucrari, ſi quibuscunq; de fece hominum aliquid ſe donare oporteat. Cor eius magis ad imiſericordiam, quam ad miſericordiam inclinat ob calorem ſanguinis ſui, niſi id habeat pro opprobrio, homines qui aliquid ab ipſo poſcunt, absque dono dimittere, ac vereatur ne ipſum ſint diffamaturi, vel ex certis circumſtantiis ob liberalitatem ſuam laudari cupiat, v. g. ſi viveret in eo ſtatu cuius ornamentum exiſtimaretur liberalitatem ſuam publice, vel ita, ut id per clientes ſuos publicetur, exerciturus eſſet. *Voluptuoſus* pecuniam ſuam expendit in compotatores, lenones, &c. *Ambitioſus* ab hac dilapidatione abhorret, quod tamen metuit, hos homines leviſſimos calumniis ſuis eius famæ poſſe incommodare, cavet, ſi in eorum converſationem incidit, ne his etiam ſe præbeat tenacem, imo hoc floſculo tanquam regula politica utitur: *Honoratum virum decere ut nulli meretrici, cauponi, nec fidicini aliquid debeat, nec cum hujusmodi hominibus de mercede multum paciſcatur.*

44. Itaque *ambitioſus* facultates ſuas vel

immediate collocare ſolet in coëmendas dignitates, vel easdem impendit in alios homines, ſive, ut jam diximus, ne ipſi apud alios incommodent, nec eum contemnant, etſi non admodum curet, quo loco ab illis habeatur; ſive ut hac liberalitate ſua apud eos aliquam exiſtimationem atque auxilium obtineat. Cæterum quam *vana* eſt *gloria* quam donis ſuis aucupatur, tam *vana* etiam ſunt ipſa *dona*, quantumvis pretioſa: Supellex pretioſa ad luxum deſtinata, operæ tibicinum, aurum ac pretioſa utenſilia, ſumptuoſa convivia &c. quibus rebus pecunia aperte dilapidatur, nec in vera eorum, in quos hæc dona conferuntur, commoda collocatur.

45. Porro quam facilis ac promptus ambitioſus eſt in ingentibus ſumptibus erogandis, ſi gloria inde quæratur, tam *parcus* ac ſordidus idem viciſſim eſt, quando ei in proprias neceſſitates aliquid impendendum eſt. Nam cum per ambitionem ſuam impellatur ad magnifica negotia, & ut ab omnibus in mundo timeatur, huic autem intentioni intemperantia inſigni ſit impedimento, dum *voluptuoſi* compotatorum ſuorum & amaſiæ mancipia ſunt; animus *ambitioſus* in alterum incidit extremum, & cum *virtutis amans* corpus ſuum curet, ita tamen ne fiat laſcivum, ambitioſus *famem* ſuam cibis parciſſime ſumptis *non explet*, idq; non ex tenacitate, ſed vel ex nimia præcautione, ne in voluptatem incidat, ſed ob rigo-

rem

... potu ab aliis in pretio habeatur, ... ſinita negotia quæ in cerebro ſuo ... quæque humeris eius incumbunt, tan- ... non concedunt, ut corpus ſuum ... Animus eius imperioſus *abhorret fœ- ... mineum*, ac amorem alterius ſexus con- ... tanquam pavorem effœminatum, qui ... ationi eius labem aſpergere poſſet. Et ... imo acidat, ut amore mulieris capiatur, ... et eam eſſe *de ſublimiori ſtatu*, ac æque am- ... quam ipſe eſt, ut per eam ſperet ſe ... iam & autoritatem conſecuturum, vel ... in eo quærat quemadmodum ambitioni ... tisfaciat, ſi de ambitioſo eius animo tri- ... re, eumque ſubigere, i. e. ambitioſæ e- ... mulieris actiones ad nutum ſuum di- ... queat. Hunc affectum in ſuperiori ta- ... ocavimus *Stoicam Inediam* & *Inſenſibilita-* ... quia Stoici Philoſophi temperantiæ quo- ... nas actiones apprime dediti, quoad cor ... ſuperbia ac arrogantia pleni fuerunt.

... Cæterum ex his neceſſario conſequi- ... ambitioſum intuitu expenſarum in ſei- ... & in corpus ſuum *Parcitati* deditum eſſe. ... eſt, à *voluptuoſa prodigalitate* hac parte non ... longe remotus eſt, ſed in hoc etiam ... oſam parſimoniam ſuperat. Non quod ... dus ſit & nummilegus, habet enim quod ... onorificas expenſas ſuppetit, ac in rebus ... munditiem amat, minus tamen quam vir- ... is in uſus ſuos collocat, habet *vaſa argentea*

 ali-

aliamque ſupellectilem ſtatui ſuo accom[illegible]
tam, ſed pro *hoſpitibus* & *peregrinis* qui e[illegible]
viſunt; Ipſe, quando ſolus, eſt, in alio co[illegible]
vi cœnat & habitat, ac vilioribus utitur [illegible]
atque ſupellectile. Hoſpitibus ſuis *opipa*[illegible]
bet *convivia*, ipſe ſolus rapis toſtis con[illegible]
eſt. Miniſtros ſuos *pretioſe veſtit*, ipſe v[illegible]
ſordido incedit, qui laboribus ſuis fere[illegible]
ſpondeat, quando nimirum non cogitur [illegible]
ad ſplendida negotia invitatus apparere.

47. Porro hæc omnia cauſantur ut A[illegible]
tioſus ad *vigilantem Laborem* promptus ſit. [illegible]
multum editur ac bibitur, ibi multum et[illegible]
dormitur, idque Pigritiam parit. Tu[illegible]
remedium & absque ullo ſumptu adv[illegible]
gnaviam, tanquam radicem multorum m[illegible]
rum uſurpandum: Claude os & aperi o[illegible]
Qui os claudit, huic non difficile eſt ocu[illegible]
perire. Iam cum ambitioſus *modico cib*[illegible]
tu contentus ſit, facile etiam vigilias ſu[illegible]
Iſta vigilantia aptum eum reddit ac hila[illegible]
negotiorum multitudinem jucunde expedie[illegible]
ac viciſſim *Laborioſitas* eius vigilantiam [illegible]
tat, quia laborioſitas ejus magis in labore [illegible]
tationum, quam in fatigante motu co[illegible]
conſiſtit, & quia cogitationum multitudo[illegible]
culari experientia teſtante, ſomnum im[illegible]
etſi nimia vigilia corpus debilitet, adeoq[illegible]
exceſſu peccet, unde etiam virtutem vo[illegible]
oſo otio oppoſitam, in amore rationali [illegible]

[illegible]itatem, ejus vero exceſſum in ambitio-ſum *pervigilantem laborem* nuncupavimus.

§. 48. Non minor differentia eſt inter *hilarem officioſitatem amoris virtuoſi* & *Officioſitatem ambitioſi.* Ac ambitioſus quidem aliis *invidet* ſe ſuperioribus, vel ipſi æqualibus, quatenus cupiditatibus eius adverſantur, & *lætatur* quando authoritati eorum aliquid decedit: Nec quibuscunque tamen hominibus bonum invidet, nec ſuper omnium calamitate exultat, imo in externis actionibus *officioſus* eſt, ac ſi quis eius ambitione recte uti ſcit, poterit eum propter excellentiam ingenii ad magna, imo pro re nata ad honeſta negotia expedienda utiliter admovere, quandoquidem officioſitas eius non in [illegible] voluptate & lenociniis, quod fit à *voluptuoſis*, ſed in rebus gravibus ac honeſtis, quæ ad bonum quoddam poſſunt adhiberi, modo virtus eas dirigat, verſatur. Nec diffitendum tamen eſt, quod officioſitati eius *non admodum* debemus *confidere*, nec ipſi longius frenum laxare debeamus, quia ambitio eius facile ad iram poteſt provocari, quam ut expleat, nulli in mundo rei parcit, & fide nulla ſe conſtringi patitur. Et ſicut omnes eius actiones cum violentia permixtæ ſunt; ita officia eius ad nihil commodius quam ad *truculentas cædes, incendia, converſiones militares*, ac ſimilia *ſicariorum miniſteria* adhiberi poſſunt, unde etiam in tabula ſæpe dicta hanc appellationem ei tribuimus. Quanquam argumentum totius capitis hujus facile oſten-

oſtendet, quod ambitioſi etiam non ad manifeſte violenta, ſed ad moderata atque ingenioſa officia admoveri queant; prout homines affecti ſunt, apud quos ambitioſus per officia ſua favorem quærere ac ſe acceptum reddere conatur.

Caput XI.

DE AVARITIA, ET VITIIS EX EA PROGNATIS.

SUMMARIUM.

Avaritia hoc loco non pro ſolo amore pecuniæ, ſed pro amore quarumcunque creaturarum inferiorum, quæ pretio comparari posſunt, uſurpatur. n. 1. 2. 3. Ejus definitio. n. 4. Ad cognoſcendam avaritiam diligenti attentione opus eſt. n. 5. Quænam ei cum voluptate, item cum ambitione ſint communia, nec ne. n. 6. Avarus quærit tranquillitatem, & de inquietudine aliorum prudenter ſcit ratiocinari, n. 7. Tranquillitatem ſuam quærit in variatione n. 8. & in unione cum pecunia & creaturis reliquis. n. 9. Sed tranquillitatem in hac variatione ac unitione fruſtra quærit. n. 10. In infinitam potius inquietudinem prolabitur. n. 11. Nec in finita quadam variatione tranquillitatem invenire poteſt, ſed ex rebus quas posſidet, faſtidium concipit, licet faſtidium eius toto genere diſcrepet a faſtidio ambitioſorum & voluptuoſorum. 12. Variatio ab avaro quæſita raro in ejus eſt poteſtate, & cum multa moleſtia conjuncta. n. 13. Moleſtiam etiam ſentit in aliis rebus, in quibus alii ſine moleſtia verſaturi eſſent n. 14. Avarus omni caret deſiderio [illegible] cum aliis he-

hominibus uniendi. n. 15. Omnium minime cum avaro ſibi ſimili. n. 16. nec acceptus eſt apud ambitioſos ac voluptuoſos n. 17. Avarus ab aliis hominibus in eo eſſentialiter diſtinctus eſt, quod omni Φιλανθρωπια vacat. n. 18. & cor eius creaturis quibuscunque inferioribus affixum eſt, n. 19. imprimis autem pecuniæ, nam cum avarus aliis creaturis magis adhæret, quam pecuniæ, id provenit ex mixtura alius cujusdam affectus. n. 20. Diverſæ ſpecies avaritiæ. Quando pecuniæ non eſt locus, avarus ruit in agriculturam & rem pecuariam. An naturaliter cor avari magis in aurum ruat, quam in alia metalla? n. 21. Dominium eſt quaſi anima avaritiæ, ac avaro communis bonorum quam maxime adverſatur. n. 22. 25. cum ex adverſo virtuoſus, imo & voluptuoſus & ambitioſus dominium bonorum non admodum curent. n. 23. Hæc unio avaro facilius eripi poteſt, quam unio quam alii homines appetunt. n. 24. Avarus excellenti gaudet memoria, ac omnia quæcunque poſſidet, in numerato habet. n. 26. ſed debili præditus eſt iudicio. n. 27. & adhuc debiliori ingenio. n. 28. Cujusmodi ſit literatura avari. n. 29. Avarus eſt doloſus, & affabre ſcit ſimulare ac mentiri. Nec taciturnus eſt, nec candide apertus. n. 30. Eſt immiſericors & tenax erga omnes homines, quantumlibet illi ſint egeni. n. 31. In proſperitate ſtolide inflatus eſt, & in adverſitate ſubmiſſus inſtar mendici. n. 32. In adverſitate inſidioſus eſt & crudelis. n. 33. Ira ejus eſt pavida atque occulta, ac erga lædentes vindictam diu diſſimulans. n. 34. Sordidus eſt in cibo & potu, & odit ſexum fœmineum. n. 35. In expenſis in ſeipſum conferendis eſt nummilegus. n. 36. Avarus indifferens quidem eſt æque ad laborem, ac ad otium, & propendet ad mendicitatem ac furtum, ſi vero ex neceſſitate laborare

rare cogitur, prolabitur in laborem aſininum. n. 37. Filia avaritiæ eſt invidia, ea quoscunque in fortuna ſua impedit, delectaturque ſi illi ſint infelices. n. 38.

1.

AVaritia in vulgari ſignificatione pro *amore pecuniæ* accipitur. Si quis autem præcepta noſtra hactenus tradita accurate expendat, facili negotio deprehendet, quod per vocabulum avaritiæ *amplius* quoddam intelligamus, & hac ratione a *communi ſignificatione* quodammodo recedamus. Cum enim avaritiam ſtatuerimus eſſe ex tribus affectibus principalibus, in omnes homines dominium exercentibus, jam vero demonſtratum ſit, nullam in mundo eſſe creaturam, quam homines non ament, inter alia autem amor [illegible]*rum*, *canum*, *hortorum* ac *ædificiorum* &c. [illegible] ad voluptatem, neque ad ambitionem, prout ea vitia capite præcedenti definivimus, [illegible]ci queant; hypotheſis noſtra principa[illegible] [illegible]gnam pateretur contradictionem, ſi avaritiam pro ſolo amore pecuniæ accipere vellemus, dum hac ratione multi ſeſe oblaturi eſſent affectus qui ad nullum ex tribus malis affectibus reduci poſſent.

2. Deinde manifeſtum eſt, tria iſta vitia principalia *omnibus* adfuiſſe *temporibus*. *Pecunia* vero *non ſemper fuit*, ſed aucta opum abundantia demum introducta eſt, unde etiam cum jam pecuniæ uſus invaluiſſet, *populi multi*, quibus pu-

ria

ria Politica barbaros vocat, quamdiu in ſimplicitate manſerunt, & rebus ad vitam neceſſariis quibus DEUS regiones omnes replevit, contenti fuerunt, *pecuniam ignorarunt*, ſed ejus loco permutatione mercium commercia ſua exercuerunt, forte etiam hujusmodi populi alicubi adhuc latitabunt. Apud hos neutiquam eſt dubium, appetitum etiam hujus vitii quod avaritiam vocamus, ſimul dominatum fuiſſe, adeoque hujus etiam rei intuitu Avaritiam non de ſolo amore pecuniæ, nec de eo potisſimum prædicari debere.

3. Nihilominus hic etiam cavendum eſt, ne longius a communi ſignificatu hujus vocabuli diſcedamus, nec *præter necesſitatem novas ſignificationes* introducamus, vel res *his nominibus* appellemus, quæ *ab uſu aliorum hominum penitus remota*, vel eidem oppoſita ſunt. Hoc enim faciunt vel Sophiſtæ, vel certe homines methodum apte ac diſtincte docendi parum intelligentes.

4. Tutisſime igitur, ad ductum eorum, quæ jam ſuprà (a) docuimus, *Avaritiam definiemus:* eſſe *Affectum, qui tranquillitatem ſuam in perpetua eaque variabili poſſesſione variarum creaturarum homine inferiorum, ac pecunia comparandarum fruſtra quærit, & propterea cum hiſce creaturis, vel ſi cupiditas illa in excelſo aliquo gradu verſatur, cum ſola pecunia, per eorum acquiſitionem ac conſervationem uniri deſiderat.* Breviter: *Avaritia*

a) cap. 5. §. 11. item cap. 7. §. 3.

ritia eſt cupido pecuniæ vel eius quod cum pe- permutatur.

5. Quantumvis autem hæc definitio ſatis perſpicua, tamen accurata eius conſideratio maximam requirit *attentionem*, partim qu- non habeamus *inimicum magis nocentem que metuendum*, partim (quod fortè inf- explicabimus) quia nullus affectus mi- nis ac diſſimulationibus *ſe tantopere præ- cultare ſtudet*, ac ipſa avaritia. Age erg- ſecundum methodum in duobus præ- pitibus a nobis uſurpatam ſtudioſe - mus.

6. Avaritia etiam hoc *cum voluptate* - *ambitione* commune habet, quod tran- tem ſuam in perpetua variatione fruſtra- ideoque cum rebus amatis uniri deſide- eo vero *à voluptate & ab ambitione* - *ſtincta eſt*, quod tranquillitatem iſtam - ſeſſionem inferiorum homine creatur- videlicet pecuniæ, vel eorum quæ - comparari poſſunt, & per privatum - eorum dominium, conſequi conatur.

7. *Avarus tranquillitatem quærit, eam- ſequitur.* Exiſtimat, modò vel per tot- ſuæ curriculum, vel ſingulis annis tant- tos optat, haberet proventus pecun- earum rerum, quæ pro pecunia venal- ſe tranquillum ac contentum fore. Si- do propriam domum, prædium eque- prium ovium gregem, canes venaticos

[illegible] vaſa argentea propria, & ſic porro in [illegible]nitum, haberet, ſe nihil amplius deinceps [illegible]turum eſſe. Imo avarus æque ac ambitioſus & voluptuoſus *de aliorum ſibi ſimilium* [illegible] *ſcit prudenter ratiocinari.* Sæpe a[illegible]dies dicentes: Hic in voluptate, am[illegible] avaritia ſua eſt inexplebilis. Ille habet [illegible] probam atque formoſam, & deliteſcit [illegible]ari. Iſte tam honeſtum habet officium, [illegible]pore ad tantas dignitates aſcendit, ni[illegible] jam cogitat de relinquendo officio, [illegible] contentus eſt: Ille in ſingulos an[illegible]quot centenos imo millenos thaleros [illegible] ſalarii, tot poſſidet prædia, tot do[illegible] armenta, tantam paratæ pecuniæ [illegible], nec unquam tamen deſinit opes [illegible]re. Miſeram verò voluptatem, am[illegible], avaritiam! Si mea uxor modo ter[illegible]rtem tam formoſa eſſet, quam eius eſt [illegible] vel ſi Deus aliquando me tam beatum [illegible], & tam formoſam uxorem mihi do[illegible]. Si aliis in rebus tam commode mihi [illegible]liceret, ſicut illi; vel, ſi tam laute poſ[illegible]cœnare, quam iſte prandet; ſi mihi tan[illegible] mundo honor haberetur, quantus ha[illegible] miniſtris, ſi decimam modo par[illegible] haberem facultatum atque redituum, qui[illegible] fruitur, o quam tranquillam vitam a[illegible] eſſem. Non appeterem alienam mu[illegible] nec cibos magis delicatos; aulam miſ[illegible] facerem; ex cenſu annuo, vel proventi-

bus meis ordinariis vitam ſuſtentarem, ex iisque pauperibus certas eleemoſynas erogarem, & quod ſuperfuerit paratæ pecuniæ in uſus neceſſitatis & honeſtatis aſſervarem.

8 Quemadmodum autem ambitioſus ac voluptuoſus *à proprio corde decipitur*; ita magis adhuc *avarus*. *Is aque in principio tranquillitatem ſuam in variatione quærit*: Si jam posſidet ſaccum nummis repletum, experimentum facere deſiderat, quomodo ſe res haberet, ſi ſaccum grosſis, deinde thaleris, aureis, ſcutatis, & portugallenſibus nummis maioribus plenum haberet. Si decem thaleros collegit, ab undecimo jam numerat usque ad centeſimum, à centeſimo usque ad milleſimum, & ſic porro. Si propriam domum conſecutus eſt, vult etiam habere hortulum, inde hortum, porro villam, poſt prædium, regionem & his adhuc ampliora; Si habet bigam equorum, vult habere trigam, imo quadrigam ac tandem integrum hippotrophium; equos itinerarios, rhedarios, equos admiſſarios, equos ad exercitia inſtitutos, ad militiam, ad mercaturam, nigros, albos, rubros. Germanos, Littuanos, Hiſpanicos &c. Si operam dat canibus, modo vult habere canem, quo utatur tanquam famulo, modo canem aquaticum, modo venaticum, modo canem Danicum, modo catellum Bononienſem: Mox integros canum greges habet paratos, qui toti urbi ſufficerent. &c.

9. Por-

9. Porro *avarus perpetuo tranquillitatem ſuam quærit in unione cum rebus amatis.* Si pecuniæ animum conſecrat, poſſet eſſe quietus, ſi proventus ſuos quotidianos haberet, ac ſciret, in regione, item in urbe, aut ubicunque degit, tantum eſſe pecuniæ apud amicos ſuos & apud alios, qui ei in caſu neceſſitatis opitulari poſſent. Si domibus inhiat, hortis, canibus, equis, &c. ſatis ſe poſſet oblectari, ſi in conducta domo habitaret; ſi in alieno horto amœniſſimo amplam haberet occaſionem deambulandi; ſi in equo conducto obequitaret, ſi alicui cohabitaret, vel alicui à miniſterio eſſet, qui canes multos aleret, &c. Sed in rebus non ſuis avarus ſummam deprehendit inquietudinem: *Non poteſt eſſe quietus, donec rem amatam ipſe propriam poſſideat*, ac mediante hoc dominio cum pecunia vel aliis rebus propriis uniri deſiderat. Tenelli pueri ſi quid amant, ut unionē cum iſtis rebus teſtentur, pupas ſuas amplectuntur, exoſculantur, dormituri in lectulum ſecum portant. Certe ſi idem avaro liceret, nil magis haberet in votis, quam ut domum, vel equum ſuum &c. in lectum ſecum aſſumere poſſet. Quanto cordis affectu fœtidum canem oſculatur? Quam cuperet arcam pecuniæ collo ſuo appendere, ſi id ipſi eſſet poſſibile? Iam cum eam ſecum portare nequeat, ipſe ſe arcæ affigit, ac ut delectationem ſuam oſtendat ab ea nunquam diſcedit, ſed eam vigili cuſtodia noctes dieſque ſervat.

10. *Fruſtra autem avarus tranquillitatem ſuam in hac variatione ac unitione quærit.* Ita nimirum cum omnibus deſideriis noſtris comparatum eſt, ut idem nobis accidat quod ſitibundis, quibus nihil in potum præbetur quam e. g. vinum Hiſpanicum, vel alia ejuſcemodi dulcia ſed ſolida potulenta. Ac hi quidem intendunt, ut quemadmodum, dum potant, ſitim ſuam extinguant; ſed quanto plus bibunt, tanto plus ſitiunt, tantoque magis bibere deſiderant. Ob eam ipſam ob cauſam, quod homo quietem in variatione quærit, fruſtra eam quærit: Variatio ſi non ſemper variatur, non videtur eſſe variatio. Inſignes ſunt variationes veris, æſtatis, autumni & hyemis, item diei ac noctis; ſed quoniam iſtæ perpetuo ſe mutuo excipiunt, ac in eorum temporum ordine nulla variatio vel novatio deprehenditur, non habemus illud pro variatione. Variatio tranquillitati oppoſita eſt, manifeſtum ergo eſt, quod avarus tranquillitatem ſuam in variatione quærit, in inquietudine, i. e. fruſtra quærat. Nam avarus, ſi decem thaleros poſſidet, de centenis, inde de millenis, & ſic porro cogitat; imo vero, licet 100000. talenta haberet, de eorum multiplicatione ſolicitus foret. Si aurum omne haberet, quod in toto terrarum orbe continetur, tamen quæreret, quemadmodum exemplo Midæ omnia per lapidem philoſophicum in aurum converteret.

11. Ita vero *avarus etiam in avaritia ſua*

ni-

nitam reperit inquietudinem. Vita ejus, etſi Mathuſalæ ætatem attingeret, brevior eſt, quam ut omnem, quæ in toto mundo eſt, pecuniam, imo ne ſpecies quidem veterum numiſmatum & recentiorum monetarum ac nummorum memorialium numerum vel ſupputare queat. Quæ ſi omnia jam collegit, forte ipſi inter recentiores monetas deeſt thalerus fœderis Helvetici, vel Mansfeldicus, vel thalerus cum inſcriptione: Amicus Dei, hoſtis clericorum, vel thalerus ſub vicariatu imperii cuſus, ubi inſcriptio: Deo & patriæ, prope caudam equi incipit. &c. præſertim cum nullum fere temporis momentum præterlabatur, quo non nova nummorum memorabilium genera prodeant. Imo quia avarus etiam quascunque creaturas homini inferiores amore amplectitur, infinitas inquietudinis ejus tanto palpabilior eſt. Si Adamus protoplaſtus adhuc viveret, & inde à ſuo tempore ad noſtram usque ætatem orbem terrarum peragraſſet, nunquam tamen in diverſisſimis creaturarum ſpeciebus, quæ ſunt in ſuperficie telluris, numerandis duntaxat, & ſecundum externam figuram contemplandis, nedum in creaturis ſubterraneis, quæque in aqua & in toto mundo ſunt, recenſendis ad finem perveniſſet.

12. *Neque etiam avarus in variatione finita delectationem invenire poteſt. Faſtidium* rerum quas poſſidemus apud avarum æque naturale eſt, quam apud voluptuoſum & ambitioſum: Ra-

ritas rebus omnibus pretium ſtatuit. Quibus rebus abundamus, quæque nobis ſunt quotidiana, ea parvi æſtimamus; Jam vero quæ avarus poſſidet, ipſi ſunt quotidiana. Etſi avaritiam in parciſſima doſi habeamus, cuicunque tandem rei nos mancipemus, tamen deprehendemus, quod quantumvis initio in his comparandis coëmendisque ferveamus, tantum illis per aliquot dies poſſeſſis tepeſcamus, donec is tepor tandem in frigus convertatur. Si e. g. flagranti deſiderio chirothecas odoriferas nobis comparavimus, per aliquot dies eas aſſidue naribus admovemus, deinceps id floccipendimus, poſtquam odori aſſuevimus, licet alii hoc odore impenſe delectentur, & ob ſuavem odorem chirothecas laudent. Atque hic idem fere facimus quod pueri, qui pupas ſuas, quas per biduum in lectulum ſecum aſportarunt, tertio die decollare ſolent. In hoc tamen *faſtidium avari a faſtidio voluptuoſi item ambitioſi differt*, quod hi rem qua delectabantur, quamprimum eius faſtidium ceperunt, in variatione ſua abdicare ac cum alia comutare ſoleant, avarus autem ea omnia quæ ſemel propria acquiſivit, etſi ex iis delectationem amplius non capiat, tamen novis rebus acquiſitis, quantum poteſt retinere ſtudeat.

13. Deinde avari deſiderium tranquillitatem deſideratam eo etiam obtinere nequit, quod *quæſita variatio raro in eius poteſtate eſt, ſed eam*

tam neceſſe eſt multa cum adverſitate eſſe conjunctam. Nemo facile alteri gratis aliquid donat. Plurimi hominum lucro inhiant, & avarus ſemper avaros invenit, qui ei in acquirendis rebus impedimento ſunt, ac licet ſupra (b) notaverimus, ambitioſos ambitioſis ejusmodi impedimenta injicere, deprehendimus tamen ambitioſos ſæpe ambitioſis opitulari. Sed *avari avaris* ob cauſas mox recenſendas *nunquam commodabunt, ſed alter alterum ſemper impediet*, ac ſi omnino *ſocietates, quibus alter alterum adjuvet*, inſtituant, tamen in ipſa rerum acquiſitione, vel in earum diviſione &c. ſemper quærent, quemadmodum alter alterum decipiat: Porro ſi avarus ſudorem ac laborem ſuum cum lucro emergente comparare velit, deprehendet, quod plerumque *centum libras moleſtiæ pro una uncia lucri* devorare debeat, præſertim cum qualitates avaritiæ mox oſtendent, *ambitioſum facilius diteſcere poſſe quam avarum*, nec avarum ob metum, diffidentiam &c. idoneum eſſe, ut aliquid audeat; Quicunque autem nihil audet, nihil lucratur. Adde *curas* atque *ærumnas* quas avarus ſibi creat in facultatibus ſuis *obtinendis* ac *conſervandis*.

14. Denique *avarus ipſe ſibi multas creat moleſtias ac inquietudines, quas voluptuoſus & ambitioſus, nedum homo rationalis pro moleſtia non habiturus eſſet.* Avarus enim etſi integra fruitur

(b) cap. 10. §. 12.

valetudine, nec fama ejus læditur, nec ullam egeſtatem ſentit, ſi ipſi ſacculus pecuniæ, cujus non eget ad neceſſitatem ſuam, ſurripitur, vel pecus ipſi moritur, imo canis, vel ſi lucrum ſperatum capere nequit, vel ſi quis diutius vivit quam vellet, cujus hæreditatem expectat, contriſtatur & angitur; Quod ſi his majora ipſi eveniant, ut domus ejus incendio conflagret, vel maxima bonorum ejus pars diripiatur, parum abeſt quin deſperet. Contra voluptuoſus & ambitioſus levioribus damnis parum admodum, vel plane non moventur; in gravioribus autem triſtitia inde hauſta cito tranſit, cum ille mox amicos inveniat, qui illius egeſtati ſubveniunt, hic vero occaſionem quærat inde emergendi ac ſeſe colligendi. Virtuti deditus autem hæc omnia, tanquam res ad ſe non pertinentes, & quibus carere facile poſſit, intuetur.

15. Hac ratione vero *inter avaros & aliorum affectuum homines magna eſt differentia*, quod cum voluptuoſi ac ambitioſi ſe cum aliis, vel alios ſecum unire deſiderent (c) *avari hanc unitionem ejusque deſiderium prorſus ignorant.* Avarus maximam delectationem ſentit, ſi ſolus loculo, vel equo aut cani ſuo aſſidet, ibique majori fruitur jucunditate, quam in jucundiſſimorum ac honeſtiſſimorum hominum conſortio. Temperamentum ejus melancholicum amat ſoli-

(c) cap. 9. §. 7. 8. c. 10. §. 5. ſeq.

ſolitudinem: Taciturnus ſedet in converſatione ac ſibi & aliis oneroſus eſt.

16. Cumque alii, ne voluptuoſis & ambitioſis quidem exceptis, ſui ſimilibus ſe quam maxime aſſocient, *avarus ægerrime avaro ſociatur, ſed eum plus odit, quam alios*, certus enim eſt, ſicut ipſe omnia ſolus habere deſiderat, ita alterum avarum idem intendere, adeoq; ambos ſibi mutuo in propoſito ſuo impedimento eſſe oportere; Cum ipſi ex adverſo conſortiũ voluptuoſi & ambitioſi aliquanto ſit tolerabilius, quia eos habet pro ſtultis, apud quos ipſe lucrum capiat, dum voluptuoſus vel verborum blandimentis vel fraude ſibi imponi patitur, ut alter aliquid ab ipſo accipiat, ambitioſus vero glorioſum putat, his qui ei honorem exhibent, pro veneratione ac blandimentis ſuis paratam pecuniam rependere.

17. *Nullus* tamen *avarus apud voluptuoſos atque ambitioſos acceptus eſt*, poſtquam eum jam cognoverunt. Nam licet voluptuoſo moleſtum ſit ambitioſorum conſortium, ac ambitioſo viciſſim voluptuoſorum gaudia diſpliceant, tamen optione data magis alter cum altero, quam cum avaris converſabuntur, quia hos vere abhorrent; voluptuoſus ob avari nummilegium, ſordidam tenacitatem & temperamentum melancholicum, ambitioſus vero ob ejus cum pavorem ac metum, tum etiam ob dictam tenacitatem.

18. *Eſſentialis* ergo *differentia* inter avaritiam

& amorem rationalem, voluptatem ac ambitionem in eo conſiſtit, quod *avarus omni Φιλανθρωπίᾳ plane vacat.* Ubi eſt theſaurus noſter, ibi eſt cor noſtrum. Æque ac duo ſimul cogitare nequimus, ita duo ſimul amare non poſſumus, ſed alterum alteri cedere oportet, quatenus ſibi invicem ſunt contraria. Iam vero in mundo, quacunque id fiat ex cauſa, creaturæ creaturis ſubinde contrariæ ſunt, in ſpecie inter hominem & reliquas creaturas tanta eſt diſcordia, certe tanta non eſt harmonia, ut quis ſibi perſuadeat, poſſe ſine violatione Φιλανθρωπίας hominem inferioribus creaturis ſeſe mancipare. Infiniti quotidie caſus offeruntur, in quibus homo homines *rationaliter amans* occaſionem invenit, pro eorum commodis ac ſalute omnem ſuam pecuniam atque facultates quæ ex inferioribus creaturis conſiſtunt, periculo exponere, earumque jacturam facere. Ac *voluptuoſus* quidem & *ambitioſus* paratam pecuniam ſuam omnesque facultates ſuas voluptati ac gloriæ ſuæ potiſſimum impendit, imo voluptatem & gloriam ſuam cunctis anteponit hominibus, ita ut omnes homines cum hiſce commutare non erubeſcat, unde etiam amor eius irrationalis eſt; ſæpe tamen accidit, ut cum eorum voluptate vel gloria multorum hominum emolumenta ſint conjuncta, in quorum ſalutem non tantum opes facultatesque ſuas, verum etiam valetudinem, imo vitam periculo exponunt. Cum

ava-

avarus pecuniæ opumque acquirendorum cauſa non ſolum omnes homines deſerat, ſed etiam in hiſce conſequendis, licet revera ei nil proſint, ſed manifeſte ſint ſuperflua, parentes, uxorem, liberos omnesque in univerſum homines prodat, & hoc intuitu ad communem tranquillitatem externam in humana converſatione adhuc magis ſit inidoneus quam voluptuoſi ac ambitioſi.

19. Porro quod *cor avari ſe quibuscunque creaturis inferioribus mancipet*, cum ex propria experientia, tum ex ipſa rei natura, licet avaritia in ſola φιλαργυρία quæreretur, demonſtrari poteſt. Præbe avaro quicquid vis, nihil ex omnibus repudiabit, domum, agros, pecora, merces, ſuppellectilem, artefacta, imo & in fimeto lintea lacerata, pomorum cortices, ſchedulas, & huiusmodi quisquilias ab aliis abjectas pedibusque calcari ſolitas, colligit. Ita nimirum pronunciat: Bonum oeconomum acus tollendæ cauſa tres ſepes transſcendere oportere. &c. Omnes quæ extra hominem ſunt creaturæ pretio parantur, (pecuniæ enim uſus in eo conſiſtit, ut aliæ creaturæ variæ, ſolo excepto homine, ea comparari queant, etſi hominum malitia hunc uſum in abuſum converterit, ut etiam homines, certe hominum corda vel externæ eorum actiones pecunia emantur.) Ita vero avarus quascunque alias creaturas amat, quia in pecuniam eas convertere, vel harum poſſeſſione pecuniam retinere poteſt. 20. Og-

20. Oggeris: At plures dantur homines qui e.g. *canes, feles, equos magis amant quam pecuniam*, quique cane &c. ſibi donato magis delectantur, quam ſi quis ingentem pecuniæ ſummam ipſis daret. Sed bene hic obſervandum eſt, primum non omnia eſſe vera, quæ homines de ſeipſis affirmant. Sæpe avarus ejusmodi de ſe prædicat, *ne avarus videatur*: Sed examina eum modo, & præbe ei tantum pecuniæ, quanti res illa cariſſime æſtimata venderetur, & vide annon rem illam rurſus cum pecunia commutaturus ſit. Deinde diſtinguendum tibi eſt *inter avarum qui voluptatem ac ambitionem in exigua doſi habet, & avarum qui inſignem habet mixturam voluptatis & ambitionis.* Si verum eſt, quod avarum cane vel equo donato magis demulceas, quam pecunia, certe id voluptati vel ambitioni ejus explendæ debetur; ſed *avaræ voluptati*, & *avaræ ambitioni*, non in hac ſolum conſideratione, quod eiusmodi creaturæ ipſi a te donantur, nec pro parata pecunia eas emere cogitur, cum voluptuoſus ac ambitioſus eas emptas malit quam donatas; ſed & ideo, quod eas vult ad talem voluptatem vel ambitionem adhibere, quam voluptuoſus vel ambitioſus ſummopere abhorreret. Decorum prohibet, ne rem clarius exprimam, item prudentia, quia multi qui coram mundo occœcato in autoritate verſantur, ac vitia ſua etiam coram prudentibus occultare conantur, his rebus dediti ſunt. Sed perlege ſaltem

præ-

præſens caput integrum attente, & intelliges quid velim.

21. Nec opus tamen eſt, ut ideo *avaritiam per ſe in tot diſtinctas ſpecies diſpeſcamus, quot ſunt creaturæ homine inferiores*: ſed Amor creaturarum ſi amori hominum prævalet, indicium ſaltem præbet, hominem illum habere multum avaritiæ. Proprie tamen *omnis avaritia in pecunia* quaſi *concentratur*, quia pecunia omnia comparari poſſunt, & quia hac ratione avaritia centrum eſt, in quo omnes creaturæ, quoad pretium, concurrunt. Unde non ſolum affectui hoc *nomen avaritiæ inditum eſt*, verum etiam apud eos, in quibus avaritia reliquis paſſionibus in *ſublimi gradu* ſuperior eſt, animadvertitur, quod *ſoli damnatæ pecuniæ* inhient, ut eam cuſtodiant, in eaque ſervanda frigus, famem ac ſitim tolerent, aliisque bonis deſtituti vivant. Ubi autem *nullus uſus eſt pecuniæ*, & quibus in locis permutatio mercium loco emtionis ac venditionis invaluit, ibi cor avari in terram ruere neceſſe eſt, ex qua aurum effoditur, item in ea, quæ ad telluris uſum requiruntur, in *agriculturam* nimirum & *rem pecuariam*. Fateor tamen, me non tam accurate naturam auri atque argenti cognoſcere, ut certi aliquid pronunciem, *animusne avari naturaliter magis in aurum argentumque ruat, quam in alias creaturas, vel etiam in alia metalla* aliasve materias, v. g. corium, cortices arborum &c. quibus loco auri & argenti olim,

olim, ac alibi uſi ſunt, & etiamnum utuntur; Iſtud certe demonſtratum eſt, hominem, nummos ex puriſſimo auro vel argento amare præ aliis ex alio viliori metallo cuſis: Item tenellum infantem, qui affectus ſecundarios avaritiæ conjunctos alio modo ſignificat, ad auri vel argenti conſpectum præ gaudio tripudiaturum; Certo tamen pronunciare non poſſum, annon iſtud nitori ac ſplendori metalli hujus bene politi potius tribuendum ſit, quam naturali occultæ attractioni ipſius rei eſſentiæ: Experimentum faciendum eſſet, num infantes nummos orichalceos politos manu exporrecta æque apprehenſuri ſint ac aureos, ſed & aliæ plures circumſtantiæ ibi obſervandæ, ne judicium præcipitemus, quod Judicibus in quadam urbe Græciæ olim accidiſſe legimus, qui infanti qui coronam auream de altari abſtulerat, experimenti gratia, an ex malitia iſtud fecerit, inter alia crepundia puerilia coronam etiam projecerunt, cumque infans hanc neglectis crepundiis arripuiſſet, eum tanquam ſacrilegum ordinario ſacrilegii ſupplicio affecerunt.

22. Quomodo autem voluptuoſum, item ambitioſum ab avaro adhuc accuratius diſcernam? cum manifeſtum ſit, quod *voluptuoſi ac ambitioſi plerumque etiam pecuniæ æque inhient*; Credo enim inter fures & impoſtores, ſi non plures, certe totidem voluptuoſos & ambitioſos, quam avaros inveniri. Hujus quæſtionis deciſio nobis oſtendit, quod ſupra diximus,

mus, avaros elaborare ut tranquillitatem ſuam *per propriam poſſeſſionem pecuniæ opumque conſequantur.* Ergo proprie *privatum rerum dominium anima & vita eſt avaritiæ.* Intima rei alicujus cum alia re unitio requirit privatum dominium: Nam quodcunque multis rebus, iisque diſtinctis nec iam inter ſe unitis, commune eſt, id nulla ratione cum illis poteſt eſſe unitum. Quapropter amor non patitur rivales diverſos atque contrarios. Quodcunque amamus, ejus nobiscum unitionem quærimus. Avarus omnes creaturas inferiores amat, ergo unitionem ſui cum illis quærit. Avarus nullum hominem amat, ergo pati non poteſt, creaturas quas amat, aliis eſſe communes. Inde theſaurum ſuum opesque ſuas cuſtodit, & vigili cura ſervat, ne quis ad ea accedat, & vel minima uſurpatione eorum communionem ſibi vendicet: Quibus ſi privatur, dolore magis afficitur, quam homo rationalis, ſi ipſi vulnerato brachium vel crus abſcindatur.

23. Ex adverſo *virtuti deditus* non repugnat, quin omnes ejus facultates aliis ſint communes, non amat enim facultates, ideoque cum illis unitus non eſt: Ac tametſi eas odio non habeat, cum aliis tamen amore unitus eſt, ideoque gaudet facultates ſuas his, quibuscum ipſe unitus eſt, communes eſſe. *Voluptuoſus* & *ambitioſus* ſimiliter cum pecunia opibusque non ſunt uniti, quia hæc non amant. Ac etſi hæc non oderint, quia pecunia opibusque ſæpius

pius indigent, is tamen uſus non præ-
quirit dominium, æque út dominium
tum non requiritur ad uſurpationem v.
ti inter ſex fratres aut plures ſe mutuo
tes. Voluptuoſus item ambitioſus, eti
bona ſua furto auferantur, cito damni o
cuntur, ſi ſciunt, amaſiam ſuam, ſodales,
cipem ſuum victum vel bona alia adhi-
bere parata. Imo quod ab aliis volu-
ſis ac ambitioſis delectationem & honore
pectant, ipſi ſe non inviti privatis bon
vant, eaque aliis ut propria concedunt,
bus ſe delectationem atque honorem
conſecuturos.

24. *Avarus* tamen *in hac etiam quæſiti*
ac privato dominio pejori loco eſt, quam
homines cum rationales, tum irrationales.
virtuti deditus ſcit, impoſſibile eſſe, ut
tuoſus ab alio quocunque non virtu
poſſit auferri: Scit, virtuoſum non
rum, quemadmodum unitionem inter
micum dilectum ſeparet, ſed eandem
unitione proprii cordis cum ambobus
met. *Voluptuoſus* item *ambitioſus* non
equidem in corda amicorum volupt
ac ambitioſorum poſſunt habere
am; *Voluptuoſus* tamen ſcit, alterum
oſum non facile vinculum ipſorum
ſeparaturum, ſed cum ambobus
quam voluptuoſis ſeſe conjuncturum
tioſum vero; item avarum non

rati-

[illegible] quemadmodum ipſi amicum volu[illegible] abſtrahant, amicum etiam ſuum [illegible]ſum parum expetiturum, ut ipſum [illegible], ac ambitioſo, minus adhuc avaro ad[illegible]. *Ambitioſus* ſcit quod avarus, item vo[illegible]oſus, non curabit, quomodo cor amici [illegible] ab ipſo avellat; Scit, quod amicus [illegible]ſus ab ipſo ad voluptuoſum vel avarum [illegible] tranſiturus. Adeoque ipſi ab alio am[illegible]o tantum eſt cavendum, eoque aſtutia ſua [illegible]ndum, ne alter ſcopum ſuum aſſequa[illegible] Sed *avarus* primum nullam plane confi[illegible] in nummis ſuis, equo, cane &c. ha[illegible]. Nam cor ejus pecuniæ quidem [illegible]que adhæreſcit, ſed pecunia & faculta[illegible] carent, quod ipſi viciſſim adhærere [illegible]: Ac licet equus, canis &c. aſſueſieri [illegible] ut fidelitatis aliquam ſpeciem indu[illegible] tamen avaro deeſt, quod ob tenaci[illegible]llos eidem non aſſuefaciat. Deinde [illegible] ratione ipſi metuendum eſt, ne volu[illegible] ambitioſi atque avari pecuniæ opibuſ[illegible] ob diverſas cauſas inſidias ſtruant, ipſe [illegible]rum eſt idoneus, qui ſe adverſus illos [illegible], ne videlicet alter quidam avarus [illegible] ſua ſurripiat, ambitioſus aſtutia ſupe[illegible] & voluptuoſus e. g. canem eius cui [illegible] oſſa præbet, carnis fruſto porrecto ad [illegible]at.

[illegible] Quæ præterea ad confirmandam the[illegible] *anima avaritia in appetitu dominii bono*

rum conſiſtat, afferri p[illegible]nt, jam in [illegible] parte Ethices noſtræ, ubi [illegible] plenaria [illegible]munione bonorum (d) egimus, fuſi[illegible]ctavimus. Et ad maiorem ibidem de[illegible]ſtratorum confirmationem, quod [illegible] plenaria iſta comunio ſit pars neceſſaria [illegible]ris rationalis, præſens obſervatio, avaritia[illegible] matrem dominii bonorū, multum cond[illegible]

26. Dixi modò, avarum eſſe omni[illegible]ſerrimum, & parum idoneum ad [illegible]dos voluptuoſos ambitioſos. Nam [illegible] *li eſt judicio, atque ingenio*, dum omnia, q[illegible] intellectus eius reliquis prævalet, in [illegible] *memoria* continentur. Jam vero ſapie[illegible]nicum drachma judicii, ſi utilitatem [illegible] reipublicæ, pluris æſtimare ſolent, qu[illegible]tam libram memoriæ. *Avarus* magis [illegible] de *præteritis*, quam de præſentibus, [illegible]ris. Per præterita hoc loco ea intel[illegible] jam (in præterito) acquiſivit, licet ea [illegible] adhuc poſſideat. Non poteſt enim ſe[illegible]culo inſidere, multo minus, ſi diver[illegible] poſſidet, in omnibus locis ſimul præſ[illegible] adeoque neceſſe eſt, eum ſæpius co[illegible] his *abeſſe*. Jam vero in Philoſophia, [illegible]tia, certa ratione modo præteritis, mo[illegible]ris annumerantur, certe præſentibus [illegible]nuntur, avarus autem, ob ſpiritualem [illegible]tionem cum pecunia ac opibus ſuis, [illegible] cogitat de abſentibus; Mox etiam [illegible]

(d) P. 1. c. 6. §. 82. ſeq.

his adeſſe deſiderat, ſicut omnibus iis libenter adſumus, quæ amamus, metuit ne ea ſibi auferantur, adeoque, ſi poſſibile eſſet, omnia iſta collo ſuo appenderet, & ſecum circumferret, vel in tot partes ſe divideret, quot bona poſſidet, ut ubique omnibus præſens adeſſe queat. Quod cum ſit impoſſibile, eorum *ſummam, qualitates & ordinem memoriæ ſuæ firmiter imprimit.* Quantum ad pecuniam, cerebrum ejus viva quædam Arithmetica eſt, cujus ope ſcit, quales in quocunque ſacco habeat monetarum ſpecies & ſummas, quantum unicuique debeat, & quantum alii ipſi debeant, ut difficile ſit ipſi vel teruncium furari, vel in tantillo eum defraudare, ne id animadvertat. In *bonis immobilibus* exacte ſcit, quot in ædibus ſuis contineantur conclavia, imo foramina & anguli. Cerebrum ejus vivum eſt inventarium ſive fundi inſtructi, ſive cum inſtrumento: *Nulla* tam vilis eſt *ſupellex* in domo, *nullus libellus* tam minutus in bibliotheca ſua, quæ non habeat in numerato. Et ne his memoria ejus turbetur, cuncta *ſuo ordine* oportet eſſe repoſita, ac cum forte uſurpata fuerunt, (etſi hoc raro accidat) ſingula in ſuum locum accurate reportanda ſunt. Agrorum ſuorum *cunctas* novit *perticas*, omnia eorum *confinia*, omnes *oves*, *agnos* & cæteras pecudes. Et quoniam iſta ordinem ſuum ſemper ſervare nequeunt,

ſicut bona immobilia, ea quorum bene
iſta a ſe invicem diſcernere poteſt, firmi
memoriæ ſuæ imprimit. v.g. figuram, qua-
titatem, coloresque eorum, ac ſicubi tales
tas in natura non deprehendit, ipſe ſibi
certa ſigna *ſubſidia* format *mnemonica*, ac c
ejus artem Lulliſticam ipſi ſubminiſtra
que hac exercitatione, in qua aſſidue ve
memoriam ſuam mirifice exercet, eam
inſignem excellentiam perducit.

27. Viciſſim *judicium eius eſt imbecill*
quo plus memoriæ accreſcit, eo minus
cit judicio, quia non excolitur, & ho
ſimul cogitare nequit. Iudicium ej
potiſſimum conſiſtit, quod novit, bis
or plus eſſe quam bis duo, & quod e
quæ poſſidet ſcit differentias: Sed
eorumque differentias obſervare, avaritia
betur. Avarus ægre rem aliquam e
mavult ſibi aliquid donari. Eorum
quæ dono accepimus, pretium non e
tandum, ac ſi quis inter plura ex qui
quid dono offertur, optimum ſemp
re velit, non ſolum ruſticitatem ſapere
opprobrium equidem avarus parum
ſed verendum etiam ipſi eſſet, ne res
rata ſibi negetur, vel alii non facile e
donaturi eſſent. Si omnino aliquid e
eligit ea quæ ſunt optima, ſed quæ v
pretio veneunt, adeoque judicio ſuo
occaſionis præbebit exercendi ſe in rebus ad

mer-

mercaturam pertinentibus. Alia ſubtilia, quibus ambitioſus judicium ſuum acuit, (e) item utilia, quibus virtuti deditus judicium exercet, (f) avarus vix cogitat. Dum cum nemine amicitiam inire, nec ullius cor lucrari quærit, judicium ſuum non exercet, neque in praxi virtutum ad veram amicitiam pertinentium, neque in indagatione veritatum ex poſſeſſione virtutis derivatarum, minus adhuc in operoſo illo decoro, hominesque tanti non æſtimat, ut curet, quemadmodum conformatione actionum ſuarum eorundem actionibus ſe attemperet, eorumque favorem ambiat.

28. *Ingenium etiam avari magni non eſt momenti, imo adhuc imbecillius ejus judicio.* Iſtud enim in nulla re alia exercet, niſi in eligendis ac diſponendis nummis. In aliis opibus tantum occaſionis ne invenit quidem, ut ſimilia ſimilibus aſſociet, niſi quod forte intelligit, quæ ſemina quibus agris conveniant, quænam pecudes in hoc vel illo campo optima paſcua inveniant. &c. Ad inventionem rerum, animum hominis vel virtuoſe vel voluptuoſe delectantium plane ineptus eſt, quia intellectum ſuum in rebus inveniendis nunquam exercet. Quare nil magis eſt naturale, quam avarum ad nullam rem magis eſſe ineptum, quam ad elegantia ac nativa poemata elaboranda: Hinc nimirum evenit, ut avarus in

(e) cap. 10. §. 28. (f) cap. 8. §. 5.

in hominum converſatione diſcurſum continuaturus, plerumque impertinentia proferat, certe obtorto quaſi collo eo reducta, & longisſime quæſita, etſi vulgatis connectendi formulis utatur: Sicut aliquando &c. Venit mihi hic in mentem, &c. Quibus omnem gratiam perdit, quantumvis res alias per ſe notatu dignas, utiles & curioſas in medium afferret, converſationis nimirum vita quaſi in conformitate cogitationum, ac in variatione parum ſenſibili conſiſtit: niſi quis in admiratione rerum mire coactarum, ac in inimitabili abſurditate delectationem ſuam forte inveniat, quale ſcripta e.g. Patris Abrahami de Sancta Clara legentibus evenire ſolet.

29. Ex dictis jam facile intelligitur, *avarum quâ talem non magnopere quidem ad ſtudia eſſe proclivem, nec a ſtudiis tamen abhorrere*, eaque averſari. Studia vero non ſectatur *jucunditatis* cauſa, nec ut ad *dignitates* evehatur, ſed ut ex iis diteſcat, nam cum lucrum inde expectat, *laborioſiſſimus* eſt, nec grave ei eſt noctes dieſque *libris incumbere.* Ad *meditandum* autem ob defectum judicii atque ingenii parum eſt idoneus, ſed ad *ediſcendum*, ad locos communes comportandos, ad deſcribenda collegia, ad multam lectionem, &c. Aptus eſt ad lectiones ſuas quoad ſenſum literalem memoriter recitandas, & ad ea quæ legit facile retinenda, ad dicta, Leges, medicamentorum formulas, ſententias ac loca integra ex autoribus in omnibus facultatibus memo-

moriter tenenda, ad capita, verſiculos, titulos, leges, quoad numerum ſine confuſione exacte notanda, idoneus eſt qui quaſi in numerato habeat & cum admiratione calleat in Chronologia ac Genealogia numeros annorum, item nomina propria rerum ac perſonarum, quo quodque tempore geſtum ſit, quomodo familiæ ſe excipiant, & affinitate mutua ſe attingant. &c. In libris conſcribendis prolixus eſt, eosque digreſſionibus crebrisque allegatis, ſententiis Poëtarum, Oratorum, Patrum, Philoſophorum exornare didicit. In illis tamen copia & prolixitate ſua ſæpius obſcurus eſt, nec bonus methodicus. &c.

30. Porro quod vitia attinet, quibus avaritia a vera virtute, item a qualitatibus voluptatis & ambitionis diſcernitur, in *avaro loco taciturni candoris, qui penes virtutem eſt, doloſum mendacium cum ſimulatione conjunctum deprehenditur.* Per id intelligo *vitium, quo avarus impellitur, ut erga alios amicitiam & fidem ſimulet, odium vero ac inimicitiam vel defectum amoris ſui diſſimulet, veritatem pervertat & ejus loco mendacio aſſueſcat.* Avarus neminem amat, ideo nemini quoque confidit, ſed omnes metuit, eosque ſimulatione ſua decipere conatur, quo pecuniam opesve ab illis conſequatur. Amat autem reliquas omnes creaturas, cogitatque alios ſibi ſimiles eſſe, & creaturas has æque ac ipſum appetere. Is metus ac diffidentia eum ad ſi-

ſimulationem, diſſimulationem atque mendacium impellunt, & defectus amoris erga homines vires ipſi ſuppeditat propoſitum ſuum ad praxin deducendi. Virtuti deditus tacet ex amore; ambitioſus ex metu opprobrii: voluptuoſus interdum tacere equidē vellet, ſed a voluptate tacendi facultate ſua prohibetur, quam virtus virtuoſis & φιλοτιμία ambitioſis præbet. *Avarus* autem amorem in ſe non invenit, qui eum ad *reticenda* aliorum myſteria impellat, vel vires ei ſuppeditet. De pecunia quidem, ſuisque rebus tacet, ſi vero aliorum negotia reticere debet, pecunia emenda ab ipſo eſt illa taciturnitas. Iam ſi quis ei plus offert vel donat, huic iſta credit myſteria, & fit proditor. Ipſius ergo fidelitati nemo poteſt confidere, cum nullam habeat. Virtuoſus porro candidus eſt ex amore, voluptuoſus ex temeritate & imprudentia, ambitioſus ne candidus & ſincerus ſit, ambitione ſua impeditur, quia virtutem hanc pro defectu habet, diſſimulat ergo, & veritatem reticere valet. *Avarus* autem dum credit *apertam ſinceritatem* ſibi incommodare, eumque pecunia opibusque ſuis privare, vel lucrum ſperatum impedire, longius progreditur quam ambitioſus, (adeoque virtuti ac voluptati hactenus magis eſt oppoſitus) quia præter diſſimulationem etiam ſimulat, & præter celatam veritatem mendacio quoque ſtudet, id quod ambitioſus indecorum ac turpe exiſtimat.

31.

31. Virtuoſus amicis pecuniam & facultates ſuas libenter impertit: Voluptuoſus eas in compotatores & ſcorta ſua confert: Ambitioſus aliorum de ſe exiſtimationem iis vult mercari. Avarus *tenax* eſt & *in ſolvendo difficilis*, eaque *immiſericordi tenacitate impellitur, ne pecunia opibusve ſuis ulli homini, quantacunque ſit in miſeria vel egeſtate, gratis opituletur.* Virtuoſus miſericordia afficitur, homine vel ignoto in miſeria & egeſtare conſpecto: Voluptuoſus elemoſynas promiſcue quidem non erogabit, erogat tamen junioribus iisque non deformibus mulierçulis, item vulneratis, incendia paſſis, non invitus, quia tales perſonæ voluptuoſam eius miſericordiam provocant, denique aliis etiam quibuscunque dat, ne eorum lamentationes ac querelas diutius audire cogatur: Ambitioſus non facile quidem aliena miſeria ad commiſerationem movebitur, non eſt tamen immiſericors, & dat elemoſynas ut laudetur, nec culpetur. Sed *avarus* in corde ſuo ſuper maximis aliorum calamitatibus *motum nullum* ſentit, quia nullum aliorum amorem in corde habet. Non curat, an ab aliis laudetur, an vero vituperetur, novit quod pecunia nobilitet, & quod diviti etiam eruditi blandiantur, quodque ipſi quantacunque ſit tenacitate, hæredipetæ adulentur, ejusque favorem ambiant. Poteſt vulneratos, incendium paſſos, ægrotos, imo homines miſerrimos absque ulla commiſeratio-

P Q 5 ne

ne aſpicere atque audire, ſed loculo ejus combuſto, cane ejus crurifragium paſſo, equo ejus vulnerato &c. *corde angitur & excruciatur*, nam anima ejus his rebus adhæreſcit. Novit adulatores nihilominus adfuturos, qui eum ideo laudabunt & ut virtuoſum proclamabunt, qui etiam pecoris ſui miſereatur: Nihil gratis expendit, nil fortunæ committit, eoque ipſi ſuæ cupiditati incommodat, ut nihil lucretur. Et quis avaro multa donaret, cujus nullus, niſi poſt mortem ejus uſus eſt. Nihil etiam mutuo dat absque ſufficienti aſſecuratione, ac cenſus receptione. Eſt inſignis fœnerator & fraudator, qui pauperrimis ac neceſſitate preſſis pignora ſua, & ſi quid ipſi mutuo dederunt, capitales ſummas una cum cenſibus fraudulenter abſtrahere non erubeſcit.

32. Virtus erga quoscunque eſt humana. Voluptas nimia eſt in ſervili ſubmiſſione, Ambitio denique multos tanti non æſtimat, ut humanitatem illis exhibeat, quia ſeipſum maximi æſtimat. *Avarus* hic utroque vitio & voluptate & ambitione, alia tamen ratione, laborat. Quomodo enim ipſi ineſſet æquanimis humanitas. cum hominem nullum amet? Siqua apud eum eſt *humanitas*, canibus eam tribuit, & aliis hujusmodi creaturis. Quam demulcent ſe mutuo hæ beſtiæ, ſi avarus v. g. canem ſuum per aliquot dies non videt; quomodo alter alrerius ſputum lingit? Similis ſimili gaudet. Si *avaro*

omnia

omnia proſpere ſuccedunt; ſi divitiis fruitur; quam *ſtolide tumidus* eſt? omnes tractat pro imperio. Non putat ſibi aliquid poſſe præter ſpem evenire. Ipſe agit omnia, facit omnia, poſſidet omnia. Nil ipſi deeſt, quia animum perpetua viciſſitudine in copioſiſſimis bonis ſuis oblectari poteſt. Sin adverſa utitur fortuna, ſi domus ejus incendio conflagravit, &c. quam ſubmiſſo eſt animo? quantum ſe inflectit coram iis a quibus eleemoſynas quærit: Si ambitioſus in proſpera fortuna elato animo eſt, certe adhuc magis avarus. Si voluptuoſus ſerviliter ſubmiſſus eſt, ea ſubmiſſio apud avarum ipſa eſt *mendicitas*.

33. Vacat enim avarus patienti quoque animoſitate quæ eſt penes virtuoſum, ac ineptus eſt, ut calamitatibus animoſe obnitatur, easque patienter ferat; Quando calamitate obruitur, æque *pavidus* eſt & *impatiens* ac voluptuoſus; Avarus omnis animoſitate caret, *metus* vero eſt communis qualitas cum voluptatis, tum avaritiæ. Cæterum ſimulatio avari metum illum occultat, nec querelis & verbis eum manifeſtat, ut voluptuoſus, Colorem ſaltem mutat & palleſcit: Impatientiam ſuam ſub conſveta ſua muſſitatione occultat. Indignatur in ærumnis æque ac ambitioſus, ſed furor ejus non ita prorumpit in extremum ſuum, Ac tametſi cor ejus ebulliat indignatione & metu, ore tamen ridet, & amicitiam ſimulat, hinc *avari*

ri proprium eſt, quod ſit inſidioſus. Quod ſi vero malum declinare poteſt, furor hactenus ſuppreſſus & occultatus prorumpit. Voluptuoſus gaudet, ſi a malo ſeſe liberavit, & hoc agit tantum ut iſtud declinet, ne redeat, non autem illud oppugnat. Ambitioſus furibunda temeritate malum adoritur, quamdiu hoc ipſi obluctatur: Ubi autem illud ſuperavit, turpe putabit, contra ſævire. Sed avarus omni malo fucatis blandimentis occurrit, ſi autem iſtud valet ſubjugare, *furorem ſuum prorumpere ſinit, bacchatur in ligna etiam & lapides, item in bruta animantia &c.*

34. Jam qualis eſt in omnibus periculis, ita etiam, quoad *Iram* ſuam erga hos qui eum lædere volunt, vel jam læſerunt, a virtute, voluptate ac ambitione diſſidet. Virtuoſus plane non iraſcitur, ſed futuræ offenſioni animoſe occurrit, eamque absque indignatione, quantum poteſt, declinat. Quam ſi vel maxime evitare non poteſt, patienter fert, nec de vindicta cogitat, magnanimitate ſua potius impellitur, ut lædenti non ſolum, etſi poſſet, non incommodet, verum etiam benefaciat, ab eo non rogatus. *Avarus* autem *ſi offendatur, meticuloſus eſt*, neque enim injuriam commode declinare poteſt, *ſentitque eam* & indignatur cum offenditur, & quia amorem erga nullum hominum prius habuit, non poteſt non injuria ipſi illata indignationem ejus ac *odium* excitare, *quærit vindictam*, & cum fucatis amicis ſuis

non benefaciat, quomodo erga lædentes magnanimitatem exerceat? Voluptuoſus injuria illata facile movetur, & hinc ſenſum injuriæ difficulter diſſimulare poteſt, ſed indignatio ejus mox remittit, & quod non agit in primo fervore, poſtea certe omittitur. Sed *avarus* non ita quibuscunque injuriis equidem ad iram facile commovetur, quod ſi autem omnino iraſcitur, *iram ſuam affabre diſſimulat*, cavetque ne in primo motu aliquid deſignet, diutius autem injuriam memori mente reponit. Ambitioſus ira plane accenſus eſt, nec prius quieſcit, quam injuriam vi manifeſta ultus eſt. Sed Avarus lento quaſi occultoque igni correptus eſt, qui in flammam non prorumpit, ſed velut ſub cineribus occulte ardet. Ne vi externa utatur, nimio metu prohibetur, ſed per conſuetam ſimulationem aptiſſimus eſt, ut hoſtem blandis verbis ſecurum reddat. Atque hanc quidem qualitatem ſupra in tabula, clandeſtinum vindictæ ſtudium nuncupavimus.

35. Voluptati Avaritia adhuc magis oppoſita eſt, quam virtus & ambitio. Primum enim voluptas eſt temulenta, vorax ac libidinoſa. Virtuoſus ſobrius quidem eſt, temperans & caſtus, panem tamen ſuum edit in gaudio, bibitque cum jucunditate ad recreandum corpus ſuum. Ac etſi vel maxime alienus eſſet à matrimonio, non tamen eſt μισόγυνος & ſexui fœmineo pro occaſione ſinceræ amicitiæ officia exhibet: Ambitioſus longius quidem

dem excedit, laboribus ſe obruit, cibo
tu parce utitur, ut ambitioni ſuæ ſa
nonnunquam tamen ſe recreat. L
voluptuoſorum turpem putat, & in unive
matrimonium damnum atque impedi
tum afferre cenſet, ambitioſi tamen
capax eſt. Contra *avarus non edit qu*
famem ſedandam opus eſt, rodit oſſa vel
& melancholia ejus ipſi hilarem pot
concedit, Homines in univerſum n
ſexum fœmineum vero *odit*, quod me
pſum amore ſuo ab aliarum creatu
more abſtrahant, vel pecunia opibu
ant. Et quia canes aliasque beſtias p
quam homines, facile inde intelliges,
piſſimis ac nefandis vitiis magis ded
quam ſcortationi.

36. Par ratio eſt *Expenſarum qu*
ipſos conferuntur. Parca virtus parum
prios uſus expendit, ſed opes ſuper
perum neceſſitati tribuit. Prodig
ptas excedit modum in ſumptibus in
Parca Ambitio parum quidem, pl
quam virtus, in ſuas neceſſitates exp
alienas vero, ut ſe his ſumptibus eve
avarus ſicut erga omnes homines im
tenax & difficilis eſt, ita *erga ſeipſum*
legus, qui ſeipſum deſerit, honeſtam
bi non comparat, nec ſupellectilem
riam, nec pecori ſuo, quod amat, de
is pabulum ſufficiens præbet, pingue

ſibi

ſibi donatas in macellum mittit in pecuniam convertendas, inter epulas cum domeſticis ſuis de nulla alia re, niſi de temperantia ſermocinatur, ſententias omnes de temperantia agentes mirifice extollit, prodigalitatem magno Zelo inſectatur, & voluptuoſorum turpitudinem vivis coloribus depingere novit, &c.

37. Porro licet ſupra in tabula *avaritiæ* etiã *laborem aſininum* tribuerimꝰ, hoc tamen recte & cum certa conditione intelligendũ eſt. Virtuti deditus laborem ſuum moderata recreatione temperat, Voluptuoſus inimicus eſt laboris, Ambitioſus vero nimis laborat. Sed avaritia *per ſe indifferens eſt*, ita ut ſecundum affectum cum quo temperatus eſt, *tam ad otium*, *quam ad laborem idoneus* ſit. Si pecuniam opesque jam acquiſivit, *non eſt adeo magni res laboris*, nummis ſuis aſſidere, illosque numerare, in villa ſua paſſim circumambulare, ac videre, an omnia integre adſint, an omnia debite & fideliter agantur. Hoc tamen non eſt otium voluptuoſi. Sin pecuniam ac opes nondum conquiſivit, vel augere illas deſiderat, avarus adhuc alia diteſcendi media habet, quam ſolum laborem. Virtuoſus, imo & ambitioſus ab aliis doni loco aliquid ſibi petere erubeſcit. Voluptuoſus donando facilis eſt, nec magnopere eum pudet, viciſſim aliquid emendicare, quando ejus rei indiget. *Nec avarum etiam mendicare pudet*, modo ſpem habeat aliquid accipiendi, imo *avarum non pudet furari*, vel per nefas aliquid acqui-

quirere. Itaque ſi in rerum omnium abundantia, potentia ac dignitate conſtitutus eſt, clientibus ſuis belle novit ſignificare, quid ab illis *ſibi donari cupiat*, meretur *nomen furis* præ his qui ſuſpenduntur, defraudat artibus furtivis Principem ſuum vel rempublicam, monetam, vel participat cum falſis monetariis, metu tamen ſæpe impeditur, ne mendicet nec furetur. *Mendicandi artes* non ſemper ei bene ſuccedunt. Quis enim homini qui nemini gratis aliquid dat, gratis aliquid dabit? Non ſemper habet potentiam, nec autoritatem, & tunc metus ejus, cum audacia careat, eum *a furto abſtrahit*, vitam enim ſuam cariorem habet quam ut periculo eam exponat. Ergo *neceſſitate ad laborandum* compellitur, quo iſtud ſibi acquirat, quod non habet, tam perdite vero amat: In laborioſitate autem ſua ad longe alium modum ſe applicat quam ambitioſus. Ambitioſus enim corpore etiam laborat, dum illud crebris vigiliis, temperantia, itineribus, &c. fatigat atque enervat, ſed maxima pars laboris ejus eſt capitis, minima manuum, dumque plus gloriæ quam pecuniæ lucrari ſtudet, eaque ratione ancipiti eventui multum committit, ſæpe his auſis ingentes pecuniæ ſummas maximasque facultates rurſus cum fœnore lucratur. *Avarus* vero ob defectum judicii & ingenii non multum *capite laborare* valet, ſed labore *manuali*, vel alio ejusmodi *vili ac operoſo labo-*

re deſudare cogitur, & quia præ nimio eoque ſtolido amore propriæ pecuniæ & fa ultatum fortunæ nihil committit, parum etiam & raro plus quam operarius lucratur, donec per fas & nefas aliquid paullatim corradit, & hac ratione, vel aliis caſibus extraordinariis ad potentiam ac autoritatem emergit. Atque hoc eſt, quod *operoſum laborem aſininum* nominavi.

38. Denique, ſicut Voluptas & Ambitio ſuas quaſi filias habent, ex eſſentia ſua genitas, illa videlicet Ignaviam & Otium, hæc excandeſcentem vindictæ cupiditatem; ita *filia Avaritiæ eſt Invidia ἐπιχαιρεκακία.* Avarus nullum amat hominem: Omnem ſimul pecuniam, omnesque facultates habere deſiderat, licet eorum non indigeat, neque ea uſurpare ſciat, parum enim his utitur, imo plane non utitur. Jam *Invidia eſt appetitus triſtitiam excitans ſuper aliorum proſperitate, etſi hac non utamur, neque fruamur.* Quodcunque nos contriſtat, illud impedimus, quando adhuc futurum eſt, & ſi præſens eſt, amoliri conamur, ut triſtitia deſinat. *Primus* itaque *Invidiæ effectus* eſt, quod *avarus quoscunque homines*, ne *amicis* quidem exceptis, *impedit*, ne pecuniam opesque conſequantur, quantumvis ſimulatione ſua quoad externam ſpeciem illis ad has obtinendas commodare videatur. Et ſic pejor eſt cane, qui cum in fœno jaceat, quo veſci non poteſt, taurum tamen impedit ne eo veſcatur. Canis enim taurum allatrat, ut cavere ſibi ab

eo poſſit. *Alter effectus eſt, quod avarus ſuper alterius calamitate*, inprimis ſi pecuniæ opumq; jacturam faciat, e. c. ſi ædes ejus incendio conflagrent, ſi furtum patiatur, quatenus invidâ ſua triſtitiâ per hoc liberatur, *exultat*. Ergo invidi hominis ἐπιχαιρεκακία *non eſt gaudium tripudians*, quale eſt voluptuoſorum, nec quale eſt gaudium proprium ſuper acquiſitione boni, ſed *gaudium tacitum*, cuiusmodi eſt omne gaudium, ſuper privatione mali, v. g. morbi dolorifici, vel contumelioſæ injuriæ &c. conceptum. Vellet equidem omnem pecuniam opesque poſſidere; at cum hoc ſit impoſſibile, jam dimidium conſolationis ſibi videtur adeptus, ſi alius hæc non poſſideat. Similis eſt meretrici, quæ coram Solomone ſuper vivo infante altercabatur, ac ſe his verbis conſolabatur: Nec meus ſit, nec tuus.

CAPUT XII.
DE QVALITATIBUS AFFECTUUM, E MIXTURA TRIUM VITIORUM PRINCIPALIUM ORTIS.

SUMMARIUM.

Introductio ad doctrinam huius Capitis per ſimile de coloribus, eorumque mixtura n. 1. id quod generaliter ad mixturam Affectuum applicatur, n. 2.

Ex

Ex inſigni mixtura voluptatis & ambitionis non niſi virtutes apparentes oriuntur, quæ veras virtutes ex amore rationali derivatas in omnibus imitantur. n. 3. Qualis forma ſit voluptatis & ambitionis in mixtura prædominantis. n. 4. Item quando avaritia in doſi inſigni ambitioni cum voluptate mixtæ ſe conjungit. n. 5. Quales e mixtura ambitionis & avaritiæ, ſive hæc ſive illa prædominetur, item ſi voluptas mixturæ inſigniter accedit, affectus oriantur, & quomodo vulgo appellentur, nimirum prudens Taciturnitas & Disſimulatio. n. 6. Magnificentia, n. 7. Gravitas ſeu vulgo ſic dicta Reputatio, & ars ſeſe inſinuandi. n. 8. phlegma ſingulare, & laudabilis Magnanimitas. n 9. ſobria ac temperans caſtitas. n. 10. diligens prudentia œconomiea n. 11. laborioſa vigilantia. n. 12. prudens iræ disſimulatio, usque ad tempus oportunum, quo prorumpat. n. 13. habilis officioſitas. n. 14. celebris eruditio. n. 15. Denique e mixtura voluptatis & avaritiæ componitur miſerrimum temperamentum, quod per omnes claſſes deſcribitur. n. 16. Hæ mixturæ omnes, pro diverſitate ætatum humanarum, diverſisſime ſe oculis repræſentant. n. 17. item pro diverſa occaſione converſationis, quæ infirmos etiam affectus fortiter irritat. n. 18. Quomodo differat pasſio dominans ab infima pasſione per occaſionem fortiter irritata? n. 19. Crebra occaſio parit conſuetudinem. Hæc pro re nata in alteram naturam convertitur, vel eandem duplat. n. 20. Status & educatio plurimum ad conſuetudinem contribuunt. Magnum tamen diſcrimen eſt inter alteram naturam è conſuetudine ortam, & primam veramque naturam. n. 21. Variatio etiam bonorum fortunæ mixturis affectuum aliam prorſus formam induit. n. 22. Fortuna hominis non pendet a diverſa habilitate diverſoque intellectu hominis, e diverſa affectuum mixtura

genitis. n. 23. dum paucisſimi ſibi occaſionem ad explendos affectus ſuos pro lubitu procurare posſunt, cum aliis occaſio abunde quaſi affluat, vel ipſi ea non utautur, 24. Etſi cuilibet nunquam juſta deſit occaſio ad ſua, & aliorum vera commoda promovenda, n. 25. Quod quilibet faber ſit fortunæ ſuæ in vulgari ſenſu falſum, certo tamen modo verum eſt. n.26. Diſcrimen inter ethnicam fortunam & divinam providentiam, item inter bonam & malam fortunam ſenſu ethnico hodiernorum Chriſtianorum ſic dictorum, & ſenſu rationali Ethnicorum acceptam. n. 27. Non protinus judicandum eſt de affectibus dominantibus, ſecundum externam ſpeciem. n. 28. E diverſa apparentia hominum diverſorum Statuum non ſemper concludendum eſt ad diverſas mixturas. n. 29. Regulæ politicæ de futura fortuna & infortunio hominis non ſunt univerſales, nec ſine exceptione. n. 30. E fortuna cum proſpera tum adverſa hominis de mixtura affectuum ejus judicari nequit. n. 31. Mixtura affectuum hominis naturaliter per totum eius vitæ curſum non mutatur. Præjudicia è quibus contraria ſententia oritur. n. 32. An amor rationalis cum, voluptate, ambitione & avaritia etiam in unam eandemque mixturam coagmentari posſit? n. 33. Omnis homo aliquid amoris rationalis in ſe continet. n. 34. Amor rationalis cum vitiis miſceri non poteſt. n. 35. Omnis homo aliquid voluptatis, ambitionis & avaritiæ ſecum habet. n. 36. Amor rationalis apud omnes homines a tribus vitiis primariis captivus tenetur atque opprimitur. n. 37. Ita nullus vere virvirtuoſus in mundo eſt. n. 37. In omnibus hominibus amor rationalis affectus infimus eſt. Cauſæ cur olim aliud ſtatuerim. n. 39. Nemo vere aliquid boni agit, ubi voluptas, ambitio & avaritio ſibi non aliquid vendicent. n. 40. In unoquoque homine

unum

unum ex tribus vitiis primariis dominatur. n. 41. idque vel inſigniter præ reliquis duobus vitioſis affectibus eminet, ubi facile ab omnibus animadvertitur. n. 42. vel cum affectu ſuccedente valde mixtum eſt, ubi difficilius cognoſcitur. n. 43. Idque adhuc difficilius, ſi tertia etiam paſſio cum duabus prioribus inſigniter mixta eſt. n. 44. Collatio trium vitiorum principalium, & mixtionum ex his emergentium intuitu ſuiipſius & aliorum. n. 42. 43. 44. Sex in univerſum ſunt claſſes, ad quas omnium hominum affectus quoad ordinem ſuum reduci poſſunt. Harum quælibet innumeras ſub ſe continet ſpecies intuitu diverſarum proportionum mixturæ. n. 45. Hæ proportiones in praxi commode quæri poſſunt per exemplum diviſionis hæreditatum in 12. uncias apud JCtos, i. e. per proportionem inter 1 & 12. vel per proportionem inter 5, & 60. quod fere eodem recidit, & in certis tantum caſibus compendioſum eſt. n. 47. Uſus ſupputationis diverſi ordinis ac proportionum trium paſſionum, principalium tam in cognitione ſui, quam aliorum hominum. n. 48. Quorum poſtremum per exemplum fuſe illuſtratur. n. 49. Regulæ politicæ utiles quidem ſunt, ſed non infallibiles. n. 50. Circa regulas vitæ politicas exceptiones a divina providentia factæ, accurate obſervandæ ſunt. n. 51. Cognitio ſui eſt unica porta ad cognitionem aliorum hominum, & aliorum hominum, & divinæ providentiæ. n. 52. Demonſtratio, quod ordines affectuum humanorum nunquam mutentur. Affectus ſunt Spiritualitates. Obſervationes de eſſentia ſpiritualitatum earumque potentiis in omnibus corporibus in genere. n. 53. In ſpecie in animalibus, & ſenſibus externis. n. 54. maxime vero per ſenſus hominum. n. 55. Poteſt homo ope cogitationum ſuarum ſpiritualitatem affectuum ſuorum aliquandiu conſervare, intendere atque augere. n. 56. Nimium

augmentum ſpiritualitatis corporis alicujus illud deſtruit. Et homo quotidie corpus ſuum, auctione voluptatis, ambitionis & avaritiæ deſtruit. n. 57. Ex his obſervationibus fit conclufum de perpetuo & æquali ordine affectuum hominis. n. 58. Reſponſio ad objectionem, occaſionem alios affectus impedire, alios concitare, n. 59. Vulgatus error contra hanc theſin, ejusque confirmatio per exemplum Sixti V. n. 60. Judicium de Theophraſti characteribus morum, & Barclaji icone animorum, n. 61.

I.

QVinque ſunt, ſecundum opinionem eorum, qui de coloribus ſcripſerunt, *colores principales*, è quorum mixtura alii colores, & ex horum mixtione rurſus alii innumeri oriuntur, quos peritus pictor bene intelligere, & a ſe invicem ſecernere debet. Hic vero non opus eſt, ut in informatione mixturæ omnes eidem oſtendantur, ſed ſufficit ut primum quinque colores principales, *album*, *flavum*, *rubeum*, *cæruleum & nigrum* recte comprehendat, ac deinde percipiat quomodo diverſa horum mixtura producat colorem *fuſcum* vel ſubcinereum, *incarnatum*, *cinereum*, *ſubalbum*, *ſubrubeum*, *ſubcæruleum*, *ſubfuſcum*, *viridem*, *aureum & purpureum*; propria inſuper meditatione experimenta inveniat, quales e mixtura horum 15. colorum, & ſic porro, colores emergant; ſimul autem bene obſervet, quod e diverſa mixtione duorum colorum, ſecundum proportionem mixturæ diverſi etiam colores oriri queant, (v. g. ex albo & nigro diverſæ ſpecies

co-

coloris *cinerei* & *ſubrubei*, prout plus albi, vel plus nigri mixtioni acceſſit, item in mixtura albi & cærulei, modo color *viridis*, ſi parum cærulei, modo *cæſius*, ſi parum albi mixturæ adhibetur) denique quod interdum colores ejusdem ſpeciei e mixtura diverſorum colorum prodeant, v. g. color cinereus ex albo & nigro, item ex albo & cæruleo; ſubrubeus ex nigro & albo, item ex nigro & flavo. &c.

2. Similis fere ratio eſt cognitionis diverſarum Affectuum ſpecierum. Licet tres ſint affectus primarii, quorum diſtincta qualitas rurſus appellationes novorum affectuum ſortita eſt; e diverſa tamen mixtura trium horum affectuum, & é diverſa proportione, quæ in ipſa mixtione obſervanda eſt, innumeri oriuntur affectus. Hos omnes indicare impoſſibile eſt, ſed hic quoque ſufficiet, ſi potiſſimas & *primas*, ut ita dicam, *mixturarum alterationes* mediocri ſtudio notemus, deinceps vero ulteriorem conſiderationem propriæ diligentiæ & attentioni hominis veritatis ſtudioſi relinquamus, eumque ſtatim in principio moneamus, quod ſicut *Metus* eſt fructus & *avaritiæ* & *voluptatis*, *Prodigalitas* tam ex *ambitione*, quam ex *voluptate* oriri, & *Crudelitas* æque de *ambitioſo*, quam de *avaro* prædicari poteſt, adeoque vitia affectus quoſdam inter ſe communes habent; ita etiam e diverſa affectuum primariorum mixtura diſtincti affectus prodeant, e. g. e mixtura voluptatis cum

ambitione modo *morum ſuavitas*, ſive moderatio, ſi voluptas inferior eſt, modo *hilaritas* cum voluptas eſt ſuperior, &c.

3. Ac primum quidem mixtura *voluptatis* & *ambitionis*, ſi in æquali proportione eſt, gignit *temperamentum apparenter valde rationale*, adeo ut facile aliquis decipiatur, ut hanc mixturam *pro ipſo amore rationali* habeat, quia uterque hic affectus amori rationali contrarietate quadam oppoſitus eſt, hæc vero oppoſitio per mixtionem utrobique ſupprimitur, ut ſpeciem virtutis extrinſecus repræſentent, ſicut v. g. apud pictores mixtura lucis & umbræ, lucem diurnam, vel in genere imitatio naturæ res plurimas, tanquam vivas, repræſentat. Præcipitans Garrulitas voluptuoſorum nimis eſt aperta, viciſſim obſtinata Reticentia ambitioſorum nimis taciturna. At ſi voluptas cum ambitione miſcetur, temeraria præcipitans garrulitas ab obſtinata reticentia & hæc viciſſim ab illa ſupprimitur, ut *taciturno candori* amoris rationalis aſſimiletur. Turpis Prodigalitas cum voluptatis tum ambitionis, ambæ quidem a Liberalitate amoris rationalis in exceſſu dandi remotæ ſunt, liberalitas tamen ad prodigalitatem propius accedit, quam ad tenacitatem, & in hoc ſaltem diſcrepant, quod liberalitas ac beneficentia ad omnes homines directa eſt, voluptuoſa vero prodigalitas diſſolutis hominibus, ambitioſa ambitioſis applicatur. Sed voluptate cum am-

ambitione temperata, ad *beneficam liberalitatem* proxime accedunt, quia tunc prodigalitas aliquando cautius, nec indifferenter, ſed ſecundum ſtylum politicum erga fœminas magis honeſtas, ſodales nobiliores, & erga egenos & oppreſſos magis exerceatur. Servilis ſubmiſſio voluptatis, & contemnens Superbia ambitionis ſimiliter *Æquanimem Humanitatem* amoris rationalis in medio tenent. Sed in mixtione utriusque, mixtura ambitionis cauſatur, ne voluptas tam ſervilis videatur, item mixtura voluptatis, ne ſuperbia ambitionis tam ſenſibilis, ſed magis humana appareat, ſicut Pavor voluptatis audaciam ambitionis parumper mitigat, audacia vero ambitionis voluptuoſum parvorem animoſiorem reddit, ut utraque ad *patientem magnanimitatem* amoris rationalis magis appropinquet, facile etiam intelligitur, quod mixtura voluptuoſæ commiſerationis, iracundæ quidem, ſed cito etiam tranſeuntis, cum excandeſcente vindictæ cupidine ambitionis externam ſpeciem *patientis fortitudinis* amoris rationalis induat. Et ſiquis temulentam ac voracem libidinem voluptatis ſuæ per Stoicam inediam & Inſenſibilitatem ambitionis ſuæ ſupprimit, coram hominibus ea apparet quaſi *ſobria & temperans caſtitas*, porro voluptuoſa prodigalitas cum ambitioſa tenacitate mixta *virtuoſam* refert *parſimoniam*, & vitia voluptuoſi ignavi otii, & ambitioſi vigilantis laboris temperata *negotio-*

ſam alacritatem amoris rationalis repræſentans Semivoluptuoſus idemque ſemiambitioſus idoneus eſt ad temperatam hilaritatem pariter ac gravitatem, & ad officia in utraque fortuna præſtanda; in quo *hilarem officioſitatem* imitatur. Denique *exquiſito ingenio ac judicio* præditus eſt, quorum utrumque ſi adeptus eſt, excellens memoria in eo non admodum deſideratur.

4. In hac mixtura ſi *ambitio* præcellit voluptatem, homo erit *taciturnior*, minus humanus, *magis fervidus*, *ſobrius*, & *ſecum habitans*, item *parcior*, *laborioſior*, *injuriæ magis impatiens*, nec facile pacabilis, magisque *gravis* atque *ſubtilis*, contra ſi *voluptas* ambitioni *prævalet*, homo eſt *loquacior*, *hilarior*, *ad iram tardior*, *jucundior*, *elegantior*, *magis magnificus*, *commodus*, *manſuetus*, *benignus*, ac *ingenioſus* ad nova conſilia & inventa.

5. Denique ſi *avaritia* etiam propius accedit ad duas illas paſſiones dominantes, voluptatis & ambitionis, aut vice verſa, tunc taciturno *candori* inſignis tinctura de falſiloquio ſeu *mendacio* ac diſſimulatione avaritiæ affunditur, quod mundus tamen ſub pallio *prudentis circumſpectionis* obvelare nititur: Apparens benefica liberalitas interdum cum immiſericordia aliqua ac tenacitate permutatur, item apparens parſimonia cum aliquanta doſi nummilegii, quod mundus politicus *curioſam prudentiam oeconomicam* appellat: Apparens

æqua-

æquanimis humanitas in proſperitate inſigniter elata eſt, in adverſitate quodammodo ſervilis, id quod *humana natura* tum tribuitur. Apparens patiens animoſitas aliquid de colore inſidioſæ crudelitatis, & apparens patiens fortitudo aliquid de clandeſtino vindictæ ſtudio recipit, id quod *generoſa calliditas* appellatur. Apparens ſobria & temperans caſtitas ſplendidiorem fucum acquirit per *Stoicam inediam & odium ſexus muliebris.* Apparenti negotioſæ alacritati *plus* accedit *laborioſitatis*, ſed apparens hilaris *officioſitas partem aliquantam* apparentis ſplendoris acceſſione; invidæ *ἐπιχαιρεκακίας amittit. Nec intellectui tamen aliquid magnopere hoc ipſo decedit*, ſed præter ingenium & judicium fit additamentum præſtantis memoriæ.

6. Quemadmodum autem mixtura Ambitionis & voluptatis plures habet admiratores, & exiſtimationem parit, ita e mixtura *ambitionis & avaritiæ* plus oritur *metûs*, & *externæ venerationis*, item *potentiæ* res magnas & violentas callidasque in mundo perficiendi. Mixtura obſtinatæ reticentiæ quæ eſt penes ambitionem, cum fraudulento mendacio ac ſimulatione avaritiæ coram mundo acquirit ſpeciem *inſigniter prudentis taciturnitatis*, quæ ad magnas res peragendas requiritur. Hæc mixtura efficit homines in eccleſiaſticis ad papiſticam rationem ſtatus: in politicis vero in aula ad arcana negotia idoneos, qui gloriari poſ-

poſſunt, ſi induſium ſuum arcana ſua ſciret, quod protinus illud exuere & abiicere velint. qui in converſatione nil niſi verba præmeditata loquuntur; qui ſingula verba priusquam ea pronuncient, trutinæ quaſi examinanda imponunt; qui affectus ſuos non ſinunt in verba prorumpere, ſed animum affabre, occultare didicerunt; qui ad ſimulandum & diſſimulandum, adeoque ſecundum communem politicorum regulam, ad regnandum etiam, inſignem habent aptitudinem. Quod ſi *ambitio* ad mixturam paulo plus contribuit, eorum taciturnitas *maiori cum gravitate* conjuncta eſt, & *diſſimulatio* apud eos eſt in ſublimi gradu, adeo ut eundem fere vultum ſervent in lætitia pariter ac in triſtitia, in rebus proſperis æque ac in adverſis, vel ſi maxime rubor aliquis vel pallor genas vel frontem obducat, oculi tamen nil fere mutentur, minime vero verbis internum gaudium iram vel triſtitiam ſignificent, niſi ira fortiter ſit irritata, ut ipſis verba aliqua pauca excidant. Simulatio vero contrarii ejus quod corde premunt, in tam inſigni gradu æque non procedet. Sin *avaritia* prævalet, plus externæ *humanitatis* in vultu, & plus *ſimulationis* gravitate veſtitæ animadvertetur. Denique ſi voluptas ambobus æqualiter fere temperatis affectibus ambitionis & avaritiæ, in inſigni, minori tamen doſi admiſceatur, *diſſimulatio* & *taciturnitas* adhuc plus *temperabitur*, hominemque in converſatione *magis* reddet *ac-*

ceptum, *ſimulatio* præterea *magis naturalis* & candida apparebit.

7. Semiambitioſus idemque ſemiavarus porro per mixturam ambitioſæ affectatæ magnificentiæ & avaræ immiſericordis tenacitatis & ſolvendi difficultatis huiusmodi temperamentum adeptus eſt, ut parcus quidem ſit, ſed *ſi quid ad honores expendendum eſt*, quo etiam in ecclesiaſticis erogatio eleemoſynarum & ad pias cauſas pertinet, *nullis ſumptibus parcat*, ut *mediocribus ſumptibus* ſciat commode & magnifice ſe gerere, ut ſciat iuſto tempore dare & viciſſim, ubi aliquid lucrandum eſt, dona ſua in ejusmodi homines conferre, à quibus commodum rurſus expectat. Jam ſi ambitio ſuperior eſt, nomen magnifici & liberalis hominis in áula, vel apud plebejos & familiam ſuam habebit. Sin avaritia prævalet, fama magnificentiæ ejus extra domum ſuam aliquanto major erit, quam apud miniſtros & familiam ſuam. Quod ſi præterea inſignis doſis de voluptate accedat, fama magnificentiæ ejus amplius augebitur, præſertim apud ſexũm fœmineũ

8 Mixtura ambitioſæ contemnentis ſuperbiæ, & avara inflatæ jactantiæ paraſiticæ operatur in ſemiambitioſo eoque ſemiavaro, ut in rebus proſperis neminem magni æſtimet, nec hilarem vultum cuiquam præbeat, præcipue his qui eo ſunt inferiores, niſi aliquando eorum miniſterio indigeat, nec jus habeat ipſis præcipiendi. Vultus eius tunc plenus eſt gravi-

vitate, idque vulgo dicitur, *exiſtimationem ſuam obſervare*, non pati ut officium ſuum contemnatur, item pro gloria divina Zelum exercere. Sed in rebus adverſis, & erga ſuperiores, quorum auxilio ad honores emergere, vel aliquid lucrari poteſt, *humanus* eſt atque *ſubmiſſus*, non quidem mendicorum more ſicut avarus ambitione vacuus, ſed more aulicorum. Potentibus ſcit mirifice adulari, eorumque favorem ambire, ac ita iisdem *blandiri*, ut ſe adulationis inimicum ſimulet. Si *ambitio* ſuperiorem locum tenet, iſthæc eius gravitas & *ars ſe inſinuandi* cum majori perſpicacia ac diſſimulatione conjuncta erit. Sin *avaritia* prævalet, blandimenta erunt magis aperta, & affectata gravitas minus grata: Quod ſi & *voluptatis mixtura propius accedat*, affectata ejus humanitas æquanimi humanitati amoris rationalis adhuc propior erit, ejusque ſuperbia minus animadvertetur. Hujusmodi homines in his locis utiliter adhibentur, ubi aiunt eſſe eccleſiam preſſam.

9. Violenta audacia ambitionis & inſidioſa crudelitas avaritiæ in doſi fere æquali mixtæ itidem coram mundo illuſtrem naneiſcuntur ſplendorem, dum ambitioſus furor per avarum metum coërcetur, ne temere prorumpat, ſed retineatur, injurias ſibi illatas muſſitet, & lætitiam ſuper iis mentiatur, etſi cor ejus dolore exulceratum ſit, donec occaſionem opportunam reperiat, qua malum premens a ſe amo-

amoliatur, ubi ſimulat parum id ad ſe pertinere, & per tertium vel quartum illud efficaciter a ſe devolvit, & gaudium ſuper hac liberatione conceptum minimam partem, quoad poteſt, ſignificat, etſi ei ſigna aliqua ſi non in verbis, tamen plerunque in geſtibus, elabantur. Itaque ſi *ambitio ſuperior* eſt, plus furoris & manifeſtæ violentiæ, ſin *avaritia*, plus inſidioſæ diſſimulationis animadvertitur. Mundus tamen eiusmodi mixturam *ſingulare phlegma*, vel *laudabilem fortitudinem*, imo Chriſtianam patientiam vocat. Et hi apprime idonei ſunt ad magnas in aula injurias, ſub quibus alii ſuccumberent, concoquendas. Si *voluptas* in aliquanta doſi mixturæ *accedat*, metus augetur, & audax proruptio citius minuitur, Diſſimulatio quoque minor eſt, ſed & crudelitas obſervatur, quod in ſigna manifeſta prorumpat.

10. Nobiles viri, & quorum magna in mundo eſt autoritas, oderunt gulam & crapulam, ac amorem erga mulieres pro ludibrio habeat. Animmus eorum altiora ſpirat, quam ut voluptate inquinari poſſit. Hanc opinionem apud rerum imperitos excitat inſignis mixtura Stoicæ inediæ & inſenſibilitatis quæ ſunt penes ambitionem, cum ſordida μισογυνεία, eaque mixtura communiter habetur pro vero archetypo *ſobriæ & frugalis caſtitatis*. Tempus quod alii hilaritati & amoris ſtudio tribuunt, huiusmodi homines totum in amplificatione reipublicæ vel

vel ſtatus eccleſiaſtici conſumunt. Habentur pro ſemideis, quibus nihil de aliorum ſtultitia ac nævis adhæreat, & in numerum heroum, imo ſanctorum cooptantur. Sed *voluptate* in mixturam ſimul ingrediente, aliquanto magis apparent ut homines, nec in hilari converſatione & apud mulieres tantam gravitatem præ ſe ferunt, ſed ſunt tolerabiliores & humaniores, magna tamen adhibita gravitate.

11. Jam exiſtimare equidem aliquis poſſet, quantum expenſas per ſe attinet, parcitate ambitionis & Nummilegio avaritiæ in una eademque mixtura concurrentibus, has iſti homini apud alios deformem aſpectum conciliaturas eſſe. Sed cum tales ob inhærentem ipſis ambitionem, hoc non obſtante plures in ſe ſuosque ſumptus erogent, quam hi qui pure ſunt avari nummilegi, deinde virtus ipſa quantacunque ſit erga alios liberalitate, hominem ad pauciſſimos ſui cauſa ſumptus faciendos impellat, ac vulgus præterea horum hominum externas actiones magis reſpiciat, quam quomodo domi ſuæ vivunt; & jam ſupra dixerimus, quod hi externe magnificam ſpeciem habeant, tantum abeſt, ut hæc mixtura foris deformem aſpectum habeat, ut potius tales propter alias conjunctas circumſtantias hic quoque tanquam *boni oeconomi* prædicentur, & tanquam *idea diligentisſimi patrisfamilias* proponantur, imo pro *ſanctis qui carnem ſuam recte ſubigere ſciant*, reputentur. Iam ſi *ambitio* ſuperior eſt, ex-

...ſpecies adhuc magis rationalis vi-
...avaritia ita transparebit, & parci-
...eipſos, quam in alios cadet. Sin
...valet, magis animadvertetur avari-
...eſſe cauſam impulſivam ad hu-
...us actiones. Quod ſi tertius aſ-
...pe *Voluptas*, concurrit, eius pro-
...acitatem & nummilegium tam e-
...perabit, ut plurimi exiſtiment,
..., corporis ſui curam quidem ge-
..., ſed in comparatione aliorum, ita
...m fiat.
...e etiam intelligitur ejusmodi ho-
...mixturam vigilantis laboris ambi-
...oris aſinini avaritiæ, ad *negotioſam*
...oris rationalis propius accedere,
...m otioſumque hominem volupta-
... Hoc intuitu mixtura ejus efficit,
...is omnibus in Republica & admi-
...eccleſiaſtica ad res magnas utiliter
...eat. Ac ambitioni quidem de-
...boriοſitas ejus tam ... negο-
...icatur, ſicut pure avari, avaritiæ
... præter commoda heri ſui, propria
...non negligit, & quod laborioſi-
...onſiſtit in rebus nimis ſubtilibus
...is, quæ ad praxin transferri ne-
... quod conſilia ſua ad laborem ipſe
...novit; Idoneus eſt ad *laborem ca-*
...m ambitioſus, & ad *laborem manu-*
... avarus. Idoneus eſt qui aliis im-

 pe-

peret, & cui ab aliis imperetur, & ad
miniſtranda, quæ alias ſunt
Idoneus eſt ad laborandum
ligone. Hujusmodi hominibus
loco ſtatuitur candela ardens cum
Aliis inſerviendo conſumor. In
ſuperior eſt, ingens habent talem
aula pro conſiliariis intimis &
vitia, ut pro conſiliariis Cam
bus, & ita ſecundum propor
urbibus & pagis uſurpantur
facile fiet mendicus. Cæterum
is qui à labore non abhorret,
mundo eventuris ſit in quo
infallibile ſignum
validus & integra valetudine
ſub prætextu, quod laborem
queat, panem oſtiatim quær
luptas cum otio ſuo tali tempe
doſi admiſcetur, homo ille
dem, nec tam operoſe labora
men annumerari poterit, ſed
negotiorum, ad hilaritatem
tem utiliter adhiberi poterit

13. Quoad iram
vindictæ cupiditatis in
deſtino vindictæ ſtudio in
plerique hîc quoque illius
mirentur, & magnifaciant,
rigoroſe ad animum revoc
coqu, & licet injuſtas

pat, ſed *iram reprimat*, nec ea ſe proſti- ad oportunam occaſionem expectet, nactus injurias tam convenienter & ſectu ulciſci didicerit, ut nemo facilè me offendat, & tamen coram mundo hominis Chriſtiani ac patientis non a- Breviter, hi rurſus aulæ, Clericis, ur- pagis quadrant. Jam ſi *ambitio* ſuperio- m tenet, eorum ira citius prorumpit, miſſione citius placari poteſt. Sin dominatur, ira magis eſt occulta, ſed perniciosa & periculoſa, præſer- ejuſmodi homines tunc quam maxi- m vultum præbeant, cum proxime dunt, exemplo Inquiſitorum Hi- qui inquiſitos magna cum huma- ducunt. Cum autem ambæ s dominantes inſignem mixturam mi mollitie *voluptatis* accipiunt, citius in principio prorumpet, eaque ius placabitur.

Denique eorum officioſitas ita compa- ut eidem mixtura de invida *ἐπιχαι-* variciæ, & de violentis ſicariorum ditionis talem formam addat, ut ea- ritate nulla in re alia conſiſtat, niſi in inferendo, eisq; dolo cum ſpecie a- junctio, vel inſidioſa violentia deci- cum ſæpe per alterius damnum præſtetur, & co nde , homo ille coram mun hic etiam

pro *virtuoſe officioſo* haberi ſoleat, dum
ratione ſua apud eum, cui proprii emol
ti cauſa eam exhibet, efficit ut in pretio
beatur, per aſtutiam, qua eam exerce
nionem de ſe apud alios excitat, quod
rere nequeant, & ſub ea latentem I
ἐπιχαιρεκακίαν vel violentiam ſub ſpe
pro gloria Divina vel pro republica
didicit, ſicut v. g. in Papatu Clerus
agnatos hæreditate defraudat, perſua
toribus, ut monaſteria fundent. I
dum illis ſæpe per alios nocet, p
eſſe ipſis amiciſſimum, & dum
tera manu confodit vel proſtern
manum ab anteriori parte eis po
defenſurum ſimulat. Itaque ſi
let officia iſta magis habent ſp
ſed callidæ animoſitatis, ſin *avaritiæ*
occulta atque aſtuta. Denique
ſigni mixtura ambabus hiſce pa
jungitur, affectata ibi ſinceritas
turalis, ſed eo magis periculoſa,
que aſtuta nec violenta.

15. Neque hi homines *intellectu* ca
tametſi parum ſint idonei ad in
cundas & elegantes, mixtura ta
dijudicationis Ambitionis cum
moria avaritiæ efficit, ut iſti in
ſi pro oraculis & miraculis mun
qui Biblia, Corpus Juris, Gene
Romani Imperii &c. ſi hæc p

me-

ria ... reſtituere poſſent, & quos quiſ- ... Breviter: Hæc mixtura eſt tem- ... hominum mundi judicio *eruditiſ-* ... *ſanctiſſimorum & autoritate ſumma præ-* ... *ambitio* primum locum tenet, ju- ... valet memoriæ: Sin *avaritia*, me- ... perat Judicium. Quod ſi denique ... accedit *voluptatis* ingenioſæ ejus in- ... bitur, ut homin... hoc tempera- ... prædit hic virtuoſorum ſpeciem eo fa- ... quantur, quoniam hoc caſu Judi- ... oria & Ingenium juſta proportio- ... mita ſunt.

... at mixtura *Voluptatis* & *Avaritiæ* ... *entoſum & miſerrimum temperamen-* ... e operæ pretium non eſt, tam ex- ... præcedentia, conſiderari. Facile ... ſibi imaginari poteſt, qualis for- ... ſit, ſi præcipitans garrulitas cum ... endacio ac ſimulatione; turpis pro- ... cum immiſericordi tenacitate & ſol- ... ate; ſervilis ſubmiſſio cum ſto- ... re paraſitico; impatiens meticulo- ... inſidioſa crudelitate; temulenta & ... cum ſordida μισογυνεία; prodi- ... nummilegio; ignavum otium cum ... animo, iracunda mollities animi cum ... mo vindictæ ſtudio; officia lenonum ... onum cum invidia & ἐπιχαιρεκακία, ... ſæ inventiones ſine judicio cum excel- ... memoria miſceantur. Homo ita tem-

peratus *valde elaborat ut mentiatur* ac
ſed nimis eſt temerarius & facile per inc
tiam myſteria ſua enunciat, nec ſatis
mor ut mendacem decet: *Tacere nititur*
ſimulare; ſed garrulitas eius hoc non
tit: Sumptus quos facit omnes impen
crapulæ & *ſcortationi*, nihil rebus ho
exiſtimationi ſuæ, nec in pauperes.
proſperis *iactando* & magnifica de ſe
intolerabilis eſt, qui honeſtum
rat; In adverſis eſt omnium
ſe nimis ſerviliter ſubmittit, ac
ſed qui in *crudelitate* modum ſerva
ſi malum quo premitur, à ſe
Gulæ, crapulæ, libidini indulgens,
magni conſtat, certe ſi ipſe id car
cogitur, vel quærit quemadmo
ſuam expleat cum vetulis, quibus
ream pro pecunia vendat: *Veſtitus*
quid in proprios uſus expendit,
ſunt, *nec elegantia* tamen, quia
& ſumptus quos alicubi fecit, alibi
milegio compenſare vult. Non
ciem, ſed eſt *porcus*; *otioſus* & ad
laborem ineptus. *Iracundia*
ira ejus mox remittit, quando
eius furorem curare; Injurias
viſcitur, ſed licet occaſionem nactus
cendi, facile tamen a vindicta vel
donis dimovetur; ad gravia negotia
non poteſt, ſed ad hiſtrionum artes,

…, ad turpes & irrationales actiones, … ægre faciat. e.c. feneſtris confrin… Quod ſi tamen *ambitio* in aliquan… mixturæ ſuperveniat, hujusmodi tem… tum ſpeciem aliquam induit, non ita …lem; Id ſi non contingit, & avaritia dominans eſt, homo magis erit contem… & intolerabilis quam voluptate prædo…te.

In omnibus tamen hiſce mixturis hoc … obſervandum, quod iſtæ pro diver… *…ſionis*, *ætatis*, *ſtatus*, item *fortunæ* a… …nde ſeſe repræſentent, etſi una ea… ſit mixtura, adeoque è diverſitate re… …tionis, qua oculis objiciuntur, non …ludendum, aliam quoque eſſe mix… E. g. homo qui multum habet *volu*… *avaritiæ*, *in juventute*, quæ voluptuoſis …ibus maxime expoſita eſt, in mun… …ius tolerabitur, nec tam rigoroſe de …ſent, quam cum jam *conſenuit*, cum *ſenex* omnibus ſit abominationi, unde …ias hiſtrionicas repræſentaturi, nil ma… …culum in theatrum producere poſſunt ſenem avarum amori deditum. Con… *adoleſcens avaritiam* loco paſſionis domi… habet, etſi hæc avaritia cum ambitione temperata eſt, ſodalibus ſuis adoleſcentibus …lus & auſterus videbitur, & facile ad… …i evenient, quæ contemptum parient, … in *matura ætate*, item in *ſenectute* hæc

mixtura, uti modo notavimus, ingentem admirationem atque venerationem excitet. *Ætas virilis*, ſicut medium locum tenet inter adoleſcentiam & ſenectutem, ita in ea nullus affectus eſt admodum intolerabilis.

18. Et quoniam in *converſatione* humana ex cauſis naturalibus ſimiles ſimilibus, adoleſcentes adoleſcentibus, ſenes ſenibus, libentiſſime ſe aſſociant, hæc converſatio *occaſionem* frequenter præbet, affectum alterum altero magis irritandi. *Adoleſcentia* eſt imprudens, inexperta, & tamen novarum rerum cupida. Ad gravia negotia, item ad pecuniam lucrandam parum adhibetur. Itaque *voluptas* eſt, quæ maximam illis occaſionem præbet excedendi. Atque hæc quidem occaſio illos etiam adoleſcentes ad ſe allicit, quorum paſſio dominans avaritia eſt, vel ambitio. *Ætas virilis* moribus eſt magis compoſitis, majoris experientiæ, & ſuæ novarum rerum cupidini jam ſatisfecit. In hac ætate homo in mundo ad gerenda negotia quam maxime emergit, & ad varias res adhibetur, ex quibus ei plus autoritatis quam utilitatis expectanda eſt. Ergo *ambitio* irritamentum eſt ætatis virilis, quod eos quoque incitat, ut ad altiora adſpirent, qui alias ob ignaviam voluptatis ſuæ vel ob diffidentiam ac metum avaritiæ dominantis hoc omiſſuri eſſent. Denique *ſenectus decrepita* ſtultitiæ voluptatis tædium cepit, & malitiam ambitionis cognoſcere didicit. Iuve-

copia, & virilis calor ſanguinis in p-
m frigiditatem abierunt. Ita vero ne-
eſt eos parcioribus ſumptibus vivere
Adeoque *avaritia* potiſſimum eſt, quæ
ipſos graſſatur, etſi ſenes dentur, qui vo-
em vel ambitionem pro affectibus domi-
bus habent. Hoc qui non accurate ex-
ſe; & externas actiones juvenum, in virili
conſtitutorum & ſenum per tranſennam
xat intuetur, exiſtimabit, una *cum mu-*
e ætatum affectus etiam mutari, & modo
, modo illum reliquis ſuperiorem eſſe, id
d nunquam accidit, mixtum ſemper or-
m ſuum retinente, quamvis occaſio
m unum magis quam alterum irritet.
Nam & quotidiana experientia & com-
s natura humana oſtendit, *per occaſionem*
quoque hominis affectum ita poſſe irritari,
diu, & quoad occaſio adeſt, in homi-
dominante, præſertim ſi paſſio alias domi-
hoc ipſo nihil amittit; adeoque ei nec
modum nec incommodum inde expe-
dum eſt. Et tunc inter paſſionem domi-
tem, & inter infimam, ſed hoc modo ir-
am, hæc differentia eſt: Quod paſſio do-
ns hominem impellit ad quærendam oc-
onem, ac leviſſima occaſione oblata for-
eum irritat; cum ex adverſo infima paſ-
nec tanto ſtudio occaſionem ad alimen-
ſuum quærat, occaſione etiam oblata non
forti impulſu moveatur, hoc eſt, ita ne

paſſio dominans motum patiatur ... tium, imo ut nonnunquam re... inferiori ſuccurrant: Unde & ... ſublata occaſione mox placatur vel ex... tur, ſicut lignum per ſpeculum cauſtic... cenſum & ardens remoto ſpeculo ... ardere deſinit. E. c. ſi homo in... eſt *mixtura ambitionis & avaritiæ*, volupt... in infimo gradu, in itinere, in quo ... verſatur, noctu per moram aliqu... ris ſolus una cum formoſa mulier... eum ad amorem prohibitum irritaret ... cam, ſi ea ...lis eſſet matrona, quæ ... amoris ſup...deret, vel ſi *voluptuoſus* ... *que avarus*, ambitionem in minima ... bens, diuturna exagitatione ad iram ... rationem provocaretur: & ſecund... tum illud, patientia nimis læſa ... converteretur: item ſi *ambitioſus* ... *luptuoſus*, avaritiam in minima do... miſſione ingentis ſummæ pecuniæ ad ... proditionem pelliceretur, imo ſi ... ad ſummos honores, vel matrimoni... formoſa muliere promitteretur.

20. Porro ſi occaſiones hæ ſæpe ... runt, tandem in *conſuetudinem* abe... ſuetudo autem ſecundum proverb... tatur *in alteram naturam*: De hac ... crebris occaſionibus in cognoſ... bus humanis obſervandum eſt ... tudo & occaſio *in paſſionem* ...

naturam quaſi geminet hominemque in iſtam cupiditatem ita detrudat, ut ex illius ſervitute poſtea difficillime ſeſe liberare queat. v. g. ſi voluptuoſus diu in luxurioſorum, ambitioſus in laborioſorum & ingenioſorum, avarus denique in doloſorum ac fraudulentorum hominum converſatione commoratur.

21. Plurimum tamen hic *Status* & *Educatio* contribuit. Puer qui *patrem habet divitem ac voluptuoſum*, a teneris voluptati, luxui & prodigalitati aſſueſcit, etſi naturâ avaritiam vel ambitionem affectus habeat dominantes. *In aula* communiter ambitio pueris a tenellis inſtillatur. Apud *mercatores* lucri cupido & avaritia, &c. Iam ſi forte pueri præterea ad hos affectus per naturam ſuam valde inclinant, corruptum eorum ingenium inde a juventute quaſi nutritur, ut in provecta ætate perfectum habitum, ſecundum Philoſophiam moralem vero majorem miſeriam, acquiſiverint ac didicerint. Sin autem contingat, ut puer aliam inclinationem habeat, quam qualis eſt conditio educationis ſuæ, tamen conſuetudo ita *in alterum naturam vertitur*, ut homini non moleſtum ſit in eius cupidinis modo, apte aliquid peragere; *Nec* altera tamen hæc natura *unquam in paſſionem dominantem mutabitur*, ſed facile homo, vera ejus natura fortiter non irritata, ad alteram hanc naturam ſuam mutandam diſponi poterit, certe ei non tam operoſum erit, *conſuetudinem*, *quam veram naturam* *mu-*

mutare. Id quod veteres ſub fabula de muribus Marcolphi & fele Salomonis repræſentare voluerunt. Hoc apparet in homine inde a pueritia rigoroſe educato & ad externam modeſtiam aſſuefacto, qui poſtquam in libertatem ſuam prodiit, ſubito ſit luxurioſus: Item in Nerone qui cum quinquennium cum laude regnaſſet, deinceps tyrannidem exercuit; Item in homine in voluptatibus educato, qui ſubito fit modeſtus & parcus.

22. Sed quantum conſvetudo externum affectuum aſpectum mutat, tantum etiam *mutatio bonorum fortunæ* eorundem externam faciem mutat, licet eadem ſit mixtura. Quando *avarus*, item *ambitioſus, proſpera fortuna utitur*, cum opibus & honore abundat, res geſtæ ejus magnæ & glorioſæ totum mundum perſonant: Cum vero ad hanc fortunam nondum pervenit, ſed clavem ad eandem *adhuc quærit*, continet ſe cum apparenti ſua modeſtia & ſubmiſſione in ſilentio, ac magis in obſcuro vivit, quam ut in publicum prodeat. *Voluptuoſus* idemque *avarus in ſtatu privato* hominum miſerrimus eſt, qui nemini plus nocet, quam ſibi ipſi, & qui ab omnibus irridetur. Longe vero diverſa ratio eſt *Regis* hoc temperamento præditi, ex his crudeliſſimos tyrannos, Caligulas, Domitianos, Heliogabalos, Vitellios &c. fieri reperies, *Rex ambitioſis & voluptuoſis* cupiditatibus fere æqualiter mixtis abundans, idoneus erit ad ingentem famam & amorem conſe-

quen-

ndum: At ſi hoc temperamentum in *homi-* *privatum* cadit, is ſæpe plures habebit ma- os & inimicos quam amicos, ac per vitam plerisque extreme vituperabitur atque mnetur, a paucisſimis vero amabitur & ur.

Hinc etſi ſupra dixerimus, mixturam vo- & ambitionis ad virtutem proxime ac- e, mixturam vero ambitionis avaritiæ & miſeros homines efficere; non ta- eſt exiſtimandum, ejusmodi mixturas ab bus etiam *his oculis aſpici*, vel *bona fortu- temperamentum ſemper comitari*, *hominem ſibi ipſi fortunam ſuam fabrica-* unque equidem ita eveniet, ut avari, ſunt ambitioſi, fortunam ſuam late ant, voluptuoſi iidemque avari parum ac divitiarum conſequantur, ambitioſi ab oſi a multis inimicis impediantur, ne emergant, ab amicis tamen ſecundentur nimicis prorſus opprimantur; Sed hæc atio ſæpius fallit, dum fortuna non ſem- nativitate, educatione, occaſione, expe- tis &c. dependet, cum Deus providen- in politicis vitæ regulis exceptiones fa- nam *fortuna* nil aliud eſt, niſi *caſus, qui re- humana prudentiæ & intellectui non adſcribi, intellectu humano hiſce annumerari poteſt*, coeca vocatur, quia ipſi cæci ſumus, divinæ providentiæ comprehendi- ...

24. Ac unusquisque equidem occaſio
quærit, cupiditates ſuas exercendi, & ſe
in talem ſtatum collocandi, in quo eas p
bitu in praxin deducere queat: Sed quo
experientia docet, *non eſſe in hominis p*
occaſionem ſibi procurare, multosque pr
quadam quaſi fatalitate e regul
tionis exemptas prohiberi, ne ad fortu
am emergant, nec capacitatem ſuam
oſtendant; Cum ex adverſo
vel ſtolido alii aliaque ſubinde
adjutrices porrigat, vel idem p
occaſionem honores, opes, delecta
ſequendi è manibus elabi patiat
ſi minimam ſaltem ejus particulam
melius uſuris eſſet: Hinc vulgo dicit
plus habet fortunæ, quam juris.
ſuam habet novercam. Hic occa
recte uti neſcis, &c. Occaſio ad fortu
nores & divitias ſimilis ſæpe eſt cr
perſequentem fugit, ſed fug
quitur.

25. Atque hoc, mea quidem ſen
rumque *ab amore irrationali* ſimul
tur, quod ejus impulſu *occaſione a*
bona, & quæ nobis utilis eſſet, vel
commoda dirigi poſſet, *non utimur*
per affectus noſtros in occaſiones pr
quæ vel nobis vel alii nocent:
communiter affecti ſumus, ut alii
alioſque homines, eorumque actiones,

ſpeculationes actioneſque conformare … cum impoſſibile pariter ac ſtultum … prætendere, ſed nos potius circum- … conformare debeamus. *Nullus homo … mundo*, ne abjectisſimo quidem excepto, … quotidie, imo ſingulis momentis … *… occaſiones habeat, ſi … aliis inſer- … ſeipſum emendandi*, & adverſitati- … paſſionem affectuum ſuorum uten- … quemadmodum omnes noſtræ cu- … rebus inhiant, quas nondum poſſide- … quas poſſidemus faſtidium apud … aliorum occaſiones expecta- … que … finimus, quæ nobis …

… quam *irrationale* eſt ſtatuere, … *hominem fortunæ ſuæ fabrum eſſe*, tam ve- … eſt, prout vocabulum fortunæ vel … accipitur. Si hic ſenſus eſt, quod … cupiditates ſuas explere, vel *votum con- … ſequi* poſſit, ſi res ſuas recte inſtituat, … *hæc falſa eſt*. Etſi non negandum ſit, … viros eruditos & autoritate præſtantes … & in calamo gerere ſolere, integra … lumina de hoc dicto ſcripta ſint, quæ … tanquam ingentia myſteria co… en- … Huc pertinent *Beſſoldi fabrina fortunæ po- … liber de fortuna Magnatum ac no- … Heros & Aulicus*, &c. Nuper … vationes contrarium demonſtrant … *Anbeiſatum*, quando

ſi-

ſine obſervatione quotidianorum exemplorum divinæ providentiæ fortunam cum proſperam, tum adverſam hominis, ſeu potius, an ipſi omnia ad votum ſuccedant, nec ne, humanæ prudentiæ adſcribere volunt, etſi athei tales in ſumma autoritate conſtituti ſint. Quando autem ita intelligitur, quod homo tempori inſerviens voluntatem ſuam divinæ voluntati ſubmittens, in bonis diebus lætatur, in malis non murmurat, ſed animo acquieſcit, adeoque nihil quod DEUS ipſi imponit pro infortunio accipit, cum alii his quæ ſibi accidunt, nunquam contenti ſint, recte dici poteſt, nihil eſſe *verius*, quam homines fortunam ſuam ſive proſperam ſive adverſam (quatenus hæc non Deo, ſed aliis hominibus opponitur) ſibi ipſis fabricare. Homo ſua ſorte contentus idem de ſe iure prædicare poteſt, quod aulicus ille: Principem ſuum omnia agere ad voluntatem ipſius miniſtri, omnia enim ſibi placere, quæcunque princeps agat.

27. Atque hoc occaſionem nobis præbet obſervandi, quod etiamſi inter Chriſtianos ſic dictos in hoc communiter conſentiant, per *fortunam gentilium* apud Chriſtianos nihil aliud intelligi, niſi *providentiam divinam*; Chriſtiani tamẽ apparentes in applicatione fortunæ bonæ & malæ ſæpe deteriores ſint ethnicis, certe multis gentilium Philoſophis. Nam ſi homini omnia *ad votum cordis* ſui bene ſuccedunt, ut in mundo dives fiat & honoratus, iſtud *ingens fortunæ*

exiſti-

[illegible]. Sin homini cuncta ſunt contra- [illegible] is nulla ratione emergere poteſt, [illegible] invenit obſtacula, ſæpe cum mor- [illegible] flictatur, per varios caſus facultatibus [illegible] uitur, &c. idem *homo infelix* appellatur. [illegible] ethnicus etiam ex ſana ratione intelli- [illegible], hunc vere eſſe *infelicem*, cui o- [illegible] cupiditatibus ſuis ad votum ſucce- [illegible] quoniam hoc ipſo a cognitione ſui ab- [illegible] magisque ſuarum cupidi- [illegible] mancipium, eumque felicem eſſe, [illegible] felicem, cujus deſideriis [illegible] reſiſtit, eique occaſionem ea ex- [illegible] cit, vel privatione rerum quibus [illegible] ſuo affixus eſt, deſideria ejus mor- [illegible] Multi affectibus ſuis abrepti facti fu- [illegible] luxurioſiſſimi, genioque ſuo nimis in- [illegible] niſi ipſis DEUS immiſiſſet pauper- [illegible], rigoroſa educatione, &c. reſti- [illegible] eoque illos ad *meditationem & a- [illegible] ſtultitiæ ſuæ perduxiſſet. Mul- [illegible] ambitione ſua *aulicis negotiis [illegible] intricati & ad maximas digni- [illegible] cti fuiſſent, niſi ipſis DEUS occaſio- [illegible] aulam accedendi, & Principis vel Mi- [illegible] gratiam demerendi occaſionem [illegible] xiſſet, nec inde a juventute tot mole- [illegible] adverſitates immiſiſſet, quæ eos impe- [illegible], ne emergere potuerint, & occaſio- [illegible] præbuerunt humanæ dignitatis [illegible] vanitatem rectius intelligendi &c. [illegible] hæc latius hactenus me-

 dita

ditata multas nos docent neceſſarias obſervationes, in judicio de mixtura trium vitiorum principalium, in cognitione cum noſtri, tum aliorum magno nobis uſui futuras. I. *Ne ſecundum externam ſpeciem*, neque ex iis quæ in humanis actionibus elucent, vel ex eorum actione quadam oculis noſtris obverſantur, *non ſtatim de affectu dominante judicemus*, partim quia multæ mixturæ malitiam affabre occultare, aliosque aſpectus induere poſſunt, partim quia infimus affectus tam fortiter irritari poteſt, ut valide hominem corripiat; partim quia occaſioni, converſationi, conſuetudini externa hæc ſpecies magis debetur, quam ipſi naturæ, &c.

29. 2. *Ne ex diverſo aſpectu hominum diverſi ſtatus vel diverſæ fortunæ, opum ac dignitatis, diverſas etiam ſemper adeſſe mixturas exiſtimemus*, vel unum eundemque hominem, cujus affectus mutato ſtatu aliter ſeſe oculis repræſentant, mixturam ſuam mutaſſe. Oſtendimus enim, unam eandemque mixturam pro diverſitate ſtatus ac fortunæ facile quoque diverſam faciem induere.

30. 3. Etſi una mixtura præ alia hominem reliquis efficit magis prudentem, ac inde hoc quidem poſſumus concludere, ſi ſecundum prudentiam ac intellectum res procederet, quod in externa etiam fortuna aliis majores facturi ſint progreſſus; ex his etiam obſeruationibus rationes politicas non irrationales e mixtura animorum hominum in

actio-

[illegible] verſantium reddere queamus, cur [illegible] vel illud in mundo ſic & non aliter ge-[illegible] *tamen: regulas politicas nunquam* [illegible] *contemplatione, ſive in dijudicatione actio-*[illegible] *propriarum tum alienarum, pro univerſa-*[illegible] *infallibilibus haberi oportere*, ita ut in il-[illegible] re eisque tuto fidere poſſimus; [illegible] vel divina potius providen-[illegible] per has regulas lituram faciat.

[illegible] Unde porro ſequitur, quod in di-[illegible] affectuum non poſſimus [illegible], ſed valde nos decipimus, [illegible] *infœlicitate hominis de animo ejus* [illegible] licet ejusmodi judicia irra-[illegible] occurrant, ut homines di-[illegible] abrepti ex aliorum eventibus [illegible] vel defectu intellectus, [illegible] malitia vel virtute judicium [illegible] negotium, quantumvis ſe-[illegible] regulas prudentiæ rationabiliter ince-[illegible] ſortitur eventum, mox ma-[illegible] eriuntur, qui ita de eo judicant: [illegible] c ſemper habitum eſſe prudentem, [illegible] [illegible] negotia ejus exi-[illegible] illum hominem eſſe [illegible], vel occultæ malitiæ, cum hoc vel [illegible] contra ejus intentionem [illegible] quando alicui negotia [illegible] ſuccedunt, [illegible] [illegible], Poëtæ aliique adulatores, qui [illegible] aliis tanquam experimentum

excellentis eius ingenii vel ſingularis pietatis repræſentare didicerunt.

32. 5. In cognitione generis humani ſtudioſe cavendum eſſe, ne concludamus, *hominum mixturam mutari*. Nam ſi naturam generis humani, & ſingulorum hominum accurate conſideremus, deprehendemus mixturam hominum, & ordinem affectuum humanorum, quales initio fuerunt, tales ſemper manere per totius vitæ curriculum; & *opinionem, homines plane immutatos eſſe*, ſæpe ex prædicto communi præjudicio oriri, quod e facie externa, e conſuetudine, ex educatione, ex affectibus, etiam inferioribus ſæpius irritatis, ex conditione hominis externa in ſtatu infelici, depreſſo, inopi, ex eventu conſiliorum, vel actionum humanarum, de interiori conditione mixturæ actiones hominis vel præteritas vel futuras per errorem dijudicaverimus, vel dijudicemus.

33. Priusquam autem in hujusmodi obſervationibus ad cognitionem generis humani pertinentibus pergamus: ratio nobis reddenda eſt, cur in capite præſenti, in quo de mixtura affectuum tractamus, tantum de diverſis ſpeciebus mixturæ trium vitiorum principalium egerimus. Non videtur id irrationaliter factum. Supra enim in aliquot capitibus demonſtravimus, quatuor eſſe affectus primarios, amorem rationalem, voluptatem, ambitionem & avaritiam. Iam doctrina de com-

rerum poſtulat, ut quatuor rẹs vi-
mediis diſtinctis combinari ac di-
Nos vero in hoc capite de ſextu-
vitiorum principalium com-
ac amorē rationalem, ejuſque cum
principalibus mixturam plane ſepoſui-
defendi non poſſet, ſi homines nul-
amorem rationalem poſſiderent,
rationalis in mixturam cum tribus
poſſet.

homo in corde ſuo *nullum plane ha-*
rationalem, nec inclinationem ali-
illam ac paratam ſocietatem, im-
eum unquam illam poſſe appe-
comprehendere, tranquilli-
pacem, ratione ſui ipſius bonum
Jam vero propria uniuſcujus-
contrarium oſtendit, C
morem rationalem, eaque omnia
in Introductione Ethices diximus,
uid boni, intime cordibus noſtris iu-
tam facile comprehendimus ſtul-
erii pacem ac tranquillitatem in
, ambitione & avaritia quærendi, de
præſenti Praxi Ethices, in capitibus
vitiis primariis egimus, ut per nos-
dolor, nimis ſimus idonei ad alio-
iones perſtringendas. Quod autem
in nobis ipſis etiam realiter fit,
oſtendit cœcum illud & vanum
, vi cujus hanc tranquillitatem

centr in voluptate, am[illegible]
ſtra quærimus, item [illegible]
per quam, ſi eventus votis no[illegible]
exiſtimamus nobiſque per[illegible]
tranquillitatem ac pacem illam [illegible]
(non gauderemus enim, niſi tranq[illegible]
& pacem appeteremus) ſed [illegible]
apud ſe deprehendet, quod illud [illegible]
ſeu amor rationalis, quandoque [illegible]
tos ſæpius, apud omnes [illegible]
ſemel motu quodam [illegible]
pergefactum, eique [illegible]
dominantium ita præ[illegible]
ut ab eis liberari [illegible]
rio propoſuerit, ſive [illegible]
quæ evigilatio conſcientiæ [illegible]
ab affectibus dominantibus [illegible]
dolore, morbo, immi[illegible]
ve ex alia quadam [illegible]
poſſumus nominare nec [illegible]
ta ſit.

35. Solum igitur [illegible]
ut ad defenſionem no[illegible]
ſam doctrinam de [illegible]
nalis, dicamus: *amorem* [illegible]
cum amore irrationali miſ[illegible]
dem veritas theſeos hujus [illegible]
traria nunquam miſceri poſſ[illegible]
concurrunt, alterum ab al[illegible]
conſumitur, vel opprimit[illegible]
[illegible] ſe mutuo expell[illegible]

ntur. Aqua ignem quidem extinguit, ignis aquam abſorbet, ſed ignis & aqua non miſcentur. Fac experimentum & acidis cum alcalinis, videbis quemadmodum inter ſe certabunt, & alterum ab altero utrumvis ab utroque conſumetur. in prima tabula amorem rationalem cum ignis, voluptatem cum aqua, ambitionem cum igne, & avaritiam cum terra comparavimus. Jam aquea quidem corpora cum igneis & terreis miſcentur, e. g. in pin- phlegmatico liquore. Aer vero, tanquam ſpiritualis, tribus his materiæ nunquam miſcetur, ſed eas movet, ab iis excipitur, id quod animadverti quis per tubulum huic liquori fortem immittit, atque obſervat, quomodo paſcantur. Hæc theſis etiam ex tabula demonſtratur, item ex inſe- capite octavo. Virtutes omnes ex a- rationali, omnia autem vitia ex reliquis affectibus oriuntur. Virtus & vitium nunquam mixta ſunt. Unico vitio virtus mixto, aut virtus eſſe deſinit, aut vitium abſorbere cogitur. Et cui unica ex virtutibus deeſt, is non eſt vere virtuoſus, apparenter tantum, quod quemadmodum fieri poſſit, ſupra circa mixturam voluptatis & ambitionis oſtendimus: Percurre tabulam & ſub amore rationali nihil reperies, quod non omnibus, quæcunque ſub

centr in voluptate, am[illegible]
ſtra quærimus, item decep[illegible]
per quam, ſi eventus votis no[illegible]
exiſtimamus nobisque perſ[illegible]
tranquillitatem ac pacem illam [illegible]
(non gauderemus enim, niſi tran[illegible]
& pacem appeteremus) ſed [illegible]
apud ſe deprehendet, quod iſtud [illegible]
ſeu amor rationalis, quandoque, & [illegible]
tos ſæpius, apud omnes, ve[illegible]
ſemel motu quodam [illegible]
pergefactum, eique [illegible]
dominantium ita præ[illegible]
ut ab eis liberari [illegible]
rio propoſuerit, ſive [illegible]
quæ evigilatio conſcientiæ [illegible]
ab affectibus dominantibus [illegible]
dolore, morbo, imminente [illegible]
ve ex alia quadam [illegible]
poſſumus nominare nec [illegible]
ta ſit.

35. Solum igitur [illegible]
ut ad defenſionem no[illegible]
ſam doctrinam de m[illegible]
nalis, dicamus: *amorem* [illegible]
cum amore irrationali miſceri [illegible]
dem veritas theſeos hujus [illegible]
traria nunquam miſceri poſſ[illegible]
concurrunt, alterum ab al[illegible]
conſumitur, vel opprimit[illegible]
[illegible] ſe mutuo expellunt [illegible]

[illegible]ntur. Aqua ignem quidem extinguit, [illegible] ignis aquam abſorbet, ſed ignis & a-[illegible]non [illegible]centur. Fac experimentum & [illegible] cum alcalinis, videbis quemad-[illegible] inter ſe certabunt, & alterum ab al-[illegible] utrumvis ab utroque conſumetur. [illegible] in prima tabula amorem rationalem [illegible] voluptatem cum aqua, ambitio-[illegible] igne, & avaritiam cum terra com-[illegible]. Jam aquea quidem corpora cum [illegible]is & terreis miſcentur, e. g. in pin-[illegible]c phlegmatico liquore. Aer vero, tan-[illegible] ſpiritualis tribus his materiæ [illegible] nunquam miſcetur, ſed eas movet, [illegible] excipitur, id quod animadverti [illegible] per tubulum huic liquori fortem [illegible]it, atque obſervat, quomodo [illegible]ſcantur. Hæc theſis etiam ex [illegible] demonſtratur, item ex inſe-[illegible] octavo. Virtutes omnes ex a-[illegible] rationali, omnia autem vitia ex reli-[illegible] affectibus oriuntur. Virtus & vi-[illegible]nam mixta ſunt. Unico vitio vir-[illegible]xto, aut virtus eſſe deſinit, aut viti-[illegible] abſorbere cogitur. Et cui unica ex [illegible] deeſt, is non eſt vere virtuoſus, [illegible]arenter tantum, quod quemadmo-[illegible] poſſit, ſupra circa mixturam volu-[illegible] & ambitionis oſtendimus: Percurre [illegible] tabulam & ſub amore rationali nihil re-[illegible] quod non omnibus, quæcunque ſub

reliquis tribus affectibus poſita ſunt [illegible] trarium ſit. Sed ipſa vitia inter ſe [illegible] In his, etſi contraria multa inter ſe [illegible] quædam tamen inter ſe ſimilia reperies [illegible] digalitas, Iracundia & Officioſitas c[illegible] gunt voluptatem cum ambitione: Si[illegible] irrationalis corporis caſtigatio, nimia [illegible] tas, laborioſitas, connectunt ambiti[illegible] cum avaritia: Imprudentia, inconſ[illegible] metus & adulatio voluptati cum ava[illegible] communes, ac efficiunt, [illegible] queant.

36. Ergo ex his omnibus patet, [illegible] *omnes omnes quatuor affectus inter ſe* [illegible] amore rationali hoc nuper demonſtra[illegible] De *tribus vitioſis affectibus primariis ad* [illegible] *minis cujusque experientiam provoca*[illegible] quis ſeipſum data opera non [illegible] bitioſus, item avarus, quantul[illegible] *luptatis* habeant, an ſibi conſid[illegible] ſpatium inter nudas mulieres [illegible] dinis carnalis perdurare poſſe? [illegible] ram ludicris facetiis [illegible] cum aliis ridere? Volup[illegible] licet paucisſimam habe[illegible] debunt tamen ſi laudantur; [illegible] avarus, quod ob avaritiam ſuam [illegible] male audiat, aliquando affectum ſu[illegible] nantem ſuperabit, & affectata qu[illegible] ralitate, etſi ea valde ridicula app[illegible] aliquid conabitur, unde [illegible]

[illegible]ſit. Ambitioſus item [illegible] [illegible] habeant, *avaritiæ*, tamen [illegible] [illegible]prehendent, quod ingentis [illegible] [illegible]ſa, parum honoris fortunæ [illegible] [illegible] ſint.

[illegible] Quare cum omnes homines [illegible] [illegible], tum irrationalem habeant, [illegible] hæ amoris ſpecies invicem miſce- [illegible]nequeant, fieri aliter non poteſt, quin vel [illegible] *ſe* [illegible], vel altera alteram *captivam te-* [illegible], imo plane *extinguat.* Quod amor ratio- [illegible]lis & irrationalis alter alteri *repugnet*, homo [illegible] corde ſuo ſæpius [illegible] cogitationes ſe [illegible]tuo accuſantes, id [illegible]. *Amor* tamen [illegible]*onalis ab irrationali captivus* [illegible], ne emer- [illegible] & ut homo agat, quod [illegible] vult, etſi pe- [illegible]tur, ſed licet à tribus vitiis [illegible] obruatur, ſubinde tamen ex- [illegible], & è captivitate ſua ſe liberare, [illegible] certe vincula & catenas [illegible] con- [illegible] ſtrepitum edat. In cognitione e- [illegible]ris humanæ [illegible] eſt, ne exi- [illegible], hominem ita à ſe invicem diſtin- [illegible]e, ut [illegible] *irrationali*, [illegible]*netur*: Sed [illegible] hominis natura hactenus una ea- [illegible]eſt, ut rationale ab irrationali oppri- [illegible]

[illegible] quidem hoc eſt aſſertum, [illegible] doctrinis contrarium, [illegible] [illegible] *ſequitur* [illegible] *quidem in*

 mun-

... *eſſe virtuoſum*, quod nimis videtur ... rioſum in totum genus humanum, ... nimis hiſtoriæ plenæ ſint exemplis de ho... nibus virtuoſis, fortibus, temperantibus, ... ſtis, manſuetis, juſtitiā amantibus, liberali... &c. Sed facilis eſt ad hanc objectionē ... ſio: Non eſt injuria, ſi dicimus, ... mine ejuſdem eſſe qualitatis, ſed ſi ... homine prærogativam affectat, alioſque ... pterea contemnit. Una eſt virtus ... res; ſive ea appelletur amor rationalis ... omnes homines, ſive ſuppreſſio prop... rum affectuum, &c. Has reſpectu div... rum actionum ... rum ... ſortitur appellationes, ſicut unica Majeſta... tuitu plurium regalium. Si homines ... ſent virtuoſi, ſequeretur quod ... tes poſſiderent, nec opus haberent, ... quadam virtute denominarentur, ... una tantum denominentur; ... ſunt, quod reliquas virtutes non ... E c. fortis non ... temperans; ... eſt caſtus, ... non eſt ... liberalis, liber... neceſſario ſequitur ... tutibus ... crudelis & avarus, fortis; ... temperans & caſtus; paviens ... ambitioſe iracundus, juſtus ... ralis, ditantur; Philoſoph... fundata ſententia non ...

in Academiis, inprimis Poëtæ, Oratores, ... ſuper ea frontem caprent, nec ne. Ergo in cognitione cum ſui, tum a... concludendum erit, *apud omnes homi... rem rationalem infimo loco conſiſtens, tria ... principalia apud omnes homines amorem ... gradibus ſuperare.* Non poſſu... in contrarium afferre, ſi nos ipſos ... examinare, nec nobis ipſis blandiri ve... Occaſionem inde ſumo, priorem ſen... meam corrigendi & emendandi. Ali... de hac materia docui: Unumquem... hominem duas minimum habere vitioſas ... dominantes, ac amorem rationalem ... paſſio infima ſit, tamen uni ſolum vitio... affectui prævalere. In hanc ſententiam in ... de temperamentis Davidis & Salo... amori rationali inſignem doſin, & no... prærogativam præ avaritia attribui, ... fortaſſe in aliis etiam caſibus factum eſſe ... Nunc autem perſpicue intelligo, amorẽ ... naturaliter nulli affectuum vitio... ſuperiorem eſſe poſſe. Nam cum homo ... affectus vitioſos in ſe contineat, hi ... contra... omnesque ... eant tertia, ... manifeſtum ta... unum, & non plures, vitioſ... af... hominem dominari ac virtutem ... neceſſario ſequitur, affectum il... dominantem etiam inferiori vel infimo vi-

tio-

tioſo affectui, ob communem
ſuum adverſus virtutem, opp
virtutem ſub infimum um affe
primere, etſi ideo affectum vitioſum
ſupra ſe aſcendere non patiatur
exempla Davidis, Salomonis
olim errores cauſam mihi pr
amorem rationalem ante
quia eo tempore nondum ta
perſpicuam cognitionem ha
milem virtutis ſpeciem mixtam
voluptatis efficere poſſit, que
hendi, & initio hujus capitis
que amori rationali olim ex
ctus hujus mixturæ fuerunt.

40. Cæterum facile prævideo,
tiam ad paucisſimorum palatum
vero abſurdiſſimam videri. Oppone
quotidianæ experientiæ illam
Nam ſi vitia ſemper virtuti prædomina
ſequeretur, *nullum hominem unquam*
egiſſe, ſed turpia tantum & vitioſa facta
id quod tamen non fiat. Sed ve
ad hanc objectionem facile reſpo
go ajunt.
tioſos debet admittere. Se
ſum abigitur. Nam ſequ
ſemper turpia flagitia ac
ergo is agit aliquid boni, pute
gere quod minus eſt turpe & pu

demonſtratum eſt, *non omnes actiones vitioſas a magiſtratu puniri*, nec puniri poſſe. Non negamus, omnes habemus appetitum ad mala. Cur autem affectus non patimur prorumpere? Reſpondetur, aut metu pœnæ, quem voluptas & avaritia in nobis excitant, aut metu infamiæ, qui effectus eſt ambitionis. Si vero nobis blandimur, nos tamen interdum boni aliquid extra metum agere, valde nos ipſos decipimus, & corde noſtro parumper examinato deprehendemus, fieri id vel ex deſiderio gloriæ & ex ambitione, vel ut alios nobis ad realem gratitudinem devinciamus, quod avaritiæ eſt, vel forte ad favorem mulieris cujusdam conſequendum, quod voluptati debetur. Si vero non vales cordis tui dolos eatenus penetrare, indicio eſt, quod teipſum plane non cognoſcas.

41. Ergo in omnibus hominibus omnes tres vitioſi affectus amori rationali prædominantur. Nec exiſtimandum tamen eſt, *earundem mixturam apud omnes homines eſſe æqualem*, vel quod in duobus tantum *hæc mixtura in eadem veluti doſi ſit*, ſed in omnibus hominibus deprehendemus alteram paſſionem altera ſubinde ſuperiorem eſſe, nec in ullo homine mixturam præcisè eandem eſſe quæ eſt in alio. Quot modis facies hominum differunt, (in quibus omnino characteres ſunt animorum) tot diverſæ etiam apud homines ſunt ſpecies mixturarum, eæque nulla in re conveniunt, niſi quod in omnibus hominibus amor rationalis tan-

ex-

exilis eſt, ut ſcintillula quædam, vel parvum ſeminis granum a circumſtante Zizania impeditum ne ſuccreſcere queat. Reliqui tres vitioſi affectus in omnibus quidem hominibus amori rationali prædominantes, & adverſus eum, tanquam communem *hoſtem* uniti, apud homines ſequenti modo variant. *Semper eſt unus ex tribus illis vitioſis affectibus, qui reliquis duobus prædominatur:* In hoc homine voluptas, in illo ambitio, in alio avaritia. Affectus dominans ſcopum primarium actionum humanarum omnium efficit, ſecundum quem omnes hominum actiones per totam eorum vitam inſtitutæ ſunt, quantumvis aliis hoc ignorantibus paradoxa videantur, & licet ad eas obvelandas, fucumque hominibus faciendum, omnibus ſimulationibus ac diſſimulationibus utantur. Qui hunc affectum apud ſe invenit, idem effecit, ac ſi ſummum inimicum ſuum, quem hactenus pro amico habuit, detexiſſet. Et qui eum in aliis deprehendit, maximum ejus myſterium reſcivit, nam ſi hâc cognitione recte uti didicit, aliis ad ſuum & aliorum commodum prudenter uti poteſt, quod ſi vero ea abuti velit, tum noverit, qua ſe aliis (usque ad divinam providentiam, quæ ſemper hic excipienda eſt) incommodare poſſit, & quotidiana experientia docet, quod is, cujus paſſionem dominantem aſtutus homo (utriusvis ſexûs) accurate perdidicit, vere alterius ſit mancipium, & hic cum illo, quodcunque vult, agere queat.

42. Do-

42. Dominans autem hic affectus *vel reliquos duos inſigni doſi ſupereminet, vel alterum & ſe immediate ſequentem inſigni mixtura proximum ſibi habet. In priori caſu* præcepta noſtra tam evidenter certa ſunt, ut ignorantes etiam & incogitantes, in aliis, qui ita ſunt affecti, paſſiones eorum dominantes cognoſcere queant, & vitia quæ in ſuperiori Tabula, ſingulis vitiis primariis adſcripſimus, apud eos deprehendant. Tunc omnes dicunt: Hic eſt homo luxurioſiſſimus, libido ex oculis ejus elucet, helluoni tam ſimilis eſt quam ovum ovo, &c. Ille habet phyſiognomiam ipſius avaritiæ ac invidiæ, per totam urbem ob tenacitatem infamis eſt, &c. Viciſſim alius oſtendit vultum Hiſpanicum, omnes ejus geſtus produnt ejus ſuperbiam, &c. Tria tamen hæc vitia hoc intuitu ita a ſe invicem diſtingvuntur: *Voluptas* nec vult nec poteſt ſeſe occcultare, tam apud nos ipſos, quam apud alios. Eſt impudica & facile cognoſcitur. *Avaritia* libenter quidem ſeſe occultaret, facile etiam ſe coram nobis ipſis occultare poteſt, nihil enim in nobis cognitu eſt difficilius, ſed coram aliis parum admodum ſeſe occultare poteſt, ſed hi citò eam animadvertunt, oſtendimus enim avaritiam judicio cavere. *Ambitio* non magnopere *cupit* ſeſe occultare, dum illius actiones coram mundo pro virtutibus habentur, venenum tamen ſuum occultare *ſtudet*, idque etiam *valet* apud eos, qui ejus malitiam accurate non obſervant, ejusque dolos

igno-

ignorant, reipſa præſtare, ſive coram nobis ipſis ſive coram aliis latere velit. Hæc tamen aſtutia non eſt tanta efficacia; ut homo cognitione ſui bene imbutus eam cito eludere nequeat, etſi quam maxime ſeſe palliare conetur. Memini mihi inde ab eo tempore, quo doctrinam de cognitione aliorum hominum quodammodo publicavi, ſequentem objectionem ſæpe fuiſſe propoſitam: Qua ratione cognitionem alterius addiſcere poſſem, apud quem per aliquot dies commorarer, cum ipſe nihil nec loqueretur, nec ageret, ſed in converſatione taceret, & tantum auſcultaret. Sed res in tuto eſt, ipſa enim tacendi facultas in hâc ſcientia infallibile eſt διδόμενον, homines contra voluntatem ſuam cognoſcendi. Qui hactenus dicta recte ad uſum tranſtulit, iam novit quid dicere velim.

43. Quando autem *paſſio dominans cum proxime ſequenti inſigniter mixta eſt*, ejus mixturæ *cognitio*, propter ex hac mixtura utrinque ortas alterationes, utriusque generis vitiis aliam faciem induentes, *paulo difficilior* eſt, quam paſſione dominante reliquas valde ſupereminente, ſive in cognitione ſui, ſive in cognitione aliorum. Si quis tamen cum patientia ſæpe cogitando expendat, qualis è mixtura paſſionum affectui unicuique primario conjunctarum affectus prodire debeat, ac deinceps meditationem, quam in principio capitis præſentis de hac materia, qualiſcunque exem-

[illegible]o [illegible] conferat, priusquam [illegible]nitionem apud ſe & alios ad praxin [illegible] ſtudeat, tandem in hac cognitione [illegible]bi exercitationem comparabit. Co[illegible]ectus dominantis præeminentis cum [illegible]pecierum ſimplicium in Arithmetica, [illegible] vero duorum affectuum inſignium [illegible] cum extractione radicis quadratæ [illegible] commode comparari poteſt. *Tem[illegible]* [illegible] valde ido[illegible] tam ad cognitionem ſui, quam alio[illegible] tamen ad cognitionem ſui, quia [illegible]as ambitioni prævalet; ſed ad [illegible]nitionem magis quam ad cognitionem [illegible]bitio voluptati prædominatur. *Tem[illegible] ambitioſum ſimul atque avarum* ad [illegible]noſcendos aptiſſimum eſt, ſed cogni[illegible] eſt difficillima. Imo hoc tempera[illegible] eſt capacitate, ut aſtutè ſe coram [illegible]um, qui cognitione ſui vacant, oc[illegible]eat, in concurſu tamen [illegible] [illegible]emperamentorum illud, quod [illegible] ambitionis, ordinarie [illegible] avaritiæ, facilius aſtutia ſuperabit, [illegible] myſteria penetrabit. *Temperamen[illegible] voluptuoſum atque avarum* neque ad [illegible]em aliorum idoneum erit, affectus [illegible]os occultare neſciet. Et licet unus[illegible] hujusmodi homines eatenus facile dis[illegible]ſcere, ut non magni æſtimentur, [illegible] obſtationem, quia facile ingenium

 ſuum

ſuum produnt, aliiſque ſe cogno[illegible]
bent, tamen ob nimiam eorum [illegible]
actioneſque contrarias, ad quas per[illegible]
traria voluptatis & avaritiæ, pro dive[illegible]
caſionis abripiuntur; maxima homin[illegible]
& quotquot cognitionem ſui bon[illegible]
capiant, eorum ingeniorum partes, [illegible]
non perdiſcant, ſed omnia [illegible]
male cohærentia vide[illegible]
initio in examine huius [illegible]
hominibus aliquot nihil [illegible]
rem pro miraculo habui, [illegible]
difficillimum problema propo[illegible]
novas cogitationes mihi offere[illegible]
di mixturas in mundo pluri[illegible]
expedit, etſi non omnes [illegible]
portentoſe oculis ſeſe repr[illegible]

44. Denique *tertio etia[illegible]*
longe infra reliquos duos [illegible]
atque inſigniter mixto, [illegible]
uno quidem in abſtractio[illegible]
jus rei in principio, etiam [illegible]
mentionem ſimul fecimus, [illegible]
gis operoſum eſt, tam ſeipſum [illegible]
re, & cum huiuſmodi mixt[illegible]
cis Algebra optime compar[illegible]
mini tamen ſeipſum bene cog[illegible]
adeo difficile erit, etiam hujus [illegible]
accurate diſcernere. Omnia h[illegible]
care inſtitutum noſtrum [illegible]

[illegible]one generis humani hucusque pro-[illegible] eſt, compendia huc pertinentia ipſe [illegible]plere poterit. Regulæ artis combi-[illegible] docent *ſex ſpecies* inde produci:

[illegible] Ambitio, Avaritia, Voluptas,
[illegible] Avaritia, Ambitio, Voluptas,
[illegible] Voluptas, Avaritia, Ambitio,
4. Avaritia, Voluptas, Ambitio,
5. Voluptas, Ambitio, Avaritia,
6. Ambitio, Voluptas, Avaritia.

[illegible] *ſex ſpecies in eo conveniunt*, ut homines [illegible] difficillime ad cognitionem ipſorum [illegible], difficillime alios accurate & co-[illegible]oſcant, & licet in inſigni gradu diſſi-[illegible] [illegible]quieant, ſed diſſimulatio illis [illegible] [illegible] aliis tamen etiam non facile pen-[illegible] [illegible] queunt, ſed hoc admodum [illegible]. In univerſum omnes ad mala [illegible] [illegible] uſurpari poſſunt, unde in [illegible] minime his confidi poteſt, ſed [illegible]xime cavendum eſt. Sed in hoc *in-[illegible] differunt.* Homines 1. & 2. mixturæ [illegible]umque, fortuna ipſis non adverſa, ali-[illegible]diu præcipue in vita ſua, in magna ſunt [illegible] ac autoritate, magis tamen metuuntur, [illegible]n amantur. Hoc temperamentum eſt [illegible]norum tyrannorum, negotia [illegible] [illegible]nſtituentium, ut ſpeciem boni [illegible] [illegible] etiam ſtultitiæ [illegible] ſapientiæ apparentis. Homines 3. & 4.

temperamenti vel magni ſunt fatui, ac manifeſti tyranni, vel utrumque ſi... nique homines 5. & 6. mixturæ medi... locum inter priores utroſque obtinen... dentiores ſunt in 3. & 4. claſſe conſtitu... non tam inſidioſi, quam homines 1. & 2. Non æque ſunt malitioſi quam qui ... liquis 4. ſpeciebus, ſed magis honeſti ... di, & commodius ad bona negotia ... magna flagitia adhibentur, non... tamen confidentiæ in illorum fidem ... tiam collocari poteſt, & verum ... gorolum amicitiæ examen ſuſtine...

45. Ac propriè quidem omn... affectus ad unam hæ claſſium ... numeratarum reduci poſſunt ... monſtravimus, in omnibus ... rem rationalem infinitæ ... Quapropter in unoquoque ... amore rationali ſubjuncta ... mani temperamenta ſecundum ... minantis & inferiorum affectuum ... ita diſpoſita:

I.	II.	III.
1. Ambitio.	1. Avaritia.	1. Vo...
2. Avaritia.	2. Ambitio.	2. A...
3. Voluptas.	3. Voluptas.	3. Am...
4. Amor rat.	4. Amor rat.	4. Am...

IV.	V.	VI.
...aritia.	1. Voluptas.	1. Ambitio.
...uptas.	2. Ambitio.	2. Voluptas.
...bitio.	3. Avaritia.	3. Avaritia.
...or rat.	4. Amor rat.	4. Amor rationalis.

... tamen differentia eſt inter 6. Claſſes ...tis, & 6. illas præcedentis paragraphi. ... eas conſideravimus, quatenus tres ... vitioſi inſignem inter ſe mixturam, ... quidem, ſecundum proportionem ... fere eandem habebant. Hic vero eas ...nur in genere ſaltem ordinis ratio... reſpectu proportionis mixturæ, per ...tes cum affectu dominante con..., ſecundum quam proportionem ... *...ex illarum claſſium in alios innumeras ſub... poteſt*, licet omnes homines, ut ſupra ...mus, in eo conveniant, quod amor ra... ſaltem tanquam ſcintilla & in minima ...dem inſit. Facile enim concipi poteſt, ...um eſſe diſcrimen inter hominem e.g. 12. ... ambitionis, 11. uncias avaritiæ, & 10. un... voluptatis habentem, & inter alium, qui ... uncias ambitionis, 8. uncias avaritiæ, ... uncias voluptatis habet, item inter terti... quem, qui e.c. 12. uncias habet ambitio... 6. avaritiæ & 5. voluptatis, & ſic in aliis ...plis. De coloribus ſimile facile dari pot. Quam multiplices ſpecies e flavo, cæru-

8. uncias avaritiæ, & 6. uncias voluptatis. Sed horum temperamentis exacte inter ſe collatis ex eorum actionibus certiſſime deprehendetur, notabile tamen inter ipſos eſſe diſcrimen, & e. c. horum primum præter propter habere 43. gradus avaritiæ, ſecundum 39. gradus avaritiæ, tertium denique 32. gradus voluptatis; id quod in altera computandi ratione per integros numeros commode exprimere non poſſem, ſed fractiones in primo quidem $8\frac{3}{5}$ unc. avaritiæ in ſecundo $7\frac{4}{5}$ avaritiæ, & in tertio $6\frac{2}{5}$ voluptatis &c. in ſubſidium adhibere coactus fuiſſem, id quod informitate aliqua laboraret. Etſi non negandum ſit, hunc uſum in praxi rariſſime occurrere, magisque in ſpeculationibus conſiſtere, quam in praxi utilitatem aliquam magnopere habere.

48. *Uſus* enim *cognoſcendi ordinis & proportionis trium vitiorum principalium* in homine in eo verſatur, ut, quantum *cogitationem meiipſius* attinet, ante omnia affectum dominantem quæram, eumque ſupprimere ſtudeam, & ſi reperiam, duos ſubſequentes, vel horum alterutrum cum dominante inſigniter eſſe mixtos, duos illos, vel omnes tres velut tyrannos animæ meæ, & maximos inimicos meos conſiderem, & in eorum extirpatione elaborem.

[illegible] autem *cognitionem aliorum* [illegible] multa expendam ([illegible] hic eſt multiplex) [illegible] [illegible] temperamentum ſuum [illegible] quan- [illegible]tionem erga me [illegible] [illegible], [illegible] amicitia eorum tantum ſit [illegible]ta, & commoda reſpiciens? Quousque ſe [illegible]entia extendat, mihi vel aliis in- [illegible]? Ad quænam negotia utiliter expe- [illegible]nei ſint, nec ne? Quibus in rebus [illegible] habeam, quamobrem illis diffidam, [illegible] caveam? Quibus in rebus & qui- [illegible] facile mihi nocere poſſint, nec ne? [illegible] oppugnatione paſſionis eorum do- [illegible] inſidias eorum facile eludere queam? [illegible]rro.

[illegible] Exempli cauſa, Qui tali eſt tempe- [illegible] quod primo loco habet *voluptatem* [illegible] *ambitione* tamen inſigniter permixtam, ſi [illegible]ibus multum diuque ipſi converſan- [illegible], quorum primus *ambitionem cum ve-* [illegible], ſecundus *ambitionem cum avaritia*, [illegible] [illegible] & *avaritiam* habet, ex ſuperio- [illegible] præceptis facile [illegible]et; ex tribus primum fortiſſimam inclinationem natu- [illegible] erga ſe habere, quæ immediocrem per- [illegible]larem amicitiam, (qualis in mundo datur) [illegible] poteſt, inter reliquos duos autem [illegible] ob ambitionem, tertio ob volupta- [illegible] [illegible]uid ineſſe, per quod illi ipſi, & [illegible] il- [illegible] in converſatione non [illegible]

ra-

rabiles; ob ingentem vero mixturam avaritiæ quæ utrique adhæret, parum ipſis confidere eum debere, ſed ab illis bene ei cavendum eſſe; præſertim quando magis ipſi, quam alias conſueverunt, blandiuntur, quoniam in hoc vel propriæ utilitatis rationem habent, vel his blandimentis ipſi inſidias ſtruunt. Nec primo tamen ipſi magnopere confidendum eſt, inprimis ſi negotium agitur, ubi forte utriusque utilitates, ob amborum ambitionem intercedunt, Primus ei, & aliis utilia quidem officia exhibere poteſt, dummodo velit. Sed ut eum ad hæc officia præſtanda diſponat, cavendum ipſi eſt, ne ei ſe nimis præbeat familiarem, ſed erga illum candorem oſtendat cum inſigni veneratione conjunctum, & quantum poteſt ambitionem illius, ad propria eius commoda ita convertat, ut ille ex poſtulatis officiis laudem gloriam ac famam conſequatur, & per ea clientes atque amicos ſibi acquirat. Secundus ordinarie quærat, quemadmodum eum ſub ſe contineat, eumque per officia apparentia ipſi vel amicis eius exhibita ita ad ſe attrahat, ut ab illis ſub ſpe & metu retentis plus quam illis ab ipſo, expectandum ſit, etſi non facile ſincerationes, promiſſa, & exaggeratæ expectationes efficient. Tertius ad pauca, ad quæ judicium requiritur, uſurpari poterit, etſi huinsmodi officium præſtare admodum cuperet. Poterit tamen adhiberi ad reſciſcendum ſiqua alii commodis noſtris

ob-

[illegible] facere velit, ſi ea cognita habet;
[illegible] non poteſt; cautio tamen hic adhi-
[illegible] ad verum à mendaciis, quibus ter-
[illegible] temperamentum ſuum aſſuevit,
[illegible] Si quis autem eo uti velit,
[illegible] ſuam promovendam alteri,
[illegible] ille [illegible] riter utatur, odioſum
[illegible] s tolerare non ſolemus;
[illegible] cum [illegible] officia ſua offeret, quis
[illegible] compar[illegible] hujuſmodi garrulitate de-
[illegible] debet, iſque ro-
[illegible] alteri hoc [illegible]; ſimul autem cer-
[illegible] quod cum primus omnium
[illegible] quandoquidem in univer-
[illegible] enſum eſt, [illegible] propria ejus
[illegible] quæratur, niſi quod omnibus ſa-
[illegible] quia ipſi impoſſibile eſt propriam tur-
[illegible] tacere; & ex nemiſſe facilius, quam
[illegible] myſterium interrogando eliciſci poſ-
[illegible] damnum attinet à tribus hiſce ex-
[illegible] tertius quidem, niſi potens ſit, o-
[illegible] minime ei formidandus; nec conte-
[illegible] tamen eſt, ſin potens, pro diverſita-
[illegible] magis ab ipſo vel cavendum
[illegible] à reliquis duobus: primus & ſecun-
[illegible] quidem ſunt idonei, qui ipſi incom-
[illegible] nec primum tamen, quod eum non
[illegible] vel ille ad inſignem famam inde ſibi pa-
[illegible] non eſt laceſſitus, adeo diſſidentes
[illegible] habet cavere, partim quod idem præ
reliquis duobus ſit rationalis, partim quod ſe-

cun-

çandum mixturam c
naturali eum præ re
eoque viciſſim officia ei
ſint; Secundus bene cavend
facile contra eum concitari p
cum aſtutia ei de
ctum paret, imprimis
ut confidentius cum illo
tionibus fidat. Cæter
nudas prudentiæ regula
debeat offendere, in ſpeci
exemplo Voluptuoſus
temperans, ſtudioſe caveat
tertium offendat, ſed quatenus
cauſa defenſi ſe tantum a
rendum eſt ne nimia doſis
luptate, in ſecundo autem ne
candorem ejus non adeo
fortaſſe nimis ſecurum, vincat
detur quidem ſæpius cum
parva tamen cum utilitate vel ho
admodum ingenioſam eſt, ejus
bus incommodare, & ille de illa
naria) injuria publicas querelas
ſuevit, improviſam etiam
injurias & imprudentius
ulciſci ſoleat. Si autem anim
contra ſe irritatos ipſi innocen
modare, non adeo operoſum
nem invenire, quemadmodum
tat, ne damnum paratum exercen
quandiu differat, & commodiſſimam occa

nem

[illegible]ermittas, itque per varia voluptatem [illegible] ejus irritantia, adeoque intelle- [illegible] naturæ debilem turbantia. [illegible] & ſecundus plus negocii [illegible] enim dona parum efficient, [illegible] vero [illegible] illecebræ [illegible] hæc etiam dona valde [illegible] In utroque itaque [illegible] maximum [illegible]tum. &c.

In caſibus [illegible] communi vita occurrenti- [illegible] omnibus [illegible] oſtendi [illegible], quem ſi in obs[illegible] tantum exempla fingamus. [illegible] exemplo allato exiſtimandum eſt [illegible] voluptatem cum ambitione inſigni- [illegible] habet, [illegible] omnibus vacare; ita [illegible] ipſi diffidere, ſed circa eum eaedem [illegible]que cautelæ, quas in aliis, ſunt [illegible]dæ. Non putandum etiam eſt, has re- [illegible]tæ inſtituendæ eſſe *infallibiles, quibus nu-* *quam* [illegible] Sed cum his ita compara- [illegible] (a) de regulis ſanitatis dixi- [illegible] Deus has homini ordinavit, ut ſecun- [illegible] vitam ſuam inſtituat, non ut ſe ipſum [illegible]aret. Itaque ſi homo eaſdem non obſer- [illegible]tudinem ſuam oppugnat, conſcien- [illegible] quod media a Deo in natura ſibi [illegible] uſurpaverit, & vitam ſuam volens [illegible] Si vero ſecundum illas vitam [illegible], non exiſtimet, quaſi his obſervatis ne-ceſſe

(a) Introd. Eth., cap. 8. §. 6. ſeq

ceſſe ſit ut vitam ſuam proroget, & aliter fieri nequeat. Sed ſoli Deo ipſi eſt confidendum, & ſemper expectandum, ut DEUS ipſum in mediis regularum ſanitatis obſervatione ſingulis momentis ex hoc mundo evocare poſſit. Ita ſi homo regulis politicis ad cognitionem aliorum hominum ad ſuum & aliorum emolumentum uſurpandis, & ad proprium damnum evitandum utitur, id non alia intentione faciat, quam ut media naturæ rationali à Deo indita uſurpet, non vero ut illis confidat, nec putet, his debite uſurpatis non poſſe rem aliter evenire, ſed ſe his obſervatis felicitatem ſuam ſe neceſſario promovere, & periculum propulſare oportere. Hinc iterum ſeſe offert annotandi locus, quod non tantum pro impia, verum etiam pro ſumme irrationali doctrina ſit habendum, quando naſuti politici docent, quemlibet propriæ fortunæ fabrum & quaſi dominum eſſe.

51. Ex hoc enim *DEI providentiam ejusque judicia* præcipue cognoſcere poſſumus, ſi homo vel contra regulas prudentiæ aliquid inſtituit, quod *nihilominus felicem habet eventum*, vel ſi veluti ad punctum ſecundum regulas humanæ ſapientiæ actiones ſuas conformavit, & nihilominus ipſi omnia eveniunt contraria: Vel ſi DEUS permittit ut hominis actiones aliquandiu ſecundum regulas prudentiæ & ad votum procedant, ſed cum ſcopo ſuo jam proximum ſe eſſe exiſtimat, Deus ex improviſo litura quaſi

per

[illegible] conſilium ducta, ejus conſilia [illegible]
[illegible] alibi exemplo Caroli V. [illegible]
[illegible] Philippi Haſſiaci declaravi.) Ex qui-
[illegible] demum cognoſcere poſſumus, *quod*
[illegible] tamen, ut ſumma ſapientia mundana, ſi
[illegible] dimus, & ab ipſo recedimus, in ſummam
[illegible], nec aliter nobiſcum agat,
[illegible] re interdum ſapiens pater cum filio,
[illegible] ſtutis technis decipere ſtudet. Ubi
[illegible] ſimulans ſe filii machinationes ignorare,
[illegible] permiſit fere uſque ad extremum
[illegible], ut eo magis [illegible] ani-
[illegible] cipit, ſcopum ſuum [illegible] endi,
[illegible] propiorem videt. Sed cum fi-
[illegible] attigiſſe putat, pater adhuc fi-
[illegible] intentionem neſcire, per occaſio-
[illegible] tanquam aliud agens aliquid interpo-
[illegible] filius ſpe ſua excidit, ac demum infeli-
[illegible] impatienter accipiat.

[illegible] autem nihil frequentius ſit, quam
[illegible] providentia ac judiciis divinis ſecun-
[illegible] judicia & conſilia noſtra judicium
[illegible] alii naturali ardore arripiunt, ut
[illegible] providentiæ judicioque divinis parum,
[illegible] tribuunt, quia Deus plerunque per
[illegible] improviſas circumſtantias opera-
[illegible], quas quandoque homines ita in-
[illegible], quaſi eas providere debuiſſent, unde
[illegible] dicitur: ſi res hoc vel illo modo actæ fu
[illegible] eventum habuiſſent; item, ſi hoc
[illegible], longe aliter [illegible]. Utrum-
[illegible]e hoc extremum melius vitari non poteſt,

quam

quam ut tempeſtive *ad cognitionem noſtri animum applicemus.* Nam quo magis in hac proficimus & nos exercemus, eo magis propriam miſeriam ac ſtultitiam animadvertimus, eoque magis effectum divinæ ſapientiæ, providentiæ ac judiciorum cognoſcimus. Imo certiſſime nobis perſuadere poſſumus, quod *quanto magis nos ipſos in praxi diſcimus cognoſcere, tanto habiliores reddamur ad alios quoque cognoſcendos,* & ad actiones noſtras caute inſtituendas. Contrà quo plus in aliis cognoſcendis elaboramus, (ad quod ſtudium ingenium humanum ſua ſponte plus ſatis inclinat) ſed ad hanc ſcientiam per anguſtam portam cognitionis noſtri intrare recuſamus, eo minus in ea proficiemus, ſed enormiter hallucinabimur, & fere quotidie nos proſtituemus.

53. Priusquam hoc caput finiamus, neceſſitas poſtulat, ut paucis demonſtremus: Theſin hanc, cujus in hoc libro ſæpe mentionem fecimus, quod nequaquam exiſtimandum ſit, quod in homine *ordo affectuum ejus, ſemel ipſi naturaliter impreſſorum,* ratione ætatis, occaſionis, fortunæ, &c. mutetur, ſed firmiter potius ſtatuendum, quod *naturaliter perpetuo in eodem ordine permaneant,* aliter ſe habere non poſſit, ſed tam certa ac indubitata veritas ſit, quam certum eſt, bis duo ſex producere. Hoc ut intelligamus, ſciendum eſt, quod omnes *affectus,* tam ad bonum, quam ad malum ſint aliquid *activum,* quorum eſſentia abſolute conſiderata in me-

meris actionibus conſiſtit, quæ materiam corporis impellunt ad aliquid hoc vel illo modo agendum, qui ea veluti pro arbitrio utuntur, quosque adeo, cum eſſentia materiæ in mera paſſione conſiſtat, illi vero materiæ ſecundum eſſentiam ſuam è diametro ſint oppoſiti, aliquid *ſpirituale* eſſe oportet, qui materiæ corporis dominantur, cum qua in corpore modo ſenſibili quidem ac certo, ſed intellectus ratione incomprehenſibili uniti ſunt. Iſta *unitio* cum *ſpiritualitatum* cum materia efficit, ut hæc illis paſſionem ſuam, hi vero illi viciſſim activitates ſuas communicent, vel potius utrumque de toto corpore prædicetur. Et quia omnia corpora ſpiritualitate repleta ſunt, & in hac magna mundi machina perpetuo motu in circulum quaſi aguntur, non poſſunt non hoc continuo motu omnium corporum naturalium, inprimis animalium & hominum ſingulis momentis particulæ quædam ſimul auferri, vel addi. Cum autem diverſa ſint corpora, ignea, aërea, aquea & terrea, ratione materiæ ſibi quidem non contraria, ſed vi in ſingulis contentarum ſpiritualitatum multos contrarios effectus in mundo cauſantia; *eſſentia omnium ſpiritalitatum* in eo conſiſtit, *ut unaquæque vires ſuas & eſſentiam cum ſuam, tum unitorum corpuſculorum conſervare ſtudeat*, ita vero abſceſſum perpetua circulatione in hoc univerſo genitum, ſumptione aliorum corpuſculorum ſimilium compenſare conetur. Inde oritur *motus continuus*

 nuus

nuus ſpiritualitatum, partim attractione & unitione ſpiritualitatum ſimilium, partim vero, in pulſione & corruptione diſſimilium. Jam uti manifeſtum eſt, unumquodque corpus quod materiam continet denſam & firmiter coagmentatam, aptum eſſe, ut corpora rara diſſecet vel conterat; Ita æque certum & manifeſtum eſt, unum corpus præ altero *majori ſpiritualitate prædıtum eſſe, & majorem ſpiritualitatem unius minorem ſpiritualitatem alterius ſubjugare*, ſive major illa ſpiritualitas ſibi ſimilem minorem ſpiritualitatem alterius corporis attrahat, eamque quaſi abſorbeat, ſive major ſpiritualitas minorem ſpiritualitatem ſibi contrariam corrumpat & repellat, & utraque ratione corpus minori ſpiritualitate præditum in minutiſſimas particulas veluti conterat, eaſque poſtea una cum ſimili ſpiritualitate cum corpore ſuo uniat, eumque hoc ipſo nutriat, vel eas una cum diſſimili ſpiritualitate repellat. Quod ſi autem in duobus corporibus *ſpiritualitates æqualis virtutis ac potentiæ* deprehenduntur, pugna duarum contrariarum ſpiritualitatum, *quamdiu hæc æqualitas durat, quaſi in æquilibrio conſiſtet*, donec alterutra unitione ſui ſimilium augeatur, non aliter quàm e. c. duo Andabatæ æque robuſti brachiis ſupra caput elevatis ſe mutuo prementes in hoc ſitu tamdiu colluctari ſolent, donec robur unius vires majores quam alterius acquirit, vel ſicut duo lapides æqualis magnitudinis æquali preſſione colliſi, immoti apud ſe in-

invicem quieſcunt, donec alterutri nova preſſio forinſecus accedat. In ſimilibus vero ſpiritualitatibus mutuo ſe unire quærentibus, æqualis quidem utriusque corporis virtus tamdiu impediet, ne altera alteram abſorbeat, donec altera alteri virtute prævaleat; nihilominus tamen mutuis exhalationibus & attractione utrumque corpus, præſertim æquali hac virtute longius durante, inſigniter exhaurient, æque ut e.g. duo ambitioſi mutuo amore ſe proſequentes, quorum neuter alteri cedere vult, & tamen ambo ſe variis artibus ad amorem ſollicitant, corpora ſua tamdiu viribus exhauriunt, donec alter alteri prævaleat.

54. Jam licet contemplatio omnium creaturarum, ſi præjudiciis vacat, veritatem theſium ſuperiorum abunde confirmet, & hujusmodi unitiones & pugnæ in omnibus corporibus, igneis, aqueis, aëreis atque terreis ſufficienter obſervatæ ſint, ac per innumera experimenta cum mechanica tum chymica, & longe quidem rectius & evidentius, quam per hypotheſes Carteſianas, Gaſſendiſticas, vel Peripateticas, (quibus omnibus vera & perſpicua cognitio eſſentiæ ſpiritualis materiæ oppoſitæ deeſt, quæque inde neceſſario multas abſurdas ac ſibi contradicentes chimæras de elaſticitatibus, vacuitatibus, & qualitatibus occultis ad palliandam coram oculis diſcipulorum ſuorum ipſis adhærentium & præjudiciis autoritatis occupatorum hypotheſium ſuarum vanitatem

conquirere oportet) demonſtrari poteſt: præterea tamen bene expendendum eſt, quod *in corporibus*, præcipue *animalium & hominum* (nam quod in aliis etiam corporibus ſimilia experimenta, etſi non tam crebræ nec perſpicuæ inveniantur, unde Campanellæ & aliorum hypotheſis de ſenſu univerſi non adeo abſurda eſt, experimentum hominis illius oſtendere poteſt, qui certo tono muſico vitra disſilire faciebat, de qua re Morhofius, peculiarem disſertationem conſcripſit) obſervare liceat, *quantum conformitas & difformitas ſpiritualitatum aliorum corporum ad alterationes efficiendas valeat*, dum nullus *ſenſus* eſt, de quo non quotidie innumera experimenta peti poſſent. Non jam mentionem faciemus *Tactus* ſive ſenſus caloris & frigoris, item lævitatis & aſperitatis, per totum corpus diffuſi, ſed pauca ſaltem de reliquis ſenſibus in medium afferemus. Quantum effectum habet e. g. *color* rubeus in tauris ferocibus, item in gallopavonibus, *ſonus* tubarum in equis ferocientibus, *fulgur* & *tonitru* bombardarum in equis pavidis, *odor* ciborum vel cadaverum, item *guſtus* ciborum dulcium vel acidorum ſemel guſtatorum in plerisque animalibus? &c.

55. Et quemadmodum *nos ipſi ſenſibus* magis, quod dolendum, dediti ſumus, quam beſtiæ, & cupiditates apud nos fortiores ſunt & ſenſibiliores; ita à nobis etiam plura & magis evidentia hujus rei exempla petere poſſumus, quo-

quorum aliqua in beſtiis plane non reperiuntur. Ac in oculis quidem equi generoſi, vel ignavi notabilis differentia ſpiritualitatis in eis operantis deprehenditur; Sed oculis beſtiarum accurate introſpectis, in collatione cum oculis humanis, quaſi aliquid mortui in illis invenies. Spiritualitas vero oculi ne dicam inflamati & lippi, ſed deſiderantis, ardentis, libidinoſi, iracundi, ejulantis, pudibundi, invidi, quam potentes eosque diverſos habet effectus, prout ſpiritus oculi intuentis comparatus eſt? Quam diverſos atque contrarios motus & affectus excitat ac intendit diverſus *ſonus* inſtrumentorum muſicorum? Quantas paſſiones & inquietudines *geſtus* vel *cantus* hominum ſcenicorum, item vel iracunda vel blandientia *verba* & *laudum* illecebræ effecerunt? Quantum ſpiritus appetitus noſtri per *odorem* ciborum conditorum & calidorum, item potus calefacientis irritatur? Quanto magis vero idem eorum *ſapore* ad exceſſum incitatur, vel pro re nata ſtatim infringitur vel oppugnatur? &c.

56. Porro cum homo præter ſenſus, quos cum beſtiis communes habet, ſpecialiter *ſenſu cogitationum* præditꝰ ſit; quibus res abſentes tanquam præſentes ſibi repræſentare poteſt, in homine etiam hîc tanquam peculiare quid notandum eſt, quod *mediantibus cogitationibus præ cæteris animalibus capax ſit, ad ſpiritualitates ſuas* aliquantiſper (nam per diuturnam temporis

moram hoc niſi forinſecus ipſi allato nutrimento, præſtare nequit) *conſervandas, intendendas atque augendas.* Non jam dicam de novis veritatibus profunda meditatione inventis (quæ omnino etiam Philoſophiam Carteſianorum & Peripateticorum, nihil aliud niſi novæ à ſpiritu animæ quaſi genitæ ſpiritualitates eſſe poſſunt) ſed ad propriam uniuscujusque experientiam tantum provocabo, quemadmodum ambitioſus cogitatione illatæ injuriæ, vel propoſitæ vindictæ *ſpiritum iræ ſuæ & cupidinis vindictæ*, voluptuoſus vero recordatione præteritæ vel ſperatæ delèctationis *ſpiritum voracitatis ſuæ vel ſtultæ libidinis*, avarus denique profunda meditatione ingentis lucri expectati *ſpiritum* φιλαγυρίας *ſuæ* confirmet & nutriat.

57. Hæc omnia quotidiana teſtatur experientia, ita ut nobis præterea aliud etiam diſcrimen inter hominem & reliquas creaturas oſtendat. *DEUS* qui omnia certo numero, pondere & menſura in hoc univerſo ordinavit, *ad ſuſtentationem & motum uniuscujusque corporis certam quaſi doſin ſpiritus ordinavit*, quæ aucta vel imminuta materiam corporis potius corrumpit, quam conſervat. Sic cum per Anthliam pneumaticam plus aëris in vas aliquod intruditur, quam DEUS ad ejus repletionem ordinavit, aucta hæc ſpiritualitas (nam in Philoſophia mea aër & lumen ſunt quoddam ſpirituale,) vas circundans, liberum illius motum veluti captivum tenens, diſrumpere atque

con-

confringere, ac ſe hoc modo e captivitate liberare conabitur, id quod in epiſtomate anthliæ violenter repulſo apparet. Viciſſim, aëre è vitro ope anthliæ extracto, relicta & imminuta ſpiritualitas per circularem attractionem vitri illius circumdantis ſpiritualitatem vel in vitro contentam, vel illud forinſecus circundantem, extrahere vel attrahere conabitur, ubi facile contingere poteſt, ut diuturna illa & juſto fortior attractio huiusmodi corpora confringat, id quod exempli cauſa cernere licet, cum è ſcypho metallino, cui loco pedimenti rotundus ſed planus diſcus vitreus cerâ aptatus eſt, aër per anthliam extrahitur: dum paucus aer relictus corpora circumſtantia tanta vi attrahit, ut vitrum frangatur. *Iam inter omnes creaturas nulla tam corrupta eſt, ut ipſis inhabitans ſpiritualitas ſe cum ruina corporis ſibi adiuncti augere conetur, quam animalia, & inter animalia homo.* Beſtia interdum quidem vorando modum excedet, ita ut pene rumpatur. Sed *homo fere nihil agit præterquam ut quotidiana auctione ſpirituum ambitionis, voluptatis & avaritia ſua corpus ſuum conſumat, atterat atque exhauriat*, ac ita affectibus ſuis naturam ſuam oppugnet, & durationem divinitus ſibi conceſſam decurtet, ut adeo rebus ſic comparatis non magnopere mirandum ſit, quod homo nobilisſima creatura, & animalia brevioris ſint vitæ ac durationis, quam arbores, lapides, &c. (a) 58.

(a) Vid. 1. part. Ethices Cap. VIII. n. 4.

58. Iam ex dictis evidentiſſime demonſtrari poteſt, *ſpiritualitates affectuum naturaliter & ordinarie in homine per totum vitæ curriculum in eodem ordine manere, in quo tempore nativitatis ejus fuerunt.* Spiritus majoris virtutis capax etiam eſt, majore virtute ſpiritualitates homogeneas ab aliis ipſi appropinquantibus corporibus attrahere, & heterogeneas repellere, tanquam ſpiritus minoris virtutis. Hac attractione & pulſione appetitus hominis nutritur & conſervatur. Et quoniam hoc nutrimentum per omnes ſenſus & alios mille nos modos fieri poteſt, imo ſi omnino alia nutrimenta deficerent, homini tamen nunquam cogitationes deſunt, quibus affectus ſuos nutriat, neque hæ cogitationes, tanquam perpetua affectúum mancipia, unquam eis rebellare poſſunt; affectus humani perpetuam habent occaſionem, ſe in proportione ſua conſervandi. Nam *affectus hominum per omnes ſenſus diſperſi ſunt*, & ab homogeneis ſpiritualitatibus in aliis corporibus alimentum ſuum accipiunt. Ambitioſus alios colores amabit, aliisque rebus oculos ſuos oblectabit, quam voluptuoſus vel avarus: Aliis Muſices generibus, alioque odore gaudebit, quam illi: Majorem habebit appetitum his cibis veſcendi, in quibus avari & voluptuoſi tam gratum guſtum non inveniunt. Breviter: Pro differentia mixturarum affectuum, ſtomachus etiam & reliqua hominis viſcera ſecundum qualita-

litates ſuas, imo ipſe ſanguis diſtinctus eſt. Cum itaque homo per omnes actiones ſuas, per viſum, auditum, olfactum, per cibum & potum, per cogitationes, imo fere per nudam reſpirationem affectus ſuos alat, nec ulla vis externa, præter DEUM, tanta ſit, ut eos durante vita hominis minuere nec augere queat; theſis noſtra manet inconcuſſa, mixturam affectuum humanorum in perpetua proportione, perpetuoque ordine manere, quem inde ab eius nativitate tenuerunt.

59. Ac *occaſio* quidem & *conſuetudo* aliquamdiu efficere poteſt, ut affectus dominantes *impediantur*, ne externis actionibus ſeſe exerant, e. g. cum ambitioſus ob reverentiam ſuperioribus debitam, vel metu pœnæ, iram ſuam concoquere cogitur, vel cum infimus affectus *fortiter concitatur*, e. c. ſi idem ambitioſus per occaſionem aliquam ad voluptatem fortiter irritatur. Sed hoc ipſo *radix* & *ſemen* affectuum & cupiditatum nec augentur nec minuuntur, ſed priori modo ita res ſeſe habet, ſicut aqua in fluxu ſuo impeditur, eoque impedimento vis eius eo magis augetur, ut majore cum impetu poſtea prorumpat, poſteriori modo autem, ſicut in globo cavo, cui plus aëris violenter intruſus eſt, deinceps ſuperfluus aer, facta apertum, ſua ſponte rurſus exhalat, priſtino aëre in proportione ſua manente. Atque hoc eſt, quod vulgato proverbio dici ſolet: Naturam expellas furca, tamen usque re-

recurret, item quod veteres in fabulis Æſopicis puella in felem mutata ſignificare voluerunt.

60. In demonſtranda hâc theſi data opera aliquanto prolixior ſui, quia contrarium, quod homo affectus ſuos ratione ætatis vel occaſionis mutet, vulgo tanquam verum creditum eſt, & à plerisque eruditis quantum ſcio, propugnatur ac defenditur, *ipſe etiam diu in hoc errore haſi*, eoque iam cognito, non ſtatim tamen falſas concluſiones ex eo derivatas cognovi. Et ſequentia quæ adhuc dicenda reſtant, evidenter monſtrabunt, quantum in eo ſitum ſit, ut hunc errorem, qui unus ex principalibus iſtis atque præcipuis, per quem gentibus philoſophia de veritate veræ ſapientiæ receſſit, appellari poteſt, ex fundamento & perſpicue cognoſcamus, neque decipiamur, ut ex actionibus hominis externis protinus de interna qualitate cordis eius judicemus, & vel ex actione aliqua, affectu infimo per occaſionem non quæſitam fortiter irritato, ſtatim concludamus, affectum hunc eſſe affectum hominis dominantem: vel ex affectibus aliquandiu forinſecus impeditis, vel ſtudiò diſſimulatis, de minori eorum virtute in corde hominis pronunciemus. Hoc ipſum maximum in cognitione ſui & aliorum artificium eſt, externam apparentiam à corde hominis diſcernere. Gregorius Leti *in vita Sixti V, Pontificis*, elegans exemplum viri propoſuit, qui ab

in-

infimo gradu ſubulci ad ſummum gradum dignitatis pontificalis adſcendendo, ſemper furibundam vindictæ cupidam imperandi libidinem ſive ambitionem pro affectu dominante habuerit, etſi ea plane aliter in illo tanquam in ſubulco, deinde tanquam in monacho, &c. & ultimo tanquam in Pontifice extrinſecus apparuerit imo ab eo, tanquam Cardinali, affectata humilitate & ſimplicitate per aliquot annos tam affabre diſſimulata fuerit, ut totam Romam & callidos alias atque verſipelles Cardinales univerſos aſtute deceperit.

61. Pene dixerim, prætermiſſam cognitionem duarum ſimplicium veritatum illarum nimirum quod omnia vitia ex tribus illis in omnes homines imperium exercentibus affectibus, voluptate, ambitione & avaritia unice originem trahant, & quod naturaliter in corde hominis quoad ordinem affectuum ipſi dominantium mutatio nulla expectanda ſit, in cauſa eſſe, quamobrem ſi non omnes, tamen plerique Philoſophi, qui de affectibus ſcripſerunt, & qui vulgo, quaſi ſingulare quid & valde doctum ſcripſiſſent, magni æſtimantur, tam enormiter hallucinali ſint, ita ut ſimplicem iam eius rei cognitionem adepti, ſatis mirari nequeamus, quod homines tam ſtupidi fuerint, ut libros abſurditatibus & contradictionibus refertos, admirari potuerint. Nam ut duo tantum exempla afferam, *Theophraſti Characteres morum*, item *Barclaji Icon animorum* fere ab omnibus mirifice extolluntur, ac hi

qui-

quidem autores, quando de characteribus affectuum, ſive de repræſentatione animorum agitur, allegantur quaſi ipſorum præcepta eſſent oracula. Ego vero certus ſum, niſi præjudiciis vel odio contra me occupatus fueris, ſed veritatem præceptorum hactenus traditorum prudenter intellexeris, quod in ſingulis capitibus illorum duorum Scriptorum tot falſas doctrinas & contradictiones reperies, & inter decem propoſitiones vix duas numerare poteris cum veritate conſentientes.

Caput XIII.

DE EXTERNIS SIGNIS AFFECTUUM HUMANORUM IN GENERE, IN SPECIE AUTEM DE SOBOLE TRIUM PRINCIPALIUM, OTIO IRA, ET INVIDIA, ITEM DE ÆMULATIONE, INDIGNATIONE ET ZELOTYPIA.

SUMMARIUM.

Cautela, ne in cognitione aliorum per externam apparentiam decipiamur, non tollit artem ipſam alios per ſigna externa cognoſcendi. n. 1. Quod exemplo artis cognoſcendarum Gemmarum declaratur. n. 2. Brevia præcepta generalia ad alios cognoſcendos utilia: (1) Hæc ars evidentius exemplis, quàm nudis præceptis, traditur. n. 3. (2) Si alios cognoſcere cupis, teipſum prius debes cognoſcere. n. 4. (3) In cognitione aliorum ſepone omnes affectus. n. 5.

(4)

(4) Diſce actiones affectatas a naturalibus bene diſcernere n. 6. (5) Confer inter ſe diverſas hominis actiones. n.7. (6) Obſerva id quod celare vel non vult, vel non poteſt. n.8. (7) Inprimis obſerva hominum Otium, Iram & Invidiam. n.9. Cur homines hos Affectus vel non occultent, vel ſub quo prætextu eos excuſare ſtudeant. n.10 Otium non conſiſtit in dormiendo. n. 11. neque in eo, ut Homo nihil vel parum agat. n. 12. neque in eo ut homini labor gravis ſit ac moleſtus. n. 13. 14. neque in eo, ut de longo tempore queratur. n. 15. 16. 17. 18. Irrequieta impatientia in cauſa eſt, quod hominibus tempus ſit nimis longum vel breve. Palpabilis ſtultitia impatientiæ hujus. n. 19. Otii natura in hoc conſiſtit, quod homo in actionibus ſuis tantum delectationi ſuæ intentus eſt. n. 20. Tres claſſes actionum humanarum intuitu Otii & Laboris. n. 21. Quædam ſemper ad otium pertinent. n.22. quædam plerumque, n. 23. quædam rarò. n. 24. Uſus harum claſſium ad diſcernendum otium craſſum à ſubtili. n. 25. Homo eruditus, imo eruditiſſimus intuitu eruditionis ſuæ poteſt eſſe maxime otioſus. n. 26. Summi Polyhiſtores & helluones librorum ſunt omnium otioſiſſimi. n.27. 28. Ex hoc otio literario de voluptate cum aliena, tum propria judicari poteſt. n. 29. Error communis ſed pernicioſiſſimus, & :e gentili Philoſophia derivatus, otium eruditum eſſe rem indifferentem, imo laudabilem. n.30. Quam diverſis ex cauſis, diverſoque ſcopo Ira pro affectu indifferenti habeatur. n.31. Cupido vindictæ eſt ipſiſſima Ira, & ſecundum communem quoque opinionem eruditorum ac piorum per ſe mala. n. 32. Si Ira pro deſiderio malum amoliendi ſumitur, per ſe non eſt mala. n. 33. Sed tale deſiderium cum Ira prioris generis ſub communem definitionem redigi nequit, n. 34. adeoque Ira poſtremi generis vere & proprie non eſt ira, n. 35. ſed proprie anguſtia ſeu dolor. n. 36. Confuſio hæc iræ & anguſtiæ ex Philo-

ſo-

ſophia Ariſtotelica, & ex diviſione appetitus ſenſibilis in concupiſcibilem & iraſcibilem orta eſt. n.37. Inter iram, & iraſci magnum eſt diſcrimen. Iraſci (zürnen) moleſte ferre, proprie idem denotat, quod dolorem teſtari, vel moroſum ſe alicui præbere, vel colloquium cum aliis intermittere, amice cum altero non loqui. n.38. Ab indifferentia igitur ſignificatæ moleſtiæ ad indifferentiam iræ non eſt concludendum. n.39. Ab Ira Divina ad indifferentiam iræ humanæ æque concludi non poteſt, ac à vindicta divina. Hypotheſi illa, Scripturam DEO nihil tribuere quod apud homines proprie ſit peccatum, non eſt univerſalis. n.40. Iudicium de Lactantio, & ejus ſcribendi genere. n.41. Lactantii ſententia de ira, ejusque indifferentia. n. 42. Aliquot contradictiones ſeu petitiones principii à Lactantio commiſſæ. n.43. Ad Lactantii errorem, iram ad pœnam neceſſariam eſſe, verbis Senecæ reſpondetur. n. 44. Per differentiam inter Zelum & Iram controverſia non tollitur. Opinio, Iram eſſe injuſtam, Zelum verò bonum, eſt periculoſa. n. 45. Quid proprie ſit Invidia, & quomodo a tribus vitiis principalibus ſit diſcernenda. n.46. Invidia communiter ſub nomine virtutum quorundam apparentium palliari ſolet. n. 47. Sub Æmulatione latet Invidia. Error periculoſus, quod adoleſcentes ad æmulationem aſſveſiunt. n.48. Indignatio vel cum ira, vel cum invidia eſt cognata. Carteſii, item Henrici Mori error, invidiam hanc eſſe rem indifferentem, imò bonam. n.49. Zelotypia eſt ſpecies invidiæ, etſi vulgo fructus ſeu character amoris rationalis ſtatuatur, n.50. quia legerunt, DEUM Zelo uti. n. 51. Zelotypia è voluptate, ambitione & avaritia orta eſſe videtur. n.52. Proprie tamen non oritur ex voluptate, n.53. neque ex ambitione. Qualis ſit Zelotypia ambitioſorum. n.54. Zelotypia eſt formalis & ipſiſſima invidia, & ex avaritia originem trahit. Qui mixturam

ram habent voluptatis & ambitionis non ſunt admodum zeloſi, n. 56. Qui mixturam ambitionis & avaritiæ habent, ſunt valde zeloſi. Qualis ſit hæc Zelotypia. n 57. Qui mixturam habent voluptatis & avaritiæ, eorum Zelotypia eſt portentoſa. Qualis illa ſit? n. 58.

I.

IN ſuperiori capite ſæpe monui, cavendum eſſe, ne in cognitione generis humani *apparentiâ externarum actionum* decipiamur, ut ſecundum externa de corde hominis judicemus, unde facile prævideo, quod multi hæc legentes concludent, cognitionem aliorum hominum nil eſſe niſi jactabundum commentum meum. Dicent enim: In dijudicandis affectibus non debemus intueri *externam apparentiam*, quomodo nimirum homines externas actiones ſuas inſtituant, & tamen jubemur alios cognoſcere. Corda eorum immediate introſpicere non poſſumus, ſed *externis eorum actionibus*, quæ ex corde proficiſcuntur, tanquam externis cordis characteribus nobis eſt innitendum. Jam ſi externa hæc ſigna fallacia ſunt, nec iisdem inniti poſſumus, tota quoque ars tua tantopere jactata fallax eſt, & tu ipſe qui has imposturas hominibus perſvadere vis, non potes negare, teipſum conſequenter etiam impoſtorem eſſe.

2. Sed bona verba quæſo. Credo quod conceſſuri ſitis, dari artem ſive ſcientiam *bonitatem gemmarum & margaritarum cognoſcendi*, diſcendique quemadmodum nativæ a ſuppo-

ſiti-

fictitiis diſcernendæ ſint. Notitia e *ſignis externis* in oculos cadentibus ſumitur. Nihilominus potisſima hujus artis doctrina eſt, ne *externo aſpectu* decipiamur, nec ſuppoſitias gemmas pro nativis nobis vendere patiamur. Ecquis autem ideo hanc artem impoſturam, & artifices impoſtores exiſtimet? Totum potius vel præcipuum artificium in hiſce rebus in eo conſiſtit, ut *ſigna externa accurate obſerventur*, attente ſecernantur, & ſicubi in cognitione plures characteres requiruntur, non ex uno tantum judicetur, &c. Ut itaque videatis, me non eſſe impoſtorem, totam artem paucis theſibus comprehendam, & ad majorem evidentiam ſemper ſimile illud de notitia gemmarum retinebo.

3. *Ars alios homines cognoſcendi evidentius vivis exemplis, quam nudis præceptis tradi poteſt.* In ejusmodi enim rebus ac ſignis fundatur, quorum multa ſenſibus immediate potius quam intellectu comprehenduntur. Ecquis enim e. c. oculum libidinoſum, falſum, invidum, iracundum verbis depinget, ſi monſtrari non poteſt? Quis *vultum* & geſtus hominis verbis exprimet, ex quibus judicatur an in ejus actionibus aliquid ſit naturale, an affectatum, quæ tamen per ſenſus cito comprehenduntur? Et quis eruditus audebit diverſitatem *aquæ & ignis* (ut vocant) *gemmarum*, quibus ex inter ſe dignoſcuntur, in ſubtilisſima etiam diſſertatione clarius deſcribere, quam mercator gemma-

marius illas notas brevi tempore in ipſis gemmis monſtrare poteſt.

4. *Si autem alios vis cognoſcere, claro oculo inſtructus eſſe debes.* Hunc enim *preceptor* tuus tibi æque dare non poteſt, quam *gemmarius* homini gemmas cognoſcere cupienti. *Clarus* hic *oculus* in eo conſiſtit, ut *intellectum tuum prius a præjudiciis purgaveris, & temetipſum recte prius cognoveris.* Aliàs enim in cognitione aliorum ſœpius hallucinaberis, quam rectè judicabis, certe nil ſolidi in hâc ſcientia præſtabis. Sæpius expertus ſum, multos artem homines cognoſcendi diſcere voluiſſe, cum vero audiviſſent, quod per hanc viam eos intrare oporteat, fere omnes indignabundi vel triſtes diſceſſerunt.

5. *Ac etſi omnino clarum oculum afferas elaborandum tamen tibi eſt, ut in judicio de aliis hominibus ferendo affectus omnes, tam amorem, quam odium, &c. ſeponas.* Quæ *habere cupimus*, non ſemper tam accurate conſideramus, quam ſi hoc appetitu vacamus, & cum aliquem *odimus*, facile nos præcipitabimus, ut gemmas ejus pro ſpuriis habeamus, *Principis* vero cujusdam *gemmas* ex præcipitatione facile pro nativis intueamur, licet ſint falſæ & ſuppoſititiæ. Ita affectus *amicorum* non tam pravi nobis videntur, quam *inimicorum*. Et *amicorum* actiones ſemper exiſtimamus magis naturales nec affectatas, etſi ſint arte compoſitæ, contra *inimicorum* actiones apertiſſimas habèmus pro ſimulationibus.

 6. Si

6. Si jam ipſe ad hanc notitiam bene præparatus es, potiſſimum hujus ſcientiæ artificium in eo conſiſtit, *ut falſum ſplendorem, quem forte gemma ex impoſitione artificis acquiſivit, vel ipſa de ſe ſpargit, a vero diſcernas.* Hoc eſt: bene obſerva actiones hominis, ut in iisdem *ea, quæ è corde proficiſcuntur ab affectatis, & ſpurium lumen à vera virtute* & amore rationali recte diſcernas. In hoc enim fere centrum totius ſcientiæ ſitum eſt.

7. Hic vero *diverſa hominis actiones* patienter tibi *conferenda ſunt, nec præcipitanter ex una actione judicandum.* In dijudicatione rerum in ſenſus externos cadentium hoc generaliter requiritur, ut res iſtas *pluribus quam uno ſenſu* examinemus; quanto magis in rebus, quas ſcimus falſum ſplendorem plerumque edere. Gemmarii mercatores *diverſa* habent *examina* in gemmis nativis à ſpuriis diſcernendis, & ſi vel maxime in hac regula exemplum à gemmis petitum non ſatis eſſet perſpicuum, en aliud evidentius de *examine argenti & monetæ*, ubi non tantum tinnitus & color obſervatur, ſed furno chymico etiam metallum examinandum imponitur.

8. Denique in hac meditatione prudenter obſervanda ſunt ea *quæ homo celare non vult, vel celare non poteſt*, & inde præcipua fundamenta hujus ſcientiæ petenda ſunt. Si gemma ſpuria omnes qualitates gemmæ nativæ haberet, non eſſet ſpuria. Ergo ſemper aliquid habet

quo

quo falſitatem ſuam prodit. Quantumvis homo affectus ſuos celet, impoſſibile tamen ipſi erit, ut tam exacte caveat, ne ſibi interdum verbum improviſum, vel nutus oculorum, aut qualiscunque geſtus excidat, quæ in eius cognitione majora nobis documenta de affectibus ejus præbent, quam omnes præſtigiæ, quas objicere nobis allaborat. Imo cum *quilibet homo affectum ſuum rem bonam eſſe exiſtimet*, nunquam eum apud omnes promiſcue *prorſus occultare* ſtudebit, ſed vel apud eos tantum quos metuit, vel apud reliquos craſſiſſimas ſaltem ejus affectus actiones occultabit, quia deprehendit pleroſque homines vitioſos etiam affectus, ſi temperantur, bonum quid, humanum certe putare, & quia hi qui plenariam eorundem extirpationem urgent, aut hypocritæ, aut fatui habentur.

9 Porro quemadmodum *gemmæ ſpuriæ peculiares notas habent*, dum e. g. Adamas Bohemicus aliter apparet ac Dreſdenſis, ita *Vitia* quoque *peculiares habent notas characteriſticas, ad quas præcipue animus reflectendus eſt.* Has ſupra in Tabula expreſſimus, ubi voluptati *otium*, ambitioni *iram*, & avaritiæ *invidiam* tribuimus. Hæc vitia uti *certa* ſunt atque *infallibilia* dictorum affectuum *indicia*, ita his occupati ea *minus occultare ſolent*, quam affectus primarios unde hæc oriuntur. *Voluptuoſus* etſi appetitum delicate edendi ac bibendi, vel ad libidinem, celat, non tamen æque appetitum ad otium, & vitæ commoditatem celabit. *Ambi-*

bitioſus etſi deſiderium ſuum quo laudari ſibique blandimenta exhiberi, vel aliis imperare cupit, occultat, non tamen æquali ſtudio cogitabit *iram* & *excandeſcentiam* ſuam plane premere. *Avarus* licet φιλαργυρίαν ſuam & omnia habendi libidinem diſſimulat, tamen æque cautus non erit in diſſimulanda *invidia* ſua, ſed ſæpius queretur hunc vel illum aliquid poſſidere, cujus rei ſit indignus, vel quod ipſi non ſit utile, vel quod uſurpare neſciat, & dolendum eſſe quod alter hæc non habeat, qui melius ea uſurpare ſciat.

10. Hoc vero inde fit, quod nobis ipſis & aliis perſuademus, otium, iram, atque invidiam eſſe *affectus indifferentes*, nec opus adeo eſſe ut nos eorum plane pudeat, neque ut eos prorſus occultemus; vel quod exiſtimamus, non omnia quæ tamen proprie eo pertinent, nomine tam mali affectus eſſe appellanda, adeoque inde à juventute conſueſcimus, ut *rebus reipſa ad otium, iram vel invidiam pertinentibus nomina virtutum imponamus*, quas Philoſophus ſcit hæc nomina non mereri, atque hac ratione, quando non occultantur, ex eorum conſpectu magna διδόμενα ad cognitionem aliorum inde ſumuntur. Ac *otium* quidem nemo laudabit, ſed quid ſit otioſus, adhuc ſub judice lis eſt, quis enim ſecundum vulgarem loquendi conſuetudinem, hominem qui *delectationis cauſa ſtudiis diligenter incumbit*, pro otioſo habeat, qui vere tamen eſt otioſus. *Ira*

eſt

eſt mala qualitas, & in homine nunquam bona, nihilominus quia *DEUS* dicitur iraſci, Deo autem malum aliquod ineſſe nequit, homo per id asſidue quærit, quemadmodum iram ſuam bonam, vel certe indifferentem faciat. Quis pronunciabit, *Invidiam* bonam eſſe? nihilominus *zelotypia* à multis bona imo character veri amoris habetur, cum tamen in omni zelotypia Invidia ſit pars ejus eſſentialis.

11. Jam ut tres illos affectus rectius cognoſcamus, quippe qui plurimum ad notitiam humani generis contribuunt, paulo explicatius de illis agemus, & primum quidem de *Otio*. Otium quid proprie rei eſt? Reſpondent vulgo: *Quando nihil agitur, ſed ignaviæ ſtudetur.* Imperfecta vero hæc eſt definitio & valde obſcura, quid enim eſt *ignavum eſſe?* Si idem eſt quod dormire, ſequeretur, omnem ſomnum eſſe malum. Sin diu dormire ſignificat, ingens inde controverſia naſcetur, quamdiu homini ſit dormiendum, ſi otioſus haberi debeat, adde quod omnes, qui parum dormiunt & tempeſtive è ſommo ſurgunt, non habendi eſſent pro otioſis, cum in Germanico ea ipſa de cauſa otium vocetur Müßiggang / (q.d. otioſa deambulatio) quod *ambulando magis quam jacendo aliquis otiari queat.*

12. Porro ubi hominem invenies, *qui plane nihil agat?* Mens hominis ſemper cogitat aliquid. Itaque otioſus certè *cogitabit*, *cogitatio* vero *non*

ſemper otium efficit. Poteſt enim eruditus bona & utilia quædam ſolus cogitare, cui injuria fieret, ſi pro otioſo haberetur. Dicebat aliquis, ſe ideo diuturno ſomno indulgere, ut aliquid ageret, nec otiaretur & profecto *ſomnus etiam ad actiones humanas referendus eſt.* Si nihil præter actionem requireretur, facile *otioſus alios agendo interdum ſuperaret.* E. c. Fingamus, ex duobus alterum per totum diem nihil egiſſe præterquam quod ſtudiis incubuiſſet, vel Acta iuridica perluſtraſſet, alterum vero mane aliquot horas pilæ luſibus impendiſſe, inde curaſſe ut bene abſterſo ſudore, calefactis linteis fricaretur, inde jentaculo ſumpto usque ad tempus prandii legiſſe in Romancio, in prandio hoſpitem compotando ſtrenue inebriaſſe, à prandio ludorum aliorum exercitatione motum ſibi feciſſe, inde in ſcenam prodiiſſe, dehinc ad pugiles, poſt ad præſtigiatores, mox in cellam publicam; Veſperi large cœnaſſe, à cœna potu calido herbæ Coffeæ, item fumigatione Tabaci ſuperfluos humores diſſipaſſe, & ut ſimul aliquid ageret, in ludo latrunculorum ingenium exercuiſſe, &c. Quæſo te, uter horum plus altero egit? & uter ex ambobus eſt otioſus?

13. Hoc quidem comprehendimus, *otium* & *laborem* eſſe oppoſita, nondum tamen ſcimus quid ſit otium, cum in laborioſitate totidem dubia occurrant, quot in otio. In multis aut paucis agendis differentia non eſt quæren-

renda. Fortaſſe quærenda eſt in *modo agendi?* *Labor mihi moleſtus eſt, otium jucundum. Labor* ergo conſiſtet in actione *homini moleſta*, *Otium* in actione homini *facili & jucunda*. Aliter fieri non poteſt. Hinc quoque Otium eſt *filia voluptatis*, quia ex otio voluptas quæritur.

14. Sed noli te præcipitare. Nondum es in rectâ viâ. *Homini laborioſo magis eſt moleſtum*, ſeu tædioſum, *otiari quam laborare*; labor enim *conſuetus* ei non eſt moleſtus vel durus. Otioſo *moleſtiſſimum* ſæpe eſt, cum non ſine vitæ periculo muros tranſcendere cogitur, prohibitæ libidinis explendæ cauſa; cum ſibi ipſi ægre facere cogitur, in arte bibendi cum ſummo tædio ac moleſtia addiſcenda; cum inſtar opperarii triturantis vel lignum findentis, ludo pilæ &c. ſe defatigat; cum mortis fere anguſtiam perſentiſcit, antequam fumo herbæ Nicotianæ aſſueſcit; Cum tempus ei fit longum & tædioſum, converſatione optata carenti; cum ex adverſo homini laborioſo inter laborandum tempus non animadvertenti præterlabatur. Vides itaque moleſtiam non eſſe partem eſſentialem otii, ſed iſtam *defectui conſuetudinis* nude deberi.

15. An diſcrimen inter otium & laborem conſiſtit in *moræ temporis impatientia?* Fortaſſe. *Otioſus* enim *moram temporis impatientiſſime fert*, ſi cum aliis otioſis non converſatur, ac etſi iisdem converſetur, delectatione tamen ſæpe

variata careat, nihilominus temporis moram impatienter fert. Hinc apud hujusmodi homines uſitata eſt hæc loquendi formula: Quid quæſo incipiemus, temporis fallendi cauſa? Item: tempus tibi apud me moleſtum eſt, amice, non habeo quo tempus tibi fallam. Viciſſim *Laborioſis tempus nimis breve* videtur, & ſemper quæruntur, ſe neſcire *cur tempus tam cito prætereat.* Concedo hæc, negari enim non poteſt neminem moram temporis impatientius ferre quam otioſos, viciſſim laborioſis tempus plerumque juſto brevius videri. Nondum tamen eſſentia otii in longa, laboris vero eſſentia in brevi temporis mora conſiſtit.

16. Nam & otioſus ſæpe queritur, *tempus ſibi citius præterlabi* quam putaſſet. Quando in hilari converſatione eſt, in ludo, vel in convivio, item ſi amica ejus eum oblectavit, tempus plurium horarum ipſi vix horula, hora vero momentum videtur. Queritur, ſi cogitur jucundam converſationem relinquere, de tempore nimis repente præterlapſo, imo cum nondum præteriit, ſed ſemihora vel quadrans horæ ipſi ſupereſt, maximam delectationis ſuæ partem tam cito præteriſſe, & doloris, quem ex privatione boni ſui imaginarii cepit, mox rurſus futurum eſſe initium.

17. Viciſſim *laborioſo* quoque *temporis mora poteſt eſſe moleſta.* Non omnis labor homini acceptus eſt, etſi vel maxime ſit laborioſus. Si literatus triturare, tritor libris incumbe-

bere, tornator hortum colere, hortulanus tornare, mercator veredarius fieri, & veredarius computationi mercatoriæ vacare debeant, &c. puto his omnibus, quantumvis laborioſiſſimis, temporis moram durante labore fore moleſtiſſimam. Imo ſi moræ impatientia pars eſſentialis otii, moræ vero deſiderium pars laboris eſſentialis eſſet, mirandum equidem non foret, quamobrem laborioſus moræ eſſet impatiens, ſi otiari cogeretur, ſed otioſus etiam moræ non amplius futurus eſſet impatiens, quod falſum eſt, & in rei veritate aliter ſeſe habet.

18. Præterea *mora cum impatientia, tum deſiderium qualitas eſt longe aliarum rerum quam otii & laborioſitatis.* Non voluptuoſus ſolum, ſed etiam *ambitioſus* & *avarus* moræ eſt impatiens antequam bonum deſideratum poſſideat, poſſeſſione autem hac breve ſaltem tempus durante, moram poſſeſſionis omnes tres tribus illis paſſionibus imbuti plerumque impatienter ferunt.

19. *Tempus abſolute unius ejusdemque ſemper quantitatis eſt.* Hora una altera, dies die nec longior, nec brevior eſt. *Humana* autem *imaginatio* homini tempus longius aut brevius repræſentat. Hæc vero imaginatio ex *inquietudine* proficiſcitur. Nam cum homo mediocriter tantum in ſtatu quieto vivit, tempus ei nec longius nec brevius videtur. Inquietudo autem oritur ex *Impatientia*, quam homo

ſentit partim ob impatiens deſiderium vel boni abſentis, vel mali amoliendi, partim ex impatiente metu vel imminentis mali, vel deſinentis boni. *Deſiderium impatiens* tempus nobis efficit longius & *impatiens metus* brevius quam reipſa eſt. Applicatio facile ex hactenus adductis exemplis formari poteſt. Et hic *humanæ impatientiæ ſtultitia* bene obſervanda eſt. Quo propiores ſumus rei quod bonum exiſtimamus, vel liberationi à malo, & quo magis patientes ſecundum ſanam rationem eſſe deberemus, eo plus creſcit impatientia noſtra, eoque plus de longo tempore conquerimur. Captivus qui parum ſpei liberationis habet, captivitatem conſuetudine ſatis patienter fert. Spem nactus liberationis elapſo ſemeſtri tempore, in prioribus menſibus patiens quoddam gaudium ſentiet. Ultimus autem menſis longior ipſi apparet quinque prioribus, & poſtremus dies menſis ei videtur. Sponſus qui à ſponſa diu abfuit, in reditu ultimum milliaris quadrantem pluribus milliaribus longiorum putabit. Viciſſim cum finis bonæ, vel adventus moleſtæ rei appropinquat, ubi ſecundum ſanam rationem tempus bene collocare, & ob ipſam temporis brevitatem nos præſentia boni delectare, vel abſentiâ mali conſolari deberemus, ſtulta impatientia iterum efficit, ut tempus nobis brevius videatur, quam revera eſt, & ut nos ipſos ante tempus infelices faciamus. Pavidus homo febri afflictus, febrim integra hora citius ſentit

&

& ante ipſum paroxyſmum, & ſtultus amator qui dimidiam horam adhuc reliquam habet, qua amicæ ei adeſſe licet, jam queri incipit, quaſi dolorem ex eius abſentia ortum reipſa ſentiret, isque idem metus efficit, ut vere eum ſentiat.

2. Sed ad Otium revertamur. Si eſſentiam ejus, item eſſentiam Laborioſitatis circum circa ſpectemus, *otii eſſentia* in re nulla propius quærenda erit, quam *in ipſa voluptate, qua otium gignit*. Nam omnes voluptuoſi ſunt otioſi, viciſſim omnes otioſi ſunt voluptuoſi. Et ſicut *voluptas in immediata delectatione* cibi, potus, & rei venereæ conſiſtit, ita *otium in bujusmodi actionibus conſiſtit, quæ ad hunc ſcopum directa ſunt, ut homo iterum reddatur idoneus ad fruendum voluptate ſua, vel ſi ad eam ineptus eſt, ipſe ſibi tempus conſumat, ne ipſi tam fiat moleſtum.* Breviter: Otium conſiſtit *in actionibus, quibus homo nil aliud intendit, niſi delectationem ſuam, & temporis conſumptionem*, adeoque nec propriam, nec aliorum utilitatem, ſed unice oblectationem præſentis fruitionis reſpicit. Unde cum alias in tota Philoſophia morali ſcopus hominis potisſimum ſit intuendus, ita etiam in dijudicando otio. Paterfamilias in agrum expatiatus, ſut operarios obſervet, non otiatur, quamvis nihil agat, item ægrotus deambulans, quia Medicus hoc conſilium ei dedit, non otioſus eſt, alter vero, qui temporis fallendi cauſa obambulat, item ut corpus ſuum per motum illum ad convivandum ido-

idoneum reddat, otiatur. Magiſter artis ſaltatoriæ qui præcepta ſaltandi tradit, item ſcholaris, qui Lectiones ſaltandi addiſcit, ut in hoc exercitio habitum acquirat, vel eas ſaltando exercet, proprie non ſunt otioſi, ſed qui delectationis aut temporis fallendi cauſa ſaltat, otioſus eſt. Qui pilæ ludo ſe exercet, ut pulvis diaphoreticus, a Medico ipſi ordinatus melius operetur, aut morbus imminens per ſudorem præcaveatur, non eſt otioſus, ſed qui in pilæ ludo delectationis cauſa ſe exercet, otioſus eſt, & ſic in aliis.

21. Cum itaque actionum humanarum aliæ *præter delectationem & temporis conſumptionem uſum nullum habeant*, aliæ vero *plerumque* ab hominibus *ad delectationem* uſurpentur, etſi ad utilitatem & ad conſervationem bonorum hominis uſurpari etiam poſſent, aliæ denique ab hominibus *ut plurimum ad utilitatem* adhibeantur, etſi id aliquando etiam ſolius delectationis cauſa fiat; ita in dijudicandis quoque actionibus humanis, an hæ ad otium referendæ ſint, an ne, caute procedendum eſt, ut non *primæ* ſolum *claſſis* otio accenſeatur, verum etiam ſecunda, quatenus hunc vel illum hominem non reſpicimus, ſed abſolute quærimus, an ad otium an vero ad laborem aliquid pertineat, hujus generis res enim locantur in claſſem, ubi à potiori fit denominatio. Quod *tertium genus* concernit, hujus generis actiones majorem partem ad laborem pertinent, ſed quia homo iis ad otium

abu-

ibuti poteſt, cautio illa mihi adhibenda eſt, ut ıctiones illas non in omnibus hominibus accipiam tanquam ſignum abſentis ibi voluptatis.

22. E. g. *Vorare* & *potare*, i.e. ſuperfluè edere & bibere, vel ſtylo mundi politici, *convivari, bacchanalia celebrare, ad hilaritatem bibere*, vel aliquanto elegantius, *ſcyphum vini cum amicis bibere*, item *cum ſexu muliebri libidinoſe converſari*, nullum plane uſum habent, ſunt enim actus immediati voluptatis, nec aliis hominibus proſunt, nec illi qui ſe his rebus delectat, quia vitam ſuam his decurtat. Et ita hæ nunquam labori accenſeri poſſunt, etſi quis ita voraret & potaret, ut totus ſudaret, aut hoc ipſi valde moleſtum & operoſum eſſet; ſed ubi talia data reperiuntur, ſine ulla exceptione pro datis voluptatis haberi poſſunt, & homo, qui libenter convivatur, vel libidinoſe cum mulieribus converſatur, pro *voluptuoſo*, & ſi ipſe hæc ſæpe inſtituit, vel his rebus procul quaſi allici poteſt, *voluptuoſiſſimus* exiſtimandus eſt, maxime vero ſi nihil ere aliud ageret, quam ut hujusmodi in rebus variaret.

23. *Saltatio* autem, item *ludus pilæ* & *latrunculorum*, & plerique alii ludi, interdum quidem ad conſervandam ſanitatem, vel ad recreationem tum corporis, tum animi labore defatigati, nec non ad lucrum uſurpari poſſunt; *plerumque* tamen media ſunt ad tempus voluptuoſis conſumendum, eosque præſervandos, ne quid utile agant. Cavendum itaque eſt, ne ex unico

co quodam actu, ſi hominem ſaltantem vel ludentem videam, protinus concludam eum eſſe voluptuoſum, ſed ut obſervem, quomodo ſe in aliis actionibus gerat. Quod ſi autem videam, eum his rebus delectari, easque ſæpe iterare, non errabo ſi eum pro otioſo ac voluptuoſo habeam.

24. *Triturare, lignum findere, tornare* &c. ordinarie quidem non ſunt modi, quibus voluptuoſi tempus conſumant, ſi itaque videam aliquos hujusmodi manuum laboribus ſtrenue operam dare, non errabo, ſi pronunciem, eos parum habere voluptatis. Nil tamen in mundo eſt tam portentoſum, quod non fiat, & nihil tam ordinarium, quod non extraordinarie ad aliudquid uſurpetur, nam *pilæ luſus* æque fortem motum requirit, ac triturare vel lignum findere. Poteſt homo robuſtus ſanus & voluptuoſus durante convivio per horæ ſpatium *animi oblectandi cauſa triturare* vel *lignum findere*, ea intentione ut deinceps plus vorare poſſet. Poteſt libidinoſus ancillæ amore flagrans per horam *cum ea triturare*, ut occaſionem habeat eam ad nefarium concubitum perſvadendi; idcirco hunc laborem triturandi vel lignum findendi non equidem in abſtracto ad otium referrem: non injuriâ tamen *laborem hominis hujus*, tanquam otioſi, quem in otio ſuo perageret, otio annumerarem. Uti igitur erraret, qui ex tritura iſtius hominis, ipſi cætera ignoti, de ejus voluptate judicare vellet, ita ſimiliter erraret, ſi inde quod eum

[...]am vidiſſet triturantem, alias ignotum concluderet eum non eſſe voluptuoſum.

25. Breviter: duplex eſt, *otium*, *craſſum & ſubtile*. *Priores duæ claſſes* ad otium craſſum pertinent, eisque tanquam ſi quis infallibilibus, certè raro fallentibus otii, & per conſequentiam voluptatis tuto uti poſſumus. *Tertia ſpecies* ad otium ſubtile refertur, quæ nullum alium uſum præſtat, niſi ut caveamus ne id nos decipiat, nec voluptuoſus ſub eo deliteſcat. Porro *diſtincta* dantur ſpecies & quaſi *gradus otii cum craſſi, tum ſubtilis*, hunc uſum præſtantes, *ne* in cognitione præcipue noſtri vel etiam aliorum, *illud tanquam virtutem intueamur*, præſertim cum philautia humanum genus jam ſeduxerit, ut *eruditiſſimi quoque vulgo illud tanquam virtutem prædicent*.

26. Ita philautia fere omnes eruditos faſcinavit, ut ægre ſibi perſuaderi patiantur, *in literatura etiam otium latere*; imo hunc hominem phantaſticum exiſtiment, qui hoc defendere audeat. Illud quidem concedunt, *literarum ſtudiis ad ambitionem* & *vindictæ libidinem*, item ad *avaritiam* & lucri cupidinem aliquem abuti poſſe. Sed abuſus ad otium nimis paradoxus illis videtur. Nemo equidem negabit, poſſe otioſum fortaſſe ſemel & rarisſime ſtudiis æque ad voluptatem uti, ſicut de labore triturandi & ligni findendi diximus; Sed *hominem libris aſſidue incumbentem*, *certe maximam temporis partem eruditis tribuentem*, *otioſum eſſe*, hoc

multis videtur æque à ratione abhorrere, quam ſi hominem gnaviter triturantem, vel ligna findentem, otioſum putarem.

27. Nihilominus pura veritas eſt, *hominem eruditiſſimum, multæ lectionis, & qui magnam ſibi rerum cognitionem comparavit, qui in effectu pro Polybiſtore haberi poteſt, otioſum eſſe poſſe.* Attende modo an ſtudiis ſuis ſibi vel aliis proſit; an vero propriæ tantum delectationis cauſa literis incumbat. Non aliter ac inſignis in pilæ ludo artifex quotidie ſphæriſterium frequentans otioſus eſt, quia voluptatem ſuam hoc labore explet, & per eius rei conſuetudinem plus delectationis ſentit quam moleſtiæ; Ita homo cui vi conſuetudinis ſtudia non amplius operoſa ſunt, & qui per ea cupiditatem ſuam plura indies addiſcendi, tantum incitavit, in ſtudia tanquam jucundiſſima oblectamenta cadere poteſt, ita ut nil aliud agat, quam ut quotidie omnes Bibliothecas, omnia bibliopolia perreptans in omni ſcibili undique omnia conquirat, ac ſecundum vulgatum illud, helluo librorum fiat, & tamen ſit otioſus. Imo, quod magis videtur paradoxum: Maximi librorum helluones, qui in ſtudiis nihil aliud agunt, niſi ut ſemper nova legant, eruditorum longe otioſiſſimi ſunt: Sibi enim & aliis minime proſunt, eo ipſo, quod figi nequeunt, cerebrum mille rebus impleverunt, & plura quotidie infarciunt.

28. Itaque illos cum his *qui triturando vili-*

gnum

quum findendo quotidie occupantur, non compara- bis. Nam etſi tritor vel lignator per conſuetudinem habitum quaſi ſibi comparat, ut triturare vel lignum findere ipſi non ſi admodum operoſum nec moleſtum ſed ab hoc labore non amplius abhorreat; tamen hæc actio ita comparata eſt, ut ad voluptatem naturâ parùm ſit idonea, dum nec ſenſibus nec intellectui jucunditatem vel titillantem delectationem afferre poteſt, & hunc præcipue finem habet, ut homo aliorum commodis hoc labore inſerviat, & vitam ſuam ſuſtentet. Ac etſi opponas, hos *Polyhiſtores tamen intellectum ſuum emendare, & judicium acuere*, adeoque ſe idoneos reddere ad aliis inſerviendum, hoc tamen doctrinæ noſtræ parum incommodabit. Nimia præparatio magis reddit inidoneos, quàm idoneos. Quid juvat cultrum per aliquot horas acuere? Aciem enim totam detero, ut nihil tandem maneat reliquum. Parum acui oportebat, ac deinde ſcindendo acie cultri obtuſa, iterum acui, hoc regulæ prudentiæ poſtulant. Hoc ipſo eo deteriores ſunt hi otioſi, quod humano generi prodeſſe poſſunt, quandoquidem ad hoc ſatis ſunt idonei, neque hoc tamen faciunt. Quæſo te, quid judicas de homine, *in ludo Latrunculorum quotidie ſe exercente*, nec aliud quippiam utile agere volente, ſed hoc ipſo ſe excuſare quærente, quod hoc ludo judicium ſuum quotidie acuat, & colluſores ſuos doceat, judicium ſuum ſimiliter acuere? Nam etſi judicium ſuum in in-

finitũ acuant, manent tamen otioſi, & converſatio cum his hominibus nil efficit, niſi otioſos, æq; ut converſatio cum eruditis, qui talentum ſuum defodiunt, & ad ſolam jucunditatem ſtudiis occupantur.

29 Quapropter nequaquam, aut raro errabimus, ſi *ex hujusmodi ſtudiis illorum hominum, voluptatem eorum* diſcimus cognoſcere imo hæc nota characteriſtica tanto magis attendenda erit, quia hi interdum, (non omnes quidem, nam in multis ea ſatis eſt palpabilis:) voluptatem ſuam magna ex parte celare didicerunt, vel quia aliquis hoc adjumento ſeipſum examinare poteſt, *ne propriam voluptatem* parvi æſtimet, ſi in tali ſtudiorum genere hæreat. Tales licet non manifeſte ac publice quaſi vorent & potent, tamen ſoli vel cum paucis delicate cœnant. Etſi non admodum pudicitiam mulierum tentent, non ſunt tamen valde rigoroſi cuſtodes pudicitiæ ſuæ. Occupantur *ſtudiis ad conſumptionem temporis*, quia ad hunc finem obtinendum non magnopere aliorum conſortio opus habent, nec metuendum ipſis eſt, ut Autor cum illis rixetur; quando eum irrident, vel erroris arguunt, item ſi eum relinqvunt, & alium eligunt, qui magis ipſis arridet. *Hanc temporis conſumtionem etiam in converſatione cum ſui ſimilibus quærunt*, ac reipſa plus delectationis & minus moleſtiæ in eodeprehendunt, quam in ludis aut ſaltationibus, præſertim ſi huic converſationi *vini potus, bellaria, herba Nicotiana, concentus inſtrumentorum*

mu-

muſicorum adjungantur, ſi *novella* unà perlegantur, & *diſcurſus ex iis* inſtituatur. &c.

30. Porro quanta eſt hujus rei certitudo, & evidentia apud eos qui præjudiciis vacant, tanta attentione ea obſervanda eſt, nec exiſtimandum, opinionem contrariam, *quaſi otium eruditum aliquid boni ſit*, nullius eſſe momenti. Non erubeſcunt equidem *otio erudito* gloriari, idque *adoleſcentibus tanquam rem pretioſiſſimam repræſentare*; hi otioſi habentur quaſi pro ſemideis, aliisque tanquam exempla hominum virtuoſorum, pacificorum, & fere omniſciorum proponuntur, quos imitari debeant. Cur vero? Nimirum Philoſophia gentilis, ſive Ariſtotelica ſive Carteſiana, vel quomodocunque ea vocetur, ſibi *DEUM* imaginatur tanquam *eſſentiam otioſam*, mille ideis & cogitationibus ludentem, iisque ſe oblectantem, & cum Philoſophia hominem eo perducere debeat, ut DEO ſimilis fiat, neceſſum eſſe ut talis otiator ſit ſemideus, quia ſpeculationibus æque ſe oblectet. &c. Hæc opinio ſicut inter Evangelicos etiam vulgatisſima quidem, ſed perniciosa tamen, nec ab Atheiſmo procul remota eſt; ita eo magis cavenda eſt, & certo credendum, niſi huic errori ſeriò renunciemus, nos plane ineptos eſſe ad nos ipſos & alios cognoſcendos.

31. Jam de *Ira* etiam, tanquam *filiâ ambitionis* aliquid dicendum eſt. Impoſſibile eſt è malo affectu, bonum affectum oriri. Proinde ſtatim in principio dixi, *Iram ſemper malum eſſe*

affectum (a) illud etiam poſtea in Meditationibus meis Paſchalibus latius explicavi. Cum autem ſciam hoc dogmate pios etiam homines interdum offendi, qui Iram, ut alios indifferentes affectus indifferentem ſtatuunt; aliis vero autoritatem ſive Ariſtotelis, ſive Lactantii obſtare; alios denique malitiam cordis humani nondum recte cognoſcere, quod iram ſuam injuſtam ſub indifferentia occultare ſatagit, adeoque in doctrina de notitia ſui plurimum interſit, ne ambitioni, alioqui verſutiſſimæ, latum angvem cedamus, operam dabo, ut veritatem doctrinæ meæ, quantâ poſſum, perſpicuitate proponam. Ipſique adverſarii mei certò ſibi perſuadeant, me cognitione veritatis coactum, non tam contra ullum alium hominem, in hàc & præcedenti materia (nempe de otio erudito) quàm contra proprium cor meum ſcribere, ac ſecundum naturales affectus meos, quantovis pretio quaſi emere velle, ut ſtudia jucunditatis cauſa ſuſcepta aliquid boni eſſent, & ut ira eſſet indifferens.

32. Proinde extra dubium eſt, *Iram*, *prout eam ſupra* (b) *definivimus*, vèl breviter *cupidinem vindictæ*, ab omnibus, certe à pleriſque tam eruditis quam ineruditis, *pro ira vera & proprie ſic dicta haberi*. Non enim tantum in vita communi, cum de ira loquimur, hanc vindictæ cupidinem intelligimus, ſed & ipſi Philo-

(a) c. 6. n. 30. n. 32. ſeq. (b) c. 10. §. 39.

[illegible]bhi iram ſic definiverunt. (c) Ipſe etiam [illegible]ntius fatetur, hanc definitionem veram [illegible]notare, etſi hoc iræ genus per ſe malum (d) eſſe dicat, & in hoc cum eo conſentimus, [illegible] quod inquirendum nobis ſit, num præter hanc iram aliud adhuc detur iræ genus, quod [b]onum ſit.

33. Qui hoc affirmant, communiter ajunt, [i]ram nihil aliud eſſe niſi *affectum, qui malum ſentit*, & ſecundum hunc ſenſum hunc ſenſum [h]ominem *impellit, ut à malo illo ſeſe liberet*. Et [h]oc deſiderium, inquiunt, *DEUS cordibus hominum implantavit*, æque ut alios affectus indifferentes, ergo Ira per ſe mala eſſe non poteſt. [E]ſt enim *deſiderium mali amoliendi* æquè, ſi non [m]agis, rationale, quam deſiderium boni ac[q]uirendi.

34. Jam ambabus manibus largimur, ſi ira [h]oc modo definiatur, *iram eſſe rem indifferentem*. Sed hæc definitio de *longe alio affectu* lo[q]uitur, quam de ira in priori ſignificatione, nec [c]um ira prioris ſignificationis facile ſub uno [i]ræ genere quod utramque iram ſub ſe com[p]rehendat, continetur. Nam *duæ hæ ſpecies* [t]*oto cœlo differunt*. *Illa* vindictam expetit, tan[q]uam rem bonam, & injuriam ſive malum jam [ſ]uperavit; *Hæc* vero a præſenti malo ſolum li[b]erari cupit, ſine vindictæ cupidine. Illa of-

 ſen-

(c) c. 2. §. 19. & 40. Lactant. de Ira Dei c. 17. p. m. 809. Senec. de Ira Lib. 1. Pater. Phil. Pract. Tab. 4. & 9. ibique annot. 20. & 44. (d) Lactant. d. l.

fenſivè, hæc defenſivè agit. Jam ſi hæ duæ ſpecies comprehenderentur tanquam ſpecies univocæ ſub *ira tanquam genere univoco, quomodo hæc ira eſſet definienda?* Neceſſe eſſet ut hæc ira ſit affectus tam bona quàm mala, tam præſentia quam futura reſpiciens; id quod nemo tamen affirmaret; quoniam tunc ira *non amplius* eſſet *peculiaris affectus*, ſed hac ratione omnes affectus generatim poſſent *iræ* nomine appellari, id quod iterum eſſet abſurdum:

35. Igitur ſi duæ hæ diſtinctæ iræ ſignificationes ſub communem definitionem referri nequeunt, ſed *plane diſtinctas & oppoſitas habent definitiones, referendæ erunt inter æquivoca*, & inter has ſignificationes *unam ſaltem* oportet eſſe *propriam, alteram vero impropriam.* Omnes vero concedunt iram quatenus eſt vindictæ cupido, eſſe iram proprie dictam; imo ipſa Scriptura, de ira hominis loquens, intelligit vindictæ cupidinem; Ergo alteram ſignificationem oportet eſſe impropriam ac proinde qui concedunt iram vindictæ eſſe malam, iram tamen qui quærat a malo liberari bonam eſſe, nihil obtinuerunt, niſi *quod ira ſenſu improprio non ſit mala*, quod idem fere eſt, ac ſi quis defenderet, canem latrare, alter vero ſtatueret, canem non latrare, intelligens Sirium, in aſteriſmo cœleſti, poſterior enim controverſiam de lana caprina adverſus priorem inciperet.

36. Nam in Ira proprie dicta, ſeu vindictæ cupidine ſemper invenitur *Dolor antecedens* & *ma-*

malum cum verum, tum imaginarium, quod deinde ſequitur cupido mali abigendi, inde poſt hanc (nonnunquam ſimul) deſiderium lædentem rurſus affligendi. Jam ſana ratio poſtulat, *ut diverſa res diverſis etiam nominibus appellentur, & ne rebus quæ jam propria nomina habent, nomen proprium alterius rei imponatur*, ne confuſio ſine neceſſitate inducatur. Vindictæ cupido omnium conſenſu, proprie Ira appellatur. *Senſus mali* vocatur *Dolor*. *Deſiderium mali removendi* pro diverſitate circumſtantiarum, *Metus*, item *Anguſtia* &c. dicitur. Ecquid igitur me commoveat, ut anguſtiam quoque iram vocem? præſertim cum nemo intelligat, quid velim. Quis me intelligeret, certe non ſentiret, abſurde me locutum eſſe, ſi dicerem: Heri infanti cibum deglutienti aliquid incidebat in arteriam, ut pene ſuffocaretur, totus facie excandeſcebat & tantopere *iratus* erat, ut præ *Ira* manibus pedibusque calcitraret. At ſi loco Iræ, *anguſtiam* dico, omnes me intelligunt.

37. Unde autem orta eſt hæc confuſio, ut deſiderium mali removendi, ſive *anguſtiam* cum *Ira* confuderint? Certe non aliunde, niſi *ex Philoſophia Ariſtotelica*. Secundum illam docent, appetitum ſenſibilem duas habere facultates, concupiſcibilem & iraſcibilem, ac iraſcibilem quidem malo, ſive impedimento boni, vel malo removendo (quod eodem recidit; nam impedimentum boni, vel mali removendi certe

eſt malum quid) occupari. (e) In favorem hujus loquendi formulæ eruditi noſtri conſueverunt, deſiderium mali removendi Iram vocare, cum tamen ipſe Ariſtoteles iram ad facultatem concupiſcibilem appetitûs ſenſibilis, iraſcibili oppoſitam retulerit, (f) adeoque ipſe quaſi conceſſerit, facultatem iraſcibilem improprie accipi. Adde quod jam ſuprà demonſtravimus, quod diviſio affectuum ſecundum deſiderium boni vel mali, vel ſecundum has duas facultates, in doctrina de affectibus plus confuſionis quàm emolumenti afferat. (g)

38. Deinde etiam diſtingvendum eſt inter *Iræ* vocabulum, & *iraſci*, (quod in lingua Germanica ſignificantius vocatur zürnen) ſeu moleſte ferre, nam licet hoc (iraſci, zürnen in Germanico) *ſecundum Grammaticam Iræ* cognatum ſit, *in doctrina morali* tamen ab Ira ſignificatione diſcrepat. *Ira* eſt deſiderium vindictæ. Actus ſive exercitium hujus deſiderii vocatur *Iratum eſſe*. Sed Germanicum *Iraſci* (zürnen) non ſignificat iram exercere, ne malum quidem removendũ quærere, ſed dolorem vel moleſtiam ſuper aliqua re ſentire. Ita *iraſcebatur* Ionas, quod exaruiſſet cucurbita. Non *Iraſcebatur* Ionas neq; cucurbitæ, neq; vermi neque Deo: ſed moleſte ferebat. Vel *iraſci* (zürnen idem denotat quod, vultum amicum homini ſubtrahere, cum eo non loqui, quod Germanice dicimus

(e) cap. 2. n. 9. (f) Pater. d. Tab. 4. & 9. & ibi annot. 20. & 44. (g) cap. 4. n. 5. & 6.

mus, Schmullen / Maulen: Quæ ſignificatio quidem ad iram propius accedit; quia iratus, quando vindictæ cupidinem non diſſimulat, cum inimico etiam non loquitur, ab ira tamen etiam ſeparari poteſt. E. g. Si pius homo, malo homini, cui antea humanum & familiarem ſe præbuerat, is vero ei malum retribuerat, quod pius ille moleſte ferret, quamdiu malus inſidioſe ei nocere pergit, familiaritatem ſuam erga eum, ſine vindictæ tamen cupidine ac inimicitia, ſubtrahit.

39. Igitur ſicut in aliis loquendi formulis non ſemper de verbis ad verbalia concludere licet (h) ita nec *de indifferentia iraſcentiæ*, ad probandum, *iram eſſe indifferentem*, *concludi poteſt*. Vulgo quidem afferri ſolet dictum: *Iraſcimini & nolite peccare*, (i) ſive ut in Pſalmo legendum eſt: *Si iraſcamini, nolite peccare*, (k) ſimulque notatur: Iraſci, tanquam rem indifferentem, licitum eſſe, niſi modus excedatur & peccetur. Cæterum Theologus quidam pius & Chriſtianus, quem honoris cauſa non nomino, obſervavit, Matth. V. v. 22. ubi Lutheri verſio Germanica textum ita reddidit: Wer mit ſeinem Bruder zürnet (*qui fratri ſuo iraſcitur*) in Græco textu additam eſſe particulam, εἰκῆ, i. e. *temere*, vel *ſine cauſa*, & ita inter iraſci, & temere vel vane iraſci, diſtingvatur. Sed ad hæc breviter reſpondeo, hæc

Aa 5 omnia

(h) Ita carnes facit lanio, ſed tamen non eſt carnifex.
(i) Eph. V. v. 26. (k) Pſalm. IV.

omnia tantum indifferentiam τῦ *iraſci*, ſeu moleſte ferre, non autem *Iræ*, vel τῦ *iratum eſſe*, demonſtrare.

40. Quod autem *DEUS* dicitur *iram habere* & *iraſci* hominis iram non juſtificat, ſicut *vindicta* DEO reſervata, vindictam hominis non juſtificat. Inde etiam, quod DEUS homini vindictam prohibet, & tamen dicit, ipſius eſſe vindictam, proſpicue intelligimus, doctrinam illam veram non eſſe, ſed fortaſſe è Metaphyſica ſcholaſtica vel ex Pneumatica prodiiſſe, quando prætendunt: *Scripturam quidem, cum DEO affectus tribuit, loqui ἀνθρωποπαθῶς, ſanctitati tamen divinæ Majeſtatis repugnare, ſi DEO unicum verbum tribuatur, quod apud nos in propria ſignificatione aliquid peccati includat*. Hæc enim hypotheſis aperte fluit ex opinione Scholaſticorum alibi latè refutata eſſentiam ſanctam divinam eſſe normam actionum humanarum, ſecundum jus naturæ inſtituendarum. Cum inter naturam divinam & humanam, etiam intuitu virtutis & vitiorum inſignis hæc differentia ſit, ut, quemadmodum homo certas virtutes habet, quæ ne ἀνθρωποπαθῶς quidem de DEO prædicari poſſunt, v. g. *obedientiam*, *gratitudinem* &c. ita etiam quædam ſint, quæ in homine ſunt vitia (quia naturæ hominum in totum æquali contraria ſunt) quæ de DEO tamen, cum infinitis modis nomine ſit ſuperior, optime prædicari poſſunt; inter quæ præcipue numeran-

rantur *vindicta* & *Ira* cum aliis ex his derivatis. Quid enim magis eſt, vitioſum, quam homo crudelis? Crudelis autem eſt, qui alios homines excruciat, & hoc ipſo lætatur. DEUS vero de ſeipſo dicit: *quod ſe convertere velit in crudelem quod impiis illuſurus ſit in calamitate ſua.*

41. Quæ denique *Lactantius* de indifferentia Iræ hominis paſſim in libris ſuis, in ſpecie vero in libro ſuo *de Ira DEI* tradidit, contra ea multa opponi poſſent: Breviter: Lactantius bonus quidem fuit orator, à Latinitatis elegantia commendandus, & qui res ſuas rhetorice proferre didicit, ſed ubique miſer Philoſophus. Bonam quidem intentionem in libris ſuis habuit, ut Chriſtianam doctrinam gentiliſmo præferret, & gentilium Philoſophorum dogmata refutaret; ſed iam alii oſtenderunt, & quilibet Hiſtoriæ philoſophicæ mediocriter gnarus ipſe perſpicere poteſt, Lactantium opiniones Philoſophorum, adverſus quos diſputat, non recte intellexiſſe, ſed ſæpe illis alienam mentem affinxiſſe & ſæpe eos non ex ſimplici fundamento ſacrarum literarum, ſed ex argumentis apparentibus ex præceptis aliorum ethnicorum petitis refutare; vel ſæpe eum artibus rhetoricis lectorem fucatis quidem & ſplendidis verbis ad ſe allicere, ſed quæ absque fuco ſpectata, lectori vel incertitudinem ſuam ſtatim produnt, vel magis eum confundunt. Quod prolixe etiam poſſemus demonſtrare, ſi ea omnia examinare vellemus, quæ de indifferentia iræ hu-

humanæ commemorat. Potiſſima ſaltem afferemus, videlicet quomodo mentem ſuam de Iræ definitione aperiat.

„ 42. Ira vero ait: (a) Neſciſſe philoſo„phos, quæ ratio eſſet iræ, apparet ex defi„nitionibus eorum, quas ſeneca enumerauit „in libris quos de ira compoſuit. Ira eſt, „inquit, cupiditas ulciſcendæ iniuriæ. Alii, „ut ait Poſſidorius, cupiditas puniendi eius, a „quo te inique putes læſum. Quidam ita „definierunt: Ira eſt incitatio animi ad nocen„dum ei, qui ant nocuit, aut nocere voluit. „Ariſtotelis definitio non multum a noſtra ab„eſt. Ait enim, iram eſſe cupiditatem dolo„ris rependendi. Hæc eſt ira, de qua ſupe„rius diximus, quæ etiam mutis ineſt: in ho„mine vero cohibenda eſt, ne ad aliquod ma„ximum malum proſiliat per furorem. Hæc in „Deo eſſe non poteſt, quia illæſibilis eſt; in ho„mine autem, quia fragilis eſt, inuenitur. In„urit enim læſio dolorem, & dolor facit ultio„nis cupiditatem. Ubi eſt ergo illa ira ad„verſus delinquentes? quæ utique non eſt „cupiditas ultionis, quia non præcedit injuria. „non dico de iis, qui adverſus leges peccant, „quibus etſi iudex ſine crimine iraſci poteſt: „fingamus tamen, eum ſedato animo eſſe de„bere, cum ſubiicit pœnæ nocentem, quia „legum ſit miniſter, non animi aut poteſtatis „ſuæ, (ſic enim volunt, qui iram conantur „evellere) de iis potiſſimum dico, qui ſunt no-

(a) De ira Dei cap. 17.

noſtræ poteſtatis, ut ſerui, liberi, ut conjuges, ut diſcipuli, quos cum delinquere videmus, incitamur ad coercendum. Neceſſe eſt enim, omni bono ac iuſto diſplicere quæ praua ſunt, & cui malum diſplicet, movetur, cum id fieri videat. Ergo ſurgimus ad vindictam, non quia læſi ſumus, ſed ut diſciplina ſeruetur, mores corrigantur, licentia comprimatur. *Hæc eſt ira iuſta*, quæ ſicut in homine neceſſaria eſt ad prauitatis correctionem, ſic utique in Deo, a quo ad hominem pervenit exemplum. Nam ſicuti nos poteſtati noſtræ ſubiectos coercere debemus: ita etiam peccata univerſorum Deus coercere debet. Quod ut faciat, iraſcatur neceſſe eſt, quia naturale eſt bono, ad alterius peccatum moveri & incitari. Ergo definire debuerunt: *Ira eſt motus animi ad coercenda peccata inſurgentis*. Nam definitio Ciceronis, Ira eſt libido ulciſcendi, non multum a ſuperioribus diſtat. Ira autem quam poſſumus vel furorem, vel iracundiam nominare, ne in homine quidem debet eſſe, quæ tota vitioſa eſt: ira vero, quæ ad correctionem vitiorum pertinet, nec homini adimi debet, nec Deo poteſt, quia & utilis eſt rebus humanis, & neceſſaria.

43. Iam conſidera quæſo præcipua dogmata abſurda & ſibi contradicentia ſeu petitiones principii, a Lactantio hic prolatas: 1. Ira ſecundum quorundam opinionem eſt cupiditas ulciſcendi, ad nocendum ei, qui aut nocuit, aut *nocere*

vo-

voluit. Hæc ira in Deum cadere non poteſt, quia Deo nemo *nocere poteſt*. 2. Quia homo eſt *fragilis*, in eo inuenitur ulciſcendi libido, hæc enim *naturaliter* ex dolore mali proficiſcitur; Et tamen eſt *vitioſa*. 3. Homo iram injuſtam *cohibere* debet, ne enormiter lædat, & tamen in homine plane *eſſe non debet*, quia tota eſt vitioſa. 4. Poſito vel conceſſo, judicem *non debere iraſci*, tamen ira ad coercendos delinquentes requiſita, homini *non eſt adimenda*. 5. Iudex non iraſcatur, quia *legum miniſter eſt*, non animi aut poteſtatis ſuæ; ſed licet liberis & ſervis &c. *ſecundum legem naturæ* dominari debeamus, iraſci tamen iis poſſumus 6. Ira hominis erga liberorum ſuorum malitiam eſt *vere bona*: vir *juſtus* enim huic iraſci debet. 7. Ad hominem in ira juſta *a Deo* pervenit exemplum, & Deus tamen malos punire debet, *ſicut homo* eos punire ſolet. 8. Ira eſt *juſta*, juſto enim naturale eſt, iraſci. &c.

44. Ergo non opus eſt, ut in refutando Lactantio tempus conſumamus. Quia enim hanc quæſtionem potiſſimum tractat, *an Ira ad pœnam maleficorum ſit neceſſaria*; *Seneca* vero de hac controverſia egregias meditationes memoriæ prodidit, pauca ſaltem ex eo huc tranſcribamus; Ita vero ait: Quid ergo? vir bonus „non iraſcetur, ſi cædi patrem ſuum viderit, „ſi rapi matrem? Non iraſcetur, ſed vindica„bit, ſed tuebitur. Iraſcuntur boni viri pro „ſuorum injuriis: ſed idem faciunt, ſi calida

non

non bene præbeatur, ſi vitrum fractum „
eſt, ſi calceus luto ſparſus eſt. Non pietas „
illam iram, ſed infirmitas movet: ſicut pue- „
ri, qui tam parentibus amiſſis flebunt, quam „
nucibus. (b) Et alibi: (c) Non poteſt, in- „
quit Theophraſtus, fieri, ut ne bonus vir „
iraſcatur malis. Iſto modo quo melior quis- „
que, hoc iracundior erit: Vide nec contra „
placidior, ſolutusque affectibus, & cui nemo „
odio ſit. Peccantes vero quid habet cur o- „
derit, cum error illos in hujusmodi delicta „
compellat? Non eſt autem prudentis, erran- „
tes odiſſe: alioquin ipſe ſibi odio erit. Co- „
gitet quam multa contra bonum morem fa- „
ciat, quam multa ex his quæ egit, veniam „
deſiderent. Iam iraſcetur etiam ſibi. Ne- „
que enim æquus judex aliam de ſua, aliam „
de aliena cauſa ſententiam fert. Quanto „
humanius, mitem & pacatum, animum „
præſtare peccantibus: & illos non perſequi, „
ſed revocare? Errantem per agros ignoran- „
tia viæ, melius eſt ad rectum iter admovere, „
quam expellere. Corrigendus eſt itaque qui „
peccat, & admonitione, & vi; & molliter & „
aſpere: meliorque tam ſibi quam aliis fa- „
ciendus, non ſine caſtigatione, ſed ſine „
ira. Quis enim cui medetur, iraſcitur? „
... corrigi nequeunt, nihilque in illis ſpei „
... næ capax eſt. Tollantur e cœtu mor- „
ta-

(b) Seneca de ira lib. I. c. 12. (c) ibid. c. 14. ſeqq.

„talium, facturi peiora quæ contingunt: & „quo uno modo poſſunt, deſinant mali eſſe: „ſed hoc ſine odio. Quid enim eſt cur oderim eum, cui tum maxime proſum, cum il„lum ſibi eripio? Nunquis membra ſua odit, „tunc cum abſcindit? Non eſt illa ira, ſed „miſera curatio. Rabidos effligimus canes, „trucem atque immanſuetum bovem cædimus, & morbidis pecoribus, ne gregem polluant, ferrum demittimus; Non ira, ſed ratio eſt, a ſanis inutilia ſecernere. Nihil minus quam iraſci punientem decet: cum eo „magis ad emendationem pœna proficiat, ſi „judicio lata eſt. Inde eſt, quod Socrates „ſervo ait: Cæderem te, niſi iraſcerer. Ad„monitionem ſervi in tempus ſanius diſtulit, „illo tempore ſe admonuit. Cuius erit tem„peratus affectus, cum Socrates non ſit auſus ſe iræ committere? Ergo ad coercitionem „errantium ſceleratorumque irato caſtigatore „non opus eſt. Nam cum ira delictum animi „ſit, non oportet peccata corrigere peccan„tem. Quid ergo? non iraſcar latroni? non „iraſcar venefico? Non. Neque enim mihi „iraſcor, cum ſanguinẽ mitto. Omne pœnæ genus, remedii loco admoveo &c. Itaque „etſi perverſa induenda magiſtratui veſtis, & „convocanda claſſico contio eſt: procedam „in tribunal, non furens, nec infeſtus, ſed „vultu legis: & illa ſolemnia verba, ſevera „magis gravique, quam rabida voce concipi„am, & agi jubebo non iratus, ſed ſeverus.

Et

[illegible]cum cervicem noxio præcidi imperabo, „ [illegible]cum mittam in ſupplicium militare, & eum „ Tarpejo proditorem hoſtemve publicum im- „ ponam, ſine ira, eo vultu animoque ero quo „ ſerpentes & animalia venenata percutio. Ira- „ cundia opus eſt ad puniendum. (ais) Quid „ enim? videtur lex iraſci his quos non novit, „ quos non vidit, quos futuros non ſperat? Il- „ lius itaque ſumendus eſt animus, quæ non „ iraſcitur, ſed conſtituit: Nam ſi bono viro „ ob mala facinora iraſci convenit, & ob ſe- „ cundas res malorum hominum invidere con „ veniet. Quid enim eſt indignius quam flo- „ rere quosdam, & eos indulgentia fortuna? „ Sed tam commoda illorum ſine invidia vide „ bit, quam ſcelera ſine ira. „

45. Mallem igitur, in præſenti quæſtione, an ira ſit licita? diſtinctionem *inter Iram* & *Zelum* omitti, qua nonnulli utuntur, qui *Iram* rejiciunt; *Zelum* vero bonum ac licitum ſtatuunt. Vereor enim, ne Ira & Zelus ſint unum idemque, & ne *Zelus* etiam ſit *cupido vindictæ*, & ne cor humanum hanc diſtinctionem invenerit, ad zelum aliorum tanquam iram illicitam vituperandum, propriam vero iram, tanquā zelum licitum excuſandum vel laudandum. Novi equidem dici poſſe, zelum non eſſe vindictæ cupidinem, ſed *contriſtationem* ſuper injuria vel damno quæ bonis inferuntur, cū *ſerio propoſito* lædentem avertendi, aut eum adigendi ut læſo ſatisfaciat, ſive quod non ſit ira, ſed indignatio; ita vero zelum cum odio lædentis

non eſſe confuſam, ſed impulſum tantum eſſe amoris erga læſum. Uti autem raro contingit, ut amor meus erga læſum tam rationalis ſit, quemadmodum id mihi perſuadeo, valde tamen operoſum eſt, ut in hoc zelo, amicos defendentes, irâ & odio erga lædentem plane ſoluti maneamus, etſi cor noſtrum id nobis perſuadeat. Imo palpare aliquis poteſt, hac ratione *omnem fere iram ſub tegumento zeli vel indignationis excuſatam iri*. Agnoſco zelum *Phineæ* laudari, ſed hic *zelus divinus* erat & *præternaturalis*, qui *divinæ iræ* æquiparandus eſt. Hoc vero magis eſt operoſum, ſeipſum examinare, num affectus in nobis a Deo excitentur, ad quod examen & notitiam *Philoſophiæ moralis* eſt inſufficiens.

46. Reſtat adhuc *Invidia*. Non memini me legiſſe, *quod ullus unquam Philoſophus invidiam affectum indifferentem eſſe ſtatuerit*, præter *Carteſium* (a) & ejus aſſeclas. Natura enim oſtendit, quod plane ſit irrationale, *ſuper ſecundis rebus alterius contriſtari, præſertim ſuper fortuna, quæ nobis non prodeſt, quamque non appetimus, & per quam nobis nihil decedit*. Nam cum contriſtamur ſuper bono, quod appetimus, vel appetebamus, non tam invidia eſt, quam *voluptuoſa* vel *ambitioſa* libido, vel ipſiſſima *avaritia*, non filia ejus. Ac tum contriſtamur non tam ad bonum ab altero poſſeſſum, quam

(a) De Paſſion. Part. 3. art. 182. conf. §. 49.

quam ob malum, quod ea re privamur, in qua beatitudinem noſtram quærimus.

47. Nihilominus humanæ cupiditates homines ſicut in aliis vitioſis affectibus, ita in hoc quoque ſeduxerunt, ut affectum hunc turpiſſimum, ſub nomine virtutis occultarent. Et quoniam per naturam ſuam invidia longius remota erat ab hoc, quod alias virtutis nomen obtinebat (quibus rebus alias per ſuperiores annotationes, mixtura Voluptatis & Ambitionis ſpecietenus ſimillima videbatur) homines novas quasdam *appellationes virtutum* quarundam *ſpuriarum* invenerunt, quibus nomen *Invidiæ* tegerent, & ſpurias has virtutes eque ut ipſam invidiam ſub amore rationali occultarent.

48. Id vero variis modis effecerunt. *Æmulatio* ſic dicta certo modo huc refertur. Nam licet in æmulatione duo vel plures de re aliqua ta contendant, ut quisque eam appetat, adeoque æmulationi major ineſſe videatur appetitus boni, quam triſtitia ſuper bono alieno, tamen ſub æmulatione plerumque *latet* clandeſtinum odium ejus, quem æmulemur, & conſequenter etiam Invidia. Æmulatio certe intercedebat inter duas meretrices coram tribunali Salomonis ſuper vivo infante: Invidia tamen alterius meretricis ſub hac æmulatione latens tandem prorumpebat his verbis: *Neque mibi, neque tibi*, quibus ſignificabat, majorem ſe dolorem percipere, ſi altera vivum

puerum poſſideant, quam ſi ipſa hoc care[ant].
Nihilominus *Æmulatio* communiter pulchra
& laudabilis virtus habetur. Non enim de
adultis tantum dicitur: Honeſta inter hos eſt
æmulatio; ſed homines etiam, qui ſemina vir-
tutum pueris inſtillare debebant, i. e. Præ-
ceptores & Profeſſores *in Academiis & ſcholis tri-*
vialibus juniores in tenera juventute ad æmula-
tionem aſſuefaciunt, imo adhortantur. Taceo
ralitatem *certandi*, magis adhuc turpem, in
ſcholis tamen frequentiorem. Ac videtur
mihi *Eberhardus Weigelius* in Radicali inquiſitio-
ne vitiorum in ſcholis graſſantium hanc mate-
riam prolixius tractaſſe, qui libellus a veri-
tatis amantibus diligenter legi meretur.

49. Deinde alius eſt Affectus, qui *Indi-*
gnatio appellari ſolet. Hic abſolute, mea qui-
dem ſententia, nil aliud eſt, quam id quod
Germani vocant Verdruß / quaſi dicant, mo-
leſtiæ ſignificatio, eſtque parvum quoddam
principium *doloris*, ſive dolor in minori gra[du].
Uti vero ob diverſas res homo moleſtiam
cipere poteſt; ita & indignatio apud Mora-
liſtas diverſimode accipitur. In ſpecie
dum de *moleſtiæ ſignificatione ſuper malo*
noſtris ab aliis illato, vel de moleſtia *ſuper*
quod indigni poſſident, cum bene meriti hoc
reant, percepto, ſumi ſolet. *Prior* ſpe[cies]
cognata eſt cum *Ira*, ab eaque aliter non
fert, niſi quod Indignatio eſt Ira ſuper in[juria]
aliis illatâ, Ira vero indignatio ſuper in[juria]
no-

nobis ipſis illatâ. (a) *Poſterior* autem ſpecies *Invidiæ* cognata eſt, in eo tantum ab eo diſtincta, quod Invidia nequaquam alios reſpiciat, qui bonum, cui invidemus non poſſident, Indignatio vero Invidia ſit pallio amoris induta, quia cor noſtrum malitiam ſuam hoc ipſo obvelare ſtudet, ut nobis perſuadeat, nos alteri bonum non invidere, ſed tertii potius infelicitatem dolere, quod his facultatibus auxilii careat, quæ in altero cum invidia intuemur. Ita namque dicere ſolemus: Miſeret me hujus hominis, qui cum tantos labores ſuſtineat, in egeſtate vivere cogitur, dum iſter iſte ignavus, prodigus, & otioſus pecunia abundat, & in neminem beneficium ullum confert. Si ego tantum haberem pecuniæ, quantum aliis benefacerem, &c. Sub hoc amore fucato mera latet Invidia, imo ipſiſſima Avaritia. Si enim amor eſſet, contenderemus, ut in eos, quibus apparenter condolemus, de noſtris facultatibus beneficos nos exhiberemus. Sed hoc prætermiſſo, cor noſtrum id unice quærit, ut alter bonis ſuis exuatur, vel ut ipſi ea concupiſcamus. Nam ſi alter ille, cui condolemus, ea poſſideret, invidia noſtra æque in ipſo aliquid inventum eſſet, quod vituperaremus, eumque bonis his indignum judicaremus. Et inde facile intelligi poteſt, quid ſtatuendum ſit de *opi-*

(a) vide c. 2. §. 40. p. 67.

nione Carteſii, (b) quando ait: *Invidiam eſſe paſſionem, quæ ſemper vitioſa non eſt, ſed quatenus ſit indifferens ad bonum & malum, eſſe affectum qui ſit ſpecies Triſtitiæ mixtæ Odio, quæ inde procedit quod videmus bona fortunæ accidere iis quos his indignos arbitramur. Et hunc affectum amore naturali Juſtitiæ in nobis excitari, qua indignamur, eam non obſervari in diſtributione horum bonorum, qui actus ſit excuſabilis, præſertim cum bonum, quod aliis invidetur, ejus eſt naturæ, ut in malum abire poſſit in eorum manibus, ut ſi fuerit aliquod munus vel officium in cujus exercitio male verſari poſſint. Imo cum quis ſibi ipſi appetat idem bonum, nec poſſit illud conſequi, quod ab aliis qui illo indigniores ſunt poſſideatur, ita reddi hanc Paſſionem violentiorem, nec tamen ideo deſinere excuſabilem eſſe, modo odium quod continet ſolum reſpiciat pravam diſtributionem boni quod invidetur, & non perſonas quæ illud poſſident aut diſtribuunt.* *Henricus Morus* (c) hanc Invidiam *optimis affectibus*, a DEO nobis donatis, annumerare non erubeſcit, quæ omnia ex præſenti obſervatione facile refutari poſſunt.

50. *Zelotypia* vero omnium *chariſſima filia* Invidiæ eſſe videtur, dum hæc per illam pro *ipſiſſimo amore* venditatur, Qui libros amatorios ſcripſerunt, certatim allaborarunt, ut Zelotypiam in numerum veluti ſanctorum re-

(b) Carteſ. de paſſ. Part. 3. art. 138. (c) Henr. Morus Enchir. Eth. l. 1. c. 11. ſ. n. 8.

-ferrent, eamque non per exempla tantum ſed etiam per argumenta ſpecioſa, falſasque demonſtrationes pro *fructu neceſſario ac characteræ amoris rationalis* venditarent, cum in rei veritate nihil aliud ſit, niſi *Invidia* falſis coloribus obducta. Moraliſtæ in diverſas ſententias abeunt, dubia *quid de Zelotypia definitione ſtatuant*. Ac vulgo quidem aiunt, Zelotypiam eſſe *Affectum mixtum*, ſed quibus ex affectibus præciſe mixta ſit, vel non concordant, vel rem non ſatis perſpicue explicant.

51. Iſtud quidem non eſt controverſum, *Zelotypiam*, quatenus ea pro peculiari affectu ſumitur, eſſe *Cruciatum, quam homo inde percipiat, quod perſona amata alterum amet, vel ab altero ametur*. Hoc ſaltem quæritur, *unde hic oriatur cruciatus*, & *ad quemnam affectum principalem* is reducendus ſit. Nos jam in priori parte Ethices multis rationalibus probavimus, *Zelotypiam ad amorem rationalem non pertinere*, ſed irrationale eſſe, aliquem ideo odiſſe, quod amet id quod nos amamus: vel alium præter nos amet (d) Et communis opinio contraria *Zelotypiam ex nimio amore* proficiſci, inde orta videtur, quod legerunt, *DEUM* ſæpe de ſeipſo affirmare, quod ſit *Zelotypus*: Unde concluderunt, quia eſſentiam peccati magis, in collatione cum eſſentia divina incomprehenſibili, quam cum ipſa hominis eſſentia quæſi-

(d) Part. I. c. 6. n. 19. ſeqq.

verunt, Zelotypiam hominum non eſſe malum vel peccatum, ſed affectum intermedium. Nos vero Paulo ante indicavimus, & exemplo crudelitatis demonſtravimus, quod homo non ſemper actiones ſuas ſecundum actiones divinas inſtituere debeat, & quod DEUS multa facere queat, ſalva ipſius ſanctitate, quæ homini ſine peccato ne cogitare quidem liceat.

52. Itaque cum Zelotypia humana ex amore irrationali oriatur, porro quæritur, an origo eius ſit ex *Voluptate*, ex *Ambitione*, an ex *Avaritia*. Ac primo quidem intuitu videntur *omnes tres affectus aliquid de ea participare* Zelotypus *invidet* rivali ſuo, (id quod ex *avaritia* proficiſcitur) eidem nec non perſonæ amatæ *iraſcitur* (quod effectus eſt *Ambitionis*) *metuit* ne amorem eius amittat. Poſtremum hoc effectus *voluptatis* eſſe videtur, Adde quod Zelotypia ob res in quibus formale voluptatis conſiſtit, fortiſſime ſeſe exerit, in amore nimirum perſonarum diverſi ſexus.

53. Etſi autem non negem, ad Zelotypiam omnes tres affectus primarios aliquid contribuere; præterea quoque exiſtimem, nullum in mundo hominem eſſe, qui ſi non ſæpe, tamen interdum hoc affectu corripiatur, qualiscunque idem ſit mixturæ; hoc tamen ſtatuo, & ipſa id autopſia demonſtrat, hominem homine magis hoc portente impeti? Proinde ſi inquiramus, *quis ex affectibus prin-*

ci-

ſpatiibus *majorem*, & quis *minorem* partem ad Zelotypiam contribuat, videtur *voluptati ſoli* *ſtatua* portio deberi. Verum eſt, Zelotypiam n voluptuoſis fortius *tumultuari*, ideo tamen non ex eadem certiſſime *oritur*, quandoquidem *non omne voluptatis genus* comitatur. Voluptuoſus eſt inconſtans, ergo parum curat, ſi ipſi ſimile quid rependatur, imo perſonis amatis raro ſpatium concedit, ut inconſtantes fiant, vel ut ipſi occaſionem Zelotypiæ præbeant, ſed plerumque eos inconſtantia ſua prævenit. Voluptuoſus per naturam ſuam ad *lenocinia* potius quam ad Zelotypiam nclinat, & plus cupiditatis ſentit, ut proprium etiam uxorem vel filiam lenociniis proſtituat, dummodo interea delicatus ipſi cibus & potus præbeatur, vel hoc ipſo ſeſe ab uxoris Zelotypia liberare queat, quam ut aliis propterea invideat, vel ideo alicui rei iraſcatur. Deinde, accurate adhuc inquirendum eſſet, an Zelotypus vere *metuat*, ne gratiam amatæ perſonæ amittat, an vero ſibi tantum hoc perſuadeat, vel hoc tanquam prætextu utatur cum eius Zelotypia reprehenditur, invidiam ſuam ſub illo occultandi. Poſito autem, metum eius quod amat amittendi in Zelotypo revera reperiri, is tamen *metus avaritiæ* magis quam voluptati tribuendus eſſet, partim quia ſuperius oſtendimus, *avaros* valde etiam eſſe meticuloſos; partim quia voluptuoſi illa brutalitas amorem huius individui, aliosque & e-

 jus

jus amiſſionem, quoad alia adhuc ſuperſunt, non admodum curat.

54. *Ira vero ambitionis* Zelotypiam quidem ſemper comitatur, non tamen ipſa eſt *Zelotypia*, ſed *eam ſequitur* & Zelotypia Iram *præcedit*. *Ambitioſus* tamen *ad Zelotypiam valde inclinatus eſt*, quia ægre patitur, ut alii præter ipſum honorifice tractentur, ſed ipſe ſolus cor amatum poſſidere cupit, adeoque quærit ut in amore ſuo cordi perſonæ amatæ dominetur. Hoc quidem pati poteſt, ut alii eam ament, dummodo ipſi prærogativam concedat, alios vero excruciet: Hoc ipſo enim impenſe delectatur. Sed ſi perſona amata alios præter ipſum amat, hoc rebellionis loco habet; eique plus iraſcitur, quam rivalibus ſuis, imprimis ſi rivalis amaſiam ipſi non abalienare, ſed is ab ea magis irritatus eſt, quam ille eam irritavit. Si vero ille rivalis cor amaſiæ ejus expugnare laborat, ad odium quidem ac iram adverſus eum commovebitur, id vero non tam ex Zelotypia, quam quod alter audeat ſe ipſi æquiparare, vel hoc quod ſecundum regulas honeſtatis dividere nequeat, cum ipſo diviſum tenere. Hoc vero odium, vel iracundia minus fortis & potens erit, quando rivalis ſuis veluti meritis cor amaſiæ expugnare contendit, quam ſi id mendaciis & calumniis adverſus eum efficere tentat. Imo cum ipſe cor amatæ perſonæ nondum obtinuit, & cor rivalem naſtus eſt; ſæpenumero accidit, ut uter.

terque rivalium, ſi ambo ſunt ambitioſi, inter ſe paciſcantur, ut quisque quam maxime poteſt ad ſcopum ſuum enitatur, ſine obtrectatione alterius, quo cor perſonæ, quam uterque amat, expugnet. Etſi autem inter rivales nulla unquam intercedat amicitia, tamen non ſemper inter ipſos invenitur inimicitia imo *conditio rivalium ambitioſorum non ita commode Zelotypia appellare poteſt*, dum præcedentes circumſtantiæ oſtendunt, quod nullum inde cruciatum ſentiant, quod perſona amata ab altero ametur, vel alterum amet; ſed dum neuter ipſorum adhuc amatur, æmulatio potius inter illos eſt, quam Zelotypia. Cum autem ambitioſus cor amaſiæ jam expugnavit, & deinceps rivalem nanciſcitur, tum cruciatus, quem inde percipit, non tam oritur ex amore alterius erga dilectam eius, vel ex amore dilectæ erga alterum, quam ex imaginatione, exiſtimationem ſuam hoc ipſo lædi vel alios ex dominio eius ſe velle liberare.

55. Proinde Zelotypiæ nihil remanet præter *Avaritiam* & *Invidiam*. Supra diximus, quod Avaritia neminem prorſus amet, omnia vero tanquam propria habere deſideret, & quod dominium bonorum privatum ab avaritia inventum ſit. Ita voluptatem etiam propriam habere vult, ſeu perſonam illam quam ſe amare prætendit. Non curat, an cor ejus poſſideat; & ſe ei acceptum reddat, dummodo alius id non poſſideat. Et, ſicut cor

ſuum

ſuum ipſi dare non poteſt, quia creaturis inferioribus adhæret, ita minus habet amoris erga illam, ut patiatur, alterum ei cor ſuum donare. Ergo *Zelotypia* in eo nihil aliud eſt, niſi *Invidia*, quæ cor eius excruciat. Si princeps eius, item uxor ejus alium amet, ille alteri hunc amorum invidet: Si alter Principem, vel uxorem ejus amat, Principi vel uxori amorem illum invidet; Odit alterum tanquam furem, qui ei id auferre velit, quod per imaginationem avaritiæ ſuæ ejus proprium eſſe debeat.

56. Quare ubi *Avaritia* eſt, ibi etiam eſt *Zelotypia*, & *ubi parum eſt avaritiæ, ibi parum etiam eſt Zelotypiæ*. Et uti ſupra diximus, quod in mixtura voluptatis & ambitionis non ſit tam mala apparentia, quàm in reliquis mixturis; ita quoque hæc mixtura ob paucitatem avaritiæ *parum Zelotypiæ* habet. Si *voluptas prævalet* ambitioni, Zelotypiâ quidem corripietur, ſi homo flagitioſus & abjectus ab amaſia eius amatur, ſi autem ille eum amat, ejusque amicus eſt, eodemque fere cum ipſo eſt ingenio, ad communionem magis cum illo, quam contra eum ad Zelotypiam inclinabit. Sin *ambitio voluptate ſuperior* eſt, non facile quidem rivalem tolerabit, magis tamen Zelotypiam adverſus perſonam quæ amatur, quam quæ amat, exercebit, imo cum ſentit, rivalem ſuum eſſe hominem luxurioſum vel avarum, qui parum habet ambitionis, hoc facile eum ſeducet, ut amicam per-

perſonam non magni amplius æſtimet, ſed eam abdicat.

57. *Ambitioſus*, item *avarus validam* habent *Zelotypiam*. Si *ambitio prævalet*, ea magis erga perſonam amatam, ſin *avaritia*, erga rivalem exercebitur. Ambitio magis laborabit, ut Zelotypiam disſimulet, avaritia vero magis ſeſe patefaciet, at ſi ſemel homo Zelotypiam disſimulare conſtituit, avaritia ad diſſimulationem magis erit idonea quam ambitio, ambitio violente ultioni inhiabit, & iram ſuam fortius adverſus amatam perſonam emittet, avaritia magis erit inſidioſa, magisque contra rivalem exercebitur. &c.

58. Homo *voluptuoſus*, idemque *avarus portentoſam* habet *Zelotypiam*. Modo enim certo ſib perſvadet, ſe juſtisſimam habere cauſam Zelotypiæ, ac impoſſibile eſſe, ut perſona amata innocentiam ſuam tueri queat. Modo in ſe ipſum omnem culpam reiicit, & ſe tam credulem fuiſſe miratur. Modo ſibi proponit, amicitiam cum amaſia ſolvere, & amorem ejus ejerat: imo exquiſitisſimis conviciis ei inſultat; Modo amor eum rurſus occupat, eamque impenſius quam prius, amat, ac ſi ea paullo difficiliorem ei ſe præbeat, nec multum ipſi blanditur, culpam deprecatur, & ante pedes ejus proſternitur. Horum tamen Zelotypia fortius irritata, præſertim ſi potentiam habeant, ſæpe crudelia, portentoſa licet exempla deſignat. Et ad hanc claſſem pertinet illud Se-

ne-

necæ: *Ira amorem ardentiſſimum vincit: Transfoderunt itaque amata corpora, & in eorum, quos occiderunt, jacuere complexibus.* (e)

CAP. XIV.

DE REMEDIO AMORIS IRRATIONALIS, A RATIONE SIBI RELICTA SUPPEDITATO, SIVE DE ARTE RATIONALI PRAVOS AFFECTVS COERCENDI.

SUMMARIUM.

Connexio. Tres pravi Affectus coercendi & extirpandi ſunt, amor autem rationalis elevandus. n. 1. Æque cogitandum eſt de extirpatione amoris irrationalis, quam de elevatione amoris rationalis, n. 2. Incipiendum eſt ab extirpatione malorum affectuum, & in his paſſionis dominantis, n. 3. Homines comuniter contra hoc monitum impingunt. Dum affectus infimos plus oderunt, quam dominantem, & coercitionem dominantis naturæ ſuæ impoſſibilem putant, n. 5. Ita vero omnis emendatio fruſtranea eſt, & paſſio dominans magis alitur. n. 6. Homo quotidianis actionibus paſſionem ſuam dominantem alit, Ergo Conſuetudinem cum natura confundat. n. 7. Accurate inquirendum eſt, quænam paſſio apud nos ipſos ſit paſſio dominans, præſertim cum hæc difficulter inveniri queat. n. 8. Imprimis ſi ea de alio affectu multum admixtum habeat, Magna eſt differentia inter: Cogito, ergo ſum; & inter: Cogito, taliter, ergo ſum talis. n. 9. Ad inquirendum affectum

(e) Seneca de ira lib. 2. in fine.

ctum dominantem ſincera intentio, & exquiſita attentio requiritur. n. 10. Compendium inquirendæ paſſionis dominantis per repræſentationem electionis ut quis inter tres diſtinctas mulieres, quarum prima formoſa, ſecunda nobilis, tertia dives ſit, unam in uxorem ducat. n. 11. In formandis exemplis proportio bene obſervanda eſt. n. 12. in quem finem ad alia plura ejus generis exempla nos examinemus. n. 13. tamen & hæc examina non adeo tuta & certa ſunt. n. 14. Optimum artificium eſt ut conſideremus, cujusmodi ſint cogitationes noſtræ, quibus animi cauſa oblectamur. n. 15. Cognita paſſione dominante homo præiudicia voluntatis ſuæ inquirat & deponat. n. 16. Ad deponendum præjudicium imitationis multum contribuet, ſi homo conſiderabit nihil magis eſſe jucundum, glorioſum & utile, quam virtutem. n. 17. voluptuoſos vero ambitioſos atque avaros vera delectatione frui, impoſſibile eſſe. n. 18. Ad deponendum præjudicium impatientiæ homini conſiderandum eſt, non poſſe emendationem ſimul, & una die, obtineri, nec deſperandum ipſi eſt, ſi initio non admodum ſenſibiles emendationis progreſſus ſentiat. n. 19. Deinde paſſionem dominantem ſubtracto alimento, i. e. vitanda prava converſatione, & fugienda occaſione, oppugnare debet. n. 20 amorem autem rationalem per honeſtam converſationem ac exercitationem in actionibus virtuoſis, elevare. n. 21. Porro, præcedente tamen juſto examine virium ſuarum, tentare eum oportet, quantos progreſſus fecerit, in deffenſione ſui adverſus prava exempla & occaſionem. n. 22. Facto tentamine ſe examinabit, quis fuerit rei eventus. n. 23. Quid homini faciendum ſit, ſi deprehendit ſe vel facile vel cum labore viciſſe. n. 24. vel contraria ratione, ſe aut poſt diuturnam reſiſtentiam, aut facile in certamine ſuccubuiſſe. n. 25. Applicatio

ge-

generalium horum præceptorum in ſpecie ad voluptuoſos. n. 26. ambitioſos. n. 27. & avaros. n. 28. Ad hæc precepta omnia reduci poſſunt, quæ Philoſophi de coercendis affectibus, & de emendatione hominis ſcripſerunt. n. 29. Error eſt, juvenem non eſſe idoneum auditorem Ethices. Quo maturius homo ſe emendare incipit, eo meliores, & quo tardius, eo deteriores habet progreſſus.

I.

HActenus omnium hominum naturam & affectus in genere conſideravimus, & in omnibus hominibus tres dari paſſiones vitioſas dominantes, amorem rationalem minori virtuti præditum veluti captivantes, oſtendimus, jam etiam videbimus, quænam *remedia nobis ratio ſuppeditet* ad amorem irrationalem ſupprimendum. Ac Philoſophi quidem in diverſas ſententias abeunt, in hac quæſtione: *An Affectus ſupprimendi vel plane extirpandi ſint?* Hic tamen eorum diſſenſus magis è quæſtione præjudiciali oritur: *An Affectus ſint boni, an mali, an indifferentes?* Nemo enim tam irrationalis erit, ut ſtatuat bonum ſupprimendum ſeu extirpandum eſſe, vel qui prætendat, malum non extirpandum, ſed aliquam ejus partem eſſe retinendam. Sed qui affectus extirpari debere contenderunt, omnes affectus malos eſſe ſtatuerunt; Et qui affectus omnes moderandos tantum voluerunt, omnes eos exiſtimarunt indifferentes. Cum vero ſupra (a) oſtenderimus, alios affectus bonos, alios

(a) Cap. 6. n. 8.

lios vero malos eſſe, inde neceſſario ſequitur: b) *motum malorum affectuum plane extirpari, motum vero bonorum magis magisque creſcere oportere*, non quidem in extraordinario eorum enſu, ſed in contrario motu ad bonum. Porro cum homo tres malos affectus, & unum bonum in ſe contineat, ſua ſponte ſequitur, quod homo ſecundum regulas prudentiæ totis viribus eo eniti debeat, ut *tres malos affectus ſupprimat, vel extirpet, amorem vero rationalem elevet.*

2. Et licet ſuppreſſo amore irrationali, futurum eſt, ut amor rationalis ſua ſponte emergat, lum a tribus illis affectibus vitioſis, ut ſupra dictum, vinctus quaſi ac captivus tenetur; Unusquisque tamen convincitur interna pugna & cogitationibus ſe mutuo accuſantibus, quia mali affectus cum bonis certant, *amorem irrationalem æque per elevationem amoris rationalis ſupprimi, quam amorem rationalem per ſuppreſſionem amoris irrationalis elevari poſſe*, ac proinde am de amore irrationali *extirpando*, quam de amore rationali *elevando* cogitandum eſſe.

3. Ac ab *extirpando* quidem amore irrationali incipiendum eſt. Si Medico ægrotus periculoſo morbo laborans offertur, potius de bigendo per utilia remedia morbo cogitat, quam, de confirmanda valetudine per bonam alubremque diætam. Et ægrotum nactus ribus morbis ſimul decumbentem, ſtudioſe

C c ſo-

(b) conf. d. c. 6. n. 11. & 12.

ſolicitus eſt, quemadmodum morbum illum, qui altiſſimas radices egit, tanquam ægroto *periculoſiſſimum*, tollat vel extinguat, reliquos vero, qui nondum tam firmiter inhærent, interim impediat, ne latius graſſentur. Voluptas, ambitio & avaritia ſingulæ homini æque ſunt periculoſæ, quia ſingulæ amorem rationalem æque oppugnant. Proinde neceſſe erit, ut in remedio adverſus tres illos affectus inprimis ſanetio pasſienis dominantis addentatur; præſertim cum hæc alioqui, quamdiu cum duabus reliquis concurrit, illas ordinarie ſub ſe deprimere ſoleat. Jam affectu dominante ſupreſſo deinceps proxime ſequens, & tandem tertius & infimus eradicandus eſt.

4. Hoc etſi rationi maxime conſentaneum ſit, eo melius tamen & clarius nobis imprimamus, quo magis *quilibet homo cupiditatibus ſuis ſeductus* adverſus id impingere ſolet, & quo magis *vulgaris Philoſophia has ſeductiones interdum autoritate ſua confirmavit*. Nam cum quilibet homo nævos ſuos apud ſe deprehendat, & ratio ipſi dictitet, ut hos nævos tollat, ideo *amor ſui* erga paſſionem ejus dominantem eum decipit, ut in emendatione ſui fere negligat pasſionem dominantem aggredi, ſed *affectum alloqui* in tribus illis *infimum* adoriatur, ſive quod homines præ nimio ſtulto amore erga pasſionem ſuam dominantem, eam bonam, certe non tam malam exiſtimant quam infimam, ſive quod etiamſi malitiam affectûs dominantis agnoſcant

ſciant, tamen ſtultum eſſe arbitrantur, de ejus ſupreſſione cogitare; cum hæc paſſio ſit ipſa eorum natura, *naturam vero mutare ſit impoſſibile.*

5. Obſervare enim quotidie licet, complures homines *tantum erga infimas paſſiones ſuas odium gerere*, ut eas etiam in aliis maxime reprehendere ſciant. Præſertim ſi illæ his in ſummo gradu inhæreant. Ita libidinoſi, ſeu ſtylo mundi politico amantiſſimi homines ambitioſos ab amore abhorrentes, & hi illos viciſſim, item voluptuoſis, avaros avari voluptuoſos bibaces mulieroſos, & hi illos culpabunt. E contrario videbimus, niſi forte ex cauſis ſpecialibus odii cujusdam aliter agamus, quod communiter vitia affectus noſtri dominantis etiam in aliis, ſi illi nobis indifferentes, etſi enormiter magis, quam in nobis ipſis prorumperint, quodammodo excuſare ſtudeamus. Sic prædicti libidinoſi ſuper ſcortatores & adulteros; avari, voluptuoſam ſimul miſericordiam habentes, ſuper fures & falſos monetarios non admodum juſtos judices ſeſe exhibent. Inde etiam fit, ſi *ambitioſus voluptatem* inſectans monetur, ut *iram* & *ſuperbiam* ſuam coerceat, ut idem reſpondeat ſibi hoc eſſe *impoſſibile*. Ego vero, inquit, neſcio è gula, crapula & ſcortatione ullam delectationem capere. Patet enim hoc eſſe vitam beſtialem & immundam. Deo ſit gratia, qui inde à juventute hunc animum mihi largitus eſt, ut ab hujusmodi peccatis abſtinerem, & eorum tentationes feliciter ſuperaverim. Libenter etiam

Iram vellem intermittere, & doleo me iraſci; Poteſtis etiam cogitare, me parum ira delectari, quoniam illa corpori meo tantum incommodi affert. Coercere tamen illam non poſſum, cum video tantum iniquitatis. Ecquis non iraſcatur, famulis ſuis vel aliis homuncionibus tum ruſtice & contumelioſe ſibi inſultantibus? Ego vero non iraſcerer homini de fece plebis, huic inutili terræ ponderi, priorem locum præ me occupanti? Officii ira eſt, quam habeo: Non curo præcedamne an ſequar ſed in ſucceſſorum meorum præjudicium nihil remittere poſſum &c. *Voluptuoſus* idem facit, *ſuperbiam* & *iram* culpans, cum *voluptas* eius ipſi objicitur. O ſtultos, inquit, & inſanos homines, qui vanum oculi nutum, ventum gloriolæ, aliorum genuflexionem tanta moleſtia & labore mercantur, & velut mancipia ſe tractare patiuntur, qui iraſcuntur aliis vultum moroſum ipſis præbentibus, vel eos obtrectantibus. Hoc enim nihil neque eorum ſanitati, neque facultatibus decedit. Sed voluptas longe dulciſſimum peccatum eſt. Vini color omnibus arridet, eſt præclarum Dei donum, quis eo non delectetur? Amor mutuus diverſi ſexus hominum naturæ implantatus eſt, quis hunc mutare valet? Si voluptas pretioſiſſimis veſtibus meis vel gemmis inhæreret, tum eam excinderem vel evellerem. Jam vero ipſi carni & ſanguini meo inſidet. *Avari* eadem ratio eſt, is abunde habet, quod

...... ne-

voluptati & *ambitioni* objiciat, & quibus *flagrantem cupiditatem* ſuam excuſet, eamque pro natura ſua venditet, ideoque ejus emendationem tanquam non neceſſariam vel impoſſibilem intermittat.

6. Ita vero *omnis emendatio*, i. e. vitatio vitiorum, & virtutis ſtudium *fruſtranea* ſunt. Homo enim tunc perpetuo agit ſecundum vitioſum affectum ſuum dominantem, nihilque agit, niſi ut occaſionem vitet, qua affectus vitioſus alias inferior irritari queat, vel ut occaſione ad hujusmodi vitia ipſi oblata, mature ab illis erumpat, vel illa per paſſionem ſuam dominantem oppugnet, quo ipſo *paſſio dominans inſigniter alitur*, adeoque homo miſeriæ ſuæ magis magisque immergitur, dum vitium non ſupprimit nec amorem rationalem extollit, cum paſſio dominans eum æque ut antea opprimat.

7. Ac *Paſſio* quidem *dominans* utique *ad naturam* hominis pertinet, quoniam ex eſſentia ſpiritus & ſanguinis ejus, item ex ſtructura corporis ejus conſiſtit. Sed conſiderandum etiam homini eſt, quod *inde à juventute* cunctis actionibus ſuis *hanc paſſionem ſuam quotidie confirmaverit*, adeoque *conſuetudini* tantum, ſi non plus, quantum ejus *naturæ*, debeatur, & proinde *omiſſione* actionum conſuetarum, & *aſſuefactione* diverſarum & præteritis plane contrariarum actionum, hanc paſſionem dominantem prorſus extinguere, certe inſigniter ſupprimere queat.

 8. Cum

8. Cum ergo paſſio dominans, partim uti jam diximus ſub nomine naturæ vel boni coram nobis ſe abſcondere ſoleat, partim, ſi cum ſequenti vel reliquis duabus inſigniter permixta eſt, in aliis etiam hominibus, ne dicam in nobis ipſis, difficulter cognoſci poſſit; ante omnia homini, qui ab amore irrationali ſe liberare cupit, *elaborandum eſt, ut hanc paſſionem dominantem in ſeipſo bene accurateque inquirat*, ne ipſi elabatur, quisque enim apud ſeipſum deprehendet, *facillimum* quidem eſſe, *aliorum* paſſiones dominantes cognoſcere, præſertim cum illæ reliquis affectibus valde ſuperiores ſunt, contra vero *difficillimum, propriam*, paſſionem dominantem cognoſcere. Quotidie enim cernimus, ſtrenuos helluones, item ambitioſos ac avaros de aliis ſui ſimilibus prudenter quidem judicare poſſe, quemadmodum illi ab affectibus ſuis in propriam & aliorum perniciem regantur; ſed quando de ipſis agitur, fere cœci ſunt, quia ſæpe idem agentes alios judicent.

9. Et quoniam hæc *Occoecatio* per Affectum dominantem generi humano, etiam in hoc caſu, ubi is alioqui coram oculis aliorum detectus eſt, accidere ſolet, facile cogitari poteſt, affectu dominante cum ſequenti & tertio *valide permixto*, quod coram nobis magis ſeſe occultare & nos occoecare ſtudebit. Nam cum tam idoneus ſit, ut eorum oculis multorum hominum, quotidie nos obſervantium, artibus ſuis & mixtura cum reliquis duobus

af-

affectibus ſeſe occultare poſſit, ut admodum difficile ſit, eum inveſtigare, uti ſupra (c) annotavimus, quando magis *coram nobis ipſis* ſeſe occultabit? *Cordis* enim cognoſcendi longe alia ratio eſt, cognoſcendarum *cogitationem noſtrarum in cerebro*. Has enim melius omnino novimus quam alii homines, vel aliorum cogitationes, & hoc intuitu Principium Carteſii, Cogito, ergo ſum, ſi non pro primo principio, ſeu pro primo cognito, tamen pro certiſſimo cognito haberi poteſt. Sed inclinationes cordis noſtri tardius quam alii cognoſcimus, nec tam difficile eſt, etſi difficillimum ſit, aliorum affectus intelligere, quam proprios, eorumque qualitates, & illud: Cogito taliter, ergo ſum talis, difficillimum eſt axioma ſeu concluſio, ad quod per diſcendum totum vitæ noſtræ tempus non ſufficit.

10. Et uti inprimis *ſincera ſeriaque intentio requiritur*, ut noſipſos cognoſcamus nec quicquam coram nobis celemus; ita poſtmodum accurata attentione opus eſt ad fraudes cordis noſtri inquirendas, & ad paſſionem dominantem e latibulo & ſub larva virtutis apparentis protrahendam. Ita vero proderit, ut quæ *ſupra toto capite duodecimo, item in novem prioribus* §§. *in capitis decimitertii* de cognitione aliorum hominum, & de diſtinctis diſtinctarum mixturarum qualitatibus, late tradidimus, bene prius & perſpicue intellecta,

(c) Cap. 12. §. 43. 44.

ad noſipſos applicemus, in eisque tanquam in ſpeculo nos contemplemur.

11. Ac ſi omnino hac contemplatione affectus dominantes nondum ſatis perſpicue certeque perſpici queant, non erit inutile, adhuc alia *compendia* adhibere. In conjugio oportebat eſſe exquiſitisſimam imaginem, & clariſſimum exemplum amorts rationalis: Nihilominusq́ illud fere in univerſum imaginem præbet *trium vitiorum primariorum*. Fere enim, quod dolendum eſt, matrimonia vel ob extinguendam *libidinem*, vel dignitatis & *promotionis* cauſa, vel *pecuniæ* reſpectu ineuntur, & propterea iis *uti quoque poſſumus loco examinis, ad animum noſtrum, explorandum.* Expendat ergo aliquis e. c. ac ſeipſum examinet, quid agere vellet, ſi matrimonio ſeſe applicaturus eſſet, & optio ipſi daretur unam ex tribus fœminis eligendi, quarum prima *formoſiſſima* ſimul vero pauperima & ſtatus abjectisſimi foret; ſecunda *nobilitate & dignitate* emineret, nec formoſa tamen; minimeque dives tertia *opulentiſſima*, maxime tamen deformis & de infimo ſtatu eſſet. Poſito igitur, ut harum trium una neceſſario ipſi ducenda eſſet, & duarum tantum horarum deliberandi ſpatium ei concedereretur; Utatur iſto ſpatio, & de re iſta accurate & mature deliberet, ſi hic eidem caſus offeratur, quam ex tribus hiſce electurus eſſet. Et capta demum reſolutione facile videbit, an voluptuoſa pulcritudo,

an

an ambitioſa nobilitas, an vero avaritia apud ſe prædominet.

12. Cautio tamen hîc adhibenda eſt, primum ut in *formantis exemplis* circa omnes tres illas perſonas debita proportio obſervetur, nimirum cum prima valde dives, altera valde nobilis, tertia valde formoſa eſſe dicitur, ut pulcritudo, nobilitas & divitiæ in æquali proportione ſive perfectione repræſententur, item, ut ſimiliter circa defectum reliquorum bonorum æquabilis ſervetur proportio, & ut e. g. una ſit æque deformis, ac altera ignobilis eſt, & tertia egena. Nam ſi hoc non attendatur, e. c. voluptuoſus facile ſe decipiet, nec exiſtimabit voluptatem apud ſe eſſe affectum dominantem quia nobilem vel divitem in uxorem elegit, cum in his defectum pulcritudinis ſibi impreſſit, qui tamen pro deformitate non admodum haberi poteſt; ſed pro tali forma, quæ ſi non ad pulcritudinem, tamen ad elegantiam referri meretur, quod diſcrimen Galli in lingua ſua accuratius exprimere norunt, dum diſtinguunt entre une fille belle & jolie.

13. Cum vero ut *hæc proportio debite obſervetur, ingenioſum & operoſum* ſit, & facile hic hallucinari queamus; neceſſe eſt ut homo ſibi *plura ejusmodi exempla proponat*, & e. c. ſeſe exploret, quid facturus eſſet, ſi vel *formoſam* mulierem, quam amaret abdicare, vel *gratia*

Principis excidere, vel *opulentam hæreditatem*, quam expectaret, amittere cogeretur, quodnam ex tribus hiſce damnis maxime æquo animo laturus eſſet. Poſſumus etiam ex bonis illis quæ iam poſſidemus, ex ſingulis tribus claſſibus aliqua quæ impenſè amamus, nobis proponere, & cor noſtrum explorare, ex cuius rei detrimento maximum dolorem & repugnantiam ſenſuri ſimus. Quod ſi hoc facto animadvertimus, in pluribus his exemplis deciſionem non ſemper in eundem affectum cadere hoc nobis ſignum erit, nos in formandis his exemplis non ſemper debitam proportionẽ obſervaſſe, vel alio modo judicium præcipitaſſe. Sin vero diciſio ſemper in eundem affectum cadat, facilius ſpem concipere poterimus, nos affectum dominantem inveniſſe.

14. Negare tamen non poſſum, *plerumque* in repræſentatione *hujusmodi exemplorum*, affectum dominantem, ideo maxime, quia id eâ facimus intentione, ut eundem detegamus, ſed corde tamen ei adhæremus, vel nos *seductum eſſe*, ut in proponendis exemplis modo requiſitam proportionem non accurate obſervemus, vel ſaltem, ut in ipſa deciſione, quia res tantum confictа eſt, eam ita non decidamus, ſicut facturi eſſemus, ſi ea nos reipſa attingeret, vel ſi hæc exempla nobis proponerentur, cum cognitionem noſtri non intenderemus. Quapropter poſtremo loco reliquum eſt, ut affectum noſtrum dominantem

eo

eo tempore inveſtigemus, cum is parum cautus eſt, nec putat, nos eum obſervare, id vero ſequenti modo fieri poteſt.

15. *Quilibet homo gaudet adeſſe rei quam impenſe amat.* Voluptuoſus compotatoribus, vel amaſiæ ſuæ, ambitioſus aulæ, avarus loculo ſuo. Ac etſi vel maxime *corpore* hiſce rebus præſens non adſit, adeſt tamen *cogitationibus*, quæ tam firmiter rei amatæ infixæ ſunt ut anima noſtra in eam quaſi transformetur, & ſicut vir quidam pius & eruditus inter alia exempli loco allegat, anima Algebraiſtæ in characteres ſequentes x + a - - b. convertantur. Deinde nemo eſt, qui ſi non ſæpius, interdum tamen, *animi cauſa ſpeculationibus propriis ſe mirifice oblectet*, & ſic dictas arces Hiſpanicas ſeu palatia in aëre ædificet, vaniſque his conceptibus ſive ideis multum pretioſi temporis conſumat. Hæc cupido, quam absque ullo laboris vel pecuniæ impendio explere poſſumus, firmiſſime nobis inhæret, ut facillime in eam prolabamur, & inſtar hominis aliis cogitationibus occupati aliud agentis, in neceſſariis etiam meditationibus noſtris, per errorem eo abripiamur. Proinde ſi quis paſſionem ſuam dominantem cognoſcere velit, is tantum conſideret, ad quam claſſem objecta illa pertineant, quæ eum ad vanas illas ideas ſeducunt, an in illis *voluptas*, an vero *ambitio* an *avaritia*, an duo affectus mixti an denique omnes tres affectus ſimul potiores ſibi partes vendicent.

16. Deinde ubi paſſionem ſuam dominantem *invenit*, boni ordinis ratio poſtulat, ut priusquam eam adoriatur, ſeipſum in tuto collocet, ad *profliganda præjudicia*, quibus ſeductus eſt ad affectum ſuum dominantem alendum, quemadmodum ægrotus circa cibum & potum cautionem adhibet, ne morbus inde augeatur. Proinde bene expendet ea quæ in parte priori Ethices de natura veri boni & mali, (d) item in poſteriori parte de duobus præjudiciis voluntatis (e) dicta ſunt, & actiones ſuas examinabit, quemadmodum hactenus per *præjudicia Imitationis* & *Impatientiæ* ſe quotidiè paſſus fuerit ſeduci, ut ſtolide ageret, & ad vitandam ulteriorem continuationem, utiles quasdam meditationes ſerio & frequenter adhibeat.

17. Præjudicium *Imitationis* pleroſque homines incitat, ut vitiis ſuis profundius ſeſe immergant, quia vident, hos quos amant, & a quorum autoritate pendent, pravam eorum inclinationem hoc ipſo alere, quod communis eſt opinio, *virtutem eſſe amaram, ignominioſam & infructuoſam*, ex adverſo *in affluentia opum, dignitatum & uſu voluptatis veram delectationem contineri.* Ergo homini affectus ſuos ſupprimere cupienti ex doctrina hactenus abunde demonſtrata quotidie conſiderandum eſt, veram *virtutem* nihil aliud eſſe quam amorem, nihil eſſe *jucundius* quam amorem omnium hominum, cum ejus na-

(d) cap. 1. (e) cap. 1. n. 41. ſeq.

natura in perpetua pace interna & tranquillitate conſiſtat, in cujus perceptione externa inquietudo parum moleſtiæ nobis creare valet, & virtutis amaritudinem nudam eſſe imaginationem, ex ſtulto amore & conſuetudine vitiorum prognatum; Conſiderandum ipſi eſt, præter *virtutem* nullum dari poſſe verum *honoris* fundamentum, ejusque contemptum eorumque qui virtutem ſectantur, a ſolis flagitioſis & vitioſis hominibus dependere, qui ſi virtuoſos magnifacerent, moleſtiam potius quam honorem illis exhiberent, quantumvis coram mundo autoritate, potentia, opibusque quam maxime abundarent; *Virtutem* eſſe rem omnium *utilisſimam*, quia nos docet paucisſimis rebus eſſe contentos, aptosque reddit ad aliis honeſte inſerviendum.

18. Porro ſibi bene & quotidie imprimat, quod ex definitione voluptatis, ambitionis & avaritiæ neceſſario ſequatur, *impoſſibile eſſe, ut voluptuoſus, ambitioſus ac avarus ullam veram delectationem ſentiat*, ſed hominem his vitiis deditum cupiditatibus ſuis delectationem ſuam quotidie perdere, dum per easdem diverſa ratione ſe inidoneum reddit ad corporis ſui *ſanitatem* conſervandam, ad vere *bonam famam* acquirendam, & ad libertatem tranquillitatis animi obtinendam, ſed eum fieri mancipium affectuum ſuorum, miſere eum hinc inde rapientium, abominationem omnium virtuoſorum, & hominem miſerum & valetudinarium, imo

ipſum

ipſum in ſtatu fruitionis voluptatis ſuæ, honoris & divitiarum, plenum eſſe miſeriæ, inquietudinis atque moleſtiæ, etſi hanc miſeriam ſuam præ ſtulto amore erga cupiditates ſuas ipſe non ſentiat, imo pro medio habeat majore voluptate fruendi ſtolido hoc principio nixus: Variationem veram delectationem parere.

19. Præjudicium *Impatientiæ* ſimiliter homini magno impedimento eſt in emendatione ſua. Is in corrupto ſtatu ſuo aſſvefactus eſt, ut nihil jucundum putet, niſi quod valde ſit ſenſibile. Ipſa quoque hæc impatientia eum ſe emendaturum ſeducet. Sive enim emendationem ſuam *ſimul & ſemel*, & *unius diei ſpatio* inſtituet, ſive *remiſſior* ſiet, tædiumque ſentiet, ſi non illico ſenſibilem & inſignem in ſe emendationem deprehendet. Utrumque irrationaliter fit, ergo hanc a ratione aberrationem quotidie bene expendat. Ægrotus qui morbum per aliquot annos gradatim contraxit, non poteſt eum uno die depellere, & quanto gravius decumbit, eo cautius morbum tractare debet. Omne bonum, ſicut initio oſtendimus in lento motu fundatur. In vitiis non uno die habitus acquiritur, ſed hoc fit per diverſos gradus, id magis adhuc contingit in virtute. Homo miſeriam ſuam agnoſcens, qui uno impetu ſibi proponit omnem voluptatem, ambitionem & avaritiam abdicare, qui hac intentione ſe parietibus includit, vel in ſylvam ſe recipit, ſimilis eſt ægroto periculoſe decumben-

endi, qui morbum agnoſcens & convaleſcere
upiens ſtatim è lecto proſilit, veſtimenta in-
uit, & ad conſuetum laborem ſe accingit. Ni-
irum utriusque conditio hoc ipſo redditur
eterior. Sat cito, ſi ſat bene. Repentina &
aturalibus mediis procurata mutatio morum
ſt hypocriſis & ſimulatio, qualis eſt puerorum,
ui ut fletum ſupprimant, riſum violenter af-
ectant. Non intermittendum ideo eſt bo-
um, quia in principio cum difficultate & la-
ore eſt conjunctum. Difficilia non ſtatim
unt impoſſibilia. Et ſi progrediendo in re-
us difficilibus nihil aliud lucramur, tamen
os in patientia exercemus, & ejus aliquid
onſequimur. Patientia vero eſt præcipua
irtus amoris rationalis, & fortaſſe nihil ali-
d quam ipſa animi tranquillitas. &c.

20. Deinde rationale eſt, ut homo *paſſio-
em* ſuam *dominantem ipſe adoriatur*, & ſcintil-
am amoris ſui rationalis *accendere* allaboret,
cut homo prudens ægrotus talibus utitur me-
icamentis, quæ morbum infringunt, & na-
uram confortant. Atque hoc eſt, quod ve-
eres Philoſophi, Stoici præſertim, regulas
itæ virtuoſæ duobus verbis incluſerunt: Su-
tine & abſtine. Vitium paſſionis dominan-
s *debilitatur*, cum ambobus præjudiciis vo-
ntatis quotidie illud nutrientibus, *alimen-
um ſubducitur*. Nutrimentum præjudicii *I-
itationis* ſunt *mala Exempla*, nutrimentum
ero præjudicii *Impatientiæ* eſt *Otioſio*, ſive e-
jus

jus rei præſentia quæ cupiditatem irritat. Inde nata ſunt proverbia: Mala exempla corrumpunt bonas mores: item, Occaſio facit fures. Ergo ſe ſucceſſivè *conſortio* hominum pari vitio deditorum, & quibuſcum hactenus converſatus eſt, ſubducet, eosque vitabit. Simul etiam pro diverſitate paſſionis dominantis a *cibo potuque delicato*, *ſexu fœmineo*, *a laude humana*. *& à negotiis, ubi honoris aut pecuniæ lucranda* locus ampliſſimus eſt, abſtinebit.

21. *Amor rationalis* per media oppoſita *alendus eſt*, *Bona Exempla* ad bonos mores incitamenta ſunt, & *Exercitatio* facit magiſtrum. Rationale ergo eſt, ut homo ſeſe emendaturus *eorum hominum converſationem* quærat, qui vitio, quod in eum dominatur, non ſunt dediti; item ut *occaſionem* quærat aliquid tractandi quo *laborem* ſucceſſive aſſueſcat, homines per amorem, absque magni *honoris* ac *imperii* arrogatione, ſibi devinciat, & *pauperibus atque egenis*, qui ipſi hoc rependere nequeunt, inſerviat.

22. Uti autem ægrotus ſumpto medicamento non ſemper in lectulo decumbit, ſed ſucceſſive tentat, an e lecto ſurgere, auram frigitam perferre, & conſuetum ſanorum hominum laborem perficere, queat: Uti tyro in arte pugillatoria non ſemper præcepta artis accipit, ſed interdum tentat, an præcepta illa ad defenſionem ſuam uſurpare poſſit: Ita neceſſe eſt ut homo affectus ſuos ſuppreſſu-

rus

rus incipiat *experimentum facere, an in ſupprimendis affectibus progreſſus fecerit*, nec ne, & *quatenus idoneus ſit ad defenſionem ſuam contra irritamenta pravorum exemplorum & ſimilium rerum quæ cum affectu eius aliquam conformitatem habent*; Hic tamen inprimis interiora ſuà *accurate examinare debet*, ne ipſe ſe præmaturo egreſſu atque audacia periculo exponat. Sicut ægrotus ſe examinat, an tanta utatur interna valetudine, ut confidat ſe e lecto ſurgere poſſe, & tyro in arte pugillatoria ſtulte ageret, ſi poſt octiduanum uſum præceptorum contra (quod aiunt) pugnare, & cúm robuſtiſſimo in palæſtra colluctari velit. Ita homo ſeſe emendaturus accurate ſe examinare debet, an vitatio pravæ converſationis & rerum ante hac jucundarum ſibi adhuc ſit difficilis, an vero earum defectum facile ferat; An ſibi praxis eorum, quæ affectui eius dominanti ſunt contraria, moleſta ſit, & converſationem cum virtuoſis abhorreat; An vero apud ſe incipiat inclinationem aliquam ad hæc ſentire.

23. Iam occaſionem nactus vires ſuas examinandi, quouſque in malo decreverit, in bono vero progreſſus ſit, completa actione & miſſa converſatione bene accurateque ſe examinabit, quis eius tentaminis fuerit eventus, an ſuperior, vel inferior fuerit? An contra irritamenta exemplorum, & rerum affectui eius jucundarum bene ſe defenderit, an vero

ea ipſi prævaluerint. An cor eius gradum il-lum tranquillitatis ante hanc occaſionem perceptum adhuc poſſideat, an vero in novam inquietudinem rurſus detruſum ſit? Atque hic exemplum & præcepta Philoſophorum quorundam ſequatur, & quotidie antequam cubitum eat vel obdormiſcat, acta totius diei hoc modo recolat.

24. Ergo ſi deprehendit *quod ſtrenue ſe defenderit, & tentationem feliciter ſuperaverit*, hæc defenſio ipſi vel *facilis* fuit, vel *laborioſa*. In *priori caſu*, ideo non ſtatim deſinet cupiditatem ſuam per regulas ſupra traditas porro coërcere, & amorem rationalem confirmare ſed potius in hoc labore perget, & deinceps fortiora irritamenta aggredi tentabit, ſicut is qui contra pugnare incipit, & bene ſe geſſerit, non ſtatim deſiſtit præcepta ulterius ſumere, ſed in his porro continuat, ſimul autem in ſic dicta pugna contraria ſeſe exercet, & interdum ſucceſſive cum fortioribus colluctatur. Sin defenſio ipſi fuit *operoſa*, adhuc magis opus habebit irratationes affectus ſui vitare, & praxin operationem virtuoſarum affectui eius contrariarum uſurpare, vel tentare, num cum rebus affectus eius minus irritantibus res ipſi melius ſuccedat: Sicut forte homo cui operoſum fuit, contra eum cum quo prima vice colluctatus eſt, ſe defendere, deligentius diſcendis preceptis incumbit, & cum alio quodam debiliori colluctatus

vel

el ſicut ægrotus, qui in auram frigidam re-
enter ſe recepit, eiusque mutationis ſucceſ-
ũm minus felicem expertus eſt, lectulo rur-
ſus ſe parum affigit, vel pharmacorum uſum
ontinuat, & aliquando tentat, quali fruatur
aletudine, ſi extra lectum in conclavi occlu-
o verſetur.

25. Sin autem deprehendit, quod in hoc
entamine *ſuccubuerit, & a prava converſatione,*
el re affectui eius grata abreptus fuerit, in eoque
egotio *diu*, certe diutius, quam alias conſue-
erat reſtiterit, idem ipſi eſt obſervandum, quod
am jam de eo diximus, qui operoſe tentatio-
em ſuperavit. Quod ſi vero *facile* victus fuit
ta ut nullas fere apud ſe vires invenerit, re-
iſtendi, bene ſeipſum obſervare debet, ut hu-
usmodi occaſionem adhuc aliquantiſper vitet
& ſe potius in præceptis a nobis ipſi traditis
exerceat. Ubi ægrotus, præmature egreſſus
& pene recidiuam paſſus; eo cautius domi ſe-
e continet, & medicina ſibi præſcripta ma-
ore cum attentione utitur. vel ſicut ſcho-
aris, qui in prima colluctatione nil præter
erbera reportavit, feriam colluctationem per
nenſem forte prorſus inrermittit, & præce-
tis artis addiſcendis diligentius occupatur.
in autem ſentit, optime ſe potuiſſe reſiſtere,
cautius modo res ſuas geſſiſſet, vel quod
on tam irritatione converſationis vel rei ju-
undæ, quam *per propriam imprudentiam* atque
præcipitantiam vel impatientiam ſuccubuerit,

 de-

deprehendet, vitium in eo hærere, quod nondum debito ſtudio meditationibus ſupra 17. 18. & 19. §§. ipſi quaſi diætæ loco traditis operam dederit, ac inde impoſterum in iisdem ſe diligentius exercebit.

26. Iam non erit difficile regulas haſce generales ad *ſingulas paſſiones dominantes in ſpecie applicare.* Et uti hoc uniuscujusque ulteriori deductioni, prout ſe ipſe comparatum deprehendit, merito relinquitur, ita brevem tantum huius rei qualemcunque manuductionem præbebimus. *Voluptuoſo* opus eſt ut 1. ingentem illam vanitatem delectationis e cibo & potu, vel ex converſatione cum ſexu fœmineo hilarique ſodalitio genitæ, expendat, quodque multa hic magis in ſtulta imaginatione, propriisque cogitationibus, quam in re ipſa conſiſtant. 2. Bene conſiderabit, quod ſecundum regulas fundamentales doctrinæ moralis in vita ſobria & caſta delectatio longe verior & major, minus quidem illa ſenſibilis, ſed multo durabilior conſiſtat. 3. Debite inquirat, quantis vita intemperata ac voluptuoſa moleſtiis ſit obnoxia, in ipſa etiam perceptione ac fruitione voluptatis. 4. Porro mature cogitabit, quanto majores moleſtiæ & infinita mala vitam voluptuoſam, tam quam fructus, ſequantur. 5. Deinde ſibi proponat, ſe vitare velle non tantum conſortium hominum voluptuoſorum ac vinolentorum, mulierumque libidinoſarum atque in-

pu-

pudicarum, ſed etiam convivia honeſtasque compotationes, item omnem cibum ac potum delicatum, nec minus converſationem cum honeſtis etiam mulieribus, præſertim elegantibus ac formoſis. 6. Converſationem potius cum * maribus caſtis & temperantibus ſtudioſe quærat: Exerceat ſe in modico vel nullo uſu cibi & potus delicati, in vitanda deſidia, in aſſuefaciendo tam corpore quam animo paullatim ad moderatum laborem, donec confidat ſe irritationi voluptuoſæ converſationis, vel cibi delicati & formoſarum mulierum poſſe reſiſtere.

27. Si *Ambitio* eſt paſſio dominans, homini bene conſideranda eſt vanitas gloriæ à mundo ſic appellatæ, & quam parum ea contineat realitatis veræque delectationis. 2. Expendet, quod in ſtatu medio vel infimo plus detur libertatis, & minus inquietudinis, & quod homo in quocunque ſtatu ſatis habeat occaſionis virtutem ſuam erga alios exercendi, in quo fundamentum veræ gloriæ continetur. 3. Quod vita ambitioſa nihil ſit niſi realis moleſtia & extrema inquietudo, & quo major eſt honor, eo major etiam fiat moleſtia, ita ut e. g. maximus in aula honor cum ſumma, nec ſervituti diſſimili miſeria conjunctus ſit. 4. Denique ambitioſo plus moleſtiæ imo extremam contumeliam, tanquam fructus ambitionis ſuæ exſpectandam eſſe. 5. Non tantum converſationem ambitioſorum, verum etiam magnas ac

glorioſas actiones vitabit, atque occaſioni ad easdem v. g. vitæ aulicæ ſe magis magisque ſubducet. 6. Amicos quæret, honori externo non adhærentes, ſed humanos ac patientes, & ſe exercebit, ut potius ſibi æqualibus vel inferioribus, & à quibus ipſi promotio vel gloria nulla expectanda eſt, quam honoratis ac potentibus inſerviat, &c.

28. *Avarus* denique conſiderabit 1. Quam vana ac miſera delectatio in poſſesſione opum & facultatum multarum contineatur: Et quod homo pauciſſimis opibus indigeat, ad vitam jucunde tranſigendam, item quod voluptas ex pecunia ipſa pendens, valde irrationalis ſit. 2. In ſtatu, ubi parum pecuniæ poſſidetur, longe plus eſſe delectationis, & minus curarum ac ſollicitudinis. 3. Vitam eorum, qui diteſcere cupiunt, curarum, laboris ac ſollicitudinis plenam eſſe. 4. Denique avaritiam adhuc majorem inquietudinem, & ſervitutem, imo opprobrium ac contumeliam ſequi. 5. Converſationem avarorum & negotia ex quibus magnum lucrum eſt expectandum, vitabit. 6. Liberalium potius nec obnoxiorum hominum conſortium exquiret, eaque negotia tractabit, quibus parum mercedis tribuitur, & ſe in liberalitate exercebit, & ut ejusmodi præſtet officia, ex quibus compenſatio nulla ipſi eſt expectanda.

29. Videbuntur quidem *pauca* hæ *regulæ* multis fortaſſe *nimis viles ac ſimplices*. Ac ipſe

fa-

fateri cogor, ſi conſidero quid alii cum veteres tum recentiores Philoſophi de emendatione affectuum ſcripſerunt, hunc laborem meum cum illorum labore collatum, nimis mihi ſimplicem videri. Sed hoc ipſo id *præſtat*: *nam omnis veritas naturaliter eſt ſimplex*, & quò magis aliquid eſt operoſum & intricatum, eò utplurimum illud eſt deterius. Præſtans Mithridatum in vili theca utilius eſt dulcisſima confectione aromatica in vaſe ornatisſimo & verſicoloribus ac affabre efformatis chartis obducto recondita. Si quis *ſincere* ſibi emendationem ſuam *propoſuit*, paucula hæc ipſi ſufficient, & dubium non eſt, quin omnia, quæ alii ex ſana ratione attulerunt, & paucas has regulas reducere queat. Sin hoc *propoſitum non habet*, doctrinæ prolixiſſimæ ac pulcherrimis exemplis ſententiisque exornatæ *parum aut nihil* ipſi proderunt. Nam *propoſitum* ſeſe emendandi, atque *attentionem* in veritate indaganda nec ego nec alius quisquam ei dare poſſumus, ſed ut hæc ipſe afferat, neceſſum eſt.

30. Hoc tamen *propoſitum*, & hæc *attentio nulli ætati alligata ſunt*. Commiſeratione dignum eſt dictum Ariſtotelis: *Adoleſcentem non eſſe idoneum auditorem Ethices*; Ubi ejus ſectatores adoleſcentibus communiter ſub initium collegiorum hoc inculcant; tamen hi tanta conſtantia ac æſtimatione collegia eorum frequentant, adeo ut neſciam docentiumne an diſcentium major ſit ſtultitia. Si juvenes ſunt

cerei & facile ad vitia ſeducendi, cerei etiam ſunt, qui ad virtutem inſtituantur. Tametſi ſint inconſtantes, non ſunt tamen obdurati, & pravæ eorum cupiditates nondum tam firmas radices egerunt. Si *ætas virilis* per ſe aliquid ad vitam virtuoſam conferret, *Ethica non ab adoleſcentibus* diſcenda eſſet, cum ſecundum mentem eorum ad eam eſſent inidonei, *nec a viris*, cum ipſa eorum ætas bonos mores eos doceret, dummodo prius in juventute, ut loquuntur, recte deferbuerint. Sed ſi homo *in juventute non ſit moratus multo difficilius id fiet in ſenectute.* Quanto citius aliquis initium facit ſtultitiam ſuam conſiderandi, & boni aſſueſcendi, tanto citius atque facilius negotium hoc procedet. *Puer* ſexennis vel ſeptennis *bene educatus* hos qui in vitiis conſenuerunt pudefacere poteſt: In *juventute*, vel in *ſenectute juvenum* maturanda eſt ſeria de emendatione ſui cogitatio. Quicunque ante *trigeſimum* annum affectus ſuos non ſupprimit, deinceps difficillime aliquid fructuoſi efficiet. Et quicunque id ante annum *quadrageſimum* non præſtat, in eo fere omnis ſpes rationalis perdita eſt.

CA-

CAPUT XV.

DE INSUFFICIENTIA ARTIS RATIONALIS, AFFECTUS SUPPRIMENDI, ET QVOUSQVE EA USUM ALIQVEM PRÆSTET.

SUMMARIUM.

Lutheri ſententia de Impotentia liberi arbitrii, n. 1. Num hic Lutherus a reliquis Reformatoribus valde diſcrepet? n. 2. In Evangelicis etiam Academiis hodie doctrina de viribus liberi arbitii in doctrina morali corrupta eſt. n. 3. Id quod partim ex excerptis doctrinæ Carteſii è libro ejus de paſſionibus animi, n. 4. partim ex communibus doctrinis Philoſophiæ Ariſtotelicæ illuſtratur. Inſufficientia diſtinctionis inter virtutes Philoſophicas & ſpirituales. n. 5. Potentia naturalis inſufficiens eſt ad ſummum hominis bonum. Nec prætermittendæ ſunt tamen homini prorſus regulæ capitis præcedentis n. 6. Difficile homini eſt, imo fere impoſſibile ſeipſum cognoſcere, & paſſionem ſuam dominantem inveſtigare, quia propoſitum requiſitum, debitamque attentionem ipſe ſibi dare non poteſt, & concupiſcentia dominans intellectum eius occœcat. n. 7. Difficultas, regulas contra præjudicia Imitationis & Præcipitantiæ, ad ſeipſum & ad paſſionem ſuam dominantem applicandi. n. 8. Difficultas, regula de eligenda virtuoſorum hominum converſatione recte utendi. n. 9. Item altera regula de praxi actionum virtuoſarum. n. 10. Homo occaſionem, qua paſſio eius dominans irritatur, pro lubitu vitare nequit, nec in externis exercitationibus longius progredi poteſt, quam ut

paſſionem dominantem ſuſcitatione affectus proximi ſupprimat. n. 11. Et ita nil amplius ageret, quam ut ex unò vitio in alterum prolaberetur, vel hypocriſin & virtutem fucatam ſibi acquireret. n. 12. Etſi ne hoc quidem ſperandum eſſet n. 13. Hac ratione vero homo ſemper ineptus erit, ad pugnandum cum cupiditatibus ſuis. Error Carteſii & communis doctrinæ de libertate arbitrii. n. 14. Demonſtratio Inſufficientiæ regularum Philoſophicarum, quantum in ſpecie Voluptatem, n. 15. Ambitionem, n. 16. & Avaritiam concernit, n. 17 Non contemnendæ ſunt tamen prorſus hæ regulæ, ac negligendæ, n. 18. Sed iis, quoad poſſumus, utendum. n. 19. Ut vitetur peſtilens opinio, quaſi homo omnia mala ex inevitabili neceſſitate agat, qua omnes imputationes ac pœnæ evertuntur. n. 20. Nemo unquam laudem mereatur, etſi boni aliquid agat, contra communem errorem eruditorum in omnibus facultatibus. n. 21. Præcepta Ethices noſtræ hominem ad veram Theologiam, per repræſentationem naturalis impotentiæ ſeſe emendandi, deducunt. n. 22. In gratiam juniorum traduntur. n. 23. Non tamen infantum, ſed adultorum, tam decipientium quam deceptorum ſcripta ſunt. n. 24.

1.

PLeriqùe *Philoſophi*, qui Ethicam in Academiis explicare ſolent, in eo *hallucinati ſunt*, ut omnes quidem multa de virtute garrierint, quodque ea ſit perſequenda; vitia vero vitanda, docuerint, ſed eorum perpauci *media* ad virtutem conſequendam docuerint. Hic tamen nævus mihi non videtur tam periculoſus, quam iſte, qui *circa virtutem ac poteſtatem media uſurpandi* fere univerſaliter committ-

mittitur. Cauſa potisſima ſeparationis Euangelicorum a Catholicis erat diverſa doctrina *de viribus liberi arbitri ad vitam virtuoſam conſequendam*, Catholicis viribus humanis fere omnia adſcribentibus, contra Euangelicis utriusvis religionis gratiæ divinæ & virtuti fidei originem bonorum operum in homine tribuentibus. Notus hic eſt Lutheri præclarisſimus liber de ſervo arbitrio contra doctisſimum & eloquentisſimum Eraſmum ſcriptus. In hoc libro inter alia ita ſcribit: (a) Interroga experientiam, quam ſint imperſuaſibiles qui affecti aliqua re hærent, Aut ſi cedunt, vi vel majore alterius rei commodo cedunt, nunquam libere cedunt. Si autem affecti non ſunt, ſinunt ire & fieri, quæcunque eunt ac fiunt. Et porro (b) ſi ex omnibus aſſertoribus liberi arbitrii oſtendere poteritis unum, qui tantillum robur animi vel affectus habuerit, ut in nomine & virtute liberi arbitrii unum obulum contemnere, uno bolo carere, unum verbum vel ſignum injuriæ ferre potuerit (nam de contemptu opum, vitæ, famæ nihil dicam), iterum palmam habete, & ſub haſtam libenter ibimus, Atque idipſum vos, qui tanta bucca verborum vim liberi arbitrii jactatis, nobis exhibere debetis, aut iterum de lana caprina videbimini ſtatuere, aut, ut ille, in vacuo thea-

tro

a) p. m. 68. Edit. Schmidianæ in 8tav. 1664. T. 2. W. Lat. fol. 468. a.

b) p. 82. 83. T. 2. W. Lat. fol. 470. b.

tro ludos ſpectare. Et iterum: (c) Non ſa-„ tis eſt dicere, Eſt vis, eſt vis, eſt vis quædam „ liberi arbitrii; quid enim dictu facilius? Nec „ hoc eſt virorum eruditiſſimorum & ſanctiſſi-„ morum, tot ſeculis approbatorum, ſed nomi-„ nandus eſt infans (ut ajunt Germanico pro„ verbio) definiendum, quæ ſit illa vis, quid fa-„ ciat, quid patiatur, quid accidat. Exempli„ cauſa, craſſiſſime enim dicam, hoc quæritur,„ an illa vis, vel orare, vel jejunare, vel laborare,„ vel corpus fatigare, vel eleemoſynam dare,„ vel aliud hujusmodi debeat vel conetur. Si„ enim vis eſt, aliquid operis molietur. Sed hic„ eſtis vanis Scriphilis & piſcibus magis muti. „

2. Mea hæc eſt ſententia, in hac materia primos Reformatores quibus Deus in Helvetia & in aliis regionibus uſus eſt, eorumque ſucceſſores qui hodie alteram partem inter Evangelicos conſtituunt, cum Luthero noſtro maximam partem concordare, licet D. Sebaſtianus Schmidius in obſervationibus ſuis dicto Lutheri libro adjectis ex profeſſo, ut ajunt, ſibi propoſuerit, oſtendere, Lutherum ab ipſis diſſentire. Ego vero uti Theologis utriusque ſectæ deciſionem hujus rei inter ſe relinquo, quatenus hic ſe conjungere, vel mutuo controvertere velint: ita ſi a me, tanquam ſimplici Laico, ſententia mea circa quæſtionem facti & hiſtorica, quid Lutherus ſtatuerit, & quomodo Dominus D. Schmidius ſecundum regulas Philoſophiæ Lu-

the-

c) pag. 84.

theri librum interpretatus ſit, poſceretur; talem reſponſionem darem, ita mihi rem videri comparatam, nimirum vel Reformatorum ſententiam durius explicari, & diſſenſum ab illis facile tolli poſſe, modo ſecundum charitatem cautio illa in eorum ſcriptis interpretandis obſervaretur, ac diſtinctiones illæ quibus duriora Lutheri loca moderari conantur, ad Reformatorum etiam quorundam phraſes duriuſculus applicarentur: Vel in Eccleſia noſtra hodie multis in locis hic a Lutheri ſententia diſceſſum, eſſe, ac fruſtra laborari, anxie conquiſitis diſtinctionibus diſſenſum iſtum palliare, & Lutherum in illam partem violenter pertrahere, ita ut Lector neutri parti obnoxius, modo Logicam didicerit, & regulas interpretandi bene calleat, facillime hanc inſufficientiam ac torturam comprehendere queat.

3. Ne quis autem exiſtimet, me hoc ipſo Reformatorum ſectæ præ cæteris velle blandiri, credo liquido demonſtrari poſſe, in *Academiis Evangelicis utriusque Religionis communiter* (& abſque conſideratione eorum quæ forte unus & alter veritatis amans de utraque parte de hac corruptela jamjam annotavit) *in doctrina morali bujusmodi principia* ſtudioſis inculcari, per quæ in animis eorum *Papatus ſi non craſſus, certe ſubtilis de ſufficientia virium naturalium ad vitam virtuoſam conſequendam* firmas radices agat, quas naturalis ac ingenioſa ſuperbia ſciolorum deinceps ad nullum alium uſum transfert, quam

ut

quam ut ſe & dogmata ſua multis artificioſis explicationibus palliare; contra vero alios hæreſeos incuſare & condemnare quærat. Inde fit ut longe quidem lateque contra Spinociſmum, Stoiciſmum & Pelagianiſmum ſcribant & diſputent, & minutisſima quæque in aliorum opinionibus exaggerent, trabem vero in proprio oculo non animadvertant.

4. Jam ut quisque clare intelligat, quod doctrinis Academicis nullam faciam injuriam, theſin meam ſequenti ratione demonſtro: In Academiis *doctrina moralis* tractatur vel methodo *Carteſiana*, vel *Ariſtotelica*. Vbi Carteſius regnat, ibi liber ejus de pasſionibus animi in magno pretio habetur, & præcepta ſecundum eius ductum inſtituuntur. Carteſius vero ſequentia docet: Primum inquirit (d) rationem ſpecialem, quo minus animo poſſit cito „ mutare vel ſiſtere ſuas Paſſiones, ac fatetur; „ poſſe ſe cohibere ad ſuperandos parvos mo-„ tus, ſed non poſſe pari ratione ſe cohibere ab „ iis, quos comitatur aliqua fortis commotio, „ quæ fit in corde, & per conſequens etiam in „ toto ſangvine & ſpiritibus, donec ceſſet hæc „ commotio. Addit tamen, id quod voluntas „ ad ſummum facere poſſit, dum viget hæc „ commotio, eſſe non conſentire illius effecti-„ bus, & cohibere plurimos ex motibus ad quos „ diſponit corpus: Exempli gratia; ſi ira effici-„ at, ut manus erigatur ad percutiendum, vo-„ lun-

d) De Paſſ. Part. 1. Artic. 45. & 46.

untatem ordinario eam continere poſſe: ſi„
netus incitet crura ad fugam capeſſendam„
voluntatem illa ſiſtere poſſe, & ſic de aliis.„
Alibi (e) ait: Omnes tumultus, qui aliun-„
de veniunt, nullam vim habere nocendi„
nimæ noſtræ, modo ſatis ſemper habeat„
apud ſe unde contenta ſit, ſed potius au-„
gere eius lætitiam, eo quod obſervans ſe ab„
llis lædi non poſſe, id ei ad ſuam perfectio-„
nem cognoſcendam inſerviat. Ut autem„
nima noſtra ita contenta ſit, nihil aliud de-„
bere quam virtutem exacte ſectari. Quicun-„
que enim ita vixerit, ut conſcientia ſua ex-„
probrare ei nequeat ipſum unquam negle-„
xiſſe ea facere, quæ meliora eſſe judicavit„
(quod hic vocetur ſectari virtutem) hunc„
inde percipere ſatisfactionem, quæ tam po-„
tens ſit ad eum felicem reddendum, ut vio-„
lentiores motus Affectuum nunquam ſat ha-„
beant virium ad turbandam tranquillitatem„
nimæ ipſius. Alibi (f) hoc etiam vult de-„
monſtrare; Nullam tam imbecillem eſſe ani-„
mam, quæ non poſſit cum bene dirigitur ac-„
quirere poteſtatem abſolutam in ſuas paſſio-„
nes inſtituendas & dirigendas. Et circa fi-„
nem Tractatus (g) Carteſius tradit remedi-„
um generale contra exceſſum omnium Paſ-„
ſionum: Quod [illegible] ſentitur fortis ſanguinis„
com-

(e) d. l. Part. 2. artic. 148.
(f) part. 1. art. 50.
(g) part. 3. art. 211.

commotio, præmoneri & meminiſſe oporteat, omnia quæ ſe imaginationi offerunt non alio ſpectare quam ad animæ deceptionem, eique perſuadendum, rationes quæ inſerviunt commendando objecto paſſionis ſuæ longe firmiores eſſe, quam revera ſint; & e contrario debiliores quæ eidem improbando ſerviunt. Et cum paſſio ea demum perſuadeat, quorum executio aliquam dilationem patitur, abſtinendum à ferendo de illis extemplo judicio & alio avertendas eſſe cogitationes, donec tempus & quies plane ſedaverint commotionem quæ eſt in ſanguine. Id vero ſemper poſſe qui ſolent animum reflectere ſuper actionibus ſuis, ut nempe ubi ſe metu occupatos ſentiunt, conentur avertere cogitationem ſuam a periculi conſideratione, attendendo rationibus propter quas multò major eſt ſecuritas & honor in reſiſtentia, quam in fuga: Et è contrario ubi ſentiunt vindictæ cupiditate & Ira ſe incitari ad incurrendum præcipitanter in illos à quibus impetuntur meminerint cogitare, imprudentiam eſſe ſeſe perdere, cum ſalus abſque infamia poteſt obtineri; & ubi impares admodum fuerint vires, præſtare honeſte canere receptui, aut in deditionem conſentire, quam ſe more belluino exponere certæ morti. & [illegible]

5. Circa doctrinam vero *Ariſtotelicam* notum eſt, quid in omnibus Ethicis Ariſtotelicis *de libertate contradictionis & contrarietatis humanæ vo-*

luntatis

untatis in oppugnandis affectibus doceatur, ni-
nirum, quod per hanc *libertatem* homo *a brutis*
potiſſimum ſecernatur: Quod in hac libertate
undetur omnis *Imputatio*, vi cujus homo au-
or actionum ſuarum habeatur, ideoque pro re
nata vel laudetur vel vituperetur: Quod in pro-
ceſſu actionum humanarum voluntas quaſi in
hrono ſedeat, & poſtquam eum appetitus ſen-
ibilis ad malum incitaverit, ratio vero eum a
nalo abſtraxerit, ſemper ex *libero arbitrio* ſe ad
onum vel ad malum determinet. Et quæ
unt plura hujusmodi dogmata, quæ ſi non ver-
is, certe facto ipſo idem dicunt, quod ſupra
x Carteſio attulimus, per quæ homo recta via,
ive id confiteatur ſive neget, ad Stoici-
mum vel ad Pelagianiſmum ſeducitur. Nb-
i quod vulgo ad turpitudinem hanc palli-
ndam ſub velamine diſtinctionis inter *vir-
utes philoſophicas & ſpirituales* latitare quæ-
unt, ita ut in illis quidem homini liberum
rbitrium concedant, in his vero natura-
em impotentiam confiteantur. Sed præ-
erquam quod hæc diſtinctio verbis ex Lu-
heri libro ſupra allatis manifeſte repugnat,
um Lutherus homini in externis etiam ac
hiloſophicis actionibus liberum arbitrium de-
egat; facile animadvertemus, bonos hos vi-
os univerſos in applicatione diſtinctionis ſuæ
d exempla ſeſe offerentia adeo diſſentire,
e nuditatem ſuam omnibus oſtendere, dum
erum diſcrimen inter actiones *philoſophicas*

& *ſpirituales* ſive inter *Naturam* & *Gratiam* (in quo veræ ſapientiæ fundamentum conſiſtit) non intelligunt, & quod vel ea quæ pro *virtutibus philoſophicis* venditant, etiam per rationem ethnici cujusdam non obnoxii intelligi queant, nil minus eſſe quam virtutes, dum ſupra ex (h) Logica oſtendimus, nullum plane hominem per naturam ſuam eſſe virtuoſum, item unicam tantum eſſe virtutem, & qui non ubique ſecundum eius regulam vitam inſtituit, virtuoſum dici non poſſe; vel etiam id quod pro *ſpiritualibus* virtutibus venditant, ne ſecundum rationem quidem non obnoxiam, virtutem & rationale quid, ſed hypocriticam mixturam ambitionis & avaritiæ, vel ad ſummum, mixturam ambitionis & voluptatis exiſtimandum eſſe, id quod ex collatione eorum quæ ſupra (i) de utraque hac mixtura docuimus, demonſtrari poteſt.

6. Cum autem intentio noſtra non ſit, refutandis falſis dogmatibus immorari, ſed incertitudo doctrinæ tam Carteſianæ quam Ariſtotelicæ, uniuscujusque qui demonſtrationes præceptorum noſtrorum hactenus traditorum clare intellexit, oculis ſua ſponte affulgebit, in præſenti capite ſententiam noſtram ex iis perſpicue ac fundamentaliter tantum deducemus, ac compendioſe demonſtrabimus, *naturales quidem vires humanas ad affectus coërcendos modicas admodum ac debiles & nimis eſſe inſufficientes;*

(h) c. 12. n. 38. ſeq. (i) c. 12. n. 3. ſeq. n. 6. ſeq.

tes, ad hominem ex inquietudine ſua eripiendum, eumque ad ſummum bonum tranquillitatis animi & ad amorem rationem perducendum, nihilominus tamen *præcepta rationalia de ſupprimendis affectibus cap. præced. tradita non plane eſſe negligenda.*

7. Quoad *primum*, quisque apud ſe deprehendet, quam facilia ac rationalia præcepta capitis præcedentis ipſi videntur, in corrigendis aliorum nævis & in conſilio ipſis impertiendo, *tam dubia ac difficilia eadem ipſi futura in his ad ſeipſum applicandis.* Quid prodeſt ægroto quod ſentit ſe graviter ægotare, quod intelligit, medicinam ad morbum ejus depellendum utilem eſſe, ſi medicinam abhorret, vel ſi morbus ejus adeo invaluit, ut medicinam non retineat, ſed ægrotum cogat eam per vomitum ejicere. Adde quod adhuc deterius ſit, ſi medicinam bene cognoſcat, ſed ſibi penitus perſuadeat, ſe non eſſe ægrotum, ſed bona valetudine uti, Medicum vero, qui eum ſanare cupiat, eſſe ægrotum. Fere enim ægroti hi periculoſisſime decumbere exiſtimantur, qui morbum ſuum non ſentiunt. Iam vero cap. præced. (k) diximus, quod homo, qui affectus ſuos coërcere veſit, afferre debeat *propoſitum* ſeſe emendandi debitamque *attentionem*, & *quod nemo ei hac dare poſſit.* Quis autem dabit ei hanc attentionem & hoc propoſitum, ſi alius quis ipſi hæc dare nequit, & quomodo his ita ſe haben-

(k) n. 10. & 19. in fine.

bentibus ſeſe componet ad Paſſionem dominantem coërcendam, eamque inquirendam, quod cap. præced. (l) inprimis præſuppoſuimus? *Ipſe* ad hoc plane ineptus eſt, effectu enim difficillimum erit, ut ipſe cognoſcat pravum aliquem affectum paſſionem ſuam dominantem eſſe, vel id quod in eum dominium exercet, quantumcunque eſt, malum eſſe. Supra (m) enim prolixe oſtendimus quod in homine intellectus voluntatem, ſed *voluntats intellectum gubernet.* Ergo cum id quod in voluntate ejus regnat, malum ſit, id vero intellectum occupet, ut is illud bonum eſſe exiſtimet, unde intellectus accipiet vires hanc rem ſuam dominantem odio habendi, eamque malam exiſtimandi? Unde accipiet attentionem ad eam inquirendam? Non ſufficit, quod ex præcedenti capite (n) convincatur, quod per pravam *conſuetudinem* naturam ſuam *deteriorem reddiderit*, ſi paſſio ejus dominans, quæ nil aliud eſt niſi ipſa ejus voluntas, hoc ipſo quod in eum dominatur, eum impedit, ut nunquã hoc malum ſuum *in fundamento tam malum exiſtimet*, quam alii id malum eſſe judicant. Quicquid amamus, bonum exiſtimamus, etſi affectibus noſtris ſedatis ejus deformitatem agnoſcamus. Hæc enim cognitio mox rurſus evaneſcit, cupiditate per interna vel externa irritamenta iterum dominari incipiente. Nam hîc præteritam cognitionem, dum

(l) n. 3. 4 & ſeqq. (m) c. 1. n. 26. ſeq. (n) n. 7.

dum affectus tumultuatur, ſtolidam, præſentem vero, quæ a malo affectu dirigitur, prudentem ac ſapientem exiſtimari neceſſum eſt. Ita vero præcepta illa omnia, quæ ſuperiori capite (o) prolixe *de indaganda paſſione dominante* tradidimus, fruſtranea ſunt, dum homo raro aut nunquam idoneus erit, ut illa ad praxin transferat, præſertim cum ipſi ſupra (p) confeſſi ſimus, in inquirendo affectu dominante eundem nos facile eludere, dubium itaque eſt, an regula de conſueta oblectatione per proprias ſpeculationes (q) hominem in eius propoſito multum juvabit.

8. Jam ſi tanta ſe offert difficultas circa nudam cognitionem in Intellectu, in inquirendo affectu dominante, quanta cum difficultate conjunctus erit *ipſe ejus affectus aggreſſus*, & qua ratione homo, qui ab affectibus ſuis regitur, potens erit, ut iſta tentare auſit? Quomodo regulas illas, quas *contra Præjudicia Imitationis & Præcipitantiæ tradidimus* (r) ad juſtam praxin deducet? Nonne ſemper verebitur, ne iis ulteriorem locum non relinquat, quam quatenus iſtæ alios tantum homines, non vero ſeipſum concernunt? Vel licet omnino egregias illas meditationes ad ſeipſum etiam applicet, tamen id non amplius ſe facturum niſi quatenus illæ inferiores ſaltem ejus affectus, non vero dominantem ſpectant, & quod hic ſem-

Ee 3 per

(o) n. 8. & ſeqq. (p) cap. præced. n. 14. (q) ibid. n. 15
(r) cap. præced. n. 17. & ſeqq.

per ſub latibulo fucatæ cujusdam virtutis ſeſe occultabit?

9. Poſito autem, & hoc effici poſſe, tamen omnia illa tantum ſunt præludium quoddam oppugnationis Affectus dominantis, magisque ſpectant ad intellectum, quam ad voluntatem. Quando vero ad rem ipſam devenitur, & ſi homo ad ductum præceptorum ſupra (s) traditorum paſſioni dominanti *per vitandam pravam converſationem*, & *alias occaſiones alimenta ſubducere*, *& per ſtudium bonæ converſationis ac praxin actionum virtuoſarum amorem rationalem extollere debet*; Quid hic facturus eſt? Voluntas per voluntatem oppugnanda eſt, & ſi virtuoſi fieri volumus, neceſſe eſt, ut bona voluntas malam voluntatem oppugnet. Unde autem homo accipiet *bonam voluntatem*, dum adhuc in eo ſtatu verſatur, in quo malam voluntatem dominantem bonam eſſe exiſtimat, & *bona voluntas* a mala adhuc captiva tenetur? Quomodo pravam converſationem ac irritamenta affectus ſui dominantis *fugiet*, cum *converſationi illi, ac irritamentis iſtis adhuc corde adhæreat*? Supra (t) quidem docuimus, *inferiorem* etiam *affectum aliquem per objectum tam fortiter poſſe irritari*, ut quoad hæc irritatio durat, inferiorem affectum valide exuſcitet, ut ad eundem actiones noſtras inſtituamus. Verum & hoc ſuppresſioni affectus dominantis parum incommodabit. Vbi enim *homines virtuti*

(s) cap. præced. n. 20. 21. (t) c. 12. n. 19.

tuti deditos inveniemus, qui exiguam iſtam ſcintillam amoris rationalis, quæ nobis ineſt, fortiter inflammabunt, cum ſupra (u) docuerimus, *nullum in mundo hominem eſſe vere virtuoſum?* Imo ubi virtuoſos homines, licet hi in mundo eſſent, reperiemus, dum eos cognoſcere non poſſumus, quia illis tam diſſimiles ſumus? In hoc ſtatu eos pro *ſtultis & inſanis* habebimus, quia tam procul a cupiditatibus noſtris eos remotos eſſe oportet. Neceſſe eſt, ut eos *pro ſeductoribus & impoſtoribus* habeamus & re optime confecta, eos qui ad affectum noſtrum proxime accedunt, loco prioris ſocietatis eligemus, naturale enim certumque eſt, nos amare id quod nobis eſt ſimile, odiſſe vero id quod ab affectibus noſtris remotum eſt. Is ergo erit effectus, ut hos *virtuoſos* habituri ſimus, in quibus *affectus noſter dominans* etiam *prædominatur*, ſed qui eundem non in tam externas craſſasque actiones, fortaſſe ob aliam quandam mixturam, prorumpere ſinunt. Vel ſummo ſtudio adhibito, ſocietati nos applicabimus, in quibus *ſecundus noſter vitioſus affectus ſuperiorem locum tenet*, *ſuperiore* affectu noſtro *ſecundum locum* occupante.

10. Et quomodo amorem rationalem *per praxin actionum virtuoſarum extollemus*, cum nondum ſimus virtuoſi, ſed â vitiis regamur, ac per huiusmodi actiones primum virtuoſi fieri, per easque affectum dominantem oppugnare

(u) c. 12. n. 38. ſeqq.

cupiamus. Vere hic committimus hyſteron proteron. Ecquis conſilium Medici prudens & effectui idoneum exiſtimaret, qui ægroto podagra fortiter correpto hoc conſilium daret, ut ſucceſſive ſe exerceat, ut conſurgens pedibus inſiſtat, & in hypocauſto deambulet, vel qui ægroto anorexia ſtomachi laboranti conſuleret, ut morbo adhuc dominante pedetentim v. g. carni bubulæ, aut crudo petaſoni comedendo aſſueſcat? Nonne hoc ipſo morbum redditurus eſſet deteriorem, omnemque ſalubrem medelam corrupturus?

11. Quare homo, ſecundum rationem paſſionem ſuam dominantem ſuppreſſurus longius progredi non poſſet, niſi ut *interdum occaſionem ad affectum dominantem exercendum, vitaret, & ut quandoque occaſionem quæreret, ad nunnullas actiones ipſi oppoſitas exercendas.* Sed & hocipſum eum ſæpe decipiet, dum ſupra (x) docuimus, quod homo ſibi *occaſionem* pro lubitu procurare nequeat, ſed quod ſæpius in occaſiones incidamus, quas non quæſivimus, & quas quærimus, non inveniamus, nec amplius tamen aliquid præſtabitur, quam ut homo malum ſuum affectum, eiusque actiones, *per exuſcitationem ſecundi vel tertii vitioſi affectus* parumper mitigaret, & e. c. *Invidiam* avaritiæ ſuæ per *mollitiem* voluptatis ſuæ, vel irrationalem *Impudentiam* avaritiæ per verſutam *Gravitatem* ambitionis, vel *Crudelitatem* ambitionis

(x) c. 12. n. 24. ſeq.

nis per *Meticuloſitatem* voluptatis, vel *Impudentiam* voluptatis per ambitioſum *Metum ignominiæ*, denique actiones & voluptatis & ambitionis per diffidentem Meticuloſitatem avaritiæ temperaret, vel ad tempus occultaret.

12. Quid autem hoc homini virtutem quærenti prodeſſet? dum hocipſo nihil aliud conſequitur, niſi *ut ex uno vitio in aliud prolabatur*. Vel re optime confecta, ex omni philoſophica emendatione & applicatione regularum artis rationalium *nil prodiret niſi hypocriſis*, ac homo omni labore adhibito, re ad ſummum perducta nil amplius præter *virtutem apparentem* ſibi comparabit. Supra (y) enim perſpicue oſtendimus, fortes mixturas avaritiæ & voluptatis, item ambitionis & avaritiæ, huiusmodi virtutes fucatas atque hypocriticas efficere poſſe.

Sed *ne hoc quidem* per præcepta noſtra ſupra tradita *conſtanter expectari licet*, oſtendimus enim (z) irritationem paſſionis cuiusdam inferioris diutius non durare, quam dum objectum illam exuſcitans præſens eſt, deinceps vero, objecto non amplius præſente, paſſionem alias dominantem cor, ſenſus & cogitationes noſtras gubernare. Imo etſi paſſio noſtra dominans non ſemper *occaſionem* ſibi procurare poſſet, infinitam ſuam cupiditatem *pro lubitu explendi*, ſuperiora tamen præ-

Ee 5 ce

(y) c. 12. n. 3. ſeq. n. 6. ſeq. (z) c. 12. n. 19. (aa) c. 12. n. 58. 59.

cepta (aa) ibidem oſtendunt, quod nunquam vel raro ei defutura ſit occaſio ſeſe confirmandi, ac dominium ſuum tam in amorem rationalem, quam in affectus inferiores vitioſos conſervandi.

14. Ergo cum tam parum ſpei reliquum ſit, ut homo regulas de remedio amoris irrationalis ſibi applicare, vel præcepta idonea ad vitia oppugnanda addiſcere, in iisque ſe exercere queat, inde ſua ſponte ſequitur, *nunquam eum futurum eſſe in eo ſtatu, ut exercere poſſit regulas artis rationalis ſupra* (bb) *a nobis traditas, quemadmodum homo poſt ſumptam medicinam, & præcepta ad praxin deducta, allaborare & ſeipſum examinare debeat, an prioribus ſuis irritationibus reſiſtere valeat.* Quomodo enim is pugnabit, qui tam ineptum ſe agnoſcit, ut nullum artis præceptum addiſcere queat? Et quomodo is audebit agere ea quæ ſani homines agere ſolent, qui inde a nativitate ſua mala corporis conſtitutione uſus eſt, qua medicinam ſumere impeditur? Simul hoc ibidem notavimus, homini in praxi examinis hujus cavendum eſſe, ne fortiores irritationes aggrediatur, ſed tales duntaxat, quæ non multo fortiores ſunt, quam eius vires: Sicut forte is qui ſerias colluctationes inſtituere cupit, non ſtatim robuſtiſſimum in palæſtra pugilem aggreditur, ſed talem

(bb) c. 14. n. 22. ſeq.

lem qui viribus ei fere æqualis eſt, & uti ægrotus qui vires ſuas ſentit adauctas, non ſtatim ad craſſum laborem ſe accingit, ſed prius deambulando & quæ ſunt hujusmodi, auræ frigidæ ſe exponit. Quomodo autem homo in viribus ſuis examinandis *objectum pro lubitu poterit eligere*, cum docuerimus (c c) non poſſe eum ſibi occaſionem formare, qualem vult, eumque perpetuo innumeris modis irritationibus affectus ſui eſſe circumdatum? (d d) Ita vero nunquam ſperare poterit, ſe poſſe vincere, ſed ſemper ſe debere ſuccumbere. Imo licet forte irritatione ſecundi ejus affectus affectum dominantem ad tempus coërcuiſſet, ſana ratio tamen eum docebit, verendum ſibi eſſe, ne ſubſecuto examine vel occaſione præter voluntatē ejus ipſi oblata, objecto illo, quo ſe examinare conſtituit, fortius adhæreat, & in ejus compedes incidat, eo ipſo quod cupiditas ejus hactenus ſuppreſſa fuerit. *Omnes cupiditates ſunt quaſi fames ac ſitis animæ.* Quo magis autem fames & ſitis compeſcitur, eo fortius deinceps in cibum ac potum irruit, eoq; minus poſtea moderari poteſt. Exempla quotidiana oſtendunt, hanc ipſam ob cauſam ſtolide amantes mutuam amicitiam tollere, quia abſtinentia ad tempus cupiditates eorum fortius accendit. Falſiſſimum itaque eſt & palpabilis error, cum Carteſius docet: *hoc eſſe remedium generale contra omnes*

(c c) c. 12. n. 24. (d d) c. 12. 58. 59.

omnes affectus, ut homo quando ſentit ſe iisdem impeti, judicium ſuum ſuſpendat, & actionem usque ad tempus tranquillitatis differat, item quod ſecundum *vulgarem doctrinam* voluntas humana natura ſua ad bonum & malum ſit indifferens, & quod homo habeat *liberum arbitrium*. (ee)

15. Nunc vero facile oſtendi poteſt, paſſionem dominantem hominem impedire, ne *regulas capitis precedentis ad ſingulas paſſiones in ſpecie applicatas in praxi exercere queat*. Si *Voluptas* in eo dominatur, (ff) ea ipſum ſemper invitabit, ut Sobrietatem & Caſtitatem, ſi non pro vitiis, tamen pro ſtultitia habeat, & guſtata dulcedo ac delectatio eum impediet, ne unquam malum voluptatis exacte perpendat. Imo hoc ipſo moleſtiam cum ſenſu voluptatis immediate conjunctam non exiſtimabit eſſe moleſtiam, ſed ſibi perſuadebit, eam eſſe partem eius eſſentialem, variationem enim delectare, & e. g. amantium jurgia frequentia, ex imaginatione eorum, amoris redintegrationem eſſe. Ac tandem quidem periculum veletudinis ſuæ agnoſcet, ſed vel ſtulta ratione periculum ſtudebit evitare, non vitata ejus cauſa, vel ſibi perſuadebit nullum ſibi metuendum eſſe periculum, dum vel fruſtra ſe conſolatur, nolle ſe exceſſum committere, vel ſibi tempus futurum præfigit, quo cupiditatem ſuam intermittere velit. Non habet patientiam ad ullam maturam con-

(ee) conf. ſuprà §. 4, 5. (ff) conf. cap. præced. n. 26.

conſiderationem, nedum ad eam, quæ voluptatem ejus aggredi debeat. Non poteſt vitare converſationem, ſed ſi ei ſe vult ſubtrahere, in morbum incidit, & ingentes patitur cruciatus. Aliorum hominum, ut ambitioſorum & avarorum conſortium ipſi moleſtum eſt. Ad laborem ſe accingens, protinus puſtulas in manibus contrahit. Eſt inconſtans. Per naturalem præcipitantiam ſuam viribus ſuis nimis confidit, & quamprimum ad conſuetas occaſiones redit, ſubito capitur.

16. Vbi *Ambitio* dominatur, ea hominem impediet, ne vanitatem gloriæ humanæ, tranquillitatem Status intermedii, moleſtiam honoris. & peſtilentes effectus ambitionis agnoſcat, nec ſibi perſuadeat, poſſe ſe eosdem Ingenioſitate ac verſutia ſua evitare. Voluptuoſos, item avaros tolerare non poteſt, aliorum vero ambitioſorum conſortio vacare ipſi eſt impoſſibile, imo neſcio quid committeret, ne aulam miſſam faceret. Ac licet inferioribus vel egenis inſerviret, tamen eius ambitio oblectamentum ſuum in eo quæreret, ut ab ipſis laudaretur.

17. *Avaro* denique (h h) iudicium ejus per ſe debile ne hoc quidem permittet, ut avarum ſe eſſe putet, nullum enim vitium cognitionem ſui magis impedit, quam Avaritia, Voluptate impudetenter ac aperte actiones ſuas confitente, Ambitione vero eas pro ipſis virtuti

(hh) conf. c. præced. n. 28.

tutibus venditante. Et ſi vel maxime avaro perſuaderetur eum eſſe avarum, ipſum tamen ejus temperamentum eum magis adhuc impediet, ne vanitatem divitiarum, αὐτάρκειαν in paucis, item moleſtiam avarorum eorumque miſerum exitum recolat. Non delectatur quidem conſortio avarorum, & voluptuoſos potius quærit & ambitioſos; ſed avarorum converſatione carere non poteſt, quia hi præ cæteris multum negotiantur, ac ſi negotiis & commerciis ſe ſubducere velit, idem ageret quod piſcis qui extra aquam vivere vellet. Liberales actiones ac beneficia exercere æque moleſtum ei futurum eſſet, quam tortura carnificis, officia vero præſtare, ex quibus compenſatio nulla ipſi expectanda eſt, tam ipſi foret difficile, quam homini ſpaſmo membrorum laboranti, erecta ambulatio.

Quantumvis autem ars rationalis iſta ſit inſufficiens, *non eſt tamen illa plane contemnenda nec negligenda.* Quotidiana enim experientia oſtendit, quod *ſcintilla* iſta *amori rationalis* apud quemvis hominem reſidua, illum ſæpe & quotidie *commonefaciat*, ejusque actiones *reprehendat*. Et licet homo impotens ſit ad paſſionem dominantem *coërcendam*, ac rariſſime idoneus ſit, ut forti cuidam irritationi *reſiſtat*, ne in externas actiones prorumpat, niſi eum metus alius paſſionis vitioſæ, vel metꝰ pœnæ retrahat, potens tamen eſt *ex libera voluntate plus mali agere*, ac ſtudioſe *quæſita occaſione* & ſpontanea

in-

inclinatione ad actiones affectum eius magis confirmantes, fortius eum irritare adeoque peior fieri; Item etſi ſæpe prævideat, ſe aliquid acturũ, quod ipſum deinceps pœniteat, & ſæpe quidem occaſionem in eam incidendi ſe poſſe vitare, ſi ab ea mature, & paſſione ejus nondum tam valide irritata, abſtineret, tamen ſæpe *absque forti incitamento apud ſe conſtituat*, velle ſe contra hanc rationalem ſcientiam agere; Item occaſione ipſi *Deum* ſubtrahente, ne ſecundum affectus ſuos dominantes agat, ac ſæpe per divinam gratiam & providentiam ſuam exilem amoris rationalis ſcintillam *exuſcitante* ad paſſionem dominantem felici ſucceſſu oppugnandam, illum huic *iraſci*, & hanc a Deo ipſi largitam fortunam *infortunii* loco habere, nec vias divinæ providentiæ, quæ tamen per doctrinam ſupra (ii) traditam ab ethnicis multis intelliguntur, & ex cauſis valde rationalibus demonſtrari poſſunt, expendere, ſed ipſis *reſiſtere*, easque viribus voluntatis ſuæ penitus depravatæ tribuere.

19. Jam uti hæc omnia ipſi hoc præbent cognoſcendum, ſe quidem ex ſeipſo impotentem eſſe, ut *melior* fiat, quam fuit inde a juventute ſua; ſed per voluntariam negligentiam, liberamque voluntatem ſe *peiorem factum*, quam in iuventute fuit, adeoque ſe ea etiam gaudere poteſtate, ut *voluntariam hanc atque ſpontaneam repugnantiam intermittat*, nec amplius concitato quaſi curſu in majus malum decurrat; Ita ex

(ii) cap. 12, n. 27, & n. 50, ſeq.

ex doctrina morali hunc uſum tamen capiet, ut agnoſcat, ſe ex ea cognitionem eam hauſiſſe, adeoque ſe magis libidinoſum ac effrenem futurum, ſi jam in agnita ſua negligentia ac malitia, de qua convictus eſt, pergere vellet. Ægrotus, de cuius vita omnes Medici deſperant, & quod triennium forte non ſupervicturus ſit, ſi diætam obſervet, ſi vero eam negligat, prognoſticon ei formant, vix per menſem eum victurum, ſtulte tamen aget, ſi in naturam ſuam graſſari, nec ſalubrem diætam uſurpare velit, & alius quidam febri hectica tam fortiter correptus, ut per totam vitam ipſi hæc adhæreat, nihilominus irrationaliter ageret, ſi præſcriptis medicamentis non uteretur, ex quorum uſu Medicus ipſi promitteret, fore ut paroxyſmi quotidiani vel matarentur; vel altera vel tertia demum die redituri eſſent, certe minus ſint vehementes.

20. Hac ratione vero alia quædam *pernicioſa ac pericnloſa opinio* vitatur, fundamenta omnia imputationis factorum, omnemque pœnarum iuſtitiam tollens, & evincere ſtudens, *hominem quicquid agat, ex inevitabili neceſſitate agere*, eique abſolute impoſſibile eſſe, aliter agere, ex qua deinde vel fatum Stoicum, vel certe horrendus quidam conceptus de *eſſentia divina*, quaſi ea eſſet *ty[illegible]ica* vel *impotens*, formatur, proximam ad Atheiſmum viam ſternens. Nam ex demonſtrationibus hactenus allatis manifeſtiſſime apparet, quod homini-

bus ob liberam eorum petulantiam, eorum actiones *recte imputari*, iique ob easdem *puniri* queant, & quod pœnæ per leges ipſis poſitæ *metum* illis incutiant; quarum conſideratione iis ſi non voluntas, occaſio tamen interdum adimitur, ſecundum paſſiones eorum dominantes agendi, ſicut forte Medicus ægrotum, omnia noxia edere ac bibere cupientem, ſæpius per metum periculi vel mortis incuſſum, a pravis ejus cupiditatibus abſtrahit. Manifeſtum tamen eſt, *per hunc metum neminem effici probum ac virtuoſum*, ſed in fundamento manere malum, nec omnem hunc metum ſufficientem eſſe, ſi homo ſeductus ſibi perſuadet, actiones ſuas ſe velle clam perficere, vel judicem eum non puniturum: Ita ut *Leges punitivæ* & omnis Coactio nil prætrr *Hypocritas* efficere valeant. Ac multa hîc quidem circa *leges punitivas humanas earumque praxin* notanda eſſent, cum & hæc Iuriſprudentiæ pars a capite usque ad calcem corrupta ſit; Sed cum hæc ad aliam potius diſciplinam, quam ad *Ethicam* pertineant, his non immorabimur.

21. Non poſſum tamen *communem errorem Ethices*, ut ubivis illa tractatur, diſſimulare; Sanam nimirum rationem, ac demonſtrationes ſupra traditas monſtrare, quod homini quidem actiones ejus ad pœnam imputari queant; quod vero *laudem nullam plane mereatur, bonum agens*. Nam (1.) ſecundum naturam ſuam nil boni agit, ſed non niſi malum. (2) Si

Ff vo-

voluntate ſua ita utitur, ne libidinem ſuam ſequatur, nec tam malus eſt, ſicut eſſe poſſet, per id plus laudis non meretur, quam fur, qui centum tantum thaleros abſtulit, cum mille thaleros furandi occaſionem habuerit. (kk) (3.) Voluptuoſus laudem non meretur, ſi non tam ambitioſus eſt, quam ambitioſus, nec ambitioſus, ſi minus avarus eſt quam avarus, nec avarus, ſi minus voluptuoſus eſt quam voluptuoſus; Quia nemo horum voluntarie talis eſt, ſed ex impulſu paſſionis ſuæ dominantis. (4.) Quando per divinam providentiam homo impeditus fuit, ut occaſionem peccandi quæſitam non invenerit, rurſus deeſt fundamentum, cur homo laudetur, nec Deus potius celebretur. (5) Etſi in minori gradu aliquid boni egiſſet, nondum tamen omnia feciſſet, quæ ipſi etiam ratio agenda dictitat. Ecquis autem dicet, malum debitorem laudem aliquam meruiſſe, qui milleſimam forte debitorum ſuorum partem ſolvere incipit. (6) Denique Laus humana nullum uſum habet, niſi ut homines reddat ſuperbos, eorumque ambitionem alat, vel voluptatem & avaritiam eorum compeſcat, ne tam valide ſemper prorumpant. Hoc monitum vero eo magis eſt neceſſarium, quia hi quos in ſcholis & Academiis, imo in ſanctiore cathedra illud inculcare oporteret, pernicioſam doctrinam contrariam verbis & factis defendunt, & qui in tali ſeculo vivimus, in quo Theologi Ev-

an-

(kk) Conf. Henr. Morus in Schol. ad lib. 3. c. 1. Sect. 2. Enchirid. Ethic.

angelici imo tota Miniſteria non erubeſcunt in publicis ſcriptis docere, hanc doctrinam noſtram, qua vel honeſtus ethnicus convinci poſſet impiam eſſe & anticriſtianam.

22. Ergo cum *homo* miſeriam ſuam animadvertens, ac intelligens ſe impotentem eſſe, ut media capitis præcedentis exerceat, ſeipſum diligenter obſervat, cavetque ne ita temere, ſicut antea fecit, diſcurrat, ac ſæpenumero, cum tentat an longius progredi queat, de miſeria ac impotentia ſua magis magisque reipſa convincitur; Cogitari facile poteſt, *parum* eum inde *delectari*, ſed neceſſum eſſe ut *contriſtetur*, *nec* Philoſophiam vel *doctrinam moralem eum poſſe conſolari*. Sed hoc tanto melius exiſtimandum erit, ad demonſtrandum, præcepta capitis præced. non contemptim eſſe habenda, propterea quia nobis quidem oſtendunt, quemadmodum affectus humanos coërceri oportebat, ſimul autem eo nos deducunt, ut diſcamus, per vires noſtras naturales eos non poſſe coërceri, ſed hanc potentiam, ac ſolatium triſtitiæ noſtræ a ſublimiore ac ſanctiore diſciplina nobis expectanda eſſe. Atque idipſum inter cæteros *characteres* referendum eſt, *Ethicam noſtram verum examen* ſuſtinere. Omnis *vera Philoſophia* nihil aliud eſſe debet, niſi ut hominem *ad veram Theologiam* quaſi *manuducat*, & Lumen naturæ eſt inſtar candelæ, qua homo in cella tenebroſa occluſus (qui in tenebris ipſe errabundus vagatur) utitur, ut ejus adjumento ad januam fortiter obſeratam

deducatur, per quam lux diurna, etſi obſcure admodum, lucet, & qua deinceps non amplius utitur, ſed eam abjicit, poſtquam per gratiam oſtiarii ad lucem meridianam pervenit: Ergo *ubi deſinit Ethica, ibi ejus defectum ſupplet divina Sapientia. Ethica* ulterius non procedit, niſi ut homini ſtatum beſtialitatis cognoſcendum præbeat, eumque inde ad ſtatum *humanitatis* perducat. Sed quomodo ab humanitate nudaque ratione abducendus, & ad verum Chriſtianiſmum perducendus ſit, ſacra oſtendit Scriptura, & in hoc eum adjuvat divina Gratia.

23. Cæterum dubitari non poteſt, *Ethicam* noſtram certe in hoc capite talem fore, ut *junioribus* etiam proſit, idque eo magis, quia ulterius non procedit niſi ut *hominis miſeriam atque impotentiam cognoſcendam præbeat*. Quo juniores ſunt homines, eo minus habent præjudiciorum, eoque pauciores irritationes ac machinationes pravi ſui affectus naturalis experti ſunt, & eo minores is egit radices, cum ex adverſo per malam conſuetudinem magis reddatur operoſum, ut homo quanto plures annos habet, tanto difficilius miſeriam ſuam, nedum naturalem impotentiam intelligat. Quanto major quis eſt ætate, tanto difficilius is deinceps a ratione ſibi relicta diſcedit, tantoque minorem guſtum capit ſapientiæ divinæ in Scripturis abſconditæ.

24. Nec moralis tamen hæc noſtra Philoſophia in gratiam *tenellæ adoleſcentiæ*, ſed pro *adul-*

tis, cum *deceptis* tum *decipientibus*, ſcripta eſt. Pro illis, ut expergiſcantur, & peſtilentes communes doctrinas caveant; Pro his, ut ſi ex ignorantia hactenus peccaverunt, hanc ignorantiam ſuam emendent, ac Deo honorem dent, ad agnoſcendam miſeriam ſuam, ſicut ipſe hic honorem Deo tribuo, atque confiteor me non ita pridem cum jam tempus aliquod in hac poſteriori Ethices parte laborare cœpiſſem, adhuc hæſiſſe in hoc præjudicio, ut communem illam diſtinctionem nihil ſignificantem inter virtutes Philoſophicas & Theologicas me paſſus fuerim ſeduci, nec naturalem impotentiam etiam in virtutibus philoſophicis animadverterim, ſed neſcio quantos homo in iis progreſſus facere queat, exiſtimaverim. Unde & auditoribus meis, quos tunc habebam, hunc errorem impreſſi, iiſque capitis præcedentis ſciopraphiam quidem aliquam tradidi, ſed demonſtrationes capitis præſentis, quas tum ipſe ignorabam, omiſi, cujus rei veniam & oro & ſpero. Si qui vero vulgares errores nondum volunt agnoſcere, ſed doctrinis moralibus ethnicis & plusquam Papiſticis, ac jactatione virium liberi arbitrii, amoris ſui ordinati, moderati ſtudii honoris, opum & voluptatis, pergere: tamen *Philoſophia* hæc *moralis* divina favente gratia hanc etiam præſtabit utilitatem, quod ſcripta ſit in teſtimonium contra illos.

EPILOGUS.

SUMMARIUM.

Vſusfructus præſentis Philoſophiæ moralis. n. 1. Conſenſus præcipuarum ejus doctrinarum cum Scriptura ſacra, nimirum Amorem eſſe ſummum bonum, reliquas virtutes omnes, inprimis vero quatuor virtutes cardinales veterum ad illum referri poſſe. n. 2. Voluptatem, Ambitionem & Avaritiam eſſe generalia tria vitia primaria. n. 3. Hominem eſſe impotentem ut ſeipſum reddat beatum; In hujus etiam Impotentiæ agnitione gratiam divinam contineri. Obſervatio neceſſaria de finibus Naturæ & Gratiæ. n. 4. Connexio Ethices philoſophicæ cum Ethica Chriſti. Conceptus de octo beatitudinibus ex concione Chriſti in monte. Pœnitentia. Fides. Charitas. Tres viæ, Purgativa, Illuminativa & Vnitiva. Suppreſſio trium vitiorum primariorum, Acquiſitio aliarum virtutum illis oppoſitarum, & Elevatio amoris rationalis ad amorem DEI. Odium theologicum venenum peſtilentiſſimum. n. 5. Vna tantum eſt hominis Beatit., cujus in hac vita initium fieri debet. Vera converſio in agone periculoſa eſt, ac raris exemplis confirmata. Latro in cruce, ut videtur, non fuit impius in extremo gradu, prius legitur de eius bono opere, quam de eius confeſſione fidei. Error, ſummum bonum Philoſophicum & Theologicum diſtincta eſſe realiter. n. 6. DEVS Chriſtus & Spiritus ſanctus ſunt cauſa efficiens beatitudinis humanæ. Fides, Charitas, Spes, Sapientia conjunctim, non vero ſeparatim hominem ſalvificant. Compendium hujus doctrinæ circa inveteratam illam controverſiam: Fidesne an Charitas cum operibus ſuis ſalvificet. Vanitas eorum, qui ſuper hoc diſceptant. n. 7. Compendium Ethicæ hujus in dijudicanda controverſia de perfectione

in

in hac vita, in cognitione diverſarum viarum Pœnitentiæ & Converſionis, externæ apparentiæ converſorum, diverſarum tentationum, ac diverſorum conſiliorum pro tentatis, item variarum ſectarum. n.8. Compendium Ethicæ præſentis in Phyſica. Nævo Lutheri, in gloſſa quadam ad librum Sapientiæ, n.9. Compendium huius Ethicæ in vera Politica & in Diſciplina *D*ecori, falſum iudicium Apologiæ A.C. de Ariſtotele. n.10. Cur autor ad tempus calamum ſepoſiturus, & ſelectum Auditorum impoſterum facturus ſit. n. 11.

I.

PAradoxum ſine dubio multis videbitur, quando in Ethica mea doctrinas multas reperient, reliquis libellis Ethicis omnibus fortaſſe contradicentes, certe *quoad fundamentum a methodo reliquarum Ethicarum valde diſcrepantes.* Ego vero, uti ipſis fidem facere poſſum, me id non feciſſe ex ambitione, nec ullam inde gloriam mihi tribuere, eamve quærere, dum convictum me ita ſcribere oportuit, ſicut me divina veritas Scripturæ ſacræ ſimpliciter duxit; Ita & illi *Ethicam meam cum verbo divino conferent*, ac inde occaſionem arripient, perſpicue cognoſcendi, quod *communis ethicus docendi modus a verbo DEI abducat*, & cum illo æque ac lux cum tenebris miſceri nequeat, & *Scripturam ſacram in omnibus quatuor Facultatibus majoris æſtimabunt, quam id hodie, eheu, fieri conſuevit.* Ac ſi forte præter ſpem reperient, me in doctrina mea morali aliquid docuiſſe, quod cum ſancto DEI verbo non conſentiat, id *audacter reiiciant.*

Homo enim ſum, & quotidiana opinionum mearum mutatio ac emendatio mihi ſatis oſtendit, doctrinas meas non eſſe infallibiles, easque nemini eſſe obtrudendas, QVIA cum verbo diuino conſentiant, ſed tolerandas ſolum vel acceptandas QVATENUS cum verbo divino conſentiunt. Et ſicut præcedens caput oſtendit Ethicam meam pro ſeductis potisſimum ſcriptam eſſe; ita hi, qui iam vivum aliquem guſtum in verbo divino reperiunt, recte agent, ſi hanc Ethicam meam *non legent*; Tam parum enim guſtus in ea invenient, quam adultus ſi ambulare cogeretur in ſerperaſtro, in quo pueri tenelli diſcunt incedere: Æque etiam ii, qui olim erant ſeducti, præſertim præteriti Auditores mei, neceſſe habent ut poſt cognitionem veritatum in Ethica noſtra demonſtratarum, hunc *librum meum abiiciant*, & in ſolo DEI verbo unice hæreant: Vti forte ægrotus cruces quibus iunixus incedere didicit, valetudine recuperata abiicit. Tota enim doctrina mea longius non progreditur, quam ut literatos ac ſtudioſos *convincat*, quam plena ſint omnia fimo & ſtercore in literatura ubiuis locorum regnante, & quomodo hoc ſtercus *expurgari* oporteat. Qua ratione autem expurgari *posſit*, bonum vero in eius locum *afferri* debeat, hoc ſublimior ſchola docet, in qua ego non ſum Profeſſor, ſed tantum in ultima claſſe Auditor.

2. Spero tamen *fundamentum præſentis Ethicæ mea cum ſacra Scriptura concordare*, nec ali-

aliud quid, licet non tam perfecte, docere, quam Scriptura claris verbis docet. *Amorem eſſe ſummum bonum*, ex Scriptura etiam patet, quæ non tantum dicit, ipſummet DEUM eſſe Amorem, ſed & in veteri æque ac in nouo Teſtamento graviter inculcat, præceptum de amore DEI & proximi eſſe centrum, in quo pendeat univerſa Lex & Prophetæ: Sed cur non etiam Evangelium? poſtquam Chriſtus unicum hoc mandatum diſcipulis ſuis valedictionis loco reliquit, ut ſe mutuo ament, & dilectus eius diſcipulus in Epiſtola ſua ultimum hoc mandatum amantiſſime inculcat, & connexionem amoris DEI & proximi ad oculum demonſtrat. Præterea Scriptura oſtendit, quod in futura vita Fides quidem & Spes tanquam virtutes intermediæ ceſſabunt, ſola vero Charitas manſura ſit. Facile item demonſtratu eſſet, *virtutes in prima parte Ethices adductas*, quas ad amorem cum univerſalem tum particularem, item ad officia hominis erga ſeipſum requiſivimus, nec minus illas quarum in Tabula partis poſterioris, in collatione amoris rationalis cum tribus vitiis primariis, mentionem fecimus, *omnes in Scriptura ſacra inculcari*, ſi quis de hoc ipſo dubitaret; Sed ſufficit, iam ſolum allegaſſe Paulum, qui in egregia oratione panegyrica, Amori dicta, oſtendit, virtutes omnes quotquot ſunt, ex Amore tanquam è proprio centro radiare. Et ſicut in circulo radii e centro ducti ob infinitam multitudinem ſuam numerari nequeunt,

unt, ſed uniuscujusque libertati merito relinquitur, in quot partes circulũ dividere velit, ſive per Diametrum in duas, ſive decuſſatim in quatuor, vel pro diverſitate circumſtantiarum in tres, quinque aut plures partes; Ita Scriptura in recenſendis virtutibus ex Amore profluentibus, quæ diverſimode enumerantur, oſtendit, non eſſe certo alicui numero inſiſtendum, nec litigandum, an ſecundum ſententiam priſcorum Philoſophorum ante Ariſtotelem quatuor virtutes Cardinales, an vero ſecundum Ariſtotelem undecim an denique ex mente plurium recentiorum alius virtutum numerus, & quarum virtutum eſſe debeat? Dubito tamen, an Ariſtotelici tam clarum aliquod dictum Scripturæ in favorem virtutum ſuarum reperturi ſint, quam pro *quatuor virtutibus cardinalibus veterum* (quas etiam in priori Tabula partis poſterioris cum hypotheſibus noſtris conciliavimus) ex libris Salomoneis allegari poſſunt, cum de ſapientia pronunciat: *Si Iuſtitiam quis diligit? Labores hujus magnas habent virtutes, Sobrietatem enim & Sapientiam docet, & Iuſtitiam & Virtutem, quibus utilius nihil eſt in vita hominibus.*

3. Ad cognitionem *trium vitiorum principalium* me deduxit conſideratio doctrinæ veterum de ſeptem vitiis cardinalibus, quæ olim in Papatu ſub vocabulo SALIGIA memoriæ impreſſerunt, item collatio eorundem cum dicto Iohannis, in quo *omnia quæ a mundo ſunt, & non a*

Pa-

Patre, ad tres claſſes refert, *concupiſcentiam oculorum*, *concupiſcentiam carnis*, *& ſuperbiam vitæ.* Et quanto magis de hac re in humilitate & in timore Domini cogitavi, tanto magis ejus perſpicuitatem in collatione cum lapſu hominis, item cum natura hominis poſt lapſum ſecundum omnes hiſtorias, intellexi, & quotidie plures veritates animadverto, cum hac pulcre connexas, ac multis in partibus magnum lumen præbentes. Alibi in lectionibus privatis in Hiſtoriam eccleſiaſticam oſtendi, in *deſcriptione lapſus Euæ*, *& colloquii eius cum ſerpente* perſpicue contineri, quemadmodum *per tria vitia principalia Imago divina deſtructa* ſit, item quemadmodum *ſub Jabal*, *Iubal & Thubalkain tria hæc vitia principalia in formam artis redacta*, ac per hoc infinita confuſio & diſceſſus a DEO in rempublicam introducta fuerint. &c.

4. Denique ad cognitionem *naturalis Impotentiæ ac Inſufficientiæ virium humanarum* me per divinam gratiam deduxerunt tot clara Scripturæ dicta, quæ fere in omnibus libris Biblicis continentur, & fere in omnibus concionibus recitantur, mihique oſtenderunt *vulgarem noſtratium doctrinam de libero hominis arbitrio &c.* cum his non poſſe conſiſtere. Quod ſi alicui adhuc paradoxum videatur, is *Librum Sapientiæ* duntaxat in humilitate ſibi proponat, vel unicum illud dictum: *Initium ſapientiæ timor Domini:* in timore Domini, non autem in timore hominum, ſecum expendat, & mox deprehendet, quan-

quantis in erroribus totus mundus adhuc hæreat. Ac ſpero quidem demonſtrationes Ethices meæ tales eſſe, ut ethnicum etiam vel irregenitum cujuscunque ſectæ convincere queant, dum ex principiis rationis univerſalis & ethnicorum etiam cordibus implantatæ, fundatæ ſunt; poſtrema tamen duo capita oſtendere poterunt, facillimum eſſe, ut quis ex *ratione* nuda ac *ſibi relicta* tandem in errores maximos ac perniocioſiſſimos prolabatur, & proinde ut quis id quoque cognoſcat, idque caveat, non *nudæ Naturæ*, ſed *gratiæ* divinæ deberi, quod Salomon perſpicue docet, quod etſi fuerit puer ingenioſus, & ſortitus ſit animam bonam, (id quod facile intelligitur ex his quæ ſupra de mixtura Voluptatis & Ambitionis diximus) & quod ſimul recte educatus fuerit, veneritque ad corpus incoinquinatum, tamen deprehenderit *quod aliter non poſſet eſſe continens, niſi DEUS det, & quod hoc ipſum eſſet ingens* (nec naturalis) *ſapientia, ſcire cujus eſſet hoc donum*, itaque alibi confeſſionem meam edidi, quod *in cognitione Impotentiæ virium naturalium primus contactus gratiæ divinæ ac luminis naturæ conſiſtat.* Adeoque cum dictum eſt: *Ubi deſinit Ethica ibi incipit Theologia*, id ita non eſt intelligendum velut fines *duorum corporum ſolidorum contiguorum*, non autem mutuo unitorum, ſed velut fines *duorum fluviorum*, quorum aquam diſtinctam etiam per viſum circa communes eorum fines cognoſcere licet, etſi in attactu ita invicem uniti ſint, ut

in

in finibus, quos viſu cognoſcimus ne guttam quidem poſſimus eximere, in qua non uterque fluvius concurrat.

5. Jam vero quomodo *Gratia divina defectus Ethices ſuppleat*, hæc ut doceam ſum inidoneus, quia hujus rei nondum ubique vivam cognitionem in plena virtute poſſideo, ſpero tamen eandem, licet adhuc ſit admodum debilis, non plane mortuam fore. Et ut quilibet intelligere & examinare queat cujusmodi ea ſit, & an me ſecundum calumnias inimicorum meorum, tanquam Atheum vel hæreticum vitare, vel ut hominem veritatem ſincere ac ſtudioſe quærentem intueri debeat, *Symbolum fidei meæ* ſincere enunciabo. Hoc vero nullus homo, ne Propheta quidem vel Apoſtolus ullus condidit, ſed is qui major eſt omnibus Prophetis ac Apoſtolis, nimirum ipſe Salvator noſter, ac qui ideo in mundum venit, ut homines ab omni malo liberaret, & ad ſummum bonum (cujus acquiſitionem Ethica nulla dare valet) perduceret. Continetur illud in concione Chriſti in monte habita, & in *octo* illis *beatitudinibus*, quibus Salvator concionem ſuam montanam inchoat. In his *totam Ethicam Chriſtianam* inveni, eamque ſic concipio: Primo *beati ſunt*, qui *ſpiritualem* ſuam *paupertatem* & impotentiam ſe juvandi, agnoſcunt, hîc enim uti jam dixi, Gratia incipit, vbi Natura per eam contacta deſinit. Et hoc ſignificat, quod dicitur: *Eorum eſt regnum cælorum*, quod natura conſequi

ne-

nequit. *Beati ſunt*, qui ſuper hac cognitione *contriſtantur*, nec tantum *lugent* ſtultitiam quam deſignarunt, ſed & impotentiam, quod neminem adhuc vident, cui poſſent confidere, ut is ipſis opitulari poſſet aut vellet: Interim tamen cum Cornelio incipiunt Deum timere, eleemoſynas erogare &c. Nam Deus illos in hac triſtitia ſua non deſeret, ſed eos *conſolabitur*. *Beati ſunt*, qui durante triſtitia ſua in ſpiritu *quieti* ſunt, nec pergunt ſibiipſis opitulari, ſed cum Cornelio orant, ac patienter Gratiam divinam expectant. Hi *tres gradus* requiruntur ad *pœnitentiam*, ſimulque continent viam purgativam. In exuſcitatione enim *ſpiritualis paupertatis* Deus ſimul cor eorum arripit, idque purgat ab *Avaritia*, ut opes poſſideant, quaſi nō poſſidentes. Oborta triſtitia & luctu DEUS cor eorum purgat a *Voluptate*, iisque loco prioris immundæ ac inquietæ delectationis conſolatione ſua largitur prægustum quieti purique gaudii in Domino. In exuſcitatione *Manſuetudinis* Deus cor arripit, & nos purgat ab iracunda *Superbia*. Simul hominibus cognoſcendum præbet, Superbiam inidoneam eſſe quæ *Tellurem posſideat*. i. e. corda hominum in mundo lucretur, ſolamque id valere Manſuetudinem, ut nulla vis, non acerba vel ignominioſa verba corda hominum afficiant, ſed iſtud Amorem, Manſvetudinem ac Patientiam efficere oportere. Poſtquam homo dicta ratione in ſtatu *Pœnitentiæ* ſtetit, cor ejus ad *Fidem*

dem accenditur, ut firma fiducia in *quarto* gradu *Beatitudinis eſuriat ac ſitiat* non fortunam mundanam, ſed ut in Chriſto *Juſtitiam* ejusque fructus conſequatur, & certus eſt hanc ſitim ſuam *ſaturatum* iri. Deus enim prævia purgatione & extirpatione zizaniarum hortum Iuſtitiæ vel Amoris in corde ejus plantat. Loco Avaritiæ hominibus largitur *Miſericordiam*, & in cordibus eorum excitat majorem *certitudinem Miſericordiæ divinæ quotidie guſtatæ*. Loco Voluptatis donat illis *cor mundum*, in quo *Deum* inviſibilem qui eſt lumen inviſibile puriſſimum, ſpiritualiter oculis cordis ſui *intueantur*. Loco violentæ Ambitionis dat ipſis immenſam virtutem veræ tranquillitatis animi ac *pacis*, ut non tantum has virtutes per inhabitationem Dei in cordibus ſuis largiter percipiant, ſed & de pace loquantur, pacem ſuadeant, alios ſecum tolerent, & *pacificationes*, ubicunque poſſunt, inſtituant, adeoque ab omnibus pacis amantibus *Filii Dei nuncupentur*. Deus enim eſt Deus pacis, qui bella aufert usque ad finem terræ, arcum conterit, arma confringit, & ſcuta igni comburit. In *quarta* Beatitudine intelligo *connexionem viæ purgationis cum via illuminationis*, ſive aſcenſum ab hac ad illam, & in *ſequentibus tribus* beatitudinibus *tres gradus viæ illuminativæ*. *Vltima* Beatitudo vel repræſentat *viam unitionis*, ſive ſummum gradum beatitudinis, quantam in hoc mundo conſequi licet, vel (ſi per unitionem

in

intelligitur ea, quæ futura eſt in vita æterna) *aſcenſum ad eandem & connexionem viæ illuminationis cum via unitionis.* *Chriſtianus perfectus* ſpiritu DEI impulſus ad varios fructus elegantes amoris oſtendendas, & ad lucem ſuam lucere faciendum, non poteſt mundo occultus manere. Quamvis enim vita ejus tranquilla atque manſueta, quibuscunque hominibus, ne inimicis quidem excluſis, benefacit, tamen eius actiones in oculos mundi tam fortem ſplendorem emittunt, ut, etiamſi taceret, eius tamen exemplum hominum malitiam omnium oculis exponeret, eadem ratione ac ſi homo diſſolutus, aliusque juvenis modeſtus ſimul in eadem converſatione eſſent, pueri etiam tenelli petulantiam prioris per modeſtiam poſterioris ſua ſponte diſcernere noverunt. Quemadmodum igitur ejusmodi effrenis homo modeſtum hominem ægre ſecum tolerare poteſt, ſed mox leviſſima cauſa arrepta ipſi inſultat, ita mundus cum piis pacem colere nequit, & quo magis illi in ſapientia, fide & amore creſcunt, eo magis hos odit, eſtque illud odium capitale, eo quod per illud hominis fama, opes, imo ipſa vita impetitur, & ob ſummum bonum a ſummo malo feritur, ac origo hujus inimicitiæ, quæ magis eſt virulenta quam omnes inimicitiæ politicæ, iisq; tanto magis opponendæ, *odium Theologicum*, à præcipuis Satanæ ac mundi inſtrumentis, falſis Prophetis ac Theologis appellatur. Ergo ut quis *hanc inimicitiam & quintam quaſi eſſentiam omnis malitiæ, cum patien-*

tientia, humilitate ac manſuetudine ferat, & cum Salvatore paratus ſit, pro impiis etiam & inimicis vitam ſuam profundere, ad id *ſummus gradus beatæ tranquillitatis* requiritur, cujus quidem homo in hoc mundo particeps fieri poteſt, nam qui adhuc infirmi ſunt, merito exclamant: Ab odio Theologico libera nos Domine. Iſte autem *ſummus gradus* in eo conſiſtit, quod divina gratia *ſcintillam amoris rationalis* tam fortiter accendit, & in divinum amorem convertit, ut non tantum ſuper vitioſos affectus aliàs regnantes *elevetur*, verum, etiam ut per gratiam divinam eosdem ita infregerit, ac per quotidianam crucifixionem cupiditatum ſuarum ad tantam perfectionem pervenerit, ut *ſemen peccati* ipſi in hac vita adhuc inhærentis, quia per gratiam divinam captivum tenetur, fere non ſentiat, æque ut homo irregenitus, effrenus ac in ſummo gradu malitioſus ſcintillam amoris rationalis ſibi inhærentem aliquamdiu prope non animadvertit. Ita vero hoſte interno oppreſſo, hoſtes externi ei incommodare nequeunt. Per rapinam bonorum ſuorum & per exitium nihil amittit, *Avaritia* enim ejus proſtrata eſt, & ipſe munitus eſt paupertate Salvatoris ſui: Nil amittit per ignominiam ſibi illatam, cum honoribus exuitur, degradatur, libri ejus confiſcantur vel comburuntur, cum ipſe hæreticus proclamatur, &c. nam eius *Ambitio* proſtrata eſt, ipſe vero manſuetudine ac humilitate Salvatoris ſui mu-

nitus eſt; Denique lacrymæ uxoris, civitatis liberorum, cruciatus qui corpori eius per duros carceres, torturam & mortem infertur, eum non afficiunt, nam *Voluptas* ejus proſtrata eſt, ipſe vero pace ac gaudio Spiritus ſancti munitus eſt, &c. Quænam vero ſummus hic gradus præ reliquis obtinet privilegia? Nullum omnino. *Nam eorum eſt regnum cœlorum*, hæc eſt promiſſio tam primi quam ultimi gradus, ne quis præ reliquis prærogativam aliquam affectet, adeoque *ſuperbia ſpiritualis* tanquam venenum peſtilentiſſimum vitetur. &c.

6. Ecce hic conceptum meum & confeſſionem meam de Ethica Chriſtiana, & de octo beatitudinibus. Et uti ex late dictis patet, etſi hic octo numerantur beatitudines *in effectu tamen & reipſa unicam tantum eſſe beatitudinem*: quæ *diſtinctos* quidem *gradus*, non vero ſpecies realiter diſtinctas habeat; ita etiam credo, *unam duntaxat hominis eſſe beatitudinem, in hac vita inchoandam, in futura vero conſumandam.* Quicunque veram beatitudinem, & nullum ex his octo gradibus in hac vita vivo ſenſu percipit, is certe poſt hanc vitam beatitudinem æternam expectare non poterit. *In quamcunque mundi plagam arbor ceciderit, ita jacebit.* Si beati orbem terrarum poſſidebunt, ſi pacificare eos oportet, ſi *perſecutionem pati* debent, beatitudinem in hac vita inchoari oportet, nam in futura vita homines non regnabunt, non litigabunt, nec alter alterum perſequetur. Hinc ſi quis per totam vitam, (quod fit apud pleroſque in omnibus ſtatibus, etiam in Chriſtianiſmo noſtro Evangelico) ſecundum Voluptatem, Ambitionem ac Avaritiam ſuam, vitam egit aperte diſſolutam, crudelem, &

vir

violentam vel pro diverſis harum paſſionum mixturis, hypocriticam, ſive ſecundum ſtylum politicum, honeſtam ac virtuoſam, credo, (*plerumque*) rem deſperatam eſſe, in agone de æterna beatitudine cogitare: Credo hominem ſtatum ſuum infelicem, in quo vixit, in & poſt mortem ſuam continuaturum: licet quantumvis pecuniæ ſummam templis & ſcholis teſtamenti loco donet, precationes & cantilenas prolixiſſimas inſtituat, ac tot tantisque repetitionibus confiteatur ſe Jeſum ſuum in corde tenere, & quantacunque laude e ſuggeſtibus & in concionibus funebribus extollatur & beate mortuus prædicetur. Vivus adhuc, regnantibus cupiditatibus ſuis confitebatur, jactabatque etiam cupiditates ſuas ſequens, ſe Jeſum ſuum in corde tenere. Oportet eum certe in agone idem dicere, alias enim graviter increparetur, vel ſepultura aſinina ipſi formidanda eſſet. In ſacris literis *unicum* tantum reperitur *exemplum hominis in cruce converſi*. Nec circumſtantiæ ſtatus ejus nobis perſpicue ſignificantur. Dubitari poteſt, an in vita ſua fuerit *extreme impius*. Ethica Chriſtiana hominem non judicat ſecundum Jurisprudentiam politicam. Miſella & ſimplex muliercula, quæ per perſuaſionem ſe paſſa eſt impregnari, ſæpe ne in milleſimo quidem gradu tam libidinoſa eſt, quam multæ nobiles matronæ, etſi illa meretrix vocetur, cogaturque cum genuflectione ad aram publicam pœnitentiam agere, hæ vero magnificis titulis ornentur, & in templo honeſtiſſima ſubſellia obtineant. Miles pauperculus ad militiam coactus, deinceps cogente neceſſitate & per pravam converſationem ſeductus, ut in viis publicis prædaretur vix in milleſimo gradu tam vitioſus eſt, quam multi viri honorati, qui his temporibus ex machinationibus circa falſationem monetæ, ad ſummos honores adſcendunt ac deteſcunt: Etſi ille tanquam furcifer rotæ infixus moriatur, hic vero pro patre patriæ vivus proclametur, & poſt mortem

concionibus, funebribus, parentationibus, carminibus monumentis glorioſis &c. honoretur. Adde quod communiter obliviſcantur in exemplo latronis dicere, *amorem prius in illo per externas actiones ſe exeruiſſe, quam confesſionem ſuam ederet*, dum latronem alterum amice corripuit, ac peccatum ejus ipſi propoſuit, id quod in ſummis charitatis operibus numerari meretur. Credo hic, communem opinionem (quæ univerſaliter in cordibus hodiernorum Chriſtianorum plane aliud ipſis occinit, etſi id forte verbis non enuncient) inde ſimul oriri, quod *ſummum bonum tanquam Genus* plures ſpecies realiter diſtinctus ſub ſe continens ſecundum vulgarem methodum intueantur, & poſtea contendant *ſummum bonum philoſophicum à ſummo bono theologico* realiter differre, idque peculiarem veræ beatitudinis ſpeciem, certe nihil mali eſſe. Vnde ſua ſponte ſequitur, ut homo, cum videat ipſos doctores ita vivere, quaſi cum ſummo bono Ambitio, Avaritia ac Voluptas in moderato gradu conſiſtere queat, contra vero ipſi inculcatur, bonum Theologicum ſeu æternum ab abnegatione ſui incipere, eo ducatur, ut non neceſſarium putet ſe in hac vita de bono æterno ſolicitum eſſe, ſed exiſtimet præſtare, ut hic vivat ſecundum naturales ſuas cupiditates, poſt hanc vitam beatitudinem alteram ſua ſponte ſecuturam, & quemadmodum vitam hanc temporalem cum futura commutet, ita ſe etiam temporalem hanc & philoſophicam beatitudinem cum theologica ſive æterna commutaturum.

7. Cum ſemel in confesſionem meam edendam inciderim, ulterius pergam, confiteor ergo quod credam *Deum ſolum eſſe cauſam efficientem, autorem & conſummatorem ſummæ hujus beatitudinis, hominem* vero ad eandem nil præter impedimenta & *reſiſtentiam*, & re optime confecta, *emisſionem* hujus reſiſtentiæ conferre. Credo igitur, hominem ſalvari oportere *cum timore ac tremore*, quia Deus ſecundum beneplacitum ſuum in eo operatur & velle & per-

ſice-

ficere. Credo *Salvatorem* ideo veniſſe in mundum, ut omnes homines, *qui hoc ab eo petunt*, ſalvaret. Credo *ſanctum* Dei *Spiritum*, qui eſt Spiritus ſapientiæ & ſcientiæ, halitus virtutis divinæ, & ſplendor gloriæ omnipotentis, hominibus donare ſapientiam per quam ſalvantur. Si quis me interrogaret. nunquid credam, hominem per *fidem*, an per *amorem* ſalvari? eum rogarem, ne hac quæſtione mihi velit eſſe moleſtus. Si novi, Solem me calefacere, non neceſſaria quæſtio eſt, ſcrutari, an per lumen, an vero per motum calefaciat, etſi alterutra opinio proprius ad veritatem accedere poſſet. Non omnia quæ vera ſunt etiam ſunt utilia. Quid ſi cum Salomone reſponderem: *Sapientiam* ſalvare? *Sapientia*, *Fides* & *Charitas* debent eſſe conjuncta. Nemo horum reliquis contradicit. *Paulus* ait, *Fide* nos ſalvari *Iacobus* hominem per *opera* ſalvari pronunciat, *Salomon* per *Sapientiam*. *Paulus* enim *Fidem* poſtulat quæ per Charitatem efficax eſt, charitatem vero non rejicit, nec fidei eam opponit, ſed externa *opera hypocritica* vitioſæ concupiſcentiæ. *Iacobus* poſcit *opera charitatis*, *e fide* prognata, nec Fidem excludit, ſed opera charitatis requirit, tanquam examen ſeu documenta fidei mortuæ & vivæ. *Salamon* non poſcit *Sapientiam* fidei vel charitati contrariam, dum ait, *unam eſſe & omnia poſſe, & in ſe permanentem omnia innouare:* Eandem ſapientiam quam Iacobus *pudicam*, *pacificam*, *modeſtam*, *plenam miſericordia* eſſe pronunciat, cum naturalis ſapientia ſit *terrena*, [ex *Avaritia*] *humana* [ex *Voluptate*] & *diabolica* [ex *Ambitione*.] Poſſumus ſane, imo debemus de rebus in Scriptura, quaſi diverſa eſſent, propoſitis, diſtinctos conceptus nobis formare; Sed non ſeparanda ſunt ea, quæ ſeparari non debent, nec exiſtimandum, quod diverſi hi conceptus ad omnes quæſtiones applicari debeant, vel quod in illis æterna beatitudo verſetur. Mea hæc eſt ſententia: ſi circa initium hujus controverſiæ loco diſſidii quo pugnatum eſt: An *Fides*, an vero *Charitas* ſalvificet? alter alteri oſtendiſſent, alteram parem habere *vera opera charitatis*, alteram vero *fidam viвam* & per charita-

tatem efficacem, vel utroque deficiente, utrobique mutuo ſe ad *interna* & *regnum Dei quod in nobis eſt*, perduxiſſent, fortaſſe rem meliori loco futuram. Quid ſiquis hodie exurgeret, & tertiam ſectam inſtitueret? Quid ſi diceret, *Spem* ſalvare. Quantum hic novarum tumultuum concitaretur! Mea mihi Ethica hoc dictitat: *Fides*, *Charitas*, *Spes* ſalvant, item *Sapientia*. Vti horum unum deeſt ibi nec alterum reperitur. Et ita *ingens* habeo *compendium*, quod non opus habeam tot plauſtra ſpiſſorum librorum & controverſiarum de hac materia inde ab initio reformationis formatarum, perlegere, ſicut non lecturus eſſem, ſi centum volumina ſuper hanc quæſtionem ſcripta eſſent: motusne an lumen ſolis calefaciat? item an lumen ſolare cauſa motus, an vero motus ſit cauſa luminis? Et lumine & calore ſolari in ſimplicitate uſurus eſſem, aliis interim concedens ut prope ignem fortaſſe camini, & ad candelam ceream de hac materia diſputent. Viator famelicus in diverſorio veſcitur cibo ſibi appoſito, diverſarum ſectarum Philoſophis interim, an guſtus ſit in cibo, an vero in lingua, diſputantibus.

8. Deinde in Ethica mea magnum reperio Compendium circa controverſiam hodie magna contentione agitatam *de perfectione in hac vita*. Quicunque ſubordinationem Ethices a me demonſtratæ bene callet, & paraphraſin meam octo beatitudinum a Chriſto commendatarum comprehendit, facile perſpicueque intelliget, hos qui perfectionem oppugnant, nil niſi virtutes fucatas ambitioſas, avaras ac voluptuoſas inculcare, eosque cœcos cœcorum eſſe ductores. Cognoſcet *gradus perfectionis a Chriſto requiſitos & in hac etiam vita promiſſos apud paucos inveniri*, quia tam pauci, a falſis doctoribus ſeducti, & a propriis cupiditatibus irritati, eo contendunt. Cognoſcet, *perfectionem Chriſtianorum in eo ſitam eſſe*, ut per Spiritum Chriſti in nobis operantem, ſcintilla amoris rationalis ſuper tres vitioſos affectus in altum elevetur, eaque illos magis magisque ſupprimat & dominio ſuo coerceat, ſed quia

ab ipſa eſſentia noſtra dependent, quamdiu corpore mortis hujus circundati ſumus, non penitus extirpet, ſed vim dominantem ſolummodo illis adimat, donec tandem aliquando in altera illa vita Fides, Charitas & Spes per quas hic certamus, ceſſabunt, ſimul etiam ſemen omnium pravarum cupiditatum per ablationem carnis & donationem corporis clarificati auferatur, adeoque charitas ſola permaneat. Imo amplius divina gratia adjuvante videbit: *Quam diverſæ ſint viæ DEI in ordinaria hominum converſione pro diverſitate diſtinctorum hominum temperamentorum, & quod poſt converſionem diverſa quoque apparentia ſit fidelium*, & quod alii alias aliasque *tentationes* pro reliquiis *cavere* debeant. Idque uſurpabit, partim ne aliis protinus diffidat, ſi Deus aliter in illis convertendis quam in ipſo procedat, ſed eos tanquam fratres tolerare diſcat, ac diverſa Dei dona, diſtinctosque uſus, ad quos Deus operibus ſuis utitur, humiliter admiretur & Deum ſuper his celebret; partim ut *in conſiliis tentatis* vel veritatem quærentibus dando, non tam ſuum, quam ipſorum temperamentum intueatur, ac conſilia ſua illi confirmet. Ulterius per gratiam divinam videbit, quemadmodum *multiplices controverſiæ ac Sectæ* hodiernæ (etſi earum plures adhuc eſſent) facili negotio (nec aliter quam in centro horti circulariter ædificati conſiſtens omnes in variis e peripheria ad centrum tendentibus meatibus euntes, expedite in circulum ſe circumagendo cernere poteſt) comprehendi, & quid in illis *boni* ſit, quive ſint, earum *defectus*, animadverti queat, etſi id ipſis in ſectis conſiſtentibus operoſiſſimum ſit, ut ſe mutuo intelligant. Sicut hominibus in ipſis meatibus ambulantibus, nec ad centrum tendentibus, ſed per diverſos artificioſos labyrinthos convenire cupientibus idem evenire ſolet. Videbit ſtulte ſe acturum, ſi miſeros hos *tolerare nolit*, vel è centro ſuo excedere, eorumque rixis ſe implicare velit. Simul tamen artem Pauli diſcet, nimirum *omnibus omnia fieri*, ut multos

9. In

9. In *naturali* etiam *ſcientia* ingens lumen ipſi accendetur, ac ſi ſeipſum cognoverit & bonum obtinuerit, non poterit non ex hac microcoſmi notitia etiam in macrocoſmum proſpicere, & quod Salomo prædicat addiſcere, *diſpoſitionem orbis terrarum, & virtutes elementorum; initium & conſumationem & medietatem temporum, viciſſitudinem, permutationes & conſummationes, temporum, anni curſus & ſtellarum diſpoſitiones naturas animalium & iras beſtiarum, vim ventorum & cogitationes hominum, differentias virgultorum & virtutes radicum & quaecunque ſunt abſconſa & improviſa* Perſpicue inſimul intelliget, qua in re *beatus noſter Lutherus hallucinatus* ſit in gloſſa marginali verbis hiſce Salomoneis annexa, cum ſcribit: *Totum mundum hae maximam partem cognoſcere, ſolos vero Credentes noſſe, quod ipſi ſint Dei creatura per verbum & ſapientiam divinam condita.*

10. Perget tandem intelligere, quod per Ethicam Chriſtianam clavem univerſalem *ad verum Politicam* ſibi comparaverit, ac bene obſervabit dictum Salomonis: *Sapientiam docere cogitationes hominum.* Hoc fundamentum eſt Politices, quo omnes Leges, imo omnia Regalia tendere oportet, unde quilibet homo fundamentum capit, ad commoda ſua promovenda, & damna præcavenda. Hæc *Regalis* eſt *ſcientia*, ſapienter regnare, hominesque idoneos, ab inidoneis, ac fideles miniſtros ab adulatoribus diſcernere. Hæc ſcientia homini oſtendit, *quemadmodum in rebus aliàs indifferentibus, & in externa honeſtate prudenter ſe gerere debeat.* Intelliget falſum eſſe, cum *Apologia Auguſtanæ Confeſſionis* aït, *de externa vita honeſta neminem facile melius ſcripturum, quam Ariſtoteles ſcripſiſſet.* Et Lutheri potius ſententiæ accedet, librum Ethicorum Ariſtotelis (imo omnes gentiles Ethicas & Politicas

omni-

omnium librorum peſſimos eſſe, eo quod gratiæ divinæ & virtutibus Chriſtianis directe adverſantur.

11. Nec facile tamen continuabo, in ſcriptis circa hanc materiam aliquid in lucem amplius emittere. Certe *per aliquot annos multis ex cauſis calamum meum deponam.* In his etiam ſequens eſt: Margaritæ non ſunt porcis proiiciendæ. Quicunque veritatem ſincere quærit, is in hac poſteriori Ethices parte iam habet clavem ulterius progrediendi, & theſium harum adjumento eadem proprio Marte inveniendi, quæ ego ſcripturus vel dicturus eſſem. Quicunque autem veritatem ſincere non quærit, ſed ex mera curioſitate, vel ut alios diſcat reprehendere, atque ad ingenium quidem acuendum, non vero ad emendandam voluntatem, libros meos, meamve informationem quærit, huic omnia magis obſunt, quam proſunt, quia omnis veritatis cognitio per malitiam vel vanitatem cordis eius in venenum tantum convertitur, adeoque nemo mihi vitio vertet ſi impoſterum ſelectum Auditorum faciam, & de iis qui ſerio accurateque aliquid diſcere intenderunt, certa poſtulata atque examina, quod doctrina mea non ſint indigni, expoſcam, de quo alibi plura. Denique *hoſtes veritatis* eiusque obtrectatores jam abunde habent in ſcriptis meis hactenus editis, quod per aliquot annos concoquant, & in quibus oppugnandis capita miſere obtundant. Nec *Studioſi* tamen ſibi perſuadeant, quod hiſce meis poſtulatis atque examinibus ipſis vel eorum marſupio rem difficilem atque operoſam reddero ac humeros meos promptitudini ipſis inſerviendi ſubducere velim. Deo enim adjuvante Lectiones meas ita ſtudebo diſtribuere, ut quisque pro conditione ſua amore ac manſuetudine ad veritatem invitetur, nec ab ea deterreatur. Interim Patri ac fonti omnis ſapientiæ ſit laus & gloria in æternitates æternitatum.

FINIS.

OMnibus *Veritatis Amantibus*,
Senioribus & Junioribus,
Hic & alibi,
Puſillo, inviſibili & comtempto gregi,
eorum qui ad *Veram ſapientiam* con
tendunt,
Unicam illam, nec in plures diſciplinas
diviſam,
Quæ *Superne* deſcendit,
Quæ *Caſta*, *pacifica*, *manſueta*,
& *miſericordiæ* plena eſt;
His,
Qui a *Tabernis*, & *Libidine* abſtinent,
Qui *Contentiones* & *rixas* omnes vitant,
& in *Patientiâ* ſe exercent,
Qui *Prodigalitatem* æque ac *Ingratitudinem*
oderunt,
Qui cum Salomone Sapientiam illam

)o(2 ante

ante omnia quotidie à *DEO* exo-
rant,

Et *Fiduciam* ſuam non in hominibus col-
locant, nec homines
metuunt.;

Sobriis & *Temperantibus*,
Humilibus & *Manſuetis*,
Miſericordibus & *Beneficis*,

Qui hanc Sapientiam unicè in *Sanctis*
Scriptis
Virorum θεοπνεύστων,
non ex *impiis Ethnicorum libris*
quærunt,

Qui in hodierno etiam gentili Chri-
ſtianiſmo,
Doctores Ambitioſos, *Avaros* &
Voluptuoſos
fugiunt,

Et ad pedes piorum *Virorum Chriſtianorum*
in omnibus quatuor
Facultatibus
ſedent,

Bona eorum Exempla ſequuntur,
Et eorum Doctrina non ad tumidam

So-

Scientiam,
ſed ad propriam *Emendationem*
utantur,
Autor precatur
Spiritum *Amoris DEI*, & *Odii*
ipſorum,
Spiritum *Timoris* Domini,
& inde profectæ *Spei*
veræ beatitudinis,
Spiritum divinæ *Triſtitiæ*, quæ
operatur Pacem & *Gaudium*
in Spiritu ſancto,
Eisque in intimo Amore hunc libellum
dedicat.
Magnum autem & honoratum acervum
Phariſæorum, *Scribarum Herodianorum*,
& eorum *Diſci-*
pulos,
monet ut ab eo legendo abſtineant,
Quia Verendum eſt, ne inde
tantum
ad exacerbationem, confiſcationem,
fremitum & inſaniam
occaſionem ſumant.

DE-

DEUS benedicat illis, horum vero
miſereatur,
Vbique tamen fiat ſancta DEI
voluntas,
ſicut in Coelo, & in terra.



